

ZBORNİK
DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
NARODA JUGOSLAVIJE

TOM
II
KNJIGA 14

REDAKTOR

Milovan Džele-bdžić, potpukovnik u penziji

ODGOVORNI UREDNIK

Mr Jovan Vujošević, pukovnik u penziji

IZDAJE

V'O JNOISTORIJSKI INSTITUT

VOJNOISTORIJSKIINSTITUT

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
NARODA JUGOSLAVIJE

TOM

II

KNJIGA 14

BEOGRAD

1981.

D O K U M E N T I
CENTRALNOG KOMITETA KP JUGOSLAVIJE I
VRHOVNOG ŠTABA NOV I PO JUGOSLAVIJE

1. septembar — 31. decembar 1944.

BR. 1

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
OD 1. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MA-
KEDONIJE DA KRALJEVSKA JUGOSLOVENSKA VLADA
U LONDONU NEMA PRAVO DA VODI PREGOVORE O JU-
GOSLOVENSКИM GRANICAMA¹**

1. IX

Jugoslovenska vlada u Londonu nema pravo bez našeg učešća voditi neke pregovore o granicama. Mi ne znamo ništa na što se odnosi ono saopštenje od 29. avgusta² (25—43).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 8-2/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovo je Maršalov Odgovor na depešu Glavnog štaba NOV i PO Makedonije od 30. avgusta 1944. u vezi sa saopštenjem radio-Londona da je kraljevska jugoslovenska vlada u Londonu donela hitnu odluku za zaštitu jugoslovenskih interesa u vezi s pregovorima za primirje s Bugarskom, a povodom čega je predsednik Antifašističkog sabora narodnog oslobođenja Makedonije Metodije Andonovski Cento zatražio objašnjenje (AVII, reg. br. 6—12, k. 26).

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
1. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MA-
KEDONIJE ZA SLANJE SVIH KOSOVSKO-METOHISKIH
JEDINICA OPERATIVNOM ŠTABU NOV I PO KOSOVA I
METOHIJE¹**

1. IX

Za Tempa: U Kosmetu situacija se brzo razvija. Ima mnogo mobilisanih ali bez oružja. Međutim, tamo nema borbenih jedinica, koje bi prihvatile ljudstvo. U sadašnjoj situaciji Kosmet za vas postaje važan. Ako se tamo ugnijezdi reakcija onda će biti otežan, ne samo naš položaj na Kosmetu, već i u sjevernoj Albaniji i pograničnim dijelovima Crne Gore. Iz ovog razloga predloženo GŠ Albanije da izvjesne djelove uputi sjeverno od Drine.² Prema tome naređujem da sve naše kosovske jedinice uputite na raspoloženje Kosovo-metohijskoj operativnoj zoni, koja pripada pod GŠ Srbije.³ Naravno kosovo-metohijcima naređiću da sa vama saraduju na sektoru Skopska Crna Gora — Šar Planina. Smatram da je razvoj situacije u Makedoniji došao do tog stepena, da vam više nisu potrebne kosovske snage. Hitno izvestite o izvršenju ove naše direktive.⁴ (28—111) (29—103).

dep naš ćir.
1—2/12 s 76/?

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1—2/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Potpunije o predlogu Vrhovnog komandanta Vrhovnom štabu Narodnooslobodilačke vojske Albanije za slanje svojih jedinica severno od r. Drima, vidi dok. br. 20.

³ Bliže o stvaranju operativnih zona, vidi dok. br. 23.

⁴ Postupajući po ovom naređenju Vrhovnog komandanta, Glavni štab NOV i PO Makedonije dostavio je više depeša u toku 2. i 3. septembra 1944. u kojima je obavestio Maršala da ne zna gde da uputi kosovsko-metohijske jedinice: 2. gnjilansku i 8. preševsku brigadu; da je kod 8. preševske brigade u poslednje vreme došao veliki broj dobrovoljaca iz gnjilanskog sreza koje su prihvatili; da od njih formiraju 2. gnjilansku brigadu, koja se nalazi oko Preševa; da 2. gnjilanska brigada mora biti prethodno naoružana na svom terenu i da će joj biti preneto naređenje (AVII, reg. br. 10-1/12, k. 26 i reg. br. 20-38/1, k. 234).

Što se pak tiče 1. kosovsko-metohijske brigade, s njenim upućivanjem na Kosmet se otezalo sve do 6. oktobra 1944, kada je brigada, prema izveštaju političkog komesara od 11. oktobra, stigla na Kosovo, odnosno u Ljum.

Opširnije o tome vidi dok. br. 3, 23, 45, 160, 162 i 219; Zbornik, tom I, knj. 19, dok. br. 171, 188 i 206 i tom VII, knj. 4, dok. br. 28, 46 i 118; AVII, reg. br. 8-2/12 i reg. br. 10-2/12, k. 26, reg. br. 4-3/4 i reg. br. 4-4/4, k. 28, reg. br. 9-25/1 i reg. br. 9-28/1, k. 234, reg. br. 10-12/1 i reg. br. 10-25/1, k. 234.

BR. 64

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 1. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKEDONIJE ZA UPUĆIVANJE 1. KOSOVSKO-METOHISKE BRIGADE OPERATIVNOM ŠTABU NOV I PO KOSOVA I METOHIJE¹

1. IX

Pavle Jovićević sa više naoružanog ljudstva nalazi se u Ljumu (Ljum). Zahtijeva da se tamo uputi Kosovska brigada za prihvrat toga ljudstva. Izvršite odmah ovaj zahtjev² (30—32).

BR. 4

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABU NOV I POJ OD 1. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKEDONIJE ZA UPUĆIVANJE SPIKERA ZA RADIO-STANICU »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«¹

1. IX

Hitno pošaljite 4 druga (eventualno 2 drugarice) za radio-spikere. Treba da imaju škole i dobar glas. Mogu biti lakši invalidi. Drugovi koji su došli ne odgovaraju za spikere.² Ostaće kod nas (31—43).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 8-2/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Potpunije o upućivanju 1. kosovsko-metohijske brigade u Ljum, vidi dok. br. 2. •

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 8-2/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Vrhovni štab je obavestio 31. avgusta 1944. Glavni štab NOV i PO Makedonije da su stigli Lenče Arsova, Cveta Apostolska, Tome Grnčarov i Ilija Džuvalekovski, pa se na njih i misli u ovom ponovljenom naređenju.

Potpunije o tome vidi AVII, reg. br. 8-2/12, k. 26, reg. br. 2-37/1 i reg. br. 2-38/1, k. 234 i A-CK ŠKJ, fond CK KPJ, br. 1944/741.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 1. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE DA PRISTUPI IZVRŠENJU NAREĐENJA ZA RUŠENJE KOMUNIKACIJA¹

1. IX

Preko engleske misije uputio sam vam pismeno naređenje za akciju na komunikacije. To naređenje izvršite.² Ovo je već drugi put da ste oklevali pri sadejstvima. Ovo šteti ugledu naše vojske. I Bevc je bio upoznat sa mojim planom. Da li ste vi o tome njega pitali.³ Odgovorite na sve ovo⁴ (40—72).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4-3/4, k. 26.

² Odnosi se na naređenje Vrhovnog komandanta od 17. avgusta 1944. za rušenje komunikacija u Jugoslaviji od 1. do 7. septembra 1944. u operaciji koju su saveznici sa Zapada šifrovano nazvali operacija »Nedelja pacova« (Operation „Ratweek“).

³ Ovu operaciju je dogovorio maršal Tito sa savezničkim vrhovnim komandantom na Sredozemlju generalom ser Henri Mejtland Vilsonom (Sir Henry Maitland Wilson) za vreme njegovog boravka u Kazerti (u Italiji) od 6. do 14. avgusta 1944. Tom prilikom je dogovoreno da jedinice NOV i POJ napadaju noću 19 železničkih i 15 putnih komunikacija širom zemlje, dok su savezničke vazduhoplovne snage (Balkanske vazduhoplovne snage i 15. vazduhoplovna armija Sjedinjenih Američkih Država) imale da vrše napade danju. Prema dogovoru, da bi se očuvala tajnost operacija, naređenje su preneli do glavnih štabova i samostalnih korpusa, kao i nekih divizija, lično saveznički oficiri za vezu, pa je tako s početkom napada u ponoć 31. avgusta/1. septembra 1944. postignuto potpuno iznenađenje.

⁴ Pošto su pojedini štabovi u to vreme bili nepoverljivi, to je i Glavni štab NOV i PO Slovenije uputio depešu Vrhovnom komandantu 1. septembra 1944. moleći ga za potvrdu naređenja koje je sa sobom doneo engleski major Gordvin, na što je Vrhovni komandant ovim odgovorio. Opširnije o tome vidi AVII, reg. br. 1-1/4 i 5-4/4, k. 26 i Milovan Dželebdžić, *Dejstva na komunikacije u Jugoslaviji od 1. do 7. septembra 1944. godine* (Operacija „Retvik“), Vojnoistorijski glasnik, Beograd 1970, br. 3, str. 7 — 61.

⁵ Edvard Kardelj je u vezi s ovim naređenjem maršala Tita dostavio 4. septembra 1944. Vrhovnom komandantu kratku depešu kojom ga je obavestio da je do nesporazuma došlo pre njegovog dolaska u Sloveniju i pristizanja pismenog naređenja (AVII, reg. br. 5-1/4, k. 26).

⁶ Odgovarajući na ovo naređenje Vrhovnog komandanta, Glavni štab NOV i PO Slovenije dostavio je depešom 4. septembra 1944. izveštaj u kome je objasnio razloge neizvršenja naređenja i da se prešlo na akcije, ali da se odustalo od napada na Litijski most (u dogovoru sa Edvardom Kardeljom), zbog toga što bi se pretrpele velike žrtve, pa su jedinice angažovane za rušenje železničke pruge (AVII, reg. br. 5-2/4, k. 26).

BR. 64

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 1. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE DA POSTUPI PO NAREĐENJU PRIMLJENOM PREKO BRITANSKE VOJNE MISIJE ZA RUŠENJE KOMUNIKACIJA¹

I. IX

Naređenje upućeno-preko Engleza je tačno. To je po dogovoru u Italiji.² Ove akcije su vrlo važne i za nas obavezne. Preduzmite sve pripreme³ (9—36).

BR. 7

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 1. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE O ZAUZIMANJU GRADOVA KOJE NEMCI PREDAJU ČETNICIMA¹

I. IX 1944.

Vaša opreznost je umjesna. Mi takođe ne znamo šta žele u Srbiji. Produžite tako.² Gradove koje Njemci predaju Draži odmah zauzmite i ne dajte da se izdajnici učvrste (10—43).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 5-2/8, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovo je odgovor Vrhovnog komandanta na pitanje Glavnog štaba NOV i PO Srbije od 31. avgusta 1944. o izvršenju naređenja koje su primili preko majora Brauninga, člana Britanske vojne misije u vezi sa rušenjem komunikacija od 1. do 7. septembra 1944, tj. operacije »Nedelja pacova« (AVII, reg. br. 2-1/8, k. 26).

³ Potpunije o toj operaciji, vidi dok. br. 5.

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 5-2/8, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovo je odgovor Vrhovnog komandanta na depeše Glavnog štaba NOV i PO Srbije od 25. i 30. avgusta 1944. u kojima su iznete neke rezerve Glavnog štaba u odnosu na zainteresovanost Engleske vojne misije oko prikupljanja obaveštajnih podataka za Boljevac, za plovidbu Dunavom, operacije i neka druga pitanja (AVII, reg. br. 2-1/8, k. 26).

BR. 64

ODOBRENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 1. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE ZA RAD BRITANSKIH OBAVESTAJNIH GRUPA NA DUNAVU¹

1. IX

Dozvoljeno je engleskoj obaveštajnoj grupi koja se sastoji od kapetana Salesa, Engleza Vrana i Tesarika, Ceha i narednika Robertsaa. Englez da se spusti kod misije na Ozren planini zajedno sa pomoćnikom Turpinom za koga smo ranije dali dozvolu. Cilj grupe je da daje obaveštenja o plovidbi na Dunavu² (14—80).

BR. 9

OBAVEŠTENJA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 1. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE O POKRETU JEDINICA 1. PROLETERSKOG I 12. UDARNOG KORPUSA NOVJ I ZAHTEV ZA DOSTAVLJANJE IZVEŠTAJA¹

1. IX

Vaso² Đoko,³ i Živko⁴ na okupu na sektoru Užice. Lekić⁵ na Jahorini u pokretu preko Starog Broda ka Vasi. Košta® kreće ka Majevidici i Semberiji. Tražim hitan odgovor i budite opširniji u izlaganju situacije⁷ (16—180), DDD.

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2-1/8, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovako je Vrhovni komandant odgovorio na depešu Glavnog štaba NOV -i PO Srbije od 30. avgusta 1944. kojom je zatražio odobrenje za rad jedne britanske obaveštajne grupe za ispitivanje plovidbe Dunavom, rečnih prepreka i nemačkih trupa (AVII, reg. br. 2-1/8, k. 26).

³ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 5-2/8, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

⁴ Misli se na 1. proleteršku diviziju, čiji je komandant u to vreme bio pukovnik Vaso Jovanović.

⁵ Odnosi se na 6. proleteršku diviziju »Nikola Tesla«, čiji je komandant bio pukovnik Đoko Jovanić.

⁶ Reč je o 37. NOU diviziji, čiji je komandant bio potpukovnik Žarko Vidović.

⁷ General-major Danilo Lekić Španac bio je tada komandant 12. korpusa NOVJ.

⁸ Misli se na 3. udarni korpus NOVJ, s komandantom general-lajtnantom Kostom Nadom na čelu.

⁹ Izveštaj o situaciji dostavio je Glavni štab NOV i PO Srbije 30. avgusta 1944, pa je najverovatnije ta depeša kasnila, tako da je skoro isti izveštaj dostavljen nešto kasnije — 4. septembra 1944 (AVII, reg. br. 4-2/8 i reg. br. 7-1/8, k. 26). O tome vidi i dok. br. 10 i 12.

**SAGLASNOST VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
1. SEPTEMBRA 1944. SA PLANOM GLAVNOG ŠTABA NOV
I PO SRBIJE ZA DEJSTVA U SRBIJI¹**

1. IX

Slažem se sa vašim planom.² Treba ovladati Istočnom Srbijom, odakle uspostaviti vezu sa saveznicima i preko Zapadne Morave prodirati ka Beogradu. Koliko ste snaga grupisali za taj zadatak. Tamo treba grupisati najmanje tri divizije. Što mislite kako najbolje upotrebiti Peka. Dajte sugestije za jedan opšti plan za Srbiju, imajući u vidu nastalu situaciju.³ Upadati u gradove i hvatati komunikacije, vodeći računa da ne bi naneli pred jače nemačke snage koje sa Balkana imaju evakuisati ka sjeveru. Vjerujemo da nema više od pet divizija.⁴

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 5-2/8, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Misli se na plan dejstava koje je Glavni štab NOV i PO Srbije dostavio 30. avgusta 1944. Vrhovnom štabu, sa osnovnim ciljem da se glavnim snagama dejstvuje prema Dunavu radi hvatanja veze s Crvenom armijom i prodiranja ka Beogradu, a pomoćnim snagama napadaju bugarske jedinice (koje štite povlačenje nemačkih trupa) i razbijaju četnici (AVII, reg. br. 7-1/8, k. 26).

³ O tome, vidi AVII, reg. br. 4-2/8, k. 26.

⁴ U vreme kada je Vrhovni komandant izdao ovu direktivu, u Srbiji se nalazila samo 1. brdska divizija, dok 4. iSS oklopno-grenadirski policijska divizija prebacivala iz Grčke, preko Makedonije i Srbije, u Banat zbog novostvorene situacije u Rumuniji posle njenog istupanja iz rata 23. avgusta 1944, kada su se građani Bukurešta, pod vodstvom KP Rumunije, digli na ustanak i svrgli fašistički režim Antoneskua. Međutim, zbog prodora jakih snaga Crvene armije kroz Rumuniju prema Bugarskoj i Jugoslaviji, nemačka Komanda Jugoistoka preuzela je izvlačenje postepeno svih snaga iz Grčke i sa ostrva u Jonskom, Egejskom i Sredozemnom moru (osim manjih jedinica). Tada se na tome području nalazilo još sedam divizija: 11. vazduhoplovna poljska, 22. pešadijska, 41. tvrđavska, 104. lovačka, 117. lovačka, 133. tvrđavska i Jurišna divizija »Rodoss«, pored više samostalnih tvrđavskih brigada i policijskih pukova. Mada su se sve te jedinice, ili njihovi delovi kasnije izvlačili kroz Srbiju, u Srbiji su se, u vreme kada je izdata ova direktiva, nalazile mnogobrojne nemačke jedinice bataljonskog i pukovskog sastava, ne računajući bugarske okupacione i kolaboracionističke snage.

Opširnije o tome, vidi Zbornik, tom XII, knj. 4, priloge br. 1 i 2 i dok. br. 117, 119, 124 i 125; Petar Višnjić, *Operacije za oslobodenje Srbije 1944*, Vojnoistorijski institut, Beograd, 1972, str. 15, 19 i 28—30.

BR. 64

OBAVEŠTENJE GENERALNOG SEKRETARA KPJ OD 1. SEPTEMBRA 1944. SRETENU ŽUJOVICU, ČLANU CK KPJ. O POTREBI SAZIVANJA ANTIFAŠISTIČKE SKUPŠTINE NARODNOG OSLOBOĐENJA SRBIJE¹

1. IX

Za Crnoga — U vezi sa nastalom situacijom na rumunskom frontu i kod vas u Srbiji potrebno je hitno organizovati i održati Antifašistički savjet za Srbiju² (17—32).

BR. 12

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 1. SEPTEMBRA 1944. OPERATIVNOJ GRUPI DIVIZIJA ZA DEJSTVA¹

1. IX

Koča je grupisao glavne snage u Istočnoj Srbiji, radi čišćenja Istočne Srbije, hvatanja veze sa saveznicima i prodiranja ka Beogradu.²

Vaso,³ Đoko⁴ i Žarko⁵ grupisani na Užičkom sektoru.

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 5-2/8, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovo su odgovori Generalnog sekretara KPJ na depeše Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju u drugoj polovini avgusta 1944, zbog čega je CK KPJ uputio kao pomoć za organizaciju Skupštine Sretena Zujovića Crnog. Nakon toga je CK KPJ zatražio, 3. septembra, od PK KPJ za Srbiju da pošalje imena lica predviđenih za Skupštinu, dok je obavestio da bi predsednik ASNOS-a, po saglasnosti CK KPJ, trebalo da bude Stanoje Simić, ambasador kraljevske jugoslovenske vlade u Moskvi (vidi dok. br. 41 i AVII, reg. br. 4-1/8 i reg. br. 5-3/8, k. 26 i A-CK SKJ, fond CK KPJ, br. 1944/265).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1-2/1, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Bliže o tome vidi dok. br. 9.

³ Misli se na 1. proletersku diviziju, čiji je komandant bio pukovnik Vaso Jovanović.

⁴ Odnosi se na 6. proletersku diviziju »Nikola Tesla«, s komandantom pukovnikom Dokom Jovanićem i političkim komesarom potpukovnikom Dragoslavom Mutapovićem na čelu.

⁵ Reč je o 37. NOU diviziji, čiji je komandant bio potpukovnik Žarko Vidović.

Lekić na Jahorini i preko Starog Broda prebaciće se ka Vasi.⁶

Košta prodire ka Majevidi i Semberiji.⁷

Javite šire situaciju i mogućnost delovanja. U vezi nastale nove situacije dajte sugestiju za vaš dalji rad.⁸ Na uzičkom sektoru sada su nagomilane naše velike snage.

Upadati u gradove i hvatati komunikacije, vodeći računa da ne bi naleteli na jače nemačke snage koje se sa Balkana imaju evakuisati ka sjeveru. Vjerujemo da nema više od 5 divizija.⁹ Koliko vam je ljudstva stiglo na popunu (7—109, 8—55), DDD.

⁶ Misli se na 12. udarni korpus NOVJ, čiji je komandant bio general-major Danilo Lekić.

⁷ Potpunije o dejstvima 3. udarnog korpusa NOVJ s komandantom general-lajtnantom Kostom Nadom i političkim komesarom pukovnikom Vladimirom Popovićem na čelu (Zbornik tom IV, knj. 29, dok. br. 133).

⁸ Operativna grupa divizija (5, 17. i 21. *NOU* divizija) nalazila se tada pod komandom general-lajtnanta Peka Dapčevića, koji je istovremeno bio i komandant 1. proleterskog udarnog korpusa NOVJ. Međutim, tada je Operativna grupa bila prostorno razdvojena od 1. proleterskog korpusa, pa je njome komandovao general Dapčević, dok je 1. proleterskim korpusom komandovao pukovnik Mijalko Todorović Plavi, politički komesar korpusa.

Postupajući po ovom naređenju Vrhovnog komandanta general Dapčević je izvestio 4. septembra 1944. Maršala da su on, Sreten Zujović Crni i komandant Glavnog štaba NOV i PO Srbije general-lajtnant Koča Popović imali sastanak u Kuršumlji, da je Crni u Brusu kod Operativne grupe i da je odlučio da sa tri divizije pređe 7/8. septembra 1944. reku Ibar na sektoru Raška — Kraljevo (AVII, reg. br. 4-1/1, k. 28).

Međutim, zbog jakih neprijateljskih snaga Operativna grupa divizija je krenula obilaznijim pravcem, što je bilo suprotno naređenju Vrhovnog komandanta (vidi dok. br. 67).

* Bliže o broju nemačkih divizija, vidi dok. br. 10.

BR. 64

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
1. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPUSA
NOVJ O POSTAVLJENJU GENERAL-LAJTNANTA PEKA
DAPČEVIĆA ZA KOMANDANTA KORPUSA¹**

1. IX

Za komandanta vašeg korpusa postavljen je general-lajtnant Pečo Dapčević, koji će istovremeno komandovati i Grupom divizija.²

BR. 14

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 1. SEP-
TEMBRA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPUSA O
DOPREMI DVE BATERIJE BRDSKIH TOPOVA¹**

16,30

Noću drugog ruski avioni donose topove.² Obezbediti aerodrom. Znaci stari, to jest latinsko L-L od deset vatri, zemlja A-A, avion B-B³ (br. 37 od 1—IX).

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 33-104/1, k. 372: knjiga depeša 1. proleterskog korpusa NOVJ.

² General Pečo Dapčević je do tada bio komandant 2. udarnog korpusa NOVJ a istovremeno i komandant Operativne grupe divizija, dok je za komandanta 2. korpusa, prema naređenju Vrhovnog komandanta od 28. avgusta 1944, postavljen general-major Radovan Vukanić (vidi AVII, reg. br. 2-2/4, k. 28).

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 33-101/1: knjiga depeša 1. proleterskog udarnog korpusa NOVJ.

² Ovo je odgovor Vrhovnog štaba NOV i POJ na izveštaj Štaba 1. proleterskog korpusa 31. avgusta 1944. da može primiti 8 brdskih topova sa mazgama i priborom za tovarenje i da su se topovi, ranije spuštani na aerodrom kod s. Negobude, odlično pokazali u toku borbi (AVII, reg. br. 33-101/1, k. 372).

³ Međutim, topovi su primljeni tek 6. septembra. O tome vidi dok. br. 33.

**OBAVESTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
1. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 12. UDARNOG KORPUSA NOVJ
O PRIHVATU KORPUSA NA DRINI I SITUACIJI U SRBIJI
I MAKEDONIJI¹**

1. IX

Pravac i ideja rada pravilna.² Po dolasku na reku naredićemo Plavom³ da vas prihvate.⁴ Na sektoru Prvog korpusa neprijatelj neaktivan. Naši drže ceo sektor oko Vardišta.⁵ Đoko⁸ prilazi Plavom. U jugoistočnoj Srbiji i Makedoniji naši razvijaju žilavu aktivnost. Zauzeli su Kuršumliju, Aleksandrovac, Beroviće. Situacija u Posavini i Vojvodini dobra. Ima mnogo za mobilizaciju. Čekaju na vaš dolazak.

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 8-9/10, k. 589-B: knjiga depeša Štaba 12. udarnog korpusa NOVJ.

² Odnosi se na 1. proleterski korpus NOVJ, čiji je politički komesar bio pukovnik Mijalko Todorović Plavi koji se tada nalazio s korpusom, dok se komandant korpusa general-lajtnant Peko Dapčević nalazio uz Operativnu grupu divizija.

³ Ovo je odgovor Vrhovnog komandanta na depešu Štaba 12. udarnog korpusa od 31. avgusta 1944. kojom je obavestio Maršala da zbog nemačkih snaga na liniji Obalj — Kalinovik — Sarajevo, korpus produžava na sever i da je najverovatniji prelaz preko reke Drine na odseku Stari Brod — Slap, odakle bi se preko planine Tare brzo povezali s 1. proleterskim korpusom (vidi AVII, reg. br. 8-32/10, k. 589-B).

⁴ Potpunije o naređenju za prihvata, vidi dok. br. 30 i Zbornik, tom I, knj. 11, dok. br. 103.

⁵ Potpunije o tome, vidi Petar Višnjić, *Operacije za oslobođenje Srbije 1944*, Vojnoistorijski institut, Beograd 1972, str. 105-107.

⁶ Misli se na 6. proletersku diviziju »Nikola Tesla«, čiji je komandant bio pukovnik Đoko Jovanić.

BR. 64

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
OD 1. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 12. UDARNOG KORPUSA
NOVJ O IZDATOM NAREĐENJU 1. PROLETERSKOM KOR-
PUSU NOVJ ZA PRIHVAT JEDINICA 12. KORPUSA NA
DRINI¹**

1. IX

Plavom smo javili da vas prihvati na reci.² Potrebno je da javite dan prelaska.³

BR. 17

**INSTRUKCIJA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
1. SEPTEMBRA 1944. MOŠI PIJADE, POLITIČKOM PRED-
STAVNIKU VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ I CK KPJ U
MOSKVI, U VEZI SA SAOPSTENJEM LONDONSKOG RADI-
JA, POSTAVLJENJIMA I SLANJU NA KURSEVE¹**

Dešifrovana depeša br. 45.

Pijade

1. Saopćenje predano preko londonskog radija u formi parole nije nam razumljivo. Mi mislimo da se radi o Mihailoviću ili o njegovom bliskom čovjeku.²

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 8-42/10, k. 589-B: knjiga depeše 12. udarnog korpusa NOVJ.

² Potpunije o tome vidi dok. br. 15.

³ Štab 12. udarnog korpusa izvestio je 3. septembra Vrhovni štab da će 4. septembra 1944. izbiti sa jedinicama na liniji Sokolovići — Sjeversko, odakle će se prebaciti preko reke Drine 6/7. septembra. Međutim, zbog povoljnije situacije, jedinice 12. korpusa su se prebacile preko Drine 5/6. septembra (Zbornik, tom IV, knj. 29, dok. br. 97).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 6-10/1, k. 57-4: knjiga primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-u. Vrhovni komandant je sve depeše Vojnoj misiji NOVJ u SSSR-u (Moskvi) slao na ruskom jeziku preko radio-stanice Sovjetske vojne misije pri Vrhovnom štabu NOV i POJ. Te depeše su potom prevedene u Vojnoj misiji NOVJ, ali su pune rusizama, jer je prevođenje najverovatnije vršilo lice koje je dugo godina boravilo u Sovjetskom Savezu. Redakcija te depeše (kao i ovu) objavljuje u originalu i, dalje to neće objašnjavati.

² To je mišljenje maršala Tita na depešu Moše Pijade od 29. avgusta 1944. u kojoj je obavestio maršala Tita o poruci londonskog

2. Mi smo saglasni dati Simiću Samardžića za prvog sekretara. O savjetniku poslanstva i drugom sekretaru mi ćemo razmisliti.³

3. Ljude za obučavanje tipografske specijalnosti pripremamo za upućivanje, među njima biće dva čovjeka obučena.⁴

4. Kćerke Simića otpremite k nama, ovdje su one potrebne za rad.⁵

1. IX 44.

Maršal Tito

radija i zatražio objašnjenje u vezi s ukazom kralja Petra II Karađorđevića o ukidanju četničke Vrhovne komande Jugoslovenske vojske u otadžbini priznavanjem maršala Tita za jedinog »vođu jugoslovenskih snaga otpora«.

Bliže o tome, vidi AVII, reg. br. 3-37/1, k. 57-4 i *Hronologija oslobođilačke borbe naroda Jugoslavije 1941—1945*, Vojnoistorijski institut, Beograd 1964, str. 842.

³ Tu odluku je doneo Maršal na osnovu predloga vojne misije NOVJ u SSSR-u od 27. i 29. avgusta 1944. o smeni i Samardžića s dužnosti prevodioca u Misiji i postavljenja za prvog sekretara u ambasadi kraljevske jugoslovenske vlade (AVII, reg. br. 3-35/1 i 3-37/1, k. 57-4).

⁴ Ovim je Vrhovni komandant odgovorio na molbu Moše Pijade da se na rad za potrebe Vojne misije upute dva izučena tipografa i da se pripreme mladići i devojke za obučavanje na tipografskim kursevima (školama) u SSSR-u (AVII, reg. br. 3-36/1, k. 57-4).

⁵ To je Maršalov stav na predlog Moše Pijade da se dve kćerke Stanoja Simića, ambasadora kraljevske jugoslovenske vlade u Moskvi, pozovu na rad u zemlju pošto su za to lično izrazile želju (AVII, reg. br. 3-36/1, k. 57-4).

Stanoje Simić je kao čestiti patriota 10. marta 1944. podneo ostavku na svoj položaj ambasadora kraljevske jugoslovenske vlade u Moskvi i stavio se na raspolaganje narodnaoslobodilačkom pokretu (*Hronologija*, str. 696).

**OBAVEŠTENJE MARŠALA TITA OD 1. SEPTEMBRA 1944.
UPUĆENO MOSI PIJADE, POLITIČKOM PREDSTAVNIKU
VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ I CK KPJ U SSSR-U O OD-
LIKOVANJIMA LUJA ADAMIČA, ZLATKA BALOKOVICA
I PAVLA SAVICA¹**

Dešifrovana depeša br. 46

Pijade

Prezidijum Antifašističkog vijeća odlikuje ordenom »Narodnog Oslobođenja« Adamiča² i Balokovića³ u Americi, a također i Savića⁴ za zasluge u narodnooslobodilačkoj borbi.

Savić treba u Americi uručiti odlikovanima te ordene u naše ime. Ukaz će biti objavljen kroz nekoliko dana preko »Slobodne Jugoslavije«.⁵

1. IX 44.

Maršal Tito

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom), u AVII, reg. br. 6-10/1, k. 57-4; knjige primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-u.

² Odnosi se na Luja Adamiča, poznatog američkog književnika slovenačkog porekla. U toku drugog svetskog rata rano se priključio NOP-u, zbog čega je bio česta meta napada reakcionarnih krugova u SAD, pa je i 1950, tj. posle rata optužen za antiameričku delatnost, kada mu je onemogućeno objavljivanje knjige o novoj Jugoslaviji (»The Eagle and the Roots«). Posle dva neuspela atentata, nađen je spaljen u svojoj kući 1951 (*Vojna enciklopedija*, drugo izdanje, tom I, Beograd 1970, str. 6).

³ Reč je o Zlatku Balokoviću, violinisti, rodom iz Zagreba. On je kao mladić napustio zavičaj i otišao u SAD, gde je stekao reputaciju violiniste svetskog glasa. U toku drugog svetskog rata podržavao je NOP i bio je predsednik Američkog društva za pomoć Jugoslaviji i predsednik Društva prijatelja Jugoslavije. Umro je 1965, u Veneciji.

⁴ Misli se na Pavla Savića, poznatog fizičara i glavnog šifranta Vrhovnog štaba NOV i POJ. On je aprila 1944. otputovao u Moskvu u svojstvu člana Vojne misije NOVJ u SSSR-u. Međutim, ubrzo se, kao poznati naučnik, uključio u naučni rad, po odobrenju sovjetske vlade, u Institut za fizičke probleme Akademije nauka SSSR-a kojim je rukovodio poznati fizičar akademik Pjotr Leonidovič Kapica. Radio je* na rešavanju problema iz oblasti najnižih temperatura, tj. u domenu najmanje poznate energije u to vreme, zajedno sa fizičarem Saljniikovom. Međutim, zbog izvesnih nesporazuma do kojih je došlo sa sovjetskim organima, Savić, koji je trebalo u ime AVNOJ-a da uruči odlikovanja Adamiču i Balokoviću na sveslovenskom kongresu u SAD, nije otputovao, već se 15. oktobra 1944. vratio u zemlju (vidi dok. br. 271 i AVII, reg. br. 3-49/1, k. 57-4).

Pavle Savić je danas akademik i predsednik Srpske akademije nauka.

⁵ Ukaz o odlikovanjima izdalo je Predsedništvo AVNOJ-a za Adamiča i Balokovića 7. septembra, a za Pavla Savića 25. septembra 1944 (vidi dok. br. 78 i *Zbornik*, tom II, knj. 1, Bilten, str. 488).

Predlog za odlikovanja uputila je Vojna misija u SSSR-u 28. avgusta 1944 (AVII, reg. br. 3-36/1, k. 57-4).

**PISMO CENTRALNOG KOMITETA KP JUGOSLAVIJE OD
2. SEPTEMBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KP HR-
VATSKE U VEZI SA STANJEM U OBLASNOM KOMITETU
KP HRVATSKE ZA DALMACIJU¹**

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE

HRVATSKE

Dragi drugovi,

Ovih dana smo dobili od vas izveštaj druga Duška² o Dalmaciji, kao i pisma druga Steve³ nama i druga Andrije⁴ Oblasnom komitetu za Dalmaciju. Takođe smo se upoznali i sa izveštajem koji vam je uputio ovih dana Oblasni komitet.

Mi smo resili da drug Vicko⁵ odmah dođe do vas i prodiskutuje s vama sva ta pitanja. U vezi s njegovim putovanjem tamo, mi bismo hteli da vam ukažemo na neka osnovna pitanja što treba da vam posluži kao baza za diskusiju i kao podlogu za donošenje pravilnih zaključaka.

1. Mi smatramo da je drug Duško u svom pismu uglavnom tačno zapazio nedostatke u partijskom radu u Dalmaciji. Ovde nećemo ulaziti u neke pojedinosti, preoštro kritikovanje i u neke prejake formulacije i nepravilna uopštavanja (npr. najgora oblast u Hrvatskoj; zanemarivanja snaga okupatora prilikom ocene nekih stvari — npr. masovnih zborova itd.). Konstatacija druga Duška da Oblasni komitet ne smatra CK KPJ svojim višim forumom, nije tačna jer redovno održava veze s vama i slao vam sve svoje izveštaje i materijale.

2. Iz izveštaja Oblasnog komiteta vidi se da su drugovi u Dalmaciji prilično napredovali u otklanjanju izvesnih nedostataka, koje je uočio i drug Duško, ali se takđe vidi i to da još nisu dovoljno oštro i pravilno postavili čitav niz pitanja.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u A-CK SKJ> fond CK KPJ, br. 1944/228.

² Brkića.

³ To jest Ivana Krajačića.

⁴ Hebranga, političkog sekretara CK KP Hrvatske.

⁵ Krstulović, sekretar OK KPH za Dalmaciju.

3. Ocene drugova Andrije i Steve su preoštre, nagle i nedovoljno ubedljive. U tim ocenama nisu rad i stanje u Dalmaciji posmatrali u celini, nego su izvlačena pojedina pitanja, pojedine slabosti, od čega pati i Duškov izveštaj — i pravljene preoštri, nepravilni zaključci.

U vezi sa svim tim, mi vam ukazujemo na neka pitanja, koja se nama čine najvažnijim u Dalmaciji, koja je drug Duško uočio, a koja drugovi iz Oblasnog — kako se vidi iz njihovog izveštaja — nisu još uvek odlučno postavili ni počeli da rešavaju, niti vide njihov ogromni značaj.

1. Mi smatramo da je ocena Oblasnog komiteta o tome da su četnici glavna opasnost u Dalmaciji nepravilna i jednostrana. Ona potiče zbog zanemarivanja političkog rada među Srbima i svodenja pitanja četnika na isključivo vojničko pitanje. Drugovi u Dalmaciji ne vide da se četnici danas ne mogu odvojiti od rada mačekovskih slugu okupatora, da su međusobno povezani i da će se Mačekovi ljudi sve više pojavljivati kao faktor ujedinjavanja svih neprijatelja narodnooslobodilačke borbe, čuvanja vojske i aparata koji je stvorio okupator itd. Drugovi u Dalmaciji pravdaju svoj slab uticaj kod Srba time što je u tim krajevima bilo mnogo žandarma itd. Međutim, žandarma je mnogo bilo i u Lici, kao i u drugim sličnim krajevima, pa ipak tamo nije situacija kao npr. u Kninskoj krajini. Drugovi iz Oblasnog nisu još poduzeli ozbiljnije korake ne samo u organizacionom, nego ni u propagandnom pogledu među četnički raspoloženim stanovništvom. Tome pitanju se mora pristupiti konkretno i odlučno.

2. Oblasni komitet mora ozbiljnije pristupiti organizacionom pitanju. On mora organizaciono iskoristiti ogromno raspoloženje za nas, ogromne mogućnosti za razvijanje Partije i antifašističkih organizacija. Treba srediti i učvrstiti partijske komitete, podići nove kadrove, jače uneti duh partijnosti i discipline i najozbiljnije se pozabaviti pitanjem kadrova, njihovog pravilnog vaspitavanja i uzdizanja.

3. Oblasni komitet treba osposobiti još više, eventualno popuniti i proširiti, kako bi postao čvršćim i sposobnijim rukovodstvom. Izveštaj Oblasnog komiteta ne rešava potpuno to pitanje. On samo predviđa stvaranje plenuma, većinom od sekretara OK i si.

4. Oblasni komitet Partije mora uložiti najveće napore da se izgradi pravilan odnos Oblasnog narodnooslobodilačkog odbora i narodnooslobodilačkih odbora uopšte. Pitanje narodne vlasti, njeno pravilno funkcionisanje, njene organizacije, prodiranje u nju, pametnih, čestitih, sposobnih ljudi — sve više postaje za nas jedno najvažnije pitanje. Oblasni komitet mora

odstraniti sve eventualne nezdrave tendencije autonomizma ili labavog odnosa prema ZAVNOH-u kao centralnoj vlasti Hrvatske.

5. Mi smatramo nepravilnim zahtev Oblasnog komiteta da se ponovo prozove Pokrajinskim komitetom. Argumenat da naziv »Oblasni« nije dobro primljen od naroda pokazuje da Partija nije uložila ni dovoljno napora da objasni zašto je došlo do te promjene.

6. CK KPH se mora uopšte a posebno na sastanku sa drugom Vickom, pozabaviti svim drugim slabostima (omladina, žene, propaganda koja je dosta slaba i u liniji labava itd.) iznetim u izveštaju druga Duška, Oblasnog komiteta i koje će usmeno izneti drug Vicko.

Vi ćete zajedno sa drugom Vickom prodiskutovati sva pitanja i po svim pojedinostima donijeti zaključke koje ćete nama dostaviti da se upoznamo i damo konačni sud.

U pogledu vaših i naših odnosa sa Oblasnim komitetom naglašamo sledeće:

Partijska organizacija u Dalmaciji pripada KPH-u i vi ste odgovorni pred CK KPJ za njen rad. Oblasni komitet u svom radu u svemu mora održavati vezu s vama i odgovarati vama za svoj rad. Mi ćemo, dok smo tu, kao i dosada, ukazivati Oblasnom komitetu pomoć u pojedinim konkretnim pitanjima.

Ovo, kao i naše pismo od februara meseca ove godine, koje raspravlja slična pitanja, mada se od tada mnogo što-šta promjenilo i popravilo, može vam poslužiti kao baza za diskusiju x donošenje konkretnih zaključaka.⁶

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

2. IX 1944.

S drugarskim pozdravom za

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE

⁶ Ovo pismo Centralnog komiteta KPJ napisano je na osnovu uvida u izveštaj Centralnog komiteta KP Hrvatske potpisanog od Duška Brkića, člana Sekretarijata CK KPH, pisma Ivana Krajačića Steve, takođe člana Sekretarijata CK KPH, i pisma Andrije Hebranga, političkog sekretara CK KPH. Opširnije o njima, vidi Arhiv CK SKJ, fond CK KPJ, reg. br. 1944/260.

PREDLOG VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 2. SEPTEMBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV ALBANIJE ZA UPUĆIVANJE DVE BRIGADE SEVERNO OD REKE DRIMA RADI ZAJEDNIČKIH DEJSTAVA S JEDINICAMA NOV I POJ NA PODRUČJU KOSOVA I METOHIJE¹

837160³

d.d.d.⁴

Za Albaniju.⁵ Predlažem da jednu od vaših jedinica uputite sev. od Drima radi saradnje sa našim snagama na Kosmetu i tješnjeg povezivanja sa našim jedinicama koje operišu u sjevernoj Crnoj Gori. Zadatak tih jedinica je, prvo, da prihvate novo ljudstvo i omoguće formiranje novih jedinica na Kosovu i Metohiji, razbijanje reakcije na Kosovu i Metohiji i sjev. Albaniji, jer mi ne smijemo nikako dozvoliti da se tu reakcija u ovoj situaciji konsoliduje i učvrsti. To bi nam pravilo ozbiljnih teškoća. Koliko će to biti jedinica to vi po svojim mogućnostima odredite, ali imajte u vidu važnost Kosova i Metohije i sjev. Albanije za nas i za vas.⁶

2. IX 1944.

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-46/2, k. 394: knjiga primljenih depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

² Odnosi se na redni broj depeše.

³ Taj broj označava broj grupa u depeši.

⁴ Tako su se označavale u radio-saobraćaju depeše vrlo hitnog karaktera.

⁵ Misli se na Vrhovni štab Narodnooslobodilačke vojske Albanije (dalje: VŠ NOVA).

Vrhovni štab NOV i POJ održavao je vezu s VŠ NOVA preko radio-stanice Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ. U vreme kada je maršal Tito uputio ovu depešu, u Albaniji se nalazio Miladin Popović, delegat CK KPJ, dok je Vojna misija NOVJ, s pukovnikom Veljom Stojnićem na čelu, stigla u VŠ NOVA 6. septembra 1944 (vidi AVII, reg. br. 2-1/16, k. 27: izveštaj Miladina Popovića od 6. septembra 1944. o dolasku Vojne misije NOVJ u Albaniju; Vladimir Dedijer, *Jugoslovensko-albanski odnosi* (1939 — 1948), izdanje. »Borbe«, Beograd 1948, str. 10 i 74).

⁶ Šef Vojne misije NOVJ izvestio je Vrhovni štab NOV i POJ 12. septembra i 9. oktobra 1944. da će VŠ NOVA uputiti severno od Drima dve svoje brigade, tj. 3. i 5. albansku brigadu (AVII, reg. br. 2-1/16 i 2-3/16, k. 27). O tome vidi i grupa autora, *Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945* (dalje ORNJ), Vojnoistorijski institut, Beograd, 1958 (prvo izdanje), str. 376 i 380.

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
2. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE
O PRIJEMU MINOBACAČA I NAREĐENJE ZA PREIMENO-
VANJE TOPLIČKOG I ISTOČNOSRPSKOG KORPUSA¹**

2. IX

Dobićete jedinicu bacača od 36. oruđa. Prikupite 108 konja za bacače i municiju. Od ovih bacača dobar deo dodelite Peku. O tome se sporazumite sa njim pa nas izvestite² (18—18).

Toplički korpus ima broj 13. Istočnosrpski 14. Nova divizija ima broj 44.³ Dobićete daktilografe⁴ (19—27).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 5-2/8, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Glavni štab NOV i PO Srbije, na ovo obaveštenje, predložio je 6. septembra 1944. Vrhovnom štabu da se minobacači spuste direktno Operativnoj grupi divizija, čiji je komandant bio general-lajtnant Peko Dapčević, istovremeno i komandant 1. proleterskog korpusa. Međutim, za prebacivanje bataljona minobacača (kako su tu jedinicu nazivali),- ni Englezi, ni Sovjeti tada nisu imali dovoljno aviona, a bilo je potrebno oko 36, pa su zbog toga ta oruđa tek 15. oktobra 1944. prebačena na 0. Vis. (vidi AVII, reg. br. '1-4/8 i reg. br. 5-3/8, k. 26, reg. br. 1-64/10, 1-73/10 i 1-110/10, k. 2125).

³ U drugoj polovini 1944. u Srbiji je došlo do rasplamsavanja borbi i stvaranja prvih pet divizija NOVJ na operativnom području Glavnog štaba NOV i PO Srbije. Zbog velikog priliva boraca u redove NOVJ, Glavni štab NOV i PO Srbije u drugoj polovini avgusta odlučio je da formira dva korpusa koje je prvobitno teritorijalno nazvao Topliekim i Istočnosrpskim. Zbog toga, i situacije u Srbiji uopšte, uputio je zamenika komandanta Glavnog štaba pukovnika Lju'bodraga Đurića u Vrhovni štab, gde je ovaj stigao avionom 24. avgusta. Na razgovorima u Vrhovnom štabu tada se nisu složili da se za formiranje korpusa uzmu rukovodioci iz 1. proleterskog korpusa, koji je tada imao veoma važne zadatke sa Operativnom grupom divizija. Vrhovni komandant je u svom naređenju od 26. avgusta 1944. ukazao da su dobili dosta starešina i da se oslone na svoje kadrove, pa je Glavni štab NOV i PO Srbije po tome i postupao, zvamčno formirajući 13. i 14. korpus 6. septembra 1944. Tada je za komandanta 13. korpusa određen pukovnik Ljubo Vučković, a za političkog komesara Vasilije Smajević, dok je za komandanta 14. korpusa postavljen potpukovnik Radivoje Jovanović, a za političkog komesara potpukovnik Raja Nedeljkić.

U sastav 13. korpusa ušle su 22, 24. i 46. divizija i 47. divizija od 1. oktobra 1944, dok su u sastav 14. korpusa ušle 23, 25. i 45. divizija, a 44. divizija nije ni formirana.

Opširnije o tome, vidi AVII, reg. br. 4-1/8 i reg. br. 4-2/8, i reg. br. 5-1/8, k. 26; Zbornik, tom I, knj. 11, dok. br. 175; Petar Višnjic, n. d., str. 179.

⁴ To je Maršalov odgovor na molbu Glavnog štaba NOV i PO Srbije od 3. septembra 1944. za dodeljivanje poverljivih daktilografa (AVII, reg. br. 4-1/8, k. 26).

BR. 64

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
2. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE
ZA RAZORUŽANJE BUGARSKIH JEDINICA¹**

2. IX

Nekako nam izgleda mekan vaš stav prema Bugarima. Mi-
slili smo da ćete iskoristiti njihovu kapitulaciju i dobro se na-
oružate. Oni štite nemačko izvlačenje i oklevaju sa napuštanjem
Jugoslavije. Napadajte ih i razoružajte² (20—58)/

BR. 23

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
2. SEPTEMBRA 1944. OPERATIVNOM ŠTABU NOV I PO KO-
SOVA I METOHIJE ZA DEJSTVA NA KOSMETU I STAV-
LJANJE POD NEPOSREDNU KOMANDU GLAVNOG ŠTABA
NOV I PO SRBIJE¹**

80/99, 81/121

Za Pavla.² Kosmet postaje važan ne samo radi bržeg raz-
voja situacije u južnim krajevima Srbije nego i za razvoj situ-

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5-3/8, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

Slična depeša upućena je i Glavnom štabu NOV i PO Makedonije (AVII, reg. br. 8-2/12, k. 26).

² Ovaj stav Vrhovni komandant je zauzeo na osnovu odluka glav-
nih štabova Srbije i Makedonije da se stupi u vezu s bugarskim garni-
zonima, predlože im se zajednička dejstva u borbi protiv nemačkog oku-
patora, i da, ukoliko na to ne pristanu, predaju oružje čime bi im se
garantovao slobodan povratak kućama. Međutim, 1. bugarski okupacioni
korpus i delovi 5. bugarske armije (22, 24, 25, 27. i 29. divizija, graničse
jedinice i tri puka za obezbeđenje železnica) odbili su te ponude u Sr-
biji, stoga je Vrhovni komandant zahtevao energičnija dejstva protiv
bugarskih okupacionih jedinica (vidi Zbornik, tom *XIII*, knj. 4, dok. br.
117, 118 i 123 i priloge br. 1 i 2; Petar Višnjić, n. d., str. 15, 19 i 122).

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-45/2, k. 394: knjiga primljenih depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

Depeše je poslata 1. septembra 1944, ali su mahom sve depeše
koje su dostavljane 2. udarnom korpusu NOVJ, preko koga se održa-
vala veza sa Operativnim štabom za Kosovo i Metohiju, uglavnom kas-
nile po jedan dan, kao što je bio slučaj i sa ovom depešom zbog optere-
ćenosti Centra veze Vrhovnog štaba (AVII, reg. br. 2-3/4, k. 28).

² Jovićević, sekretar Oblasnog komiteta KPJ za Kosovo i Meto-
hiju i član Operativnog štaba NOV i PO za Kosmet.

acije u severnoj Albaniji i pograničnim krajevima Crne Gore. Ni po koju cijenu ne smijete dozvoliti da se tamo ugnjijezdi reakcija. Naredio sam G.S. Makedonije da vam stavi na raspolaganje sve kosovske snage.³ Naravno vi sa njima morate saradivati na liniji Šarplanina — Skopska Crna Gora.

Predložili smo G.Š. Albanije da izvesne svoje djelove uputi : na sektor sjeverno od Drima, što bi olakšalo vaš rad.⁴ Nastojte, ukoliko je to moguće, da se sve ovo ostvari. Vaš Štab se ne ukida, j Vi postajete Kosovo-metohijska operativna zona⁵ pod neposrednom komandom G.S. Srbije sa kojim se što prije povežite. Na sjever proširite svoj uticaj sve do linije Raška — Novi Pazar — Pešter. Verovatno je da će Njemci napustiti zapadne krajeve Metohije. Upadnite u te krajeve i odatle širite svoj uticaj.

2. IX 44. god.

Nozdra

BR. 24

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 2. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 37. NOU DIVIZIJE ZA UPUĆIVANJE 8. CRNOGORSKE BRIGADE U SASTAV 1. PROLETERSKE DIVIZIJE NOVJ¹

2. IX

Osmu crnogorsku uputite u sastav Prve divizije.² Nastojte da vašu sandžačku diviziju što bolje oformite i naoružate. Zašto još niste javili mjesto za bacanje materijala³ (4—39).

³ Potpunije o tom naređenju Glavnom štabu NOV i PO Makedonije, vidi dok. br. 2.

⁴ Bliže o tome vidi dok. br. 2.

⁵ Ovo prvobitno naređenje Vrhovnog komandanta kasnije na predlog Operativnog štaba NOV i PO za Kosovo i Metohiju od 13. septembra 1944, izmenjeno je pa su ostale dve operativne zone: Kosovska i Metohijska pod komandom Operativnog štaba, koji je i dalje ostao neposredno potčinjen Glavnom štabu NOV i PO Srbije.

Opširnije o tome, vidi dok. br. 109 i AVII, reg. br. 4-3/4, k. 28.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom), u AVII, reg. br. 7-1/12, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ta brigada je u drugoj polovini avgusta 1944. stavljena privremeno pod komandu 1. proleterske divizije. Ovim naređenjem je konačno ušla u njen sastav i ostala je do kraja rata. O tome vidi i dok. br. 28.

³ Štab 37. NOU divizije izvestio je 5. septembra 1944. Vrhovni štab da mogu primiti materijal kod Carevih voda na Zlatiboru, između Dobroselice i Čigote, na k. 1422 (AVII, reg. br. 8-12, k. 28).

BR. 64

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
3. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKE-
DONIJE U VEZI S PRIMIRJEM S BUGARSKIM JEDINICA-
MA I NAPADOM NA GARNIZONE¹**

3. IX

Naređenja

G.Š. MAKEDONIJE

Primirje se ne može dopustiti.² Upadajte u garnizone i osvajajte komunikacije svim snagama i dalje³ (33—26).

BR. 26

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
3. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKE-
DONIJE DA OBRAZUJE GLAVNI ODBOR CRVENOG KRSTA
I POŠALJE DVA PREDSTAVNIKA ZA GLAVNI ODBOR CR-
VENOG KRSTA JUGOSLAVIJE¹**

3. IX

Obrazujte odmah Glavni odbor Crvenog krsta za Makedoniju i pošaljite nam imena dvaju predstavnika za Glavni odbor Crvenog krsta Jugoslavije² (37—39).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 8-3/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovako je Vrhovni komandant odgovorio na depešu Glavnog štaba NOV i PO Makedonije od 31. avgusta 1944. o ponudi bugarske komande za sklapanje primirja od 5 dana, da Glavni štab nije prihvatio primirje, već je naredio da se napadaju bugarski garnizoni (AVII, reg. br. 20-34/1, k. 234).

³ U vezi s ovim Maršalovim naredenjem, Glavni štab NOV i PO Makedonije dostavio je depešu 2. septembra 1944. kojom je obavestio Vrhovnog komandanta da su naredili jedinicama da energično napadaju bugarske trupe i da ih razoružavaju ukoliko ne priđu NOVJ, te da su glavninu snaga orijentisali u napadu na komunikacije (AVII, reg. br. 10-1/12, k. 26).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1-2/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Delegat CK KPJ i Vrhovnog štaba NOV i POJ pri Glavnom štabu NOV i PO Makedonije general-major Svetozar Vukmanović Tempo depešom 6. septembra 1944. izvestio je da su za delegate Glavnog odbora Crvenog krsta Jugoslavije poslali Hadži Panzov i Micev (A-CK SKJ, fond CK KPJ, br. 1944/561).

BR. 64

NAREDBA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 3. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE O POSTAVLJENJIMA U REORGANIZOVANIM POLITIČKIM ODELJENJIMA U 2, 5, 17, 22, 23. i 25. DIVIZIJI¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE I
PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

GLAVNI ŠTAB NOV ZA
SRBIJU

U vezi postavljanja politodela u divizijama Glavnog Štaba Srbije i reorganizacije postojećih politodela u II, V i XVII diviziji, isti će biti u sledećem sastavu:

Politodela II Proleterske divizije:

1. MIRKO KALEZIČ
2. TIHOMIR JANIČ
3. MILICA NIKOLIC
- 4
- 5

Politodel V Proleterske divizije:²

1. PERO DURIO
2. VUKSAN LJUMOVIC
3. NIKOLA BODROZA
- 4
- 5

Politodel XVII Udarne divizije:

1. SAVO BOZOVIC
2. TOMAŠ PEROVIC
3. LUKA MARTINOVIC
- 4
- 5

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 30-2/1-1, k. 15-A.

² Daktilografska greška; nije bila proleterska.

Politodel XXII divizije:

1. DUSKO RISTIC
2. SLOBODANA IVANOVIC
3. MARIJA JAGODIC
- 4
- 5

Politodel XXIII divizije:

1. RADOJE LJUBIČIĆ
2. VELJKO RAZNJATOVIC
3. STANOJKA KRUSČIĆ
- 4
- 5

Politodel XXV divizije:

1. MIRKO NOVOVIC
2. LJUBO VUŠOVIC
3. JOVO PUZIGACA
4. MILORAD RAKOČEVIC
5. VITA CVETKOVIC

Reorganizaciju politodela izvršite odmah i upoznajte drugove sa stanjem jedinica u kojima će raditi. Četvrte i pete članove određićemo naknadno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

3. IX 1944.

(M. P.)

PO NAREDBI VRHOVNOG KOMANDANTA
ZA PERSONALNO ODELENJE

BB. 28

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
3. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPU-
SA NOVJ ZA ULAZAK 8. CRNOGORSKE BRIGADE U SA-
STAV 1. PROLETERSKE DIVIZIJE¹**

3. IX

Osmu Crnogorsku primite u sastav Prve divizije.² Nastojte da se XXXVII divizija oformi i snabde sa puškama.³

(br. 42 od 3. IX)

BR. 29

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
3. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPU-
SA NOVJ ZA ISPITIVANJE MOGUĆNOSTI ZAUZIMANJA
UZICA I ULASKA ITALIJANSKIH PARTIZANSKIH BA-
TALJONA PONOVO U SASTAV 1. PROLETERSKE DIVI-
ZIJE NOVJ¹**

3. IX

Treba ispitati mogućnost za oslobođenje Užica. Ali vam napominjemo da bi neuspeh bio politički nezgodan za nas. Kada se vi jačim snagama raširite po Zapadnoj Srbiji, onda će manji garnizoni vrlo lako padati i mi ćemo biti u moguć-

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 33-105/1, k. 372: knjiga primljenih depeša 1. proleterškog korpusa NOVJ.

² O tome vidi i dok. br. 24.

³ Ta divizija je tada u svome sastavu imala tri sandžačke brigade: 3. proleteršku (sandžačku), 4. i 5. sandžačku brigadu. Ova poslednja nalazila se još uvek u procesu formiranja (zvanično je formirana 21. avgusta 1944), dok je divizija u celini bila slabo naoružana i odevena. O tome vidi AVII, reg. br. 8-12, k. 28 i 4-7/10, k. 1253).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1-9/1, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

nosti da ih i zadržimo.² Na tome sektoru česti prelazak gradova od nas neprijatelju, pokazivao bi našu nestabilnost. Nastojati da se mobiliju nove snage, koje bi zajedno s vama zauzimale gradove, a zatim ih i branile (45—107).

Saznajemo da Prva alpijska i »Princ Eugen« treba da zaposjednu garnizone u Srbiji, koje su ranije držali Bugari³ (46-28).

Uzmite italijanske bataljone. Regulirajte pravilan odnos između njih i naroda⁴ (48-20).

² Tu odluku, kao mogućnost, Vrhovni komandant je doneo na osnovu više depeša Štaba 1. proleterskog korpusa NOVJ od 1. do 3. septembra 1944. o pokretima jedinica korpusa i neprijateljskim snagama u Užicu. Tako je, npr., u depeši od 3. septembra 1944. stajalo da se u Užicu nalazi 400 nemačkih vojnika, 500 nedicevaca i 280 pripadnika Srpske državne straže. (AVII, reg. br. 33-102/1 i reg. br. 33-103/1, k. 372).

Međutim, u to vreme oko 10.000 četnika pripremalo se za napad na jedinice 1. proleterskog korpusa, dok je Štab korpusa predlagao 4. septembra 1944. napad na Užice pod uslovom da prethodno dobiju topovsku municiju (AVII, reg. br. 33-109/1, k. 372). Ali, zbog četničkog napada i borbi protiv njih, tada Užice nije napadano. Opširnije o tome, vidi dok. br. 49 i Petar Višnjić, n. d., str. 133—139.

³ Ti podaci su bili tačni. Prva brdska divizija, posle neuspele nemačke operacije »Ribecal« ili poznatije u jugoslovenskoj historiografiji kao durmitorske operacije, imala je zadatak da se prebaci u severoistočnu Srbiju, na odsek Bela Palanka — Zaječar, dok je nemačka Komanda Jugoistoka predviđala i prebacivanje 7. SS brdske dobrovoljačke divizije »Princ Eugen« iz istočne Bosne u Srbiju radi ojačanja malih nemačkih snaga koje su se u to vreme nalazile na tome području. Opširnije o tome vidi Zbornik, tom XII, knj. 4, dok. br. 124 i prilog br. 1.

⁴ Odnosi se na italijanske partizanske bataljone »Garibaldi« i »Matteotti«, koji su u drugoj polovini avgusta 1944. stavljeni privremeno pod komandu 37. NOU divizije. Od tih bataljona je kasnije, 28. oktobra 1944, u Beogradu, formirana Italijanska brigada »Italija« u sastavu 1. proleterske divizije NOVJ. Štab 1. proleterskog korpusa NOVJ na ovo naređenje Vrhovnog komandanta odgovorio je depešom 4. septembra 1944. u kojoj je, pored ostalog, rečeno da će preduzeti sve »da se stvori međusoban pravilan odnos, između njih i naroda« (AVII, reg. br. 7-1/3, k. 28).

Predaja ovih bataljona regulisao je i Vrhovni štab svojim naređenjem od 3. septembra 1944. Štabu 37. NOU divizije za upućivanje tih bataljona 1. proleterskom korpusu NOVJ (AVII, reg. br. 7-1/12, k. 28).

BR. 30

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
3. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPU-
SA NOVJ ZA PRIHVAT 12. UDARNOG KORPUSA NOVJ
KOD STAROG BRODA¹**

3. IX

Lekić drugoga prešao kod Renovice. Kod Broda mu obez-
bijedite mostobran² (50-19).

BR. 31

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
3. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG UDAR-
NOG KORPUSA NOVJ ZA PRIHVAT 12. UDARNOG KOR-
PUSA NOVJ I ARTILJERIJSKIH ORUĐA¹**

3. IX

Lekića dočekajte negdje između Višegrada i Bajine Baš-
te² (55-66).

Znaci za aerodrom ostaju stari. Slovo L od deset vatri.
Zemlja daje A (Ana). Avion B (Božo).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4-3/3, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovo je odgovor Vrhovnog komandanta na depešu Štaba 1. proleterškog korpusa NOVJ od 2. septembra 1944. koja je glasila:

»Molimo javite sadanje mesto Lekičevo i njegovog mesta prelaska Drine« (AVII, reg. br. 7-1/3, k. 28).

Postupajući po ovom naređenju maršala Tita, Štab 1. proleterškog korpusa NOVJ dostavio je depešu 4. septembra 1944. kojom je izvestio Vrhovnog komandanta da su preko pl. Tare upućena ka r. Drini dva bataljona 1. proleterške brigade za prihvata 12. udarnog korpusa NOVJ i da će u toku dana, do večeri, stići na reku Drinu prema Starom Brodu i Slapu (AVII, reg. br. 7-1/3, k. 28).

Potpunije o prelasku jedinica 12. udarnog korpusa NOVJ na odseku Stari Brod — Slap, vidi dok. br. 15 i 16.

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4-4/3, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Potpunije o prihvatu 12. udarnog korpusa NOVJ, čiji je komandant bio general-major Danilo Lekić Španac, vidi dok. br. 30.

Avioni sa 8 topova noćas dolaze. Pripremite konje³ (52-90).
Sa znacima za mjesto bacanja iz vazduha pravite konfuziju. Mi ne možemo reagirati na tako brzu promjenu znakova. Naređujemo vam da znaci ostaju isti za deset dana. U protivnom nećemo vam iz vazduha ništa bacati. Odvojte rusko mjesto od engleskog.⁴

BR. 32

NAREDBA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 3. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ O POSTAVLJENJIMA POLITIČKIH RUKOVODILACA U KORPUSU¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE I
PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

ŠTABU DRUGOG PROLETERSKOG² KORPUSA

POLOŽAJ

U vezi sa reorganizacijom, izmenama i dopunama, politodeli vaših divizija biće u sledećem sastavu:

Politodel III Udarne divizije:

1. VUKO TMUŠIĆ
2. LJUBO ANĐELIĆ
3. RADE PRELEVIĆ
4. VERA KOVACEVIĆ
5. NIKOLA DAPČEVIĆ

³ Topovi su primljeni 6. septembra 1944. Bliže o tome, vidi dok. br. 14.

⁴ Postupajući po ovom naređenju Vrhovnog komandanta, Štab 1. proleterskog korpusa NOVJ dostavio je depešom od 4. septembra 1944. sledeće obaveštenje:

»Znaci za Ruse za bacanje: vatra L (Lika) osam vatri; vazduh X, zemlja S. Važi deset dana« (AVII, reg. br. 5-2/3, k. 28).

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 31-1/1, k. 15-A.

² Tako piše u originalu, pogrešno; treba: Štabu Drugog udarnog korpusa NOVJ. U NOVJ postojao je samo jedan proleterski korpus, i to je bio 1. proleterski udarni korpus NOVJ.

Politodel XXIX Udarne divizije:

1. VUKASIN MICUNOVIC
2. DRAGUTIN VUKOTIC
3. DŽEMAIL AGIC-ĐEMO
4. ACA BABIC
5. VICKO BRAJIC

Politodel XXXVII Udarne divizije:

1. RATKO RADOVIC
2. Veljo (član Oblasnog
za Sandžak)
3. DUŠAN VUKIČEVIĆ
4. MILOJKO DRULOVIC
5. VOJIN TERIC

s

Politodel Primorske grupe:

1. NIKOLA GAŽEVIĆ
2. VLADETASELIC
3. ACO VUKOTIC
4. JOVO MIHALJEVIC
5. NOVICA PEROVIC

II

Drug Boško Đuričković, dosadašnji rukovodilac Politodela III divizije, postavlja se za politkomesara Primorske grupe, a drug Skoković stavlja se na raspoloženje V. Š.

III

Dosadašnji rukovodioc IX divizije — drug Voja Kovačević postavlja se za komesara XXIX divizije, a drug Dragiša Jovanović postavlja se za komesara štaba Mornarice NOVJ.

Ostale drugove, o kojima ste dali podatke u vašim depešama, uputićete V.Š.-u u koliko nisu raspoređeni u pomenutim Politodelima.³

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

3. IX 1944.

(M. P.)

PO NAREDBI VRHOVNOG KOMANDANTA
ZA PERSONALNO ODELENJE

³ Reo je o predlogu Štaba 2. udarnog korpusa o postavljenjima rukovodilaca u Političkim odeljenjima korpusa. Opširnije o tome, vidi AVII, reg. br. 2-2/4, k. 28.

BR. 64

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 3. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU BAZE BARI NOVJ DA ODMAH POŠALJE DVE BATERIJE BRDSKIH TOPOVA 1. PROLETERSKOM KORPUSU¹

3. IX

Za puk. Obradovića² Obe baterije odmah poslati Prvom korpusu.³ Ne šalžite mazge, ali šalžite samare i pribor.⁴

BR. 34

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 4. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKEDONIJE ZA UPOTREBU GNJILANSKE BRIGADE NA SEKTORU SKOPSKE CRNE GORE¹

4. IX

Do daljega Gnjilansku brigadu zadržite na sektoru Skopske Crne Gore. Nastojte da tu brigadu popunite ljudstvom i snabdijete oružjem. Prirodno je da ona treba da gravitira ka Gornjoj Moravi i Kosovu. Neka nastoji da se poveže sa ostalim kosovskim jedinicama. Čim budu stvoreni uslovi prećice u sastav Kosovo-metohijske operativne zone. Do tog vremena neka se naslanja na vas i vi ste odgovorni za pravilan razvoj te brigade² (36-102).

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom), u AVII, reg. br. 1-66/10, k. 2125: knjiga depeše Štaba Baze Bari NOVJ.

² Branka. Tada je bio načelnik Artiljerijskog odseka pri Vrhovnom štabu NOV i POJ; u Bazi Bari starao se o obezbeđenju artiljerijskih jedinica artiljerijskim oruđima i municijom.

³ Štab Baze Bari NOVJ izvestio je 4. septembra 1944. Vrhovni štab da iz Brindizija kreće prvi ešelon artiljerije za 1. proleterski udarni korpus NOVJ (AVII, reg. br. 1-66/10, k. 2125).

Prvi proleterski korpus -obavestio je 6. septembra 1944. Vrhovni štab da je primio 7 brdskih ,-topova sa 280 granata, ali bez originalnih američkih samara za tovarenje (AVII, reg. br. 5-2/3, k. 28 i reg. br. 33-116/1, k. 372).

⁴ O tome, vidi dok br. 4.

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 8-3/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Bliže o Gnjilanskoj brigadi, vidi dok. br. 2.

BR. 64

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
4. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPU-
SA NOVJ ZA PRIHVAT 12. UDARNOG KORPUSA NOVJ¹**

4. IX

Lekić već na sektoru Belo Sjeversko. Reku prelazi šestoga. Prihvatite ga.²

BR. 36

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
4. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 3. UDARNOG KORPUSA NOVJ
ZA PREBACIVANJE 11. DIVIZIJE PREKO DRINE U ZA-
PADNU SRBIJU¹**

4. IX

U duhu naših ranijih depeša neka odmah prebacite 11. div. fiziju], Lički bat. faljon] i Mačvanski odred preko Drine u zap. Srbiju —• u oblast Cera. Na tom sektoru povezaće se i ući u sastav 12. korpusa kad on tamo stigne.

Njen zadatak je likvidacija četnika i Nedićevaca kao i da spreči Mihailoviću mobilizaciju i odvođenje naroda sa sobom. Odmah po prelasku Drine treba pristupiti likvidaciji manjih gradova na pravcu dejstva da bi se omogućio lakši pokret naših snaga sa juga. O izvršenju izvestite. Ovo smatrati strogo poverljivo.²

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 33-109/1, k. 372: knjiga depeša 1. proleterskog korpusa NOVJ.

² Bliže o prihvatu, vidi dok. br. 30.

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 2-113/8-1, k. 408-A: knjiga depeša Štaba 3. udarnog korpusa NOVJ.

² U vreme kada je Vrhovni komandant izdao ovo naređenje, 11. NOU divizija sa 3. bataljonom 3. ličke brigade 6. proleterske divizije »Nikola Tesla« prešla je Spreču 3/4. septembra 1944. u tri kolone, izbila na prostor Ratiš—Plandište i preduzela napade na Gornji i Donji Srebrnik i Gračanicu.

Treći lički bataljon »Mirko Štulić« se našao u sastavu 11. divizije posle neuspelog pokušaja da se krajem jula prebaci sa svojom matičnom brigadom preko reke Bosne u istočnu Bosnu, pa se priključio 5. krajiškoj (kozaračkoj) brigadi, da bi tek 24. septembra 1944. ponovo ušao u

**ZAHTEV VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 4
SEPTEMBRA 1944. BRITANSKOJ VOJNOJ MISIJI PRI VR-
HOVNOM ŠTABU ZA UPUĆIVANJE U DOMOVINU OKO
1.650 JUGOSLOVENA ZAPOSLENIH U 144. ODREDU ZA
ODRŽAVANJE U MEZON BLANŠU, U ALŽIRU¹**

BRITANSKOJ VOJNOJ MISIJI kod NOV i POJ

Radi velike potrebe za mehaničarskim osobljem u zemlji za formiranje vazduhoplovnih radionica odmah posle oslobođenja celokupne jugoslovenske teritorije koje neposredno predstoji, molim da se sa 15. oktobrom ove godine ispiše iz RAF-a celokupno osoblje svih činova jugoslovenskog kontingenta koje se sada nalazi u RAF-u na radu u 144. Maintenance Unit² u Maison Blanche³ kod Alžira, i što pre uputi najkraćim putem u domovinu.

Do toga datuma, to jest do 15. oktobra ove godine, celokupno ovo ljudstvo ostaje na radu u pomenutoj radionici 144. M.U. u Maison Blanche odnosno Boufariku.⁴

Molim da se već unapred osigura transport za ovo osoblje u domovinu, kako se posle 15. oktobra čekanjem na trans-

sastav svoje matične 3. ličke brigade, pošto se s jedinicama 11. divizije prebacio u zapadnu Srbiju.

Mačvanski NOP odred (koji se negde naziva i Mačvanski bataljon, odnosno Podrinski bataljon) bio je do 25. avgusta 1944. u sastavu 38. NOU divizije. Tada je ušao u sastav Udarne grupe 11. NOU divizije, gde je ostao do rasformiranja grupe, kada je po naređenju Štaba 12. korpusa NOVJ upućen u sastav 36. NOU divizije, da bi bio ponovo vraćen u 11. diviziju kada je poslužio kao jezgro za formiranje Mačvanske brigade (kasnije preimenovana u 32. NO brigadu).

Jedanaesta divizija s 3. bataljonom i Mačvanskim NOP odredom prešla je Drinu, posle više intervencija Vrhovnog komandanta, tek 16/17. septembra 1944.

Opširnije o tome, vidi Zbornik, tom IV, fcnj. 29, dok. br. 72, 73 i 133, kao i dok. br. 52, 90, 105 i 124 u ovoj knjizi.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 11-7, k. 1449.

² Pogrešno; treba: Maintenance Unit, tj. odred (jedinica) za održavanje.

³ Čita se: Mezon Blanš. To je bila jedna mala varošica, kraj grada Alžira.

⁴ čita se Bufarik.

port ne bi gubilo u vremenu. Brojno stanje ovog osoblja iznosi sada oko 1650 ljudi.⁵

4/1X

Komandant NOV i POJ
Maršal Jugoslavije

BR. 38

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
OD 4. SEPTEMBRA 1944. VOJNOJ MISIJI NOVJ U SSSR-u
O MERAMA KOJE SE PREDUZIMAJU U VOJVODINI¹**

DEŠIFROVANI TELEGRAM BR. 47

Terzić — Pijade

U vezi sa nastupanjem Crvene armije na jugozapad mi preduzimamo ovdje mjere za mobilizaciju u Vojvodini i Banatu. Zato nije potrebno da se uznemirivate.² Pijade i Terzić dobili su specijalnu zadaću u Moskvi i ne može biti govora o njihovom putovanju u Rumuniju. Ako bude nužno, mi ćemo ovdje formirati štab za Banat i Vojvodinu i uputiti avionom na određeno.³ Za organizaciju snadbijevanja materijalom naše vojske sa teritorija Rumunije pošaljite tamo člana Vojne misije Švoba.⁴

4. IX 44.

Maršal Tito

³ To su bili Slovenci i Istrani koji su, prisilno mobilisani od Italijana, bili zarobljeni u savezničkoj kampanji u severnoj Africi, gde su kao ratni zarobljenici u proleće 1944. izrazili želju da se bore u redovima NOVJ. Ta grupa avio-mehaničara decembra 1944. prebacila se u zemlju i opsluživala je vazduhoplovne jedinice NOVJ na Sremskom frontu (*Zbornik*, tom X, knj. 1, dok. br. 26, 38, 57 i 177).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 6-10/1, k. 57-4: knjiga primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-u.

² Tako je Maršal odgovorio na predlog Vojne misije od 1. septembra 1944. da se za Banat formira operativni štab koji bi rukovodio operacijama i mobilizacijom na tom području (AVII, reg. br. 3-38/1, k. 57-4).

³ Istoga dana kada je Vrhovni komandant dostavio odgovor Vojnoj misiji, pozvani su u Vrhovni štab na o. Vis komandant i politički komesar 3. udarnog korpusa NOVJ radi prijema zadataka i reorganizacije Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine.

Taj poziv je glasio:

»Resili smo poslati Kostu za komandanta Glavnog štaba Vojvodine. U vezi s tim Košta i Vlado neka odmah dođu kod nas. Privremenu komandu korpusom neka preuzme Jovo Vukotić.

Izvršite blagovremeno sve pripreme kako bi prvim avionom došli ovamo« (AVII, reg. br. 2-8/1, k. 408-A).

Međutim, zbog situacije u istočnoj Bosni i nemanja pogodnog aerodroma, komandant i politički komesar 3. udarnog korpusa NOVJ došli su na o. Vis, tj. posle Maršalovog odlaska u SSSR. Bliže o tome, vidi *Zbornik*, tom IV, knj. 29, dok. br. 133.

⁴ Odnosi se na potpukovnika Vinka Švoba.

BR. 64

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
4. SEPTEMBRA 1944. VOJNOJ MISIJI NOVJ U SSSR-U ZA
UPUĆIVANJE RADIO-TELEGRAFISTA U ZEMLJU¹**

Dešifrovani telegram br. 48.

Terzić—Pijade

Radio-telegrafiste je najbolje otpremiti u Italiju, a odavde ćemo ih mi otpremiti na određena mjesta.²

4. IX 44.

Maršal Tito

BR. 40

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
OD 4. SEPTEMBRA 1944. VOJNOJ MISIJI NOVJ U SSSR-U
O ANGAŽOVANJU SPIKERA ZA MAKEDONSKI JEZIK NA
RADIO STANICI »SLOBODNA JUGOSLAVIJA«¹**

Dešifrovani telegram br. 49

Terzić — Pijade

Iz Makedonije je došao jedan drug koji treba da otputuje u Moskvu kao diktor na makedonskom jeziku.

Učinite sve da bi radio-prenosi odmah započeli tako, kako je to za nas vrlo važno.²

4. IX 44..

Maršal Tito

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 6-10/1, k. 57-4: knjiga primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-a.

² Ovim je Maršal odgovorio na pitanje Vojne misije da uputi 80 radio-telegrafista sa 40 radio-stanica dometa 150—200 km po završenoj obuci u Sovjetskom Savezu (AVII, reg. br. 3-1, k. 57-4).

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom), u AVII, reg. br. 6-10/1, k. 57-4: knjiga primljenih depeša Vojne misije u SSSR-u.

² Odnosi se na Iliju Džuvalekovskog (vidi dok. br. 4).

BR. 64

INSTRUKCIJE GENERALNOG SEKRETARA KPJ OD 5. SEPTEMBRA 1944. ZA SAZIV ANTIFAŠISTIČKE SKUPŠTINE NARODNOG OSLOBOĐENJA SRBIJE¹

5. IX

Pripremite skupštinu, ali nemojte određivati još datum.² Treba da stigne Simić. Učinićemo potrebno da se prebace traženi delegati.⁴ Za pomoć i pripremu skupštine kod vas je došao Crni.⁵

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u A-CK SKJ, fond CK KPJ, br. 1944/739.

² Ovo je odgovor generalnog sekretara KPJ Josipa Broza Tita na depešu primljenu od Glavnog štaba NOV i PO Srbije od 3. septembra 1944. u kojoj je obavešten da se održavanje skupštine priprema na teritoriji Toplica — Jablanica za 12. septembar 1944 (vidi AVII, reg. br. 3—8, k. 26). O tome vidi i dok. br. 201.

³ Reč je o Stanoju Sirnicu (vidi dok. br. 11).

⁴ Traženi su, pored ostalih, sveštenici Milan Smiljanić i Sava Popović i drugarica Milka Minić (AVII, reg. br. 3—8, k. 26).

⁵ Glavni štab NOV i PO Srbije svojom depešom od 4. septembra 1944. zatražio je pomoć od CK KPJ za pripremu skupštine. Istom depešom je predložio za predsednika Vladimira Ribnikara, dok je za ostale članove ASNOiS-a obavestio da će predloge naknadno dostaviti (AVII, reg. br. 3—8, k. 26).

BR. 64

**INSTRUKCIJA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
OD 5. SEPTEMBRA 1944. EDVARDU KARDELJU, ČLANU
POLITBIROA CK KPJ I VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ,
ZA POSEDANJE TERITORIJE KOJA JE JUGOSLAVIJI
ODUZETA POSLE PRVOG SVETSKOG RATA¹**

Slovenija

Drugu Beveu.² — U duhu našeg razgovora³ preduzmite sve sa GŠ Slovenije da bi naše jedinice bile kadre brzo zaposesti teritoriju koja nam pripada.⁴

Slučaj sa biskupom Targoti⁵ biće verovatno u vezi sa pojačanom kampanjom naših suseda preko Jadrana u Istri i Slov. Primorju.⁶

5. IX 44.

Tito

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-9/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

Depeša je dostavljena preko Glavnog štaba NOV i PO Slovenije.

² To je bio nadimak za Edvarda Kardelja.

³ Misli se, najverovatnije, na razgovor koji je maršal Tito imao s Kardeljom pre njegovog odlaska sa o. Visa, odnosno iz Barija 23. avgusta 1944 (vidi AVII, reg. br. 3-1/9, k. 27).

⁴ Misli se na krajeve koji su posle prvog svetskog rata za zelenim stolom ostali pod upravom Kraljevine Italije i Republike Austrije.

⁵ Redakcija nije mogla da mu ustanovi ime.

⁶ Misli se na kampanju italijanske vlade na čelu sa Ivanoeom Bonomiem i njegovim ministrom spoljnih poslova grofom Sforzom (vidi A-CK SKJ, fond CK KPJ, br. 1944/921).

Vi, gospodine,

Govorila nisva kot v prvotni, saj se ni odločilo za kakšno
prijavo na eno od naših ali drugih podjetij, saj se
ni odločilo, kajti, če rešimo vprašanje, da imamo odločeno, da se
spetimo in tako se konča.

1.9.44

Slovenija

Priloga k temu - Določila niso odgovor, priložite ste se
Slovenije da bi naša podjetja, ki imajo brez zaposlitve, ter
tudi, ki so nam priložni.

Če bi se biskupom, ker bi hiše, verjetno, v zvezi s tem, da
prijavljeno ne bi bilo, preden bi se odločili, da bi Slovinci.

1.9.44

Priloga - Podjetje, ki se odloči, da v Slovenijo v zvezi s priložnostjo, ki
je v Sloveniji, preden bi se odločili, da bi Slovinci, preden bi se
odločili, da bi Slovinci.

1. Avstrija - če bi se odločili, da bi Slovinci, preden bi se odločili, da bi Slovinci, preden bi se odločili, da bi Slovinci.
2. Če bi se odločili, da bi Slovinci, preden bi se odločili, da bi Slovinci, preden bi se odločili, da bi Slovinci.
3. Če bi se odločili, da bi Slovinci, preden bi se odločili, da bi Slovinci, preden bi se odločili, da bi Slovinci.
4. Če bi se odločili, da bi Slovinci, preden bi se odločili, da bi Slovinci, preden bi se odločili, da bi Slovinci.
5. Če bi se odločili, da bi Slovinci, preden bi se odločili, da bi Slovinci, preden bi se odločili, da bi Slovinci.

1.9.44

BR. 64

**INSTRUKCIJA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
5. SEPTEMBRA 1944. EDVARDU KARDELJU ZA RAZGO-
VORE SA HONEROM, SEKRETAROM CK KP AUSTRIJE U
VEZI SA ZAPOSEDANJEM DELA TERITORIJE U AUSTRI-
JI I NAORUŽAVANJEM AUSTRIJSKIH PARTIZANSKIH
ODREDA¹**

Bevcu. — Razgovaraj ponovo sa Honerom- u vezi zapo-
sedanja izvesnog dela Austrije i treba hitno u vezi sa time
preduzeti sledeće mere:

1. Austriska KP i drugi rodoljubi morali bi smesta uz
našu pomoć pristupiti formiranju naoružanih odreda po čitavoj
Austriji a naročito tamo gde bi eventualno mi zaposeli.

2. Oružje za te odrede u prvom momentu moraćemo ba-
rem nešto davati mi bez obzira što su takođe i kod nas potrebe
velike.

3. Po mom mišljenju već su u Austriji stvoreni dobri us-
lovi da se čim više radnika povuče iz industrijskih preduzeća
koji bi sačinjavali jezgro part. odreda.³

Ako bi slučajno došao Kopljenik bilo bi dobro da se vidiš
sa njim.

5. IX 44.

Tito

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-9/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Prv-i sastanak s. Honerom je imao Edvard Kardelj 5. septembra 1944, o čemu je depešom obavestio maršala Tita, kao i o rezultatima razgovora (vidi Dušan Plenča, *Međunarodni odnosi Jugoslavije u toku drugog svjetskog rata*, Institut društvenih nauka, Beograd 1962, str. 361).

³ Kardelj je u vezi s drugim sastankom poslao opširnu depešu 13. septembra 1944. u kojoj je, pored ostalog, naznačio da je rajhsfirer SS Hajnrih Himler pohapsio 5.000 Austrijanaca, da se CK KPA ne može pomoći oružjem »jer je ozbiljna kriza u našoj vojsci već sada« i predložio da se oružje baca u Štajersku ili 7. udarnom korpusu NOVJ (AVII, reg. br. 10-19/13, k. 26).

BR. 64

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
5. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVAT-
SKE ZA PREBACIVANJE 28. NOU DIVIZIJE U SREDNJU
BOSNU¹**

5. IX

U duhu naše ranije predviđene direktive predviđenu slavonsku diviziju odmah prebacite u centralnu Bosnu, odakle će nastaviti pokret ka istočnoj Bošni. Diviziju je potrebno direktno povezati sa nama radio putem.²

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 7-3/6, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Vrhovni štab je još početkom jula 1944. naredio Štabu 6. udarnog korpusa NOVJ da prebaci jednu svoju diviziju u centralnu (srednju) Bosnu, pa je tako 21. slavonska brigada prešla u srednju Bosnu 24. jula 1944, dok je Štab 28. divizije sa 17. slavonskom i Brodskom, odnosno 25. slavonskom brigadom ostao u Slavoniji. Pošto je u planovima Vrhovnog komandanta bilo upućivanje jačih snaga prema Srbiji, naredeno je da se izvrši prebacivanje glavnine 28. divizije radi njenog daljeg usmeravanja iz srednje u istočnu Bosnu, prema r. Drini i Srbiji. Tako je prebacivanje preko Save izvršeno 13/14. septembra 1944, gde ih je prihvatila 21. slavonska brigada. Sava je forsirana na odseku Slavonski Kobaš — Dubočac. Zatim se divizija prebacila 20/21. septembra 1944. preko reke Bosne u istočnu Bosnu, odakle je 7. oktobra 1944. prešla Drinu i prebacila se u Srbiju, u sastav 12. udarnog korpusa NOVJ. Opširnije o tome, vidi Zbornik, knj. 29, dok. br. 137 i knj. 30, dok. br. 28, kao i dok. br. 143, 159 i 241 u ovoj knjizi.

BR. 64

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
5. SEPTEMBRA 1944. OPERATIVNOM ŠTABU NOV I PO
KOSOVA I METOHIJE ZA HVATANJE VEZE S 1. KOSOV-
SKO-METOHIJSKOM BRIGADOM I PRIVREMENO STAV-
LJANJE GNJILANSKE BRIGADE POD KOMANDU GLAV-
NOG ŠTABA NOV I PO MAKEDONIJE¹**

90/94

Za Pavla. *Tempo javlja da prva kosovska* brigada nema veze sa G.S. Makedonije.² Uхватite vezu sa njom i primite je u svoj sastav. Gnjilanska brigada koju je formirao G.Š. Makedonije³ ostaje na sektoru Skopske Crne Gore s tim da se širi ka gornjoj Moravi i Kosovu. Dužni ste da hvatate vezu sa ovom brigadom. Inače dok se ne stvore povoljniji uslovi ova brigada ostaće pod G.S. Makedonije.

5. IX 44.

Ceranića Gora

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-47/2 k. 394: knjiga depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

² To je Maršalov odgovor na depešu Svetozara Vukmanovića Tempa od 4. septembra 1944. kojom je obavestio Vrhovnog komandanta da je 1. kosovsko-metohijskoj brigadi poslao »jedno deset naređenja«, ali da ona odbija da pređe na pl. Šaru (AVII, reg. br. 10-2/12, k. 26).

³ Potpunije o formiranju Gnjilanske brigade, vidi dok. br. 2.

BR. 64

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
5. SEPTEMBRA 1944. OPERATIVNOM ŠTABU NOV I PO KO-
SOVA I METOHIJE DA SE DIREKTNO POVEŽE S GLAV-
NIM ŠTABOM NOV I PO SRBIJE I VRHOVNIM ŠTABOM¹**

87/65

Za Pavla. Tempo pita kuda i gdje da vam uputi kosovske jedinice. Gnjilanska brigada nije naoružana. On predlaže da brigada sačeka naoružanje u Makedoniji.² Potrebno je da se radio putem direktno povežete sa G.Š. Srbije i sa nama. Čudi nas da to do sada nijeste uradili.

5. IX 44.

Čeranića Gora

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-47/2, k. 394: knjiga primljenih depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

² Štab 2. udarnog korpusa preneo je depešu Operativnog štaba NOV i PO za Kosovo i Metohiju od 9. septembra 1944. kojom je obavestio Vrhovni štab, da je Operativni štab zahtevao da Gnjilanska brigada razvije aktivnost prema Uroševcu i Kačaniku radi izvlačenja ljudstva sa Kosova i da se preko Uroševca poveže s 1. kosovsko-metohijskom brigadom kada ova stigne prema Kačaniku (AVII, reg. br. 5-2/4, k. 28).

O dolasku 1. kosovsko-metohijske brigade na Kosovo, vidi dok. br. 3.

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
5. SEPTEMBRA 1944. OPERATIVNOM ŠTABU DIVIZIJA ZA
DEJSTVA U DUHU DIREKTIVE OD 28. AVGUSTA 1944.
GODINE¹**

5. IX

U duhu već izdatih direktiva potrebno je da odmah krenete u određenom pravcu.² Prvom Korpusu sam naredio da likvidira Užice i da se kao vaša prethodnica što pre prebaci u oblast Suvobora orijentišući se ka Valjevu i Lajkovcu.³ Da se I Korpus ne bi duže zadržao u dolini Zapadne Morave, vi morate ubrzati pokret da bi sve snage dejstvovale po jedinstvenom planu.

Upamtite da je u cjelokupnoj ovoj operaciji osnovni zadatak likvidacija četnika Draže Mihailovića i nedićevaca kao i njihovog aparata. Sprečite Mihailoviću da vrši mobilizaciju i da odvodi narod sa sobom. Četničke seoske starešine pohapsiti, jer su oni glavna uporišta Mihailovića u narodu.

Lekić se šestoga prebacuje sjeverno od Višegrada i produžuje sa I Korpusom⁴ (6-100), DDD.

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1-3/1, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Reč je o direktivi Vrhovnog komandanta od 28. avgusta 1944. Osnovni zadatak postavljen tom direktivom bilo je ovladavanje stratejskom gredom Rudnik — Suvobor — Sokolska planina — Cer radi »razbijanja osnovnih četničko-nedićevskih snaga, bržeg nadiranja ka Šumadiji i Beogradu, dobijanja sigurnih oslonaca za naše trupe, stvaranja uslova za mobilizaciju, dobijanja vojničkog i političkog efekta«. Takođe je Vrhovni komandant predvideo da se ne vrši zadržavanje jačih snaga na Zapadnoj Moravi i da se na prostor Rudnik — Suvobor — Povel izbjije s najmanje tri divizije, pa je u vezi s tim postavio konkretne zadatke 1. proleterskom i 12. udarnom korpusu i Operativnoj grupi divizija (AVII, reg. br. 1-1/1, k. 28).

³ Bliže o tome, vidi dok. br. 49.

⁴ Potpunije o prebacivanju 12. udarnog korpusa, čiji je komandant bio general-major Danilo Lekić Španac, vidi dok. br. 15.

BR. 64

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 5. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ ZA OBEZBEĐENJE OSLOBOĐENE TERITORIJE I PRIHVATA 12. UDARNOG KORPUSA NOVJ¹

I

V.Š. 10,30

Vi morate voditi računa da obezbjedite teritoriju i mjesta koja sada držite. Zapadna Srbija postala je za nas opet važna. Nemojte dozvoliti da vam iza leđa opet četnici krstare i terorišu narod.²

Lekića dočekajte negde između Višegrada i Bajine Bašte³ (b. 55 od 5. IX).

BR. 49

DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 5. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ ZA DEJSTVA NA ODSEKU UŽICKA POŽEGA — UŽICE, PRIHVAT 12. UDARNOG KORPUSA NOVJ I VRŠENJE MOBILIZACIJE¹

5. IX

Ako ste sinoć dobili topove i municiju,² pripremite hitno napad na Užice i od velike je važnosti da ih zauzmete. To je važno zbog toga da olakšate odbranu Užičke Požege i drugo, zbog toga da osigurate zaleđe za vaše prodiranje u pravcu Va-

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 33-111/1, k. 372: knjiga depeša Štaba 1. proleterskog korpusa NOVJ.

² Tako je odgovorio Vrhovni komandant na depešu Štaba 1. proleterskog korpusa NOVJ od 4. septembra 1944. kojom je obavestio Vrhovni štab o upadu četnika i nedićevaca u Bajinu Baštu i borbi s njima u samom gradu (AVII, reg. br. 33-110/1, k. 372).

O tome vidi i AVII, reg. br. 7-3, k. 28.

³ Potpunije o prijvatu 12. udarnog korpusa NOVJ, vidi dok. br. 30.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1-10/1, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Sedam brdskih topova sa po 40 granata primljeno je 6. septembra 1944. O tome vidi dok. br. 33.

ljeva. Drum Valjevo — Užice morate osigurati, da vas neprijatelj ne iznenadi od Valjeva. Iskoristite u tu svrhu protivtenkovska oruđa i nagazile mine³ (58-82).

Đoko treba da pojača svoje snage prema Čačku i spriječi neprijateljsko prodiranje ka Požegi.⁴

U slučaju da neprijatelj sa više strana angažuje veće snage, vi ćete odustati od frontalnih borbi na sektoru Užice — Požega i brzim maršem prodirati prema Suvoboru, Rudniku i Ceru.

Javite o izvršenim pripremama za napad na Užice. Isto tako javite što znate o neprijateljskim snagama u Valjevu (59-81), DDD.

Imajte u vidu kao najvažniji zadatak likvidaciju izdajničkih četnika i nedićevaca.⁵

Sa manjim odeljenjima sprečavajte Mihajlovića, da vrši mobilizaciju i odvodi sa sobom narod. Četničke seoske starišine pohapsite, jer su oni glavna uporišta Mihajlovićeva u narodu (60-59).

Predviđamo brzi razvoj situacije. Iz političkih razloga potrebno je brzo upasti u Šumadiju i Zapadnu Srbiju. Osnovno je razbiti četničko-nedićevske snage i njihov aparat na terenu. Time ćemo onemogućiti sve četničko-nedićevske kombinacije, koje oni vezuju za Njemce i njihovo povlačenje (61-73).

Neprijatelj je osjetio te naše namjere i teži da nas angažuje u Zapadnomoravskoj dolini, što se vidi iz njegove reakcije.

³ Toga dana (5. septembra) četnička 4. grupa jurišnih korpusa, u sadejstvu s nemačkim i nedićevskim jedinicama i Zapadnomoravskom četničkom grupom brigada, prešla je u koncentričan napad u rejonu Užičke Požege na glavninu 1. i 3. ličke (proleterske) brigade 6. proleterske divizije »Nikola Tesla« s ciljem da preotme inicijativu od jedinica 1. proleterskog korpusa i da se korpus razbije kod Užičke Požege i Užica. Uprkos napadu nadmoćnijih neprijateljskih snaga, jedinice 6. proleterske divizije pružile su žilav otpor, tako da je neprijatelju tek u večernjim satima pošlo za rukom da zauzme Užičku Požegu, dok su se jedinice 6. proleterske divizije, vodeći pokretnu odbranu, povukle na liniju Gorobilje — Radovci. Mada je neprijatelj postigao početni uspeh, ipak su jedinice 1. proleterskog korpusa izvršile pravovremeno pregrupisanje snaga i 9. septembra 1944. prešle u protivnapad nanoseći neprijatelju, a posebno četnicima, teške gubitke. Zbog tih neprijateljskih dejstava nije došlo do napada na Užice. Opširnije o tome, vidi dok. br. 29, 50 i 74 i Petar Višnjić, n. d., str. 133 — 139.

⁴ Misli se na 6. proletersku diviziju »Nikola Tesla«, čiji je komandant bio pukovnik Đoko Jovanić.

⁵ Štab 1. proleterskog korpusa NOVJ o novonastaloj situaciji na sektoru Užička Požega — Užice redovno je obavestavao Vrhovni štab. Potpunije o tome, vidi AVII, reg. br. 7-3, k. 28 i reg. br. 115/1 — 121/1, k. 372).

⁶ Misli se na 12. udarni korpus NOVJ.

Prva i Šesta divizija obrazuju prethodnice Lekićeve® i Pekove grupe.⁷ To znači vi trebate ovladati sektorom Kosjerići—Bajina Bašta — Bukovica, orijentišući se prema Valjevu i Lajkovcu, razbijajući u toj oblasti osnovne Dražine snage i njegov aparat.-

Lekića morate prihvatiti i obezbijediti mu pokret pravcem ka Ceru i Mačvi« (62-128).

Danas smo naredili XI Diviziji da se iz Istočne Bosne prebaci preko Drine, na sektor Cer Planine.¹⁰ Ona će kasnije ući u sastav XII Korpusa.

Peku smo naredili da odmah krene ka sektoru Užice — Čačak — Kraljevo.¹¹ Vaš je zadatak da ga na ovoj liniji prihvatite i pomognete.

XXXVII Divizija ostaje južno od komunikacije Vardište — Užice, jače grupisana prema Vardištu da bi olakšala prolaz Lekića i vaš pokret (63-99).

U frontalne borbe ne smijete se uvlačiti. To je skopčano sa gubicima i gubljenjem u vremenu, koje je za nas u ovoj situaciji važan faktor. Ne smijete dozvoliti da vas neprijatelj vrati i nabaci na Moravsku klisuru, i južno od nje. Vi imate dovoljno snage za razbijanje četnika na vašem pravcu i jednom uhvaćene četničke bande goniti do rastrojstva (64-83).

Na oslobođenom terenu uspostavljati vojnu i narodnu vlast. Vršite intenzivnu mobilizaciju. Zahtijevajte od nas dejstvo lovaca, naznačujući precizno mjesto i komunikacije za tučenje.

Ovu direktivu prenesite Lekiću i XXXVII Diviziji¹² (65-59).

⁷ Reč je o Operativnoj grupi divizija (5, 17. i 21. NOU divizija) pod neposrednom komandom general-lajtnanta Peka Dapčevića, koji je istovremeno bio i komandant 1. proleterskog korpusa NOVJ (vidi dok. br. 13).

⁸ Potpunije o izvršenju ovog zadatka, vidi dok. br. 74 i Petar Višnjić, n. d., str. 143 do 149.

⁹ Potpunije o prihvatu 12. udarnog korpusa NOVJ, vidi dok. br. 15, 16 i 30.

¹⁰ Potpunije o tom naređenju, vidi dok. br. 52.

¹¹ Bliže o tome, vidi dok. br. 47.

¹² Štab 12. udarnog korpusa NOVJ primio je ovu direktivu 8. septembra 1944. Bliže o tome, vidi dok. br. 59.

**DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
5. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPU-
SA NOVJ ZA RAZBIJANJE ČETNIKA NA SEKTORU UŽI-
CKA POŽEGA — UŽICE¹**

DDD

5. IX

Vaš plan o primeni pojedinih jedinica na pojedinim pravcima, nepravilan je. Vi nijeste smjeli u Bajinu Baštu poslati samo jedan bataljon, jer je to važno neprijateljsko uporište. Trebali ste baciti toliko snaga, koliko je potrebno za zauzeće grada i produženje daljeg napredovanja.²

Govorite da se četnici Draže koncentrišu između Požege i Ravne Gore, a poslali ste prema njima svega dvije brigade i od njih Ličku zamorenu i malobrojnu. To je potpuno nepravilno. Ako je to glavna koncentracija Dražinih snaga, onda ste trebali ovome posvetiti glavnu pažnju i baciti toliko snaga, da je potpuno razbijete.³ Situacija kod vas je takva da vi raspolazete sa velikom nadmoćnošću u ljudstvu, a ipak vas je neprijatelj uspio angažovati sa malim snagama na raznim tačkama tako da možete kompromitovati čitav ovaj naš plan u pogledu daljih operacija. Prema tome tražim:

Prvo. Da odmah bacite vaše najbolje jedinice protiv Draže i da ga potpuno razbijete.

Drugo. Da uz pomoć Lekića, koji se već prebacuje preko Drine, snažno napadnete Bajinu Baštu i da je zauzmete, s tim da Lekićeve snage nastave nadiranje u duhu direktiva prema sjeveru.⁴

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1-11/1, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Bliže o tome, vidi AVII, reg. br. 33-110/1, k. 372.

³ Na ovaj način Vrhovni komandant je odgovorio na depeše Štaba 1. proleterskog korpusa NOVJ od 5. setpembra 1944. o namerama četnika da spreče nadiranje 1. proleterskog korpusa i upućivanju 3. ličke (proleterske) brigade prema, četničkoj grupaciji između Užičke Požege i Ravne gore (AVII, reg. br. 7-1/3 i reg. br. 7-2/3, k. 28).

⁴ Štab 1. proleterskog korpusa NOVJ odgovorio je 8. septembra 1944. da nema veze s 12. udarnim korpusom NOVJ i da mu to otežava izvršenje zadatka (AVII, reg. br. 33-121/1, k. 372).

Treće. Da XXXVII Diviziju hitno uputite za dejstvo u pravcu Vardište — Višegrad, da angažujete njemačke snage, koje pokušavaju da se probiju sa te strane.⁵

Četvrto. Da osigurate pravce prema Čačku i prema Vardiju, dejstvujući u duhu opšte direktive, koju smo vam izdali.⁶

Peto. Do razbijanja četnika i zauzeća Bajine Bašte — Rogачice, ne napadati Užice.

Napominjem vam da Šestu diviziju nijeste smjeli tako razbaciti i rasturiti. Ona je trebala da bude u centru, između Lekića i vas. Tražim apsolutno izvršenje mojih naređenja i direktiva.

Tražim česte izvještaje kako o lokalnoj, tako i o opštoj situaciji toga sektora⁷ (66-69, 67-13, 68-104, 69-51, 70-65).

BR. 51

SAGLASNOST VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 5. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ ZA FORMIRANJE 14. HERCEGOVAČKE (OMLADINSKE) BRIGADE I NAREĐENJE DA KORPUS VRŠI PRODOR PREMA BOKI, DUBROVNIKU I SARAJEVU¹

89/103

Slažemo se da 29. div. formira novu brigadu u južnoj Hercegovini.² To smo joj stavili u zadatak i ranije.³ Treba prodirati

2039

⁵ Štab 1. proleterskog korpUSA NOVJ na ovo naređenje Vrhovnog komandanta odgovorio je 6. decembra 1944. depešom sledeće sadržine:

»Primili smo vaše depeše.

Pelco je preko nas naredio Žarku (misli se na potpukovnika Žarka Vidovića, komandanta 37. NOU divizije — prim. Br.) da posedne prostorija Javor — Ivanjica. To smo već preneli. Mi ćemo to odmah obustaviti i preneti vaše naređenje o njegovom dejstvu prema nepr. grupama na prostoru Bijelo Brdo — Vardište« (AVII, reg. br. 7-2/3, k. 28).

⁶ Bliže o toj direktivi, vidi dok. br. 49.

⁷ O tim izveštajima koje je Štab 1. proleterskog korpUSA NOVJ dostavljao depešama, vidi AVII, reg. br. 7-2/3, k. 28.

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-47/2, k. 394: knjiga primljenih depeša Štaba 2. udarnog korpUSA NOVJ.

² Tu saglasnost je Maršal dao na predlog Štaba 2. korpUSA od 4. septembra 1944 (AVII, reg. br. 5-1/4, k. 28).

³ To naređenje redakcija nije pronašla, mada se Štab 29. NOU divizije na njega poziva u svojoj naredbi od 4. septembra 1944. za formiranje 14. hercegovačke (omladinske) brigade.

... - Brig'ada je formirana od 1. omladinskog bataljona i tri bataliona Južnohercegovačkog NOP odreda: »Marko Mihić«, »Mihailo Čuzulan« i »Rade Pravica«, dok je Južnohercegovački NOP odred rasformiran. Zbornik, tom IV, knj. 29, dok. br. 28).

ka Boki, Konavljima i Dubrovniku. Naročito je važno sektor Dubrovnika i aktivizirati Hrvatske mase u naše redove. Zbog toga smo mi ranije formirali Prim. grupu, koja je imala zadatak da aktivira ceo taj sektor od Dubrovnika preko Boke do Ulcinja. Kako vidimo na tome je malo urađeno.⁴

BR. 52

DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 5. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 3. UDARNOG KORPUSA NOVJ ZA DEJSTVA U ISTOČNOJ BOSNI¹

5. IX

Ako nepr. tako čvrsto drži Majevicu vi ga nećete moći proterati a pritom toliko ćete iznuriti 11. div. da ona neće biti sposobna da izvrši dodeljeni zadatak. Glavno je sada ne Majeвица nego Posavina. Čudi nas da naši planovi uvek nađu protivplan kod vas.² Od vas tražim da što pre i uspešno prebacite 11. div. na Cer pl. Svakodnevno izveštavajte nas o položaju divizije.³

Glavni štab Vojvodine izveštava da je stanje na sektoru Bijeljine povoljno. U Bijeljini ima hiljada nepr. vojnika. U Semberiji 700 četnika, koji sprovode veliki teror. Oko Glogovca deluje manja partizanska grupa.

⁴ Štab 2. udarnog korpusa, u vezi s ovim naređenjem, dostavio je plan dejstava svojom depešom od 6. septembra 1944. U depeši je izneo da će sa udarnom grupom od četiri bataljona dejstvovati u Staroj Crnoj Gori, a sa drugom udarnom grupom -od dva dalmatinska bataljona južno od Popovog polja u pravcu Dubrovnika i Metkovića osloncem na jedinice u Hercegovini (AVII, reg. br. 5-1/4, k. 28).

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 2-113/8-1, k. 408-A: knjiga depeša Štaba 3. udarnog korpusa NOVJ.

² Maršal je do ovoga zaključka došao na osnovu izveštaja Štaba 3. korpusa, uočivši ujedno da se ne izvršava njegova osnovna direktiva od 30. avgusta 1944. za dejstva 3. korpusa u istočnoj Bosni, stoga je došlo do ove intervencije (AVII, reg. br. 2-8/1, k. 408-A i Zbornik, tom IV, knj. 29, dok. br. 133).

³ Bliže o tome vidi dok. br. 36.

BR. 64

**PRIMEDBE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
5. SEPTEMBRA 1944. NA RAD VOJNE MISIJE NOVJ U
SSSR-U¹**

Dešifrovani telegram br. 50
general-lajtnantu Terziću

Vi ste pravilno postupili što ste preduzeli korake u Generalnom štabu Crvene armije po pitanju snabdijevanja i drugim.

Nepravilno ste postupili što ste tražili odobrenje da odete na rumunjsko-jugoslovensku granicu. To nije Vaš posao i vi ste dužni da to znate i ne postavljate takva pitanja.²

Nadam se da je to bilo posljednji put. To se tiče Vas i Pijade³

5. IX 44.

Maršal Tito

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 6-11/1, k. 57-4: knjiga primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-u.

² Ove Maršalove primedbe se odnose na izveštaje Vojne misije od 1. i 3. septembra 1944. upućene Vrhovnom komandantu o razgovorima s predstavnicima sovjetske Vrhovne komande po pitanju formiranja tenkovskih jedinica, snabdevanja jedinica NOVJ preko Rumunije, koordinacije operacija i odlaska na front u Rumuniju general-lajtnanta Velimira Terzića i Moše Pijade (AVII, reg. br. 3-38/1 i 3-39/1, k. 57-4).

³ General Terzić je na ovu primedbu Maršalovu odgovorio:

»Vašu primedbu po pitanju mog odlaska na front primio sam, na znanje radi upravljanja« (AVII, reg. br. 3-43/1, k. 57-4).

BR. 64

**INFORMACIJA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
5. SEPTEMBRA 1944. VOJNOJ MISIJI NOVJ U SSSR-U O
UPUĆIVANJU KADROVA ZA POPUNU MISIJE I ZADACI-
MA MOSE PIJADE¹**

Dešifrovani telegram br. 51
Pijade

Čim se ukaže mogućnost, mi ćemo Vam poslati potrebne kadrove.² Vi ste naš politički predstavnik i treba da djelujete po svim pitanjima propagandnog karaktera. Ova Vaša funkcija je privremena i Vi ćete se ubrzo vratiti u zemlju, gdje nas sve čeka veliki posao.

A o Vašim funkcijama mi ćemo obavijestiti nadležne organe.

5. IX 44.

Maršal Tito

BR. 55

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 6.
SEPTEMBRA 1944. SVIM NEPOSREDNO POTČINJENIM
ŠTABOVIMA I KOMANDAMA ZA ČUVANJE ŠIFRI¹**

6. IX. 44.

Učinite sve da nepr. ne dođe do naših šifri. Obratite naročitu pažnju na njihovo čuvanje. Izolujte vaša šifrantska odeljenja odmah stražom.²

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 6-11/1, k. 57-4: knjiga primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-u.

² To je Maršalov odgovor na molbu Moše Pijade od 3. septembra 1944. da se nadležnima u Moskvi objasne njegove funkcije i da mu se pošalje nekoliko saradnika po političkoj, propagandnoj i izdavačkoj delatnosti (AVII, reg. br. 3-40/1, k. 57-4).

¹ Original primljene depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 20-41/1, k. 234: knjiga depeša Glavnog štaba NOV i PO Makedonije.

Ovo Maršalovo naređenje dostavljeno je depešom svim neposredno potčinjenim štabovima i komandama; redakcija se odlučila da objavi tekst primljen u Glavnom štabu NOV i PO Makedonije.

² Ovo naređenje Vrhovni komandant je izdao posle primljenog izveštaja obaveštajca pod pseudonimom »Tiro« o posedovanju šifri od strane nemačkih komandi i dešifrovanja svih depeša upućenih od strane Vrhovnog štaba nižim štabovima i obratno, povodom čega je formirana komisija za utvrđivanje validnosti pomenutog izveštaja, a kao mere predostrožnosti naređeno je obezbeđenje šifri, dok su drugim naređenjima tražene provere šifranata i radio-telegrafista (AVII, reg. br. 1-6, k. 60-B).

BR. 64

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
6. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE
O DOZVOLI ZA DOLAZAK U SRBIJU PUKOVNIKA ELERI
HANTINGTONA SA AMERIČKOM MISIJOM¹**

6. IX

Dozvoljen je dolazak u Srbiju američkom pukovniku Hantingtonu² (24—24).

BR. 57

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
6. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE
ZA USPOSTAVLJANJE VEZE S CRVENOM ARMIJOM¹**

6. IX

Naređujem da hitno uspostavite vezu sa Crvenom armijom na Dunavu i o tome me što prije izvijestite² (27—25).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5-3/8, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Pukovnik Eleri Hantington (Elery Huntington) s članovima Američke vojne misije stigao je u Glavni štab NOV i PO Srbije 12. septembra 1944 (AVII, reg. br. 2-2/8, k. 26).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 7-2/8, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Postupajući po ovom -naređenju Vrhovnog komandanta, Glavni štab NOV i PO Srbije dostavio je 7. septembra 1944. depešu sledeće sadržine:

»Ljuba Đurić sa dve divizije kreće na prostoriju Bor — Zaječar, a zatim ka Negotinu i Dunavu u susret Crvenoj armiji. A zatim preko Homolja za Požarevac« (AVII, reg. br. 7-2/8, k. 26).

Ljubodrag Đurić je bio tada zamenik komandanta Glavnog štaba NOV i PO Srbije i u to vreme se nalazio s grupom divizija (23. i 25. NOU divizijom) koje su dobile pomenuti zadatak.

Opširnije o tome, vidi AVII, reg. br. 7-3/8, k. 26 i Zbornik, tom I, knj. 11, dok. br. 136, 137, 145 i 175.

BR. 64

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
6. SEPTEMBRA 1944. OPERATIVNOM ŠTABU NOV I PO KO-
SOVA I METOHIJE ZA DEJSTVA NA KOSMETU¹**

Pavlu [Jovićeviću]. Vi kao štab operativne zone nastavite svoj uticaj, povežite se sa jedinicama, oživite akcije u Metohiji i Kosovu. Sada su povoljni politički uslovi i budite svesni da se događaji brzo razvijaju. Uspostavite vezu sa nama, G.Š. Srbije i svim susedima. Javite kako i čime bi vas mogli pomoći.²
6. IX 44.
Ceranića Gore

BR. 59

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
6. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 12. UDARNOG KORPUSA NOVJ
DA SE POVEŽE SA 1. PROLETERSKIM KORPUSOM NOVJ
OD KOGA CE PRIMITI DIREKTIVU ZA DALJA DEJSTVA U
ZAPADNOJ SRBIJI¹**

6. IX

Potrebno je da se što prije spojite sa I korpusom, te da tako usamljeni ne bi padali i dalje u iznenađenja.² Kod Plavoga nalazi se direktiva za vas.³ I korpus obezbijedio je hranu za vas. Nastojaćemo da vam što pre doturimo potrebe. Nije vjerovatno da će se ovo moći izvršiti sedmoga. Zbog čekanja tih potreba ne gubite vreme, nego se krećite ka sjeveroistoku. Imate li radio-vezu sa Plavim⁴ (30—88).

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-47/2, k. 394; knjiga primljenih depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

² U vezi s ovim stavom Vrhovnog komandanta, Operativni štab je 9. septembra 1944. depešom zatražio da mu se stave na raspolaganje svi rukovodioci sa Kosova koji se nalaze u Jablanici, kao i rukovodioci koje je general-major Svetozar Vukmanović Tempo uputio srpskim divizijama i 2. proleterskoj diviziji i da se svi oni upute prema Kosovskoj Mitrovici (AVII, reg. br. 4-3/4, k. 28).

³ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2-3/11, k. 28; list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

Ovu depešu Štab 12. korpusa je primio 7. septembra 1944 (AVII, reg. br. 8-10/10, k. 589-B).

- Štab 12. udarnog korpusa izvestio je 8. septembra 1944. Vrhovnog komandanta da se povezao sa 1. proleterskim korpusom i da je primio direktive (Zbornik, tom IV, knj. 29, dok. br. 97).

⁴ Potpunije o direktivama za dejstva 12. udarnog korpusa, vidi dok. br. 49.

⁵ Misli se na pukovnika Mijalka Todorovića, političkog komesara 1. proleterskog udarnog korpusa NOVJ.

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
7. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE
ZA DOSTAVLJANJE IZVEŠTAJA O SITUACIJI I UKIDANJU
SAVEZNIČKIH VOJNIH MISIJA PRI ŠTABOVIMA DI-
VIZIJA¹**

7. IX

Kakva je situacija u Istočnoj Srbiji. Imate li radio-vezu sa tim jedinicama. Ko se nalazi u Negotinu i Zaječaru² (28—29).

Čim obrazujete korpuse,³ reducirajte engleske misije po divizijama. Ovo izvedite na podesan način⁴ (33—25).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5-3/8, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Postupajući po ovom naređenju Vrhovnog komandanta, Glavni* štab NOV i PO Srbije dostavio je jednu opširniju depešu 9. septembra 1944. u kojoj je izneo raspored svojih snaga i izvestio da je Zaječar oslobođen 7. septembra u 17 časova (AVII, reg. br. 7-3/8, k. 26).

Zaječar su oslobodile jedinice 23. NOU" divizije 14. udarnog korpusa NOVJ, dok je Negotin zauzet tek 12. septembra 1944. Opširnije o tome, kao i neprijateljskim jedinicama na tome prostoru, vidi Zbornik, tom. I, knj. 11, dok. br. 122, 170 i 175, tom XII, knj. 4, dok. br. 124, 125 i 126 i prilog br. 1; Petar Višnjić, n. d., str. 180—187.

³ Potpunije o formiranju 13. i 14. udarnog korpusa NOVJ, vidi dok. br. 21.

⁴ Postupajući po ovome naređenju Vrhovnog komandanta, Glavni štab NOV i PO Srbije dostavio je 12. sep-tembra 1944. depešu sledeće sadržine:

»Maklen se složio da se umesto divizijskih stvore misije pri štabovima korpusa« (AVII, reg. br. 2-2/8, k. 26).

BR. 64

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
7. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE
ZA PREKID PRIJEMA USLOVA OD BUGARSKIH KOMANDI
ZA PREDAJU NJIHOVIH JEDINICA DO DOBIJANJA NOVIH
INSTRUKCIJA A U VEZI SA SITUACIJOM NASTALOM OB-
JAVOM RATA OD STRANE SSSR-A FAŠISTIČKOJ BU-
GARSKOJ¹**

7. IX 44, SRBIJA

U vezi s novom situacijom koja je nastala time što je Sovjetski Savez objavio rat Bugarskoj, nemojte primati od Bugara nikakvih uslova dok ne dobijete naše instrukcije.²

BR. 62

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
7. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE
ZA USPOSTAVLJANJE VEZE S CRVENOM ARMIJOM I LI-
KVIDIRANJE ČETNIKA¹**

7. IX 44, SRBIJA

Javite najhitnije da li imate naših jedinica na sektoru Negotin — Brza Palanka. Naredite Ljubi Đuriću da najhitnije orijentiše snage u tom pravcu i da se poveže sa Crvenom armijom kod Kladova jer se ona nalazi u Turn-Severinu. Vaše glavne snage trebalo bi uopšte da brzim maršom uputite prema Homoljskom masivu i da zaposednete teritoriju Donji Milanovac

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-4/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Sovjetski Savez 'je objavio rat Bugarskoj 5. septembra 1944. Zatim su njegove jedinice ušle u Bugarsku i 8. septembra zauzele Varnu. Ulazak jedinica 3. ukrajinskog fronta Crvene armije pod komandom maršala Tolbuhina omogućio je Bugarskoj radničkoj partiji (komunista) da 9. septembra ustankom uspostavi otečestvenofrontovsku vlast.

Opširnije o tome, vidi grupa autora, *Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945*, str. 350.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-4/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

— Kučevo — Golubac. To je važno da bi uspostavili tesnu vezu sa Crvenom armijom i da suvozemnim putem snabdevamo našu vojsku u Srbiji. Razume se treba četnike odavde likvidirati jer su oni zaposedali čitavu tu teritoriju skoro poslednje godine i onemogućavati razvitak NO pokreta.²

DDD

BR. 63

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 7. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ ZA DOSTAVLJANJE IZVEŠTAJA O GUBITKU UŽIČKE POŽEGE¹

I korpus

7. IX 44.

Danas Lekić završio prebacivanje preko Drine.² On se nalazi na Tari. Njegovim jedinicama potreban jači odmor i dobra ishrana. Osim toga, treba ga snabdeti sa raznim materijalom.

Gubitak užičke Požege može politički rđavo da dejstvuje za nas, naročito kad su je sami četnici zauzeli. Javite kako se to moglo dogoditi.³

² Ovo je druga depeša koju je Maršal u roku od dva dana uputio Glavnom štabu NOV i PO Srbije za uspostavljanje veze sa Crvenom armijom. Prvu je uputio 6. septembra i na nju je Glavni štab odgovorio 7. septembra, dok je na ovu odgovorio 8. septembra 1944, dostavljajući podatak da je 25. NOU divizija krenula pravcem Bor — Brza Palanka u susret Crvenoj armiji (vidi dok. br. 57 i AVII, reg. br. 7-3/8, k. 26).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-11/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Potpunije o tome, vidi dok. br. 16.

³ U vezi sa ovim naređenjem Vrhovnog komandanta Štab 1. proleterskog korpusa NOVJ uputio je depešu 6. septembra 1944. sledeće sadržine:

»Jake četničke snage i Nemaca od čačka i od Dobrinja, posle oštirih borbi, ušle u Požegu. Izgleda da na tom sektoru glavne četničke snage i komandanti« (AVII, reg. br. 33-116/1, k. 372).

Najverovatnije je da se ova depeša mimoišla sa ovim zahtevom Vrhovnog komandanta, pa Štab 1. proleterskog korpusa drugi izveštaj nije ni dostavljao.

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
7. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 37. NOU DIVIZIJE ZA DO-
STAVLJANJE TACNE FORMULACIJE PISMA ČETNIČKOG
MAJORA VOJISIAVA LUKACEVICA KOJA SE ODNOSI NA
NAREĐENJE ŠUBASIĆEVE VLADE¹**

37. divizija

7. IX 44.

Dostavite nam tačno formulaciju majora Lukačevića naređenja Subašićeve vlade; jer kako ste vi u vašoj depeši formulisali to bi bio sjajan argument protiv kralja jer se iz toga vidi da su oni dosada odobravalii borbe četnika protiv nas.²

Nikakvih razgovora sa četnicima ne može biti, ako oni odmah ne pređu na našu stranu, pod našu komandu i, onako raspodeljeni kako ćemo mi to rešiti. Četnici kao samostalne jedinice i prema sporazumu ne mogu postojati kao takve ni prema sporazumu.³ Razbijaj te ih svuda gde saraduju sa okupatorima.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-11/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Redakcija nije mogla da ustanovi karakter naređenja Subašićeve vlade. Međutim, iz depeše Štaba 37. NOU divizije od 12. septembra 1944. Vrhovnom štabu vidi se da su sa aerodroma na Braneškom polju upućena dva pisma s molbom da se proslede Vrhovnom komandantu, od kojih je jedno pismo Lukačevićevo upućeno Štabu 37. NOU divizije (AVII, reg. br. 4-9/10, k. 1253).

Redakcija raspolaže pismom istaknutih četničkih komandanata među kojima su potpisani, pored majora Vojislava Lukačevića, pukovnik Petar Baćović, potpukovnik Zaharije Ostojić, potpukovnik Novaković i kapetan Krivošić. Pismo je, s datumom od 12. avgusta 1944, upućeno brigadiru Ficroju Maklenu, šefu Britanske vojne misije pri Vrhovnom štabu NOV i POJ s molbom da se jedna kopija dostavi maršalu Titu, a druga kralju Petru II. U pismu potpisani četnički komandanti predlažu da se bore, pod savezničkom Vrhovnom komandom na Sredozemlju, protiv okupatora, a da se sa NOVJ ostvari primirje (AVII, fond kraljevske jugoslovenske vlade u izbeglištvu, reg. br. 22-2/1, k. 198).

³ Misli se na Viški sporazum Tito — Šubašić. Reči »prema sporazumu« u originalu depeše ponovljene su dva puta.

BR. 133

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
7. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE
ZA ZAUZIMANJE STAVA PREMA BUGARIMA¹**

7. IX 44, SRBIJA

U vezi s novom situacijom koja je nastala time što je Sovjetski Savez objavio rat Bugarskoj, nemojte primati od Bugara nikakve uslove dok ne dobijete naše instrukcije.²

BR. 66

**PROGLAS VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 8.
SEPTEMBRA 1944. SVIM NEPOSREDNO POTCINJENIM
ŠTABOVIMA I JEDINICAMA O IZBIJANJU CRVENE ARMIJE
NA GRANICE JUGOSLAVIJE¹**

IZVEŠTAJ VRHOVNOG ŠTABA NOV i POJ

Na dan 8. IX 1944. godine

Svim oficirima, podoficirima i politkomesarima, NOV i POJ

Osvanuo je onaj veliki dugo očekivani dan kome su desetine hiljada heroja kroz tri i pol godine teških iskušenja težili, 6. septembra stigla je velika saveznica Crvena armija na granicu Jugoslavije. Hiljade kilometara od Staljingrada i Kavkaza uništavajući na svom glavnom putu stotine hiljada mrskih fašističkih osvajača, došla je naša herojska saveznica da nam pomogne, da zadamo posljednji udarac zakletom neprijatelju našega naroda i očistimo našu krvlju zalivenu domovinu od omraženih njemačkih divizija koje su se sakupile sa svih strana Balkana na teritoriju Jugoslavije i hoće da izbjegnu kazni i da

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-4/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Vlada Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika objavila je rat monarhofašističkoj Bugarskoj 5. septembra 1944, što je omogućilo Bugarskoj radničkoj partiji (komunista, da organizuje ustanak 9. septembra 1944. i uspostavi otečestveno-frontovsku vlast.

¹ Dokumentat (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 15-1/4, k. 15-A.

pobjegnu iz naše zemlje. Udarajte nemilosrdno po neprijateljskim kolonama i uništavajte njihovu živu silu. Čim više fašističkih kostiju ostane u našoj zemlji više ćete se odužiti onim bezbrojnim žrtvama koje su pale od zločinačke ruke fašističkih osvajača. Uništavajte komunikacije i sprečavajte neprijatelju da izvlači iz naše zemlje imovinu našeg naroda i ratnu tehniku kojom je orobio zemlju. Ranjena fašistička zvijer uništava na svom putu sve do čega stigne. Ubija našu djecu, žene i starce, hoće da odvede sobom odrasle muškarce u Njemačku, da bi produžila svoj život, još za koji dan.

Naša je sveta dužnost pred narodima Jugoslavije da zaštitimo njihove živote i njihovu imovinu i osvetimo milijun žrtava našeg naroda.

Herojska Crvena armija sa sjevera, a ostali naši saveznici sa juga i zapada gone fašističke horde prema Njemačkoj.

Naša dužnost je, pred našim velikim saveznicima, da damo sve od sebe u tim odlučujućim bojevima za konačno uništavanje naoružanih neprijateljskih osvajača i doprinesemo da se što prije skrate patnje podjarmljenih naroda. Više nismo osamljeni već čvrsto povezani sa našim velikim saveznicima u borbi za pobjedničke nam ciljeve, u borbi za konačnu pobjedu, u borbi za oslobođenje svih naroda Evrope od najvećeg neprijatelja čovječanstva.

Drugovi borci, oficiri, podoficiri i politkomesari, neka vam ovakve velike radosti za dolazak slavne Crvene armije na našu granicu nadahnu novi polet i odlučnost za još snažnijim udarcima protiv njemačkih okupatora i domaćih izdajnika. Pokažite u ovim posljednjim bojevima, da ste dostojni saveznici nepobjedive Crvene armije, koja je za slobodu porobljenih naroda dala mnogobrojne žrtve.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VRHOVNI KOMANDANT NOV I POJ
MARŠAL
JOSIP BROZ TITO

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 8. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE ZA DOSTAVLJANJE IZVEŠTAJA O NEHVATANJU VEZE SA CRVENOM ARMIJOM I NEIZVRŠENJU DIREKTIVE ZA UBACIVANJE SNAGA U SUMADIJU¹

Naređenja

8. IX

1. Objasnite što vam je stajalo na putu te niste ni do danas uhvatili vezu sa Crvenom armijom. Poblize objasnite slučaj Piletića. Šta se događa u Istočnoj Srbiji. Gdje su naše jedinice. Vidimo da imate sporu vezu sa svim sektorima.²

2. Peko ima zadatak da s obje strane Morave izbije na liniju Rudnik — Suvobor. Mi sa sastanka javili da on ide prema toj direktivi.³ Međutim, izgleda on pošao preko Ibra dugačkim pravcem.⁴ Od tebe tražim sugestiju za upotrebu Pekovih snaga, ali sa zakašnjenjem dolazi.® I ti i Peko imali direktivu da ubacujete snage u Sumadiju, ali to niste učinili.⁶

3. Lekić od Rogačice prodire ka sjeveru.⁷ Plavi potukao nedićevce i četnike kod Kossjerića i ubrzacemo njegov pokret ka sjeveru i sjeveroistoku.⁸ Peko na sektoru Dragačeva i ubrzacemo ga ka sjeveru (38—139), (39—50).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom), u AVII, reg br. 5-3/8, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Pošto su depeše Vrhovnog štaba po pravilu kasnile obično oko jedan dan, Glavni štab NOV i PO Srbije dostavio je na ovu primedbu Vrhovnog komandanta izveštaj depešom 11. septembra 1944. kojom je objasnio da se veza sa Crvenom armijom nije mogla uhvatiti, zbog velike udaljenosti, таГли наоружаним snagama u cdmsu na veličinu teritorije i da je prodor bio skopčan sa savlađivanjem jačih neprijateljskih snaga: nemačkih, bugarskih, četničkih i nedićevskih (AVII, reg. br. 7-4/8, k. 26).

³ i ⁶ Potpunije o tim direktivama Vrhovnog komandanta upućenim 19. i 28. avgusta 1944, vidi Petar Višnjić, n. d., str. 130 i 131.

⁴ Bliže o pokretu Operativne grupe divizija pod komandom general-lajtnanta Peka Dapčevića preko Ibra, vidi Zbornik, tom I, knj. 11, dok. br. 114 i 138.

⁵ Postupajući po ovom naređenju Vrhovnog komandanta, Glavni štab NOV i PO Srbije je dostavio opširniju depešu od 12. septembra 1944. kojom je obavestio Maršala o angažovanju svojih snaga u Srbiji i uzrocima zbog kojih je Operativna grupa divizija prešla preko Ibra, a ne preko Zapadne Morave pravdajući to vrlo jakim nemačkim, četničkim i nedićevskim snagama (AVII, reg. br. 7-4/8, k. 26).

⁷ Potpunije o pokretu 12. udarnog korpusa NOVJ pod komandom general-majora Danila Lekića, vidi Zbornik, tom IV, knj. 29, dok. br. 97.

⁸ Bliže o dejstvima 1. proleterskog korpusa pod komandom političkog komesara Mijalka Todorovića Plavog, vidi Petar Višnjić, n. d., str. 140—142.

**INFORMACIJA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
8. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE
O ZADACIMA JEDINICA U SRBIJI¹**

8. IX 44, SRBIJA

Sa Rusima uređujemo pitanje naoružanja suvozemnim putem. Ljuba Đurić ima pravo.² Za Mesića³ smo se već ranije dogovorili. S obzirom na važnost toga sektora stvorili smo Operativni štab za Vojvodinu na čelu sa Kostom Nadom, koji će uzeti pod svoju komandu i Mesićevu brigadu.⁴

Pitanje dubljeg prodora Đurićevog prema Požarevcu⁵ dolazi u obzir tek onda kad će naša zapadna grupa više da se približi glavnom objektu za napad.® Sada je stigao i 12. korpus i posle jučerašnjeg zauzimanja Bajine Bašte krenuće polako u određenom pravcu.⁷

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-12/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² i ⁵ Misli se na pokret i zadatke 23. i 25. NOU divizije u severoistočnoj Srbiji, koje su trebale, po uspostavljanju veza sa Crvenom armijom, da se preko Homolja upute prema Požarevcu (AVII, reg. br. 7-2/8, k. 26: depeša Glavnog štaba NOV i PO Srbije, od 7. septembra 1944).

³ Marka, komandant 1. jugoslovenske brigade NOVJ. Ta brigada je trebalo da dejstvuje uzvodno Dunavom ka Beogradu.

⁴ Taj operativni štab — i pored namere Vrhovnog komandanta — nije stvoren, jer se general-lajtnant Košta Nad, komandant 3. udarnog korpusa, nije mogao na vreme prebaciti u Vrhovni štab NOV i POJ radi prijema zadataka neposredno od Vrhovnog komandanta, pa je on, po dolasku na Vis 21. septembra u Vrhovni štab, početkom oktobra prebačen u Srem, gde je 5. oktobra 1944. primio dužnost komandanta Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine.

⁹ Misli se na Beograd.

⁷ Bliže o dejstvima 12. udarnog korpusa NOVJ, vidi Zbornik, tom IV, knj. 29, dok. br. 97.

BR. 133

ZAHTEV VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 9. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE DA DOSTAVI OBJAŠNJENJE U VEZI SA UPUĆENOM KRITIKOM¹

9. IX 44, SRBIJA

Vaša depeša od 8. IX 44. meni lično je potpuno nerazumljiva. O kakvom vi to poslednjem ukoru govorite. Nikakvoga ukora nije bilo za koji bi ja znao, već samo savet što treba raditi u vezi sa Bugarima. Prema tome, govoriti sada o nekim ranijim ukorima kao i o nekom poslednjem ukoru čini mi se i nezgodno.² Javite jasnije u čemu je stvar.

BR. 70

IZVEŠTAJ EDVARDA KARDELJA OD 9. SEPTEMBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O DOGOVORU SA 11. UDARNIM KORPUSOM NOVJ ZA ZAJEDNIČKE AKCIJE 9. i 11. KORPUSA NA RUŠENJU ZELEZNICKE PRUGE LJUBLJANA—TRST¹

9. IX

Sastao sam se sa Štabom XI korpusa Hrvatske. Dogovorili zajedno akciju u Istri, IX i XI korpusa. Dogovaramo se sa Englezima da s njihovom avijacijom definitivno razbijemo prugu Ljubljana—Trst.² Bevc³ (60).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-12/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² U toj depeši Glavnog štaba NOV i PO Srbije je stajalo sledeće:

»Vaši i raniji ukori su nas teško pogađali, a i poslednji o našerrj, stavu prema Bugarima (vidi dok. br. 22 — prim. red.). Situaciju Bugara odmah smo potpuno shvatili i odmah naredili tačno, ali nisu postojali objektivni a delom subjektivni uslovi za veće rezultate. Objektivni razlozi su naše apsolutno nedovoljne snage, prikupljenost Bugara, kojima je došla iz Bugarske za prihvrat kompletna VI divizija, aktivnost Nemaca i četničko-nedičevaca« (AVII, reg. br. 7-3/8, k. 26).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 5-4/4, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Napadi na komunikaciju Ljubljana—Trst vršeni su tokom septembra, pa je tako, na primer, 43. NOU divizija izvršila i svoju prvu divizijsku akciju u vezi sa pomenutim dogovorom štabova 9. i 11. korpusa. Međutim, ta komunikacija, i pored svih nastojanja slovenačkih i hrvatskih jedinica, ipak je ostala i dalje u saobraćaju jer je bila od vitalnog značaja za nemačko komandovanje (vidi tom V, knj. 33, dok. br. 49 i 107 i knj. 34, dok. br. 15).

³ To jest: Edvard Kardelj.

BR. 133

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 9. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE ZA ZAŠTITU JEDINICA USLED POKRETA JAKIH NEPRIJATELJSKIH SNAGA U PRIMORSKOM POJASU¹

Od V.Š. Zapaža se pokret jačih neprijateljskih] snaga od juga prema sjeverozapadu, naročito primorskim pojasom. Potrebno je da naše snage izbjegavaju neprijateljska opkoljavanja. Blagovremeno ih prebacivati na slobodni teren. Br. 66 — 9. IX 1944 (56 gr.).

BR. 72

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 9. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE ZA RUŠENJE KOMUNIKACIJA I SPREČAVANJE ORGANIZOVANOG POVLAČENJA NEMAČKIH JEDINICA¹

Od V.Š. Prema izvjesnim podacima preko Dalmacije ka sjeverozapadu proći će jače nepr. snage. Prema tome, kod VIII korpusa ne treba vršiti grupisanje jačih snaga na pojedinim sektorima. Mi smo od VIII korpusa zahtjevali da orijentiše izvjesne snage i jednu diviziju [prema] srednjoj Dalmaciji i otpočne dejstva čim mu naredimo. No ni ovaj zadatak ne iziskuje bukvalno gomilanje snaga na tom sektoru. Br. 68—9. IX 1944. (97 gr.)

Od V.Š. U sadašnjoj situaciji važno je široko dejstvo po komunikacijama, upadanje u manje branjene garnizone i dezorganizovati njemačko povlačenje koje se u jakoj mjeri izvodi. Metod rada, snage treba prilagođavati i postavljati na takve položaje sa koji će moći zagospodariti situacijom u pogodnom momentu. Br. 68—9. IX 44 (76 gr.).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 2-4/1, k. 119-4: knjiga depeša Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 2-4/1, k. 119-4: knjiga depeša Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.

BR. 133

**ČESTITKA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 9.
SEPTEMBRA 1944. GENERAL-LAJTNANTU KOCI POPOVI-
CU, KOMANDANTU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SRBIJE,
NA ODLIKOVANJU ORDENOM SUVOROVA¹**

9. IX 44.

SRBIJA

Za Koču. Mislim da ste već obavješteni da je između ostalih nagrađen i Koča Ordenom Suvorova II stepena.

Čestitam na ovom visokom zasluženom odlikovanju, koje vam je dodelio Prezidijum Vrhovnog sovjeta SSSR.²

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-12/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² General Popović je odlikovan Ordenom Suvorova II stepena ukazom Vrhovnog sovjeta SSSR-a od 5. septembra 1944. sa još 45 generala i oficira NOVJ, među kojima su bili Ivan Gošnjak, komandant Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske, Peko Dapčević i drugi.

Vrhovni komandant NOV i POJ maršal Tito tom prikom je odlikovan Ordenom Suvorova I stepena.

Bliže o tome, vidi *Beogradska operacija*, str. 95.

BR. 133

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
9. SEPTEMBRA 1944. OPERATIVNOJ GRUPI DIVIZIJA ZA
IZBIJANJE NA SEKTOR SUVOBORA I UGROŽAVANJE NE-
PRIJATELJA U DUBLJOJ POZADINI¹**

Za Peka

9. IX

Vaso i Đoko vode borbe na liniji Rogačica — Jelovik — Jelova Gora protiv četnika i nedićevaca, koji u jačini od 5.000 nadiru sa sjevera.²

Na sektoru Kremne Lekić vodi borbu sa jačim snagama divizije »Princ Eugen« koja za njim nadire od Vardišta prema istoku.³

Naše snage imaju zadatak da potuku nedićevsko-četničke bande i da se probiju ka sjeveru.

Nužno je potrebno da se što prije pojavite na sektor Suvobora i vašim dejstvom ugrozite neprijatelja u dubljoj pozadini, olakšavajući nadiranje Zapadnomoravske grupe.⁴

Naznačite nam vaš položaj i raspored.⁵

Tito

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-2/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Reč je o napadu 4. jurišnog i Zlatiborskog korpusa, 4. grupe jurišnih korpusa i pet brigada Cersko-majevičke grupe korpusa (ukupno oko 10.000 četnika) sa linije Bajina Bašta — Jelova gora na 1. proleterski korpus NOVJ radi sprečavanja prodora NOVJ u pravcu Valjeva. Svi napadi četnika od 7. do 9. septembra su zadržani, pa je 1. proleterski korpus prešao u protivnapad 9. septembra i potpuno razbio ovu četničku grupaciju, koja je predstavljala glavninu snagu Draže Mihailovića u Srbiji (vidi dok. br. 49 i Petar Višnjić, n. d., str. 133-139).

³ Potpunije o tome, vidi Zbornik, tom I, knj. 11, dok. br. 166 i tom IV, knj. 29, dok. br. 97; Petar Višnjić, n. d., str. 111-114.

⁴ Štab Operativne grupe divizija, suprotno ovoj i osnovnoj direktivi Vrhovnog komandanta, usmerio je svoje jedinice prema Uzičkoj Požezi na koju je predviđeno da izvrši napad 14. septembra, umesto da već 11. septembra planira forsiranje Zapadne Morave, čime je Štab grupe orijentisao jedinice na sporedne zadatke, zbog čega je Vrhovni komandant ponovo intervenisao 11. septembra 1944. (vidi dok. br. 88 i Petar Višnjić, n. d., str. 155).

⁵ Potpunije o položaju Operativne grupe divizija 9. septembra 1944, vidi AVII, reg. br. 4-1/1, k. 28.

PRIMEDBE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 9. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ NA NEKA NJEGOVA DEJSTVA I ODRŽAVANJE VEZE SA 12. UDARNIM KORPUSOM NOVJ I OPERATIVNOM GRUPOM DIVIZIJA¹

9. IX

Bataljoni koji su išli na Drinu morali su imati radio-stanicu. Da je tako učinjeno vi bi imali vezu sa Lekićem.² Lekić se nalazi negde severno od Vardišta. Naređujem da ga hitno prihvatite i prenesete mu moju direktivu.³ Uopšte kod vas treba da vlada veća budnost i tačnost sračunatih pokreta i operacija. Imate li vezu sa Pekom, da li ga obaveštavate o delatnosti neprijatelja na Limesko-moravskom sektoru.⁴ Zna li vi da je Crvena armija prešla Dunav i zauzela Kladovo. Javite hitno situaciju kod vas i raspodelu vaših snaga⁵ (72—126).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 4-7/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Reč je o upućivanju dva bataljona 1. proletherske brigade 1. proletherske divizije NOVJ na r. Drinu radi prihvata 12. udarnog korpusa NOVJ. Bliže o tome, vidi dok. br. 30. i AVII, reg. br. 33-121/1, k. 372.

³ Potpunije o predaji direktive 12. udarnom korpusu NOVJ, vidi dok. br. 59.

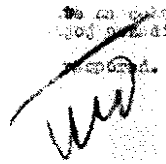
⁴ Štab 1. proletherskog korpusa NOVJ izvestio je 12. septembra 1944. Vrhovni štab da sa general-lajtnantom Pekom Dapčevićem, komandantom Operativne grupe divizija, imaju radio-vezu (AVII, reg. br. 33-127/1, k. 372).

⁵ Bliže o izveštajima Štaba 1. proletherskog korpusa NOVJ, vidi AVII, reg. br. 7-3, k. 28 i AVII, reg. br. 33-121/1 — reg. br. 33-128/1, k. 372.

•72««

—* ...Cei \

i iii-s i iit. . i y<3su

UosMCgi j. e "At y. "...jtojts so *ar cob a
-v: > fi.4avr, > ГД) b ^ use, pe».4au ai Плir*--: fe.,
Stistee- % «ш 5?»i® ЕОВШМ 1 tosrdiai; л. 1

J o3aj'.. SleruU

• Zt.

ШЖЪШШШ

-i ft-orciJao ttAefcU* ш Mic^osu 9MMKvT 10*?««». ta>g» αpatW> d«lo*i iittki..., л

I s J u a J a ^ в ®

f«Zes»f » i, lJlc-*x
»4 33,11»«« riyana* a«rta, »»» .d«:..
m.tuiri «i*t». Siga* U« «W»e 2 сл i-л«' vjict;
v; .ak 8.

O.K.

BR. 133

**INSTRUKCIJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
9. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 12. UDARNOG KORPUSA NOVJ
ZA DEJSTVA U ZAPADNOJ SRBIJI¹**

Za XII korpus

9. IX

Vaš pravac pokreta dobar. Nastojte da se brzo probijete u Rogačicu, a odavde ka severu, ugrožavajući pozadinu neprijatelja, koji napada na front Prvog korpusa.

Stalno budite u vezi sa Prvim korpusom i koordinirajte rad.

Nastojaćemo da dobijete potrebe, samo precizno naznačujte mesta bacanja. Signali ostaju dosadašnji.²

BR. 77

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
9. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 37. NOU DIVIZIJE ZA DEJSTVA
NA SEKTORU KREMNA — VARDIŠTE KAKO BI SE
OLAKŠAO POLOŽAJ 12. UDARNOG KORPUSA U NJEGO-
VOM NASTUPANJU KA SEVEROZAPADNOJ SRBIJI¹**

Za 37. diviziju

9. IX

Energično se založite na sektoru Kremna — Vardište da bi degažirali Dvanaesti korpus, koga napadaju delovi divizije »Princ Eugen«.² Izvestite o izvršenju.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-2/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Potpunije o dejstvima 12. udarnog korpusa i njegovim depešama upućenim Vrhovnom štabu 8, 9. i 10. septembra, vidi AVII, reg. br. 3-11, k. 28 i reg. br. 8-10, k. 589-B.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-2/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Postupajući po ovom naređenju Vrhovnog komandanta, Štab 37. NOU divizije izdao je naređenje 10. oktobra 1944. štabovima 3. proletersike (sandžačke) i 4. sandžačke brigade za napad na neprijatelja na sektoru Kremna — Mokra Gora i kod Bijelog Brda, kako bi se olakšao položaj 12. udarnog korpusa NOVJ (Zbornik, tom I, knj. 11. dok. br. 172).

BE. 78

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
9. SEPTEMBRA 1944. VOJNOJ MISIJI NOVJ U SSSR-U O
ODLIKOVANJIMA LUJA ADAMIČA, ZLATKA BALOKOVI-
ČA I VOJISLAVA GAČINOVIČA¹

Dešifrovani telegram br. 53
general-lajtnantu Terziću

Ukazom Antifašističkog vijeća naroda Jugoslavije² od 7.
septembra 1944. god. za zasluge po radu jedinstva i bratstva
naroda Jugoslavije u borbi protiv fašizma odlikujemo:

Ordenom »Bratstva i jedinstva«
Luja Adamiča, Zlatka Balokovića i Vojislava Gaćinovića.³
9. IX 44 . Maršal Tito

BR. 79

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
9. SEPTEMBRA 1944. VOJNOJ MISIJI NOVJ U SSSR-U O OD-
LIKOVANJU PAVLA SAVICA¹

Dešifrovani telegram br. 54
general-lajtnantu Terziću

Ukazom Prezidijuma Antifašističkog vijeća naroda Jugo-
slavije od 7. septembra, za zasluge u borbi s porobljivačima
jugoslovenskih naroda njemačkog fašizma, odlikovan je Orde-
nom »Partizanske zvijezde drugog stepena« Pavle Savić.²*

9. IX 44. Maršal Tito

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 6-11/1, k. 57-4: knjiga primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-u.

² Misli se na Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ).

³ O tome videti i dok. br. 18.

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 6-11/1, k. 57-4: knjiga primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-u.

² Taj podatak o datumu odlikovanja Pavla Savića nije tačan. Prema podacima u *Zborniku*, tom II, knj. 1 (Bilten), str. 488, Odluka Predsedništva Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije je doneta, na?predlog Vrhovnog komandanta, 25. septembra 1944.

ODGOVOR VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 10. SEPTEMBRA 1944. VRHOVNOM KOMANDANTU NOV ALBANIJE NA NJEGOV POZDRAV UPUĆEN POČETKOM SEPTEMBRA 1944. GODINE¹

Vrhovnom komandantu Narodnooslobodilačke vojske Albanije, general-pukovniku Enveru Hodži. — Izražavam divljinje upornoj i nesebičnoj borbi albanskih patriota za nacionalnu slobodu protiv fašističkih okupatora i njegovih slugu.

Proživena krv hrabrih albanskih patriota i naroda Jugoslavije protivu zajedničkog neprijatelja njemačkog fašizma, urodila je plodom. Kroz bratstvo po oružju rodila se velika ljubav između naroda Jugoslavije i oslobodilačkih snaga Albanije, udareni su čvrsti temelji budućem uzajamnom životu naših naroda i na djelu je ukazan put svim porobljenim narodima kako se izgrađuje i ostvaruje bratska solidarnost između susjednih naroda, i kako se kroz pravednu borbu razbijaju planovi neprijatelja narodnih sloboda, koji na zavadi između pojedinih naroda temelji svoju politiku i obezbjeđuje svoje gospodstvo.

Zajednički uložimo sve snage da što prije oslobodimo naše zemlje i da odstranimo sve prepreke koje stoje na putu punoj solidarnosti i uzajamnom životu naših naroda.

Živjela oružana borba albanskog naroda protivu njemačkih okupatora i njihovih slugu.²

10. IX.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VRHOVNI KOMANDANT NOV I POJ
MARŠAL JUGOSLAVIJE

J. B. Tito (1-122, 2-173)

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1-2/16, k. 27: list poslatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ova depeša vrhovnog komandanta NOV i POJ maršala Tita je njegov odgovor na pozdravnu poruku koju je general-pukovnik Enver Hodža, vrhovni komandant NOV Albanije, uputio po Miladinu Pcpoviću početkom septembra 1944, kada je ovaj napustio Albaniju, posle trogodišnjeg boravka u redovima NOV Albanije, kao instruktor i delegat CK KPJ. U poruci je Enver Hodža odao priznanje Narodnooslobodilačkoj vojsci Jugoslavije čija je »borba poslužila kao putokaz svim porobljenim narodima Evrope, a kao ogromna pomoć narodima porobljenog Balkana«, posebno se zahvaljujući na pomoći koju je maršal Tito ukazao Albaniji.

Bliže o toj poruci, vidi Vladimir Dedijer, n. d., str. 71 i 72.

BR. 133

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
10. SEPTEMBRA 1944. VOJNOJ MISIJI NOVJ U ALBANIJI
ZA INTERVENCIJU KOD VRHOVNOG ŠTABA NOV ALBA-
NIJE RADI SPREČAVANJA ALBANSKIH KVISLINŠKIH JE-
DINICA ZA DEJSTVA U DELU MAKEDONIJE I SRBIJE¹**

ZA VOJNU MISIJU [NOVJ] ALBANIJA

10. septembar 1944. godine

U Makedoniji naše jedinice oslobodile su veći dio teritorije i mnogo gradova. Da bi paralisali naš uspjeh Njemci upućuju albanske trupe ka gornjem Vardaru, Skoplju, Kumanovu, Bujanovcu. Nastojte da albanski V.Š. parališe ovo štetno dejstvo albanskih plaćeničkih trupa.

BR. 82

**DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
10. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPU-
SA NOVJ ZA DEJSTVA U ZAPADNOJ SRBIJI¹**

10. IX

Peko prešao Ibar i kreće se ka Guči i Ivanjici.²

Lekić produžuje preko Rogačice ka severu.³ Razbijenog neprijatelja treba goniti do potpunog rastrojstva i uništenja. Od nas ste dobili direktivu.⁴ Bilo bi pogrešno da nas pitate za svaki taktički detalj.⁶ Preduzimajte mjere prema razvoju situacije.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1-16, k. 27: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1-12/1, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

³ Bliže o tome, vidi dok. br. 74 a o zauzimanju Guče i Ivanjice 12. septembra 1944. vidi AVII, reg. br. 4-1/1, k. 28.

⁴ Potpunije o tome, vidi dok. br. 76.

⁵ Opširnije o toj direktivi, vidi dok. br. 49.

⁶ Ovde se verovatno misli na depešu Štaba 1. proleterskog korpusa NOVJ od 8. septembra 1944. Vrhovnom štabu kojom je tražio njegovo odobrenje za izvršenje prodora u Šumadiju (AVII, reg. br. 7-3/3, k. 28).

Uzmite veliki ofanzivni zamah. Ovladajte masivima Maljena i Suvobora i nadirite ka Valjevu, Ljigu i Kolubari. To je u duhu opšte situacije, jer je neprijatelj demoralisan i slab, a naše jedinice izvode uspješnu ofanzivu u cijeloj Jugoslaviji. Shvatite da ste vi ofanzivna prethodnica, koja treba da stvori uslove za brz razvoj operacija u Sumadiji i zapadnoj Srbiji.⁶ Imate li radio-vezu sa Pekom i Lekićem.⁷

Štabove divizija i Lekića upoznajte tačno sa idejom rada.

Dajte Lekiću jednu kompletnu bateriju od dva topa (77—102).⁸

BR. 83

PISMO CENTRALNOG KOMITETA KP JUGOSLAVIJE OD 11. SEPTEMBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE ZA RASPODELU MARKSISTIČKE LITERATURE¹

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

CENTRALNOM KOMITETU
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

Dragi drugovi!

Od pošiljke koju smo dobili ovih dana šaljemo vam slijedeće knjige:

- 1) **Pitanja lenjinizma** — 11 komada
- 2) **Lenjinave knjige II** — 10 komada (odbili za Obi. Dalmacije 3 komada)

„)

⁶ O zadacima 1. proleterskog korpusa NOVJ kao prethodnice Operativne grupe divizija i 12. udarnog korpusa NOVJ, vidi dok. br. 49.

⁷ O uspostavljanju radio-veze sa Operativnom grupom divizija i 12. udarnim korpusom, vidi dok. br. 50 i 75.

⁸ O tom naređenju Vrhovni komandant je izvestio i Štab 12. udarnog korpusa NOVJ (AVII, reg. br. 4-5/9, k. 28).

Baterija je 18. septembra 1944. upućena Štabu 12. udarnog korpusa NOVJ (AVII, reg. br. 7-6/3, k. 28).

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u A-CK SKJ, fond CK KPJ, br. 1944/240.

IV — 3	5	2
„ 1		
VI — 4		
„ 1		
IX — 8		
„ 2		
X — 5	5	5)
„ 1		
XII — 16		
„ 1		
Seoskoj sirotinji — 3 komada (
„ 1		

- 3) **Borba naroda Jugoslavije** — Tito (na ruskom) — 12 komada
 4) **Pitanja lenjinizma** (malo izdanje) — **15** komada
 5) »**Slavjan**« broj 3 i 4 — 2 komada
 6) »**Pravda**«, komplet za juni i po više primjeraka drugih ruskih novina.²

Molimo vas da nam javite kad ste knjige primili.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

11. septembra 1944.

² Materijali, su stigli u Bazu NOVJ u Bari. Sva literatura i štampa su na ruskom, srpskohrvatskom ili slovenačkom jeziku, pa je kao takav — pored CK KPH — materijal upućen i centralnim komitetima Makedonije i Slovenije, Pokrajinskom komitetu CK KPJ za Srbiju, Oblasnom komitetu KPJ za Dalmaciju i Štabu Mornarice NOVJ (AVII, reg. br. 1-65/10 i reg. br. 1-67/10, k. 2125 i A-CK SKJ, fond CK KPJ, br. 1944/240).

Redakcija se odlučila da objavi razrez po kome su literatura i štampa upućene CK KPH.

DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 11. SEPTEMBRA 1944. SVIM NEPOSREDNO POTČINJENIM ŠTABOVIMA I JEDINICAMA ZA RUŠENJE KOMUNIKACIJA I SPREČAVANJE POVLAČENJA GRUPE ARMIIJA »E« IZ GRČKE I ALBANIJE¹

I

Položaj Njemaca u zemlji vrlo težak. Njihove snage koje se iz Grčke i Albanije povlače preko Makedonije i Srbije djelimično dezorganizovane. Zbog porušenih pruga uglavnom se služe cestama. Očekuje se dalje povlačenje ka severu.²

II

Od svih jedinica tražim maksimalno zauzimanje inicijative i ofanzivnog poleta, sve jače rušenje komunikacija, zauzimanje važnih čvrtova, gradova i drugih uporišta. Od vas tražim da ne dozvolite Njemcima da se organizovano povuku i iznesu oružje iz naše zemlje.

11. IX

Tito

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 33-128/1, k. 372: knjiga depeša 1. proleterskog udarnog korpusa NOVJ. Depeša je dostavljena svim neposredno potčinjenim štabovima i jedinicama Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije.

² Odnosi se na povlačenje Grupe Armija »E« čije su prve jedinice, zbog brzog prodora Crvene armije u Rumuniju i istupanja Rumunije iz rata 24. avgusta 1944, otpočele sa izvlačenjem iz Grčke krajem avgusta i početkom septembra 1944.

Grupa armija »E« je imala 3 korpusa (21. i 22. brdski i 68. armijski) i 4 samostalne komande sa 9 divizija (4. SS policijska oklopno-grenadirska, 11. vazduhoplovna poljska, 22, 181. i 297. pešadijska, 41. tvrđavska, 104. lovačka, 133. tvrđavska i Jurišna divizija »Rodos«), 1 protivavionsku diviziju, 7 samostalnih tvrđavskih brigada i 12 tvrđavskih bataljona sa ukupno preko 350.000 vojnika pod oružjem, ne računajući policijske i mornaričke jedinice. Od pomenutih jedinica Grupe armija »E« u Jugoslaviji su se nalazili 181. i delovi 297. pešadijske divizije 21. brdskog armijskog korpusa. U septembru je od jedne više komande formiran 91. armijski korpus sa sedištem u [Solunu].

Opširnije o tome, vidi Erich Schmidt-Richberg, *Das Ende auf dem Balkan (Kraj na Balkanu)*, Kurt Vowinckel Verlag, Heidelberg 1955, str. 23—25; Karl Hnilicka, *Das Ende auf dem Balkan 1944/1945*, Musterschmidt, Goettingen, Ziirich und Frankfurt, 1970, str. 50—57.

O dopuni ove direktive, vidi dok. br. 115.

Komandant Grupe armija »E« je bio general-pukovnik Aleksander Ler (Alexander Loehr), koga su krajem rata zarobile jedinice Jugoslovenske armije, da bi potom 16. februara 1947. bio osuđen od strane Vojnog suda u Beogradu na smrt streljanjem zbog zločina koje su njegove jedinice počinile u Jugoslaviji pod njegovom komandom, uključujući i bombardovanje Beograda 6. aprila 1941. u vreme kada je Ler bio komandant 4. vazduhoplovne flote.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 11. SEPTEMBRA 1944. SVIM POTČINJENIM ŠTABOVIMA I JEDINICAMA O PRIZNAVANJU ČINOVA SVIM OFICIRIMA I PODOFICIRIMA NEPRIJATELJEVIH FORMACIJA KOJI SU DO 15. SEPTEMBRA DOBROVOLJNO PREŠLI U REDOVE NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE¹

11. IX

U celoj zemlji situacija se povoljno razvija. Naše jedinice izvode svuda masovnu mobilizaciju. Razbijene su osnovne četničke i nedičevske bande. Uspeli smo razoružati desetine hiljada bugarskih vojnika, čak kompletne divizije. Do sada prešlo na našu stranu nekoliko hiljada domobrana. Očekujemo još veće prelaženje.²

Svim oficirima i podoficirima koji do 15. septembra pređu dobrovoljno nama ili su već prešli potvrđuju se činovi koje su u to vreme imali. Za sve takve oficire sastavite spisak.³

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2-133/8-1, k. 408-A: knjiga depeša 3. udarnog korpusa NOVJ.

Naređenje je dostavljeno svim neposredno potčinjenim jedinicama i štabovima. Redakcija se odlučila da objavi primljenu depešu u Štabu 3. udarnog korpusa NOVJ.

² Opširnije o razoružavanju bugarskih jedinica i prelasku domobrana u redove NOVJ, vidi *Zbornik*, tom I, knj. 11, dok. br. 11 i 175, tam IV, knj. 29, dok. br. 148, tom V, knj. 33, dok. br. 107 i tom VII, knj. 4, dok. br. 19, 32 i 84; Grupa autora, *ORNJ 1941 — 1945*, str. 288, 350 i 351.

³ Misli se na one pripadnike neprijateljskih jedinica koji su se odazvali pozivu predsednika Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije i vrhovnog komandanta NOV i POJ maršala Tita od 30. avgusta 1944. za dobrovoljan prelazak u redove Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije do 15. septembra 1944. Potpunije o tome, vidi AVII, reg. br. 3-4, k. 1977 i *Zbornik*, tom I, knj. 12, dok. br. 163.

Međutim, nešto kasnije, 15. septembra 1944, Maršal je, pod određenim uslovima, dozvolio Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske da obnovi poziv (vidi dok. br. 120), i dao je odgovarajuća objašnjenja (vidi dok. br. 115 i 147). O tome vidi i dok. br. 114.

BR. 80

**SAGLASNOST VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
11. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKE-
DONIJE ZA PREDUZETE MERE POSLE OBJAVLJIVANJA
RATA OD STRANE BORISOVSKE BUGARSKE HITLEROVOJ
NEMAČKOJ¹**

11. IX

Vaše naređenje je pravilno koje ste izdali u vezi sa objavom rata Bugarske Njemačkoj.² Postupajte po njemu (42—26).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 8-4/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Odnosi se na naređenje Glavnog štaba NOV i PO Makedonije koje je ovaj izdao potčinjenim jedinicama da posednu sve gradove i preuzmu vlast od Bugara posle objavljivanja rata borisovske Bugarske 8. septembra 1944. fašističkoj Nemačkoj. U stvari, ta objava rata je bila samo manevar vlade Konsantina Muravjeva da bi se sačuvala fašistička vlast posle objave rata Bugarskoj od strane SSSR-a 5. septembra 1944. Međutim, pod pritiskom demokratskih snaga u zemlji i prisustvom jedinica Crvene armije u Bugarskoj, 9. septembra 1944. ustankom je uspostavljena otečestvenofrontovska vlast u Bugarskoj s Bugarskom radničkom partijom (komunista) na čelu.

Opširnije o tome, vidi grupa autora, *Oslobodilački rat naroda Jugoslavije*, Vojnoistorijski institut, Beograd 1958, str. 350 i AVII, reg. br. 2-24/1, reg. br. 9-24/1 i reg. br. 20-46/1, k. 234: naređenja i depeše Glavnog štaba NOV i PO Makedonije od 8. septembra 1944.

BR. 133

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
11. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE
DA PREKO ŠEFA SOVJETSKE VOJNE MISIJE TRAŽI IZRU-
ČENJE ČETNIKA KOJI SU SE PREDALI CRVENOJ ARMIJI¹**

11. IX 44.

Tražite preko general-majora Gorškova da ako se potvrđuje vest da se Piletić predao Rusima da nam oni predaju Piletića i sve njegove oficire koje mi smatramo ratnim zločincima i izdajnicima i koje treba kazniti. Ostalo ljudstvo treba razoružati i držati kao zarobljenike.²

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-4/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Reč je o potpukovniku Velimiru Piletiću, komandantu Krajinskog četničkog korpusa koji je, kao član delegacije sa specijalnim punomoćjem Draže Mihailovića, prešao Dunav sa 30 oficira, 110 četnika i 80 Nemaca-zarobljenika i 10. septembra 1944. došao u Krajevu gde je Crvenoj armiji predao zarobljene nemačke vojnike a on se uputio na razgovore u sovjetsku komandu u Bukureštu, gde su bile već američke i engleske vojne misije, ali su ih Sovjeti pohapsili i 8. oktobra 1944. otpremili za Moskvu. Po završetku rata, kada je Piletić trebalo da bude isporučen jugoslovenskim vlastima i da odgovara kao ratni zločinac, on je 8. novembra 1944. uspeo da pobjegne i dođe u Pariz (vidi Bor. Karapandžić, *Gradanski rat u Srbiji (1941—1945)*, Klivlend, Ohajo, SAD, 1958, str. 349—351.

O tome vidi i AVII, reg. br. 115/13 i reg. br. 11-117/13, k. 26: izveštaje Glavnog štaba NOV i PO Srbije od 20. i 26. septembra 1944. o sastavu delegacije, pregovorima i vezama sa Engleskom vojnom misijom.

BR. 133

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
11. SEPTEMBRA 1944. OPERATIVNOJ GRUPI DIVIZIJA ZA
PRODOR U ŠUMADIJU OPŠTIM PRAVCEM ČAČAK — GOR-
NJI MILANOVAC — RUDNIK¹**

11. IX

Plavi i Lekić razbili nedićevsko-četničke grupacije kod Jelove gore i nadiru ka Valjevu i Ljigu.² U zapadnoj Srbiji okupatorski garnizoni vrlo slabi. Garnizoni su slabi i u samoj Šumadiji.

U istočnoj Srbiji, u dolini Južne Morave i Makedoniji naši su oslobodili velike oblasti, mnogo gradova i u toku je masovna mobilizacija. Druga divizija vodi ulične borbe u Kruševcu.³

U ovoj situaciji ne treba gubiti vremena na obilaske.⁴ Potrebno je da što prije izbijete u Šumadiju, krećući se opštim pravcem Čačak — G. Milanovac — Rudnik, gdje se povezati sa drugim snagama, nastavljajući dejstvo ka Kosmaju i Kragujevcu⁵ (5—146) DDD.

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1-4/1, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Bliže o razbijanju četničke grupacije na Jelovoj gori, vidi dok. br. 74.

³ Reč je o napadu 4. srpske brigade 2. proleterske divizije na Kruševac 9/10. septembra 1944. kojom prilikom je uspela da prodre u grad, ali je potom, po pristizanju pojačanja neprijatelja iz Kraljeva, morala da napusti grad i nastavi borbu oko Kruševca (Zbornik, tom I, knj. 11, dok. br. 175, str. 164).

⁴ Potpunije o tome, vidi Zbornik, tom I, knj. 11, dok. br. 176 i Petar Višnjić, n. d., str. 155.

⁵ Bliže o tome, vidi dok. br. 102.

BR. 133

**INFORMACIJA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
11. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKEG KORPU-
SA NOVJ O DEJSTVIMA OPERATIVNE GRUPE DIVIZIJA
I 2. PROLETERSKE DIVIZIJE NOVJ¹**

11. IX

Peko oko Ivanjice i Dragačeva. Zbog brzog i povoljnog razvoja situacije, naredili smo mu da se što prije probije u Šumadiju, opštim pravcem: Čačak — Milanovac — Rudnik, gdje da se poveže sa vama i nastavi nadirati ka Kosmaju i Kragujevcu.² Druga divizija vodi borbu ka Kruševcu.³

BR. 90

**ZAHTEV VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 11.
SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 3. UDARNOG KORPUSA NOVJ
DA DOSTAVI PODATKE O LOKACIJI 11. DIVIZIJE¹**

11. IX

Gdje se danas nalazi XI divizija. Hitno dostavite plan veze za tu diviziju. Ovo već po treći put tražimo² (31—10), DDD.

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1-12/1, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Bliže o tom naređenju Vrhovnog komandanta za dsjstva Operativne grupe divizija na pravcu Čačak—Gornji Milanovac — pl. Rudnik, vidi dok. br. 88.

³ Potpunije o dejstvima 2. proleTERSKE divizije NOVJ u rejonu Kruševca, vidi Zbornik, tom I, knj. 11, dok. br. 177.

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 4-3/5, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Štab 3. udarnog korpusa izvestio je 12. septembra 1944. da se 11. divizija nalazi na prostoru Milino Selo — Turija i da produžava pokret u duhu postavljenog zadatka (dok. br. 36 i 97 i Zbornik, tom IV, knj. 29, dok. br. 133).

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
11. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 12. UDARNOG KORPUSA
NOVJ DA PRONAĐE AERODROM ZA PRIJEM MATERIJALA
I USPOSTAVI VEZU SA 1. I 3. KORPUSOM¹**

11. IX

Peko oko Ivanjice i Dragačeva. Zbog brzog i povoljnog razvoja situacije naredili smo mu da se što prije probije u Sumadiju, opštim pravcem Čačak — Milanovac — Rudnik, odakle će preduzeti nadiranje ka Kosmaju i Kragujevcu.² II divizija vodi borbe u Kruševcu (42—49).³

Pronađite aerodrom. Poslali bi vam topove. Pripremite konje. Noćna pista mora imati najmanje 1200 metara⁴ (43—28).

Uspostavite radio-vezu sa I i III korpusom i G3 Vojvodine. Izvestite⁵ (44—15).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2-4/11, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Potpunije o toj direktivi dostavljenoj Operativnoj grupi divizija, vidi dok. br. 88.

³ Bliže o dejstvima 2. proleterske divizije NOVJ, vidi Zbornik, tom I, knj. 11, dok. br. 177.

⁴ Štab 12. udarnog korpusa izvestio je 11. septembra 1944. Vrhovni štab da je mesto bacanja Medvednik, a za 13. septembar je obavestio Vrhovni štab da je mesto za prijem materijala Pecka. Pri tome je u oba slučaja dao koordinate po Grinviču (AVII, reg. br. 8-35/10 do 8-35/10, k. 598-B).

⁵ Radio-veza s 1. proleterskim korpusom je uspostavljena najverovatnije u drugoj polovini septembra, pošto su i 1. proleterski i 12. udarni korpus izveštavali Vrhovni štab 14. i 15. septembra 1944. da međusobna radio-veza, i pored stalnih poziva, nije još uvek uspostavljena (AVII, reg. br. 33-132/1 i 33-137/1, k. 372 i reg. br. 8-39/10, k. 589-B).

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
12. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HR-
VATSKE ZA DEJSTVA U DALMACIJI I NA OTOCIMA¹**

12. IX

Saznajemo da Njemci napuštaju ostrvo Brač. Potrebno je budno pratiti stanje Njemaca u Dalmaciji i na obali.² Kad se stvore povoljni uslovi, iskrkali bi vam djelove 26. divizije za operacije velikih razmjera (26—51).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4-2/9, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Na Brač su se po zapovesti Štaba 26. NOU divizije od 1. septembra 1944, 11/12. septembra iskrcale 1. i 12. dalmatinska brigada, pa je posledinje jače neprijateljsko uporište u Sumartinu zauzeto posle šestodnevnih borbi, dok je čelo ostrvo očišćeno do 23. septembra 1944.

Međutim, nemačke jedinice (delovi nemačke 118. lovačke divizije: 2. bataljon 738. puka, 1. divizion 668. artiljerijskog puka i Bataljon obalskih lovaca »Brandenburg«) nisu, prema ocenama nemačkih pretpostavljenih komandi, pružili uporan otpor, već su se povukli. To je izazvalo pometnju u Komandi Jugoistoka, pa je, u vezi s tim, komandant 2. oklopne armije s načelnikom štaba odleteo 18. septembra 1944. u Mostar da bi, na licu mesta, od komandanta i načelnika Štaba 5. SS brdskog armijskog korpusa i komandanta 118. lovačke divizije dobio potrebna objašnjenja. Nemci su se, u stvari, plašili da ne dođe do sličnih pojava neizvršenja naređenja i demoralizacije, pa je stoga i usledila lična intervencija komandanta Jugoistoka od 18. septembra 1944.

Opširnije o tome, vidi Zbornik, tom V, knj. 33, dok. br. 73; AVII, NAV-T-311, r. 193, s. 678-82, s. 753, s. 777-82 i 1045-6: izveštaji i naređenja komandanta Jugoistoka od 17, 18. i 26. septembra 1944. i s. 903-6: izjašnjenje Komande 2. oklopne armije od 22. septembra 1944; Todor Radošević, *Ofanziva za oslobođenje Dalmacije*, Vojnoistorijski institut, Beograd 1965, str. 101—114.

BR. 133

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
12. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKE-
DONIJE ZA RUŠENJE KOMUNIKACIJA RADI SPREČAVA-
NJA POVLAČENJA GRUPE ARMIJA »E«¹**

12. IX

Moraju se rušiti sve komunikacije kojima se služe Njemci, pa i one koje od Soluna vode ka Velesu. Englezi nemaju pravo naređivati šta će se rušiti. Treba rušiti sve ono što koristi našim vojničkim operacijama. Prema tome se ubuduće upravljajte² (43—60).

BR. 94

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
12. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKE-
DONIJE ZA FORMIRANJE NOVIH DIVIZIJA¹**

12. IX

Nameravate formirati veći broj novih divizija. To zahtijeva veći broj starešina. Međutim, vi još uvijek oskudijevate u kadrovima. Bolje da vi stare brigade popunite do broja dvije hiljade boraca, pa tim brigadama dodijeliti samostalne zadatke. Tako bi se novomobilisano ljudstvo bolje prilagođavalo borbenim uslovima. Naravno, pošto je priliv boraca kod vas veliki, moraćete formirati i nove divizije. Dodjeljujemo vam brojeve za divizije: 48, 49. i 50. Izvijestite o formiranju, sastavu itd.² (45—127).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 8-3/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

Glavni štab NOV i PO Makedonije primio je ovu depešu 13. septembra 1944 (AVII, reg. br. 20-52/1, k. 234).

² Ovim je Vrhovni komandant NOV i POJ odgovorio na depešu Glavnog štaba Makedonije od 12. septembra 1944. kojom je obavešten da Britanska vojna misija pri Glavnom štabu Makedonije zahteva da se ruše sve komunikacije osim komunikacije Solun — Veles, pa je u vezi s tim zatraženo objašnjenje od Vrhovnog štaba (AVII, reg. br. 20-52/1, k. 234).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 8-4/2, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovo naređenje Vrhovni komandant je izdao na zahtev Glavnog štaba NOV i PO Makedonije od 11. septembra 1944. da mu se dodele brojevi za četiri nove divizije (AVII, reg. br. 20-51/1, k. 234).

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
12. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE
ZA POPUNU POSTOJEĆIH DIVIZIJA I DODELU NUMERA-
CIJA ZA NOVE DIVIZIJE¹**

12. IX

Namjeravate formirati veći broj novih divizija. To zahtijeva dobar broj starešina. Međutim, vi još uvijek oskudijevate u kadrovima. Bolje da vi stare brigade popunite do broja 2.000 boraca, pa tim brigadama dodeljivati samostalnije zadatke. Tako bi se i novomobilisani bolje prilagođavali borbenim uslovima. Naravno, pošto je priliv boraca kod vas velik, moraćete formirati i nove divizije.² Dodjeljujemo vam brojeve za divizije: 45, 46 i 47.³ Izvijestite o formiranju, sastavu itd. (41—111).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5-4/8, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Na ovaj način Vrhovni komandant je odgovorio na depešu Glavnog štaba NOV i PO Srbije od 5. septembra 1944. kojom je zamoljeno da se dodele brojevi za dve divizije i rezervni brojevi za još tri divizije. Kao što se vidi, Vrhovni komandant je odobrio formiranje samo 45, 46. i 47. divizije (AVII, reg. br. 4-1/8, k. 26).

³ Potpunije o formiranju tih divizija, vidi Zbornik, tom I, knj. 11, dok. br. 175, str. 446, knj. 12, dok. br. 200, str. 519 i knj. 13, dok. br. 3.

O formiranju tih divizija, vidi i depeše Glavnog štaba NOV i PO Srbije od 18. i 27. septembra 1944. (AVII, reg. br. 4-2/9, k. 26).

BR. 133

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
12. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPUSA
NOVJ ZA DALJA DEJSTVA U ZAPADNOJ SRBIJI I USPO-
STAVLJANJE VEZE SA 12. UDARNIM KORPUSOM NOVJ¹**

12. IX
21h

Nastojite da Dražu i njegov štab uništite. Vaši planovi do-
bri i u duhu situacije. Sa Lekićem uspostavite vezu.²

Naši zauzeli Pirot, Caribrod i nadiru ka Nišu.³ Makedonci
zauzeli niz gradova zapadno od Vardara. Rodić prodire ka Sa-
rajevu.⁴

BR. 97

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
12. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 3. UDARNOG KORPUSA NOVJ
ZA PREBACIVANJE 11. DIVIZIJE U SASTAV 12. UDARNOG
KORPUSA NOVJ¹**

12. IX

XI div. uputite u izvršenje zadatka.² Sektor na reci neka
sama izabere i kada se primakne rečićemo Lekiću da je pri-
hvati.³ Lekić je na sektoru Pecke. Neka nas XI div. stalno slu-
ša. I vi morate sa njima imati radio-vezu.

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 33-128/1, k. 372: knjiga depeša Štaba 1. proleterskog korpusa NOVJ.

² Ovo je odgovor Vrhovnog komandanta na depešu Štaba 1. pro-
leterskog korpusa NOVJ od 12. septembra 1944. o razbijanju glavnine
četničkih snaga na prostoru Brajići — Ravna gora — Struganik — Mio-
nica, daljim namerama korpusa i uspostavljanju radio-veze s 12. udar-
nim korpusom NOVJ pod komandom general-majora Danila Lekića.
Bliže o tome, vidi AVII reg. br. 7-3/3, k. 28.

³ Potpunije o oslobođenju Pirota i Caribroda od strane jedinica
22. NOU divizije 11. septembra 1944. i prodiranju jedinica Glavnog
štaba NOV i PO Srbije prema Nišu, vidi Zbornik, tom I, knj. 12, dok.
br. 200.

⁴ Misli se na jedinice 5. udarnog korpusa NOVJ pod komandom
general-majora Slavka Rodića.

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 2-113/8-1, k. 408-A: knjiga depeša Štaba 3. udarnog korpusa NOVJ.

² Štab 3. korpusa istoga dana izvestio je Vrhovnog komandanta da
je 11. divizija upoznata sa zadatkom, da se nalazi na levoj obali reke
Spreče i da produžuje pokret u duhu zadatka (dok. br. 36 i Zbornik, tom
IV, knj. 29, dok. br. 133).

³ Potpunije o tome naređenju, vidi dok. br. 105.

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
12. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 5. UDARNOG KORPUSA NOVJ
ZA AKTIVIRANJE NJEGOVIH JEDINICA PREMA ISTOČNOJ
BOSNI¹**

12. IX

U istočnoj Bosni naše snage su malene. Te snage prvenstveno su angažovane u sjevernom dijelu: Majeвица—Posavina.² Na taj način sarajevski, za nas vrlo važan iz vojničkih, političkih i mobilizacionih razloga, ostao je bez naših trupa. Vama se stavlja u zadatak da prodirete u ovaj sektor, aktivirate ga i u pogodnom momentu zauzmete i Sarajevo.³ Saznajemo da je divizija »Princ Eugen« sa sarajevskog sektora bačena u Srbiju za obezbeđenje komunikacija⁴ (56—109).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4-2/7, k. 28: list poslatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Potpunije o dejstvima 3. udarnog korpusa na području Majeвица—Posavina, vidi Zbornik, tom IV, knj. 29, dok. br. 33.

Korpus je tada u svom sastavu imao 27. i 38. NOU diviziju, i do 17. septembra 1944, privremeno, 11. NOU diviziju.

³ Vrhovni komandant je ovu odluku doneo na osnovu izveštaja Štaba 5. udarnog korpusa koje je dostavljao depešama Vrhovnom štabu NOV i POJ. Tako je u depeši od 9. septembra 1944. izvestio Vrhovni štab da se nemačke snage povlače iz Sarajeva, Travnika i okolnih garnizona i da glavninom idu prema Srbiji (Zbornik, tom IV, knj. 29, dok. br. 135).

Taj podatak je bio samo delimično tačan, ali je Vrhovni komandant na osnovu takvog izveštaja odlučio da 5. korpus prodire prema Sarajevu i da ga u pogodnom momentu zauzme. Međutim, Sarajevo je oslobođeno tek 6. aprila 1945. jer su, i pored izvlačenja glavnih snaga 7. SS brdske dobrovoljačke divizije »Princ Eugen«, u Sarajevu i okolnim uporištima ostale dovoljno jake snage da bi sprečile svaki pokušaj NOVJ da ovlada Sarajevom.-

⁴ Podatak o izvlačenju 7. SS divizije »Princ Eugen« je bio tačan, ali njen zadatak nije bio zaštita komunikacija, već joj je osnovni cilj bio da se prebaci u istočnu Srbiju gde nije bilo jačih nemačkih snaga u momentu kada je Crvena armija izbila na rumunsko-jugoslovensku granicu (vidi dok. br. 66).

BR. 133

**DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
13. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKE-
DONIJE ZA RAZGOVORE S BUGARSKIM GENERALOM
KECKAROVIM¹**

G.S. MAKEDONIJE

13. IX

Preko Radio-Moskve obaviješteni smo da je Velčev, ministar nove bugarske narodne vlade Georgijeva, smijenio dosadašnjeg komandanta Pete bugarske armije u Makedoniji i naznačio novog komandanta generala Keckarova. Novome komandantu je naredio da bugarske trupe saraduju sa vama u borbi protiv nemačkih trupa.

U vezi sa time uspostavite hitno vezu sa novim bugarskim komandantom i održite sastanak sa njime na kome treba osim vas da prisustvuje i naš delegat Tempo, načelnik štaba general-major Ilič, i da se na tome sastanku dogovorite o zajedničkoj koordinaciji operacija.²

Javite nam tačno stanje njemačkih okupatorskih trupa, raspored vaših trupa i Pete bugarske armije, da bismo vam mi mogli dati izvesne sugestije u operativnom smislu.

Po ovome postupajte hitno i odmah me obavijestite.³

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 8-3/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

Glavni štab NOV i PO Makedonije ovu depešu je primio tek 15. septembra 1944. i na taj datum se u jugoslovenskoj historiografiji najčešće poziva (AVII, reg. br. 20-54/1, k. 234).

² Sastanak je održan 24. septembra 1944. u Pehčevu. Potpunije o tim pregovorima, vidi AVII, reg. br. 10-40/13, k. 26: izveštaj Glavnog štaba NOV i PO Makedonije od 24. septembra 1944. o razgovorima s generalom Keckarovim, reg. br. 2-36/1, k. 234, A-CK SKJ, fond CK KPJ, br. 1944/310; Mihailo Apostolski, *Završne operacije za oslobođenje Makedonije*, Vojnoizdavački zavod »Vojno delo«, Beograd 1963, str. 233-235.

O tome sastanku, vidi i dok. br. 133.

³ Glavni štab NOV i PO Makedonije izvestio je depešom 15. septembra 1944. Vrhovnog komandanta da ne znaju tačan raspored nemačkih trupa u Makedoniji i da se na prostoru Skoplje — Kumanovo — Kriva Palanka nalazi jedna nemačka motorizovana divizija, a kod Štipa druge motorizovane jedinice (AVII, reg. br. 20-55/1, k. 234).

O nemačkim jedinicama, vidi Zbornik, tom XII, knj. 4, dok. br. 124 i prilog 1: izvod iz ratnog dnevnika Komande Grupe armija »F«, deo dnevnika za septembar 1944.

BR. 133

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
13. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE
ZA ISPITIVANJE HOMOLJSKOG MASIVA KAO VAŽNOG
PODRUČJA ZA OPERACIJE PREMA BEOGRADU I U SE-
VEROISTOCNOJ SRBIJI¹**

13. IX 44.

G.S. SRBIJE

Za Koču. — Nije potrebno da Koča ide sa Gorškovim² u Rumuniju. Sve stvari uredićemo mi direktno sami, jer će za koji dan biti neko od nas tamo.³

Obratite pažnju na Homoljski masiv i ispitajte neprijateljske snage na tom području, jer nam je to područje vrlo potrebno za operacije prema Beogradu i za drugo.⁴

BR. 101

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
13. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE
ZA OBEZBEĐENJE VEZA SA CRVENOM ARMIJOM¹**

13. IX

Koča ne treba ići. Neka Gorškov uredi stvari² (44-14).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-4/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Bio je šef Sovjetske vojne misije pri Glavnom štabu NOV i PO Srbije. O tome, vidi i dok. br. 101.

³ Misli se na odlazak Vrhovnog komandanta 19. septembra 1944. u Krajuvu na putu za SSSR (vidi dok. br. 150).

⁴ To je Maršalov odgovor na depešu Glavnog štaba NOV i PO Srbije od 12. septembra 1944. o amgažovanju snaga na tom području (AVII, reg. br. 7-4/8, k. 26).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5-4/8, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

¹ Najverovatnije da se radilo o uspostavljanju veze s jedinicama Crvene armije u Rumuniji, pa je to Vrhovni komandant prepustio generalu Gorškovu, šefu Sovjetske vojne misije pri Glavnom štabu NOV i PO Srbije budući da se približavalo vreme njegovog odlaska za SSSR. Zbog toga je 12/13. septembra 1944. grupa članova Glavnog štaba NOV i PO Srbije, s pukovnikom Momčilom Đurićem na čelu, prešla Dunav i uspostavila vezu sa Crvenom arapijom (vidi dok. br. 100; Zbornik, tom I, knj. 12, dok. br. 200, str. 507; AVII, reg. br. 7-5/8, k. 26).

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
13. SEPTEMBRA 1944. OPERATIVNOJ GRUPI DIVIZIJA ZA
PRODUŽENJE NASTUPANJA U PRAVCU GORNJEG MI-
LANOVCA I RUDNIKA¹**

13. IX

Nemojte se zadržavati na sektoru Guče — Arilje,² već hitno produžite u pravcu G. Milanovca i Rudnika. I korpus zauzeo Ljig i likvidirao glavninu četničkih snaga na Ravnoj Gori i u okolini Valjeva.³ XII korpus nalazi se na sektoru Krupanj — Pecka. Dejstvovati treba brzo i odlučno. Glavni cilj nastupanja svih naših snaga znate.⁴ Nastojte usput čim više mobilisati. Ne smete sposobne ljude za oružje ostavljati u pozadini, jer će ih četnici mobilisati. Pri mobilizaciji treba pristupati oprezno i objašnjavati narodu čitavu današnju situaciju, a naročito izjave londonskih vladinih krugova (7-128).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1-4/1, k. 28; list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Tako je Vrhovni komandant odgovorio na depešu Štaba Operativne grupe divizija od 12. i 13. septembra 1944. o zauzimanju Ivanjice i Guče 12, a Arilja 13. septembra 1944 (AVII, reg. br. 4-1/1, k. 28).

³ Potpunije o oslobođenju Ljiga 12. septembra 1944. od 1. proleterske brigade 1. proleterske divizije, vidi Petar Višnjić, n. d., str. 141.

⁴ Glavni cilj nastupanja je bio prodor u Šumadiju (vidi dok. br. 47 i 88).

BR. 103

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
13. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA
NOVJ DA DOSTAVI PODATKE O ISKRČAVANJU AMERIČ-
KE MISIJE KOD CAVTATA I NJENOM ODLASKU ČET-
NICIMA¹**

13. IX 44.

II KORPUS

Najhitnije ispitajte da li je zaista došla američka misija kod četnika koja se iskrcala kod Cavtata. Ovo je za vas vrlo važno. Takođe je važno da znamo da li Amerikanci i uopšte saveznici šalju četnicima pomoć.²

BR. 104

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
13. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 3. UDARNOG KORPUSA
NOVJ ZA UBRZAVANJE POKRETA 11. DIVIZIJE¹**

13. IX

Potrebno je ubrzati pokret XI div. Svakodnevno zorom šalžite mesto bacanja za tu diviziju.² Posredujte za direktno uspostavljanje veze.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-4/13, k. 26: list poslatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² To je Maršalovo naređenje na izveštaj Štaba 2. korpusa od 13. septembra 1944. o navodnom iskrcavanju jedne američke misije kod Cavtata, njenom odlasku četnicima na Župce i u Bijelu goru i obećanja Amerikanaca da im pruže pomoć; u vezi s tim je Štab 2. korpusa preduzeo mere da te podatke proveri (AVII, reg. br. 1-1/4, k. 28).

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 2-113/8-1, k. 408-A: knjiga depeša Štaba 3. udarnog korpusa NOVJ.

² Štab 3. korpusa je istoga dana (13. septembra) odgovorio da će 11. divizija 15. septembra naveče biti na prostoru Osmaka gde može koristiti aerodrom za prijem materijala (Zbornik, tom IV, knj. 29, dok. br. 133).

&6

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
13. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 12. UDARNOG KORPUSA
NOVJ ZA PRIHVAT 11. DIVIZIJE¹**

13. IX

Jedanaesta divizija, Lički bataljon i Mačvanski odred u dolini reke Spreče, južno od Gračanice. Otpočeli su pokret ka vama. Izvesnim snagama trebaće ih prihvatiti na reci.² Detalje pokreta javićemo.³ Taj prihvati ne treba da vas koči u radu. U zapadnu Srbiju nameravamo prebaciti još jednu diviziju koja bi došla pravcem Jedanaeste posle petnaestak dana.⁴

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 8-13/10, k. 589-B: knjiga depeša Štaba 12. udarnog korpusa NOVJ.

² Tako je Vrhovni komandant odgovorio na molbu 12. korpusa od 9. septembra 1944. da ga rveste gde se nalazi 11. divizija i na kome će sektoru preći preko r. Drine u zapadnu Srbiju (Zbornik, tom IV, knj. 29, dok. br. 97).

³ O detaljima pokreta 11. divizije i mestu prebacivanja preko r. Drine u zapadnu Srbiju, vidi dok. br. 124.

⁴ Odnosi se na 28. NOU diviziju. O njenom prebacivanju u zapadnu Srbiju u sastav 12. udarnog korpusa, vidi dok. br. 238.

BR. 133

**UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
13. SEPTEMBRA 1944. ZA FORMIRANJE DIVIZIJA NAROD-
NOOSLOBODILACKE VOJSKE JUGOSLAVIJE I SPECIJAL-
NIH JEDINICA¹**

13. IX

Zbog masovnog priliva novih boraca dajem sledeće uputstva za formiranje jedinica:

1. Novim borcima popunjavati stare div. tako da narastu na šest do osam hiljada.

2. Gde se popune gornje cifre ili gde zbog terenskih i vojncpolitičkih razloga treba formirati nove div., onda za skelet nove div. uzimati stare prekaljene jedinice. Starešinski kadar uzmite prvenstveno iz starih jedinica.

3. Obratite veliku pažnju specijalnim jedinicama — artiljerija, jedinice za vezu, inženjerijske, tenkovske jedinice, auto-jedinice, konjički eskadroni.

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 8-13/10, k. 589-B: knjiga depeša Štaba 12. udarnog korpusa NOVJ.

Ovo uputstvo dostavljeno je svim glavnim štabovima i samostalnim korpusima, ali je redakcija odlučila da objavi tekst uputstva koje je primio Štab 12. udarnog korpusa.

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
14. SEPTEMBRA 1944. SVIM NEPOSREDNO POTCINJENIM
ŠTABOVIMA I JEDINICAMA O DODELJIVANJU »SPOME-
NICE 1941«¹**

POVERENIŠTVO NARODNE ODBRANE
N.K.O.J.
PERSONALNO ODELJENJE

Svima borcima i rukovodiocima Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije koji su stupili u partizanske odrede 1941. godine i do danas ostali u našoj vojsci, dodeljuje se »Spomenica 1941« u znak priznanja za istrajnost u borbi i odanost narodnooslobodilačkom pokretu. Predajući borcima ovu zasluženu Spomenicu, treba taj momenat učiniti što svečanijim ukoliko to vojnička situacija dozvoljava. Budući da Spomenica znači visoko priznanje svakom borcu iz 1941. godine, to će svaki njen imao uživati i posebne povlastice u novoj, demokratskoj federativnoj Jugoslaviji. Zato je potrebno obratiti naročitu pažnju da ona bude predata onome kome zaista pripada.

Spomenica se nosi s leve strane, više gornjeg džepa bluze. Spomenicu treba čuvati, a u slučaju da bude izgubljena o tome odmah obavestiti.²

Pravo na Spomenicu imaju:

a) Svi borci i vojni i politički rukovodioci koji su stupili 1941. godine u partizanske odrede i ostali do danas u Narodnooslobodilačkoj vojsci i partizanskim odredima Jugoslavije.

b) Svi oni koji su 1941. godine započeli s partizanskom delatnošću i na bilo koji način organizovano i neprekidno radili za partizanski pokret na okupiranoj teritoriji, a kasnije iz bilo kakvih razloga napustili okupiranu teritoriju i stupili u partizanske odrede, odnosno u Narodnooslobodilačku vojsku.

c) Svi oni koji su stupili u partizanske odrede 1941. godine kao borci ili rukovodioci, pa povučeni i ostavljeni ili poslani na rad u pozadinu neprijatelja, to jest na okupiranu teritoriju — svejedno nalazili se još na okupiranoj ili slobodnoj teritoriji ili u jedinicama Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 14-1/1, k. 15-A.

² Kasnije je nošenje »Spomenice 1941« izmenjeno, pa je određeno da se nosi s leve strane, u visini srca.

d) Svi oni koji su stupili u partizanske odrede 1941. godine, pa u toku svoga rada i borbe bili zarobljeni, uhapšeni ili osuđeni, a danas se ponovo nalaze u Narodnooslobodilačkoj vojsci ili na radu u pozadini — ukoliko je njihovo držanje pred neprijateljem bilo častno i partizana dostojno.

e) Spomenica se ne može dati onima koji su u međuvremenu svojevoljno napustili Narodnooslobodilačku vojsku ili prilazili na stranu ma koje neprijateljske vojske, bez obzira na to što su stupili 1941. godine i što se danas nalaze u redovima Narodnooslobodilačke vojske.

Radi kontrole i zbog evidencije broja izdatih Spomenica, potrebno je srediti i dostaviti nam sledeće podatke: ime i prezime; dan, mesec i godinu rođenja; mesto i srez rođenja; zanimanje u građanstvu; dan, mesec i godina stupanja u partizanske odrede, odnosno u Narodnooslobodilačku vojsku; sadašnji čin i položaj u Narodnooslobodilačkoj vojsci.

Na osnovu ovih podataka biće izrađena lična karta za svakoga ponaosob, kojom će se potvrditi pravo na Spomenicu, a dotle neka štabovi izdaju privremene potvrde.

Svaki štab je dužan blagovremeno poslati sve preostale značke »Spomenica 1941« kako bi se na vreme poslale tamo gde nedostaju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Po naredbi:

VRHOVNOG KOMANDANTA
POVERENIKA NARODNE ODBRANE
MARŠALA JUGOSLAVIJE

14. IX 1944.

(M. P.)

ZA PERSONALNO ODELJENJE
GENERAL-LAJTNANT:

A. Ranković, s. r.

Dostavljeno:

Glavni Štab Slovenije	600
Glavni Štab Hrvatske	4000
Glavni Štab Srbije	1000
Glavni Štab Makedonije	300

Glavni Štab Vojvodine	500
Štab I korpusa i zapadna Srbija	1100
Štab II korpusa	900
Štab III korpusa	500
Štab V korpusa	1200
Štab XII korpusa	400
Štab VIII korpusa	800
Štab XXVI divizije	250
Štab Mornarice NOVJ	80
Štab baze NOVJ u Bariu	500
Operativni štab Kosova i Metohije	100
Štab XXIX divizije	200

BR. 108

ZAMERKE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 14. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE NA DEJSTVA U ISTOČNOJ SRBIJI, ZAHTEV DA SE BRANI NEGOTIN I STVORI MOSTOBRAN NA DUNAVU I UPUT ZA DODELJIVANJE »SPOMENICE 1941«¹

14. IX

Vaše akcije u istočnoj Srbiji morale su imati karakter čvrstine i stabilnosti. Trebali ste stvoriti solidan mostobran za prijem materijala. Ovako, dozvoljavate da Nemci jure Durića i upadaju u zauzeta mjesta. To nas kompromituje pred narodom, jer Nemci prave zvjerstva. Saveznici stiču utisak o nesclidnosti naših vojničkih poduzeća.² Branite Negotin i stvorite

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 5-4/8, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovaj zaključak Vrhovni komandant je doneo na osnovu brojnih depeša Glavnog štaba NOV i PO Srbije o dejstvima njegovih jedinica u istočnoj Srbiji. Glavni štab NOV i PO Srbije je 16. septembra 1944. dostavio opširnu depešu u kojoj je objasnio postojeću situaciju, pravdajući sve to slabim scpstvenim snagama u odnosu na neprijatelja (AVII, reg. br. 7-5, k. 26).

Nemački vojnoupravni komandant Jugoistoka je u to vreme već prebacio znatne snage u severoistočnu Srbiju čiji su kostur sačinjavale jedinice 1. brdske divizije i Divizije »Brandenburg«, pa su u odnosu na to jedinice NOVJ bile u inferiornijem položaju. Opširnije o tome, vidi Zbornik, tom XII, knj. 4, dok. br. 124, 125 i 126 i prilog br. 1 i Petar Višnjić, n. d., str. 187.

solidan mostobran, a onda nadirite prema Đerdapskoj klisuri i širite uspjeh³ (46-109).

Ako ste već dobili Spomenicu za borce iz 1941 godine nemojte je dijeliti dok ne dobijete naše pismo o tome, koje se već nalazi na putu⁴ (47-27).

BR. 109

SAGLASNOST VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 14. SEPTEMBRA 1944. DATA OPERATIVNOM ŠTABU NOV I PO KOSOVA I METOHIJE DA OPERATIVNI STAB OSTANE SA DVE OPERATIVNE ZONE¹

14. IX

Za Pavla. Slažemo se da vaš G.Š. ostane sa dve operativne zone za Kosovo i Metohiju pod komandom G.Š. Srbije.² Uspostavite čim pre tješnji kontakt sa G.Š. Srbije.

³ Negotin su zauzele 12. septembra 1944. jedinice 23. NOU divizije, ali su ga 13. septembra — pod pritiskom jačih neprijateljevih snaga — morale napustiti, dok je Glavni štab NOV i PO Srbije izvestio Vrhovnog komandanta 16. septembra da »nemaju snaga za stvaranje solidnog mostobrana niti za uspešno dejetvo protiv tamošnjih nemačkih snaga«.

Opširnije o tome, vidi AVII, reg. br. 7-5, k. 28 i Petar Višnjic, n. d., str. 187.

⁴ Potpunije o tome pismu, vidi dok. br. 107.

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-50/2, k. 394: knjiga primljenih depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

² Potpunije o tome, vidi dok. br. 23.

BR. 133

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
14. SEPTEMBRA 1944. OPERATIVNOJ GRUPI DIVIZIJA ZA
USPOSTAVLJANJE VEZE S 1. PROLETERSKIM KORPU-
SOM NOVJ I PREUZIMANJE KOMANDE OD STRANE KO-
MANDANTA OPERATIVNE GRUPE DIVIZIJA I 1. PROLE-
TERSKOG KORPUSA I NAD 12. UDARNIM KORPUSOM
NOVJ¹**

Z a P e k a

14. IX 44.

I korpus vas stalno sluša a vi se ne javljate. I korpus se nalazi u blizini Valjeva i večeras izgleda napada grad.² Zurite i povežite se sa I korpusom. Peko treba da odmah preuzme komandu čitave grupe divizija uključivši i 12. korpus koji se nalazi na sektoru Pecka — Kamenica.³

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-14/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Opširnije o napadu 1. proleterskog korpusa NOVJ na Valjevo u jutarnjim časovima 14. septembra 1944. i njegovom oslobođenju, vidi Petar Višnjić, n. d., str. 143-148.

³ U jugoslovenskoj historiografiji je objedinjena formacija 1. proleterskog i 12. udarnog korpusa NOVJ i Operativne grupe nazvana 1. armijska grupa NOVJ. Taj naziv Vrhovni komandant nigde nije upotrebio, već je obično tu grupu nazivao »Grupa Peko«. Međutim, iz čisto praktičnih razloga, nemajući pogodnijeg izraza za grupaciju od 9 divizija, taj naziv je odomaćen i ostao zabeležen u svim posleratnim publikacijama. On najviše odgovara pravom stanju stvari. Međutim, što se tiče datuma formiranja 1. armijske grupe usvojeno je da je ona formirana 15. septembra, što nije tačno jer se iz ovog dokumenta jasno vidi da je njeno formiranje naredeno 14. septembra, dok je Vrhovni komandant samo ovu svoju odluku ponovio 15. septembra.

BR. 133

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
14. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 12. UDARNOG KORPUSA
NOVJ ZA PRIJEM MATERIJALA I USPOSTAVLJANJE VE-
ZE SA 1. PROLETERSKIM KORPUSOM NOVJ¹**

14. IX 44.

12. korpus

I juče i nekoliko puta pre dolazili su sovjetski avioni da vam bace materijal, ali zbog nevremena nisu mogli da vam bace. Činimo sve da vam se doturi što više materijala. Radi se samo o lepom vremenu. U slučaju da opet noću bude nevreme doći će avioni sa pratnjom po danu, i zato će trebati urediti odgovarajuće znake.²

Zašto se ne povežete sa I korpusom koji se nalazi kod Valjeva? U slučaju potrebe oslonite se na I korpus. 11. divizija brzo će stići. Naši su već zauzeli Zvornik. Ne dajte se odbaciti natrag.³

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-14/3, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Jedinice 12. udarnog korpusa u to vreme vodile su vrlo teške borbe s četnicima 4. grupe jurišnih korpusa ojačane 7. jurišnim korpusom na pl. Medvedniku, čije su snage bile nadmoćnije, dok je jedinicama 12. korpusa nedostajala municija. U tim borbama se među poginulima 14. septembra 1944. nalazio i načelnik Štaba korpusa Mileta Đukić.

Opširnije o tome vidi dok. br. 130; AVII, reg. br. 8-38/10, k. 589-B; Petar Višnjić, n. d., str. 149.

³ Štabovi 1. proleterskog i 12. udarnog korpusa nisu mogli uspostaviti međusobnu radio-vezu, dok su terenski bili dosta udaljeni jedan od drugog (vidi dok. br. 91 i AVII, reg. br. 8-39/10, k. 589-B).

BR. 133

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
14. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU BAZE BARI NOVJ ZA PRE-
BACIVANJE 1. TENKOVSKJE BRIGADE NA O. VIS¹**

14. IX

Neka se prebaci i ostatak Tenkovske brigade. Nastojte da ovaj tjedan bude prebačena cijela brigada sa radionicama i inventarom.²

BR. 113

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
OD 14. SEPTEMBRA 1944. VOJNOJ MISIJI NOVJ U SSSR-U
O DOLASKU U MOSKVVU DR ZLATANA SREMECA, POVE-
RENIKA ZA NARODNO ZDRAVLJE NKOJ-A¹**

Dešifrovani telegram br. 58

general-lajtnantu Terziću — drugu Pijade

Našom krivicom nije bilo saopćeno o dolasku Sremeca. Sremec je otputovao u SSSR po rešenju Nacionalnog komiteta, da bi se upoznao sa organizacijom ustanova narodnog zdravlja.

Učinite sve da bi Sremec u kratko vreme mogao ispuniti svjcu zadaću i vratiti se u zemlju.²

Maršal Tito

14. IX 44.

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 1-71/10, k. 2125: knjiga depeša Štaba Baze Bari NOVJ.

² Na ovaj način Vrhovni komandant je odgovorio na depešu Štaba Baze Bari od 9. septembra 1944. o prebacivanju 1. tenkovske brigade na o. Vis. Tada je Štab Baze predložio da se odmah traži prebacivanje i ostataka brigade, o čemu je ovde i reč (AVII, reg. br. 1-69/10, k. 2125).

Potpunije o formiranju 1. tenkovske brigade NOVJ, u Gravini (Italija), vidi *Zbornik*, tom IV, knj. 30, dok. br. 97, objašnjenje br. 8.

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 6-12/1, k. 57-4: knjiga primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-u.

² Sremec je otputovao u Beograd 31. oktobra 1944. (vidi dok. br. 386 i AVII, reg. br. 3-61/1, k. 57-4).

BR. 133

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 15. SEPTEMBRA 1944. SVIM NEPOSREDNO POTČINJENIM ŠTABOVIMA I JEDINICAMA ZA POSTUPAK S NEPRIJATELJSKIM JEDINICAMA I POJEDINCIMA KOJI IZ NEPRIJATELJSKIH REDOVA PREĐU U NARODNOOSLOBODILACKU VOJSKU JUGOSLAVIJE POSLE 15. SEPTEMBRA 1944. GODINE¹

NAREDBA

Glavnim štabovima, štabovima korpusa i divizija

U vezi sa time što je 15. o.m. istekao rok za dobrovoljno prelaženje svih domobranskih, četničkih i drugih jedinica koje su bile u taboru neprijatelja,² naređujem da se preduzmu sledeće mjere:

1. Sve one jedinice ili pojedinci koji se nalaze na strani neprijatelja posle 15. septembra a nisu mogli iz bilo kojih razloga da pređu na vreme na stranu Narodnooslobodilačke vojske prihvaćati i ubuduće ukoliko dobrovoljno pređu na našu stranu i uvrštavati ih u naše jedinice.

- 2. Sve one koji će se od sada dobrovoljno predavati u masama ili pojedinačno treba najpre ispitati, i to svakog pojedinačno, pa ukoliko se nađe među njima neprijatelja narodnooslobodilačke borbe, ili organizatora ili potstrekača protiv prelaza na stranu NOV, ima se staviti pred vojni sud.

One koji hoće dobrovoljno da pristupe u Narodnooslobodilačku vojsku raspodeliti po jedinicama. One koji ne žele stupiti dobrovoljno u NOV, staviti u zarobljeničke logore.

3. Sve one koji će se uhvatiti da se na strani neprijatelja sa oružjem u ruci bore protiv NOV i POJ staviti pred vojni sud i po hitnom postupku suditi im i najstrožije kazniti.

4. Svi oficiri i podoficiri koji su prešli dobrovoljno na stranu NOV zadržavaju svoje činove.

5. Ova naredba važi do opoziva, odnosno do izdavanja nove naredbe.

15.1X44.

Vrhovni komandant NOV i POJ,
Maršal Jugoslavije

¹ Original depeše (pisane na mašini, latiničom) u AVII, reg. br. 38-1/1, k. 15-A: list predatih depeša Vrhovnog Štaba NOV i POJ.

² Potpunije o tome roku za prelazak jedinica i pojedinaca iz neprijateljskih redova u NOVJ, vidi dok. br. 85.

BR. 133

**DOPUNA DIREKTIVE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I
POJ OD 11. SEPTEMBRA 1944. DOSTAVLJENA 15. SEPTEMBRA
1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPUSA ZA SPRE-
ČAVANJE POVLAČENJA GRUPE ARMIJA »E« IZ ZEMLJE¹**

Primljeno od

V.S.

15^h

Ugroženi dejstvom Crvene armije sa istoka i krupnim operacijama naše vojske Nemci su u punom povlačenju iz Grčke, a pripremaju povlačenje iz Albanije i Jugoslavije. Prvi znaci povlačenja pokazuju se i kod nas time što se Nemci grupišu na pojedine važne ostupne komunikacije ka severu. Kao zaštitnicu po garnizonima i komunikacijama ostavljaju kvislinške trupe.

Ovo vam dostavljam u vezi moje već izdate direktive² (br. 29 od 15. IX).

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 33-135/1, k. 372: knjiga depeša 1. proleterskog udarnog korpusa NOVJ.

Dopuna direktive dostavljena je svim neposredno potčinjenim štabovima i jedinicama. Redakcija se odlučila da objavi depešu primljenu u Štabu 1. proleterskog korpusa.

² Potpunije o toj direktivi, vidi dok. br. 84.

DEPEŠA GENERALNOG SEKRETARA KPJ OD 15. SEPTEMBRA 1944. EDVARDU KARDELJU DA SE ŠTO PRE JAVI NA O. VIS I DA PRE DOLASKA SVE SREDI SA PREDSTAVNICIMA KP ITALIJE I KP AUSTRIJE U VEZI SA ISTROM, SLOVENACKIM PRIMORJEM I KORUŠKOM¹

15. IX

Za druga Bevca,² G.Š. Slovenije

U vezi sa mojim skorim odlaskom odavde bilo bi potrebno da ti čim prije dođeš, jer je to neophodno potrebno.³

Uredi sve što je potrebno sa drugovima glede Istre i Slovenskog primorja a takođe i Koruške, da ne bi za nas bilo nikakvih iznenađenja.⁴

Nadam se da si se već upoznao sa sadržajem mog govora u kome sam prvi put javno dodirnuo pitanje tih pokrajina.⁵

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-16/13, k. 26: list poslatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² To jest: Edvardu Kardelju.

³ Misli se na odlazak maršala Tita na razgovore u SSSR (vidi dok. br. 150).

⁴ Potpunije o tome, vidi dok. br. 42 i 43. i A-CK SKJ, fond CK KPJ, br. 1944/291: Kardeljeva depeša od 9. septembra 1944. u vezi sa upućenim pismom vodstvu KP Italije za severnu Italiju.

⁵ Reč je o govoru koji je Maršal održao na o. Visu 12. septembra 1944. povodom godišnjice formiranja 1. dalmatinske NOU brigade.

BR. 133

**NAREDBA ARTILJERIJSKOG ODELJENJA VRHOVNOG
ŠTABA NOV I POJ OD 15. SEPTEMBRA 1944. ZA FORMI-
RANJE 1. TEŠKOG MOTORIZOVANOG DIVIZIONA VR-
HOVNOG ŠTABA¹**

NAREDBA P O V. B R. 7

**ARTILJERIJSKOG ODJELJENJA VRHOVNOG ŠTABA
ZA DAN 15. SEPTEMBRA 1944. g.**

Od ljudstva i materijala Haubičkog divizion² i baterije dugačkih topova od 105 mm.³ odlučeno je da se formira jedan teški divizion motorizovane artiljerije.

U vezi prednje odluke i u cilju ove formacije

n a r e d j u j e m o :

1) Novo formirani divizion nosiće naziv: »I. TEŠKI MO-
TORIZOVANI DIVIZION«.

2) Osnovna formacija:

- Štab divizion²,
- 1. i 2. haubička baterija od po 4 haubice 100 mm.M.14/19,
- 3. baterija dugačkih topova 105 mm. — 2 oruđa,
- Popunjujući deo divizion².

Detaljni formacijski sastavi Štaba divizion², haubičkih baterija, baterije dugačkih topova i popunjujućeg dela divizion² biće dostavljeni zasebno i po istima će se izvršiti konačno formiranje.

3) Novo formirani I. teški motorizovani divizion ući će u sastav Artiljerije Vrhovnog štaba (artiljerijska rezerva) i za sada

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVЦ reg. br. 28-1/3, k. 15-A.

² Haubički divizion se nalazio u sastavu Grupe pozicijske (obalske) artiljerije za odbranu ostrva Visa. Imao je 3 baterije po 4 haubice 100 mm M. 14/19 bez sredstava za vuču (vidi Miloš Pajević, *Artiljerija u NOR*, Vojnoizdavački zavod, Beograd 1970, str. 323).

³ Ta baterija formirana je 9. septembra 1944. od 2 dugačka poljska topa kalibra 105 mm M. 28. Baterija je bila u sastavu Artiljerijske grupe 8. udarnog korpusa NOVJ i nalazila se na vatrenim položajima Kamik i Polivalo (vidi Miloš Pajević, n. d., str. 323).

će biti na Visu pod neposrednim rukovodstvom Artiljerijskog odelenja, a u taktičkom pogledu za eventualnu odbranu Visa, pod rukovodstvom Komande odbrane Visa (Štaba XXVI divizije).

U ekonomskom pogledu i uopšte pogledu snabdevanja, ovaj divizion će biti vezan za Intendanturu Štaba Artiljerijske grupe VIII korpusa.⁴

U pogledu političkog rada i kulturno-prosvetnog rada, rukovodstvo ovoga divizona biće vezano sa političkim komesarom Oficirske škole Vrhovnog štaba.

4) Za rukovodstvo Štaba i baterija I. teškog motorizovanog divizona, imenovani su:

a) Štab divizona:

— za komandanta divizona major MISJAK FRANC, dosadašnji komandant Haubičkog divizona,

— za političkog komesara drug MIJALIĆ ANTE, dosadašnji komesar Haubičkog divizona,

— za pomoćnika komesara drug LAZAR KL.JAJIČ, dosadašnji pomoćnik komesara Haubičkog divizona,

— za intendanta drug ŠEGO PETAR, a za njegovog pomoćnika drug MIJALIC DARKO.

Ostalo rukovodstvo biće naknadno određeno.

Štab će imati ove delove:

— Izviđački vod: 1 vodnik i 6 izviđača (na motociklima),

— Vod za vezu: 1 vodnik, 6 telefonista (od ovih 2 linijaša) i 4 radiotelegrafista.

— Popunjujući deo: 1 artiljerijski mehaničar, 2 šofera, 2 šoferska pomoćnika (automehaničara), 1 radio-mehaničar, 6 na radu, 1 bolničar, 1 obućar, 1 krojač, 1 brijač, 2 kuvara i 2 drugarice za rad i pranje.

b) 1. haubička baterija:

— za vršioca dužnosti komandira drug KREGAR VINKO, do sada komandir baterije Haubičkog divizona,

— za komesara drug ŽIVKOVIĆ IVO, do sada komesar 1. baterije Haubičkog divizona,

⁴ Artiljerijska grupa 8. udarnog korpusa NOVJ formirana je 30. avgusta 1944. na o. Visu od artiljerije 26. NOU divizije. Grupa je u svome sastavu imala 1. i 2. brdski divizion od po dve baterije po 4 topa 75 mm M.I američkog porekla i Protivtenkovski divizion (zvali su ga Protivkolski divizion) sa oruđima kalibra 47 mm (vidi Miloš Pajević, n. d., str. 323).

— za zamjenika komandira drug SOSIC ANTON, do sada vodni oficir 1. baterije Haubičkog divizionu,

— za vodnika FABRIS MATE, do sada u 2. bateriji Haubičkog divizionu.

Ostalo rukovodstvo biće naknadno imenovano.

c) 2. haubička baterija:

— za komandira MANZONI GOJKO, do sada komandir baterije Haubičkog divizionu,

— za komesara SAZANIĆ BRANKO, do sada komesar 3. baterije Haubičkog divizionu,

— za zamjenika komesara drug MLADINIĆ NIKOLA, do sada zamjenik komesara 3. baterije Haubičkog divizionu,

— za zamjenika komandira drug PETRIĆ ĐURO, do sada vodni oficir 2. baterije Haubičkog divizionu,

- za vodnika drug GRUBIC NEVEN, do sada ml. vodnik 2. baterije Haubičkog divizionu.

Ostalo rukovodstvo biće naknadno imenovano.

d) 3. baterija dugačkih topova:

— za komandira poručnik MANASTERIOTI IVO, do sada na službi u Štabu Artiljerijske grupe VIII korpusa,

— za komesara drug MILOŠEVIĆ S. BLAZO, do sada komesar baterije P. K. divizionu,⁵

— za zamjenika komandira drug DRAŠKOVIĆ ĐORĐE, do sada na kursu u Školsko-dopunskom divizionu.

Ostalo rukovodstvo biće naknadno određeno.

5) Za popunu I teškog motorizovanog divizionu uputiće:

a) Školsko-dopunski divizion:⁶ 20 boraca predviđenih za posluhu odnosno izviđače, iz sadašnje grupe slušalaca, i

b) Štab P. K. divizionu, koji je stigao iz Gravine: 10 boraca sa običnim uslovima usposobljenih za posluhu.

⁵ To je Protivtenkovski divizion iz sastava Artiljerijske grupe 8. udarnog korpusa NOVJ.

⁶ Ovaj divizion formiran je avgusta 1944. na o. Visu za izvođenje niže artiljerijske nastave. Divizion je bio mešovito sastava u kome je izvođena nastava na brdskim i protivtenkovskim oruđima raznih kalibara i modela. U ovaj divizion je priman artiljerijski materijal od zapadnih saveznika i izvođena nastava sa artiljercima na brdskim oruđima, koji su po završetku nastave upućivani brodovima u Bari ili Brindizi, u Italiji, odakle su savezničkim avionima prebacivani na kopno, kao što je bio slučaj s jednom baterijom koja je upućena 29. NOV divizionu u Gacko ili s dve baterije (divizioni) koje su upućene 1. proleterskom korpusu na aerodrom Negobude, kod Zabljaka (vidi Miloš Pajević, n. d., str. 322 i 323).

Ovo ljudstvo uputiti Štabu I teškog motorizovanog divizionu odmah po prijemu ove naredbe, a Štab divizionu će sa ovim ljudstvom popuniti baterije.

Štab Istočnog i Zapadnog artiljerijskog sektora, sa oruđima 105 mm. uputiće i svu sadašnju posluhu.

6) Od prispele motorizacije dodeljuje se:

a) Štabu divizionu: 2 djipa sa prikolicama i 2 kamiona sa prikolicama od 3 tone (ovo je predviđeno za popunjujući deo divizionu),

b) 1. i 2. haubičkoj bateriji: po 4 djipa i 1 kamion od 3 tone sa prikolicom, i

c) 3. bateriji dugačkih topova: 2 kamiona od 1,5 tone i 1 njemački kamion »Krupp« sa prikolicom, koji se sada nalazi kod Štaba Artiljerijske grupe VIII korpusa.

Određena je komisija, koja će primiti i predati motorizaciju I teškom motorizovanom divizionu.

U pogledu upotrebe ove motorizacije biće izdato zasebno naređenje, ali se ovom prilikom skreće pažnja na ovo: Motorizacija se koristi samo za vuču oruđa, municije i ljudstva, pri vježbama i taktičkim radnjama, a normalna brzina kretanja ove motorizacije 15 km. na sat maksimum.

Natpisi i oznake ovih vozila biće regulisani zasebnim naređenjem.

7) Naređeno je našem otdjeku u Italiji, da za ovaj divizion uputi najhitnije iz našeg divizionu u Gravini: 16 kvalifikovanih šofera i 16 šoferskih pomoćnika (automehaničara).

8) Dosadašnja 3. baterija haubičkog divizionu, koja ima drvene točkove i nije motorizovana, ostaće pod nazivom »SAMOSTALNA HAUBIČKA BATERIJA« na položaju Kostime, sa dosadašnjim zadatkom.

Samostalna haubička baterija će biti u nastavnom i disciplinskom pogledu pod Štabom I teškog motorizovanog divizionu, a u pogledu odbrane Visa biće pod Štabom Istočnog artiljerijskog sektora.

Za komandira Samostalne haubičke baterije imenovan je drug KONFORTI SAŠA, do sada u 2. bateriji Haubičkog divizionu, a za njegovog zamjenika drug BALTAZAR MIRJAM, do sada vodni oficir 3. baterije Haubičkog divizionu.

9) Nastava I teškog motorizovanog divizionu otpočeće odmah po završenom formiranju, po specijalnom planu i programu, kojega će izraditi Nastavni otdjek ovoga Odeljenja. U ovu svrhu će Štab divizionu doći u Nastavni otdjek na dan 17

o.шj. u 8 časova, gde će dobiti pismene i usmene direktive za ovu nastavu.

10) Sva ostala pitanja u vezi sa ovim formiranjem biće rešena naknadno bilo usmeno bilo pismeno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZA ODJELJENJE
Pomoćnik načelnika, pukovnik
Branko B. Obradović
M.P.

DOSTAVLJENO:

- ŠTABU I. TEŠKOG MOTORIZOVANOG DIVIZIONA
- ŠTABU ARTILERIJSKE GRUPE VIII KORPUSA
- ŠTABU ŠKOLSKO-DOPUNSKOG DIVIZIONA
- ŠTABU ISTOČNOG I ZAPADNOG ART. SEKTORA
- ŠTABU XXVI DIVIZIJE (na znanje)
- MATERIJALNOM OTSJEKU A. O. (na znanje)

BR. 118

ZAMERKA GENERALNOG SEKRETARA KPJ OD 15. SEPTEMBRA 1944. ANDRIJI HEBRANGU, POLITIČKOM SEKRETARU CK KP HRVATSKE, NA UVOĐENJE VERONAUKA, KAO OBAVEZNOG PREDMETA U ŠKOLAMA, U HRVATSKOJ¹

15. IX 44.

HRVATSKA

Za Andriju. — Neobično me je iznenadilo kako ste mogli u ZAVNOH-u doneti takvo rešenje kojim se u Hrvatskoj uvodi kao obavezan predmet veronauka. To je vrlo gruba greška za koju u prvom redu snosiš odgovornost ti i ostali drugovi. Nijedna demokratska zemlja nema veronauku kao obavezan predmet po školama. Nastojte na svaki način povući ovu naredbu. Vatikan je i onako vrlo neprijateljski raspoložen prema nama i radi punom parom da nam što više napakosti, okupljajući i podupirući sve protivnarodne elemente u Jugoslaviji. Sa ovakvom gnjilom koncesijom vi nećete ni malo koristiti našoj narodnooslobodilačkoj borbi i našim sinovima već unosite u tekovine naše borbe element nazadnjaštva.²

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-15/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Opširnije o tome, vidi dok. br. 132.

BR. 133

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
15. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVAT-
SKE ZA POSTUPAK SA PRISILNO MOBILISANIM U US-
TAŠKE JEDINICE¹**

15. IX 44.

G.Š. HRVATSKE

Neka vaš štab izda jedan poziv onim domobrancima i nasilno mobilisanim koji se nalaze u ustaškim jedinicama da pređu na našu stranu i dajte im rok 10 dana.

Iz moje naredbe ste mogli videti da i posle 15. septembra sve one jedinice koje iz bilo kojih razloga ne mogu momentalno da izađu iz grada i na stranu NOV bivaju primljene pod istim uslovima kao i do 15. septembra.²

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-16/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovo je Maršalov odgovor na depešu Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 15. septembra 1944. kojom je predložio da se uputi poziv onim Hrvatima koji su zavedeni i prisilno mobilisani u ustaške jedinice za prelazak u redove NOVJ, pošto su oni bili isključeni u pozivu Vrhovnog komandanta od 30. avgusta 1944 (AVII, reg. br. 2-7/1, k. 119-4).
O tome vidi i dok. br. 85.

OBAVEŠTENJE PREDSEDNIKA NACIONALNOG KOMITETA OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE OD 15. SEPTEMBRA 1944. PREDSEDNIKU ANTIFAŠISTIČKOG VEĆA NARODNOG OSLOBOĐENJA MAKEDONIJE O RAZLOZIMA NEPOMINJANJA MAKEDONIJE U SVOM GOVORU OD 12. SEPTEMBRA 1944. PRILIKOM DVOGODISNICE FORMIRANJA 1. DALMATINSKE BRIGADE¹

15. IX

Za Centa² — Povodom proslave godišnjice I dalmatinske brigade, ja sam održao jedan kratak govor u kome sam dodirnuo i pitanje oslobađanja nekih naših krajeva, kao što je Istra, Koruška i Slovensko Primorje ispod tuđinskog jarma. Makedoniju i ostale neke naše krajeve nijesam spomenuo imenom zbog vrlo komplikovane vanjske situacije, što bi moglo dovesti do zapletanja ovoga momenta. Gornje pokrajine sam spomenuo zbog toga što Italijani i neki drugi vrlo mnogo diskutuju o tim krajevima i sa dosta drskosti pretenduju na najčistije djelove naše zemlje, koji su bili pod Italijom.

Ovo vam dajem znati zbog toga da se ne bi dobio kod vas utisak kao da mi ne mislimo o interesima, koji tangiraju makedonski narod (46—47).

Pretsjednik Nacionalnog Komiteta
oslobođenja Jugoslavije —
Maršal Jugoslavije
TITO

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 8-3/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Metodije Andonovski Cento, predsednik ASNOM-a.

**DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
15. SEPTEMBRA 1944. KOMANDANTU 1. ARMIJSKE GRUPE
NOVJ ZA DEJSTVA NA OPERATIVNOM PODRUČJU
GRUPE¹**

15. IX

Potrebno je da što pre primite komandu nad celom grupom, da bi najzad došlo do izražaja dejstvo tih krupnih naših snaga.² Ovako se desilo da sam Lekić vodi teške trodnevne borbe sa 5.000 četnika, nedićevaca, ljotićevaca i bjelogardista. Ostavši bez municije morao se od Pecke povući prema Medvedniku.³ Iz grupe Plavoga još mu nije niko pritekao u pomoć.

Izgleda da su se u zapadnu Srbiju povukle jače kvislinške jedinice. Biće potrebno da se Lekić pomogne sa čitavom jednom vašom divizijom, da bi se brzo rešila situacija na tom sektoru.⁴ Bosanci su zauzeli Zvornik,⁵ pa černo ubrzati prelazak XI divizije.⁶ Napominjemo da i ta divizija nema dovoljno municije. A Lekić javlja da se jače neprijateljske snage kreću od Valjeva ka Zvorniku i Loznici. Sve ovo zahtjeva saglasnost i brzu intervenciju, da pojedine naše grupe ne bi bile počesno tučene. Lekić prelazi pod vašu komandu (9—94, 10—120).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1-4/1, k. 28.

² Potpunije o tome, vidi dok. br. 110.

³ Opširnije o tome, vidi dok. br. 111.

⁴ Potpunije o tome, vidi dok. br. 122.

⁵ Zvornik su zauzele, 14. septembra 1944, jedinice 27. divizije 3. udarnog korpusa NOVJ. Bliže o tome, vidi Zbornik, tom IV, knj. 29, dok. br. 136.

⁶ Bliže o prelasku 11. NOU divizije iz istočne Bosne u zapadnu Srbiju na odseku Čitluk — Zelinje, vidi dok. br. 105.

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
15. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPUSA
NOVJ ZA DEJSTVA I OBJEDINJAVANJE SVIH SNAGA POD
KOMANDOM GENERAL-LAJTNANTA PEKA DAPČEVIĆA,
KOMANDANTA 1. PROLETERSKOG KORPUSA I OPERA-
TIVNE GRUPE DIVIZIJA¹**

V.Š.

I

Ostavši bez municije Lekić se povukao na liniju Medvednik—Lokve—Draganica—Proslap. Četnici i nedićevci u jačini 5000 ovladali linijom Pecka — p. Javor.² Potrebno je jačim snagama brzo potpomoći Lekića dejstvujući na bok i pozadinu nepr. koji ga napada.³

II

Lekić javlja o pokretima nepr. od Valjeva prema Loznici. Izgleda da su se jače kvislinške trupe povukle u zap. Srbiju gde moramo situaciju brzo rešiti.

Peko stiže sa novim snagama pa morate čitavu prvu, bližu div. uputiti da reši situaciju kod Lekića (br. 26. od 15. IX).

III

Naši zauzeli Zvornik.⁴ Ubrzaćemo prebacivanje XI div., no i ona slabo stoji s municijom.⁵ Peko mora brže objediniti komandu svim snagama te da se ne dogodi da pojedine naše snage budu usamljeno tučene, Pomognite ga u tome.®

Odmah slušajte Lekića po planu veze koji vam je dostavio. Hitno izvestite o izvršenju i situaciji (br. 27 od 15. IX).

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 33-135/1, k. 372: knjiga depeša Štaba 1. proleterskog korpusa NOVJ.

² Opširnije o toj situaciji u kojoj se našao 12. udarni korpus na pl. Medvedniku u borbi s četnicima, vidi dok. br. 130.

³ U vezi sa ovim naređenjem Vrhovnog komandanta upućena je 2. lička (proleteraska) brigada 6. proleteraska divizije za dejstva prema Peckoj i Loznici, a nešto kasnije i cela 6. proleteraska divizija. Bliže o tome, vidi AVII, reg. br. 33-134/1, k. 372. i reg. br. 7-5/3, k. 28.

⁴ Zvornik su zauzele, 14. septembra, jedinice 27. divizije 3. udarnog korpusa NOVJ. Potpunije o tome, vidi dok. br. 121.

⁵ Bliže o pokretu 11. NOU divizije, vidi dok. br. 105.

⁶ Potpunije o objedinjavanju snaga 1. proleterskog i 12. udarnog korpusa NOVJ i Operativne grupe divizija pod komandom general-lajtnanta Peka Dapčevića, vidi dok. br. 110.

IV

Peko kreće prema Gornjem Milanovcu a pre dva dana bio je u Arilju i Guči. Čim stigne u blizinu povežite se. On treba da preuzme komandu nad čitavom grupom (br. 24 od 15. IX).

BR. 123

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 15. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ DA IZVRŠI PRODOR U CRNOGORSKO-HERCEGOVAČKO PRIMORJE I DA SPREČI ŠTETAN RAD STRANIM MISIJAMA NA SVOME PODRUČJU¹

18/234

Više puta dao sam vam direktivu da prodirete u Crnogorsko-hercegovačko primorje i da ga aktivizirate. Ni do danas to niste uradili.² Četničke bande našle su utočište baš na tom sektoru. Tako tim primorskim kanalima razne misije hvataju veze sa četnicima i ustašama i drugim reakcionarnim elementima. A sad se Nemci izvlače iz tog primorja, a vlast predaju četnicima i ustašama, a vi nemate snage da ih rasterate. Kako **vidite** sve ovo može imati štetnih posledica. Naređujem: 1. da odmah uputite potrebne jedinice koje će za nas uspostaviti situaciju u primorju; 2. da odmah sprečite svaki štetan rad svim stranim misijama na tome primorju a zabranite delatnost i **kretnje** svim onim misijama i grupama koje nemaju pismenu dozvolu od VŠ. Ustanovite **čime se have te** misije i grupe. Uхватite američku misiju koja je kod četnika. Za sve ovo vi lično odgovarate. U primorje uputite Primorsku grupu sa II dalmatinskom.³

15. IX 44. god.
Gvozd

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-50/2, k. 394: knjiga primljenih depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.²

² Vidi dok. br. 51.

³ Štab 2. udarnog korpusa na ovo naređenje i zamerku Vrhovnog komandanta odgovorio je depešom 17. septembra 1944. u kojoj je izneo podatak da je ranije »bilo teško prodirati ka primorskom pojasu Dubrovnik — Ulcinj, jer je nepr. reakcija bila vrlo oštra«, da sada nemačke komande na tome području imaju jaka uporišta i da je Primorska operativna grupa orijentisana na prostor Dubrovnik — Boka Kotorska — Crmnica sa zadatkom da razbije neprijateljska uporišta, izvrši mobilizaciju i uspostavi narodnu vlast (AVII, reg. br. 5-3/4, k. 28).

BR. 133

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
15. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 3. UDARNOG KORPUSA NOVJ
DA HITNO PREBACI 11. DIVIZIJU RADI DEJSTVA NA
PRAVCU ZVORNIK — KRUPANJ — BELA CRKVA¹**

15. IX

Potrebno je da XI diviziju hitno prebacite preko Drine i otpočne dejstvo opštim pravcem Zvornik — Krupanj — Bela Crkva. Lekić sada vodi borbe na sektoru Pecka. Peta nas divizija sluša po dostavljenom planu veze² DDD (42—61).

BR. 125

**DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
15. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 5. UDARNOG KORPUSA NOVJ
ZA DEJSTVA PREMA TRAVNIKU, BANJA LUCI I SARAJEVU¹**

15. IX 44.

Ispitajte stanje u Travniku i ako su neprijateljske snage slabe zauzmite ovaj grad.

Ako niste sigurni da ćete moći zauzeti Banja Luku bolje je još za sada ne napadati jer u slučaju neuspeha u ovom času bi to politički bilo nezgodno za nas.

Pravilno bi bilo da vi prema Sarajevu orijentišete vaše znatnije snage i sa eventualnom pomoću trupe iz ist. Bosne u zgodnom momentu zauzeti grad. To bi bilo u slučaju da nemačke snage uglavnom odu, jer treba sprečiti četnike i reakciju da tamo zauzme vlast.²

Sve domobrance koji su prešli na našu stranu rasporedite po našim jedinicama.³ O puštanju kući nema ni govora.

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4-4/5, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Na ovo naređenje maršala Tita, Štab 3. korpusa odgovorio je 16. septembra depešom u kojoj je izneo da je 11. divizija izvršila pokret sa Osmaka u duhu postavljenog zadatka, tj. prema Drini radi prebacivanja u zapadnu Srbiju (Zbornik, tom IV, knj. 29, dok. br. 133).

⁰ prebacivanju divizije 16/17. septembra preko reke Drine na odseku Čitluk — Zelinje, vidi dok. br. 36.

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 10-16/13, k. 26: list poslatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

- Ovu odluku Vrhovni komandant je doneo na osnovu predloga Štaba 5. udarnog korpusa od 13. septembra da napadne Banjaluku, a potom da se njegove jedinice orijentišu prema Sarajevu (vidi dok. br. 98 i Zbornik, tom IV, knj. 29, dok. br. 135).

^s Potpunije o postupku s prebeglim domobranima i domobranskim jedinicama, vidi dok. br. 114.

BR. 133

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
15. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 12. UDARNOG KORPUSA
NOVJ ZA PRIJEM MATERIJALA¹**

XII KORPUS

15. IX

Mi moramo brzo resiti situaciju u zapadnoj Srbiji, pa smo naredili i Plavom i Peku da vas što pre pomognu. Ubrzaćemo dolazak XI divizije.² Pratite situaciju i povežite se sa Plavim. Više ne smete dozvoliti da budete izolovani. Vjerujemo da će razvoj situacije olakšati vaš položaj (16—77).

Sjutra šesnaestoga danju dolaze avioni. Signali isti. Vatre da budu sa mnogo dima.³

BR. 127

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
15. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU BAZE BARI NOVJ O ODOBRENOJ POSETI ITALIJANSKOJ PARTIZANSKOJ DIVIZIJI U SASTAVU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ¹**

15. IX

Odobravam g. Palermu da posjeti talijanske jedinice u II korpusu. Predhodno izvestiti štab II korpusa.²

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2-5/11, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² O ubrzanju pokreta 11. divizije radi njenog prebacivanja preko Drine u zapadnu Srbiju, u sastav 12. udarnog korpusa, vidi dok. br. 104 i 124.

³ Štab 12. udarnog korpusa NOVJ istog dana, tj. 15. septembra 1944. izvestio je Vrhovni štab o mestu bacanja (AVII, reg. br. 8-38/10, k. 589-B).

¹ Original depeše (pisane, mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 1-71/10, k. 2125: knjiga depeša Štaba Baze Bari NOVJ.

² Ovo je odobrenje Maršalovo na izveštaj Štaba Baze Bari o želji Maria Palerma da poseti italijansku partizansku diviziju »Garibaldi« u sastavu 2. udarnog korpusa NOVJ (AVII, reg. br. 1-10, k. 2125).

O dolasku Palerma, državnog podsekretara italijanskog Ministarstva rata, vidi dok. br. 257.

BR. 133

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
16. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HR-
VATSKE ZA DOSTAVLJANJE PODATAKA O SNAGAMA ZA
NAPAD NA ZAGREB¹**

16. IX

Saopštite kakve snage vi imate rasporedene u blizini Zageba koje bi mogle u slučaju potrebe brzo intervenisati, odnosno napasti grad.²

BR. 129

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
16. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 5. UDARNOG KORPUSA NOVJ
ZA PREBACIVANJE 28. DIVIZIJE IZ CENTRALNE U IS-
TOČNU BOSNU¹**

16. IX

Povjerljivo. Naredite vašim jedinicama da pomognu prebacivanje 28. divizije iz centralne u istočnu Bosnu. Dobro bi bilo da ove detalje uredite i sa III korpusom. Mi smo mu dali naređenje za prihvata² (60—52).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 2-7/1, k. 119-4: knjiga depeša Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.

Depeša je poslata iz Vrhovnog štaba 15. septembra 1944 (AVII, reg. br. 10-16/13, k. 26).

² Odgovarajući na ovo naređenje Vrhovnog komandanta, Glavni štab NOV i PO Hrvatske je izvestio depešom 17. septembra 1944. da u blizini Zagreba imaju 32. i 33. diviziju 10. udarnog korpusa NOVJ i dve brigade iz 34. divizije 4. udarnog korpusa NOVJ i da za 3-4 dana može stići i glavnina 4. korpusa za napad na grad (AVII, reg. br. 2-7/1, k. 119-4).

Međutim, Vladimir Bakarić, politički komesar Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske, uputio je 21. septembra 1944. Centralnom komitetu KPJ depešu u kojoj je izneo da te »stvari nisu jednostavne i prilično su odgovorne« (A-CK SKJ, fond CK KPJ, br. 1944/302), pa se od te zamisli odustalo (vidi dok. br. 153).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4-2/7, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Potpunije o tome, vidi dok. br. 140 i Zbornik, tom IV, knj. 29, dok. br. 135: zahtev Štaba 5. udarnog korpusa NOVJ upućen Vrhovnom štabu da reguliše vezu između Štaba korpusa i 28. NOV divizije i Štaba 3. udarnog korpusa NOVJ.

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
16. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 12. UDARNOG KORPUSA
NOVJ DA GONI ČETNIKE I OLAKŠA DEJSTVA I. PROLE-
TERSKOG KORPUSA U REJONU VALJEVA¹**

16. IX

Jedinice Prvog korpusa vode ulične borbe u Valjevu.² Goni-
te četnike i svojim dejstvom olakšajte Prvom korpusu izvrše-
nje zadatka.³

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 8-14/10¹, k. 589-B: knjiga depeša Štaba 12. udarnog korpusa NOVJ.

² Potpunije o borbama 1. proleterskog korpusa za Valjevo, vidi Petar Višnjić, n. d., str. 143—147, i Zbornik, tom XII, knj. 4, dok. br. 168.

³ Posle početnog uspeha koji su postigli četnici 14. septembra 1944. u napadu na 12. udarni korpus NOVJ i ovladavanja grebenom Medvednika, Štab 12. udarnog korpusa u veoma teškoj situaciji uspeo je da sredi jedinice, prikupi svu municiju iz komora, bolnica i intendantura, prede uoči 15. septembra 1944. u protivnapad zaobilaznim pravcima preko Medvednika i u silovitom napadu svojih jedinica razbije četnike i ponovo ovlada prostorom Medvednik — Pecka — Osečina, goneći ih prema Valjevu.

Opširnije o tome, vidi AVII, reg. br. 8-38/10, k. 589-B i Petar Višnjić, n. d., str. 149.

**DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
17. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HR-
VATSKE ZA ODNOS PREMA SAVEZNIČKIM MISIJAMA¹**

17. IX

(Ne važi za VIII korpus). — U poslednje vrijeme razne savezničke misije i grupe na vašem sektoru nastoje da se povežu sa četnicima, ustašama, belogardejcima i drugim reakcionarnim elementima. Naređujem:

1. Zabraniti rad i kretanje svim savezničkim misijama i grupama koje nemaju pismenu dozvolu od V.Š. i o tome izvijestiti.

2. Misije smiju biti samo kod Glavnih štabova i korpusa, a nikako kod divizija ili nekih drugih jedinica.

3. Nikakve obilaske naših jedinica i ustanova niti stvaranje posebnih kanala ne dozvoliti tim misijama i grupama.

4. Misije ne smiju znati kretanje, rasporede, operativne planove naših jedinica itd.

Lično odgovarate za ovo i podnesite mi izvještaj poslije izvršene kontrole (144).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 4-2/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

Direktiva je predata depešom svim neposredno potčinjenim glavnim štabovima i štabovima samostalnih korpusa. Redakcija je odlučila da objavi predatu depešu Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske.

BR.. 190

**NAREĐENJE GENERALNOG SEKRETARA CK KPJ OD 17
SEPTEMBRA 1944. ANDRIJI HEBRANGU, POLITIČKOM SE-
KRETARU CK KP HRVATSKE, DA SMESTA OBUSTAVI RAD
TAKOZVANE TELEGRAFSKE AGENCIJE HRVATSKE I DA
DOSTAVI IZVEŠTAJ PO PITANJU VERONAUCI I TELE-
GRAFSKE AGENCIJE¹**

G.S. HRVATSKE

17. IX 44.

Za Andriju. — Smesta obustavite rad te vaše tzv. telegrafске агенције TAH. Šta to uopšte znači. Klizite punom parom u separatizam. Zar ne vidite da i federativno uređenje države ima jednu službenu telegrafsku agenciju. Neka vam primer bude Sovjetski Savez ako niko drugi.² Tražimo najhitniji odgovor po pitanju vaše odluke o veronauci kao obaveznom predmetu u školama. Mislim da se je moglo odgovoriti već juče i ne čekati toliko.³

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-32/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Misli se na Telegrafsku agenciju Sovjetskog Saveza (TASS).

³ Na ovo naređenje Generalnog sekretara CK KPJ, Hebrang je u svojoj depeši od 17. septembra upućenoj CK KPJ opovrgao svoju odgovornost za Telegrafsku agenciju Hrvatske (TAH) pozivajući se na odluku Povereništva za informacije NKOJ-a od 15. maja 1944. i da krivica ne leži do njega (vidi A-CK SKJ, Fond CK KPJ, br. 1944/745).

U pogledu uvođenja veronauke, Hebrang je izvestio da je na o. Vis odleteo Pavle Gregorić Pajo i da će on usmeno izložiti razloge zbog čega nisu odgovorili brzojavno, a da će se rad Telegrafске агенције Hrvatske obustaviti (vidi Hebrangovu depešu od 19. septembra 1944. CK KPJ u A-CK SKJ, fond CK KPJ, br. 1944/745).

Generalni sekretar KPJ Josip Broz Tito je zbog toga obavestio 18. septembra 1944. Edvarda Kardelja — koji se u to vreme nalazio u Sloveniji — da odmah ode u Hrvatsku i ispita celokupnu situaciju oko Hebranga, što je Kardelj i učinio. Po povratku na o. Vis sačinio je izveštaj 30. septembra 1944. Centralnom komitetu KPJ u kome je detaljno objasnio mnoge Hebrangove greške u vezi s veronaukom, TAH-om, njegovim separatističkim pogledima, nacionalnom mržnjom i autokratskim ponašanjem. Kardelj je predložio da se Hebrang smeni s položaja političkog sekretara i da se na to mesto odredi Vladimir Bakarić, politički komesar Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske i zamenik poverenika za spoljne poslove NKOJ-a. Kardelj je takođe predložio da se u novi Sekretarijat CK KPH imenuju, pored Bakarića, Vicko Krstulović, Duško Brkić, Ivan Krajačić i Marko Belinić. Tito se s tim saglasio, pa je 5. oktobra 1944. dao nalog Kardelju, Dilasu i Bakariću da odu za Hrvatsku i izvrše organizacione promene u CK KP Hrvatske.

Opširnije o tome, vidi dok. br. 118 i 231; AVII, reg. br. 10-13, k. 26; A-CK ŠKJ, fond CK KPJ, br. 1944/575 i 576 i br. 6752/II, 3-1 (44).

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
17. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKE-
DONIJE ZA DOSTAVLJANJE IZVEŠTAJA O SARADNJI
OTECESTVENOFRONTOVSKIH BUGARSKIH JEDINICA I
JEDINICA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO MAKEDONIJE¹**

G.Š. MAKEDONIJE

17. 1X/44.

Za T e m p a. — Pre par dana sam vam dao direktivu da se sastanete sa komandantom bugarskih trupa u Makedoniji radi razgovora o saradnji. Niste ništa javili šta ste preduzeli. Dopunjavam svoju predašnju direktivu sa sledećim:

1. Morate mi tačno i hitno javiti kako gleda narod na bugarsku vojsku posle bugarske kapitulacije, i da li bi saradnja bugarskih trupa u Srbiji i protiv Nemaca naišla na nezadovoljstvo naroda.

2. Koliko divizija bi bili spremni Bugari da daju za operacije u zajednici sa našom vojskom.

3. Još uvek mislimo da bi saradnja bivše okupatorske vojske sa našom vojskom bila nama od veće štete nego koristi.

4. Do konačnog sporazuma sa Bugarskom o saradnji ili ne, trebalo bi da se bugarske trupe povuku sa naše teritorije.

5. Ako bi došlo ipak, uz naš pristanak, do saradnje onda bugarske jedinice bi morale biti pod našom komandom na našoj teritoriji.

U svakom slučaju obavestite nas odmah i saopštite vaše mišljenje.²

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-16/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Reč je o direktivi Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 13. septembra 1944. koju je Glavni štab NOV i PO Makedonije primio tek 15. septembra 1944. i u vezi s tim odmah izvestio maršala Tita s dve depeše od 16. septembra 1944, ali je očevidno da su one primljene sa zakašnjenjem u Vrhovnom štabu, kao što je primljena i direktiva Maršalova s pomenutim datumom.

Tako je Glavni štab Makedonije depešama od 16. septembra 1944. izvestio da će se razgovori voditi u Pehčevu s komandantom 5. bugarske armije generalom Keckarovim, da »makedonski narod nerado gleda na našu saradnju sa bugarskim okupatorskim trupama čak i posle obrazovanja vlade Otač.(estvenog) fronta u Bugarskoj«, da su bugarske trupe zadržale i dalje neprijateljsko držanje prema makedonskom narodu i makedonskoj vojsci, da su produžavale saradnju s Nalcima, da su prodavale oružje balistima i čak ga uništavale samo da »ne bi došlo u naše ruke«, da saradnja s bugarskom okupatorskom vojskom ne bi mnogo pomogla, jer je vojska demoralisaina i nije ni za kakvu borbu i da pomoć takve vojske nije potrebna jer će »demoralisati našu vojsku« (AVII, reg. br. 5-4, k. 232 i A-CK ŠKJ, fond CK KPJ, br. 1944/741).

O izveštaju po održanim razgovorima u Pehčevu 24. septembra 1944, vidi dok. br. 99.

BR. 134

ZAHTEV VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 17. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU OPERATIVNE GRUPE DIVIZIJA ZA STRIKTNO IZVRŠAVANJE POSTAVLJENIH DIREKTIVA¹

17. IX

Vaši napadi na gradove i angažovanje u Zapadnoj Moravi nepravilni. Nisam vam dao taj zadatak. Sem toga, imali ste podatke da su na taj sektor došle jake nemačke snage, pa ste trebali proceniti šta mogu učiniti vaše premorene trupe. Povedeni žudnjom za taktičkim uspjesima, vi ste izgubili iz vida širu strategisku perspektivu, koja vam je data mojom ranijom direktivom. Kao komandanta grupe divizija nije vas smio angažovati taj sporedni cilj. Morali ste izaći sjeverno i objединiti sve snage. Imali ste izbiti na gredu Suvobor — Rudnik i vašim dejstvom omogućiti držanje zauzetog Valjeva, čišćenje Zapadne Srbije, stvaranje uporišta u njoj i postepeno ostvariti nadiranje ka Šumadiji. Ovim postupkom uveliko ste otežali naš krupni plan, koji je od samog početka imao vidne uspjehe. Tražim da u buduće striktno izvršavate moje direktive² (11—93, 12—118).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1-4/1, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Tako je Vrhovni komandant odgovorio Štabu Operativne grupe divizija u vezi s njenim dejstvima koja nisu bila u duhu osnovne direktive za dejstva Operativne grupe divizija, 1. proleterskog i 12. udarnog korpusa NOVJ, zbog čega je Maršal više puta intervemsao od 9. do 17. septembra 1944. O tome vidi dok. br. 74, 88 i 110.

BR.. 190

**DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
17. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 1. ARMIJSKE GRUPE NOVJ
ZA DEJSTVA U ZAPADNOJ SRBIJI I SUMADIJI¹**

17. IX

Držite se ranijih naših opštih direktiva.² U tom cilju izvršite sledeći raspored:

1. Lekić sa tri divizije ima postepeno da nadire ka Krupnju, Ceru i Posavini. Njegova XI divizija noćas će se prebaciti preko Drine u sektoru Drinjače.³

2. Na gredu Medvednik — Sokolska planina postepeno dovedite dve do tri divizije.⁴

3. Na sektoru Suvobor — Rudnik postavite dve do tri divizije, naslanjajući se više na zapadnu Srbiju. Iz ove grupe pojedine udarne bataljone i udarne brigade, bez glomaznih komora upućivati ka Kosmaju i sektoru Kragujevca. Tim delovima davati radio stanice.®

Nemci su sada prinuđeni da drže osnovne komunikacije u Srbiji (13—80, 14—80).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1-5/1, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² O tim direktivama, vidi dok. br. 134.

³ Bliže o tome, vidi dok. br. 124.

⁴ Potpunije o tome, vidi dok. br. 122.

⁵ Postupajući po ovoj direktivi Vrhovnog komandanta, Štab 1. armijske grupe orijentisao je prema Suvoboru i Rudniku 5, 17. i 21. NOU diviziju, tako da je Gornji Milanovac oslobođen 17. septembra 1944. u popodnevним časovima od jedinica 17. NOU divizije, dok je 5. NOU divizija oslobodila Arandelovac 20. oktobra 1944 (Zbornik, tom I, knj. 12, dok. br. 80, 203 i 204).

BR. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOVJ I POJ OD
17. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPU-
SA NOVJ ZA SADEJSTVO S 12. UDARNIM KORPUSOM
NOVJ¹**

17. IX

Pekov napad u Zapadnoj Moravi nije uspio. Naredili smo mu da s njegovom grupom izbije na gredu Suvobor — Rudnik, držeći se više Suvobora.²

Svakako potrebno je orijentisati jednu diviziju ka Lekiću, da bi se u Zapadnoj Srbiji stvorilo čvrsto uporište.³ XI divizija noćas se prebacuje preko Drine kod Drinjače, tako će Lekić sa svoje tri divizije postepeno nadirati preko Krupnja ka Ceru i Posavini.⁴

Na sektoru Medvednik — Sokolska planina postaviće se dvije do tri divizije iz vaše i Pekove gfupe⁵ (30—125).

¹ Original depeše (pisane na mašini, Ćirilicom) u AVII, reg. br. 4-7/3, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Bliže o tome, vidi dok. br. 134.

³ Ovo je odgovor Vrhovnog komandanta NOV i POJ na depešu Štaba 1. proleterskog korpusa NOVJ od 7. septembra 1944. koja je glasila: »Pošto je Lekić (Danilo, komandant 12. udarnog korpusa NOVJ — prim. Red.) razbio četnike i u vezi situaciji kod nas da li je potrebno Šestu diviziju da uputimo ka Lekiću.

Druga lica juče trebala da se poveže sa Lekićem. Još nemamo obaveštenja od nje« (AVII, reg. br. 33-140/1, k. 372).

O tome vidi i dok. br. 137.

⁴ Bliže o tome, vidi dok. br. 135.

⁵ Potpunije o tome, vidi dok. br. 135.

BR. 137

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
17. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPU-
SA NOVJ ZA DEJSTVA NA OPERATIVNOM PODRUČJU
KORPUSA I POVEZIVANJE S 12. UDARNIM KORPUSOM
NOVJ¹**

17. IX

XI se prebacila preko Drine i nadire pravcem Drinjača — Krupanj. Lekiću smo naredili da čisti zapadnu Srbiju. Vrlo je nezgodno što se ni do danas nijeste povezali sa njim radio-pu-tem. To ne možete ničim opravdati. On se nalazi na sektoru Medvednik — Pecka — Osječina.²

VI diviziju zadržite na sektoru Valjeva, a samo jednu brigadu pošaljite ka Lekiću za češću vezu i podršku. Obavezno dajte Lekiću nekoliko artiljerijskih oruđa i snabdijte ga sa municijom.³

Osmatrajte situaciju na vašem sektoru i ako se ukaže pogodan momenat izbacite Nemce.

Održavajte redovnu vezu sa Pekom i izveštavajte ga o situaciji na cijelom vašem sektoru.⁴ (32—83).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4-7/3, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Tako je odgovorio Vrhovni komandant na depešu Štaba 1. pro-leterskog korpusa od 17. septembra 1944. o nepostojanju radio-veze s 12. udarnim korpusom NOVJ (AVII, reg. br. 7-5/3, k. 28).

³ Na ovo naređenje Vrhovnog komandanta, Štab 1. proleterskog korpusa NOVJ odgovorio je 18. septembra 1944. depešom sledeće sa-držine:

»Druga lička brigada je još ranije upućena ka Lekiću. Danas ša-
ljemo bateriju od dva topa« (AVII, reg. br. 7-5/3, k. 28).

⁴ Na ovo Maršalovo naređenje Štab 1. proleterskog korpusa NOVJ odgovorio je depešom 18. septembra da će se 19. septembra 1944. uveče sastati s general-lajtnantom Pekom Dapčevićem (AVII, reg. br. 7-5/3, k. 28).

BR.. 190

ZAHTEV VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 17. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ ZA DOSTAVLJANJE PODATAKA O PLENU KOD VALJEVA¹

17. IX

Javite konačan plijen i zarobljene na sektoru Valjeva da bi to objavili¹² (33 — 19).

BR. 139

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 17. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ ZA UPUĆIVANJE ARTILJERIJSKIH ORUĐA 12. UDARNOM KORPUSU NOVJ¹

17. IX

2

Za Lekića danas uputite topove i mine za teške bacače u selo Bačevci, južno od Valjeva. Tamo će stići Štefan [Mitrović, politički komesar 12. udarnog korpusa NOVJ] sa 36. divizijom radi prihvata. Lekić javlja da se neprijatelj ponovo koncentriše prema njemu. Juče su kod Kamenice vodili borbu sa bjelogardistima i natjerali ih na povlačenje. Uputite im u pomoć jednu ličku brigadu (34 — 85).⁵

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4-7/3, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² U vezi s ovim naređenjem Vrhovnog štaba NOV i POJ, Štab 1. proleterškog korpusa NOVJ dostavio je 18. septembra 1944. depešom izveštaj sledeće sadržine:

»Izveštaje o plenu u Valjevu i zarobljenicima još nemamo. Do sada znamo: zarobljenih Nemaca, Ijotićevaca i nedićevaca i četnika oko 1.500, od čega 5 nemačkih oficira. Ubijeno preko 400.

Zaplenjeno 7 protivkolskih topova, 5 t./eških/ bacača, 2 kamiona, pušaka i 15 automobila« (AVII, reg. br. 7-5/3, k. 28).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4-7/3, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Redakcija je s tri tačke obeležila izostavljeni deo teksta koji je po sadržaju istovetan u prvom pasusu dok. br. 140.

³ O upućivanju artiljerijskih oruđa i jedne ličke brigade, vidi dok. br. 137.

BR. 140

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
17. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 3. UDARNOG KORPUSA NOVJ
ZA OBEZBEĐENJE PRIHVATA 28. DIVIZIJE PRI NJENOM
PREBACIVANJU IZ SREDNJE U ISTOČNU BOSNU¹**

17. IX

Poverljivo. Dvadesetosma divizija prebaciće se iz zapadne u srednju Bosnu, a zatim će nastaviti pokret zajedno sa Jedanaestom divizijom. Dan prelaska reke Bosne javićemo. Vi morate organizovati njen prihvata na ovoj reci. Hitno nam javite otek za prihvata.²

BR. 141

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
17. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 6. UDARNOG KORPUSA NOVJ
ZA PREBACIVANJE POLJAKA IZ MAĐARSKE¹**

VI KORPUS

17. IX 44.

Nikakve dozvole nismo izdali za prebacivanje Poljaka iz Mađarske. Poljaci mogu mirne duše ići u Poljsku ako žele. Inače Poljaci u Italiji drže se prema nama neprijateljski i fizički napadaju naše ljude. Ta je misija sumnjiva jer ja' toga imena nemam u spiskovima. Pošaljite nam odmah imena tih ljudi.²

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 2-114/8-1, k. 408-A: knjiga depeša Štaba 3. udarnog korpusa NOVJ.

² Štab 3. korpusa obavestio je 17. septembra Vrhovni štab da najavljena jedinica »može preći i Bosnu na prostoru Trebava — Modrica« (vidi dok. br. 44 i 156 i Zbornik, tom IV, knj. 29, dok. br. 133 i 137).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-32/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Tako je odgovorio Vrhovni komandant na depešu Štaba 6. korpusa od 17. septembra 1944. kojom je Maršal obavešten o prebacivanju Poljaka iz Mađarske od strane savezničkih obaveštajnih misija (AVII, reg. br. 1-2/8, k. 28).

BR. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 17. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 12. UDARNOG KORPUSA NOVJ DA IZVRŠI PRIHVAT 11. DIVIZIJE I DA SA SVOJIM JEDINICAMA NADIRE KA KRUPNJU, CERU I POSAVINI¹

17. IX

Jedanaesta divizija noćas se prebacuje na sektor Čitluk — Zelinje. Prihvatite je.² Sa vašim korpusom postepeno nadirite ka Krupnju, Ceru i Posavini, održavajući vezu sa delovima Prvog korpusa.³ Naredili smo Peku i Plavom da na sektor Medvednik — Sokolska Planina postepeno dovedu dve do tri divizije.⁴

BR. 143

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 17. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 12. UDARNOG KORPUSA NOVJ ZA PRIHVAT 11. DIVIZIJE I ČIŠĆENJE ZAPADNE SRBIJE¹

17. IX •

XI divizija] prebacila se preko Drine i nadire pravcem Drinjača — Krupanj. Brzo se povežite s njom i nastavite s čišćenjem zapadne] Srbije.²

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 8-15/10, k. 589-B; knjiga depeša Štaba 12. udarnog korpusa NOVJ.

² Zbog vrlo teških borbi koje su u to vreme vodile jedinice 12. udarnog korpusa, prihvata je izvršen tek. 21. septembra 1944 (vidi dok. br. 124; Zbornik, Tom IV, knj. 29, dok. br. 97).

³ Na ovo naređenje Vrhovnog komandanta, Štab 12. korpusa je odgovorio depešom 18. septembra 1944. da zbog nedostatka municije nije moguće izvršiti postavljeni zadatak i da je mesto za bacanje municije na Medvedniku (AVII, reg. br. 8-39/10, k. 589-B).

⁴ O naređenjima Vrhovnog komandanta Štabu 1. proleterskog korpusa, da bi se olakšao položaj 12. udarnog korpusa, vidi dok. br. 122, 134 i 135 (naređenje Vrhovnog komandanta od 17. septembra 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa da izbije na sektor Medvednik — Sokolska planina).

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 8-15/10, k. 589-B; knjiga depeša Štaba 12. udarnog korpusa NOVJ.

² Potpunije o tome, vidi dok. br. 142.

BR.. 190

ODGOVOR CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD 17. SEPTEMBRA 1944. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA SRBIJU NA OKRUŽNICU OD 1. SEPTEMBRA 1944. GODINE¹

POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA SRBIJU

Dragi drugovi,

Dobili smo vašu okružnicu od 1. septembra ove godine² i moramo da vam kažemo da nas je prilično začudilo kako ste u njej mogli dopustiti čitav niz grešaka, posle svih razgovora sa nama i drugova koji su tamo pošli od nas.

Pre svega, ne vidimo nikakvu potrebu da se pišu raznoražne okružnice, a naročito s ciljem da se obuhvate **sva** pitanja. Time se samo unosi zabuna i zbrka, jer se ni jedno pitanje obično ne obradi kako treba. Bilo bi mnogo pametnije da pokrenete neke novine pa u njima da, preko pojedinih članaka, raspravljate pojedina pitanja. »Glas« treba odmah obnoviti. I on vam u tom pogledu može mnogo pomoći.

Sada da pređemo na pogreške u vašem pismu.

Vi govorite o »osobitosti sadašnjeg momenta« i o tome kako Odluke Drugog zasedanja AVNOJA »označavaju čitavu prekretnicu u toku narodno-oslobodilačke borbe«. I jedna i druga konstatacija su potpuno nepravilne. Nikakve **osobitosti** u današnjem političkom momentu nema. To, razume se, ne znači da se politička situacija ne menja i ne razvija, ali nema nikakvih novih, suštinskih, kvalitativnih izmena. To se isto može reći i za odluke Drugog zasedanja AVNOJA. One nesumnjivo označavaju etapu u razvitku narodno-oslobodilačke borbe, ali ne znače nikakav preokret u toj samoj borbi. One su korak dalje, ali nisu preokret u razvitku te borbe.

U vezi sa tim nepravilnim konstatacijama vi ste nepravilno ocenili današnju političku situaciju. Tako, na primer, vi nepravilno precenjujete Šubašićevu vladu, tvrdeći da je ona priznala zakonitost našim centralnim ustanovama. Zakonitost smo mi stekli svojom, snagom i borbom, pod određenim povoljnim međunarodnim uslovima, a Šubašićeva vlada je samo jedna prelazna forma za učvršćivanje naših odnosa sa inostranstvom i za oduzimanje legitimiteta izdajničkim grupama. Mi se čudimo

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u A-CK SKJ, fond CK SKJ, reg. br. 297/1944.

² Potpunije o toj okružnici Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 1. septembra 1944. videti A-CK SKJ, fond CK KPJ, reg. br. 297/1944.

da se vi u oceni političke situacije uopšte, a posebno sporazuma Tito—Šubasić, niste poslužili materijalom i zvaničnim saopštenjima iz »Nove Jugoslavije«, nego ste upali u prazna i pogrešna razmatranja. Takođe je netačna vaša tvrdnja da je narodno-oslobodilački pokret do Drugog zasedanja AVNOJA imao pretežno opštenarodni i opštepoltički karakter, a da posle toga ima pretežno državnički karakter. Narodno-oslobodilački pokret imao je i pre i sada opštenarodni, opštepoltički karakter, ali je Antifašističko veće od opštepoltičkog tela preraslo na Drugom zasedanju u narodno predstavništvo, u organ zakonodavne i izvršne vlasti. Nepravilno je brkati AVNOJ sa narodno-oslobodilačkim pokretom. Narodno-oslobodilački pokret, koji dobija svoju organizacionu formu preko jedinstvenih narodnih frontova, jeste politička grupacija, dok je AVNOJ državna institucija, predstavništvo države, najviši državni organ.

Vi ste takođe došli do izvesnih pogrešnih zaključaka u pogledu uloge i značaja Srbije. Vi kažete: »Da se posle drugog zasedanja AVNOJA težište prenosi baš na narod Srbije« ... I dalje ukazujete, misleći na narod Srbije, »na njegovu ogromnu naprednu ulogu u rešavanju budućnosti ostalih naroda Jugoslavije«.

U čemu je značaj Srbije u poslednje vreme, posle Drugog zasedanja AVNOJA? U tome što se u Srbiji sakupila centralna reakcionarna grupa, povezana sa svim reakcionarnim grupama u Jugoslaviji, pomagana od reakcionarnih krugova iz Engleske i Amerike i od nemačkog okupatora. Iz takvog položaja sasvim je nužno proizlazilo, da su svi reakcioneri špekulisali na pitanju Srbije. Ali bi bilo nepravilno reći, kao što vi činite, da srpski narod igra nekakvu vodeću ulogu u »rešavanju budućnosti ostalih naroda Jugoslavije«. Šta to znači, govoreći jezikom prakse? To znači da narod u Srbiji oslobađa druge narode — Makedonce, Crnogorce itd. To, međutim, nije tačno. I može kod mnogih izazvati pogrešnu pretstavu o tome kako srpski narod, oslobađanjem drugih naroda, istovremeno treba da stekne i neku veću, vodeću ulogu. Pravilno je reći da se srpski narod može osloboditi samo u zajedničkoj borbi s ostalim narodima Jugoslavije i da u toj zajedničkoj borbi ne može doći do svoje vlastite slobode, ako ne uništi razne velikosrpske hegemonističke klike. U toj borbi on obezbeđuje svoju nezavisnost i svoju ravnopravnost s ostalim narodima Jugoslavije. Tu stvar je trebalo postaviti tako, a ne pričati o nekoj vodećoj ulozi, misiji ili si, Srbije u Jugoslaviji. Takav vaš stav i takvu politiku ne bi mogao da razume ni jedan od ugnjetenih naroda Jugoslavije, a mogla bi samo da škodi narodu u Srbiji, čvrstini i stvarnom jedinstvu narodno-oslobodilačkog pokreta u Srbiji.

Čitav niz formulacija u vašoj okružnici je nejasan, neprecizan i nepotpun. Pogledajte samo pasus o sektaštvu, na trećoj stranici. Niko se ne može razabrati u tom teoretisanju o subjektivnom i objektivnom sektaštvu, a vi se i na nepravilan način branite od »komunističkih namera«. Komunistam na današnjoj etapi borbe nama podmeću neprijatelji i tako to treba i okarakterisati, a ne opravdavati se pred njima kako mi nismo za komunistam i tome slično. Nepravilno je, takođe, reći kako »i danas u redovima izdajnika ima ljudi«. U redovima izdajnika nema ljudi, nego ima ljudi koje su zaveli izdajnici. Izdajnik nije zavedeni čovek, nego neprijatelj naroda. Drug Tito, na primer, nije pozvao izdajnike, nego »zavedene sluge okupatora«. Takođe, vi nepravilno gledate i na narodnu vlast. Vi tvrdite, na primer, da se »do odluka Drugog zasedanja AVNOJA gledalo na organe vlasti, na narodno-oslobodilačke odbore, kao na suprotnost predratnoj . . . vlasti«, a da se posle Drugog zasedanja AVNOJA na njih gleda »kao na narodno-oslobodilačku vlast u budućnosti«. Međutim, na narodno-oslobodilačke odbore mi i danas gledamo kao na vlast suprotnu predratnoj, a i pre odluka AVNOJA gledali smo na njih kao na »vlast budućnosti«. O tome dovoljno jasno svedoči »Proleter«, izdat početkom 1943. godine.

Vi u čitavom jednom poglavlju govorite o »prelomu« u radu partijskih organizacija. Ni o kakvom prelomu ne može biti ni govora, nego može samo da se radi o poboljšanju rada partijskih jedinica, o ispravljanju grešaka partijskih organizacija, o korišćenju već stečenih iskustava drugih naših partijskih organizacija. Zašto je nepravilno govoriti o prelomu u radu partijskih jedinica? Iz istih razloga što je nepravilno govoriti i o preokretu posle drugog zasedanja AVNOJA. Nepravilno je govoriti i zbog toga, što se na taj način unosi pometnja u partijske organizacije, pa ljudi misle da je ono što je dosada rađeno ili što se radi, potpuno **iz osnova** pogrešno, pa ga, prema tome, treba prelomiti; iz osnova izmeniti. Međutim, ne radi se, kako smo rekli, o tome, nego o poboljšanju i razvijanju partijskog rada koji kod vas, usled specijalnih okolnosti, nije mogao da bude dovoljno i pravilno razvijen.

Jake reči i jaki izrazi su karakteristični kod vas i kada kritikujete greške u radu partijskih organizacija, (»ne radi se o prelomu, već o čupanju sa korenom« i t. si.). Mi ne možemo nikako da razumemo kako ste, govoreći o partiji i partijskom radu, mogli doći do zaključka da se, sem »neznanja ili pogrešnog razumevanja« može raditi i o »formi neprijateljske delatnosti«. Razume se, da neprijatelj pokušava da naturi nama sektaške pogreške: razume se da on to radi pomoću provokatora ili vršeći raznim kanalima uticaj na naše partijske redove. Ali, to nije

Mi smo vam ukazali na najvažnije greške u vašem pismu i naša kritika može vam poslužiti i treba da vam posluži kao osnova za ispravljanje učinjenih pogrešaka. Greške ćete ispraviti na taj način što ćete, preko instruktora i vašim odlaskom u pojedine organizacije — tamo gde je pismo već poslato — praktično, na terenu postaviti stvari onako kako ih mi postavljamo u našem pismu. Mi smatramo da ne bi bilo zgodno — pošto je vaša organizacija nerazvijena i nedovoljno sređena — da sada nekim novim cirkularnim pismom, novom okružnicom, podvlačite i ispravljate staru okružnicu. To utoliko pre, što bi tu okružnicu mi morali prethodno videti, a veza između nas i vas nije tako brza.

Izvestićete nas šta ste po ovome poduzeli i da li ste i na koji način ispravili u organizacijama greške iz vaše okružnice.

S drugarskim pozdravom

17. septembra 1944.

' Za GK KPJ

BR. 145

UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 18. SEPTEMBRA 1944. SVIM NEPOSREDNO POTČINJENIM ŠTABOVIMA I JEDINICAMA O POSTUPKU S NEPRIJATELJSKIM JEDINICAMA I STRUČNOM OSOBLJU PO PRELASKU U REDOVE NOVJ¹

Svim jedinicama

18. IX 44.

U vezi sa prelaskom na našu stranu organizovanih jedinica bivše domobranske, četničke i druge vojske, postupite na sledeći način:²

Domobranske i druge jedinice treba rasformirati i raspodeliti po našim bataljonima. Ne smeju se puštati kao kompaktne jedinice u našu vojsku.

Razno stručno osoblje tenkisti, avijatičari itd., treba da budu prikupljeni i stavljeni na raspolaganje Vrhovnom štabu za formiranje tehničkih jedinica.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-32/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Potpunije o ranije izdatim naređenjima po pitanju prelaska neprijateljskih jedinica i pojedinaca u redove NOVJ, vidi dok. br. 85 i 114.

BR.. 190

**INFORMACIJA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
18. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE
O PREGOVORU SEFA AMERIČKE VOJNE MISIJE PRI
ŠTABU DRAŽE MIHAILOVIĆA S NEMAČKIM OKUPATOROM
ZA NESMETANO IZVLAČENJE NEMAČKIH JEDINICA
IZ JUGOSLAVIJE¹**

G.Š. Srbije

18. IX 44.

Danas sam posredno doznao za sledeće Pribičevićevo² obaveštenje: Makdowel,³ američki predstavnik kod Draže stupio u vezu sa Nemcima. Nemci su predložili da im Englezi i Amerikanci ne ometu izvlačenje u kom slučaju bi se oni obavezali da trupe odavde ne upućuju prema zapadnim silama. Makdowel je ovaj predlog preneo Bariu, ocenjujući ga kao prihvatljiv.

Gošković o ovome obavešten neposredno od Pribičevića.

BR. 147

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
18. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 12. UDARNOG KORPUSA
NOVJ DA SE POVEŽE S 11. DIVIZIJOM¹**

18. IX

XI div.(izija) zauzela Krupanj, zarobila bataljon Nedićevaca i nadire ka Beloj Crkvi.² Povežite se s njom.³

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-17/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Reč je o Stojanu Pribičeviću, američkom žurnalisti jugoslovenskog porekla koji je po dozvoli Vrhovnog štaba NOV i POJ od 26. avgusta 1944. boravio u Srbiji (AVII, reg. br. 5-1/8, k. 26).

³ Odnosi se na američkog pukovnika Roberta Mak Daula, koji se, kao šef američke vojne misije, spustio 26. avgusta 1944 (po nekim izvorima 27/28. avgusta) u s. Prainjanima u Vrhovnu komandu Draže Mihailovića (AVII, reg. br. 11-116/13, k. 26).

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 8-15/10, k. 589-B: knjiga depeša Štaba 12. udarnog korpusa NOVJ.

² Potpunije o tome, vidi dok. br. 126 i Zbornik, tom I, knj. 12, dok. br. 94.

³ Štab 12. udarnog korpusa NOVJ na ovo naređenje Vrhovnog komandanta odgovorio je 20. septembra 1944. *depešom u kojoj* je naveo da su toga dana stigli sa 16. NOU divizijom na sektor Bele Crkve i da će se povezati s 11. divizijom (AVII, reg. br. 8-40/10, k. 589-B). O tome vidi i dok. br. 126.

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
18. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU BAZE BARI NOVJ DA DO-
STAVI IZVEŠTAJ O BACANJU ITALIJANSKE MUNICIJE
12. UDARNOM KORPUSU¹**

18. IX

Ruski avioni bacili Lekiću talijansku municiju. On uopće nema talijansko oružje. Ispitajte ovu sabotazu i javite.²

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 1-73/10, k. 2125: knjiga depeša Štaba Baze Bari NOVJ.

² Ovo je bila intervencija Vrhovnog komandanta na izveštaj Štaba 12. udarnog korpusa da su primili italijansku municiju, a da za nju nemaju puške u situaciji kada je korpus vodio vrlo teške borbe i kada su jedinice ostale tako reći bez municije. Međutim, ovde se nije radilo ni o kakvoj sabotaži, već su sovjetski avioni bacili Štabu 12. korpusa, odnosno njegovim jedinicama 254 italijanske puške sa odgovarajućom municijom. U vezi s tim Vrhovni štab je 21. septembra 1944. naredio Bazi Bari da se obustavi svako slanje italijanske municije.

Opširnije o tome, vidi AVII, reg. br. 1-74/10 i 1-75/10, k. 2125 i reg. br. 8-10, k. 589-B.

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
18. SEPTEMBRA 1944. GENERAL-MAJORU VLADIMIRU
VELEBITU VLATKU, SEFU VOJNE MISIJE NOVJ U LON-
DONU, ZA DOSTAVLJANJE PODATAKA O KAPETANU
KORVETE EUGENU ŠOSTARICU I PREDAJU KRALJEVSKE
JUGOSLOVENSKE MORNARICE NARODNOOSLOBODI-
LAČKOJ VOJSCI JUGOSLAVIJE¹**

Vlatko,² London

18. IX 44.

Saopšti hitno kakav je taj kapetan korvete Soštarić,³ jer Subašić ne bi smeo bez mog odobrenja postaviti tamo oficira za vezu koji nije simpatizer naše borbe.⁴ Gavriloviću⁵ sam ja rekao da bi trebalo postaviti Kerna.⁶

Saznaj kada misli ta mornarica da doplovi u naše vode.⁷¹

Gavrilović je bio sa mnom. Leontića⁸ ćemo poslati u London, za UNRRU.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-32/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Odnosi se na general-majora Vladimira Velebita Vlatka, šefa Vojne misije NOVJ u Londonu.

³ Odnosi se na kapetana korvete Eugena Šostarića, koji je najavio svoj dolazak na o. Vis radi razgovora o prelasku Kraljevske jugoslovenske mornarice na stranu Mornarice NOVJ (vidi dok. br. 216).

⁴ Redakcija nije pronašla Velebitov odgovor na ovo naređenje, ali je Aleksandar Ranković, zastupnik Vrhovnog komandanta NOV i POJ 1. oktobra 1944. obavestio Maršala — koji se tada nalazio u Krajevici (u Rumuniji) — da je kapetan Eugen Soštarić oficir Kraljevske jugoslovenske mornarice i Subašićev oficir za vezu sa Vrhovnim štabom NOV i POJ, odnosno s Maršalom (A-CK SKJ, fond CK KPJ, br. 1944/325).

⁵ Ime mu je Stojan. Bio je pomoćnik ministra spoljnih poslova kraljevske jugoslovenske vlade, tj. dr Ivana Subašića, koji je istovremeno bio i premijer, pored još nekih drugih ministarskih funkcija.

⁶ Odnosi se na kapetana bojnog broda Kraljevske jugoslovenske mornarice Ivana Kerna.

⁷ Vrhovni štab NOV i POJ obavestio je depešom 30. septembra 1944. maršala Tita da je Velebit javio istoga dana da je bio u britanskom Admiraltetu i da je stekao uverenje da od »Engleza nećemo dobiti nijedan brod« (AVII, reg. br. 13-3/13, k. 26).

⁸ Reč je o dr Ljubi Leontiću.

BR.. 190

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
19. SEPTEMBRA 1944. GENERAL-LAJTNANTU ALEKSAN-
DRU RANKOVICU O DOLASKU U KRAJOVU¹**

Za Rankovića

19. IX 44.

Stigli smo srećno i imali krasnu vožnju do mesta. Sutra putujem na front da posetim prijatelje.² Zadržaću se kratko vreme, pripremajte polako sve za premeštaj.

Najvažnije depeše pošaljite telegrafski ovamo.

BR. 151

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
19. SEPTEMBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU DA SE IVAN MI-
LUTINOVIĆ UPUTI KOD NJEGA U KRAJOVU¹**

19. IX 44.

Neka Milutin² odmah bude spreman za put do mene jer je hitno potreban ovde. S njim bi moglo doći ostatak mojih stvari u vili i Mitar³ Zaklin⁴ i ostali eskadrovci.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-1/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovo obaveštenje poslao je Vrhovni komandant iz Krajove (u Rumuniji) na njegovom putu za SSSR, gde je od 21. do 28. septembra vodio razgovore s predstavnicima sovjetske vlade i Vrhovne komande Crvene armije o pomoći NOVJ i učešću sovjetskih jedinica u borbama za oslobođenje dela Srbije i Beograda (vidi dok. br. 190 i 192).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-1/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Misli se na Ivana Milutinovića, člana Vrhovnog štaba NOV i POJ, CK KPJ i poverenika za trgovinu i industriju NKOJ-a. Međutim, tada se ni Milutinović ni Mitar Bakić sa ostalima nisu mogli uputiti iz Baria avionima zbog loših vremenskih uslova (AVII, reg. br. 12-4/13, k. 26). O njihovom odlasku vidi dok. br. 188.

³ Odnosi se na Mitra Bakića, sekretara NKOJ-a.

⁴ Redakcija nije mogla da utvrdi na koga se to odnosi.

BR.. 190

**INFORMACIJA PREDSEDNIKA NACIONALNOG KOMITETA
OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE OD 19. SEPTEMBRA 1944.
VLADIMIRU RIBNIKARU, POTPREDSEDNIKU I POVERE-
NIKU ZA INFORMACIJE NKOJ-A, U VEZI SA ŠTAMPA-
NJEM NOVCA¹**

19. IX 44.

Predati Pribnikaru²

Ovde su mišljenja³ da treba odmah štampati novac ili bon na dinarskoj bazi za celu Jugoslaviju a ne po federativnim jedinicama.⁴ Apsolutno se ne slažu da se štampaju bonovi po federativnim jedinicama i to najkompetentniji ljudi. Situacija je takva da već za koji dan moramo imati pripremljeni novac ili bon na dinarskoj bazi inače mogu naši kompanjoni⁵ ubaciti svoj novac u opticaj što je štampan u Velebitovom sedištu.⁶ Reč je o predratnom dinaru a ne o nedićevskom ali sa našim amblemom.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-1/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Vladimiru.

³ Misli se na sovjetske stručnjake koji su sačekali Maršala po njegovom dolasku u Krajovu.

⁴ Potpunije o štampanju novca, vidi dok. br. 462.

⁵ Odnosi se na kraljevsku jugoslovensku vladu s dr Ivanom Šubašićem, na čelu, s kojim je Maršal potpisao Viški sporazum 16. juna 1944.

⁶ Reč je o Vladimiru Velebitu Vlatku, šefu Vojne misije NOVJ i predstavnika NKOJ-a u Londonu.

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
19. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HR-
VATSKE O ZABRANI NAPADANJA NA ZAGREB ZBOG JA-
KIH NEPRIJATELJSKIH SNAGA¹**

19. IX

Zagreb ne smete napasti bez našeg odobrenja. No uvek imati priugotovljene snage, da bi se iskoristila povoljna situacija. Taj grad treba napasti onda, kada će se sigurno zauzeti i konačno održati u našoj vlasti. U protivnom politički i vojnički bi gubili. Nemačke snage kod nas su još jake. Ostupajući, oni će naše sjevero-zapadne djelove duže držati² (81—92).

BR. 154

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
19. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBI-
JE ZA ZADRŽAVANJE DELEGATA OTEČESTVENOG FRON-
TA BUGARSKE¹**

19. IX

Delegati otečestvenog fronta neka ostanu kod vas. Kasnije ćemo javiti kada i gdje da idu² (49—23).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 7-4/6, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovu odluku Vrhovni komandant NOV i POJ je doneo posle izveštaja Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske o snagama koje mogu biti angažovane u napadu na Zagreb.

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 5-4/8, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovo je Maršalov odgovor na depešu Glavnog štaba NOV i PO Srbije od 18. septembra 1944. da pet predstavnika Otečestvenog fronta Bugarske traže hitno preko 24. NOU divizije da idu avionom Maršalu, pa je u vezi s tim Glavni štab Srbije zamolio odgovor (AVII, reg. br. 10-17/13, k. 26).

U stvari, radilo se o delegaciji s Dobri Terpeševim na čelu koja je vodila razgovore s maršalom Titom 5. oktobra 1944. u Krajevici. Bliže o tome, vidi dok. br. 266.

Međutim, i pored postavljenog pitanja Glavnog štaba NOV i PO Srbije od 18. septembra, bugarska delegacija je ponovo urgirala 26. septembra 1944. za razgovore s maršalom Titom (AVII, reg. br. 10-17/13, k. 26).

BR.. 190

DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 19. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 1. ARMIJSKE GRUPE NOVJ ZA ZAUZIMANJE RUDNIKA, ORIJENTISANJE POTREBNIH SNAGA PREMA CERU I OBEZBEĐENJE POZADINE¹

Za PEKA

19. IX 44.

Naredite 11. diviziji da se orientira više prema Loznici i Ceru i po mogućnosti likvidira Loznicu i Koviljaču. Sa vašim desnim krilom nastojte čim pre zauzeti Rudnik i onda prema ranijoj direktivi zadržite svoju glavninu na sektoru Rudnik — Valjevo — Cer a sa manjim pokretnim odeljenjima prodirajte dalje prema Beogradu radi mobilizacije i uništenja komunikacija.²

Morate paziti da se u vašoj pozadini na sektoru Užice — Čačak — Višegrad ponovo ne grupišu razbijene četničke snage koje bi onda ugrozile ne samo vašu pozadinu, već bi to i politički bilo nezgodno za nas jer bi se stabilizovali. U vezi s tim dajte potrebna naređenja 37. diviziji.³

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-21/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Postupajući po ovom naređenju Vrhovnog komandanta, Štab 1. armijske grupe odlučio je 21. septembra 1944. da levim krilom nastavi prodor kroz zapadnu Srbiju a desnim krilom na Kosmaj i potom težište operacije prenese ka Beogradu. Tako je zadatak 12. udarnog korpusa bio da prodire preko planine Iverka i Cera u Mačvu, Pocerinu i Posavinu s ciljem da oslobodi Koviljaču i Loznicu, dok je glavnina 1. proleterskog korpusa imala zadatak da se učvrsti na osvojenim pozicijama na liniji Valjevo—Lazarevac—Gornji Milanovac—Arandjelovac u gotovosti za nastupanje prema Beogradu.

Međutim, nemačka Komanda Jugoistoka je pokušala da spreči ofanzivne operacije 1. armijske grupe NOVJ, pa je 21. septembra 1944. izdala naređenje za operaciju »Čirkus (Zirkus) angažujući 7. SS diviziju »Princ Eugen«, Borbenu grupu »Jungenfeld«, 1. puk divizije »Brandenburg«, nemačke policijske delove i četnike Kolubarske i Šumadijske grupe korpusa sa zadatkom da koncentričnim nastupanjem prema Gornjem Milanovcu i Arandjelovcu ovladaju kolubarskim bazenom. To su ipak bile male snage da bi omele ofanzivna dejstva 1. armijske grupe, pa su nemačke jedinice, i pored izvesnih početnih rezultata, odustale od daljih operacija zbog pojave trupa Crvene armije na jugoslovenskoj granici.

Dvanaesti korpus je u duhu postavljenih zadataka orijentisao 16. NOU diviziju prema Loznici i Koviljači, koja mesta je i oslobodila 23/24. septembra, dok je 11. NOU divizija orijentisana prema Iverku radi obezbeđenja dejstva glavnine 12. korpusa: 16. i 36. divizije — prva prema Loznici i Koviljači, a druga prema Šapcu.

Potpunije o tome, vidi Zbornik, tom XII, knj. 4, dok. br. 168 i Petar Višnjić, n. d., str. 163-171; AVII, reg. br. 4-2/1, k. 28: depeše Štaba 1. armijske grupe od 19. do 23. septembra 1944.

³ Vidi Petar Višnjić, n. d., str. 165.

BR. 137

DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 19. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 3. UDARNOG KORPUSA ZA UPO- TREBU 28. DIVIZIJE I DEJSTVA JEDINICA 3. KORPUSA U ISTOČNOJ BOSNI¹

19. IX

Za nekoliko dana 28. divizija prebaciće se kod vas na sektoru Modrica — Trebava. Sa vašim snagama, ovu diviziju možete uzeti u kombinaciju za čišćenje Majevice, Semberije i Posavine. Ta divizija treba da ostane na sektoru Majevice — Semberija, kao pomoćnica naših snaga u Zapadnoj Srbiji, spremna da se po našem naređenju tamo prebaci.

Kada očistite Majevicu i Posavinu i na tom se sektoru učvrstite, vi ćete, prirodno, trebati dio snaga orijentisati ka Sarajevu.

Vrlo je važno uspostaviti i održavati na Drini vezu sa našim snagama u Zapadnoj Srbiji.

28. divizija ostaje pod neposrednom našom komandom² (22—83, 23—66).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4-4/5, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

Ova direktiva je izdata neposredno pred odlazak Vrhovnog komandanta sa o. Visa za Krajovu, odnosno Moskvu, ali je u Štabu 3, korpusa primljena 20. septembra (AVII, reg. br. 2-115/8-1, k. 408-A.

² Bliže o prebacivanju 28. divizije, vidi dok. br. 44.

BR.. 190

**DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
19. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 12. UDARNOG KORPUSA
NOVJ ZA DEJSTVA U MAČVI, PODRINJU I POSAVINI¹**

19. IX

Odobravamo postavljanje Periše Grujića za načelnika. Odobravamo da ponovite prvu svesku tablica² (63—28).

Poslije stvaranja čvrstog uporišta na sektoru Krupnja, vi treba da zauzmete Lješnicu, Loznicu, Koviljaču i Ljuboviju, ostvarujući na taj način čvrstu vezu sa našim snagama u Istočnoj Bosni. Posle toga ili uporedo sa tim treba da nadirete ka Mačvi i Posavini, gdje su politički uslovi za nas povoljni.³ Vi takođe trebate uspostaviti vezu preko Save sa Glavnim štabom Vojvodine, da bi otuda novim ljudstvom popunili naše jedinice. Ta je popuna vama neminovna.

Pod pritiskom vojvođanskih snaga četničke bande iz Srema prebačene su ka jugu u Srbiju.

XI diviziju primite u svoj sastav.⁴ Vi potpadate pod Pekovu komandu, pa u duhu izdatih direktiva usaglasite dejstvo.⁵

28. divizija ovih dana prebaciće se u istočnu Bosnu. Ona će sa III korpusom preduzeti čišćenje Majevice, Posavine i Semberije. Zatim će kao pobočnica ostati na sektoru Majevice — Semberija, spremna da se po potrebi i našem naređenju prebaci u Srbiju" (64—152, 65—59, 66—52).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII," reg. br. 2-5/11, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovo postavljenje potpukovnika Periše Grujića usledilo je na predlog Štaba 12. udarnog korpusa od 16. septembra 1944. Vrhovnom štabu posle pogibije dotadanjeg načelnika Štaba potpukovnika Milete Dukića 14. septembra 1944, prilikom napada četnika na jedinice 12. udarnog korpusa.

Opširnije o tome, vidi dok. br. 111 i AVII, reg. br. 8-39/10, k. 589-B.

³ Naređenja za ova dejstva izdao je i Štab 1. armijske grupe 21. septembra 1944, pošto je 12. korpus stavljen, po naređenju Vrhovnog komandanta od 14. septembra 1944, pod njegovu komandu (vidi dok. br. 111 i Zbornik, tom I, knj. 12, dok. br. 99).

⁴ Potpunije o tome, vidi dok. br. 111. -

⁵ Opširnije o tome, vidi dok. br. 110.

⁶ Bliže o tome, vidi dok. br. 238.

BR. 158

INFORMACIJA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 20. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 1. ARMIJSKE GRUPE O OPŠTOJ SITUACIJI U SRBIJI I PRELAŽENJU ČETNIKA U REDOVE NOVJ¹

20. IX

Situacija na sektoru Kosmaja odlična. Ogromni priliv novih boraca iz Posavine, Pomoravlja, Podunavlja i Beograda. Poziv Tita ima veliko dejstvo. Opšte prilaženje seljaka iz četničkih redova. U većini srezova razbijene opštinske uprave i Dražine mjesne organizacije.²

Naše jedinice kod Caribroda uhvatile vezu sa Crvenom Armijom.

Lekić sa tri divizije na sektoru reke Jadra.

U istočnoj Srbiji četnički ostaci prelaze na našu stranu (18—70, 19—43).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1-5/1, k. 28; list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Opširnije o pozivu maršala Tita upućenom pripadnicima domobranskih i četničkih jedinica za prelaženje u redove NOVJ, vidi dok. br. 85.

BR. 159

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 20. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU BAZE BARI ZA SLANJE LJUDSTVA NA ŠKOLOVANJE U SSSR¹

20. IX

Moskva javlja Sokolovu² da u SSSR može ići još 30 tenkista, tj. svega 500 a ne 600,³ zatim na kurs 15 komandira čete i načelnika korpusa, divizija i brigada, 40 obaveštajaca rukovodilaca, 50 radio-telegrafista rukovodilaca, 15 viših komandanata artiljerije, 40 rukovodilaca kontraobaveštajaca. Svega 500 tenkista, 340 avijatičara koji su pošli brodom preko Toronta i Egipta⁴ i ovde navedenih 160 što ukupno iznosi 1000. Potrebne su nam instrukcije po ovome, kao i Meljnikovu⁵ i Sokolovu radi dolaska aviona iz SSSR-a po ove ljude. Da li je već naređeno njihovo skupljanje.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1-76/10, k. 2125: knjiga depeša Štaba Baze Bari NOVJ.

² Odnosi se na general-majora S. V. Sokolova, načelnika sovjetske baze u Bariju (Italija).

³ Odnosi se na tenkiste za formiranje 2. tenkovske brigade NOVJ u Sovjetskom Savezu. Slanje tenkista na obuku u SSSR usledilo je početkom septembra 1944. na osnovu odluke krajem avgusta da se u SSSR-u formira tenkovska brigada. Bilo je prvobitno ugovoreno da se pošalje 600 tenkista, pa su ovi slani po grupama, dok Štab Baze Bari nije 19. septembra 1944. izvestio Vrhovni štab da je ostalo da se pošalje još 130 tenkista od grupe od 600; u vezi s tim je Vrhovni štab i intervenisao da se pošalje još 30, a ne 130, pa je tako i postupljeno (AVII, reg. br. 1-62/10—1-76/10, k. 2125).

O formiranju brigade, vidi i dok. br. 243.

⁴ Misli se na omladince (svi su bili članovi SKOJ-a) koji su brodom, a po pristizanju u Teheran, glavni grad Irana, avionima prebačeni u SSSR na školovanje za pilote Vazduhoplovstva NOVJ (vidi dok. br. 433).

⁵ Bio je zamenik šefa Sovjetske vojne misije pri Vrhovnom štabu NOV i POJ.

BR. 160

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 21. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKEDONIJE ZA SLANJE 1. KOSOVSKO-METOHISKE BRIGADE NA SEKTOR SAR-PLANINE I DOSTAVLJANJE IZVEŠTAJA O KRETANJU NEMACKIH JEDINICA U MAKEDONIJI¹

21. IX

Pavle je zahtijevao da mu se Kosovska brigada pošalje na sektor Šar-planine. Sam on bio je negdje oko Kukusa² (53—28).

Dajte nam jasnu sliku o situaciji u Makedoniji, kao i kretanju njemačkih snaga. Kakve su još njemačke snage u Grčkoj i kakav je smjer njihovog kretanja³ (54—37).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 8-4/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Potpunije o tome zahtevu i upućivanje 1. kosovsko-metohijske brigade pod komandu Operativnog štaba za Kosovo i Metohiju, vidi dok. br. 2.

³ Vidi dok. br. 164.

[REDACTED]

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 21. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ ZA INTERVENCIJU PREMA SANDŽAKU¹

33/50

ddd

Žarko² javlja da su Nemci napustili Sandžak.³ Četnici uz pomoć Muslimana zauzimaju gradove, uspostavljaju vlast i vrše mobilizaciju. Uputite potrebne snage i uspostavite u Sandžaku situaciju za nas.⁴

21. IX 44. god.

Nikšić

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-53/2, k., 394: knjiga primljenih depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

² Odnosi se na potpukovnika Žarka Vidovića, komandanta 37. NOU divizije.

³ Nemačke jedinice tada nisu u potpunosti napustile Sandžak, već su se skoncentrisale u određenim garnizonima. Od nemačkih jedinica tada se u Sandžaku nalazio 698. bataljon feldžandarmerije i Muslimanska legija »Fon Krempler« nazvana po njenom komandantu SS štandartenfireru fon Krempleru.

Područje Sandžaka, po naređenju komandanta Jugoistoka od 2. septembra 1944, stavljeno je neposredno pod komandu vojnoupravnog komandanta Jugoistoka generala Felbera (*Zbornik* tom XII, knj. 4, dok. br. 122).

⁴ Stat) 2. udarnog korpusa odmah je reagovao na ovo naređenje Vrhovnog štaba, pa je 25. septembra 1944. naredio Štabu 3. NOU divizije da na prostor Prijepolje — Pljevlja uputi jednu brigadu, što je Stab 3. divizije i učinio orijentišući prema Sandžaku svoju 7. omladinsku crnogorsku brigadu (*Zbornik*, tom III, knj. 8, dok. br. 185 i 186).

Posle toga Stab 2. korpusa izvestio je 27. septembra 1944. Vrhovni štab da će redovno dostavljati izveštaje s toga područja (AVII, reg. br. 5-4/4, k. 28).

Sedma omladinska crnogorska brigada (koja je po odobrenju Vrhovnog štaba NOV i POJ od 14. novembra 1944. dobila naziv 7. omladinska crnogorska brigada »Budo Tomović«) zabeležila je kao svoj prvi uspeh u Sandžaku oslobođenje Pljevalja 30. septembra 1944 (AVII, reg. br. 5-4/4, k. 28).

BR. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV i POJ OD 22. SEPTEMBRA 1944. OPERATIVNOM ŠTABU NOV I PO KOSOVA I METOHIJE ZA PRIHVATANJE 1. KOSOVSKO-METOHIJSKE BRIGADE¹

36/34

Za Pavla. Košovska brigada kod Bitolja. Naredili smo Tempu da je uputi na Šar-planinu. Uхватite vezu sa brigadom i dirigujte njome.² ;

22. IX 44. god. -
Nikšić • .,•-

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-53/2, k. 394: knjiga primljenih depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

² U pogledu pretpočinjavanja 1. kosovsko-metohijske brigade Operativnom štabu NOV i PO Kosova i Metohije bilo je obostranog optuživanja, ali je najverovatnije Glavni štab NOV i PO Makedonije želeo po svaku cenu da ovu brigadu zadrži za jedan period pod svojom neposrednom komandom pošto je to bila jedna od u borbi prove-renih brigada za koju je Glavni štab NOV i PO Makedonije smatrao da mu je potrebna u zapadnoj Makedoniji, posebno na području Poreča. Opširnije o tome, vidi dok. br. 2.

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 22. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE ZA RAD SAVEZNIČKIH BORBENIH GRUPA U ISTRI I HRVATSKOM PRIMORJU¹

23. IX

Mi smo odobrili rad engleskim borbenim grupama u Istri i Hrvatskom primorju. Sve te borbene grupe odmah uputite na njihove ranije položaje. Te grupe moraju održati veze sa našim jedinicama. XI korpus nije shvatio vaše naređenje, učinio je grešku povlačenjem tih specijalnih grupa, pa to hitno ispravite. Inače misije ostaju samo kod štabova korpusa² (84—89).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 7-5/6, k 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

Depeša je primljena u Glavnom štabu Hrvatske 24. septembra 1944. (AVII, reg. br. 2-10/1, k. 119-4).

² Ovo je odgovor Vrhovnog štaba na izveštaj Štaba Baze Bari NOVJ od 22. septembra 1944. o povlačenju engleskih borbenih grupa u Štab 11. udarnog korpusa i ogorčenju saveznika zbog tih mera (AVII, reg. br. 2-1/9, k. 27).

Postupajući po ovom naređenju Vrhovnog štaba, Glavni štab NOV i PO Hrvatske je 24. septembra 1944. obavestio da je izdato naređenje Štabu 11. udarnog korpusa da vrati savezničke borbene grupe na svoja mesta i da su se do 20. septembra iskrcale takve tri grupe (AVII, reg. br. 9-1/6, k. 26).

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 24. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKEDONIJE ZA DOSTAVLJANJE IZVEŠTAJA O FORMIRANJU DIVIZIJA I KORPUSA¹

24. IX

Hitno nas izvijestite o formiranju divizija za koje smo vam dali brojeve. Uopšte izvještaji od vas u ovom pogledu su oskudni.²

Mi ne znamo vaše formacije. Usled većeg broja tih formacija i pridolaska novih boraca, imate li potrebu za formiranjem dva korpusa, jedan istočno, a drugi zapadno od Vardara³ (66—75).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 8-4/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Odgovarajući na ovo naređenje Vrhovnog štaba, Glavni štab NOV i PO Makedonije je tek 3. oktobra 1944. dostavio depešom opširan izveštaj o rasporedu i dejs-tvima 41, 42, 48, 49. i 50. udarne divizije (AVII, reg. br. 10-5/12, k. 26).

³ U vezi sa ovom sugestijom Vrhovnog štaba NOV i POJ, Glavni štab NOV i PO Makedonije je 4. oktobra 1944. dostavio Vrhovnom štabu depeše sledeće sadržine:

»Nameravamo da formiramo tri korpusa, prvo dva a treći kasnije. Jedan korpus u rejonu Bitolj — Prilep — Tikveš. Sada ima dve divizije po četiri hiljade naoružanih boraca, u formiranju je treći i ima ljudstva da se divizije popune do osam hiljada boraca.

Jedan korpus na rejonu Bregalnice i Strumice — ima dve divizije po četiri hiljade naoružanih boraca, ljudstva ima da se popune do osam hiljada boraca« (AVII, reg. br. 10-5/12, k. 26).

Zatim je Glavni štab NOV i PO Makedonije 5. oktobra 1944. uputio depešu Vrhovnom štabu moleći da mu se dostave brojevi za još dve divizije i za dva korpusa, a da se rezerviše broj za još jedan korpus i izvestio je Vrhovni štab o dejstvima jedinica i velikom prilivu boraca, predlažući da se sovjetska pomoć u naoružanju i drugoj opremi upućuje preko Bugarske s kojom je uspostavljena automobilska veza (AVII, reg. br. 10-5/12, k. 26). O tome vidi dok. br. 195.

Međutim, Vrhovni komandant je mesec dana kasnije, kada je detaljnije upoznat sa situacijom u zemlji, posle dužeg boravka van zemlje i odvojenosti od Vrhovnog štaba, naredio 6. novembra 1944. da se formira samo 15. udarni korpus (vidi dok. br. 403).

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 24. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 1. ARMIJSKE GRUPE NOVJ O POSTAVLJENJIMA KOMANDANTA 2. PROLETERSKE BRIGADE I NAČELNIKA ŠTABA 1. PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ¹

[Štabu 1. armijske grupe NOVJ]

24. IX -

Za komandanta II proleTERSke brigade² postavlja se Ljubiša Veselinović.³ Za načelnika štaba korpusa Sava Drljević, pomoćnika Vukašina Subotića (25—38).

BR. 166

DIREKTIVA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 24. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ ZA DEJSTVA NA OPERATIVNOM PODRUČJU KORPUSA¹

39/104, 40/132, 41/115

1. Razbijene četničke bande u Srbiji sada po grupicama bježe na razne strane u cilju prikupljanja i stvaranja novih uporišta.² Na vašem sektoru njihova su uporišta: predeo Jah-

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1-5/1, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Druga proleTERSka brigada ušla je, po naređenju Glavnog štaba NOV i PO Srbije od 26. avgusta 1944, u sastav 21. NOU divizije, koja je nešto kasnije ušla u sastav Operativne grupe divizija umesto 2. proleTERSke divizije (u čijem se sastavu nalazila i 2. proleTERSka brigada) koja je stavljena neposredno pod komandu Glavnog štaba NOV i PO Srbije (AVII, reg. br. 33-2, k. 181).

³ Postavljen je, na predlog Štaba 1. armijske grupe NOVJ od 22. septembra 1944, umesto dotadašnjeg komandanta potpukovnika Sredoja Uroševića, koji je predložen za komandanta 2. proleTERSke divizije (AVII, reg. br. 2-1/1, k. 28 i reg. br. 4-1/8, k. 26).

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-57/2, k. 394: knjiga primljenih depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

² Opširnije o tome, vidi Petar Višnjić, *Operacije za oslobođenje Srbije 1944*, Vojnoistorijski institut, Beograd 1972, str. 115-191.

rina — Goražde — Foča — Kalinovik — Crnogorsko-hercegovačko primorje i pojedini djelovi Sandžaka. Naročito nastoje da iskoriste povlačenje Nemaca i odsustvo naših jačih snaga i posednu Sandžak. Međutim, Sandžak mora biti naše sigurno uporište.

2. Žarko sada djeluje na sektoru Bajina Bašta — Zlatibor i drži Novu Varoš. Njega ne možemo povući u Sandžak. Vama će najbolje koristiti njegovo prisustvo na sjevernom sektoru.³ Vi treba da osvojite Pljevlja i Prijepolje i da se sa njim povežete na liniji Rudo — Priboj — Bistrica.⁴

3. Za sektor Kalinovik — Foča — Goražde — Jahorina — Trnovo trebate odrediti udarnu grupu za protjerivanje četnika iz te oblasti. Možda će ovo moći izvršiti izvjesni djelovi XXIX div.⁵ Za sada na dijelove III korpusa ne treba računati.

4. Što se tiče Crnogorsko-hercegovačkog primorja, smatramo da će Prim. grupa tamo rešiti situaciju.⁶

5. Vojničke uspehe jedinica treba iskoristiti, organizovati čvrstu vlast u pozadini, koja će uveliko olakšati rad. Ne vredi jedan sektor prepustiti neprijatelju. Pokretnim udarnim grupama treba razbijati četnička uporišta.

6. Podnesite izveštaj o razvoju situacije na tome sektoru i dajte izvesne sugestije i predloge.⁷

24. IX 44. god.
Nikšić

³ Reč je o dejstvima 37. NOU divizije čiji je komandant bio potpukovnik Žarko Vidović (vidi dok. br. 161 i AVII, reg. br. 6-1/12, k. 28: depeše Štaba 37. NOU divizije o dejstvima u septembru).

⁴ Na to područje upućena je 7. crnogorska brigada koja je 30. septembra zauzela Pljevlja, dok je 3. proleterska (sandžačka) brigada 29. septembra oslobodila Prijepolje (vidi dok. br. 161 i *Zbornik*, tom III, knj. 10, dok. br. -144, str. 621).

⁵ Na tome području dejstvovala je 11. hercegovačka brigada 29. NOU divizije, koja je 16. septembra 1944. zauzela Kalinovik i proterala četnike u pravcu Trnova i Foče (*Zbornik*, tom IV, knj. 29, dok. br. 98).

⁶ Potpunije o dejstvima Primorske operativne grupe, u čijem su se sastavu tada nalazile 6. i 10. crnogorska i 2. dalmatinska (proleterska) brigada, vidi *Zbornik*, tom III, knj. 10, dok. br. 144, str. 617-621.

⁷ O tome vidi AVII, reg. br. 5-3/4, i 5-4/4, k. 28 i reg. br. 20-20/1, k. 396: direktiva 2. udarnog korpusa NOVJ od 25. septembra 1944.

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 24. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ ZA DEJSTVA PREMA SANDŽAKU¹

42/68

Naredili smo 37. div. da odmah uputi jednu brigadu na sektor Prijepolje — Pljevlja. Vi odredite jednu vašu brigadu i u zajednici sa Sandžačkom brigadom oslobodite Pljevlja i Prijepolje. Zatim preduzmite široku mobilizaciju ljudstva, a mi ćemo se pobrinuti za oružje.²

24. IX 44. god.
Nikšić

BR. 168

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 24. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 12. UDARNOG KORPUŠA NOVJ DA PREKINE SVAKU RADIO-VEZU S GLAVNIM ŠTABOM NOV I PO VOJVODINE ZBOG NESIGURNOSTI ŠIFRE¹

24. IX

Prekinite svaku vezu sa GŠ Vojvodine zbog nesigurnosti šifre. Između vas mi ćemo posredovati.²

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-54/2 i 21-55/2, k. 394: knjiga primljenih depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

² Potpunije o tome, vidi dok. br. 161 i 166.

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 8-18/10, k. 589-B: knjiga depeša Štaba 12. udarnog korpusa NOVJ.

² Ovo naređenje Vrhovnog štaba usledilo je posle depeše Štaba 12. udarnog korpusa od 21. septembra 1944. da održava redovnu vezu s Glavnim štabom NOV d PO Vojvodine, ali da su šifre nesigurne, pa zbog toga poverljive stvari ne javlja (AVII, reg. br. 8-42/10, k. 589-B).

BR.. 190

SAGLASNOST VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 25. SEPTEMBRA 1944. NA PLAN GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE ZA DEJSTVA U HRVATSKOJ¹

25. IX

Poželjno je i pravilno sadejstvo X korpusa i VI Korpusa u dobro smišljenim operacijama.

U Lici i Gorskom kotaru primjenite način operacija koji nama konvenira. Slažemo se da grupisanje jačih snaga na tom sektoru nebi bilo korisno ni pravilno² (87—60).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 7-5/6, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovo je odgovor Vrhovnog štaba na predlog Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 22. septembra 1944. za zajedničke akcije 6. i 10. udarnog korpusa radi proširenja slobodne teritorije i dejstava 4. i 11. udarnog korpusa na području Like, Gorskog katara i Korduna (Zbornik, tom V, knj. 33, str. 555).

BR.. 190

NAREDBA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 25. SEPTEMBRA 1944. O POSTAVLJANJU GENERAL-LAJTNANTA KOSTE NADA ZA KOMANDANTA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO VOJVODINE KAO I ČLANOVA ŠTABA¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE.

NAREDBA²

VRHOVNOG ŠTABA NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

za 25. septembar 1944. godine

— Za komandanta Glavnog Štaba NOV i PO Vojvodine postavlja se general-lajtnant NAD KOŠTA, dosadašnji komandant III Korpusa NOV.

— Za političkog komesara Glavnog Štaba NOV i PO Vojvodine postavlja se drug LJUBO MOMČILOVIĆ, dosadašnji politički komesar 36. divizije NOV.

— Za zamenika komandanta Glavnog Štaba NOV i PO Vojvodine postavlja se pukovnik AČIM GRULOVIĆ.

— Za načelnika Glavnog Štaba NOV i PO Vojvodine po-

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 43-4, k. 214.

² Ova naredba je napisana po odluci Vrhovnog komandanta posle njegovog odlaska za SSSR. Naime, Vrhovni komandant je još 4. septembra 1944. naredio da mu se na o. Vis jave komandant i politički komesar 3. udarnog korpusa NOVJ, tj. general-lajtnant Košta Nad i pukovnik Vladimir Popović Vlado. Međutim, oni, zbog situacije u istočnoj Bosni i nemogućnosti da pronađu pogodan aerodrom, nisu mogli otići na o. Vis dok se još tamo nalazio Maršal da bi primili nove zadatke u vezi sa dejstvima u istočnoj Bosni i reorganizacijom Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine, pa su u Vrhovni štab otišli tek 21. septembra, kad je Maršal već bio na putu za Moskvu.

Vrhovni štab, odnosno njegov načelnik general-lajtnant Arso Jovanović samo je sproveo u život već donetu odluku Vrhovnog komandanta po kojoj je izvršena reorganizacija Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine, dok je za komandanta 3. udarnog korpusa određen pukovnik (ubrzo je unapređen u čin general-majora) Vladimir Popović, do tada politički komesar, 3. udarnog korpusa (vidi dok. br. 174; AVII, reg. br. 4-2/5, k. 28; Zbornik, tom IV, knj. 29, dok. br. 133).

stavlja se potpukovnik ANTUN KULUNDŽIĆ, dosadašnji načelnik Štaba 36. divizije.

— Za pomoćnika načelnika Štaba postavlja se potpukovnik ANTON HRIBAR.

Raspored se ima izvršiti odmah«.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.) ~ " ' "

PO ZAPOVESTI VRHOVNOG KOMANDANTA
načelnik, general-lajtnant
Arso R. Jovanović

Pošto je prednje objavljeno
svima jedinicama nar. broj 36 od 6. X. 1944.
godine, a XII korpusu izvodio depešom

U naredbe Vrhovnog štaba
Načelnik potpukovnik
Antun Kulundžić

BR. 171

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 25. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO VOJVODINE ZA RUŠENJE KOMUNIKACIJA I PRIHVAT LJUDSTVA ZA POPUNU 12. UDARNOG KORPUSA NOVJ¹

25. IX

Radi sadejstva Lekiću sjećite komunikaciju Mitrovica — Šabac.² Lekić traži da pripremite ljudstvo za prebacivanje, u Mačvu i Posavinu (55—29).³

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4-3/10, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Bliže o rušenju te komunikacije od strane jedinica Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine po ovome naređenju Vrhovnog štaba, vidi Zbornik, tom I, knj. 8, dok. br. 179 i 180.

³ Postupajući po ovome naređenju, Glavni Stab NOV i PO Vojvodine obavestio je 30. septembra 1944. Vrhovni štab da je ljudstvo za popunu 12. udarnog korpusa spremno, ali da je slabo odeveno i obučeno i da se prebacivanje priprema skelama preko Save u Račanskom kutu (AVII, reg. br. 5-4/10, k. 26).

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 25. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ ZA DOSTAVLJANJE IZJAVE SINA DRAŽE MIHAILOVIĆA¹

25. IX

Pošaljite nam izjavu sina Draže Mihailovića.² Neka Plavi³ javi zašto se Dugalić⁴ ne javlja Marku⁵ radio-vezom sa šifrom koju je dobio. Omogućite mu to (26—15).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) li AVII, reg. br. 1-5/1, k. 28: list predatih"depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Na ovaj način Vrhovni štab je odgovorio na depešu Štaba 1. proletherskog *korpusa* NOVJ od 24. septembra 1944. sledeće sadržine:

»U našu vojsku stupio sin Draže Mihailovića. Daće izjavu o Draži kao izdajniku i njegovoj saradnji sa Nemoima.

Da li da ga primimo. Peko« (AVII, reg. br. 10-22/13 k. 26).

Prema depeši Štaba 1. proletherskog korpusa NOVJ od 17. septembra 1944. Dražin sin je zarobljen u Valjevu. On je, prema izjavi, pobjegao iz jedne četničke brigade i bio je član jednog omladinskog aktiva u Beogradu (AVII, reg. br. 33-142/1, k. 372).

U redove NOVJ *stupila je i Dražina kćerka* (vidi dok. br. 177).

³ Mijalko Todorović, politički komesar 1. proletherskog korpusa NOVJ.

⁴ Momčilo, načelnik OZNE 1. proletherskog korpusa NOVJ.

⁵ Aleksandru Rankoviću, načelniku OZNE Vrhovnog štaba NOV i POJ.

BR. 173

**ODOBRENJE VRHOVNOG KOMANDANTA ŠTABA NOV I
POJ OD 25. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KOR-
PUSA NOVJ ZA FORMIRANJE 1. BOKEŠKE BRIGADE I PO-
STAVLJENJA U ŠTABU 2. KORPUSA¹**

516

49/82

Formirajte I bokešku brigadu, i postavite predloženi štab.² Javite nam njeno brojno stanje i uslove popune. Za načelnika vašeg Štaba postavlja se Veljko Zičić³ a za pomoćnika predložite drugog oficira.⁴ Milija Laković može biti pretsjednik vojnog suda. Potvrđuje se postavljenje i Milorada Zarubice.®

25. IX 44. god.

Nikšić

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-56/2, k. 394: knjiga primljenih depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

² Potpunije o predlogu Štaba 2. udarnog korpusa od 24. septembra 1944. za formiranje 1. bokeške brigade, vidi AVII, reg. br. 4-4, k. 28, a o naredbi Štaba korpusa od 29. septembra 1944. za formiranje brigade, vidi Zbornik, tom III knj. 8, dok. br. 193.

³ Do tada je bio komandant 7. crnogorske brigade (AVII, reg. br. 4-4/4, k. 28).

⁴ Štab 2. udarnog korpusa predložio je Milutina Dapčevića, načelnika štaba Primorske operativne grupe (AVII, reg. br. 4-4/4, k. 28).

⁵ Predložen je za pomoćnika političkog komesara 10. crnogorske brigade (AVII, reg. br. 4-4, k. 28).

BR.. 190

NAREDBA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 25. SEPTEMBRA 1944. O POSTAVLJENJU KOMANDANTA I POLITIČKOG KOMESARA 3. UDARNOG KORPUSA I OSTALIH ČLANOVA ŠTABA¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

NAREDBA²

VRHOVNOG ŠTABA NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE,

za 25. septembar 1944. godine

— Za komandanta III korpusa NOV postavlja se general-major VLADIMIR POPOVIĆ, dosadašnji politički komesar istoga Korpusa.

— Za političkog komesara III korpusa NOV postavlja se DANE OLBINA.

— Za zamenika komandanta III korpusa NOV postavlja se potpukovnik VOJO LJUJIĆ, dosadašnji vršioc dužnosti zamenika komandanta istog Korpusa.

— Za načelnika Štaba III korpusa postavlja se pukovnik PERO KOSORIĆ, dosadašnji komandant 27. divizije.

— Za pomoćnika načelnika Štaba postavlja se potpukovnik PETAR RUDOLF, dosadašnji načelnik Štaba 27. divizije.

— Za šefa Personalnog oteka pri Štabu III korpusa NOV postavlja se major DRAGO VUČINIĆ.

Raspored se ima izvršiti odmah.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

PO ZAPOVESTI VRHOVNOG KOMANDANTA
načelnik, general-lajtnant
Arso R. Jovanović

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 16-1, k. 15-A.

² O razlozima za izdavanje ove naredbe, vidi dok. br. 170.

BR. 175

NAREDBA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 25. SEPTEMBRA 1944. O POSTAVLJENJIMA KOMANDANATA I POLITIČKIH KOMESARA U 27. i 38. DIVIZIJI 3. UDARNOG KORPUSA NOVJ¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

N A R E D B A

VRHOVNOG ŠTABA NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

za 25. septembar 1944. godine

— Za komandanta 27. divizije NOV postavlja se potpukovnik MILOŠ ZEKIĆ, dosadašnji komandant 38. divizije NOVJ.

— Za komandanta 38. divizije NOV postavlja se potpukovnik FRANJO HERLJEVIĆ, dosadašnji komandant 18. brigade.

Raspored se ima odmah izvršiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

PO ZAPOVESTI VRHOVNOG KOMANDANTA
načelnik, general-lajtnant
Arso R. Jovanović

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 16-2/1, k. 15-A.

BR.. 190

DIREKTIVA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 26. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 1. ARMIJSKE GRUPE NOVJ ZA PRUŽANJE POMOĆI 12. UDARNOM KORPUSU NOVJ¹

26. IX

Lekić još nije stao na čvrste noge. Njegove jedinice vodile su neprekidne borbe i zamorene su. Nemaju ni municije, odjeće i oružja. XI divizija koja je ušla u njegov sastav mala je i još neprokušana jedinica. Brojno stanje XII korpusa vrlo malo. Popuna je neminovna. Solidna popuna može se izvršiti tek dovlačenjem ljudstva iz Srema. Zato treba stvoriti kanal preko Save. Sve ovo govori da Lekića morate neposredno potpomoći sa VI divizijom, angažujući je celu na pravcu Šabac — Cer. Tek na taj način Lekić će moći odahnuti i reorganizovati korpus. Bez vaše pomoći on neće moći da konsoliduje korpus. Zbog duže usamljenosti potrebno je da se tako jedna solidna i čvrsta jedinica, kao VI lička nađe sa njegovim jedinicama. Kada se XII korpus postavi na čvrste noge i radikalno reši situacija na njegovom sektoru, vi ćete moći osloboditi VI diviziju i računati na XII korpus kao ozbiljnu snagu.²

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1-6/1, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovakav utisak Vrhovni štab je stekao o 12. korpusu na osnovu brojnih depeša 12. korpusa o situaciji u njegovim jedinicama, te depeša 1. proleterskog korpusa i Štaba 1. armijske grupe. Međutim, i štab 1. proleterskog korpusa i Štab 1. armijske grupe NOVJ izveštavali su Vrhovni štab da su već ranije orijentisali 6. proletersku (ličku) diviziju »Nikola Tesla« u pravcu 12. udarnog korpusa radi sadejstva. Postupajući po ovom naređenju Vrhovnog štaba, Štab 1. armijske grupe je ponovo 27. septembra 1944. izvestio Vrhovni štab depešom u kojoj je — pored ostalog — stajalo i ovo:

»Hitno ćemo intervenisati sa Šestom divizijom prema Ceru, u cilju razbijanja neprijatelja, ovladavanja Cerom i dejstvovanja prema Savi. Neka Lekić ostavi jednu brigadu u Krupnju na odmor i radi kontrole terena, da bi sa čitavom Šestom divizijom očistili Cer i orijentišemo je Šapcu« (AVII, reg. br. 4-3/1, k. 28).

O tome vidi i AVII, reg. br. 33-1, k. 372: knjiga depeša 1. proleterskog korpusa, reg. br. 8-10, k. 589-B: knjiga depeša 12. udarnog korpusa.

BR. 177
NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 26. SEP-
TEMBRA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ
ZA DOSTAVLJANJE IZJAVA SINA I KĆERKE DRAŽE MI-
HAILOVIĆA¹

26. IX

Tražite izjavu sina i ćerke Draže Mihailovića i naredite da se dobro postupa sa njima. Takođe neka pripaze na njih jer bi mogli biti napadnuti od nekoga i to nama podmetnuti. [Aleksandar Ranković] Marko*² (34—35).

BR. 178
OBAVEŠTENJE NACIONALNOG KOMITETA OSLOBOĐE-
NJA JUGOSLAVIJE OD 1. OKTOBRA 1944. SVIM GLAVNIM
ŠTABOVIMA, SAMOSTALNIM KORPUSIMA I JEDINICAMA
O NADLEŽNOSTI ZA PROGLAŠAVANJE RATNIM ZLOČIN-
CIMA¹

50/133

Pravo proglašavanja ratnim zločincima pripada centralnoj Državnoj komisiji.² Vi treba da što brže i solidnije pripremite sav dokazni materijal i podnesete konkretne predloge. U tom

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1-6/1, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovaj zahtev je uputio Vrhovni štab na osnovu depeša Štaba 1. proleterškog korpusa NOVJ od 17. i 24. septembra 1944. o stupanju Branka, sina Draže Mihailovića i njegove ćerke Gordane u NOVJ. Bliže o tome, vidi dok. br. 172 i AVII, reg. br. 10-22/13, k. 26.

Izjava sina i ćerke: Branka i Gordane, povodom izdajničkog rada njihovog oca, objavljena je u beogradskom izdanju »Politike« 31. oktobra 1944, na str. 3.

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-56/2, k. 394: knjiga primljenih depeša Štaba 2. udarnog korpusa.

Informacija je dostavljena cirkularom, pa se redakcija odlučila da objavi depešu upućenu Štabu 2. korpusa.

² Državna komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača ustanovljena je odlukom Drugog zasedanja AVNOJ-a 30. novembra 1943.

smislu treba iskoristiti sve vojne i druge arhive zaplenjenih nepr. dokumenata. Vrlo je važno da se dobro dokumentovane liste ratnih zločinaca što pre prikupe i dostave. Pred inostranstvom može istupati samo jedna komisija. Sve treba što pre i što solidnije spremiti:³

26. IX 44. god.
Nikšić

BR. 179

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 26. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 5. UDARNOG KORPUSA NOVJ DA NEPREKIDNO DOSTAVLJA IZVEŠTAJE O BORBAMA ZA BANJALUKU¹

26. IX

Neprekidno šalžite karakteristične momente iz borbi za Banja Luku.² Englezi obećali bombardovanje Kaštela prije podne ili poslije podne 27. o. mj³ Javite da li se kod vas spustio engl. vazd. pukovnik Selbi (75—67).⁴

³ Glavni Štab NOV i PO Slovenije je među prvima dostavio kraću depešu 13. oktobra 1944, u kojoj je izvestio NKOJ da on ne proglašava ratne zločince, ali da će dostavljati predloge (AVII, reg. br. 2-2/4, k. 26).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4-3/7, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Potpunije o tim izveštajima, vidi Zbornik, tom IV, knj. 29, dok. br. 135.

³ Štab 5. udarnog korpusa izvestio je 27. septembra 1944. Vrhovni štab da je toga dana u 11 časova 7 savezničkih aviona bombardovalo tvrđavu Kaštel, da su zgrade zapaljene i da se neprijatelj održao u zidinama i podzemnim hodnicima (Zbornik, tom IV, knj. 29, dok. br. 135).

⁴ Štab 5. udarnog korpusa izvestio je 27. septembra 1944. Vrhovni štab da se pukovnik Selbi spustio toga dana na aerodrom u Zalužanima, da mu se avion pokvario i da će se vratiti preko Sanskog Mosta (Zbornik, tom IV, knj. 29, dok. br. 135).

BR. 190

DIREKTIVA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 26. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE ZA UPOTREBU 26. NOU DIVIZIJE¹

26. IX

XXVI divizija još će ostati na otocima. Prema tome nju za sada ne uzimati u kombinaciju za predviđene akcije. Njeno sadašnje prebacivanje ne bi vam donijelo rezultate, jer bi djelovala kao obična divizija, bez jačih borbenih oruđa. Na njenu upotrebu na kopnu treba računati tek onda kada se stvore uslovi za prebacivanje njene jake artiljerije i tenkova i oklopnih kola. Tada će ona predstavljati jednu udarnu grupu, koja će u vezi sa vašim snagama moći izvršiti krupne zadatke² (37—58, 38—63).

BR. 181

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 27. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O ZABRANI ISKRCAVANJA SAVEZNIKA I OBEZBEĐENJU VAŽNIH TACA NA OBALI¹

27. IX

Saveznici nemaju pravo niti se smiju iskrcati na kopno bez našeg odobrenja i znanja. Ipak je potrebno da odgovarajućim snagama posjednete važne tačke na obali sa kojih se obala može kontrolisati i držati u našoj vlasti² (39—54).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4-2/9, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Potpunije o iskrcavanju jedinica 26. NOU divizije na kopno, vidi dok. br. 302.

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4-4/9, 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

Depeša je primljena u Glavnom štabu Hrvatske 28. septembra 1944. (AVII, reg. br. 2-13/1, k. 119-4).

² To je preduzeo Vrhovni štab kao meru sigurnosti posle nenajavljenog i bez odobrenja -iskrcavanja savezničkih jedinica kod Santa Karantija, u Albaniji (vidi. dok. br. 206).

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 27. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKEDONIJE DA NE IDU U SOFIJU DO OBAVEŠTENJA VRHOVNOG ŠTABA¹

27. IX

Tempu. Sa vašim odlaskom u Sofiju pričekajte još. Bićete blagovremeno obaviješteni.²

BR. 183

DIREKTIVA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 27. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE ZA STVARANJE NOVOG KORPUSA I PRUŽANJE POMOĆI OPERATIVNOM ŠTABU KOSOVA I METOHIJE¹

27. IX

Sasvim je pravilan stav o stvaranju novog korpusa. Broj vaših divizija i priliv novog ljudstva to zahtijeva. Nastojte da to što pre izvedete.² Kosovu i Metohiji morate posvetiti veću pažnju. To zahtijeva i razvoj najnovijih događaja u Albaniji³ (63—62).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 8-4, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovako je odgovorio Vrhovni štab na predlog Glavnog štaba NOV i PO Makedonije od 24. septembra 1944. da pođu u Sofiju na razgovore s Dimitrovom i maršalom Tolbuhinom (AVII, reg. br. 10-40/13, k. 26).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 5-5/8, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovakav je bio stav Vrhovnog štaba o predlogu Glavnog štaba NOV i PO Srbije. Međutim, Vrhovni komandant se sa ovim nije složio, pa je 3. oktobra 1944. naredio da se ne stvaraju nove divizije, već je smatrao čak da i novostvorenu 47. diviziju treba uključiti u jednu od divizija Glavnog štaba Srbije ili 2. proletersku diviziju (vidi dok. br. 220).

³ Potpunije o ukazivanju pomoći Operativnom štabu NOV i PO Kosova i Metohije u ksd.rovim.ci i nsoruzcinju, vidi Zbornik, tom I, knj. 12, dok. br. 144.

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG STABA NOV I POJ OD 27. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 1. ARMIJSKE GRUPE ZA FORMIRANJE JEDNE SUMADIJSKE DIVIZIJE SA SNAGAMA SA KOSMAJA¹

27. IX

Iz političkih a i vojničkih razloga vrlo je važno da od snaga sa Kosmaja formirate jednu srpsku-šumadisku diviziju. Za tu diviziju vi morate odvojiti dobar starešinski kadar. Dakle, mnogo nam je stalo do formiranja te šumadske divizije. Izvestite² (37—64).

Lekić razbio neprijatelja. Zauzeo Lješnicu, Cer i izbio u Pocerinu i Mačvu. Neka mu šesta sadejstvuje dok solidno počisti čitav posavinski sektor. Prenijeli mu vaš zahtjev da u rejonu Krupnja ostavi jednu svoju jedinicu³ (38—62).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1-6/1, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Na ovo naređenje Vrhovnog štaba, Štab 1. armijske grupe NOVJ odgovorio je 30. septembra 1944. depešom sledeće sadržane:

»Kroz deset dana formiraćemo u Valjevu Šumadijsku diviziju, dve brigade su već formirane« (AVII, reg. br. 2-1/1, k. 28).

Međutim, Vrhovni komandant nije dozvolio formiranje ove divizije (vidi dok. br. 252).

³ Ovako je odgovorio Vrhovni štab na depešu Štaba 1. armijske grupe od 24. septembra 1944. da sa 12. korpusom (komandant Danilo Lekić, general-major, prim red.) nemaju veze, da su mu pismenim putem naredili da čisti Cer i zauzme Loznicu i da će, po potrebi, s njim sadejstvovati jedna brigada 6. proleTERSKE divizije »Nikola Tesla« (AVII, reg. br. 4-2/1, k. 28).

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 27. SEPTEMBRA 1944, ŠTABU 5. UDARNOG KORPUSA NOVJ ZA OBEZBEĐENJE BANJALUČKOG USPEHA¹

27. IX

Sada je glavno da obezbedite banjalučki uspjeh. Za ovaj zadatak trebate odrediti dovoljne snage.² Ceo plen iz B. Luke evakuisati na sigurna mesta.³ Prema podacima iz Slavonije primjećena su izvjesna pojačanja B. Gradiška, Nova Gradiška i Derventa.⁴ Likvidacijom Gradiške vaš bi uspeh bio obezbeđen, pa prostudirajte tu mogućnost. Tražili smo bombardovanje, ali kao što znate sve to nije sigurno.⁵

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 7-41/5, k. 461-A: knjiga depeša Štaba 5. udarnog korpusa NOVJ.

² Ovu meru Vrhovni štab je naredio na osnovu izveštaja Štaba 5. udarnog korpusa od 27. septembra 1944. da neprijatelj po svaku cenu želi da povрати Banjaluku, što je bilo tačno (Zbornik, tom IV, knj. 29, dok. br. 135).

³ Štab 5. udarnog korpusa izvestio je 28. septembra 1944. Vrhovni štab da je ispravne avione prebacio na aerodrom kod Sanskog Mosta (Zbornik, tom IV, knj. 29, dok. br. 135).

⁴ Za ponovno zauzimanje Banjaluke neprijatelj je pripremio operaciju »Juriš« (Sturm) za koju je angažovao dve vrlo jake borbene grupe: Borbenu grupu »Rudno« i Borbenu grupu »Fon Panvic«. Prva je napadala Banjaluku sa istoka a druga sa severa, dok je operacijom rukovodio lično komandant nemačkog 69. rezervnog korpusa. Opširnije o tome, vidi Zbornik, tom IV, knj. 29, dok. br. 151 i tom XII, knj. 4, dok. br. 138, kao i prilog 1: izvod iz ratnog dnevnika Grupe armija »F« za septembar 1944.

⁵ Ovako je odgovorio Vrhovni štab na predlog Štaba 5. udarnog korpusa od 27. septembra da se bombarduje Nova Gradiška i Sanski Most, kao i da se vrši mitraljiranje komunikacija Klačnice — Prnjavor i Trapisti — Slatina — Prnjavor (Zbornik, tom IV, knj. 29, dok. br. 135).

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 27. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 5. UDARNOG KORPUSA NOVJ DA SE SAČUVA BANJALUKA I DA SE SAV MATERIJAL EVAKUIŠE NA SIGURNA MESTA¹

27. IX

Za nas je vrlo važno da se Banja Luka sačuva. Uložite sve snage u tom smjeru. Plašimo se da vašim napadom na Travnik ne oslabite sektor Banja Luke.² Tražili bombardovanje i mitraljiranje, ali je sve to nesigurno. Na pravcima ka Banja Luki organizujte dubinsku odbranu sa iskopanim rovovima i bunkerima. Isto tako samu Banja Luku urediti za odbranu. Sav materijal evakuisati na sigurna mjesta. Sprovesti na cijelom sektoru potpunu mobilizaciju svih snaga. Šta rade vaši avioni. Ako bi došli u opasnost prebacite ih na Vis³ (79—124).

Jeste li zabranili engleskim predstavnicima ulazak u Banja Luku. Izvijestite o čemu se radi (80—26).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4-3/7, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

Ovu depešu Štab 5. udarnog korpusa NOVJ primio je 28. septembra (AVII, reg. br. 7-41/5, k. 461-A: knjiga depeša Štaba 5. udarnog korpusa NOVJ).

² To mišljenje Vrhovnog štaba je rezultat izveštaja Štaba 5. udarnog korpusa od 27. septembra 1944. Vrhovnom štabu da će njegove jedinice 30. septembra 1944. napadati Travnik (Zbornik, tom IV, knj. 29, dok. br. 135).

Napad na Travnik je otpočeo 30. septembra 1944. u 18 časova i trajao je dva dana, ali se završio bezuspešno: Travnik nije zauzet (Zbornik, tom IV, knj. 29, dok. br. 126).

Međutim, u ponovljenom napadu na Travnik 20. oktobra 1944. u 19 časova jedinice 5. udarnog korpusa su uspele da zauzmu ovo jako branjeno neprijateljevo uporište 22. oktobra 1944 (Zbornik, tom IV, knj. 30, dok. br. 43).

³ Bliže o avionima, vidi dok. br. 185.

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 27. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE ZA ANGAŽOVANJE DELA JEDINICA RADI KONSOLIDACIJE USPEHA 5. UDARNOG KORPUSA U BORBAMA ZA BANJALUKU¹

27. IX

Kao što znate naši su zauzeli Banja Luku i došli do ogromnog plijena. U vezi sa tim da li se primećuju kakva i kolika neprijateljska prikupljanja u Bosanskoj Gradiški, Novoj Gradiški, Brodu i Derventi.

Potrebno je da izvjesnim vašim djelovima djelujete na sektoru Bosanska Gradiška i Nova Gradiška i olakšate konsolidaciju uspjeha naših snaga na Banjalučkom sektoru. Naši pripremaju napad na Bosansku Gradišku² (11—92).

BR. 188

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 28. SEPTEMBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU O DOLASKU IZ SSSR-A U KRAJOVU I NAREĐENJE ZA PREBACIVANJE VRHOVNOG ŠTABA I NKOJ-A U KRAJOVU¹

28. IX

Vratio sam se danas u Krajovu.² Najhitnije počni prebacivati ovamo delove štaba i štabski materijal. Sa prvim avionom neka ide Mitar sa ostatkom eskadrona i materijalom koji je

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2-2/8, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Potpunije o sadejstvu jedinica 6. udarnog korpusa NOVJ u borbama za Banjaluku i olakšanje položaja 5. udarnog korpusa NOVJ, vidi Zbornik, tom IV, knj. 29, dok. br.. 80.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 21-1/1, k. 15-A.

² Bliže o Maršalovom dolasku u Krajovu a odatle za Moskvu, vidi dok. br. 150

ostao u vili.³ Trebali ste to učiniti već poslije našeg prvog telegrama pre 7 dana.⁴ AVNOJ i Nac. kom. treba će takođe prebaciti.⁵

Arsa sa ostatkom štaba treba da dođe posljednji na oslobođenu teritoriju blizu granice, jer će sa njim doći i savezničke misije.⁶

BR. 189

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 28. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKEDONIJE ZA FORMIRANJE 15. UDARNOG KORPUSA NOVJ I DODELJIVANJE BROJEVA ZA NOVE DIVIZIJE U MAKEDONIJI¹

28. IX

Novom korpusu dajte broj 15. Za divizije dodeljujemo vam brojeve 51, 52, 53. (O svakoj formiranoj jedinici i štabu izvijestite (65—36).²

³ Mitar Bakić, sekretar NKOJ-a, prebacio se iz Barija 6. oktobra 1944. u Štab Operativne grupe divizija, u Srbiju, tj. kod general-lajtnanta Peka Dapčevića (AVII, reg. br. 1-98/10, k. 2125: izveštaj Štaba Baze Bari NOVJ od 6. oktobra 1944).

⁴ O uzrocima neodlaska, u vezi Maršalovog naređenja od 19. septembra 1944, vidi dok. br. 151.

⁵ U pogledu prebacivanja Vrhovnog štaba, AVNOJ-a i NKOJ-a bilo je dilema zbog prisustva još uvek jakih nemačkih snaga u Srbiji, j Postojao je predlog da se ovi organi prebace u Piroć, ali se od toga odustalo, pa su se Vrhovni štab, NKOJ i AVNOJ 16. oktobra 1944. prebacili u Valjevo (vidi dok. br. 191, 230, 242, 277 i 293 AVII, reg. br. 13-15/13.} k. 26: izveštaj načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 16. oktobra 1944).

Opširnije o pripremama, broju lica i načinu prebacivanja pomejnutog vojno-političkog aparata NOP-a, vidi i AVII reg. br. 9-1/3, k. 26, { reg. br. 1-8/1, k. 28, reg. br. 1-103/10, 1-105/10, 1-109/10 i 1-110/10, k. 2125 f i A-CK SKJ, fond CK KPJ br. 1944/337.

^c General-lajtnant Arso Jovanović, načelnik Vrhovnog štaba NOV i POJ, prebacio se sa ostatkom Štaba 16/17. oktobra u Valjevo (AVII, reg. br. 3-41/2, k. 372).

Spuštanje avionima članova Vrhovnog štaba, NKOJ-a i AVNOJ-a i izvršeno je na aerodromu Divcima, 12 km severoistočno od Valjeva.

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 5-5/8, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Bliže o tome, vidi i dok. br. 164.

BR.. 190

SAOPSTENJE RADIO STANICE »SLOBODNA JUGOSLAVIJA« OD 29. SEPTEMBRA 1944. O ODBIJANJU POMOĆI UNRRE OD STRANE NACIONALNOG KOMITETA OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE¹

Telegrafaska agencija nove Jugoslavije (Tanjug)

Telefon: 2931

53, Eaton Place,²
S.W.³ 1

UNRA i Jugoslavija

30. septembar 1944.

SAOPSTENJE PREKO RADIO-STANICE »NOVA JUGOSLAVIJA«, 29. SEPTEMBRA

Navedeni zvanični krugovi su izjavili preko radija: Pošto Unra ne prihvata predlog Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije da raspodelu pomoći koju je Unra predložila da se pošalje **Jugoslaviji** izvrše već ustanovljeni organi narodne vlasti, već je zahtevala da ovu pomoć raspodele organi i organizacije koje je predložila Unra da se uspostave u Jugoslaviji, Nacionalni komitet oslobođenja je obavestio Unru da će oni **biti** prinuđeni da odbiju da prihvate ponuđenu pomoć.

Njihovo traženje da pomoć narodima Jugoslavije treba da raspodele ustanovljeni organi naše narodne vlasti, Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije je potkrepio činjenicom da se položaj Jugoslavije potpuno razlikuje od položaja drugih zemalja:

prvo, jer je od samog početka neprijateljskog napada, Jugoslavija **sprovodila** borbu i nastavila je a sama se oslobodila isključivo zalaganjem sopstvene Narodnooslobodilačke vojske;

drugo, jer su u toku borbe protiv neprijatelja na teritoriji Jugoslavije oformljeni istinski organi narodne vlasti koje je Nacionalni komitet oslobođenja izabrao na demokratskim principima i koji su uživali potpuno poverenje naroda.

Nacionalni komitet oslobođenja je voljan da primi izvestan broj Unrinih predstavnika, koji bi imali puno ovlašćenje da kontrolišu da li je pomoć koju je Unra predvidela da pošalje, dobio i pravilna raspodeljena.

¹ Dokument (preveden sa engleskog jezika) u Arhivu Jugoslavije reg. br.

Redakcija nema na raspolaganju original dokumenta, već objavljuje prevod s dokumenta sa engleskog jezika iz arhive kraljevske jugoslovenske vlade u Londonu.

Sadržinu dokumenta je najverovatnije odredio predsednik NKOJ-a maršal Tito za vreme njegovog boravka u Moskvi.

² Čita se It. No Plejs.

³ (Skracénica od engleskih reci South-West, što znači: jugozapad.

BR. 137

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
29. SEPTEMBRA 1944. GENERAL-LAJTNANTU ALEKSAN-
DRU RANKOVICU DA POŠALJE MITRA BAKICA U KRA-
JOVU SA ARHIVOM¹**

29. IX 44.

Odmah pošalji Mitra sa ljudima i arhivom koja se nalazi u vili. Iz Barija dolazi avion sutra ih prekosutra.

Ordene treba tamo neko da preuzme i pod punom odgovornošću čuvati. U tu svrhu trebalo bi dodeliti nekoga iz eskadrona.

BR. 192

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
29. SEPTEMBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU ZA SLANJE
ARTILJERACA I OBAVEŠTENJE O DOBIJANJU MATERI-
JALA OD CRVENE ARMIIJE ZA KOMPLETIRANJE NAO-
RUŽANJEM 12 PEŠADIJSKIH I 2 VAZDUHOPLOVNE DI-
VIZIJE¹**

29. IX 44.

Artiljerce, razne instruktore i oficire slati postepeno ovamo jer su nam ovde neophodno potrebni.² Dobili smo za 12 punobrojnih divizija potpuno naoružanje sa artiljerijom i ostalim. Kaži Arsi da ću smanjiti broj divizija od 46 na 24 jer di-

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-1/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Potpunije o odlasku Mitra Bakica, sekretara Nacionalnog komiteta, vidi dok. br. 188.

³ Ordenje je poslato Vrhovnom komandantu 8. oktobra 1944. Potpunije o tome, vidi Ayil, reg. br. 13-7/13, k. 26.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-1/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Prema depeši Vrhovnog štaba od 2. oktobra 1944, u Bariju se nalazilo 20 artiljeraca sa Ivanom Milutinovićem, gde su čekali polétanje pod povoljnijim vremenskim uslovima, dok je Štab Baze Bari NOVJ izvestio 6. oktobra da su Milutinović i 42 artiljerca poleteli iz Baze sa dva sovjetska aviona (AVII, reg. br. 12-4/13, k. 26 i reg. br. 1-98/10, k. 2125).

vizije moraju biti najmanje od 10.000 ljudi.³ Osim toga moramo imati rezervu za popunjavanje. Dobili smo dve divizije avijacije jedna sturmovika a jedna lovaca. One stupaju odmah u dejstvo.⁴

³ Prema postignutom sporazumu maršala Tita i sovjetske vlade, za vreme njegovog boravka u Moskvi od 21. do 28. septembra 1944, Narodnooslobodilačkoj vojsci Jugoslavije isporučeno je 96.515 pušaka, 20.528 pištolja, 68.423 laka i teška mitraljeza, 3.797 protivtenkovskih pušaka, 512 protivavionskih mitraljeza tipa »DŠK«, 3.364 minobacača raznog kalibra, 170 protivavionskih i 895 artiljerijskih oruđa raznih kalibara, 1.329 radio-stanica, 7 evakuacijskih i 4 hirurške bolnice i drugi materijal. (O tome vidi grupa autora, *Beogradska operacija*, Vojnoistorijski institut JNA, Beograd 1964, str. 94). Međutim, zbog ogromnog priliva ljudstva u jedinice NOVJ do smanjenja broja divizija nije došlo.

⁴ Prema postignutom sporazumu, NOVJ je stavljen na raspolaganje 491 avion (vidi *Beogradska operacija*, str. 94).

Međutim, kako NOVJ u to vreme nije imala dovoljno avijatičara, to je prema postignutom sporazumu veći broj omladinaca poslat na školovanje u SSSR (vidi dok. br. 315), a deo određenog ljudstva se obučavao u zemlji. To ljudstvo se osposobljavalo u sastavu Vazduhoplovne grupe »Vitruk« čija su 10. gardijska jurišna divizija i 236. lovačka vazduhoplovna lavovska divizija predate NOVJ prema postignutom sporazumu. Radi toga su od strane Vrhovnog štaba formirani paralelni štabovi i posade koji su se obučavali uz sovjetske štabove -i pilote. Tako se, npr., uz sovjetski Stab 10. jurišne divizije nalazio Stab 42. vazduhoplovne divizije NOVJ, dok se uz Stab sovjetske 236. lovačke divizije nalazio Stab 11. vazduhoplovne divizije NOVJ. Slično je bilo i za vazduhoplovne pukove (bilo ih je šest), kao i za bataljonske aerodromske službe (bilo ih je pet), dok konačno aprila 1945. avijacija nije prešla potpuno već obučenog kadra Vazduhoplovstva Jugoslovenske armije (Zbornik, tom X, knj. 1, dok. br. 204).

BR. 193

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
29. SEPTEMBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU DA PREKO
ŠTAMPE I TANJUGA OBJAVI DA JE ZAVRŠIO SA IN-
SPEKCIJOM TRUPA U SRBIJI¹**

Dajte u štampu i preko »Tanjuga«² da sam ja završio in-
spekciju trupa u zap. Srbiji³ i nekim drugim oblastima.⁴

29. IX 1944.

Tito

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 54-1/1, k. 15: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Telegrafaska agencija nove Jugoslavije.

³ Tako piše u originalu.

⁴ Ovaj zahtev je usledio na interesovanje saveznika posle Maršalovog odlaska u Moskvu, što se čuvalo u najvećoj tajnosti, kao i posle saopštenja Telegrafske agencije Sovjetskog Saveza (TASIS-a) o postignutom sporazumu između NKOJ-a i sovjetske Vrhovne komande. U vezi s tim, Vrhovni štab je 29. septembra 1944. poslao depešu Vrhovnom komandantu u kojoj je stajalo:

»Sav[eznički] krugovi pogođeni sporazumom o ulasku Crvene armije u Jugoslaviju. Kažu da su Rusi genijalno izigrali dogovor na Teheranskoj konferenciji o neuplitanju [u] naša pitanja. Sav[eznicima] je sada teško postaviti slična pitanja NKOJ, jer se boje da bi ih ovaj odbio, budući da ima dosta argumenata za to, i da bi to značilo u nekoliko i njegovo priznanje« (AVII, reg. br. 13-1/13, k. 26).

BR. 194

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
29. SEPTEMBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ ZA
SLANJE ARTILJERACA U KRAJOVU I POTČINJAVANJE
ARTILJERIJSKIH JEDINICA VRHOVNOG ŠTABA 8. UDAR-
NOM KORPUSU NOVJ¹**

29. IX

Najhitnije uputite ovamo p. puk. Pajevića, Arandelovića, kapetana Smodlaku, majora Brajovića, Ašanina, Nikolaića, kapetana Čoka, poručnika Jušnjevskog, kapetana Arsenovića. Uputite s art.ilj. kursa po 10 slušača, sa oficirskog, signalnog i iz izviđačkog.² Ovdje će djelovati artiljerijsko odeljenje — pod Obradovićem,³ a ostatke Školskog diviziona i odeljenja¹ rasformirajte i stavite na raspoloženje VIII korpusu. Teški divizion⁵ neka uđe u sastav artiljerije VIII korpusa.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 22-I/I, k. 15: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Tražene starešine nisu mogle da budu odmah upućene zbog toga što je u to vreme iz Barija bila velika frekvencija slanja ljudstva na školovanje u SSSR: prebacivanje Vrhovnog štaba, NKOJ-a i AVNOJ-a u iSrbiju i dr., tako da saveznici nisu mogli da odgovore traženim zahtevima u pogledu transportnih aviona. Tako je Vrhovni štab svojom depešom od 10. oktobra 1944. izvestio Maršala da »Pajević sa 40 artiljerca još čeka u Bariju« (AVII, reg. br. 13-9/13, k. 26).

³ Branka, načelnik Artiljerijskog odeljenja Vrhovnog štaba NOV i POJ.

⁴ Odnosi se na dotadašnje Artiljerijsko odeljenje Vrhovnog štaba.

⁵ Misli se na 1. teški motorizovani divizion Vrhovnog štaba (vidi dok. br. 117).

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 29. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKEDONIJE ZA USPOSTAVLJANJE VOJNIH USTANOVA I TRAŽENJE OBJAŠNJENJA U VEZI S DEJSTVIMA BUGARSKIH JEDINICA U MAKEDONIJI¹

29. IX

Javite nam pod čijom se komandom nalaze te dvije bugarske jedinice, koje se sada kod Strumice bore protiv naše IV brigade.² Vi treba da uspostavite i organizujete naše vojničke ustanove (komande područja, komande mjesta, straže itd.) na cijeloj oslobođenoj teritoriji Makedonije. Izgleda da su neke bugarske jedinice dobile operativne zadatke u sklopu dejstva Crvene armije. To dejstvo bugarskih jedinica moglo bi zahvatiti i sektor Makedonije. O tome ćete blagovremeno biti obaviješteni. I u tom slučaju narodna vlast je u vašim rukama. Bugari se ne smiju mješati u naše stvari (69-7, 70-76).

BR. 196

DIREKTIVA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 29. SEPTEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE ZA ZAUZIMANJE STAVOVA PREMA OTECESTVENOFRONTOVSKIM BUGARSKIM JEDINICAMA¹

29. IX

Bugari su vjerovatno dobili zadatak u sadejstvu sa Crvenom armijom. Vi ćete biti blagovremeno izviješteni. Glavno je to da Bugari nemaju pravo da se miješaju u naše unutrašnje stvari. Narodna vlast ostaje u rukama naših narodnih organa. Ne možemo predvidjeti razvoj situacije na sektoru Jablanice. No svakako se naslanjajte na saveznike prema istoku² (71-83).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 10-5/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Glavni štab NOV i PO Makedonije dostavio je 7. oktobra 1944. Vrhovnom štabu u vezi s tim depešu sledeće sadržine:

»Telegram broj 4 od 27/IX pogrešno šifriran, ili dešifriran. Bugarske snage ne bore se protiv naše IV brigade, no one su se samo povratile na našu teritoriju i zajedno sa našom Četvrtom brigadom učestvovalе u borbama kod Strumice« (AVII, reg. br. 10-12, k. 26).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 5-5/8, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² O tome, vidi dok. br. 195.

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 29. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 3. UDARNOG KORPUSA NOVJ ZA USPOSTAVLJANJE VEZE SA 28. DIVIZIJOM¹

29. IX

28. divizija nalazi se na prostoru Devetak — Puračić — Bikodže. Kaže da nema veže sa vama. Hitno uspostavite vezu i upotrebite je prema direktivi koju smo vam dali. Čudi nas da ste izgubili toliko vremena i još to niste uradili (45-96).²

BR. 198

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 29. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 28. DIVIZIJE ZA POVEZIVANJE S 3. UDARNIM KORPUSOM NOVJ I DEJSTVA U ISTOČNOJ BOSNI¹

29. IX

Štab III korpusa nalazi se u Tuzli. Hitno se povežite s njim. Čudi nas da to niste već uradili. III korpus dobio je direktivu o vašoj upotrebi. Istu takvu direktivu poslali smo i vama. Javite jeste li dobili. Direktiva upućena radio vezom² (9-53).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4-6/5, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Prema depešama Štaba 3. udarnog korpusa NOVJ od 26. i 29. septembra 1944. Štab korpusa je imao veze sa 28. divizijom kojoj je čak 29. septembra 1944. postavio zadatak da na liniji Rastošnica — Drina onemogući probijanje na jug Draži Mihailoviću, koji je 27. septembra 1944. prešao r. Drinu kod s. Badovinaca, prebacujući se iz zapadne Srbije u istočnu Bosnu (vidi dok. br. 198 i 204 i Zbornik, tom IV, knj. 29, dok. br. 133).

Iz Operacionog dnevnika Štaba 28. divizije se vidi da je ona primila direktivu 26. septembra 1944, pa se ovde verovatno radi o nekom zastoju u centru veze Vrhovnog štaba (Zbornik, tom IV, knj. 29, dok. br. 137).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2-13, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Redakcija nije pronašla odgovore Štaba 28. divizije, ali se iz depeša Štaba 3. udarnog korpusa upućenih 26. i 29. septembra 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ vidi da je Štab divizije upoznat sa zadacima postavljenim od Vrhovnog štaba i da su se njegove jedinice nalazile u pokretu 29. septembra prema r. Drini (vidi dok. br. 197 i Zbornik, tom IV, knj. 29, dok. br. 133).

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
30. SEPTEMBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU DA SE U KRA-
JOVU UPUTE SVI VAZDUHOPLOVCI SA ARTILJERCIMA¹**

30. IX

Uputite ovamo sve raspoložive vazduhoplovce,² zajedno s artiljercima³

Javite Koči da nam se javlja po poslanom planu (depeša od 30. IX).³

BR. 200

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
30. SEPTEMBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU ZA DOSTAV-
LJANJE IZVEŠTAJA O ISKRCAVANJU SAVEZNIKA NA
DALMATINSKOJ OBALI I OTOCIMA¹**

30. IX 44.

Najhitnije pošaljite kratak izveštaj o tome šta je sa iskrca-
vanjem saveznika na Dalmatinskoj obali i otocima.² Dalje ka-
kva je vojna situacija u Hrvatskoj i Sloveniji.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 24-1/1, k. 15: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Zbog loših vremenskih uslova i neupotrebljivosti aerodroma u Bariju, prva grupa od 40 avijatičara upućena je u Krajevnu 10. oktobra 1944 (AVII, reg. br. 13-9/13, k. 26).

³ Bliže o njihovom upućivanju, vidi dok. br. 194.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-1/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Vrhovni štab je na ovo Maršalovo naređenje odgovorio 1. oktobra 1944. da je »Iz Londona pre 8 dana stigla direktiva PWB-u da forsiraju u štampi vesti o akcijama britanskih trupa na dalmatinskim ostrvima« (AVII, reg. br. 13-1/13, k. 26).

BR.. 190

OBAVEŠTENJE GENERALNOG SEKRETARA KP JUGOSLAVIJE OD 30. SEPTEMBRA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O ODRŽAVANJU ANTIFAŠISTIČKE SKUPŠTINE NARODNOG OSLOBOĐENJA SRBIJE¹

30. IX

Skupština treba da se održi u ist. Srbiji.² Delegate upućivati kod Koče. Članove AVNOJ-a — Srbijance, Ribara,⁸ Ribnikara,⁴ popa Zečevića⁵ i druge otpraviti takođe u ist. Srbiju da bi uzeli učešće na skupštini. Ti⁶ i Crni⁷ bi isto trebali biti tamo. Ti bi mogao doći direktno kod mene, a odavde tamo.⁸

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-1/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Na ovaj način je odgovorio generalni sekretar KPJ Josip Broz Tito na depešu Aleksandra Rankovića, organizacionog sekretara CK KPJ, od 28. septembra 1944. upućenu Titu s molbom da odgovori da li će se ASNOS održati u istočnoj ili zapadnoj Srbiji (A-CK SKJ, fond CK KPJ, br. 1944/314).

Naime, ova depeša Rankovića usledila je na pitanje Blagoja Neškovića, sekretara PK KPJ za Srbiju od 24. septembra 1944. o mestu održavanja ASNOS-a (A-CK SKJ, fond CK KPJ, br. 1944/738).

Potpunije o održavanju antifašističke skupštine narodnog oslobođenja Srbije (ASNOS-a), vidi dok. br. 250.

³ Ivana, predsednika Prezidijuma AVNOJ-a.

⁴ Vladimira, potpredsednika NKOJ-a i poverenika za informacije.

⁵ Vladu, poverenika za unutrašnje poslove NKOJ-a.

⁶ Misli se na Aleksandra Rankovića.

⁷ Sreten Žujović, član CK KPJ i poverenik za finansije NKOJ-a.

⁸ Ranković se uputio iz Barija u Valjevo 16. oktobra 1944, ali se nije mogao prebaciti u Vršac (AVII, reg. br. 13-15/13, k. 26).

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
30. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 1. ARMIJSKE GRUPE NOVJ
ZA DOSTAVLJANJE IZVEŠTAJA I POPUNU DIVIZIJA DO
BROJNOG STANJA OD 10.000 BORACA¹**

30. IX 44.

Za Peka

Šalji direktno meni na ist. granicu Srbije putem depeše tačni položaj na tvom frontu.² Neki napad na Beograd bez mog j odobrenja ne smeš preduzimati. Vršiti mobilizaciju i popunjavanje svoje divizije. Divizije moraju narasti na 8—10.000. Dobili smo kompletno naoružanje za 12 punih divizija. Od Sovj. Sav. Svaka divizija će imati od 80—90 topova raznog kalibra, i veliki broj bacača raznih kalibara.³ Pripremi artiljerce. Mobiliziraj konje za artiljeriju itd. Spremi aerodrom za spuštanje aviona kojim ćeš doći do mene čim te pozovem.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-21/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovu depešu Vrhovni komandant je poslao iz Krajove, gde je ponovo došao 28. septembra 1944. po povratku iz SSSR-a, gde je vodio razgovore o pružanju pomoći u naoružanju NOVJ i učešću jedinica Crvene armije u borbama za oslobođenje dela Srbije i Beograda (vidi dok. br. 188).

³ Potpunije o tome, vidi dok. br. 192.

BR.. 190

INFORMACIJA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 30. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ O NEPRIJATELJSKIM NAMERAMA I PREBACIVANJU DRAŽE MIHAILOVIĆA U ISTOČNU BOSNU¹

63/95

Vjerovatno da Nemci hoće da se sa primorskog pojasa povuku pod zaštitom četnika. Moguće je da će sa četnicima ostati manji nemački djelovi. Vi to dobro osmatrajte. Imamo podatke da 181. div. iz Crne Gore treba da se prebaci preko Prizrena u Srbiju.² Saznajemo da se Država sa jednom grupom četnika prebacio u istočnu Bosnu. Nije isključeno da se krene ka sektoru Jahorine, a možda i južnije.³

30. IX 44. god.

Nikšić

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-58/2, k. 394: knjiga primljenih depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

² Taj podatak o prebacivanju 181. pešadijske divizije u Srbiju bio je samo delimično tačan. Iz sastava ove divizije prebacio se samo jedan ojačani puk pod imenom Borbena grupa »Hart« koja se borila u dolini Zapadne Morave, a *potom* je obezbeđivala mostobran kod Višegrada, sve dok se nemačke jedinice Grupe armija »E« nisu prebacile preko Drine (Zbornik, tom IV, knj. 31, dok. br. 433 i 437 i tom XII, knj. 4, priloge 1 i 2, deo ratnih dnevnika Komande Jugoistoka i Grupe armija »E« za septembar 1944).

³ Draža Mihailović se 28. septembra 1944. prebacio kod Badovinaca preko Drine u istočnu Bosnu (AVII, reg. br. 11-120/13, k. 26: izveštaj Štaba 12. udarnog korpusa NOVJ od 28. septembra 1944). O njegovom prelasku i daljim pokretima, vidi Zbornik, tom IV, knj. 29, str. 584.

BR. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 30. SEPTEMBRA 1944. ŠTABU 3. UDARNOG KORPUSA ZA DEJSTVA U ISTOČNOJ BOSNI¹

30. IX

Mi smo vam dali direktivu² za upotrebu Slavonske divizije, koja je prebačena iz centralne u istočnu Bosnu. Ta divizija nosi broj 28. Rad divizija iz sastava vašeg korpusa, vi regulišite. Posle svakog objašnjenja javite jeste li razumjeli direktivu (48-60).

BR. 205

DEPEŠA ŠTABA BAZE BARI NOVJ UPUĆENA 30. SEPTEMBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O DOLASKU DELEGATA KRALJEVSKE JUGOSLOVENSKE MORNARICE I BRITANSKOG ADMIRALITETA RADI PREGOVORA OKO PREDAJE JUGOSLOVENSKE MORNARICE NARODNOOSLOBODILACKOJ VOJSCI JUGOSLAVIJE¹

30. IX

Kapetan korvete Eugen Šoštarić-Pisačić oficir kraljevske mornarice za vezu Šubašić — Tito.² Admiral Cunningham³ poslat od Velebita i admirala Jadranske flote Morgana, dolazi na Vis po pitanju dolaska kraljevske mornarice pod komandu Maršala.⁴

Poljanac⁵

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4-6/5, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Bliže o toj direktivi i izveštajima Štaba 3. korpusa, vidi dok. br. 156 i 197.

³ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1-90/10, k. 2125: knjiga depeša Štaba Baze Bari NOVJ.

⁴ Bliže o njemu, vidi dok. br. 149.

⁵ Nije došao admiral Kaningem, već kapetan korvete Montgomeri (vidi dok. br. 216).

⁶ Potpunije o tim razgovorima, vidi dok. br. 216. i 260.

⁷ Ime mu je Branko; po činu je bio general-major. U to vreme se nalazio na položaju načelnika Baze Bari NOVJ.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 1. OKTOBRA 1944. ZA PREDUZIMANJE MERA BEZBEDNOSTI U VEZI SA ISKRCAVANJEM SAVEZNIČKE VOJSKE U ALBANIJU, ODLASKOM KOMANDANTA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO MAKEDONIJE ZA SOFIJU, STAVLJANJEM POD NADZOR AUGUSTA KOŠUTICA, FUNKCIONERA HSS-A U ZEMLJI I ODRŽAVANJEM SKUPŠTINE U SRBIJI¹

DRUGU RANKOVIĆU

1. U vezi s iskrcavanjem savezničke vojske u Albaniji treba da preduzmete sve mere opreznosti. Nigde bez našeg odobrenja savezničke vojske ne mogu stupiti na teritoriju Jugoslavije.² Izdajte naređenje u moje ime štabu Osmog korpusa Južne grupe i Drugom korpusu, kao i Glavnom štabu Hrvatske, da zauzmu sve stratejske tačke i da budu veoma budni u odnosu na obalu Jadranskog mora, kako bi bile osujećene bilo kakve po nas neočekivane akcije.³

2. Ispitati hitno ko je poslao telegram »Slobodnoj Jugoslaviji« o tome da je AVNOJ doneo odluku da se veronauka uvodi

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u A-CK SKJ, fond CK KPJ, br. 1944/318.

Depeša je bez datuma: najverovatnije da je poslata 1. oktobra 1944. za koji se datum redakcija i odlučila, pa je taj datum stavila u uglastu zgradu.

² Tako je odgovorio Vrhovni komandant na depeše Vrhovnog štaba od 25. i 30. septembra o iskrcavanju britanske 2. divizije specijalnih službi 25/26. septembra 1944. kod Santa Karantija, u Albaniji, bez odobrenja vojno-političkog rukovodstva nove Albanije, kao i prikupljanju četnika u Crnoj Gori i Hercegovini radi prodora ka Dubrovniku i Crnogorskom primorju, gde se očekivalo iskrcavanje saveznika (AVII, reg. br. 13-1/13, k. 26 i A-CK SKJ, fond CK KPJ, br. 1944/312 i 322).

Te depeše Vrhovni štab je uputio Maršalu u Moskvu, odnosno Krajovu, na osnovu podataka koje je primio od šefa Vojne nršije NOVJ u Albaniji pukovnika Velimira Stojniča 24. septembra 1944 (AVII, reg. br. 2-1/16, k. 27: knjiga primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ).

Vrhovni štab je potom redovno obaveštavao maršala TČa u Krajovi o toku te savezničke provokativne akcije na albanskoj teritoriji, koja se završila 14. oktobra zauzimanjem Santa Karantija od strane jedinica britanske 2. SS divizije, tj. 2. divizije SDecialn:'h službi (Srecial Service) pod komandom generala Cerčila i jedinica Narodnooslobodilačke vojske Albanije, posle čega su se Britanci povukli.

Opširnije o tome, vidi AVII, reg. br. 2-2/16 i reg. br. 2-3/16, k. 27; A-CK SKJ, fond CK KPJ, br. 1944/312 i 322; Vladimir Dedijer, n. d, str. 125 i 126.

³ Potpunije o upućivanju tih naređenja štabovima 2. i 8. udarnog korpusa NOVJ, vidi dok. br. 181 i AVII, reg. br. 21-57/2, k. 394.

u škole kao obavezan predmet. Ja ću tražiti da se to demantuje.⁴

3. Za Tempa. Tempo i Apostolski treba da odgode odlazak u Sofiju dok ja ne izdam odobrenje. Delegacija Otečestvenog fronta Bugarske može da pričeka kod nas, jer ću je uskoro pozvati na dogovor.®

4. Za Andriju. Košutića stavite pod nadzor. Izolujte ga od Čerčila.⁶

5. Srpska skupština treba da se održi desetog oktobra. Mesto održavanja skupštine odredićemo kroz nekoliko dana. Javite Mihajlu da oni izvrše sve pripreme.⁷

[1. oktobar 1944.]

TITO

⁴ Ovaj zahtev Vrhovni komandant je uputio na temelju depeše Aleksandra Rankovića od 24. septembra 1944. da je »Slobodna Jugoslavija« emitovala vest da je AVNOJ doneo odluku o uvođenju veronauke i da bi to trebalo demantovati (A-CK iSKJ, fond CK KPJ, br. 1944/307).

Ranković je potom, na temelju ove Maršalove instrukcije, uputio telegram Vojnoj misiji NOVJ u SSSR-u 1. oktobra 1944. sa zahtevom da Moša Pijade ispita ceo slučaj (AVII, reg. br. 3-52/1, k. 57-4).

Moša je nakon toga odgovorio 3. oktobra 1944. da je tu odluku uzeo Veljko Vlahović iz »Vjesnika« kao rešenje ZAVNOH-a, a ne AVNOJ-a, i da je tako tu vest prenela Radio-stanica »Slobodna Jugoslavija« kao odluku ZAVNOH-a (AVII, reg. br. 3-53/1, k. 57-4).

⁵ To je Maršalov odgovor na depešu Vrhovnog štaba NOV i POJ o pozivu na razgovore koji su upućeni Svetozaru Vukmanoviću Tempu, delegatu CK KPJ i Vrhovnog štaba pri CK KP Makedonije i Glavnom štabu NOV i PO Makedonije, i general-majoru Mihailu Apostolskom, komandantu Glavnog štaba NOV i PO Makedonije. Međutim, ispostavilo se da to nije bio poziv za razgovore s maršalom Tolbuhinom, komandantom 3. ukrajinskog fronta, već da je to bio pokušaj CK Bugarske radničke partije (komunista) da ih obmane i da predstavnici bugarske armije vode pregovore s njima, što su ovi odbili (AVII, reg. br. 13-6/13, k. 26 i Mihailo Apostolski, *Završne operacije za oslobođenje Makedonije*, Vojnoizdavački zavod »Vojno delo«, Beograd 1953, str. 235—239).

⁶ Ovo je zahtev koji je Maršal dostavio Vrhovnom štabu da se dostavi preko Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske za Andriju Hebranga, političkog sekretara CK KP Hrvatske.

Naime, *mi. August* Košutić, jedan od prvaka Hrvatske seljačke stranke (HSS), nalazio se na oslobođenoj teritoriji, gde je harangirao protiv NOP-a, obezbedivao rasturanje letaka od strane HSS-a, pisao dr Ivanu Šubašiću, predsedniku kraljevske jugoslovenske vlade, razvijao tezu o seljačko-buržoaskoj hrvatskoj državi, vodio razgovore sa ustašama i održavao kontakte sa čerčilovim sinom Randolfom Čerčilom. Šefom Britanske vojne misije pri Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske. Svi pokušaji u septembru 1944. da se Košutić pridobije za Jedinstveni narodnooslobodilački front od strane CK KP Hrvatske su takođe ostali bezuspešni, jer je Košutić pokazao kao krajnje reakcionarno raspoložen prema NOR-u i svim silama je nastojao da razbije NOP u Hrvatskoj, radi čega je CK KPJ dva puta intervenisao kod Maršala, dok je ovaj boravio u Moskvi, pa je ovo i Maršalov odgovor na te intervencije.

Opširnije o tome, vidi AVII, reg. br. 9-2/6, k. 26; A-CK SKJ, fond CK KPJ, br. 1944/307 i 745; Dušan Plenča, n. d., str. 303—308.

⁷ Potpunije o održavanju skupštine, vidi dok. br. 250.

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
1. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU ZA ODNOS SA
OTEČESTVENOFRONTOVSKOM BUGARSKOM I SLANJE
RANJENIKA¹**

1. X 44.

Za Rankovića

Sa Bugarskom ćemo urediti pitanje kad dođe kod mene delegacija.

Makedoncima javi da ne dolaze u sukob s Bugarima, jer će sva ta pitanja biti u najkraće vreme rešena.²

Iz Italije prebacite u zemlju sve što mi je za rad neophodno. Ranjenike iz Bosne, Srbije i Crne Gore, Hrvatske i Dalmacije više ne slati u Italiju. Iz Slovenije bi po mogućstvu trebalo slati ranjenike u Hrvatsku. Skoro ćemo u Srbiji stvoriti uslove za primanje ranjenika iz drugih krajeva. U Rusiju ne slati ranjenike iz Italije. Tuberkulozne iz Italije prebaciti ponovo na otoke.³

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-1/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovim je Maršal odgovorio na depešu Vrhovnog štaba NOV i POJ od 30. septembra 1944. u vezi sa zahtevom Glavnog štaba NOV i PO Makedonije o zauzimanju stava prema Bugarima.

³ Ovo naređenje Vrhovni štab je raspisao svim glavnim štabovima i samostalnim korpusima.

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
1. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU ZA DOSTAVLJA-
NJE IZVEŠTAJA O ZAHTEVU AMERIČKE VOJNE MISIJE
ZA AERODROM U BANJALUCI¹**

Za Rankovića

1. X 44.

Amerikancima postavite pitanje šta će im aerodrom u Banjoj Luci. Mi smo principijelno protiv davanja baza u zemlji ali možemo dozvoliti služenje našim aerodromima koji će biti pod našom komandom i kontrolom.²

¹ Original 'depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-2/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Na ovaj način Maršal je odgovorio na depešu Vrhovnog štaba od 28. septembra 1944. kojom je obavešten da je major Rid iz Američke vojne misije izrazio želju da se aerodrom kod Banjaluke (misli se na aerodrom Zalužane, koji su jedinice 5. udarnog korpusa osvojile prilikom napada na Banjaluku 18. septembra 1944) preda na korišćenje saveznicima. Bliže o toj depeši, vidi A-CK SKJ, fond CK KPJ, br. 1944/313.

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
1. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU DA SE ŠTO VIŠE
MATERIJALA PRENESE U SLOVENIJU SOVJETSKIM
AVIONIMA I DA SE NAREDI 2. UDARNOM KORPUSU NOVJ
DA POSEDNE PRIBOJ, PLJEVLJA I PRIJEPOLJE U SAN-
DŽAKU¹**

Za Rankovića

1. X 44.

Neka u Sloveniju što više materijala prenose iz Italije ruski avioni.² Čim budu stvoreni uslovi na granici između nas i Rumunije, slaćemo tamo materijal odavde.

Dajte nalog 2. Korpusu da čvrsto zaposedne Priboj, Pljevlje i Prijepolje u Sandžaku.³

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-2/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog Štaba NOV i POJ.

² Tako je odgovorio Vrhovni komandant na depešu Edvarda Kardelja poslatu preko Bar.ija 28. septembra 1944. u kojoj ga je obavestio da Englezi ne šalju ništa oružja Glavnom štabu NOV i PO Slovenije i zamolio da se pošalje 10.000 pušaka, 1.000 mitraljeza i drugog materijala, pošto je u Sloveniji mobilisano 20.000 ljudi koji su bez oružja i municije, i da se Glavni štab Slovenije zbog toga nalazi u teškom položaju (AVII, reg. br. 1-83/10, k. 2125).

O nedostatku oružja Kardelj je intervenisao i 9. septembra 1944 (AVII, reg. br. 1-4/1, k. 26).

Posle ove Maršalove intervencije ubrzano je slanje oružja i municije Glavnom štabu NOV i PO Slovenije (AVII, reg. br. 6-4, k. 26).

³ Potpunije o izdatom naređenju Štabu 2. udarnog korpusa, vidi dok. br. 254.

BR. 210

**OBAVEŠTENJE EDVARDA KARDELJA OD 1. OKTOBRA
1944. VRHOVNOM KOMANDANTU NOV I POJ O HAPŠE-
NJU SLOVENAČKOG PESNIKA OTONA ŽUPANČIČA S
MOLBOM DA SE DOZVOLI NJEGOVA RAZMENA ZA ZA-
ROBLJENOG NEMAČKOG GENERALA¹**

1. X 44.

Nemci su uhapsili pesnika Otona Zupančiča na putu za slobodnu teritoriju. Da li bi ga mogli predložiti za razmenu za zarobljenog generala u Banja Luci.² Politički bi bilo važno.³ B e v c.⁴

¹ Original depeše • (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 13-1/13, k. 26: list poslatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Jedinice 5. udarnog korpusa NOVJ za vreme druge banja-lučke operacije u septembru 1944. zarobile su general-majora Karl-Krebs fon Devica (*Zbornik*, tom IV, knj. 29, dok. br. 111 i 135).

³ Maršal je odobrio zamenu zarobljenog nemačkog generala za pesnika Otona Župančiča (vidi dok. br. 248).

⁴ To jest: Edvard Kardelj. On se, posle obavljenih razgovora u Hrvatskoj i Sloveniji, vratio u Kocanu, kod Barija 25. septembra 1944 (Josip Smodlaka, n. d., str. 195).

BK. 211

**INSTRUKCIJA EDVARDA KARDELJA OD 1. OKTOBRA
1944. DELEGATU NKOJ-A ZA RAZGOVORE SA AMERIČ-
KOM POČASNOM LEGIJOM U VEZI S PRIJEMOM POMOĆI
OD ADMINISTRACIJE UJEDINJENIH NACIJA ZA POMOĆ
I OBNOVU (UNRRE)¹**

1. X

Goranoviću²

Tekst sporazuma AML³ sa jugoslov. vladom u celini odbili. Imajte pred očima stav prema UNRRi objavljen po Slob.fodnoj] Jugoslaviji.⁴ Primamo samo pomoć predatu našim vlastima da je raspodele. Dozvoljavamo samo najnužniji broj pretstavnika AML za kontrolu.⁵

Kardelj

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 1-86/10, k. 2125; knjiga depeša Štaba Baze Bari NOVJ.

² Maksimu.

³ To je skraćenica od američkih reči: American Legia of Merit (Američka počasna legija). Ovu organizaciju je ovlastio Centralni odbor UNRRE da vodi razgovore oko uslova prijema pomoći. Razgovori su vođeni s delegacijom NKOJ-a i kraljevske jugoslovenske vlade u Bariju od 17. do 26. septembra 1944. Međutim, postavljene uslove da distribuciju pomoći vrše organi UNRRE, maršal Tito nije prihvatio, jer je smatrao da je to mešanje u unutrašnje stvari jedne suverene zemlje. Istovremeno je i Rudolf Bičanić, delegat kraljevske jugoslovenske vlade pri Centralnom odboru UNRRE, na konferenciji u Montrealu dobio iste odgovore, o čemu je obavestio Subašića.

Pošto uslovi za dodelu pomoći nisu bili prihvatljivi, Maršal je u Moskvi sastavio jedno saopštenje, koje je u ime NKOJ-a emitovao Radio-stanica »Slobodna Jugoslavija« 29. septembra 1944 (vidi Arhiv Jugoslavije reg. br. 103-4/43: izveštaji Rudolfa Bičanića od 24, 25. i 28. septembra 1944; AVII, reg. br. 1-4/9, k. 27: izveštaj majora Goranovića od 28. septembra 1944. Edvardu Kardelju o zastoju pregovora sa AML; Dušan Plenča, n. d., str. 292 — 296).

⁴ Potpunije o tome saopštenju, vidi Arhiv Jugoslavije, reg. br. 103-4-43: tekst saopštenja Radio-stanice »Slobodna Jugoslavija« na engleskom jeziku emitovan 29. septembra 1944.

⁵ Vidi dok. br. 229.

BR. 212

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 1. OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKEDONIJE ZA OMOGUĆAVANJE EVAKUACIJE SAVEZNIČKE VOJNE MISIJE PRI 48. NOU DIVIZIJI U ITALIJU¹

1. X

Omogućiti brzu evakuaciju u Italiju misije pri 48. diviziji (5-19).

BR. 213

OBAVEŠTENJE ŠTABA BAZE BARI NOVJ OD 2. OKTOBRA 1944. VRHOVNOG ŠTABU NOV I POJ O TRAŽENJU ŠEFA BRITANSKE VOJNE MISIJE BRIGADIRA MAKLENA ZA PRIJEM KOD VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ¹

2. X

Heniker² javlja iz Baria da, po obaveštenjima dobijenim od VŠ, pretpostavljaju da je Maršal sada kod GŠ Srbije,³ te pitaju kada Maršal može da primi brigadira Maklena.⁴

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 8-5/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 2-3/8, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Bio je šef Britanske misije kod Glavnog štaba NOV i PO Srbije.

³ O tome, vidi dok. br. 193.

⁴ Nešto kasnije je to izmenjeno, pa je Maklen zahtevao da ode u Vojvodinu (vidi dok. br. 259).

**INFORMACIJA PREDSEDNIKA NACIONALNOG KOMITETA
OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE OD 3. OKTOBRA 1944. ED-
VARDU KARDELJU, POTPREDSEDNIKU NKOJ-A, O RAZ-
LOZIMA ODBIJANJA POMOĆI KOJU JE PONUDILA
UNRRA¹**

Za Bevca

3. X 44.

Stavi do znanja Nacionalnom komitetu da sam ja odbio preko Bičanića² pomoć UNRRA-e za Jugoslaviju.³ To sam učinio zato što Unra nije pri[hvatila] naše uslove raspodele materijala nego ostaje na svome da stvori jednu organizaciju kod nas a to bi bilo mnogo više štetno nego korisno. To sam učinio u sporazumu sa našom braćom⁴ jer oni isto gledaju na tu stvar. O tome obavesti Subašića.

Sovjetski Savez darovao je našoj zemlji prvu pomoć od 50.000 tona hleba. Žito se već ukrcava na brodove i šlepove i upućuje se na one tačke na Dunavu koje sam ja dao. Pišite o tome u štampi i stavite do znanja našem narodu. Nacionalni komitet neka se pobrine za način na koji će se moći doturiti hleb u Bosnu, Crnu Goru i druge krajeve, koji najviše stradavaju.

Daljnu pomoć u hlebu i drugim namirnicama dobićemo uglavnom iz Mađarske i delimično iz Bugarske.⁵

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-2/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

Maršal je ovu depešu poslao iz Krajeve, gde se, po povratku iz SSSR-a, nalazio od 28. septembra 1944 (vidi dok. br. 188).

² Rudolf Bičanić, profesionalni političar, bio je u to vreme, u sporazumu s NKOJ-em, delegat kraljevske jugoslovenske vlade u vrhovnom telu UNRRE, umesto dotadašnjeg delegata i ambasadora u Vašingtonu Konstantina Fotića, koji je zbog svojih reakcionarnih i krajnje neprijateljskih stavova prema NOP-u povučen sa svih funkcija.

³ Potpunije o odbijanju pomoći Jugoslaviji, vidi dok. br. 240.

⁴ Misli se na Sovjetski Savez.

⁵ Opširnije o pomoći u namirnicama koje je Jugoslavija primala od otečestvenofrontovske Bugarske vidi podatke iznete u beogradskom listu »Politika« od 14. novembra 1944.

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
3. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU ZA UPUĆIVANJE
NAČELNIKA EKONOMSKOG ODELJENJA U KRAJOVU
RADI RASPODELE ŽITA¹**

Za Rankovića

3. X. 44.

Hitno uputi ovamo intendanta Vujovića i jednog njegovog pomoćnika. Isto tako neka dođe neko iz Nacionalnog komiteta kako bi se organizovala raspodela žita.²

BR. 216

**INSTRUKCIJA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
3. OKTOBRA 1944. ZA RAZGOVORE IZMEĐU PREDSTAV-
NIKA VLADE KRALJEVINE JUGOSLAVIJE I BRITANSKE
KRALJEVSKE MORNARICE I DELEGACIJE NOVJ OKO
PREDAJE KRALJEVSKE JUGOSLOVENSKE MORNARICE¹**

Za Rankovića

3. X 44.

Engleski admiral² i kap. korvete Šostović³ koji dolaze na Vis moraju biti dobro primljeni i tražiti od njih da jugoslovenska mornarica mora odmah biti predana nama na raspoloženje

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-2/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Vrhovni štab je obavestio 5. oktobra 1944. da je general-major Mitar Vujović, načelnik Ekonomskog odeljenja Vrhovnog štaba, otputovao s dva pomoćnika za Krajevku, gde se u to vreme nalazio Vrhovni komandant (AVII, reg. br. 13-6/13, k. 26).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-2/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Nije bio admiral, već kapetan korvete Montgomeri.

³ Pogrešno, treba Šoštarić [Eugen].

jer ćemo u protivnom odbiti primitak mornarice.⁴ Suviše je vremena prošlo od sporazuma.⁵

Stab mornarice je primio upute od mene kako postupiti sa mornaricom.⁶

⁴ Pregovori su vođeni 5. i 6. oktobra, o čemu je Vrhovni Stab izveštavao maršala Tita, ali oni nisu dali nikakve rezultate, pošto je delegacija Kraljevine Jugoslavije pokušala da izigra sporazum u Kazerti koji je postignut između maršala Tita i Ivana Šubašića, premijera kraljevske jugoslovenske vlade. Zbog takvog stava delegacije kraljevske vlade intervenisao je i maršal Tito 6. oktobra 1944, odlučno stojeći na pozicijama da Kraljevska mornarica treba da uđe u sastav NOVJ, odnosno pod njenu operativnu komandu, naglašavajući da se nikakvi novi uslovi ne primaju. Pitanje prelaska Kraljevske mornarice definitivno je rešeno tek posle rata — 26. avgusta 1945, dok je delimično rešenje iznudeno 23. marta 1945.

Opširnije o tome, vidi AVII, reg. br. 13-6/13, k. 26; AVII, fond kraljevske jugoslovenske vlade, reg. br. 14-9/1, k. 196: izveštaj kapetana korvete Eugena šoštarića od 20. oktobra 1944. o rezultatima pregovora; Dušan Plenča, n. d., str. 298 — 301.

⁵ Misli se na Viški sporazum Tito — Šubašić od 16. juna 1944. kada su postavljeni i ugovoreni osnovni modaliteti za prelazak Kraljevske jugoslovenske mornarice u ruke NOVJ.

⁶ Ove zadatke maršal Tito je postavio Štabu Mornarice NOVJ pre odlaska u SSSR, pa su članovi delegacije NOVJ za vodenje pomenutih pregovora bili general-major Josip Černi, komandant Mornarice NOVJ, pukovnik Nikola Repanić i potpukovnik Renčelj (Dušan Plenča, n. d., str. 299).

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
3. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU DA SE OBUSTAVI
SVAKO DALJE FORMIRANJE NOVIH DIVIZIJA¹**

Za Rankovića

3. X

Neka Arso obustavi svako dalje formiranje novih divizija i neka se stare popunjavaju bar na 10.000. Treba videti koje divizije će se ukinuti i uključiti u druge.² Hitno prikupite artiljerce u svim korpusima, pošto smo dobili oko 1.000 topova, koji će biti raspoređeni na 12 do 15 divizija. Potrebno je hitno pri korpusima organizirati kratke artilj. kurseve i prikupiti dovoljan broj ljudstva. Ovo uglavnom važi za Srbiju, Hrvatsku, Vojvodinu, Bosnu i Crnu Goru.³

BR. 218

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
3. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU DA PRESTANE SA
IZDAVANJEM NAREĐENJA GLAVNOM ŠTABU NOV I PO
SRBIJE I 1. ARMIJSKOJ GRUPI NOVJ¹**

V.Š-u za Arsu

3. X 44.

U sporazumu sa Vrhovnom komandom Crvene armije naše operacije u ist. i zap. Srbiji moraju biti u saglasnosti sa operacijama Crvene armije na tom sektoru. Prema tome sva naređenja Koči i Peku davaću direktno ja odavde.²

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 31-1/1: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Potpunije o formiranju te divizije, vidi dok. br. 184.

Vrhovni komandant je, takođe, uputio i jednu depešu Štabu 1. armijske grupe kojom je zabranio formiranje Šumadijske divizije (vidi dok. br. 252).

³ Vrhovni štab je postupio po ovome naređenju Vrhovnog komandanta, pa je 5. oktobra uputio cirkular svim glavnim štabovima i samostalnim korpusima kojim je predviđeno formiranje divizija jačine najmanje 10.000 boraca i obrazovanje »masovnih artiljerijskih kurseva kod postojećih art. jedinica« sa zadatkom da se za diviziju punog sastava obuči po 2.500 artiljeraca (AVII, reg. br. 21-59/2, k. 394).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-54/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² O tome vidi i dok. br. 241.

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 3. OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKEDONIJE ZA HITNO UPUĆIVANJE 1. KOSOVSKO-METOHISKE BRIGADE U LJUM¹

3. X

Naređujem da smjesta uputite Kosovsku brigadu u Ljum. Izvijestite zašto ovo ni do danas nijeste izvršili. Pavlovi kuriri išli za brigadu, ali je vi nijeste htjeli poslati.² Ovakav vaš postupak štetan je za pravilan razvoj situacije na Kosovu i Metohiji. To ometa naše operativne planove za tu oblast. Osustvom naših snaga albanska reakcija koči razvoj borbe ne samo na Kosovu i Metohiji nego je uspjela potisnuti naše snage na sektoru Skoplje — Kumanovo — Preševo — Bujanovac. To ste i vi osjetili³ (3—84), DDD.

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. , 8-6/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ova ponovna intervencija Vrhovnog štaba je usledila na depešu Operativnog štaba NOV i PO Kosova i Metohije od 3. oktobra 1944. sledeće sadržine:

»Stigli su kuriri koje sam slao za brigadu (odnosi se na Pavla Jovičevića, sekretara Oblasnog komiteta KPJ za Kosovo i Metohiju — prim. red.). Ali vaša naređenja G.Š. Makedonije ne izvršava. Iz brigade su uzeli većinu kadrova.

U očekivanju brigade izvukli smo ljudstvo u Ljumu. Brigada nije došla. Nas su napale bande Muharema Barjaktara. Imamo preko 30 mrtvih i u bolnici preko 70. Možemo li očekivati pomoć našeg kadra« (AVII, reg. br. 5-4/4, k. 28).

Bliže o upućivanju 1. kosovsko-metohijske brigade vidi dok. br. 2.

³ Glavni štab NOV i PO Makedonije izvestio je depešom 7. oktobra 1944. da od 19. septembra 1944. nemaju vezu s brigadom (AVII, reg. br. 5-12, k. 26).

**DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
3. OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE ZA
NAPAD NA NIŠ I STVARANJE NOVIH JEDINICA¹**

/*-
3. IX 44.² Za KOČU

Dođi hitno kod mene u Krajevju. Novih divizija ne stvarajte, a popunjavajte vaše najbolje divizije na 8.000—10.000. One će dobiti puno naoružanje sa velikom količinom topova i bacača.³ U saglasnosti sa Vrhovnom komandom Crvene armije privucite dovoljno vaših jedinica za napad na Niš. Ovaj napad bi trebao uslediti oko 9—10 okt.⁴ Vašoj 23. i 25. diviziji naredio sam da se prebace na sektor Negotin — Kladovo radi reorganizacije i naoružanja. Jugoslovenska brigada iz SSSR ulazi u sastav 23. vaše divizije.⁵ 8. o.m. će već biti u Negotinu. Ponavljam ne stvarati nove divizije nego popuniti stare da bi odmah primili naoružanje koje pripada svakoj diviziji. 47. diviziju uključite u jednu od vaših divizija ili uključite u drugu proletersku.⁶

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-20/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Tako piše u originalu; treba: 3. 10. 44.

³ Potpunije o prijemu naoružanja za kompletiranje 12 divizija do punog brojnog formacijskog stanja, vidi dok. br. 192.

⁴ Plan za oslobodenje Niša donet je u Krajevju, a detaljno razrađen 7. oktobra 1944. u Štabu 13. udarnog korpusa NOVJ, u Pirotu. Napad na Niš je, prema razrađenom planu, počeo 8. oktobra uz učešće 13. udarnog korpusa NOVJ, delova 14. udarnog korpusa NOVJ, 1. gardijskog utvrđenog rejona Crvene armije i 2. bugarske armije. Niška operacija završena je 14. oktobra oslobodenjem Niša. U operaciji su naneti teški gubici nemačkim snagama, posebno 7. SS brdskoj diviziji »Princ Eugen« čije su jedinice predstavljale skelet odbrane niškog utvrđenog rejona.

Opširnije o tome, vidi dok. br. 255; Zbornik tom XII, knj. 4, dok br. 167 i prilog br. 1; Petar Višnjić, n. d., str. 244 — 260; *Beogradska operacija*, str. 182 — 184.

⁵ Potpunije o toj brigadi formiranoj u SSSK-u, vidi dok. br. 308.

⁶ Ovu odluku je Vrhovni komandant doneo najverovatnije na osnovu depeše Glavnog štaba NOV i PO Srbije od 29. septembra 1944. u kojoj je stajalo sledeće:

»Od naših divizija samo 45-ta sposobna za dejstvo. 46-ta i 47-ta nisu, zbog nedostatka oružja« (AVII, reg. br. 7-8/8, k. 26).

Medutim, do rasformiranja te divizije nije došlo, kao ni do stvaranja novih divizija i novog korpusa (vidi dok. br. 183).

BR. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 3 OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE ZA PRIKUPLJANJE ARTILJERACA IZ 13. i 14. UDARNOG KORPUSA NOVJ¹

gr. 48

3. X 44. g.

Sve vaše artiljerce iz 14. korpusa prikupite najhitnije u Kladovu. Ovo smatrajte kao vrlo ozbiljno. Ujedno prikupite sve artiljerce iz 13. korpusa i javite gde ste ih prikupili.

Tito

BR. 222

DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 3. OKTOBRA 1944. ŠTABU 1. ARMIJSKE GRUPE NOVJ ZA KOORDINACIJU DEJSTAVA U ISTOČNOJ SRBIJI S JEDINICAMA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SRBIJE I CRVENE ARMIJE¹

Za PEKA

3. X 44.

U istočnoj Srbiji i na tvom sektoru operacije moraju biti u saglasnosti sa operacijama Crvene armije. Prema tome ti ćeš orijentisati četiri divizije odnosno Prvi korpus i jednu diviziju u pravcu Rača — Svilajnac — Kragujevac. Na taj sektor trebalo bi da stignu tvoje jedinice pre 9—10 o.m.

Za popunjavanje tvoga sektora Valjevo — Šabac prebacicu u Mačvu 28. slavonsku diviziju, koja se nalazi već kod Bjeljine.²

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 20-1, k. 184: knjiga depeša Glavnog štaba NOV i PO Srbije.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-21/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Potpunije o prebacivanju 28. NOU divizije iz istočne Bosne u zapadnu Srbiju, u sastav 12. udarnog korpusa NOVJ, vidi dok. br. 44.

BB. 223

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 4. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU DA ODREDI LJUDE ZA PREDSTAVNIŠTVO PRI MINISTARSTVU SAOBRAĆAJA U ITALIJI ZA PRIKUPLJANJE PODATAKA O JUGOSLOVENSKIM BRODOVIMA U RUKAMA SAVEZNIKA¹

VS-u za Marka

4. X

U stručno pretstavništvo Ministarstva saobraćaja u Italiji odredite naše ljude. Javite njihova imena da bi javili Vlatku.

Pretstavništvo ima za zadatak da prikupi podatke za jugoslovenske brodove koji se nalaze u Italiji i u rukama saveznika. Brodovi su svojina jugoslovenskih brodovlasnika. Dao sam Vlatku direktivu kako da postupi.

Pronađite stručno lice za pomorski saobraćaj i uputite u London. Vidi da li može biti Šilović² iz Sušaka.

BR. 224

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 4. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU DA SE 28. NOU DIVIZIJA PREBACI DO 10. OKTOBRA IZ ISTOČNE BOSNE U SRBIJU¹

Za Rankovića

4. X 44.

Preduzmite mere da bi se 28. divizija prebacila do 10. o.m. preko Drine iz istočne Bosne. To je potrebno u vezi sa operacijama koje će Peko u to vreme preduzeti.²

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-8/13, ik. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Srećko.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-8/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Potpunije o tome, vidi dok. br. 238.

BR. 225

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 4. OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE I 1. ARMIJSKOJ GRUPI ZA FORMIRANJE DIVIZIJA JAČINE 8.000 — 10.000 BORACA¹

4. X

1. U vezi priliva velikog broja boraca i uvođenja specijalnih formacija, oruđa i sredstava u našu vojsku,² zatim pretstojećih zadataka i načina ratovanja, naše divizije moraju biti najmanje po 10.000 boraca. U ovaj broj uračunati su svi rodovi vojske i specijalne formacije koje pripadaju jednoj diviziji. Tamo gdje nije ovaj broj postignut ili se neće moći postići za relativno kratko vreme, moraćemo pribeći spajanju pojedinih divizija, da bi se ostvario broj od 10.000 boraca u diviziji. Za ovu formaciju pripremite sve i na nju prelazite sa uvođenjem borbenih sredstava.

2. U vezi sa gornjim hitno obrazujte masovne artiljerijske kurseve kod postojećih artiljerijskih jedinica. Tamo gde nema artiljerijskih formacija, obrazovati posebne artiljerijske kurseve. Na ove kurseve uputiti sve artiljerijske oficire, podoficire i redove. Sigurno je da je ovoga ljudstva malo. Zato na kurseve uputiti odabrano novo ljudstvo. Za divizije punog sastava treba obučiti po dve hiljade i pet stotina artiljeraca.²

3. Isto tako i drugim specijalnim jedinicama posvetiti pažnju.

4. Podnesite izveštaj o preduzetim mjerama (46—125, 47—86, 48—72).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1-7/1, k. 28.

² Prema sporazumu koji je maršal Tito postigao sa sovjetskom Vrhovnom komandom i predstavnicima sovjetske vlade za vreme svog boravka u Moskvi od 21. do 28. septembra 1944, Sovjetski Savez je oktobra 1944. počeo isporučivati ratnu tehniku i opremu za 12 divizija NOVJ. Do kraja 1944, pored ostalog, bilo je isporučeno 170 protivavionskih i 895 artiljerijskih oruđa i 3.364 minobacača raznog kalibra. Bliže o tome, vidi dok. br. 192.

BR. 226

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 4. OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE ZA PRIJEM MATERIJALA OD SAVEZNIKA¹

4. X

Odsada ćete cio materijal dobijati od Rusa. Obraćajte se Gorškovu, za sve što se tiče snabdjevanja, mjesta bacanja, signala, itd. Engleski avioni biće upotrebljeni za druge predjele.

BR. 227

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABU NOV I POJ OD 4. OKTOBRA 1944. ŠTABU 1. ARMIJSKE GRUPE NOVJ ZA SMENU 37. NOU DIVIZIJE U ŠIREM REJONU BAJINE BASTE¹

4. X

Maršal nam je skrenuo pažnju da treba čvrsto držati sektor Rudo — Priboj — Prijepolje — Pljevlja.² Ovaj sektor treba da osmatra 37. divizija. Ta divizija ne pripada vašoj grupi, ako to Maršal nije naredio najnovijim naređenjima. Ona i dalje pripada sastavu II korpusa. Ta se divizija mnogo razvukla, pa je potrebno da smijenite njene djelove iz Bajine Bašte. Sektor Bajine Bašte trebao bi držati partizanski odred (57—94).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1-8/1, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1-7/1 i reg. br. 1-8/1, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Bliže o tom naređenju Vrhovnog komandanta, vidi dok. br. 209.

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 4. OKTOBRA ŠTABU 6. UDARNOG KORPUSA NOVJ ZA PROPUSTANJE OBAVEŠTAJNE GRUPE MAJORA MAKBETA U MAĐARSKU¹

4. X

Grupi majora Makbeta odobrili smo odlazak za Mađarsku. Propustiti je² (15—21).

BR. 229

IZVEŠTAJ DELEGATA NKOJ-A OD 5. OKTOBRA 1944. O RAZGOVORIMA S PREDSTAVNICIMA AMERIČKE POČASNE LEGIJE U VEZI POMOĆI UNRRE¹

5. X

Drugu Kardelju²

Na prvom sastanku maršal Eliot³ i AML postavili kao bazu za pregovore potpisivanje sporazuma⁴ koji su osnovne dve tačke gen. Vilsona:⁵

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2-2/8, k. 28; list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Bliže o prebacivanju savezničkih obaveštajnih grupa u Mađarsku i Čehoslovačku, vidi AVII, reg. br. 10-35/13, k. 26.

³ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 1-98/10, k. 2125; knjiga depeša Štaba Baze Bari NOVJ.

⁴ Ovo je odgovor Goranovićev na Kardeljevu instrukciju od 1. oktobra 1944. (vidi dok. br. 211).

⁵ Ime mu je Vilijam (William Elliott). Bio je vicemaršal i komandant Balkanskog vazduhoplovstva (Balkan Air Forces — BAF).

⁴ UNRRA i AML su do potpisivanja konačnog sporazuma o dodeli pomoći Jugoslaviji neprekidno insistirali na kontroli distribucije uz angažovanje oko 3.000 lica za nadzor raspodele. Tu meru su pravdali činjenicom da su se celokupne materijalne potrebe namenjene za pomoć i obnovu nalazile stokirane i pod kontrolom vojske, kao i navodnom željom američkog naroda i vlade da budu obaveštavani o trošenju materijalnih i novčanih sredstava koja se odvajaju za pomoć i obnovu razorenih zemalja u drugom svetskom ratu. Zbog toga su se i svi ti pregovori odužili. Završeni su potpisivanjem prethodnog vojnog sporazuma 19. januara 1945, dok je konačni sporazum između UNRRE i vlade Demokratske Federativne Jugoslavije potpisan tek 24. marta 1945 (vidi dok. br. 277; Arhiv Jugoslavije, reg. br. 103 — 4 — 43; Dušan Plenča, n. d., str. 292 — 297).

⁵ Ime mu je Henri (Sir Henri Maitland Wilson). Bio je u to vreme saveznički vrhovni komandant na Sredozemlju.

Osnovni principi dodeljivanja pomoći Jugoslaviji: pravilna raspodela bez razlike na veru, rasu i pol. pripadnost. AML i njegovi organi da posmatraju i kontrolišu raspodelu i dobiju olakšicu za te organe. Da sporazum potpišu zajedno Nac. komitet i Šubašićeva vlada. Očekujem hitne instrukcije i ovlašćenja.⁶

Goranović

BR. 230

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 5. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU ZA PREBACIVANJE NKOJ-A, AVNOJ-A I VRHOVNOG ŠTABA U VALJEVO¹

5. X

Nac. Komitet sa prečišćenim aparatom i AVNOJ prebacite u Valjevo. Sporazumite se sa Pekom o prihvatu i obezbeđenju.² I ja sam naredio Peku da ih prihvati.³ Uporedo-s njima prebacite i V.Š.⁴ Arso sa misijama prebaciće se naknadno, kad ja naredim.

⁶ Potpunije o tim instrukcijama, vidi dok. br. 273.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) A-CK SKJ, fond CK KPJ, br. 1944/291.

² Vrhovni štab je na ovo Maršalovo naređenje odgovorio 7. oktobra 1944. depešom sledeće sadržine:

»Crni poručuje da odložimo prebacivanje Nacionalnog komiteta i AVNOJ-a u Valjevo, jer su sve njihove jedinice otišle na zadatak. Šta da radimo?

Ni jedno operativno naređenje nismo poslali u Srbiju, osim Peku da osposobi aerodrom za letenje aviona« (AVII, reg. br. 13-7/13, k. 26).

Na ovo je Vrhovni komandant 6. oktobra 1944. izdao drugo naređenje (vidi dok. br. 242).

³ Potpunije o tim naređenjima za prihvata i pripremu aerodroma, vidi AVII, reg. br. 3-1/1 i reg. br. 3-2/1, l. 28: izveštaji general-lajtnanta Peka Dapčevića od 3. i 11. oktobra 1944. o pravljenu aerodroma, njegovoj gotovosti i znacima.

⁴ Potpunije o prebacivanju NKOJ-a, AVNOJ-a, i Vrhovnog štaba u Valjevo, vidi dok. br. 188 i 289.

BR.. 190

DEPEŠA GENERALNOG SEKRETARA KPJ OD 5. OKTOBRA 1944. ALEKSANDRU RANKOVICU ZA ODLAZAK EDVARDA KARDELJA, MILOVANA ĐILASA I VLADIMIRA BAKARIĆA U HRVATSKU RADI SMENJIVANJA ANDRIJE HEBRANGA I SASTANKA S PALMIROM TOLJATIJE, GENERALNIM SEKRETAROM KP ITALIJE, PO POVRATKU IZ HRVATSKE¹

Za Rankovića

5. X 44.

Bevc² i Đido³ sa Bakarićem⁴ da pođu u Hrvatsku. Sekretarijat sastavite od drugova koje ste predložili. Učinite sve da se učinjene greške uklone.⁵

Andrija⁸ neka dođe sa Bevcom i Đidom.

Na povratku iz Hrvatske neka se sastanu tajno sa Erco-liem.⁷

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-2/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Edvard Kardelj.

³ Milovao Dilas.

⁴ Vladimir.

⁵ O sastavu sekretarijata i greškama Andrije Hebranga, političkog sekretara CK KP Hrvatske, vidi dok. br. 132.

⁶ Hebrang. Došao je s Kardeljom i Đilasom u Arandelovac 22. oktobra, odakle su svi najverovatnije 23. oktobra 1944. otišli u Beograd (vidi dok. br. 353).

⁷ To je pseudonim za Palmira Toljatija, generalnog sekretara KP Italije, potpredsednikom italijanske vlade.

Kardelj i Milovan Dilas vodili su četvoročasovni razgovor sa Toljatijem u Rimu, najverovatnije 18. oktobra 1944. O tom razgovoru po¹ aktuelnim pitanjima u vezi odnosa Trsta i Slovenačkog primorja, vidi A-CK SKJ, fond CK KPJ, br. 1944/379.

Kardelj je s Đilasom i Bakarićem otputovao za Hrvatsku 13. oktobra, gde su izvršili smenjivanje starog i postavljanje novog Sekretarijata CK KP Hrvatske, a odatle su se najverovatnije vratili 17. oktobra u Bazu Bari, da bi 18. oktobra bili na razgovorima u Rimu. Bliže o tome, vidi AVII, reg. br. 1-102/10 i reg. br. 1-109/10, k. 2125 i Josip Smodlaka, n. d., str. 199 i 202.

BR. 212

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 5. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU O MATERIJALNOM OBEZBEDENJU LJUDSTVA KOJE ODLAZI NA ŠKOLOVANJE U SSSR¹

Za Rankovića

5. X 44.

Sve ljude koji idu za SSSR snabdite odelom, naročito one koji polaze iz Italije. Takođe ih snabdevajte pasošima i ispravama.

BR. 233

DEPEŠA PREDSEDNIKA NACIONALNOG KOMITETA OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE OD 5. OKTOBRA 1944. PREDSEDNIKU SLOVENSKEGA NARODNOOSVOBODILNEGA SVETA (SNOS-A) S MOLBOM DA OSLOBODI DUŽNOSTI BORISA KIDRICA U IZVRŠNOM ODBORU OSVOBODILNE FRONTE RADI NJEGOVOG IMENOVANJA ZA POLITIČKOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE¹

5. X

V Š S I.

Za Vidmara.² — Pošto je iz političkih razloga neophodna promjena u GŠ Slovenije molimo da oslobodite druga Kidriča tekućeg rada u IOOF, kako bi mogao ispunjavati svoje zadatke kao politkomesar G.Š. NOV i PO Slovenije (39—63).

Po potrebi službe oslobađa se drug Boris Krajger položaja politkomesara u GŠ Slovenije. Za politkomesara postavljam sekretara IOOF druga Borisa Kidriča³ (40—49).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-3/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4-5/4, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

³ Josipa, predsednika SNOS-a.

³ Ovu odluku Vrhovni komandant je doneo na predlog Edvarda Kardelja od 30. septembra 1944. u kome je Kardelj obrazložio da, zbog postojeće političke situacije, za političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije treba da dođe ličnost s većim političkim autoritetom, pa je u vezi s tim predložio Borisa Kidriča, koji je već i ranije bio na toj dužnosti. Opširnije o tome, vidi A-CK SKJ, fond CK KPJ, br. 1944/575 i 1944/576.

BR. 234

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
5. OKTOBRA 1944. ŠTABU 1. ARMIJSKE GRUPE O PO-
STAVLJENJIMA RUKOVODILACA U 1. PROLETERSKOM
KORPUSU NOVJ¹**

Gr. 75

Za načelnika Štaba Prve div.fizije] postavlja se potpukovnik Blažo Marković.² Za komandanta Osme brigade postavlja se major Mašković.³ Mutapovića⁴ zamenite Novicom Popovićem i postavite ga za šefa Personalnog odseka, ali odredite mu dobrog zamenika jer će Mutapović kasnije otići na drugi posao.

Dešifrovano u 16h

5. X 1944. god.

u Valjevu

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3-29/2, k. 372: knjiga depeša 1. proleterskog korpusa NOVJ.

² Do tada je bio komandant 8. crnogorske brigade. Predlog za njega i ostale rukovodioce obuhvaćene ovim naređenjem Vrhovnog komandanta dostavio je Štab 1. armijske grupe NOVJ svojom depešom od 4. oktobra 1944 (AVII, reg. br. 2-1/8, k. 28).

³ Savo, zamenik komandanta 1. proleterske brigade.

⁴ Dragoslav.

BR.. 190

**DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
5. OKTOBRA 1944. ŠTABU 1. ARMIJSKE GRUPE NOVJ ZA
PRIPREMU JEDINICA ZA NAPAD NA BEOGRAD¹**

Za PEKA

U vezi s time da su sovjetske trupe već zauzele Pančevo/² pripremite vaših pet divizija koje su uz Savu orijentisane prema Beogradu da budu spremne za operacije na sam Beograd.³ Preduzmite mere za likvidaciju Obrenovca.⁴ Napad na Beograd je vezan sa operacijama Crvene armije i čekajte našu definitivnu zapovest.⁵ Sa vaše četiri divizije držite stalno kontakt sa desnim krilom vaše leve grupe.⁶ Vaše desno krilo ne mora da se kači sa garnizonom u Kragujevcu, već je glavni zadatak da se spojite sa Crvenom armijom kod Velike Plane. Čitava vaša grupa od 9 divizija mora da učestvuje u napadu na Beograd. Naša je želja a i Rusi su tog gledišta da u Beograd uđu prvo naše jedinice. Javite hitno da li vam treba teških bacača od 122 mm ili kakvo drugo naoružanje. Javite hitno mesto kuda da Vam pošaljemo.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1C-21/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

Direktiva je primljena u Štabu 1. armijske grupe 6. oktobra 1944 (AVII, reg. br. 3-30/2, k. 372).

² Bliže o oslobodenju Pančeva, vidi dok. br. 251.

³ Uz (Savu su bile orijentisane 11, 16. i 36. NOU divizija 12. udarnog korpusa i 1. i 6. proleterska divizija 1. proleterskog korpusa NOVJ. Bliže o njihovom rasporedu vidi, Zbornik, tom I, knj. 13, dok. br. 37 i 183.

⁴ Potpunije o oslobodenju Obrenovca 14. oktobra 1944. od jedinica 36. divizije 12. udarnog korpusa NOVJ, vidi Zbornik, tom I, knj. 14, dok. br. 195.

⁵ Bliže o toj direktivi, vidi dok. br. 271.

⁶ Bliže o toj zapovesti, vidi dok. br. 307.

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 5.
OKTOBRA 1944. ŠTABU 1. ARMIJSKE GRUPE NOVJ ZA
POSTUPAK SA 28. NOU DIVIZIJOM¹**

5. X

Naredili smo slavonskoj 28. diviziji da se prebaci u Srbiju. Naredili smo joj da se poveže sa Lekićem.² Vi regulišite dalje postupak te divizije. Izvestite o prebacivanju³ (58—42).

BR. 237

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 5.
OKTOBRA 1944. ŠTABU 1. ARMIJSKE GRUPE NOVJ ZA
OBUSTAVLJANJE FORMIRANJA ŠUMADIJSKE DIVIZIJE¹**

Gr. 103

Šumadijsku diviziju nemojte stvarati. Stvarajte šum.[adijske] bataljone i uključite ih u vaše divizije, osobito one koje su najslabije. Mi moramo stvoriti puno brojne divizije od osam do deset hiljada. Inače naše divizije neće moći primiti naružanje koje će dobiti ovih dana. Vaše divizije najhitnije, a najkasnije do osmog, popunite, jer vas čeka krupan zadatak koji ćete izvršavati zajedno sa Crvenom armijom.²

Tito

Dešifrovano u 11.38h
5. X 1944. god.
U Valjevu

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 1-8/1, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Bliže o tom naređenju, vidi AVII, reg. br. 6-88/4, k. 2125: knjiga depeša Štaba 28. NOU divizije.

³ Potpunije o njenom prebacivanju iz istočne Bosne u zapadnu Srbiju, u sastav 12. udarnog korpusa NOVJ, vidi dok. br. 44.

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3-29/2, k. 372: knjiga depeša 1. proleterskog korpusa NOVJ.

Depešu je Vrhovni komandant poslao 4. oktobra 1944 (AVII, reg. br. 10-21/13, k. 26).

² Bliže o formiranju te divizije, vidi i dok. br. 184.

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 5. OKTOBRA 1944. ŠTABU 3. UDARNOG KORPUSA NOVJ DA PRIHVATI 28. DIVIZIJU NA PUTU ZA SRBIJU¹

5. X

Narediti Slavonskoj 28. diviziji da se prebaci odmah u Srbiju.² Pošto naša veza sa ovom divizijom nije uvijek redovna, prenesite joj i vi ovo naređenje. Ona treba da se poveže sa Lekićem i stupi pod njegovu komandu. S obzirom na pokret ove divizije, vi podesite raspored vaših jedinica³ (56—54).

BR. 239

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 5. SEPTEMBRA 1944. VOJNOJ MISIJI NOVJ U SSSR-U ZA UPUĆIVANJE ORDENA NARODNOG HEROJA RADI URUČIVANJA NAGRAĐENIM AVIJATICARIMA¹

Dešifrovani telegram №61.
general-lajtnantu Terziću

Hitno prvim avionom pošaljite ordene »Narodnog heroja« radi uručenja nagrađenim avijatičarima.²

5. X 44.

Maršal Tito

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4-7/5, k. 28: list poslatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Vidi dok. br. 105. i AVII, reg. br. 6-88/4., k. 1125: knjiga depeša Štaba 28. NOU divizije za 5. oktobar 1944.

³ U vezi sa ovim naređenjem Vrhovnog štaba, Štab 3. udarnog korpusa 6. oktobra 1944. naredio je Štabu 38. divizije da preuzme prostor koji je do tada držala 28. divizija i da pročisti od četnika područje Majevice i Trebave, pošto je, prema Korpusnom naređenju, 28. divizija od 26. septembra do 6. oktobra samo delimično razbila četnike (Zbornik, knj. 30, dok. br. 24 i AVII, reg. br. 6-88/4, k. 1125: knjiga depeša Štaba 28. divizije, depeše od 5. oktobra).

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 6-12/1, k. 57-4: knjiga primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-u.

² Sve ordenje u to vreme izrađivano je u Sovjetskom Savezu. Na njihovom oblikovanju je radio jugoslovenski vajar August Augustinčić. Tim ordenjem maršal Tito je odlikovao sovjetske pilote Aleksandra Sergejeviča Sornikova, Pavela Jakimova Nikitoviča i Borisa Tihanoviča Kalinina za uspešno prebacivanje 3/4. juna 1944. Vrhovnog štaba NOV i POJ i NKOJ, s maršalom Titom na čelu, sa aerodroma na Kupreškom polju u Bari (Italija) za vreme nemačkog desanta na Drvar, tj. drvarske operacije. Pomenuti piloti, pored zvanja narodnog heroja Jugoslavije, nosioci su i zvanja heroja Sovjetskog Saveza (*Narodni heroji Jugoslavije*, Mladost, Beograd 1975, knj. 2, str. 367, 369 i 373).

Ordenje im je Maršal uručio u Krajovi, gde se tada Vrhovni komandant nalazio od 28. septembra do 9. oktobra 1944. godine.

BR.. 190

**IZVEŠTAJ EDVARDA KARDELJA OD 6. OKTOBRA 1944.
PRESEDNIKU NACIONALNOG KOMITETA OSLOBOĐE-
NJA JUGOSLAVIJE O USLOVIMA ZA POMOĆ UNRRE¹**

6. X 44.

Maršal Eliot² i A.M.L. postavili kao bazu za pregovore.³

1. Pravilnu raspodelu bez razlike na versku i političku pripadnost.

2. A.M.L. i njegovi organi da kontrolišu raspodelu. Sporazum da potpišu i Nacionalni komitet i Šubašićeva vlada.

Odgovori kako postupiti.⁴

K a r d e l j

BR. 241

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I PO^T OD
6. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ DA PRE-
STANE SA IZDAVANJEM NAREĐENJA U SRBIJI I SA FOR-
MIRANJEM ŠUMADIJSKE DIVIZIJE¹**

Za Rankovića i Arsu

6. X 44.

Za Srbiju dajem naređenja ja. Prestanite s vašim davanjem naređenja.²

Šumadijsku diviziju, sam naredio ne stvarati već gotove brigade uključiti u druge divizije.³

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 13-6/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Vidi dok. br. 229.

³ Opširnije o toj bazi za pregovore, vidi dok. br. 229.

⁴ Maršal je odgovorio 7. oktobra 1944 (vidi dok. br. 258).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-3/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovo je odgovor na depešu Vrhovnog štaba od 5. oktobra 1944. upućenu u Krajevu sledeće sadržine:

»Prije tvog naređenja naredili smo formiranje samo Šumadijske divizije. Spremićemo predlog za spajanje, divizija« (AVII, reg. br. 13-4/13, k. 26).

O tome vidi i dok. br. 218.

³ Reč je o Maršalovom naređenju od 3. oktobra 1944 (vidi dok. br. 217).

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
6. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU ZA NJEGOVO PRE-
BACIVANJE NA PODRUČJE 1. ARMIJSKE GRUPE NOVJ¹

6. X 44 .

VŠ-u

Marko² sa celokupnim svojim aparatom da se odmah pre-
baci kod Peka.³

BR. 243

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
6. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU ZA UPUĆIVANJE
TENKISTA I MEHANIČARA U SSSR RADI FORMIRANJA
2. TENKOVSKJE BRIGADE¹

Za A r s u [Jovanovića]

6. X 44.

Hitno pošaljite preostale tenkiste u SSSR. Četvrta grupa
od 150 ljudi još nije stigla. Potrebno je zbog formiranja ten-
kovske brigade.² Najhitnije pošaljite bar 40 mehaničara ten-
kista.³

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br.
12-3/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Odnosi se na Aleksandra Rankovića.

³ Bliže o prebacivanju, vidi dok. br. 230.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br.
12-4/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Odluku za formiranje 2. tenkovske brigade NOVJ u SSSR-u do-
neo je Državni komitet odbrane SSSR-a 7. septembra 1944. za čije je
školovanje predviđeno 500 tenkista. Brigada je u svome sastavu imala
895 ljudi i 65 tenkova T-34; konačno je bila formirana u SSSR-u 8. marta
1945 (vidi dok. br. 159 i *Beogradska operacija*, str. 94).

³ Tih 190 ljudi (150 tenkista i 40 mehaničara) krenuli su iz Baze
Bari 8. oktobra 1944 (AVII, reg. br. 13-9/13, k. 26).

BR. 244

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 6. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU DA SE UNAPREĐENJE GENERAL-MAJORA APOSTOLSKOG U ČIN GENERAL-LAJTNANTA UNESE U BILTEN¹

VŠ-u

6. X 44.

U čin general-lajtnanta unapređujem Apostolskog.² Unapređenje da izade u biltenu.³

BR. 245

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 6. OKTOBRA 1944. NACIONALNOM KOMITETU OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE O DODELJIVANJU ZVANJA NARODNOG HEROJA JUGOSLAVIJE IVANU ILIJI HARIŠU GROMOVNIKU¹

6. X 44.

VS-u

Za Roćka.² Dodeljuje se zvanje Narodnog heroja Iliji Gromovniku.³

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-4/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Predlog za unapređenje general-majora Apostolskog u čin general-lajtnanta dostavio je Vrhovni štab 4. oktobra 1944. Vrhovnom komandantu, koji se tada nalazio u Krajovi po povratku iz SSSR-a (A-CK SKJ, fond CK KPJ, br. 1944/344).

³ Unapređenje je objavljeno u Biltenu od 1. oktobra 1944 (Zbornik, tom II, Bilten, str. 520).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-4/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

- Rodoljuba Čolakovića, sekretara Predsedništva AVNOJ-a.

³ Dodeljivanje zvanja narodnog heroja Ivanu Iliji Harišu Gromovniku objavljeno je 25. septembra 1944 (vidi Zbornik, tom II, knj. 1, str. 486).

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 6. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU DA HITNO PRIKUPI SVE LJUDSTVO PREDVIĐENO ZA ŠKOLOVANJE U SSSR-U¹

6. X

Hitno prikupite predviđeni broj oficira za akademije i škole u SSSR-u, jer je tamo već sve pripremljeno.²

BR. 247

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 6. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU O OBUSTAVLJANJU SLANJA RANJENIKA U SSSR I ITALIJU OSIM U SPECIJALNIM SLUČAJEVIMA¹

Za Rankovića [Aleksandra]

6. X

Ranjenike više ne šaljite ni u SSSR, ni u Italiju, sem specijalnih slučajeva.

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u A-CK SKJ, fond CK KPJ, br. 1944/357.

² U vezi s ovim Maršalovim naređenjem Vrhovni štab je depešom 12. oktobra 1944. dostavio izveštaj o prvom broju prikupljenih oficira za školovanje (AVII, reg. br. 13-11/13, k. 26).

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 34-1/1, k. 15: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

BR.. 190

ODOBRENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
6. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU ZA ZAMENU UHAP-
ŠENOG SLOVENAČKOG PESNIKA OTONA ŽUPANČIČA ZA
ZAROBLJENOG NEMACKOG GENERALA¹

V.Š-u 6. X 44.

Otona Župančiča zamenite za nemačkog generala koji se
nalazi kod 5. korpusa.²

BR. 249

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
6. OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE
ZA DOSTAVLJANJE CENA PO CRNOJ BERZI ZA HLEB,
BRAŠNO, ODECU I DRUGE ARTIKLE¹

6. X 1944.

Gr. 32

Hitno pošaljite cene hleba, brašna, odela, obuće, duvana i
šibica.² Po mogućnosti cene maksimirane na crnoj berzi.³

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 412-4/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovo odobrenje Vrhovni komandant je dao na predlog Edvarda Kardelja od 1. oktobra 1944. da se uhapšeni slovenački pesnik Oton Župančič razmeni za nemačkog general-majora fon Devica koga su jedinice 5. udarnog korpusa NOVJ zarobile u borbama za Banjaluku (vidi dok. br. 210).

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 20-14/1, k. 184: knjiga depeša Glavnog štaba NOV i PO Srbije.

² Ove cene su bile potrebne sovjetskim ekonomistima za izradu kursa dinara nove Jugoslavije u odnosu na kvislinški i okupatorski novac u zemlji (AVII, reg. br. 3-1, k. 57-4: obaveštenje maršala Tita od 8. oktobra 1944. Vojnoj misiji NOVJ u SSSR-u o cenama na crnoj berzi.

³ Postupajući po ovom naređenju Vrhovnog komandanta, Glavni štab Srbije dostavio je 7. oktobra 1944. depešu u kojoj je izneo podatke o cenama hleba, brašna, soli, duvana, šibica, opanaka, čizama, odela, obuće i konca (AVII, reg. br. 20-1/1, k. 184).

INFORMACIJA GENERALNOG SEKRETARA KPJ OD 6. OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE I POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA SRBIJU O ODRŽAVANJU ANTIFAŠISTIČKE SKUPŠTINE NARODNOG OSLOBODENJA SRBIJE¹

6. X 44.

Skupština se neće moći održati 10. oktobra.² Ja ću naknadno javiti kada i gde će se održati. Vršite i dalje pripreme bez obzira na odlaganje.³

Tito

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 20-14/1, k. 184: knjiga depeša Glavnog štaba NOV i PO Srbije.

² Ova odluka je doneta na osnovu depeše Aleksandra Rankovića od 2. oktobra 1944. sledeće zadržine:

»Srpska skupština je zakazana za 10. oktobar. Crni predlaže da se održi u zap. [adnoj] Srbiji. Bilo bi dobro radi pripremanja da se odmah odredi mesto«.

³ Za održavanje Antifašističke skupštine narodnog oslobođenja Srbije pripreme su počele još u drugoj polovini avgusta 1944. ali za jedan duži period nije bilo tačnog definisanja kako da se ona nazove: Savet ili Skupština, a bilo je i drugih predloga. Pored toga, njeno održavanje je više puta odlagano, kao i ovo poslednje, što je bilo opravdano s obzirom na razvoj situacije u Srbiji i borbi za njeno oslobođenje sa Beogradom.

Velika antifašistička skupština Srbije (kako su je potom nazvali) sazvana je za 10. novembar 1944. u oslobođenom Beogradu i trajala je tri dana, tj. od 10. do 13. novembra. Na skupštini je prisustvovalo 885 delegata iz svih krajeva Srbije i delegacija iz ostalih krajeva Jugoslavije. Zasedanju Velike skupštine prisustvovao je i predsednik NKOJ-a i vrhovni komandant NOV i POJ maršal Tito, koji je tom prilikom održao i govor.

Poslednjeg dana zasedanja (12. novembra) konstituisana je Antifašistička skupština narodnog oslobođenja Srbije (ASNOS) izborom Predsedništva ASNOS-a. Za predsednika Skupštine izabran je dr Siniša Stanković, profesor univerziteta a za prvog sekretara Petar Stambolić.

Zatim je 14. novembra održana skupština Jedinственог народно-ослободилаčkog fronta Srbije na kojoj je za predsednika izabran Stanoje Simić, a za sekretara dr Blagoje Nešković.

Opširnije o tome, vidi dok. br. 11, 41, 201 i 206; A-CK SKJ, fond CK KPJ, br. 1944/288, 311 i 738; »Politiku« od 11 — 15. XI 1944.

BR.. 190

DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 6 OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE ZA PRIJEM NAORUŽANJA I NAPAD NA NIŠ¹

Gr. 128

6. X 1944.

U vezi sa ulaskom C. armije u Pančevo² i neposrednim ugrožavanjem Beograda od njih i od Peka, prvo: 14. korpus treba da brzo prodire svojim ranijim pravcem, ostavljajući vezu Mesićevoj brigadi³ i potrebne delove i stručno osoblje da prihvati naknadno sprovođenje ruskog naoružanja. Drugo: predviđene jedinice odmah pripremiti i rasporediti za energično likvidiranje Niša, tražeći da se ono izvrši istovremeno sa naletom Pekovih jedinica na Beograd.⁴ U tom cilju učvrstite radio-vezu sa Pekom.

Tito

BR. 252

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 6. OKTOBRA 1944. ŠTABU 1. ARMIJSKE GRUPE NOVJ O ZABRANI STVARANJA ŠUMADIJSKE DIVIZIJE¹

Za PEKA

6. X 44.

Diviziju ne stvarati već cele šumadske brigade uključiti u vašu VI ličku i V krajišku i u jednu vojvođansku.²

Naređenja slušajte moja a ne sa Visa (18—41).

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 20-13/1, k. 184: knjiga depeša Glavnog štaba NOV i PO Srbije.

² Pančevo su 6. oktobra 1944. oslobodile jedinice 10. gardijskog streljačkog korpusa Crvene armije i Banatske operativne zone NOVJ (vidi *Hronologija oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije 1941—1945*, str. 974).

³ Reč je o 1. jugoslovenskoj brigadi NOVJ čiji je komandant bio Marko Mesić.

⁴ Potpunije o borbama za oslobodenje Niša, vidi dok. br. 220.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-27/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Potpunije o formiranju te divizije, vidi dok. br. 184.

Prema izveštaju Štaba 1. armijske grupe od 7. oktobra 1944. Šumadijska divizija je imala samo 2.400 boraca od kojih deo i bez oružja (AVII, reg. br. 4-5/8, k. 28).

BR. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 6. OKTOBRA 1944. ŠTABU 1. ARMIJSKE GRUPE NOVJ DA ZA OBEZBEĐENJE VALJEVA I OPERATIVNOG PODRUČJA GRUPE OSTAVI PARTIZANSKE ODREDE I BATALJONE¹

Za Peka

6. X 44.

Na sektoru Valjevo a na vašem terenu uopšte, ostavite partizanske odrede i po koji partizanski bataljon za borbu protiv četnika (19—29).

BR. 254

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 6. OKTOBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ ZA DEJSTVA U SANDŽAKU I PREMA SARAJEVU¹

75/130, 76/73

Za nas je vrlo važno držanje limske doline, naročito sektor Rudo — Priboj — Prijepolje — Pljevlja.² Skrenite pažnju 37. div. da ovom sektoru posveti pažnju. Isto tako važno je očistiti sektor Čajniče — Goražde — Jahorina i tamo stvoriti uporišta ne dozvoljavajući četničkim bandama da se tamo prikupljaju. Ovo treba uraditi u zajednici sa 37. div. koja je to i predložila. Zatim treba prodirati ka istočnom Sandžaku i vršiti mobilizaciju. Ukoliko zauzmete Sjenicu utoliko će vaš položaj u Sandžaku biti sigurniji.³

Ovi zadaci ne smiju omesti vašu aktivnost u hercegovačko-crnogorskom primorju. Smatramo da Hercegovci mogu odvojiti

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-27/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-60/2, k. 394: knjiga primljenih depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

³ Ovo naređenje izdao je Vrhovni štab na osnovu instrukcije Vrhovnog komandanta od 1. oktobra 1944. poslate iz Krajeve. Bliže o njoj, vidi dok. br. 209.

³ Na prostoru Čajniče — Goražde — Jahorina u istočnom Sandžaku dejstvovala su jedinice 37. NOU divizije i 7. crnogorska brigada 3. NOU divizije. One su 11. oktobra zauzele Goražde i tom prilikom oslobodile 260 porodica iz četničkog zatvora, dok su 15. oktobra 1944. ovladale Sjenicom, koju su držali pripadnici Muslimanske legije »Fon Krempler« (vidi tom III, knj. 10, dok. br. 144).

izvjesne snage za kalinovačko-jahorinski sektor. Te snage bi tamo ostale sa težnjom prodiranja ka Sarajevu i obezbeđenja veze sa djelovima III korpusa na sektoru Prače.⁴

6. X 44. god.
Nikšić

BR. 255

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 6. OKTOBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ O ZABRANI STVARANJA BAZE ZA SAVEZNIČKE AVIONE¹

77/25

6. X 44 .

Dok ne dobijete odobrenje od nas, nemate pravo dozvoliti stvaranje baze za savezničke lovce.

BR. 256

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 6. OKTOBRA 1944. ŠTABU BAZE BARI NOVJ DA SE ODMAH PREBACI ORUŽJE I MUNICIJA ZA GLAVNI STAB NOV I PO SLOVENIJE¹

6. X

U Sloveniji stanje oružja i municije kritično. Učinite sve da se sada u prvom redu baci Sloveniji.
Potreban i eksploziv.²

⁴ Na kalinovačko-jahorinskom sektoru djelovale su jedinice 11. hercegovačke brigade 29. NOU divizije. Bliže o tome, vidi Zbornik, tom IV, knj. 30, dok. br. 32.

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-61/2, k. 394: knjiga primljenih depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 1-98/10, k. 2125: knjiga depeša Štaba Baze Bari NOVJ.

² Odluku o dodeljivanju oružja i municije Glavnom štabu NOV i PO Slovenije doneo je Vrhovni komandant na osnovu intervencije Borisa Kidriča od 30. septembra i 3. oktobra 1944, kao i Kardeljevih intervencija o neophodnoj potrebi za naoružanjem i municijom (A-CK, SKJ, fond CK KPJ, br. 1944/320).

Štab Baze Bari uputio je prve pošiljke sovjetskim avionima (Englezi su odbili zbog lošeg vremena) noću 11/12. oktobra 1944, dok su svi raniji pokušaji bili neuspješni usled vrlo nepovoljnih vremenskih uslova (AVII, reg. br. 1-101/10 i reg. br. 1-104/10, k. 2125).

OBAVEŠTENJE ŠTABA BAZE BARI NOVJ OD 6. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O DOLASKU DRŽAVNOG PODSEKRETARA ITALIJANSKOG MINISTARSTVA RATA U BARI RADI OBILASKA ITALIJANSKIH PARTIZANSKIH JEDINICA U SASTAVU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ¹

6. X

Državni podsekretar Ministarstva rata Italije g. Palermo došao u Bari i čeka odlazak do Drugog korpusa radi obilaska jugoslovenskih jedinica.² Izjavio je da svakako želi ako je ikako moguće da ga primi Maršal ma gde to bilo posle obilaska jedinica.³

Poljanac

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 1-99/10, k. 2125: knjiga depeša Štaba Baze Bari NOVJ.

² Posetu podsekretara Maria Palerma odobrio je Vrhovni komandant 15. septembra 1944 (vidi dok. br. 130). Međutim, u poslanoj depeši od 25. septembra, Palermo je zamolio da zbog zauzetosti obide italijanske partizanske jedinice tek posle 30. septembra, što je i učinio (AVII, reg. br. 2-2/9, k. 27).

Italijanska partizanska divizija »Garibaldi« formirana je na području 2. udarnog korpusa NOVJ, posle kapitulacije Italije, 2. decembra 1943. od glavnine italijanske divizije »Venecija« i delova divizije »Taurinenze« koje su prešle na stranu NOVJ. Divizija je u svome sastavu imala tri brigade koje su bile raspoređene u 3. i 29. NOU diviziji.

U vezi s obilaskom italijanskih partizanskih jedinica, Štab 2. udarnog korpusa izdao je naredenje 9. oktobra 1944. Štabu 3. divizije da prikupi 1. brigadu »Garibaldi« i Inženjerijski bataljon u Berane (sada Ivangrada) radi smotre od strane Palerma (AVII, reg. br. 20-24/1, k. 396).

³ Vrhovni komandant NOV i POJ tada nije bio u mogućnosti da primi Palerma, pošto se nalazio van zemlje, tj. u Krajovi.

BR. 284

**ODGOVOR PREDSEDNIKA NACIONALNOG KOMITETA
OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE OD 7. OKTOBRA 1944. ED-
VARDU KARDELJU NA NJEGOVU DEPEŠU OD 6. OKTO-
BRA 1944. PO PITANJU POMOĆI OD UNRRE¹**

Za Kardelja

7. X 1944.

Nije mi jasno o kakvoj raspodeli i kojeg materijala ide reč koga :su postavili kao bazu za pregovore AML i Eliot. Da li je to UNRRA ili materijal koga daje savezničko vojno komandovanje.² Ako je to materijal koga daje savezničko vojno komandovanje, onda se slažem sa njihovom bazom pregovora. Radi se samo o tome da broj kontrolnih organa bude što ograničeniji. Tražite od njih da vam detaljno izlože svoje predloge po tom pitanju.³

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-5/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Potpunije o tome, vidi dok. br. 244.

³ Sporazum s predstavnikom savezničkog vrhovnog komandanta na Sredozemlju potpisan je tek 19. januara -1945. Potpunije o tome, vidi *Zbornik*, tom II u knj. 15.

BR. 212

**INSTRUKCIJA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
7. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU U VEZI SA IZRA-
ŽENOM ŽELJOM ŠEFA BRITANSKE VOJNE MISIJE DA PO-
SETI VOJVODINU¹**

Za Rankovića

7. X 1944.

Pitanje odlaska Maklena u Vojvodinu povezano je sada i sa dozvolom Sovjetske vojne komande čije trupe operišu na tom sektoru. Ne vidim potrebe odlaska šefa engleske vojne misije u Vojvodinu, već bi on trebalo da bude sa našim štabom, odnosno u zapadnoj Srbiji. Saopćite Maklenu da se Vrhovni štab seli u zapadnu Srbiju i da ću tamo biti i ja.²

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-3/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovu instrukciju Maršal je uputio Aleksandru Rankoviću u vezi sa njegovim izveštajem od 6. oktobra 1944. po pitanju odlaska brigadira Ficroja Maklena, šefa Britanske vojne misije pri Vrhovnom štabu, u Glavni štab NOV i PO Vojvodine i njihovog zahteva da se traži saglasnost Vrhovnog štaba (AVII, reg. br. 13-6/13, k. 26).

Posle ovog Maršalovog naređenja, odnosno instrukcije, Maklen je 7. oktobra 1944. odleteo avionom za I. proleterski korpus NOVJ, čije su se jedinice u to vreme nalazile u jugozapadnoj Srbiji (AVII, reg. br. 13-7/13, k. 26).

**INSTRUKCIJA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
7. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU ZA VOĐENJE PRE-
GOVORA S DELEGACIJOM KRALJEVSKE JUGOSLOVEN-
SKE VLADE I BRITANSKIM PREDSTAVNICIMA OKO PRE-
DAJE KRALJEVSKE MORNARICE¹**

Za Rankovića

7. X 1944.

Pod kakvim uslovima primamo ratnu mornaricu ugovoreno je sa Šubašićem,² a to je: mornarica ulazi pod neposrednu operativnu našu komandu, iako je Vrhovna komanda na Sredozemlju zadržala svoje pravo da postane vrhovna komanda nad svim jedinicama koje operiše na Sredozemlju i Jadranskom moru, pa i nad našom koju smo dobili. To ima više administrativni karakter i zato će biti u Štab sredozemne flote jedan naš mornarički oficir da rukovodi administracijom, jer snabdevanje naše mornarice ide tim putem. Svršite to prema već učinjenom sporazumu. Nikakvih novih uslova ne primam.³

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-5/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Misli se na razgovore na o. Visu prilikom sklapanja Viškog sporazuma Tito — Subašić 16. juna 1944.

³ Ovo je odgovor na depešu Vrhovnog štaba od 6. oktobra 1944. koja mu je upućena u Krajovu u vezi razgovora s predstavnicima kraljevske jugoslovenske vlade i britanskog Admiralteta oko predaje Kraljevske jugoslovenske mornarice NOVJ. Potpunije o tim razgovorima i njihovim rezultatima vidi dok. br. 216, a o poslatoj depeši Vrhovnom komandantu AVII, reg. br. 13-7/13, k. 26.

BB. 261

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
7. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU DA POVUČE UPUT-
STVO ZA ODLIKOVANJA¹**

V.[rhovnom] Š.[tabu]

Uputstvo o predlaganju za odlikovanje namenjeno glavnim štabovima (i) korpusa nemojte slati. Ukoliko je upućeno hitno javite da po njemu ne postupaju jer će uslijediti izmjene.

Hitno postupiti.²

7. X 1944.

BR. 262

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
7. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU DA DOSTAVI PO-
DATKE O PREBEGAVANJU DOMOBRANSKIH AVIJATIČA-
RA IZ HRVATSKE VAZDUHOPLOVNE LEGIJE NA SOV-
JETSKO-NEMAČKOM FRONTU¹**

7. X 44. ' Za Rankovića

20. IX 44. prešli su na stranu Crvene armije iz Hrvatske vazdušne legije: Kapetan Dukanec Mato, komandir istrebiteljne eskadrile i lajtnant Špoljar Vladimir u istoj eskadrili. Prešli su na dva ispravna Meseršmita. Dukanec je izjavio da je bio u vezi sa majorom Matijom Petrovićem koji je šef odela propagande hrvatske avijacije u Zagrebu i da je pobjegao po njegovom savetu i uputu. Špoljar je izjavio da su njegova sestra i brat stari partizani, čak da su bili u V.Š. na radu. Oni hoće odmah da se bore na našoj strani protiv Nemaca na frontu. Proverite i javite nam hitno.²

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-6/13, ik. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Postupajući po ovome naređenju Vrhovnog komandanta, Vrhovni štab je 8. oktobra 1944. uputio cirkularnu depešu svim glavnim štabovima i samostalnim korpusima u kojoj je stajalo: »Uputstva za odlikovanje koje ste primili avionskim putem ne važe« (AVII, reg. br. 4-5/9, reg. br. 4-4/7, reg. br. 4-7/5 i reg. br. 2-3/8, k. 28).

Nakon toga Vrhovni komandant je izdao drugo Uputstvo (vidi dok. br. 312).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 13-3/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Postupajući po ovome naređenju maršala Tita, Vrhovni štab je 10. oktobra 1944. izvestio Vrhovnog komandanta da su imenovani piloti prebegli sa znanjem majora Petrovića (AVII, reg. br. 13-8/13, k. 26).

BR. 284

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
7. OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO VOJVODI-
NE DA SE KOMANDANT GLAVNOG ŠTABA PREBACI SA
ŠTABOM U BANAT¹**

GŠ Vojvodine,

Košta [Nad] sa svojim štabom da se odmah prebaci u Ba-
nat.²

7. 10. 44.

BR. 264

**NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 7. OKTO-
BRA 1944. ŠTABU ZA POSTAVLJANJE PRAMCANIH ZA-
STAVA NA BRODOVIMA¹**

V.Š.

Za Štab mornarice

7. X 1944.

Privremeni propis o zastavama usvajam i kasnije ćemo
ga objaviti. Do tada pribavite potreban materijal, ali po propisu
ne smete postupiti.

Pramčane zastava i pramenac komandanta odmah sta-
vite u upotrebu.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br.
10-37/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovo naređenje Vrhovnog komandanta usledilo je posle izve-
štaja Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine od 6. oktobra 1944. Vrhovnom
štabu da je novoodredem komandant Glavnog štaba general-lajtnant
Košta Nad s članovima štaba stigao sa o. Visa i da je primio dužnost
(AVII, reg. br. 3-2/10, k. 26). Glavni štab se nije mogao odmah pre-
baciti u Banat zbog jakih nemačkih snaga u Sremu i držanja prelaza
pa se tek 23. oktobra general-lajtnant Nad sastao s Maršalom u Vršcu,
kada je primio i zadatke (AVII, reg. br. 5-6/10, k. 26).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br.
10-36/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

BR.. 190

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
7. OKTOBRA 1944. VOJNOJ MISIJI NOVJ U SSSR-U O DO-
LASKU STANOJA SIMIĆA, ODREĐIVANJU PREDSTAVNI-
KA NKOJ-A U BUKUREŠTU, SLANJU PAVLA SAVICA U
ZEMLJU, SAGLASNOSTI SA ORGANIZACIJOM BOLNICE
NOVJ U KRAJOVI I ODLASKU PUKOVNIKA ĐURE ME-
ŠTEROVICA U BANAT¹**

Šifrovana depeša br. 63.
general-lajtnantu Terziću

Hitno

1. Simić i ostali stigli.²
2. U Bukureštu je već naš predstavnik Nikola Petrović, i koji ima punomoć za regulisanje svih pitanja.³
3. Drugovi koji dolaze ovamo, treba da se jave u Vrhovni štab.
4. Ja sam saglasan sa organizacijom naše bolnice u Krajevi.
5. Mešterović neka otputuje u Banat.⁴
6. Savića prvim avionom pošaljite u zemlju.⁵

7. X 44. Br. 55

Maršal Tito

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 6-12/1, k. 57-4: knjiga primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-u.

² Odnosi se na Stanoja Simića, ambasadora kraljevske jugoslovenske vlade u SSSR-u. Došao je iz Moskve radi učešća u pripremama za saziv Velike antifašističke skupštine narodnog oslobođenja Srbije (vidi dok. br. 11).

³ Određen je predstavnik NKOJ-a.

⁴ Ovu saglasnost Maršal je dao na predlog Vojne misije od 4. oktobra 1944. za obrazovanje bolnice od 5.000 kreveta za ranjenike NOVJ u Krajovi (Rumunija) iz sovjetske pomoći i upućivanje pukovnika dr Đure Mešterovića na front (banatski sektor), koji se kao hirurg treba upoznati sa organizacijom vojnosanitetske službe divizija prve linije (AVII, reg. br. 3-55/1 i 3-56/1, k. 57-4).

⁵ Otputovao je iz Moskve u Krajovu 15. oktobra 1944 (AVII, reg. br. 3-57/1, k. 57-4).

BR. 284

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 7. OKTOBRA 1944. MOŠI PIJADE, POLITIČKOM PREDSTAVNIKU VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ I CENTRALNOG KOMITETA KPJ, DA PREKO RADIO-STANICE »SLOBODNA JUGOSLAVIJA« OBJAVI KOMINIKE O RAZGOVORIMA S DELEGACIJOM OTEČESTVENOFRONTOVSKE BUGARSKE VLADE 5. OKTOBRA 1944. U KRAJOVI (RUMUNIJA)¹

Šifrovana depeša br. 64

Pijadi

Vrlo hitno

Ovo treba objaviti u nedelju navečer.

»Iz Kabineta predsjednika Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije dato je 5. oktobra 1944. godine slijedeće saopćenje: 5. oktobra 1944. godine predsjednik Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije Josip Broz Tito sastao se sa delegatima bugarske vlade Otečestvenog² fronta na čelu sa ministrima gospodinom Dobrim [Terjpeševim i Petrom Todorovim.³ Razgovori su tekli u srdačnom i prijateljskom tonu i u duhu obostranog razumevanja. Postignuta saglasnost:

1. Za vojnu saradnju protiv zajedničkog neprijatelja — njemačkog zavojevača.

2. Sva pitanja koja proističu iz susjedskih odnosa i prijateljske saradnje Bugarske i Jugoslavije, rešavati u duhu bratskih i općih interesa naroda Jugoslavije i Bugarske.

Delegati vlade Otečestvenog fronta izrazili su spremnost da učine sve da bi se ispravila nepravda koju su reakcionarni fašistički elementi bugarske vlade naneli narodima Jugoslavije, i u punoj meri izgraditi normalne odnose između bugarskog naroda i naroda Jugoslavije u duhu potpune i bratske solidarnosti.«⁴

7. X 44. Br. 56

Maršal Tito

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 6-13/1, k. 57-4: knjiga primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-u.

² Misli se: otečestvenog.

³ Nalazili su se, kao članovi Centralnog komiteta Bugarske radničke partije (komunista), na čelu delegacije otečestvenofrontovske vlade Bugarske koja je vodila razgovore s maršalom Titom u Krajovi radi učešća u borbama reorganizovane Bugarske armije u delu Makedonije i Srbije.

⁴ Prilikom proglašenja za prvog doktora vojnih nauka, maršal Tito je u Centru visokih vojnih škola u Beogradu 21. decembra 1976, u vezi s tim razgovorima pored ostalog rekao:

BR. 267

INSTRUKCIJA PREDSEDNIKA NACIONALNOG KOMITETA OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE OD 8. OKTOBRA 1944 SVIM ZEMALJSKIM ANTIFAŠISTIČKIM VEĆIMA NARODNOG OSLOBOĐENJA ZA DOSTAVLJANJE KARAKTERISTIKA ISTAKNUTIH POLITIČARA U ZEMLJI I INOSTRANSTVU¹

Svim pretsjednicima zemaljskih vijeća.

U najkraće vrijeme uputite sa vašeg područja kratku karakteristiku života i rada ljudi istaknutih u Nar. osi. pokretu i karakteristiku jugoslovenskih političara u zemlji i inostranstvu, koji imaju danas ma koji interes za nas ili saveznike, o bivšim i sadašnjim diplomatskim predstavnicima sa vašeg područja koji pokazuju interesa za nas i saveznike, o članovima pretsjedništva vaših vijeća, kao i ostalim istaknutim ljudima iz pokreta.

Za izvršenje ovoga su u prvom redu odgovorni sekretari - vijeća.

Tito

8. X 44. god.

> Nikšić

»Iako nije bilo operativnih razloga za učešće Bugarske otečestvenofrontovske armije u operacijama na jugoslovenskoj teritoriji, u razgovorima 5. oktobra u Krajovi, izašli smo u susret molbi bugarske vlade da im se pruži prilika za rehabilitaciju Bugarske učestvovanjem njihovih jedinica u borbi protiv Nijemaca.

Bugarska otečestvenofrontovska vlada reorganizovala je vojsku, koja je bila pod komandom Trećeg ukrajinskog fronta. Često se ističe brojno stanje te vojske, kao da je to osnovno mjerilo njene borbene vrijednosti i njenog doprinosa u borbi protiv fašizma. Međutim, bugarska vlada nije mogla preko noći stvoriti takvu armiju koja bi sa *punim* žarom krenula u borbu protiv dojučerašnjeg saveznika. Bugarske jedinice nisu imale ni veliki udio u operacijama u istočnim dijelovima naše zemlje, niti su značile naročitu opasnost za njemačke trupe u povlačenju« (*Politika*, 22. decembar 1976, broj 22706, str. 2).

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-61/2, k. 394: knjiga primljenih depeša 2. udarnog korpusa NOVJ.

Instrukcija je dostavljena preko glavnih štabova, odnosno štabova samostalnih korpusa. Redakcija se odlučila da objavi primljenu depešu u Štabu 2. udarnog korpusa za Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Crne Gore.

BR. 268

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
8. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU DA POŠALJE NE-
KOLIKO RUKOVODILACA OZNE ZA ISPOMOĆ KOMAN-
DANTU BEOGRADA I DA IZDA NAREĐENJA ZA RUŠENJE
KOMUNIKACIJA ŠTABOVIMA 2, 3. i 8. UDARNOG KORPU-
SA i ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE¹**

8. X 1944.

Z a R a n k o v i ć a

Ljubu Đurića naznačili smo za komandanta Beograda. On odlazi sutra kod Peka ili kod Pančeva. Pošalji hitno nekoliko rukovodilaca OZNE kod Peka da pomognu Đuriću prvih dana.

Nemci već 3 dana dižu u vazduh u Beogradu razne zgrade i magacine. Naredio sam Pekovim trupama da hitno krenu na Beograd i da spreče njegovo razaranje.

Trupe Crvene armije biće verovatno sutra već kod Vel. Plane. Tamo bi se trebale spojiti sa desnim krilom Peka. Naš je cilj da naše trupe prve uđu u Beograd, a s time se slaže i sov. komanda.

Naredite 2. korpusu da što jače razara komunikacije i dolinom Lima i kroz Sandžak, a isto tako i višegradsku želj. prugu da bi se sprečilo begstvo krupnih nemačkih snaga kojima je otsečen put preko Beograda. Taj zadatak dajte isto 3., 7.,² Korpusu i 29 diviziji. Neka budno prate pokrete neprijateljskih trupa prema Sandžaku.³

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-7/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Pogrešno; treba: 8.

³ Potpunije o naređenjima Koja je Vrhovni štab izdao u vezi sa ovim Maršalovim naređenjem, vidi dok. br. 269, 281, 290 i 291.

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 8. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU DA IZDA NAREĐENJE ZA OSLOBOĐENJE DUBROVNIKA I PREBACIVANJE DELOVA 1. TENKOVSKJE BRIGADE¹

8. X 44.

Za Rankovića i Arsu

U vezi sa oslobađanjem Trebinja² naredite jedinicama 29. div.³ i to bar dve brigade koje su zauzele Pelješac da krenu u pravcu jedinica koje su zauzele Trebinje i da nastoje osloboditi Dubrovnik.⁴ Ako se uspe osloboditi Dubrovnik onda prebacite pola tenkovske brigade na kopno na taj sektor da bi te jedinice mogle zatvoriti otstupnicu Nemcima obalnim pojasom.⁵

Ponavljam, Nemcima ostaje jedini put otstupanja od Kraljeva ka Višegradu i sa Kosova preko Sandžaka prema Sarajevu. Učinite sve da se na tim pravcima komunikacije maksimalno razruše.

BR. 270

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABU NOV I POJ OD 8. OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKEDONIJE O USLOVIMA DAVANJA BAZA NA KORIŠĆENJE SAVEZNICIMA¹

8. X

Bez odobrenja Vrhovnog štaba saveznicima ne dozvoliti nikakve vazduhoplovne baze na našoj teritoriji. Ovo se isto odnosi na spuštanje padobranskih grupa, diverzantskih grupa i raznih misija. Uopšte morate biti budni prema svim tim savezničkim misijama i grupama (13-69).

Za sve vaše baze biće sledeći znaci: zemlja daje E (Eva), avion B (Božo).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-7/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Trebinje su- 6. oktobra oslobodile jedinice 29. NOU divizije. Opširnije o tome vidi, Zbornik, tom IV, knj. 30, dok. br. 76.

³ Pogrešno; treba: 26.

⁴ Potpunije o oslobodenju poluostrva Pelješca od strane jedinica 26. NOU divizije, vidi Zbornik, tom V, knj. 34, dok. br. 4.

⁵ Bliže o prebacivanju delova 1. tenkovske brigade na kopno posle oslobodenja Dubrovnika 18. oktobra 1944, vidi dok. br. 302 i 434.

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 8-5/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

**DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
8. OKTOBRA 1944. ŠTABU 1. ARMIJSKE GRUPE NOVJ ZA
USMERAVANJE SVOJIH JEDINICA ZA NAPAD NA BEO-
GRAD¹**

8. X 44.

Z a P e k a

Orijentiši hitno Lekićevu grupu prema Beogradu. Nemci u Beogradu već 3 dana dižu u vazduh razne zgrade itd. Ako Obrenovac Lekić još nije mogao uzeti onda tamo neka ostavi manje snage da blokiraju neprijateljski garnizon, a sa manjim snagama² neka kreće uz Savu prema Beogradu. Njegova prednja odelenja neka pokušaju prodreti u grad da bi sprečila dalja razaranja grada.³ Tvoja grupa koja ide prema Vel. Plani neka se orijentiše svojim levim krilom prema Beogradu tj. prema Ralja—Mladenovac—Kusadak—Palanka—Vel. Plana.⁴ Sovj. trupe preko Petrovca biće verovatno za dan-dva kod Vel. Plane.⁵

Crvena armija drži celu severnu obalu Dunava od Zemunna preko Pančeva dalje.

Ljuba Durić naznačen je za Komandanta Beograda i treba sutra da stigne avionom do vas. Pošaljite hitno mesto gde može avion da se spusti. Javlaj redovno kako se tvoje trupe kreću i na kojim se tačkama nalaziš.

Naša je želja da naše trupe prve uđu u Beograd.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-24/13, k. 26; list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

Depeša je primljena u Štabu 1. armijske grupe 9. oktobra 1944. (AVII, reg. br. 3-2, k. 372).

² Tako piše u originalu; treba: a sa glavnim snagama.

³ Odnosi se na 12. udarni korpus pod komandom general-majora Danila Lekića. Njegove jedinice su tada vodile vrlo oštre borbe oko Obrenovca. To mesto je neprijatelj obezbeđivao jakim snagama računajući na njega kao mostobran preko koga se mogu njegove jedinice da prebacuju iz Srbije u istočni Srem. Obrenovac je oslobođen tek 14. oktobra 1944. Bliže o tome, vidi Zbornik, tom I, knj. 14, dok. br. 195; Petar Višnjić, n. d., str. 239.

⁴ Opširnije o dejstvima dela jedinica 1. armijske grupe prema Velikoj Plani, vidi Petar Višnjić, n. d., str. 242—244; *Beogradska operacija*, str. 146—149.

⁵ Veliku Planu su oslobodile, 10. oktobra 1944, jedinice 68. streljačkog i 4. mehanizovanog korpusa Crvene armije (vidi *Beogradska operacija*, str. 148).

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
8. OKTOBRA 1944. ŠTABU 1. ARMIJSKE GRUPE NOVJ ZA
PRIKUPLJANJE INŽINJERIJSKE BRIGADE VRHOVNOG
ŠTABA NOV I POJ¹**

za Peka i Crnog

8. X 44.

Potrebno je hitno opet prikupiti celu pionirsku brigadu, jer nam je neobično hitno potreba za uspostavljanje saobr. objekta na oslobođ. teritoriji Srbije i Vojvodine. Smatrajte to kao zapovest koja se mora hitno izvršiti.²

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-24/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

Depeša je primljena u Štabu 1. armijske grupe 9. oktobra 1944 (AVII, reg. br. 3-54/2, k. 372).

² Reč je o Pionirskoj, odnosno Inženjerijskoj brigadi Vrhovnog štaba NOV i POJ koja je dodeljena jedinicama 1. proleterskog korpusa i Operativne grupe divizija pred njihov prodor u Srbiju. Iz izveštaja pukovnika Vladimira Smirnova Volode, načelnika Inženjerijskog odeljenja Vrhovnog štaba, od 24. septembra 1944, vidi se da je on došao sa o. Visa u Glavni štab NOV i PO Srbije 22. septembra, da je formacija Inženjerijske brigade, koja je stvorena u Drvaru, vrlo dobra i da su, u odnosu na priliv ljudstva, uslovi za dalji razvoj brigade vrlo povoljni, pa je u vezi s tim Vrhovni komandant naredio da mu se Voloda javi u Krajevju (vidi dok. br. 286 i A-CK SKJ, fond CK KPJ, br. 1944/309).

BR.. 190

**INSTRUKCIJE EDVARDA KARDELJA OD 8. OKTOBRA
1944. DELEGATU NACIONALNOG KOMITETA OSLOBOĐE-
NJA JUGOSLAVIJE ZA PREGOVORE SA AMERIČKOM PO-
ČASNOM LEGIJOM (AML) OKO PRUŽANJA POMOĆI
UNRRE¹**

8. X

Goranoviću

Primio tvoje pismo. Ne možete potpisivati takve opšte formulacije. Pitajte konkretno koliko ljudi hoće i kako treba razumeti tu kontrolu. Vi ste tamo da tu stvar kontrolišete, a ne da dopustite da još uvek odugovlače sa opštim formulacijama. Saopštite odmah konkretno kakva se pomoć predviđa, ili besplatno, ili uz plaćanje. Pod kakvim uslovima. Onda ćemo tek videti koliko daleko možemo ići u pregovorima.²

Kardelj

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 1-99/10, k. 2125: knjiga depeša Štaba Baze Bari NOVJ.

² Potpunije o tom pismu, vidi dok. br. 229.

O tome vidi i dok. br. 258.

BR. 274

**NAREDBA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 8. OKTOBRA
1944. O POSTAVLJENJIMA U 1. TENKOVSKOJ BRIGADI
NOVJ¹**

VRHOVNI ŠTAB
NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

Broj službeno
8. oktobra 1944. godine

ŠTABU I. TENKOVSKKE BRIGADE N.O.V.J.

1. — Dosadašnji štab 1. tenkovske brigade razrešuje se dužnosti.
2. — Postavlja se novi štab Brigade u sledećem sastavu:
 - Komandant p. pukovnik GRUJIC PERIŠA,
 - zamenik komandanta major KUŠTRIN JOSIP,
 - politički komesar HOČEVAR FRANC,
 - pomoćnik polit, komesara VULETIC MARKO,
 - načelnik major SEKULIC VLADO.
3. — 1. tenkovska brigada stavlja se privremeno pod komandu štaba 26. divizije u operativnom i disciplinskom pogledu. U pogledu ostaloga brigada ostaje pod komandu Vrhovnog Štaba.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

U IME VRHOVNOG KOMANDANTA
Načelnik General-lajtnant:
Arso R. Jovanović

DOSTAVLJENO:

- Štabu 1. tenkovske brigade
- Štabu 26. divizije.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 21-1/1, k. 15.

POZIV PREDSEDNIKA NACIONALNOG KOMITETA OSLOBODENJA JUGOSLAVIJE OD 9. OKTOBRA 1944. DR IVANU SUBAŠICU, PREMIJERU KRALJEVSKE VLADE, DA DOĐE U ZEMLJU NA RAZGOVORE O OBRAZOVANJU JEDINSTVENE VLADE¹

Primljeno 9. X 1944.

G. dr. Ivanu Šubašiću,
Pretsjedniku Jugoslovenske vlade,
L o n d o n .

Primio sam Vašu depešu od 28. septembra 1944. g.²

Potpuno se slažem s Vama da je potrebno riješiti sva pitanja koja ste u depeši pomenuli, a naročito pitanje obrazovanja jedinstvene vlade.

Smatram da Vaš put do mene treba uslijediti kroz 10 — 15 dana od danas.³

Molim Vas da primite do znanja da smo [odbili] UNRR-i distribuciju supljaja po njenim posrednim ili neposrednim organima.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, fond kraljevske jugoslovenske vlade, reg. br. 9-9/1, k. 196.

² To je Šubašićeva depeša u kojoj je zamolio predsjednika NKOJ-a maršala Tita da ga pozove na sastanak radi sporazuma oko obrazovanja jedinstvene jugoslovenske vlade, a u slučaju da je to nemoguće — Šubašić je predlagao da Maršal za razgovore delegira Edvarda Kardelja (Arhiv Jugoslavije, fond kraljevske vlade u izbeglištvu, stari arhivski broj VII, reg. br. 7-9/2, k. 196).

³ Šubašić je stigao u Bari 14. Oktobra, a 21. oktobra 1944. iz Barija je odleteo za Vršac gde je vodio razgovore oko obrazovanja jedinstvene vlade, koji su potom od kraja oktobra do 2. novembra 1944. nastavljeni u Beogradu (vidi Josip Smolaka, n. d., str. 200—203; AVII, reg. br. 1-100/10, k. 2125; knjiga depeša Štaba Baze Bari NOVJ; saopštenja TANJUGA od 28. oktobra i 2. novembra 1944. objavljena u beogradskom listu »Politika« pod istim datumima).

Razgovori su završeni potpisivanjem Beogradskog sporazuma Tito — Šubašić 1. novembra 1944. kojim su precizirani uslovi o zabrani dolaska kralja Petra II u zemlju, obrazovanju jedinstvene vlade i objavljivanju deklaracije koja će sadržati osnovna načela demokratskih sloboda i garancije za njihovo sprovođenje (vidi dok. br. 425 i *Službeni list Demokratske Federativne Jugoslavije*, broj 11 od 9. marta 1945, str. 121 i 122).

⁴ Uz primljenu depešu nalazi se i tekst na engleskom jeziku. U primljenoj depeši na hrvatskosrpskom jeziku izostavljena je reč »odbili«, pa je redakcija, na osnovu teksta na engleskom jeziku, tu reč stavila u uglaste zagrade.

Distribucija se može vršiti samo kroz jugoslovensku administraciju i jugoslovenske organe.

Molim da Vaša vlada podupre to stajalište i obavjestite me koje je Vaše gledište.⁵

T i t o

KRALJEVINA JUGOSLAVIJA
PREDSEDNIŠTVO MINISTARSKOG SAVETA
KABINET

Str.
Pov. Br. 412
London, 9-X-44
Izvjeshтена Kr. vlada
U akta
10-X-44. D.S.

BR. 276

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
9. OKTOBRA 1944. SVIM NEPOSREDNO POTČINJENIM
ŠTABOVIMA DA DOSTAVLJAJU PODATKE O BROJU BA-
ČENIH PAKETA SA MATERIJALOM IZ SOVJETSKIH AVI-
ONA¹**

V.S.

9. X 1944.

Naređujem svim štabovima da nas odmah obavestavaju o broju paketa bačenog materijala od Rusa.

⁵ Nacionalni komitet narodnog oslobođenja Jugoslavije odbio je prijem pomoći od strane administracije Ujedinjenih nacija za pomoć i obnovu (UNRRA), zbog toga što su organi UNRRE i Američke počasne legije zahtevali da vrše kontrolu distribucije pomoći u oslobođenim krajevima Jugoslavije. Takve uslove NKOJ nije mogao da prihvati pa je Radio-stanica »Slobodna Jugoslavija« 29. septembra 1944. emitovala odluku NKOJ-a o odbijanju pomoći UNRRE, o čemu je maršal Tito 3. oktobra 1944. obavestio i Kardelja (vidi dok. br. 214 i Dušan Plenča n. d., str. 292 — 296).

Konačno, posle dužih pregovora, 19. januara 1945. zaključen je prethodni sporazum o dodeli pomoći a 24. marta 1945. i konačni sporazum sa UNRRROM kojim su uklonjene postojeće barijere (vidi *Zbornik*, tom II, knj. 15).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-36/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

Ovo naređenje je dostavljeno preko Vrhovnog štaba svim neposredno potčinjenim štabovima u jedinicama koje su *potom* dostavljali izveštaje, posebno o primljenom materijalu od strane engleskih, posebno od sovjetskih aviona, bilo bacanjem paketa ili spuštanjem na aerodrome. Tako su neki štabovi za bacanja iz vazduha određivali mesta za bacanje posebno za sovjetske, posebno za savezničke avione.

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
9. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU ZA PREBACIVA-
NJE NACIONALNOG KOMITETA U VALJEVO, SLANJE
AMERIČKE MISIJE, ISPORUKU MATERIJALA ZA GLAVNI
ŠTAB NOV I PO MAKEDONIJE, HAPŠENJE SEKRETARA
DRŽAVNE KOMISIJE ZA UTVRĐIVANJE ZLOČINA OKU-
PATORA I NJEGOVIH POMAGAČA I NAČIN KONTROLE
LUKA OD SAVEZNIKA¹**

9. X 44.

Za Rankovića

Ako je nezgodno, kao što Crni javlja da se Nac. komitet prebaci kod Valjeva onda neka se prebaci kod Pirata.²

Odobravam da Amerikanci pošalju kod Koče misiju.³

Za Makedonce se priprema kod Pirota kompletno naoružanje za diviziju od 12.000. Pitaj Makedonce da li bi bilo bolje da oni to naoružanje prime u Sofiji.⁴

Jokanovića treba uhapsiti i staviti pod istragu. Kaži Bevcu da postavi novog sekretara za komisiju.⁵

Mi ne možemo saveznicima dopustiti kontrolu naših luka ali možemo se dogovoriti o tome kako da oni koriste te luke.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-5/13, k. 26; list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² To je Maršalov odgovor na depešu Vrhovnog štaba od 8. oktobra 1944. kojom je obavešten da je Sreten Zujović Crni zatražio da se odgodi prebacivanje NKOJ-a za Valjevo s obzirom da su jedinice 1. armijske grupe bile dosta udaljene od tog mesta (AVII, reg. br. 13-8/13, k. 26). Međutim, ipak se ispostavilo da je Valjevo najpogodnije za smeštaj vojno-političkog rukovodstva NOP-a, pa je u njega prebačen celokupni aparat (vidi dok. br. 188).

³ Bliže o tome, vidi dok. br. 345 i AVII, reg. br. 13-7/13, k. 26.

⁴ Tako je Vrhovni komandant odgovorio na depešu Vrhovnog štaba od 7. oktobra 1944. da je u Makedoniji veliki priliv boraca, ali da nemaju oružja (AVII, reg. br. 13-7/13, k. 26).

Na naređenje o mestu primanja naoružanja, Vrhovni štab je 15. oktobra odgovorio Maršalu da »Makedonija može primiti naoružanje od Rusa preko bugarske teritorije na železničkoj stanici Simitli« (AVII, reg. br. 13-14/13, k. 26).

⁵ Ovu je odluku Maršal doneo na osnovu izveštaja Vrhovnog štaba od 8. oktobra 1944. o povezanosti sekretara Državne komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača dr Vlade Jokanovića sa italijanskom obaveštajnom službom (AVII, reg. br. 13-7/13, k. 26).

Ja ostajem kod toga da za kontrolu raspodele pomoći sa-
veznici mogu dati minimalni broj lica koji će vršiti tu kontrolu j
i čim raspodela bude svršena da se povuku.⁶ j

BR. 278

**INFORMACIJA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
OD 9. OKTOBRA 1944. NAČELNIKU OZNE VRHOVNOG
ŠTABA O DOLASKU SOVJETSKIH INSTRUKTORA U KRA-
JOVU I NJIHOVOM RASPOREDU¹**

9.X 44.

Za Rankovića

U Krajevju su stigli ljudi odozgo za rad po OZNI. Po-
trebno je odmah obavestiti štabove radi znanja. U GŠ Vojvo-
dini dolazi kapetan Terskij. U GŠ Srbije — Major Gordijanko,
pored Odinceva koji je tamo. U GŠ Makedonije kapetan Inj-
kov. U Crnu Goru tj. u štab Drugog korpusa major Barodkin.
U GŠ Hrvatske major Zakurdajev. U GŠ Slovenije major Zavr-
onkov i major Sorokoumov. Oni će odmah biti otpravljeni avi-
onima u dotične štabove.

⁶ Na ovaj način Vrhovni komandant je odgovorio na izveštaj }
Vrhovnog štaba od 8. oktobra 1944. o uslovima Američke počasne le- ;
gije (AML) za dodelu pomoći od strane UNRRE i njihovim zahtevima za j
kontrolu raspodele i kontrolu luka (AVII, reg. br. 13-8/13, k. 26).

Opširnije o problemima dodeljivanja pomoći od strane UNRRE ¹
preko AML, vidi dok. br. 229.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII,- reg. br.
12-7/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
9. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU ZA POJAČANJE
PROPAGANDE PREKO TANJUGA I »SLOBODNE JUGO-
SLAVIJE« O ULASKU JEDINICA CRVENE ARMIIJE U JU-
GOSLAVIJU I NJIHOVIM DEJSTVIMA¹**

Za V.S. za Didu²

9. X 44.

Pojačati propagandu preko Tanjuga i Slobodne Jugosla-
vije povodom ulaska Crvene armije u našu zemlju, borbi koju
ona vodi, o bratskom susretu naše vojske i naroda sa njom i
sadejstvu naše vojske i Crvene armije.

Vrlo je nezgodno da mi o tim krupnim i značajnim doga-
đajima čutimo a sva sovjetska štampa o svemu tome opširno
piše.

BR. 280

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
9. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU ZA OBJAVLJIVA-
NJE U BILTENU UNAPREĐENJA BOZIDARA MASLARICA,
PREDSEDNIKA SVESLOVENSKEG KOMITETA U MOSKVI,
U ČIN GENERAL-MAJORA NOVJ¹**

Za V. S.

Božidar Maslarić proizveden je u čin general-majora.
Objavite to u Biltenu.²

9. X 1944.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-8/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² U vezi s ovim naređenjem Vrhovnog komandanta, Vrhovni štab je 12. oktobra 1944. dostavio Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija« u SSSR-u plan veze za svakodnevnu predaju ratnih izveštaja u 24.00 (AVII, reg. br. 13-11/13, k. 26).

⁰ tome vidi i dok. br. 294.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 13-12/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Unapređenje je objavljeno u Biltenu s rangom od 1. oktobra 1944. Bliže o tome, vidi Zbornik, tom II, knj. 1, (Biltenu), str. 508.

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 9. OKTO-
BRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE ZA RU-
ŠENJE KOMUNIKACIJA¹**

9. X

Potpuno je onemogućeno povlačenje Nemaca iz Srbije ka sjeveru. Njima ostaje još jedina mogućnost, da se od Kraljeva, iz Metohije i Albanije probiju ka Sarajevu i duž primorskog pojasa. Potrebno je da ponovo pređete na sistematsko razaranja komunikacija i ovladate važnim saobraćajnim čvorovima. Naročito je važno rušiti komunikacije od Broda k Zagrebu, kao i one iz doline Une preko Siska ka Zagrebu. Svim jedinicama ka jugu i istoku naredili smo rušenje komunikacija² (5-119).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 7-6/6, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

Depeša je primljena u Glavnom štabu Hrvatske 10. oktobra 1944 (AVII, reg. br. 2-16/1, k. 119-4).

² Potpunije o tome, vidi dok. br. 268.

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 9. OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKEDONIJE ZA RUŠENJE KOMUNIKACIJA¹

9. X

M a k e d o n i j a

1. Nemcima je onemogućeno svako probijanje iz Srbije ka severu. Oni jedino mogu izbeći katastrofu probijanjem od Kosova i Metohije prema Sandžaku i Crnoj Gori, kao i od Albanije duž primorskog pojasa. Svima jedinicama na ovim pravcima naredili smo sistematsko razaranje komunikacija.²

2. Potrebno je da sistematski razarate komunikacije i osvajate na njima uporišta. Budno pratite pokrete neprijatelja i o tome izveštavajte. Vrlo je važno povećati djelatnost u Kačaničkom tesnacu, kao i na pravcima gornjeg Vardara. Na ovom sektoru potrebno je stupiti u vezu sa Albancima i kosovsko-metohijskim snagama³ (17-72, 18-78).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 2-7/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV d POJ.

³ Potpunije o tome, vidi dok. br. 290.

³ Misli se na učešće u borbama na području Kosmeta 3. i 5. brigade Narodnooslobodilačke vojske Albanije. Bliže o tome, vidi dok. 20 i 467 i AVII, reg. br. 5-6/4, i reg. br. 5-7/4, k. 28: izveštaji Pavla Jovičevića o zajedničkim dejstvima kosovsko-metohijskih i albanskih jedinica od 11. i 18. oktobra.

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 9. OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE ZA POSTUPAK PREMA ITALIJANSKOJ PARTIZANSKOJ DIVIZIJI »GARIBALDI OSOPO«¹

9. X

Talijansku diviziju »Osopo« primite pod komandu, s tim da ona izjavi dobrovoljno stupanje u našu vojsku. Diviziju treba pročistiti od tih reakcionarnih elemenata. Diviziji nije potrebno davati broj, nego neka ona zadrži ime koje izabere. Dok se ove stvari sa tom divizijom ne urede ne postavljati pitanje engleske misije. Dakle, ta misija može još ostati kod te divizije, da se ne bi zaoštravale stvari² (43-98).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 4-5/4, ik. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovu odluku doneo je Vrhovni štab na osnovu izveštaja Glavnog štaba NOV i PO (Slovenije od 9. oktobra 1944. u kojoj je Glavni štab Slovenije izneo podatke o ovoj diviziji čiju su Brigadu »Osopo« razbile nemačke jedinice prilikom napada, dok su se druge dve brigade »Garibaldi« sa štabom divizije povukle na teritoriju 9. udarnog korpusa NOVJ zajedno s britanskom vojnom misijom. Tada je Štab divizije pristao da se stavi pod komandu 9. korpusa. Glavni štab Slovenije takođe je zatražio broj za diviziju i postavio pitanje povlačenja britanske vojne misije u Štab 9. korpusa (AVII, reg. br. 5-12/4, k. 26).

Inače, nemačka ofanziva na odseku zapadne Benečije počela je 27. septembra 1944, kada su se delovi 17. slovenačke brigade »Simon Gregorčič« prebacili na položaje kod s. Brezja, dok se Divizija »Garibaldi Osopo« 1. oktobra 1944. prebacila na područje Goriških brda (*Hronologija oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije 1941—1945*, str. 911).

BR.. 190

**ODOBRENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
9. OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE
ZA PREBACIVANJE GLAVNOG ŠTABA NA PIROTSKI SEK-
TOR¹**

9. X 44.

K o č i

Odobravamo vaše preseljenje na pirotski sektor.² Danas ćemo tražiti avione. Javite koliko aviona trebate.³

BR. 285

**NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 9. OKTO-
BRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE ZA POSTU-
PAK S FORMIRANJEM ŠUMADIJSKE DIVIZIJE¹**

9. X

Sa Šumadiskom divizijom postupite onako kako vam je Maršal naredio² (62-19).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 8-1/8, k. 26: knjiga depeša Glavnog štaba NOV i PO Srbije.

² Ovo odobrenje Vrhovni komandant je dao na predlog Glavnog štaba Srbije od 9. oktobra 1944. da se prebaci u Pirot, gde bi imala bolju vezu s Crvenom armijom, bugarskim jedinicama i gde bi mogao osiguravati prijem naoružanja od Crvene armije (AVII, reg. br. 9-3/8, k. 26).

³ Odobrena su im 4 sovjetska aviona (AVII, reg. br. 9-4/8, k. 26 i 20-3/1, k. 184).

Glavni štab NOV i PO Srbije se tada nalazio u Srednjem Statovcu, kod Prokuplja. Međutim, zbog razvoja situacije, odustalo se od prebacivanja na pirotski sektor, pa se Glavni štab NOV i PO Srbije 13. oktobra prebacio u Leskovac, a 17. oktobra otpočeo je prebacivanje u N-š (vidi dok. br. 296 Zbornik, tom I, knj. 12, dok. br. 200, knj. 13, dok. br. 182 d knj. 14, dok. br. 199).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1-8/1, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Maršal je zabranio formiranje Šumadijske divizije. Potpunije o tome, vidi dok. br. 220.

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 9. OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE ZA UPUĆIVANJE NAČELNIKA INŽINJERIJSKOG ODELJENJA VRHOVNOG ŠTABA U KRAJOVU¹

9. X 44. g.

Uputite hitno ovamo Volodu² jer ga u Vojvodini čeka veliki posao uspostavljanja saobraćaja i pionirskih jedinica. Neka bude on s. 10. spreman za odlazak.³

Tito

BR. 287

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 9. OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO VOJVODINE DA OBUSTAVI FORMIRANJE NOVE DIVIZIJE I DA NOVIM BORCIMA POPUNI 12. UDARNI KORPUS NOVJ¹

9. X

Odgovorite koliko imate brigada za novu diviziju.² Za sada ćemo pričekati sa formiranjem te divizije.³ Potrebno je da popunite već postojeće brigade i da Lekiću šaljete nove borce za njegove divizije⁴ (81-52).

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 20-13/1, k. 184: knjiga depeša Glavnog štaba NOV i PO Srbije.

² Reč je o pukovniku Vladimiru Smirnovu, načelniku Inžinjerijskog odeljenja Vrhovnog štaba NOV i POJ koji je u septembru došao sa o. Viša u Glavni štab Srbije.

³ Pukovnik Smirnov je, prema depeši Glavnog štaba NOV i PO Srbije od 13. oktobra 1944, toga dana automobilom preko Pirota otišao za Krajevu (AVII, reg. br. 20-5/1, k. 184).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 3-4/10, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Reč je o formiranju 3. vojvođanske NOU divizije, koju je Glavni štab NOV i PO Vojvodine formirao svojim naređenjem od 6. oktobra 1944. od 7, 9. i 10. vojvođanske brigade (Zbornik, tom I, knj. 8, dok. br. 185).

Pošto je ovim naređenjem Vrhovnog štaba zabranjeno formiranje divizije, Glavni štab NOV i PO Vojvodine svojim naređenjem od 13. oktobra 1944. formirao je Sremsku operativnu zonu od istih brigada koje je trebalo da uđu u sastav pomenute divizije (Zbornik, tom I, knj. 8, dok. br. 193).

³ Postupajući po ovom naređenju Vrhovnog komandanta, Glavni štab NOV i PO Vojvodine u svojoj depeši od 9. oktobra 1944. izvestio je da se nova divizija formira od 6, 9. i 10. brigade zbog velikog priliva novih boraca (AVII, reg. br. 8-2/10, k. 26).

¹ Tek krajem meseca odobreno je formiranje nove divizije, koja je odlukom Vrhovnog štaba preimenovana 13. novembra 1944. u 51. NOU diviziju (Zbornik, tom. I, knj. 10, dok. br. 60).

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
9. OKTOBRA 1944. ŠTABU 1. ARMIJSKE GRUPE NOVJ ZA
PRIKUPLJANJE VAZDUHOPLOVNOG OSOBLJA¹**

Gr. 58

Hitno evakuišite sve vazduhoplovno osoblje koje se nalazi kod vas. Javite o broju i stručnosti toga osoblja. Sa vašeg ili najbližeg aerodroma, to će osoblje biti prebačeno na našu vazduhoplovnu bazu. Ljudstvo neka čeka na aerodromu.²

9. X 1944.

primij. u Arand[elovcu]

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3-35/2, k. 372.

² Postupajući po ovom naređenju Vrhovnog komandanta, Stab 1. armijske grupe odgovorio je depešom od 11. oktobra 1944. u kojoj je stajalo:

»Naredili smo divizijama da nam pošalju sve vazduhoplovce i čim stignu izvijestićemo« (AVII, reg. br. 2-2/1, k. 28).

Najverovatnije da je konačno prikupljanje završeno u Beogradu, to redakcija nije mogla da ustanovi.

BR. 289

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
9. OKTOBRA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPUSA
NOVJ ZA PRIPREMANJE AERODROMA U DIVCIMA ZA
PRIHVATANJE ČLANOVA VRHOVNOG ŠTABA, NACIO-
NALNOG KOMITETA OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE, AN-
TIFAŠISTIČKOG VEĆA NARODNOG OSLOBOĐENJA JU-
GOSLAVIJE I CENTRALNOG KOMITETA KP JUGOSLA-
VIJE¹**

I korpusu

9. X 44.

10. X uveče pripremite aerodrom u Divce od 19 sati na dalje i postavite propisnu svetlosnu noćnu liniju sa vatrama na rastojanju od po 100 metara za noćni silazak aviona.

Signali isti kao što ste poslali.²

Tito

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-23/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovo naređenje Vrhovni komandant je izdao Štabu 1. proleter-skog korpusa NOVJ da bi se obezbedio aerodrom u selu Divcima, kraj Valjeva, radi spuštanja članova Vrhovnog štaba, NKOJ-a, AVNOJ-a i CK KPJ koji su u Bazi Bari NOVJ čekali na odlazak u Srbiju.

Potpunije o pripremi aerodroma i prebacivanju vojno-političkog rukovodstva u Valjevo, vidi dok. br. 188.

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 9. OKTOBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ ZA RUŠENJE KOMUNIKACIJA I NASTAVLJANJE OFANZIVNIH OPERACIJA¹

9. X

• Nemačkim snagama u Srbiji otsečena je otstupnica preko Beograda. Verovatno je da će pokušati sa begstvom preko Sandžaka i Primorja ka zapadu. Naređujem da na vašem sektoru porušite što solidnije sve komunikacije koje iz južnog Dalmatinskog primorja i Hercegovine vode preko vaše teritorije ka zapadu. Sa rušenjem odmah otpočeti i za to angažovati i stanovništvo. Budno pratite pokrete nemačkih trupa i o tome izveštavajte. U slučaju neprijateljskog povlačenja postavljajte dubinske otpore, da bi se usporilo izvlačenje neprijatelja² (48-133). Hitno!

1. Nastavite sa ofanzivnim operacijama na celom vašem sektoru. Isto tako preduzmite sistematsko razaranje svih komunikacija.

2. Nemcima je onemogućeno svako povlačenje iz Srbije ka severu. Njima još jedino preostaje probijanje preko Sandžaka ka Sarajevu i duž primorskog pojasa. Naredili smo 29. diviziji da napadne Dubrovnik.³ Ovoj akciji sadejstvovaće dve brigade 26. divizije sa Pelješca preko Stona ka severoistoku.⁴

3. Pošto se nemačke snage sa vašeg sektora izvlače i to glavninom duž reke Neretve, nastojte da i vi oslobodite neke sektore na obali i tako presečete komunikacije. Preko oslobođenih sektora moći će vam se doturiti materijal (49-108, 50-58).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4-5/9, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovo naređenje Vrhovni štab je uputio na osnovu direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 8. oktobra 1944. koje je poslao iz Krajeve (vidi dok. br. 268 i 269). O tome vidi i dok. br. 300.

³ Naređenje Vrhovnog štaba 29. NOU divizije upućeno je na osnovu direktive Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 8. oktobra 1944 (vidi dok. br. 269).

⁴ Potpunije o oslobođenju Dubrovnika, vidi dok. br. 302.

DIREKTIVA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 9. OKTOBRA 1944. ŠTABU 3. UDARNOG KORPUSA NOVJ ZA RUŠENJE KOMUNIKACIJA U ISTOČNOJ BOSNI¹

9. X

Da bi se spriječilo bjegstvo nemačkih trupa kojima je ot-sječena ostupnica preko Beograda naređujem da na vašem sektoru porušite što solidnije sve komunikacije koje "iz Srbije vode preko vaše teritorije ka zapadu.² Sa rušenjem odmah otpo-četi i angažovati stanovništvo. Tu dolaze komunikacije:

1. Put Zvornik—Tuzla—Doboj. Most u Zvorniku treba solidno porušiti.
2. Put od Zvornika i Drinjače—Vlasenica—Sokolac—Ro-manija—Sarajevo.
3. Pruga i put Višegrad—Pale—Sarajevo.

Za rušenje komunikacija preko Romanije'i dolinom Prače izdvojte lako pokretne udarne jedinice.

Smatramo da su sada povoljni uslovi za akcije u zahvatu Vlasenica i Romanije.

Puteve rušiti po celoj dužini i u slučaju neprijateljskog povlačenja postavljati dubinske otpore, radi što dužeg uspora- vanja neprijatelja (61-76, 62-77) DDD.

Nemcima su prekinute sve veze i onemogućeno im je povlačenje iz Srbije prema severu. Njima ostaje jedina mo- gućnost da se od Kraljeva probijaju ka Višegradu i iz Metohije preko Sandžaka ka Sarajevu. Naređujem vam, da izdvojite do- voljne snage koje će sistematski razoriti sve komunikacije od Višegrada preko Romanije i Pala ka Sarajevu. Za ovo mobili- sati svo stanovništvo. Na porušenim komunikacijama postav- ljati dubinske otpore, kako bi se što više usporilo neprijatelj- sko kretanje. Isto tako obratite pažnju na komunikaciju Zvor- nik—Tuzla—Doboj,³ DDD (64-128).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4-7/5, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovu direktivu Vrhovni štab je uputio na osnovu opštih smernica Vrhovnog komandanta upućenih 8. oktobra 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ za rušenje komunikacija (vidi dok. br. 268).

³ Za izvršenje ove direktive Vrhovnog štaba, Štab 3. korpusa je izmenio svoju prvobitnu zapovest od 2. oktobra, pa je 10. oktobra 1944. izdao naređenje štabovima 27. i 38. divizije u duhu ove direktive za ru- šenje komunikacija orijentišući 27. diviziju južno od reke Spreče prema Višegradu i Sarajevu, a 38. diviziju u severoistočnoj Bosni, tj. severno od reke Spreče (Zbornik, tom IV, knj. 30, dok. br. 33).

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 9. OKTOBRA 1944. ŠTABU 5. UDARNOG KORPUSA NOVJ ZA RUŠENJE KOMUNIKACIJA NA OPERATIVNOM PODRUČJU KORPUSA¹

V KORPUS

9. X

Nemačkim snagama u Srbiji otsečena je ostupnica preko Beograda. Vjerovatno je da će pokušati sa bjegstvom preko Sandžaka, Dalmacije i istočne Bosne. Potrebno je da se na vašem sektoru poruše što solidnije komunikacije:

1. Derventa — Doboj — Sarajevo,
2. Mostar — Konjic — Sarajevo,
3. Jablanica — Prozor — G. Vakuf,
4. Sarajevo — Kiseljak — Travnik.

Ovakvo naređenje izdato je trupama II, III i VIII korpusa.²

Budno pratite pokrete nemačkih trupa i o tome izveštavajte.

U slučaju neprijateljskog povlačenja postavljati dubinske otpore, radi što dužeg usporavanja neprijatelja (91—126) DDD.

Nemci transportuju teški materijal iz Hercegovine i Sarajeva ka sjeveru. U Travnik kreće jedan ustaški bataljon sa sektora Pale. Brzi zdrug se prebacio sa sektora Travnika na sektor Busovače (92—48).

Nemcima je onemogućeno povlačenje iz Srbije ka sjeveru. Njima ostaje još jedina mogućnost da se pravcem Kraljeva i Metohije probijaju preko Sandžaka ka Sarajevu. Naređujem vam da sistematski porušite komunikacije u dolini Bosne, kao i komunikaciju Sarajevo — Mostar³ (93—67).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4-5/7, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Potpunije o tim naređenjima, vidi dok. br. 290 i 293.

³ Ovo naređenje je izdato na osnovu opštih smernica Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 8. oktobra 1944. koje je Maršal uputio iz Kraljeve (vidi dok. br. 268).

Postupajući po ovome naređenju Stab 5. udarnog korpusa izdao je tek 26. oktobra 1944. zapovest za rušenje komunikacija (Zbornik, tom IV, knj. 30, dok. br. 51 i 56). Toliko zakašnjenje je usledilo zbog toga što je 5. udarni korpus u to vreme vršio pripreme za napad na Travnik i reorganizaciju jedinica posle oštih borbi za Banjaluku (vidi dok. br. 186).

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
10. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU ZA SLANJE DVO-
JICE ORGANIZATORA ŠPIJUNSKE MREŽE U 5. UDARNOM
KORPUSU NOVJ I PREBACIVANJE VRHOVNOG ŠTABA,
AVNOJ-A I NKOJ-A NA VALJEVSKI SEKTOR¹**

10. X 44.

Z a R a n k o v i ć a

Javi 5. korpusu da najmanje dvojicu okrivljenika iz špijunske organizacije o kojoj si ti već javio sprema i pošalju nama.² Javi nešto detaljnije o rezultatima istrage jer je to za nas vrlo važno.³

Tvoje prisustvo će biti hitno potrebno u Bgru. Prema tome se spremi da prvim transportom dođeš do nas.

Nacionalni komitet, AVNOJ i ostale treba ipak spremiti za odlazak na valjevski sektor jer je spuštanje na pirotski sektor vrlo opasno noću.⁴

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-8/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovo je Maršalov zahtev na izveštaj Vrhovnog štaba od 30. septembra 1944. da je u 5. udarnom korpusu NOVJ otkrivena razgranata špijunska organizacija jedne savezničke obavestajne službe čiji je zadatak bio likvidiranje pojedinih štabova NOVJ i istaknutih rukovodilaca (AVII, reg. br. 13-3/13, k. 26).

³ Vrhovni štab je 12. oktobra izvestio Vrhovnog komandanta da organizator obavestajne mreže u 5. udarnom korpusu NOVJ treba da ostane još pet dana u interesu istrage (AVII, reg. br. 13-10/13, k. 26).

⁴ Potpunije o prebacivanju u Valjevo celokupnog vojno-političkog rukovodstva NOP-a, vidi dok. br. 188.

BR..190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
10. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU ZA DOSTAVLJA-
NJE IZVEŠTAJA ZA »SLOBODNU JUGOSLAVIJU¹**

[ALEKSANDRU] RANKOVICU

10. X 44.

Za 8. X nije bilo izveštaja za Slobodnu Jugoslaviju. Pre nekoliko dana takođe su izostali izveštaji. To je vrlo nezgodno i vidite do koga je krivica. Da li vaš telegrafist redovno daje i **da** li dobija potvrdu za prijem² (90 — 44).

Tito

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-8/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Na ovo naređenje maršala Tita, Vrhovni štab je odgovorio 12. oktobra 1944. zamolivši objašnjenje u vezi objavljivanja ratnih izveštaja o dejstvima bugarskih jedinica. Bliže o tome, vidi dok. br. 279 i 331; AVII, reg. br. 13-11/13, k. 26: depeša Vrhovnog štaba od 12. oktobra 1944.

BR. 295

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 10. OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKEDONIJE ZA DOSTAVLJANJE IZVEŠTAJA O MOGUĆNOSTI PRIJEMA SOVJETSKOG NAORUŽANJA KOD PIROTA I PREDLOG ZA ŠKOLOVANJE U SSSR-U¹

[Glavnom štabu NOV i PO Makedonije]

10. X

Izveštaje o starim operacijama ne dostavljati.

Kod Pirota Rusi pripremaju za vas kompletno naoružanje za jednu diviziju od 12.000. Odmah odgovorite kako možete primiti ovo oružje.²

Dostaviti odmah predloge za 1. pješadijska viša oficira za duže više vojno školovanje u Rusiji. Uslovi: oprobani komandanti ili načelnici korpusa, divizija ili brigada, da imaju uslove razvoja, hrabri i odani, koji će stalno ostati u vojsci. Istovremeno predložiti jednog višeg oficira za više artiljerijsko školovanje u Rusiji. Uslovi: komandanti artiljerijskih jedinica. Ostali uslovi isti.

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2-7/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Glavni štab NOV i PO Makedonije izvestio je da sovjetsko naoružanje mogu primiti preko bugarske teritorije na železničkoj stanici Sknitli, kao pogodnijoj od pirotske lokacije (AVII, reg. br. 13-14/13, k. 26).

Ч Р

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
10. OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE ZA
PREBACIVANJE U PIROT¹**

10. X 44.

Za K o č u

U razgovoru sa ruskim pukovnikom video sam da je vrlo opasno iz više razloga vaše prebacivanje na sektor Pirot. Prema tome ostanite još dan-dva na mestu jer će za to vreme verovatno biti oslobođen Leskovac pa možete automobilima da se prebacite do Pirot².

Moje je mišljenje da bi ti odmah po dolasku u Pirot krenuo dalje u pravcu Beograda sa nekoliko oficira svoga Štaba, jer je važno da se što pre nađeš u Beogradu kada bude oslobođen.³

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 8-8/1, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Glavni štab NOV i PO Srbije se prebacio u Leskovac radi neposrednijeg rukovođenja jedinicama u niškoj operaciji (vidi dok. br. 284).

³ Vrhovni komandant je ovo naređenje izmenio 16. oktobra 1944, pa je naredio da general-lajtnant Koča Popović, komandant Glavnog štaba NOV i PO Srbije, dođe u Vršac (vidi dok. br. 330).

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 10. OKTOBRA 1944. OPERATIVNOM ŠTABU NOV I PO KOSOVA I METOHIJE ZA RUŠENJE KOMUNIKACIJA¹

88/102

d d d

Za Pavla.² Njercima je onemogućeno povlačenje iz Srbije ka sjeveru. Da bi izbjegli katastrofu njima jedino preostaje da se povlače preko Metohije i sjeverne Albanije ka zapadu. Naređujem vam da sistematski razarate sve komunikacije kako u Metohiji i Kosovu, tako i one koje iz ovih oblasti vode ka Crnoj Gori i sjevernoj Albaniji. Za ovo mobilišite sve snage kao i stanovništvo.³ Izveštavajte o pokretima neprijatelja.⁴

10. X 44. god.
Nikšić

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-63/2, k. 394: knjiga primljenih depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

Vrhovni štab je održavao vezu sa Operativnim štabom Kosova i Metohije relejnom radio-vezom preko radio-stanice 2. udarnog korpusa NOVJ.

² Odnosi se na Pavla Jovičevića, sekretara Oblasnog komiteta KPJ za Kosovo i Metohiju i člana Operativnog štaba za to područje.

³ Ovo naređenje Vrhovni štab je poslao na osnovu opšte direktive Vrhovnog komandanta od 8. oktobra 1944. za rušenje komunikacija (vidi dok. br. 268).

⁴ Postupajući, po ovom naređenju Vrhovnog štaba, Operativni štab Kosova i Metohije dostavio je 11. oktobra 1944. depešu sledeće sadržine:

»Naše snage su sada postavljene na pravo mjesto u vezi sa vašim zadacima. Prekosutra ćemo formirati IV brigadu kod Đakovice, a ovdje je i I (misli se na 1. kosovsko-metohijsku brigadu — prim. red.) kao i albanska. Tražimo saradnju II korpusa, za to treba odmah uzeti plan. Oskudijevamo u oružju, municiji i eksplozivu« (AVII, reg. br. 5-6/4, k. 28).

Četvrta kosovsko-metohijska brigada formirana je 17. oktobra 1944. kod Đakovice (AVII, reg. br. 5-6/4, k. 26).

PORUKA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 10. OKTOBRA 1944. ŠTABU 1. ARMIJSKE GRUPE NOVJ ZA ŠEFOVE BRITANSKE I AMERIČKE VOJNE MISIJE PRI VRHOVNOM ŠTABU¹

Za PEKA² I CRNOG-³

10. X 44

Poruči u moje ime Maklenu⁴ i Hantingtonu⁵ sledeće: Moj odlazak sa Visa bio je diktovan vojnim i državnim potrebama. S obzirom na dosadašnje iskustvo s raznim pokušajima Nemaca moj je put morao biti držan u najvećoj tajnosti. Prema tome nikakve promene u odnosima između nas i naših Saveznika. Čudi me zašto se onda čine razne primedbe i komentari kod savezničkih krugova. Mi smo nezavisna država i ja kao predsednik Nacionalnog komiteta i Vrhovni komandant nisam nikome van naše zemlje odgovoran za svoje postupke i rad koji je u interesu naših naroda.⁶

Gospoda šefovi engleske i američke misije mogli su sve tekuće poslove svršavati sa mojim zamenicima u Vrhovnom štabu i Nac. komitetu. Za nekoliko dana, čim budem u mogućnosti ja ću primiti i rado razgovarati sa Maklenom i šefom američke misije.⁷

Molim izručite moj pozdrav g. generalu Maklenu i g. pukovniku Hantingtonu.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-32/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Dapčevića, komandanta 1. armijske grupe NOVJ.

³ Sretena Zujovića, člana Vrhovnog štaba NOV i POJ.

⁴ Ficroju, šefu Britanske vojne misije pri Vrhovnom štabu NOV i POJ. Potpunije o njegovom dolasku u Štab 1. armijske grupe, vidi AVII, reg. br. 13-11/13, k. 26.

⁵ Eleriju, šefu Američke vojne misije pri Vrhovnom štabu NOV i POJ. Bliže o njegovom dolasku u Glavni štab NOV i PO Srbije, vidi dok. br. 56.

⁶ Reč je o odlasku maršala Tita na razgovore u Moskvu od 21. do 28. septembra 1944. Potpunije o tome, vidi dok. br. 150.

⁷ Maršal je primio brigadira Maklena 27. oktobra 1944. u Beogradu (AVII, reg. br. 9-2/13, k. 26).

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
10. OKTOBRA 1944. ŠTABU 1. ARMIJSKE GRUPE NOVJ DA
USPOSTAVI KONTAKT SA CRVENOM ARMIJOM KOD SME-
DEREVSKJE PALANKE ILI VELIKE PLANE¹**

dčLdd — urgent

Gr. 109—123

Najkasnije 11, a ako je ikako moguće i danas 10. ov. mj. Tvoje jedinice bi trebalo da se sretnu sa jedinicama Crvene armije kod Palanke, Vel. Plane, Donje Rače ili kod Brzana gde su se već juče prebacile preko Morave prethodnice Crvene armije.² Jedno od odelenja Crvene armije nalazi se na pola puta između Kragujevca i Brzana kao pobočna zaštitnica. Jedno odelenje nalazi se kod Male Plane, a glavnina će verovatno stići već danas na ovo mesto.

Ovde će tvoje jedinice biti posađene na kamione i brzo krenuti u pravcu Bgr. U tom pravcu kreću krupne snage Tolbuhina sa jednim pojačanim tenkovskim Korpusom. Jedna Tvoja divizija mora po svaku cenu braniti komunikaciju Kragujevac-Topola. Šalji hitno brza izviđačka odelenja napred radi kontakta sa delovima Crvene armije. Sve ove operacije u sporazumu su sa Tolbuhinom, s kojim držimo tesni kontakt.

Politički je važno, a to je i moja želja, da naše jedinice uđu prve u Beograd.

Tito

Primljeno u 11.30h
Dešifrovano 12.30h
10. X 1944. god.
u Arandjelovcu

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3-36/2, k. 372: knjiga depeša 1. proleterskog udarnog korpusa NOVJ.

Predata depeša datira 9. oktobra 1944, ali se nešto u tekstu razlikuje, pa se redakcija odlučila da objavi primljenu depešu (AVII, reg. br. 10-23/13, k. 26).

² Prvi dodir jedinica 1. armijske grupe i Crvene armije uspostavljen je 10/11. oktobra 1944. između izviđačkih delova 5. NOU divizije i sovjetskih izviđača, dok je 12. oktobra jedan bataljon 1. krajiške brigade spojio u Smederevskoj Palanci s jedinicama 68. streljačkog korpusa Crvene armije (vidi *Beogradska operacija*, str. 193).

O tome, vidi i dok. br. 271.

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 10. OKTOBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ ZA RUŠENJE KOMUNIKACIJA NA OPERATIVNOM PODRUČJU KORPUSA¹

85/166, 86/169

ddd

Da bi se sprečilo bjekstvo njemačkih trupa kojima je ot-sječena ostepnica preko Beograda naređujem da na vašem sek-toru porušite što solidnije sve komunikacije koje iz Albanije, Metohije i Srbije vode preko vaše teritorije ka zapadu u Bosnu i Dalmaciju. Sa rušenjem odmah otpočeti i angažovati stanov-ništvo. Tu dolaze komunikacije:

1. Višegradska pruga i put. Treba nastojati da se što pre poruši most u Višegradu i što solidnije.

2. Putevi koji vode od Nove Varoši, Sjenice i Bijelog Polja vode dolinom Lima preko Rudbg, Vardišta. Ove komunikacije treba da ruše jedinice 37. div. koja je pod vašom komandom. Ona je zauzela Užičku Požegu, Rudo i Cajniče.²

3. Putevi od Prijepolja i B. Polja preko Pijevalja u Go-ražde. Most u Goraždu treba solidno porušiti i što pre.

4. Put koji od Čakora vodi ka Beranama i Mateševu.

5. Putevi koji od Podgorice vode ka Nikšiću i Cetinju.

6. Put preko Crnogorskog primorja.

7. Izdajte naređenje 29. div. da što bolje ruši komunika-cije od Foče ka Kalinoviku i Sarajevu, od Nevesinja ka Kalino-viku, a naročito one puteve u Hercegovačkom primorju.

8. Budno pratite pokrete njemačkih trupa prema Sandžaku i o tome izveštavajte. Puteve rušite po cijeloj dužini i u slučaju nepr. povlačenja postavljati dubinom otpore radi što dužeg us-poravanja neprijatelja.³

10. X 44. god.

Nikšić

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-61/2 i 21-62/2, k. 394: knjiga primljenih depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

Depeša je poslata iz Vrhovnog štaba 9. oktobra 1944 (AVII, reg. br. 2-9/4, k. 28). Međutim, manje-više, sve depeše poslate iz Vrhovnog štaba uglavnom su kasnile po jedan dan zbog opterećenosti veza u naj-višem vojnom rukovodstvu NOP-a u zemlji i nemogućnosti da se istoga dana sve depeše pošalju primaocima.

² Ta mesta su oslobođena 8. oktobra 1944.

³ Postupajući po ovom naređenju i obnovljenom naređenju Vr-hovnog štaba NOV i POJ od 15. oktobra, Štab 2. udarnog korpusa je 15. oktobra 1944. naredio svim potčinjenim jedinicama da temeljito ruše komunikacije i mostove na operativnom korpusnom području (vidi dok. br. 323 i Zbornik, tom III, knj. 10, dok. br. 144).

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 11. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU ZA POPUNU JEDINICA 12. UDARNOG KORPUSA NOVJ, PREBACIVANJE PADOBANACA U VOJVODINU, KAO I AVIO-MEHANICARA I DRUGIH STRUČNJAKA IZ AFRIKE, SLANJE ARTILJERACA U KRAJOVU, POPUNU MISIJE NOVJ U LONDONU I ZA POSTUPAK SA ITALIJANSKOM PARTIZANSKOM DIVIZIJOM »GARIBALDI OSOPO«¹

Z a R a n k o v i ć a

11. X 44.

Ljudstvom iz Vojvodine treba najpre popuniti Lekićev korpus od dve divizije tako da svaka divizija ima 10.000 boraca. Inače neće moći prihvatiti veliko naoružanje koje je predviđeno za svaku diviziju. Svaka divizija imaće samo artiljerije preko 20 baterija. Osim toga veliki broj bacača 50, 81, 122 mm. U Sremu iz ljudstva koje preostaje stvoriti brigade od po 2.500 boraca. Divizije za sada ne stvarati.² Mi stvaramo avionsku bazu u Vojvodini. Tamo se uglavnom nalazi i naša avijacija od dve divizije. Čim bude gotova javiću da bi se mogli baciti padobraneci iz Gravina,³ požurite kod Saveznika da se oko 15—10—44 prebaci naše tehničko avijatičarsko osoblje iz Afrike u Italiju i dalje.⁴

Artiljerce iz Italije šaljite prvom prilikom u Krajevju.⁵

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-9/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Vrhovni štab svojim naređenjem od 9. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Vojvodine zabranio je formiranje divizije i naredio da šalje popunu za 12. udarni korpus (vidi dok. br. 295). Kada je Glavni štab NOV i PO Vojvodine izvestio Vrhovni štab da u Sremu ima tri formirane brigade i da je za popunu 12. korpusa poslao 6.000 boraca i 1 staru brigadu, Vrhovni štab je na osnovu toga izveštaja 10. oktobra 1944. uputio depešu Vrhovnom komandantu zamolivši odgovor kako da postupi u veći s takvom situacijom kod 12. korpusa, na što je Vrhovni komandant odgovorio cvim naređenjem (AVII, reg. br. 13-10/13, k. 26). Međutim, kada je doneta odluka da se izvrši preoružanje 12. korpusa, odobreno je formiranje njegove treće divizije, odnosno 51. NOU divizije (vidi dok. br. 287).

³ Ovim je Maršal odgovorio na depešu Vrhovnog štaba od 10. oktobra 1944. kojom je obavešten da se u Gravini (Italija) nalazi 100 obučanih padobranaca za koje je zatražio prebacivanje u Krajevju (AVII, reg. br. 13-10/13, k. 26).

⁴ Bliže o tom tehničkom vazduhoplovnom osoblju, vidi dok. br. 321.

⁵ BUže o prebacivanju 40 artiljeraca iz Barija u Krajevju, vidi AVII, reg. br. 13-8/13, k. 26.

Ako su Minderović i drugi neophodno potrebni u Londonu, pošaljite ih. Za nas bi bilo važnije da nađemo nekoliko naših sigurnih ljudi za poslanike za koje Vlatko stalno urgira.⁶

Talijanske brigade koje su razbijene stavite pod našu komandu. Sa činovima još pričekati.⁷

BR. 302

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 11. OKTOBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ DA SA SVOJIM JEDINICAMA DEJSTVUJETE KA SLANOM I SMOKOVLJANIMA I DA OBAVESTI O TOKU PRIPREMA ZA NAPAD NA DUBROVNIK¹

11. X

Jedinice 26. divizije, potpomognute jakom artiljerijom, noću 14. napadaju Ston.² Oni će iskrcati dva bataljona između Neuma i Smokovljana, za dejstva iz pozadine.³ Dobro bi bilo da i vi uputite izvesne delove od Zavale ka Slanom i Smokovljanima. Vaši i njihovi delovi treba da se povežu. Zadatak je tih delova da spreče dolazak pojačanja od Metkovića i Dubrovnika ka Stonu, kao i da sam Ston ugroze iz pozadine. Izvestite hoćete li uputiti i koje delove za ovo dejstvo.

Izvestite kako stoje vaše pripreme za napad na Dubrovnik. Kada će uslediti napad.⁴

⁶ Reč je o zahtevu Vojne misije NOVJ u Londonu za slanje Čedomira Minderovića, Prvoslava Šotre i još jednog stenografa u sastav misije, o čemu je Vrhovni štab 10. oktobra 1944. obavestio maršala Tita, na što je on dao ovaj odgovor (AVII, reg. br. 13-9/13, k. 26).

⁷ Potpunije o italijanskoj partizanskoj brigadi »Garibaldi Osopo«, vidi dok. br. 283.

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2-2/14, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Prema zapovesti Štaba 26. NOU divizije, napad na Ston je preduzet 15/16. oktobra 1944 (Zbornik, tom V, knj. 34, dok. br. 41). Opširnije o tome i iskrcavanju 1. i 11. dalmatinske brigade 26. NOU divizija na kopno, vidi i Todor Radošević, n. d., str. 135—145.

³ Štab 26. NOU divizije je predvideo da se za ovu akciju u toku noći 13/14. oktobra iskrca u s. Smokovljane jedan bataljon Grupe otočkih NOP odreda (Zbornik, tom V, knj. 34, dok. br. 41).

⁴ Klasičan napad na Dubrovnik nije ni vršen, već su u njega bez otpora 18. oktobra 1944. u 21 čas ušle jedinice 10. i 12. hercegovačke brigade 29. NOU divizije i 3. bataljon 2. dalmatinske (proleterske) brigade koje su u prethodnim dejstvima razbile neprijatelja na prilazima grada. Izgubivši više manjih uporišta, neprijatelj je bio primoran da napusti Dubrovnik bez borbe, dok su istoga dana jedinice 26. NOU divizije oslobodile Ston. Opširnije o tome, vidi Zbornik, tom IV, knj. 30, dok. br. 45 i 84 i tom V, knj. 34, dok. br. 47 i 58.

BR.. 190

ZAHTEV VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 11. OKTOBRA 1944. VOJNOJ MISIJI NOVJ U SSSR-U ZA POJAČANJE PROPAGANDE PREKO RADIO-STANICE »SLOBODNA JUGOSLAVIJA« O BORBAMA CRVENE ARMIJE NA JUGOSLOVENSKOM TLU¹

Dešifrovani telegram 69

Pijade — general-lajtnantu Terziću

Molba da se pojača propaganda u vezi sa dolaskom Crvene armije u našu zemlju, borbom koju ona vodi, o bratskom susretu armije i naroda s njom i saradnji naših jedinica s Crvenom armijom.

Nezgodno je što mi o tim događajima šutimo, a sovjetska štampa o svemu tome piše.²

11. X 44.

Maršal Tito

BR. 304

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 13. OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKEDONIJE ZA ZABRANU PREDAJE DEPEŠA OTVORENOG TEKSTA I ZA PRIMANJE MATERIJALA OD SAVEZNIKA¹

13. X

Vaš telegrafist se žali da je vaša stanica slaba i stalno upotrebljava otvoreni tekst kojeg mu treba strogo zabraniti, kompromituje veze (24—37).

Cjelokupno vaše snabdijevanje vršiće Rusi. Prema tome, sa baza iz Italije i od Engleza nemojte tražiti materijal.

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 6-13/1, k. 57-4: knjiga primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-u. ² Pre ovoga zahteva maršala Tita, 9. oktobra 1944. iz Moskve je Moša Pijade dostavio depešu obavješavajući Vrhovnog komandanta da za 8. i 9. oktobar nisu primili ratne izveštaje od Vrhovnog štaba NOV i POJ u vreme kada je propagandom rukovodio Milovan Đilas, član Politbiroa CK KPJ i Vrhovnog štaba NOV i POJ, pa je Maršal intervenisao 9. oktobra, naredivši Đilasu da pojača propagandu preko TANJUGA i »Slobodne Jugoslavije«, dok je na sebe preuzeo dostavljanje izvesnih izveštaja za »Slobodnu Jugoslaviju« (vidi dok. br. 279, 310, 318, 319, 327. 328).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2-7/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

•••••

ЧР

BR..190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
13. OKTOBRA 1944. KOMANDANTU 1. ARMIJSKE GRUPE
NOVJ I VRHOVNOM ŠTABU ZA ZAUZIMANJE SREMSKE
MITROVICE I PRESECANJE ODSUPNICE NEMACKIM JE-
DINICAMA IZ BEOGRADA I ZEMUNA¹**

ZA PEKA I VŠ

13. X 44.

Hitno javite gde se nalazi 28. divizija. Bilo bi vanredno važno da ona zauzme Sremsku Mitrovicu i stvori mostobran za prebacivanje naših i sovjetskih trupa koji bi zatvarale prostor od Mitroviče. do Dunava, jer bi na taj način bili potpuno odrezani u Zemunu i u Beogradu. Izdajte takva naređenja Štabu divizije.²

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-38/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Postupajući po ovom Maršalovom naređenju, Vrhovni štab je 14. oktobra 1944. dostavio depešu sledeće sadržine:

»Lekić je javio 11. o. m. da 28. diviz. kreće iz Loznice za Ub, odakle će poći u sastav I korpusa. Vaše naređenje hitno smo preneli 28. div. Od 6. korpusa dobili smo obaveštenje da se neprijatelj nada prelasku naših snaga u Srem pa je usled pomanjkanja snaga tražio pojačanja za sremski sektor. O pokretu 28. div. ka Sremskoj Mitrovici obavestili smo Lekića i 1. korpus. Obavestili i Vojvodinu da sa delovima svojih snaga sadejstvuje 28. diviziji« (AVII, reg. br. 13-13/13., k. 26).

O tome vidi i dok. br. 306.

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 13. OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO VOJVODINE DA SADEJSTVUJE S JEDINICAMA 28. NOU DIVIZIJE U NAPADU NA SREMSKU MITROVICU¹

13. X

Da bi presekli otstupnicu Nemcima iz Beograda u Srem sa Valjevskog sektora hitno smo uputili 28. div. Kamenjar da pređe Savu i zauzme Sremsku Mitrovicu. To bi bio mostobran za naše jedinice koje se upućuju ovim pravcem.² Potrebno je da i Vi prikupite snage, omogućite prelaz 28. div. i sadejstvujete u napadu na Srem. Mitr. Mi ćemo vas izveštavati o pokretima naših jedinica. Dajte nam izvesne sugestije i predloge u duhu ovog naređenja. Pored toga potrebna je vaša aktivnost na komunikacijama u Sremu, a naročito na onim između Fr.[uške] gore i Srem. Mitrovice.³ Naše trupe nadiru u Beograd.

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2-9/1, k. 295: knjiga depeša Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine.

² Bliže o tom naređenju, vidi dok. br. 316.

³ Glavni štab NOV i PO Vojvodine na ovaj zahtev Vrhovnog štaba odgovorio je tek 18. oktobra 1944. depešom sledeće sadržine:

»Taktički najbolji prelaz naših snaga bio bi kod Sr.femske] Rače ili Kupinova. Napad na Mitrovicu potpomagali bi sa pet bataljona. Ostale naše snage dejstvovala bi na prugama (AVII, reg. br. 5-6/10, k. 26).

Pošto je ovo bilo naređenje Vrhovnog komandanta (vidi dok. br. 313), Vrhovni štab je, već 14. oktobra izvestio Maršala da je izdao potrebna naređenja štabovima 1. proletarskog i 12. udarnog korpusa NOVJ i Glavnom štabu NOV i PO Vojvodine | da je naređenje preneto i Štabu 28. NOU divizije (AVII, reg. br. 13-13/13, k. 26).

Međutim, Štab 12. udarnog korpusa NOVJ predložio je 16. oktobra 1944. aa se umesto 28. NOU divizije, koja je angažovana u borbama za Beograd, prema iSremskoj Mitrovici uputi 36. NOU divizija, koja se tada nalazila kod Obrenovca. Ali, zbog nastalih teških borbi kod Beograda, od napada na Sremsku Mitrovicu se odustalo (AVII, reg. br. 13-15/13, k. 26).

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
13. OKTOBRA 1944. ŠTABU 1. ARMIJSKE GRUPE NOVJ ZA
IZDAVANJE ZAPOVESTI ZA NAPAD NA BEOGRAD¹**

Za PEKA

13. X 44.

Juče je pošao do vas Ljubo Đurić² sa dva ruska oficira. Jedan za vezu sa ruskim trupama, a jedan za koordinaciju avijacije sa trupama.

Kod mene se nalazi oficir za vezu iz štaba Tolbuhina. Dogovorili smo se da naše trupe prve uđu u Beograd ili barem zajedno. Izdaj zapovest za napad na Beograd i značaj oslobođenja Beograda.³

Đurić stiže danas ili sutra ujutro kod tebe. Naoružanje i municiju možeš sada dobijati suhoputnim načinom.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-38/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ime mu je Ljubodrag. Pukovnik Đurić je bio tada zamenik komandanta Glavnog štaba NOV i PO Srbije.

³ Potpunije o zapovesti Štaba 1. armijske grupe koju je za oslobođenje Beograda izdao 14. oktobra 1944, vidi Zbornik, tom I, knj. 13, dok. br. 158.

BR, 308

**ODOBRENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
13. OKTOBRA 1944. VOJNOJ MISIJI NOVJ U SSSR-U ZA
RASFORMIRANJE VOJNOG LOGORA KOD KOLOJANA,
UPUĆIVANJE BORACA U ZEMLJU I MOBILISANJU RAT-
NIH ZAROBLJENIKA JUGOSLOVENSKOG POREKLA¹**

Šifrovana depeša br. 70
general-lajtnantu Terziću

Hitno

Vojni logor o kojem Vi izvještavate, može se odmah likvidirati. Ljude koji se tamo nalaze prvom prilikom pošaljite u zemlju — može vlakom.²

Sva mobilizacija zarobljenika ide po liniji da se što više ljudi vrbuje i ti se ljudi vrlo rdavo proveravaju. U Brigadi, koja je došla ovamo ima mnogo neprijateljskih ustaških elemenata i mi treba da čistimo Brigadu.

Sada se ta Brigada nalazi na frontu u Srbiji. Nije potrebno težiti za brojem, mi u zemlji imamo dovoljno čestitih patriota za borbu.³

Maršal Tito

Br. 62

13. X 44.

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 6-13/1, k. 57-4: knjiga primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-u.

² Ovo odobrenje maršala Tita usledilo je na osnovu predloga Vojne misije od 10. oktobra 1944. da se vojni logor kod Kolojana, u SSSR-u, rasformira, pošto je sa ovim saglasna i sovjetska Vrhovna komanda. U logoru se tada nalazilo oko 440 ljudi, koji su zarobljeni kao pripadnici ustaško-domobranske legije koja se borila protiv Crvene armije na Istočnom frontu (AVII, reg. br. 3-55/1, k. 57-4).

³ Odnosi se na 1. jugoslovensku brigadu NOVJ formiranu u SSSR-u jula 1944. od pripadnika ustaško-domobranske legije, koji su kao sovjetski zarobljenici izrazili želju da se bore u redovima NOVJ (AVII, reg. br. 3-16/1 i 3-21/1, k. 57-4).

BR.. 190

ODGOVOR VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 13.
OKTOBRA 1944. MOŠI PIJADE, POLITIČKOM PREDSTAV-
NIKU VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ I CENTRALNOG KO-
MITETA KPJ U SSSR-U, U VEZI S NJEGOVOM MOLBOM
DA DOĐE U ZEMLJU NA KRAĆE REFERISANJE¹

Šifrovana depeša br. 71

Vrlo hitno

Pijade

Sa dolaskom sačekajte još nekoliko dana.²

Maršal Tito

Br. 63

13. X 44.

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 6-14/1, k. 57-4: knjiga primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-u.

² Ovo je Maršalov odgovor na molbu Moše Pijade da dođe na kratko referisanje u zemlju. U vezi s tim Vrhovni komandant ga je pozvao 22. oktobra da mu se javi na referisanje, tako da je Pijade napustio Moskvu 31. oktobra 1944 (AVII, reg. br. 3-61/1, i reg. br. 6-1, k. 57-4).

BR. 293

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
13. OKTOBRA 1944. ZA »SLOBODNU JUGOSLAVIJU« O
BORBAMA JEDINICA NOVJ I CRVENE ARMIJE NA PRILA-
ZIMA BEOGRADA¹**

Šifrovana depeša br. 73
general-lajtnantu Terziću

Vrlo hitno

Za »Slobodnu Jugoslaviju«

Jedinice 1. i 12. korpusa potpuno su se približile Beogradu.
Zauzeta je Pinosava, Beli Potok, Zeleznik, Panj.

Borbe se vode za Avalu, naše jedinice zajedno sa sovjet-
skim jedinicama zauzele su Mladenovac² i Topolu.³

Maršal Tito

Br. 65

13. X 44.

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 6-14/1, k. 57-4: knjiga primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-u.

² To mesto su oslobodile jedinice 1. proleterske i 5. NOU divizije, uz sadejstvo jednog motorizovanog puka i jednog streljačkog bataljona Crvene armije, posle viščasovnih borbi, 12. oktobra 1944 (grupa jugoslovensko-sovjetskih autora, *Beogradska operacija*, Vojnoistorijski institut JNA, Beograd 1964, str. 200-205).

³ Topola je oslobođena 12. oktobra 1944. Bliže o tome, vidi *Beogradska operacija*, str. 200—201.

BR..190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
13. OKTOBRA 1944. KOMANDANTU 1. ARMIJSKE GRUPE
NOVJ ZA ZAUZIMANJE SREMSKE MITROVICE I STVARA-
NJE MOSTOBRA NA LEVOJ OBALI SAVE¹**

Za Peka [Dapčevića] i Vrhovni] S[tab]

13. oktobra 1944. godine

Hitno javite gde se nalazi 28. divizija. Bilo bi vanredno važno da ona zauzme Sremsku Mitrovicu i stvori mostobran za prebacivanje naših i sovjetskih trupa koje bi zatvarale prostor od Mitrovice do Dunava, jer bi na taj način bili potpuno odrezani u Zemunu i u Beogradu. Izdajte takva naređenja Štabu divizije.²

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-38/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Vrhovni štab je 16. oktobra 1944. izvestio Maršala i o tome da je 28. divizija angažovana u borbama za Beograd i da je Stab 12. udarnog korpusa predložio da se za zauzimanje Sremske Mitrovice angažuje 36. udarna divizija, koja se u to vreme nalazila u rejonu Obrenovca (AVII, reg. br. 13-15/13, k. 26).

O tome vidi i *Zbornik*, tom I, knj. 13, dok. br. 185: naređenje Štaba 1. proleterskog udarnog korpusa NOVJ od 14. oktobra 1944. Štabu 12. udarnog korpusa NOVJ da se 28. udarna divizija uputi za zauzimanje Sremske Mitrovice.

**UPUTSTVO PREDSEDNIKA NACIONALNOG KOMITETA
OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE I POVERENIKA ZA NA-
RODNU ODBRANU OD 14. OKTOBRA 1944. ZA DODELJI-
VANJE ORDENA¹**

NACIONALNI KOMITET
OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE
POVJERENIŠTVO ZA
NARODNU ODBRANU

Prepis

**UPUTSTVA O NAČINU PREDLAGANJA I DODELJIVANJA
ORDENA**

Ordni su visoka nagrada za lične zasluge pojedinaca i jedinica naše vojske u borbi protiv neprijatelja naše otadžbine i za slobodu naših naroda.

Da bi ordni odgovorili svojoj namjeni, t.j. da ih dobiju zaslužni pojedinci, jedinice i organizacije i da se na taj način ovjekoveče djela pojedinaca i organizacija i još više podigne borbena sposobnost naše vojske, dajem štabovima ova uputstva:

1. — *Orden narodnog heroja* dobijaju najistaknutiji junaci naše vojske, najistaknutiji pioniri i organizatori narodnog ustanka i Narodnooslobodilačke vojske, koji su pali na bojnopolju, u zatvorima i logorima, ili koji su još živi, čija djela i imena moraju biti ovjekovečena kao primjer današnjim i budućim pokoljenjima.

2. — *Orden partizanske zvijezde I stepena* dobijaju viši vojni i politički rukovodioci (od brigade na više) koji su se umješnim komandovanjem istakli u toku rata.

3. — *Orden narodnog oslobođenja* dobijaju pioniri i organizatori narodnog ustanka i Narodnooslobodilačke vojske, vojnici, podoficiri, oficiri i politički komesari za vanredno velike zasluge u borbi za oslobođenje naroda.

Ovaj orden dobijaju pojedine jedinice Narodnooslobodilačke vojske koje su se naročito istakle svojom upornošću i uspjehima u borbi protiv neprijatelja našega naroda. Ovaj orden dobijaju i organizacije i lica iz Narodnooslobodilačkog pokreta koji su se naročito istakli u borbi za oslobođenje naroda.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 33-3,1, k. 15.

4. — *Orden bratstva i jedinstva* dobijaju politički i vojni rukovodioci, organizacije i lica iz Narodnooslobodilačkog pokreta koji su se naročito istakli na širenju i učvršćivanju bratstva i jedinstva naroda Jugoslavije.

5. — *Orden partizanske zvijezde II stepena* dobijaju viši i niži vojni i politički rukovodioci koji se ističu umješnim komandovanjem svojim jedinicama, ličnom hrabrošću i kao takvi uživaju povjerenje boraca i stariješina.

6. — *Orden partizanske zvijezde III stepena* dobijaju viši i niži vojni i politički rukovodioci za ličnu hrabrost i smjelo komandovanje svojim jedinicama.

Ovaj orden dobijaju i istaknuti hrabri borci za smjele i odvažne podvige u mnogim borbama.

7. — *Orden za hrabrost* dobijaju vojnici, podoficiri, oficiri i politkomesari za ličnu hrabrost i pojedinačna učinjena hrabra djela.

8. — *Medalju za hrabrost* dobijaju vojnici, podoficiri, oficiri i politički komesari za ličnu hrabrost i za pojedina učinjena junačka djela.

Odlikovanja sa više ordena

Lice ili jedinica može biti za nove zasluge ponovo nagrađena istim ili drugim ordenom.

O dodjeljivanju ordena

Ordene dodjeljuje Predsjedništvo Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije na prijedlog Vrhovnog komandanta NOV i POJ.

Ordenom za hrabrost i Medaljom za hrabrost imaju pravo da odlikuju borce i rukovodioce, komandanti glavnih štabova, korpusa i divizija. Ordeni se dodjeljuju u ime Predsjedništva Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije.

Za sva na taj način nagrađena lica ima se dostaviti akt sa karakteristikom lica i djela Vrhovnom komandantu na ocjenu i postupak.

Komandanti glavnih štabova, korpusa i divizija mogu tim ordenima odlikovati i civilna lica, koja izvršavaju junačka djela u vezi sa operacijama njihovih jedinica.

Odlikovanja koja dodjeljuju komandanti potvrđuje Predsjedništvo AVNOJ-a svojom odlukom. Međutim, odlikovana lica imaju pravo da nose orden čim ga prime.

Uručivanje ordena

Svi ordeni uručuju se u ime Predsjedništva Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije. Uručuje ih jedan član višeg štaba (divizije, korpusa ili glavnog štaba) na svečan način.

Ranjenim u bolnicama i invalidima koji su nagrađeni dužni su da odmah uruče ordene njihovi štabovi.

Nagrađena lica gube pravo na orden samo odlukom predsjedništva AVNOJ-a, a na osnovu sudske presude ili za poročna djela koja počini odlikovani.

Ako nagrađeno lice ili jedinica izgubi orden, prijaviće gubitak nadležnom štabu, koji će sastaviti zapisnik i isti sa svojom primedbom uputiti Vrhovnom komandantu NOV i POJ za ocjenu i postupak.

Svako nošenje ordena od lica koje na to nemaju pravo povlači za sobom krivičnu odgovornost.

Mjesto nošenja ordena

1. — Orden Narodnog heroja nosi se oko vrata.
2. — Orden Partizanska zvijezda svih stepena nosi se na desnoj strani iznad gornjeg džepa..
3. — Orden Narodnog oslobođenja, Bratstva i Jedinstva, Orden za hrabrost i Medalja za hrabrost nosi se na lijevoj strani iznad gornjeg džepa.
4. — Jedinice Narodnooslobodilačke vojske nose odlikovanje na svojim zastavama.
5. — Po važnosti ordeni se redaju s desna na lijevo.
6. — Svi ordeni nose se na odgovarajućim mjestima i na civilnom odijelu.

Vrijeme nošenja ordena

1. Za vrijeme rata svako ima pravo da nosi ordene kojima je odlikovan.
2. — Obavezno je nositi sve ordene na paradama i svečanostima.
3. — Sem na paradama i svečanostima umjesto ordena može se nositi vrpca.

Odlikovanje poginulih drugova

Poginuli drugovi imaju pravo na sva odlikovanja. Za njih treba sastaviti poseban spisak. Sem drugova poginulih na bojnopolju, treba uzeti u obzir i one koji su se hrabro držali u zatvorima i logorima i bili strijeljani od neprijatelja.

Ova odlikovanja dodjeljivaće se prilikom praznika ili dana palih žrtava.

Odlikovanja poginulih drugova treba uručiti njihovim porodicama ako su one ispravne i toga dostojne.

Kada nagrađeni pogine u borbi ili umre njegovo odlikovanje predati njegovim najbližim srodnicima ako su oni toga dostojni.

Ako posmrtno nagrađeni ili nagrađeni poginuli u borbi nemaju takvih srodnika, orden se predaje njegovoj jedinici, koja je dužna da ga čuva.

Završna primjedba. Mnogi Štabovi dali su nepotpune prijedloge za odlikovanja. Svaki prijedlog treba da sadrži slijedeće podatke:

- a) Ime i prezime,
- b) Čin,
- c) Zanimanje prije rata,
- d) Godina rođenja,
- e) Kada je stupio u vojsku,
- f) Djelo zbog koga se predlaže za odlikovanje,
- g) Karakteristika i
- h) Za koje se odlikovanje predlaže.

U opisu djela zbog koga se neko predlaže za odlikovanje treba što preciznije opisati djelo neupuštajući se suviše u detalje.

Svi štabovi dužni su da u najkraće vrijeme dostave prijedloge za odlikovanje onih boraca i rukovodioca koji nisu predloženi, a to zaslužuju.

Ovo uputstvo je privremenog karaktera i važi sve dok se ne zamjeni novim ili zakonom o ordenima.

14. X 1944. god.

Pretsjednik Nacionalnog komiteta
oslobođenja Jugoslavije,
povjerenik za Narodnu odbranu,
Maršal Jugoslavije,
J. B. TITO

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
14. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU ZA IZDAVANJE
NAREĐENJA 37. NOU DIVIZIJI DA SPREČI PRODOR NE-
MAČKIH JEDINICA PREMA UZICU I DA SA 2. UDARNIM
KORPUSOM NOVJ RUŠI KOMUNIKACIJE¹**

V.Š.-u za ARSU

14. X 44.

Naredi hitno jedinicama 37. divizije da po svaku cenu spreče [kod Višegrada] bilo kakav prodor u pravcu Užica.- Zajedno sa sovjetskim trupama zauzećemo Čačak i sprečiti Nemcima odstupanje u tom pravcu. Glavni pravac odstupanja Nemaca ostaje još Sjenica — Prijepolje — Pljevlja — Crna Gora — Primorje. Prema tome hitno naredi II korpusu i 37. diviziji da ruše ove komunikacije.³ Trebalo bi Goražde— Čajniče pojačati ako se ima na raspoloženju kakve jedinice: Čim padne Beograd bacićemo jače snage u tom pravcu kako bi se potpuno otsekla otpupnica krupnim nemačkim snagama iz Makedonije i Kosova.⁴

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 13-12/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

Naređenje iste sadržine upućeno je i Štabu I. armijske grupe, ali postoji razlika u tekstu i to je neslaganje stavljeno u uglastu zagradu (AVII, reg. br. 3-40/2, k. 372).

² Ovo je odgovor Vrhovnog komandanta na depešu Vrhovnog štaba od 15. oktobra 1944. o zauzimanju Užičke Požege od nemačkih i četničkih jedinica i njihovim namerama da izvrše prodor ka reci Drini (AVII, reg. br. 13-15/13, k. 26).

³ Bliže o tom naređenju, vidi dok. br. 323.

⁴ Vrhovni štab je istoga dana depešom izvestio Maršala da su preduzete mere za rušenje komunikacija i da je 3. udarnom korpusu naređeno da izdvoji izvesne snage na sektoru Višegrada, Pala i Renovice (AVII, reg. br. 13-15/13, k. 26).

BR.. 190

**INFORMACIJA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
14. OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE
O RAZLOZIMA UČEŠČA OTECESTVENOFRONTOVSKIH
BUGARSKIH JEDINICA U BORBAMA ZA OSLOBOĐENJE
NIŠA¹**

Z a K o č u

14. X 44.

Na molbu komandanta sovjetskih trupa dozvolio sam da u napadu na Niš učestvuju i bugarske trupe jer je neprijatelj i suviše jak a naše jedinice su još nedovoljno naoružane teškim naoružanjem.²

BR. 315

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
14. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU ZA PREBACIVANJE
AVIJATIČARA IZ BARIJA (ITALIJA) U SOVJETSKI
SAVEZ I POSTUPAK S PRIKUPLJENIM AVIJATICARIMA
U ZEMLJI¹**

V.S.-u

14. X 44.

Avijatičare iz Barija prebacićemo u Sovjetski Savez.

Avijatičari iz Crne Gore i Srema neka još neko vreme pričekaju. Mi ćemo uskoro u zemlji osnovati vazduhoplovnu školu i tada ih pozvati.

Avioni na Visu da sačekaju moje naredbe.²

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 8-8, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

Depeša je primljena u Glavnom štabu NOV i PO Srbije 15. oktobra 1944 (AVII, reg. br. 20-13/1, k. 184).

² Ovim je Maršal odgovorio na depeše Glavnog štaba NOV i PO Srbije od 11. i 12. septembra 1944. u vezi sa učešćem bugarskih trupa u Srbiji i, u vezi s tim, nekim saopštenjima Radio-Londona (AVII, reg. br. 9-4/8 i reg. br. 9-5/8, k. 26).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 13-11/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² To je odgovor na depeše Vrhovnog štaba od 12. i 13. oktobra 1944. na pitanje gde da se šalju prikupljeni avijatičari u Bariju, Sanskom Mostu, Nikšiću, Sremu i Hrvatskoj i avioni s 15 avijatičara na o. Visu (AVII, reg. br. 13-11/13, k. 26).

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 14. OKTOBRA 1944. ŠTABU 1. ARMIJSKE GRUPE NOVJ ZA ZAUZIMANJE SREMSKE MITROVICE¹

Gr. 62

ddd

Maršal je naredio da Dvadesetosma div. hitno krene ka Mačvi, pređe Savu i zauzme Sremsku Mitrovicu, obezbeđujući mostobran za druge naše jedinice koje će biti upravljene tim pravcem. Prenesite ovo naređenje 28. diviziji.² Izvestite.

14. X 1944.

primljeno u Rakovici

BR. 317

ODOBRENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 14. OKTOBRA 1944. ŠTABU BAZE BARI NOVJ ZA PREBAČIVANJE POMOĆI U ZEMLJU SAVEZNIČKIM BRODOVIMA¹

14. X

Odobravamo infiltraciju materijala putem savezničkih brodova. Za mesto i mogućnost dogovorite se direktno sa štabovima u zemlji.²

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3-39/2. k. 372: knjiga depeša 1. proleterskog udarnog korpusa NOVJ.

² Ovo Maršalovo naređenje Stab 1. armijske grupe istog dana preneo je Štabu 12. udarnog korpusa NOVJ (vidi Zbornik, tom I, knj. 13, dok. br. 185). O tome vidi i dok. br. 306 u ovoj knjizi.

¹ Original primljene depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 1-104/10, k. 2125: knjiga depeša Štaba Baze Bari NOVJ.

² Ovo je Maršalov odgovor na depešu Štaba Baze Bari od 12. oktobra 1944. o spremnosti za transport 1.600 tona materijala (odeće, čebadi, stočne hrane, ljudske hrane, oružja, municije, goriva i dr.). Bliže o toj depeši, vidi AVII, reg. br. 1-106, k. 2125.

BR.. 190

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
14. OKTOBRA 1944. ZA »SLOBODNU JUGOSLAVIJU« O
BORBAMA NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE JUGO-
SLAVIJE I CRVENE ARMIJE NA ULICAMA BEOGRADA¹**

Dešifrovani telegram br. 74
general-lajtnantu Terziću

Za »Slobodnu Jugoslaviju«

Jedinice Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije i jedi-
nice Crvene armije vode borbu na ulicama grada Beograda.²

14. X 44.

Maršal Tito

BR 319

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
14. OKTOBRA 1944. ZA »SLOBODNU JUGOSLAVIJU« O
BORBAMA JEDINICA NOVJ I BUGARSKIH JEDINICA ZA
NIŠ¹**

Dešifrovana depeša br. 75
general-lajtnantu Terziću

Za »Slobodnu Jugoslaviju«

Na sektoru Ndš, naše i bugarske jedinice vode oštre borbe i
potpuno su okružile grad.

Svi pokušaji njemačkih jedinica da se izvuku iz obruča
nisu uspjeli.²

14. X 44.

Br. 67

Maršal Tito

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 6-14/1, k. 57-4: knjiga primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-u.

² Opširnije o borbama za Beograd, glavni grad Jugoslavije, grupa jugoslovensko-sovjetskih autora, *Beogradska operacija*, n. d., str. 216—267.

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 6-14/1, k. 57-4: knjiga primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-u.

² Potpunije o borbama za oslobođenje Niša, vidi dok. br. 220.

BK. 320

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
14. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU ZA POSTUPAK S
LJUDSTVOM KOJE ČE RADITI NA PREBACIVANJU MA-
TERIJALA ZA SAVEZNIKE U ITALIJI¹

V.Š.-u za ARSU [JOVANOVIĆA]

14. X 44.

Vidite tačno za koga i koliko će raditi naši ljudi i ako nije
upereo protiv nas [i] naših saveznika — onda dozvolite s tim
da nam daju što pre kamione.²

BR. 321

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
15. OKTOBRA 1944. ŠTABU BAZE BARI NOVJ DA UBRZA
PREBACIVANJE VAZDUHOPLOVNOTEHNIČKOG OSOBLJA
IZ ALŽIRA U BARI¹

15. X

1500 naših mehaničara moraju doći u Bari iz Alžira. Pre-
duzmite sve potrebno da ne bude zakašnjenja.¹² Njihov povratak
tražio sam prije mjesec dana od brit. misije.³

Tito

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 13-12/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² To je odgovor Vrhovnog komandanta na pitanje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 13. oktobra 1944. u vezi sa zahtevom saveznika upućenim Bazi Bari NOVJ da daju na raspolaganje vozače za prevoz materijala u Italiji (AVII, reg. br. 13-10/13, k. 26).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 43-1/1, k. 15: knjiga primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Na ovaj način je Maršal odgovorio na depešu Štaba Baze Bari NOVJ o obećnui Engleza da će do 15. oktobra stići 1.100 mehaničara u zemlju (AVII, reg. br. 1-9/18, k. 27).

³ **Bliže o tome zahtevu Vrhovnog komandanta, vidi dok. br. 37 i 301.**

BR.. 190

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
15. OKTOBRA 1944. ŠTABU 1. ARMIJSKE GRUPE NOVJ DA
SVI TROFEJI I SVI MAGACINI U BEOGRADU OSTAJU NA
RASPOLAGANJU NOVJ¹**

Gr. 30

ddd

Po dogovoru sa Vrh. komandom Crvene armije svi trofeji i svi magacini u Beogradu nalaze se na našem raspoloženju.

primljeno u 14,35h
dešifr. u 14.45h
15. X 1944.
u Jajince

BR. 323

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 15. OKTOBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ ZA SPREČAVANJE POVLAČENJA NEMACKIH JEDINICA NA OPERATIVNOM PODRUČJU 2. UDARNOG KORPUSA¹

Nastojimo da u reonu Sandžaka i Crne Gore otsječemo odstupnicu krupnim nemačkim snagama iz Kosova i Albanije. Čačak će uskoro biti zauzet. Jedini pravci ostaju od Sjenice i Peći ka Sandžaku kao i Crnogorsko primorje. Hitno preduzmite sve mjere da blagovremeno zatvorite ove pravce i sistematski porušite komunikacije.

Njemci se već orijentišu za proboj tim pravcima. Porušite mostove u Prijepolju, Goraždu itd. Pojačajte odbranu Goražda, Čajniča i Prijepolja. Žarko već vodi borbu sa Njemcima koji su od Čačka prodrli u Požegu. Nije isključeno da usledi nje mačka intervencija od Sarajeva ka Kalinoviku.

Izvijestite o preduzetim mjerama i kako stoji stanje porušenih komunikacija.²

15. X 44. god.
Nikšić

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3-41/2, k. 372: knjiga depeša 1. proleterskog korpusa NOVJ.

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-64/2, k. 394.

² Potpunije o tome, vidi dok. br. 290, 300 i 313.

DIREKTIVA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 15. OKTOBRA 1944. ŠTABU 3. UDARNOG KORPUSA NOVJ ZA RUŠENJE KOMUNIKACIJA U ISTOČNOJ BOSNI¹

15. X

Nastojimo da u rejonu Sandžaka i Crne Gore otsečemo odstupnicu nemačkim snagama iz Kosova i Albanije. Nužno je potrebno da sa izvesnim vašim jedinicama što pre pojačate odbranu Višegrad — Rogatica — Renovica — Goražde. Most u Goraždu kao i sve komunikacije od Višegrada ka Sarajevu sistematski porušite.

Hitno izvestite kada ćete moći i sa kojim snagama intervenisati na tom pravcu. Od pravca Srbije ka Tuzli ne preti nikakva opasnost.

Težište vašeg rada je sprečiti proboj Nemaca od Višegrada i Goražda ka Sarajevu. Isto tako treba odbiti pojačanja koja bi od Sarajeva išla ka istoku.²

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 3-6/8-1, k. 408-A: knjiga depeša Štaba 3. udarnog korpusa NOVJ.

² Postupajući po ovom naređenju, Štab 3. udarnog korpusa NOVJ izdao je naređenje Štabu 27. divizije za nastupni marš na prostor Rogatica — Višegrad — Goražde. Nastupajući prema Rogatici, jedinice 27. NOU divizije izvršile su, pored ostalog, 23. oktobra bezuspešan napad na Rogaticu, da bi je u ponovljenom napadu 24. oktobra 1944. zauzele. Zatim su produžile prema Višegradu i Goraždu, gde su pristupile rušenju komunikacija Višegrad — Rogatica, Višegrad — Mesići i pruge Mesići — Renovica. Potom su 26. oktobra oslobodile Goražde, gde je most već bio porušen 19. oktobra od 3. proleterske (sandžačke) brigade 37. NOU divizije, kao i most u Višegradu (vidi Zbornik, tom IV, knj. 30, dok. br. 75 i 83).

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 15. OKTOBRA 1944. ŠTABU 5. UDARNOG KORPUSA NOVJ ZA ONESPOBLJAVANJE KOMUNIKACIJE MOSTAR — SARAJEVO — DOBOJ — SLAVONSKI BROD¹

15. X

Preduzimamo mjere da u oblasti Sandžaka i Crne Gore presečemo odstupnicu krupnim nemačkim snagama iz Metohije, Albanije i Makedonije. Energično se zauzmite za izbacivanje iz stroja spleta komunikacija Mostar — Sarajevo — Doboj — Brod. Najveća je nezgoda što je sektor istočno od Sarajeva prazan. Biste li vi mogli ne gubeći udarnu moć, uraditi nešto sa udarnim grupama neposredno, istočno od Sarajeva² (1—100).

BR. 326

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 15. OKTOBRA 1944. ZA »SLOBODNU JUGOSLAVIJU« O ULICNIM BORBAMA U BEOGRADU¹

Dešifrovani telegram br. 76
general-lajtnantu Terziću

Za »Slobodnu Jugoslaviju«: U Beogradu produžuju se žestoki ulični bojevi. Naše jedinice, u saradnji s motorizovanim jedinicama i artiljerijom Crvene armije, danas noću ovladale su: Topčiderom, Dedinjem, Banjicom, Slavijom. Neke naše jedinice probile su se do Terazija.

Neprijatelj daje žestoki otpor pri podršci mnogobrojne artiljerije i avijacije.

15. X 44.

Maršal Tito

¹ Original *depeše* (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4-5/7, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Postupajući po ovome naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ, Štab 5. udarnog korpusa pristupio je izvršenju ovog zadatka tek po oslobođenju Travnika, angažujući 10. NOU diviziju za onesposobljavanje pomenute komunikacije (vidi dok. br. 347 i Zbornik, tom IV, knj. 30, dok. br. 56).

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 6-14/1, k. 57-4: knjiga primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-u.

BR. 289

**ODOBRENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
15. OKTOBRA 1944. GENERAL-LAJTNANTU VELIMIRU
TERZIĆU, SEFU VOJNE MISIJE NOVJ U SSSR-U, ZA OD-
LAZAK U GROZNI RADI POPUNE 2. TENKOVSKJE BRI-
GADE¹**

Dešifrovana depeša br. 77
general-lajtnantu Terziću

Možete putovat u Grozni. Od zarobljenika možete uzeti ljude, no samo ne ustaše. U tenkovskoj brigadi trebaju biti provereni i dobri borci.²

Br. 68

15. X 44.

Maršal Tito

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 6-14/1, k. 57-4: knjiga primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-u.

² Ovo Maršalovo odobrenje je, u stvari, odgovor na predlog generala Terzića od 13. oktobra 1944. da ode u logor kod Kolomnaje (po jednoj verziji Kolojana), gde je trebao da iz redova bivših sovjetskih ratnih zarobljenika jugoslovenskog porekla — koji su se u nemačkim jedin'cima ili ustaško-domobranskoj legiji borili na Istočnom frontu protiv Crvene armije — izabere 125 mladih ljudi (Slovenaca i Srba iz Vojvodine) za popunu 2. tenkovske brigade, koliko je nedostajalo do punog formacijskog brojnog stanja, s tim da se odrede na pomoćne dužnosti; s tim se saglasila i sovjetska Vrhovna komanda (AVII, reg. br. 3-57/1, k. 57-4).

BR.. 190

PLAN VEZE OD 15. OKTOBRA 1944. ZA ODRŽAVANJE RADIO-SAOBRACAJA SA »SLOBODNOM JUGOSLAVIJOM«¹

Dešifrovana depeša br. 78-
general-lajtnantu Terziću

Za »Slobodnu Jugoslaviju«: Ako Vaša radio-stanica ne prima u 2200 G.M.T., ili jedna od radio-stanica ne može raditi zato što je rđavo vreme, — mi ćemo predavati operativni izvještaj po slijedećoj vezi:

U 2400 G.M.T. Vaša radio-stanica poziva na valovima 5500 pozivima F.D.Z., mi odgovaramo na valovima 6700 pozivima R.D.T.; u 0200 G.M.T. vaša radio-stanica poziva na valovima 4900 pozivima S.P.O; mi odgovaramo na valovima 5400 pozivima P.T.S; u 0800 G.M.T. vi pozivate na valovima 1100 pozivima M.B.Z; mi ćemo odgovarati na valovima 1250 pozivima L.P.Z.

Br. 69

15. X 44.

Maršal Tito

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 6-14/1, k. 57-4.

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
16. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU ZA PRESTANAK
SA IZDAVANJEM NAREĐENJA 12. UDARNOM KORPUSU
I ZA PREBACIVANJE GENERAL-LAJTNANTA ALEKSAN-
DRA RANKOVIĆA U VRŠAC¹**

V.S. z a A R S U

16. X 44.

Lekiću² nemojte vi dati naređenje jer moramo sve operacije koordinirati sa ruskim štabom fronta. Mitrovicu likvidirati i održati Lekić ne može sam.³ Glavno je sada uzeti Beograd i Zemun.⁴ Ako Rusi daju dovoljno tehnike Lekić će morati da se prebaci kod Obrenovca.⁵

Marko neka se prebaci sa nekoliko svojih saradnika kod mene u Vršac.⁶

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 13-2/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

Ovu depešu Vrhovni komandant je poslao iz Vršca, gde se 16. oktobra 1944. prebacio iz Bele Crkve. U Vršcu je ostao do 25. oktobra, kada je prešao u Beograd.

² Misli se na general-majora Danila Lekića, komandanta 12. udarnog korpusa NOVJ.

³ Ovako je odgovorio Vrhovni komandant na depešu Vrhovnog štaba od 16. oktobra 1944, kojom je obavešten da je 28. NOU divizija angažovana u borbama za Beograd, da 12. udarni korpus predlaže da se na Sremsku Mitrovicu uputi 36. NOU divizija koja se nalazi kod Obrenovca i da da odobrenje za izdavanje odgovarajućeg naređenja (AVII, reg. br. 13-15/13, k. 26).

⁴ Potpunije o slobodenju Beograda i Zemuna, vidi *Beogradska operacija*, n. d., str. 216 — 267.

⁵ Potpunije o prebacivanju 12. udarnog korpusa NOVJ u Srem, vidi zapovest 1. proleterskog korpusa, odnosno 1. armijske grupe, od 20. oktobra 1944 (Zbornik, tom I, knj. 8, kao dok. br. 197).

⁶ Vrhovni štab, AVNOJ i NKOJ su se prebacili 16. oktobra 1944. u Valjevo, kada je u to mesto došao i general-lajtnant Aleksandar Ranković Marko, ali se po izveštaju Vrhovnog štaba morao vratiti s pola puta pošto se nije mogao prebaciti u Vršac (AVII, reg. br. 13-15/13, k. 26).

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
16. OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE
ZA DOLAZAK KOMANDANTA GLAVNOG ŠTABA U VRŠAC
I POSTUPAK SA NENAORUŽANIM LJUDSTVOM¹**

16. X 44.

Gr. 22

Koča neka dođe u Vršac.² Sa nenaoružanim ljudstvom postupite po vašem predlogu.³

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 20-12/1, k. 184: knjiga depeša Glavnog štaba NOV i PO Srbije.

² Ovim naređenjem je Vrhovni komandant izmenio svoju odluku od 10. oktobra 1944. o načinu dolaska komandanta Glavnog štaba NOV i PO Srbije general-lajtnanta Koče Popovića u Beograd. Odluka je promenjena na pitanja generala Popovića od 14. i 15. oktobra 1944 (AVII, reg. br. 9-6/8, k. 26 i reg. br. 20-7/1, k. 184). O tome vidi i dok. br. 356.

³ Ovo je Maršalov odgovor na predlog Glavnog štaba NOV i PO Srbije od 14. oktobra 1944. koji je dostavio Vrhovnom štabu depešom sledeće sadržine:

»Nenaoružano ljudstvo nećemo više slati u postojeće jedinice gde su samo teret, nego ćemo stvoriti dopunske jedinice koje će se vezbati u pozadini sve dok ne stigne naoružanje« (AVII, reg. br. 20-6/1, k. 184).

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
16. OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE
ZA NAPUŠTANJE NIŠA OD OTECESTVENOFRONTOVSKIH
BUGARSKIH JEDINICA¹

16. X 44.

Bugarske trupe imaju odmah napustiti Niš. Svi vojni trofeji i magacini moraju ostati na našem raspoloženju.² Saopšti to bugarskom komandantu kao moju zapovest.³

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-39/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

Depeša je primljena u Glavnom štabu NOV i PO Srbije 17. oktobra 1944 (vidi reg. br. 20-12/1, k. 184).

² Posle oslobođenja Niša 14. oktobra 1944. u ovom garnizonu, pored jedinica NOVJ, nalazili su se i delovi bugarske 2. armije (6. divizija) i Crvene armije. Međutim, bugarske jedinice, čim su ušle u Niš, otpočele su sa izvlačenjem plena uklanjajući na silu i stražare pred magacinima, što je dovelo do zategnutih odnosa između Glavnog štaba NOV i PO Srbije, s jedne, i Komande 2. bugarske armije, s druge strane.

U vezi s takvom situacijom Glavni štab NOV i PO Srbije uputio je više depeša Vrhovnom štabu, moleći za intervenciju maršala Tita po ovome pitanju, na što je Vrhovni komandant ovim odgovorio. Tako je, npr., u depeši Glavnog štaba Srbije od 15. oktobra 1944! stajalo ovo:

»Poželjno je da bug. vojska što pre izađe iz Niša. Mi ćemo tražiti. Molimo intervenišite i vi« (AVII, reg. br. 20-7/1, k. 184).

U drugoj depeši od istog dana, tj. od 15. oktobra 1944. upućenoj Vrhovnom štabu NOV i POJ stajalo je sledeće:

»Neophodno je potrebno da viša komanda Crvene armije najstrožije naredi i ruskim i bugarskim jedinicama da sav plen ostane nama. Raznose i materijal iz magacina. Mi zastupamo gledište da je sav plen naš, a ukoliko savezničke vojske imaju hitne potrebe da traže od nas« (AVII, reg. br. 9-7/8, k. 26).

U jednoj depeši od 16. oktobra 1944. upućenoj Vrhovnom štabu NOV i POJ, kazano je ovo:

»Držanje bugarske vojske sve gore. Nasilno uzimaju i plen i ono što su naše jedinice osvojile. Očevidno da se ne radi o spontanom ponašanju odozdo već i o sistemu odozgo.

Pokušali smo da sredimo odnose sa Bugarima. Ide vrlo teško, jer njihovi rukovodioci neće da razumeju.

Njihova teza: 1) Borili smo se plen je naš. 2) Potrebno je da plen bude naš radi podizanja morala vojske. Takvo gledište imao zamenik komandanta, odnosno komesar II bugarske armije puk. Blgarjanov.

U vezi sa svim ovim potrebno je da se bugarska vojska povuče što pre u Bugarsku. Čak i za operacije na Kosovu i Ibru dovoljno bi bilo da sa našim jedinicama sadejstvuje njihova artiljerija i tenkovi« (AVII, reg. br. 9-6/8, k. 26).

O tome vidi i AVII, reg. br. 9-7/8, k. 26.

³ Postupajući po ovom naređenju Vrhovnog komandanta NOV i POJ, Glavni štab Srbije preneo je ovu zapovest komandantu 6. bugar-

**SAGLASNOST VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
OD 16. OKTOBRA 1944. ŠTABU 1. ARMIJSKE GRUPE NA
PREDLOG DA 12. UDARNI KORPUS NOVJ FORSIRA SAVU
KOD OBRENOVCA¹**

Za PEKA

16. X 44.

Slažem se da Lekić uz pomoć ruske tehnike forsira Savu kod Obrenovca.² Samo se po sebi razume da Zemun moramo uzeti, jer je to važno i za držanje Beograda i onemogućavanje artiljerijske vatre na Bgd.³

Javi po prilici kada se nadaš uzeti Bgd. da bi mogao ja pripremiti zapovest na vreme.⁴

ske divizije koji se obavezao da će njegove jedinice napustiti Niš 18. oktobra 1944. u 17 časova. Zapovest je takođe predata i komandantu 2. bugarske armije, pa je ova armija, u smislu Maršalovog naređenja, počela da napušta Niš i njegov širi rejon 17. oktobra 1944. prebacujući svoje jedinice komunikacijom Kuršumlija — Priština i Lebane — Medveđa radi učešća u operacijama na Kosovu i Metohiji s jedinicama 13. korpusa NOVJ u borbi protiv nemačke Grupe armija »E«, čija je glavnina u to vreme već izbila na Kosmet.

Opširnije o tome, vidi Zbornik, tom I, knj. 14, dok. br. 199, tom XII, knj. 4, prilog 1 i 2 i AVII, reg. br. 9-8/8, k. 26 i reg. br. 20-8/1, k. 184: depeše Glavnog štaba NOV i PO Srbije od 17. oktobra 1944. o napuštanju Niša od strane bugarskih jedinica i njihovog pokreta prema Kosovu.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-3/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Opširnije o forsiranju Save od 12. udarnog korpusa u sadejstvu sa artiljerijskim jedinicama Crvene armije 21/22. oktobra 1944. na odseku Obrenovac — Umka, vidi dok. br. 373 i Zbornik, tom I, knj. 8, dok. br. 203 i knj. 14, dok. br. 62, 86 i 96.

³ Potpunije o oslobođenju Zemuna 22. oktobra 1944. od jedinica 73. gardijske streljačke divizije Crvene armije i delova 1. i 6. proleterske divizije, vidi *Beogradsku operaciju*, str. 255 i *Hronologiju oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije 1941—1945*, str. 985.

⁴ Misli se na zapovest o pohvali boraca i rukovodilaca jedinica 1. armijske grupe NOVJ. Bliže o njoj, vidi Zbornik, tom II, knj. 1 (Bilten), str. 561.

BR. 333

NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 17. OKTOBRA 1944. O ORGANIZACIJI EKONOMSKE SLUŽBE U NARODNOOSLOBODILAČKOJ VOJSCI I PARTIZANSKIM ODREDIMA JUGOSLAVIJE¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PART. ODREDA JUGOSLAVIJE

Br.

17. oktobra 1944. god.

N A R E D B A

O ORGANIZACIJI EKONOMSKE SLUŽBE U NARODNO OSLOBODILAČKOJ VOJSCI I PARTIZANSKIM ODREDIMA JUGOSLAVIJE

1) Ekonomska služba u narodno-oslobodilačkoj vojsci i partizanskim odredima Jugoslavije organizovana je ovako:

pri Vrhovnom štabu NOV i POJ. — ekonomsko odeljenje,
pri Glavnim štabovima — ekonomsko odeljenje,
pri štabovima armija, korpusa i divizija — intendanture,
pri štabovima brigada, odreda i bataljona — intendanti,
pri komandama četa, vojnih škola i bolnica, komandama područja i mesta — ekonomski.

2) Ekonomsko odeljenje Vrhovnog štaba NOV i POJ, najviše je ekonomsko tijelo u NOV i POJ. Ono preko štabova, jedinica i ustanova izdaje naredbe, direktive i instrukcije, kojima se regulišu svi poslovi i radnje oko snabdevanja NOV i POJ, svima životnim potrebama, ljudskom i stočnom hranom, odjećom, obućom, ličnom, logorskom i posteljnom spremom, ogrevom, osvetljenjem, kancelarijskim materijalom, garnizonom spremom i novcem.

Ovo odeljenje sastoji se iz tri oteka: opšteg, materijalnog i novčanog.

a) *Ovšti otek.* Ovaj otek rukovodi svima poslovima oko organizacije ekonomske službe u NOV i POJ., oko stvaranja i vasnitanja kadrova, vodi evidenciju o ekonomskim organima, vrši raspored istih.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 34-1, k. 15-A.

b) *Materijalni otek.* Ovaj otek rukovodi svima poslovima oko snabdevanja u NOV i POJ., ljudskom i stočnom hranom, odećom, obućom, logorskom i posteljnom opremom, ogrevom, osvetljenjem, kancelarijskim materijalom, garnizonom opremom.

v) *Novčani otek.* Ovaj otek rukovodi svima poslovima oko snabdevanja u NOV i POJ.

Na čelu odelenja stoji načelnik, koji za rad odelenja odgovara Vrhovnom štabu NOV i POJ. i njega po svima poslovima pomaže pomoćnik. Na čelu Novčanog oteka stoji šef, koji za rad istoga odgovara načelniku.

Pod ovim odelenjem potpadaju i ove ustanove: Glavna intendantska slagališta, Zavodi za izradu vojne odeće i Glavni marveni depoi.

3) Ekonomska odelenja Glavnih štabova organizovana su na isti način kao Ekonomsko odelenje Vrhovnog štaba NOV i POJ.

Nadležnost ovih odelenja prostire se na teritoriju koja je pod neposrednom kontrolom dotičnog štaba, na kojoj se ista odelenja po naredbama, direktivama i instrukcijama — ekonomskog odelenja Vrhovnog štaba NOV i POJ organizuju, rukovode i kontrolišu sve poslove iz nadležnosti ekonomske službe.

4) Intendantura armije organizovana je ovako:
načelnik i njegov pomoćnik,
potreban broj intendanata i osoblja,
blagajna,
auto-kolona,
vozarski bataljon,
pekarsko, mesarsko i zanatliško odelenje,
armisko intendantsko slagalište i
armiski marveni depo.

Intendantura armije organizuje, rukovodi i kontroliše sve poslove oko ishrane i snabdjevanja po ekonomskoj grani svih jedinica, ustanova i komanada u organskom sastavu armije a po naredbama, instrukcijama i direktivama Ekonomskog odelenja Glavnog štaba, odnosno Vrhovnog štaba NOV i POJ.

Intendantske jedinice i ustanove u sastavu armijske intendature, služe prema svome zadatku za potrebe onih jedinica i ustanova, koje su van organskog sastava Korpusa i neposredno su pod komandom armiskog štaba. Po potrebi ove jedinice ili ustanove delimično ili u potpunosti pridodaju se korpusnim intendanturama.

5) Intendantura korpusa organizovana je ovako:
načelnik i njegov pomoćnik,
potreban broj intendanata i osoblja,
blagajna,
auto-kolona,
, vozački bataljon,
pekarsko, mesarsko i zanatlisko odeljenje,
korpusno intendantsko slagalište,
korpusni marveni depo.

Intendantura korpusa organizuje, rukovodi i kontroliše sve poslove oko ishrane i ostalog snabdevanja po ekonomskoj grani svih jedinica, ustanova i komanada u sastavu korpusa, a po direktivama načelnika i instrukcijama armiske intendature.

Intendantske jedinice i ustanove u sastavu korpusne intendature, služe prema svome zadatku za potrebe onih jedinica i ustanova, koje su van organskog sastava divizija i neposredno su pod komandom štaba korpusa. Po potrebi mogu se sve jedinice i ustanove delimično ili u potpunosti pridodati diviziskim intendaturama.

6) Intendantura divizije organizovana je ovako:
načelnik i njegov pomoćnik,
potreban broj intendanata i osoblja,
blagajna,
laka auto-kolona,
vozarski bataljon,
pekarsko, mesarsko i zanatlisko odeljenje,
divizisko intendantsko slagalište i
diviziski marveni depo.

Intendantura divizije organizuje i rukovodi svima poslovima oko ishrane i ostalog snabdevanja svih jedinica i ustanova u sastavu divizije svim životnim potrebama.

7) Intendantura brigade organizovana je ovako:
intendant sa potrebnim brojem ljudstva,
1 do 2 laka automobila,
vozarska četa,
pekarsko, mesarsko i zanatlisko odeljenje,

intendantura brigade stara se oko ishrane i snabdevanja ljudstva u sastavu brigade. Intendantura brigade izvršni je organ u službi ishrane i snabdevanja tj. na osnovi naredaba i propisa diviziske Intendature, organizuje sve poslove oko ishrane i snabdevanja brigade.

U slučaju da neki deo brigade bude detašovan, onda se sa istim odvaja i odgovarajući broj osoblja iz pekarskog, mesarskog i zanatliskog odeljenja.

8) Intendantura odreda organizovana je na isti način kao intendantura bataljona.

Ova intendantura stara se o ishrani i snabdevanju odreda.

9) Intendantura bataljona organizovana je ovako:

Intendant sa potrebnim brojem ljudstva i prenosnih sredstava:

Po potrebi može se iz odelenja koja su u sastavu brigadne intendanture pridodati potreban broj ljudstva ovoj intendanturi.

10) Ekonomati četa, vojnih škola i bolnica organizovani su prema prilikama i brojnom stanju.

Ekonomati se uvek snabdevaju i to:

četni iz intendanture bataljona ili one jedinice u čijem se sastavu nalazi,

vojnih škola i bolnica iz ekonomata komande područja ili mesta ili iz intendantskih slagališta onih komanda u čijem su sastavu.

Ovi ekonomati su izvršni organi u službi snabdevanja i nikada se samostalno ne snabdevaju.

11) Ekonomati pri komandama područja i mesta organizovani su prema prilikama na dotičnoj teritoriji i načelno imaju u svome sastavu:

magacine ljudske i stočne hrane, ogreva, osvetljenja, kancelariskog materijala, garnizone spreme itd.

radionica za opravku odeće i obuće.

Dužnost ovih ekonomata:

a) da na svojoj teritoriji prikupljaju sve potrebe za vojku, a na načine kako bude propisano od strane intendanture one jedinice na čijoj se teritoriji nalazi dotična komanda.

b) da sve prikupljene potrebe čuva i smešta po magacinima i izdaje za potrebe prolaznih i posadnih jedinica bolnica, mobilisanih radnika na vojnim radovima itd.

v) da se stara o mlinovima, pekarnicama, klaonicama, va-ljaonicama, i svima drugim ustanovama po ekonomskoj grani.

g) da organizuje radionice za izradu i opravku vojne spreme itd.

12) Svi štabovi, jedinice, ustanove i komande pristupiće postepenom prelazu na organizaciju po ovoj naredbi, tako da do 1 decembra ove godine ekonomska služba bude organizovana po istoj.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VRHOVNI KOMANDANT NOV i POJ
TITO, s. r.

Da je prepis tačan tvrdi,
Za Ekonomski otsek V.S.

M. Radović s. r.

BR.. 190

ODOBRENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
17. OKTOBRA 1944. DATO PREKO VRHOVNOG ŠTABA
BRIGADIRU FICROJU MAKLENU DA POSETI FRONT¹

17: X 44.

V.S. za A R S U

Dozvoljavam da Maklen poseti front, ali da ne ostane kod
Pekovog štaba nego da se vrati u V.S.²
Crni i Marko neka putuju ovamo.³

BR. 335

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 17. OK-
TOBRA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG UDARNOG KOR-
PUSA NOVJ DA PRIPREMI AERODROM ZA DOLAZAK VR-
HOVNOG ŠTABA NOV I POJ¹

17. X

Večeras dolazimo. Postavite signale. Izvestite je li sve u
redu sa aerodromom² (73-23).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-1/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Tako je Maršal odgovorio na depešu Vrhovnog štaba od 16. oktobra 1944. kojom ga je obavestio da je general Peko Dapčević ostavio Britansku vojnu misiju u Valjevu i da je brigadir Maklen, šef Britanske vojne misije zamolio za dozvolu da obide front, pošto je za njega zainteresovan saveznički vrhovni komandant na Sredozemlju general Henri Mejtlend Vilscn (AVII, reg. br. 13-15/13, k. 26).

³ Misli se na Aleksandra Rankovića Marka i Sretena Zujovića Crnog. O tome vidi i dok. br. 329 i AVII, reg. br. 12-10/13, k. 26: depeša general-lajtnanta Aleksandra Rankovića o poletanju avionom za Vršac 19. oktobra 1944.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1-8/1, k. 28: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Bliže o tome, vidi dok. br. 289.

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
18. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU ZA DOSTAVLJA-
NJE IZVEŠTAJA ZA »SLOBODNU JUGOSLAVIJU«¹**

18. X 44.

V.Š. za ARSU

Izveštaje za Slobodnu Jugoslaviju šalžite preko Meljniko-
va² za Terzića³

BR. 337

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
18. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU ZA DOSTAVLJA-
NJE PODATAKA O LOKACIJI AERODROMA KOD GLAV-
NOG ŠTABA NOV I PO MAKEDONIJE¹**

18. X 44.

V.Š. za ARSU

Hitno javite da li Makedonci imaju sposoban aerodrom,
gdje se nalazi i kakav je.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 13-2/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Bio je šef Sovjetske vojne misije pri Vrhovnom štabu.

³ General-lajtnant Velimir Terzić je bio šef Vojne misije NOVJ u SSSR-u.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 13-2/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

BK. 338

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
18. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU ZA PREBACIVANJE
ORDENJA¹**

18. X

Najhitnije prebacite ovamo poručnika Zariju- kod koga se nalazi ordenje. On je verovatno u Gravini sa još 5 drugova

BR. 339

**INFORMACIJA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
OD 18. OKTOBRA 1944. UPUĆENA MARŠALU TOLBUHINU,
KOMANDANTU 3. UKRAJINSKOG FRONTA CRVENE
ARMIJE, O ZADACIMA 12. UDARNOG KORPUSA NOV.)¹**

MARŠALU SOVJETSKOG SAVEZA DRUGU TOLBUHINU

Komandantu 12. a[rmijskog] k[orpusa] naredio sam da jedinice 16. i 36. pješadijske] d[ivizije] forsiraju rijeku Savu sjeverno od Obrenovca i da, u sadejstvu s Vašim jedinicama, te jedinice zaposjednu liniju Batajnica — Dobanovci — Petrovčić — Ašanja — Kupinovo.²

18. X 44.

MARŠAL TITO

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1-107/10, 2125: knjiga depeša Štaba Baze Bari NOVJ.

² Strugara.

¹ Original prevoda depeše (pisane na mašini, na ruskom jeziku), u A-MO SSSR, f. 243, op. 2912, d. 104, l. 330.

² Bliže o tome vidi dok. br. 332.

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
19. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU O NESAGLASNO
STI S PREDLOGOM BRITANSKE VOJNE MISIJE DA SE
BOMBARDUJU SKOPLJE, PRIŠTINA, KRALJEVO, KOSOV-
SKA MITROVICA I ZAHTEV DA SE IZ BOSANSKE KRA-
JINE POŠALJE GRUPA SPOSOBNIH VOJNIH RUKOVODI-
LACA U VOJVODINU¹**

19. X 44.

, • V.Š.-u

Saopštite Maklenu da sada nije više poželjno bombardovanje gradova koje on predlaže. Svi ovi gradovi biće skoro u našim rukama, ja sam odlučno protiv rušenja istih.²

Šef američke misije može takođe da obiđe front.

Saopštite Koči da fabrike tamo izrađuju odela za vojsku iste boje kao odela bivše jugoslovenske vojske, a kroj bluze treba da bude naš sadašnji.

Tražite iz Krajine jedno desetak sposobnih vojnih rukovodilaca koji znaju rukovoditi mesnim i okružnim komandama.

BR. 341

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
19. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU ZA DOSTAVLJANJE
PODATAKA O BROJU DIVIZIJA I NOP ODREDA POD
KOMANDOM GLAVNOG ŠTABA NOV I PO MAKEDONIJE¹**

19. X 44.

-V.Š.

Hitno izvestite koliko G.Š. Makedonije ima divizija i odreda. Kako su raspoređene i naoružane.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 13-2/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² To je Maršalov odgovor na depešu Vrhovnog štaba od 19. oktobra 1944. kojom ga je obavestio da je brigadir Ficroj Maklen, šef Britanske vojne misije ponudio teško bombardovanje Skoplja, Prištine, Kosovske Mitrovice i Kraljeva (AVII, reg. br. 12-10/13, k. 26).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 13-2/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 19. OKTOBRA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE ZA PRIHVAT DELOVA TENKOVSKJE BRIGADE, OBEZBEĐENJE OBALNOG POJASA, ODNOSI PREMA SAVEZNICIMA I RUŠENJE KOMUNIKACIJA¹

19. X

Naredili smo hitno da se prebaci tenkovska brigada na vaš sektor. Kada pristignete primite je pod komandu.² Od Engleza smo tražili da vam dostave materijal i automobile. Ceo taj materijal ima vama da izruče, i vi da ga u ruke primite. U Dubrovniku oni ne mogu stvarati bazu bez našeg odobrenja. Pazite da pomoću tog materijala ne infiltriraju kakve agente. Vi treba tako da čuvate obalu od saveznika da ne bi prihvatili kakve četnike, ustaše i ostale elemente. Omogućite da se dve brigade 26. divizije probiju sa Pelješca preko Stona i zajedno sa njima nastavite brze operacije ka dolini Neretve i Mostara.³ Radovanu⁴ smo naredili da nastavi operacije ka Boki. Svaki eventualni prodor Nemaca od Boke ili od Neretve imate suzbiti. U pogledu rušenja komunikacija upravljajte se prema situaciji. Dubrovnik treba utvrditi i čvrsto braniti sektor Dubrovnik—Trebinje. Naredili smo Osmom korpusu da jednu diviziju orijentiše pravcem Imotski — Ljubuški.⁵ Izveštavajte o situaciji (22-85, 23-79, 24-93).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2-3/14, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Potpunije o prebacivanju dela 1. tenkovske brigade u Dubrovnik, vidi dok. br. 275 i Zbornik, tom IV, knj. 30, dok. br. 97.

³ Bliže o dejstvima 26. NOU divizije na širem prostoru Stona, vidi dok. br. 302.

⁴ Misli se na 2. udarni korpus NOVJ čiji je komandant bio general-major Radovan Vukanović.

⁵ Bliže o tome, vidi dok. br. 343.

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 19. OKTOBRA 1944. ŠTABU 8. UDARNOG KORPUSA NOVJ ZA SADEJSTVO S JEDINICAMA 2. KORPUSA U DOLINI NERETVE¹

19. X

Oslobođen je Dubrovnik i ceo sektor od Pelješca do Herceg-Novog.² Delovi II korpusa nastavljaju operacije ka Neretvi i Mostaru. Potrebno je da jednu vašu diviziju orijentišete pravcem Imotski — Ljubuški u cilju sadejstva ka dolini reke Neretve.³ Dve brigade 26. divizije neka se prebace kod Stona i zajedno da dejstvuju sa 29. divizijom.⁴ Naredite da se hitno u Dubrovnik prebaci pola tenkovske brigade⁵ (54 — 103).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4-5/9, k. 28: list poslatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Potpunije o oslobođenju Dubrovnika, vidi dok. br. 310.

³ Prema dolini Neretve usmerena je 9. divizija 8. udarnog korpusa NOVJ (Zbornik, tom V, knj. 34, dok. br. 73 i 87).

⁴ Na širem prostoru oko Stona dejstvovale su 1. i 11. dalmatinska brigada 26. NOU divizije (Zbornik, tom V, knj. 34, dok. br. 41).

⁵ Polovina 1. tenkovske brigade NOVJ se prebacila u Dubrovnik 27. oktobra 1944. Potpunije o tome, vidi dok. br. 112.

>302

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 19. OKTOBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ ZA DEJSTVA POSLE OSLOBOĐENJA DUBROVNIKA¹

5/104, 6/120

ddd

U Dubrovnik ćemo prebaciti tenkovsku brigadu, velike količine oružja i 200 kamiona za transportovanje materijala.- Taj materijal što pre evakuišite u unutrašnjost ka Nikšiću, Sandžaku i Gacku. Preduzmite hitne operacije jednim krakom ka Neretvi i Mostaru, drugim ka Boki i Crnogorskom primorju, sve sa težnjom da se nepr. odbaci što dalje na istok i zapad i obezbedi kanal od Dubrovnika ka unutrašnjosti. Eventualne napade neprijatelja od Boke i Neretve ka Dubrovniku suzbiti. U pogledu rušenja komunikacija upravljajte se prema situaciji. Dubrovnik treba utvrditi i čvrsto braniti pravac Dubrovnik — Trebinje. Dvije brigade 26. div. sa Pelješca priključite akcijama 29. divizije.

Naredili smo VIII korpusu da jednu diviziju orijentiše pravcem Imotski — Ljubuški. Zahtijevamo vašu krajnju energičnost.³

V korpus napada komunikaciju Mostar — Sarajevo — Brod.⁴

19. X 44. god.
Nikšić

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-65/2, k. 394: knjiga primljenih depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

² Bliže o prebacivanju dela 1. tenkovske brigade NOVJ u Dubrovnik, vidi dok. br. 343.

³ Potpunije o prebacivanju brigada 26. NOU divizije u rejon Stona i izdatom naredenju štabu 8. udarnog korpusa NOVJ, vidi dok. br. 343.

⁴ Potpunije o tim zadacima 5. udarnog korpusa NOVJ, vidi dok. br. 347.

**IZVEŠTAJ ŠTABA BAZE BARI NOVJ OD 19. OKTOBRA
1944. VRHOVNOM KOMANDANTU NOV I POJ O ZAHTEVU
AMERIČKE VOJNE MISIJE ZA PROMENU RASPOREDA
ČLANOVA MISIJE¹**

19. X

Američki major Reid doneo danas promjenjenu listu razmeštaja članova nezavisne američke misije pukovnika Huntingtona² oglašujući ranije traženje dostavljeno preko nas i I korpusa i sve drugo kao nevažeće.³ On moli da V.Š. odobri sledeći raspored iz razloga bitno izmenjene vojne situacije.

Za Beograd kod V.Š.

1) Col. Huntington, maj. Reid, maj. Thayer, capt. Fielding, capt. Bulinski (med) capt. Orlandi, Lt. Collanan, Lt. Pfeiffer, Lt. Vuchinich, sgt. Yeiser, sgt. Muselin, sgt. Laverdure, sgt. Fehrenbock, Pvt. Morini, Civ. Petrovich, 2) Fotosekcija Beograd: Kusign Zaikonsky Pvt. Brown. Radiotelegrafisti u Beogradu: Lt. Lichtenberger, Pvt. Louis Freused.

Za Sloveniju kod pukovnika Mac Forlanda mole da ide master Sgt. Bradshaw ...

Oni žele čekati oslobođenje iz Beograda da bi se spustili na najbliži aerodrom. Mole vaše odobrenje da im Vrhovni štab potpiše privremene dozvole za odlazak.⁴

Poljanac

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 1-10, k. 2125: knjiga depeša Štaba Baze Bari NOVJ.

² Ime mu je Eleri Hantington (Huntington).

³ Vrhovni štab je izvestio Vrhovnog komandanta NOV i POJ 7. oktobra da je Američka vojna misija pri Vrhovnom štabu izrazila želju da deo svoje misije sa 8 podoficira s pukovnikom Hantingtonom na čelu, pošalje u Glavni štab NOV i PO Srbije, a da u Glavni štab NOV i PO Slovenije pošalje kao šefa potpukovnika Makforlana sa još nekoliko oficira (AVII, reg. br. 13-7/13, k. 26), pa se to verovatno na ovo odnosi.

⁴ Vrhovni komandant je odobrio 9. oktobra 1944. prvobitno određenu Američku vojnu misiju pri Glavnom štabu NOV i PO Srbije, dok za ovaj predlog nije redakcija pronašla odgovor, pošto je ubrzo posle ovoga oslobođen Beograd, pa se Vrhovni komandant sastao s brigadirom Maklenom, kada su najverovatnije rešeni svi problemi (vidi dok. br. 277).

BR. 293

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OI
20. OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO VOJVODINE
DA S DVE BRIGADE ZAPOSEDNE ODSEK STARI
BECEJ — DUNAV¹**

G.Š. Vojvodine

20. X 44.

Najhitnije do 22. o.m. zaposedni sa tvoje dve brigade sektor od Starog Bečeja dole prema Dunavu.² V divizija doći će na levo krilo tvojih jedinica.³

BR. 347

**NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABU NOV I POJ OD 20. OKTOBRA 1944. ŠTABU 5. UDARNOG KORPUSA NOVJ ZA
DEJSTVA NA KOMUNIKACIJE¹**

20. X

Oslobođen je Dubrovnik i ceo sektor od Herceg-Novog do Pelješca. Delovi II korpusa nastavljaju operacije ka Neretvi i Mostaru.² Vaše energično angažovanje na komunikaciji Konjic — Sarajevo — Brod uveliko će doprinjeti proširenju ovog našeg korpusnog uspeha. Težište vašeg rada treba da bude akcija na komunikacijama i uništavanju nepr. pokretnih trupa i angažovanje krupnih snaga oko pojedinih uporišta nije rentabilno u ovoj situaciji.³

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-37/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² O posedanju toga odseka vidi AVII, reg. br. 10-50/3, k. 26 i reg. br. 2-1, k. 295.

³ Postupajući po ovom naređenju Vrhovnog komandanta koje je dostavljeno i Štabu 1. armijske grupe, koji je ujedno bio i Štab 1. proletarskog korpusa, taj štab je 21. oktobra 1944. naredio Štabu 5. NOV divizije da posedne levu obalu Dunava od Pančeva do ušća Tise u Dunav sa dve brigade, a treću brigadu da zadrži pozadi njih u rezervi (vidi dok. br. 351 i Zbornik tom I, knj. 8, dok. br. 201).

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 7-46/5, k. 461-A: knjiga depeša Štaba 5. udarnog korpusa NOVJ.

² Potpunije o tome, vidi dok. br. 343 i 344.

³ O izvršenju toga zadatka, vidi dok. br. 326.

BB. 348

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 20. OKTOBRA 1944. ŠTABU 5. UDARNOG KORPUSA NOVJ DA ZADRŽE U LOGORU NEMACKOG GENERALA I NJEGOVOG ADUTANTA ZAROBLJENE U BORBAMA ZA BANJALUKU¹

20. X

Generala i adjutanta zadržati u logoru.²

BR. 349

ODGOVOR VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 20. OKTOBRA 1944. MARŠALU TOLBUHINU, KOMANDANTU 3. UKRAJINSKOG FRONTA CRVENE ARMIIJE, PO PITANJU RASPOREDA JEDINICA NOVJ NA LEVOJ OBALI REKE DUNAVA¹

KOMANDANTU FRONTA MARŠALU SOVJETSKOG
SAVEZA DRUGU TOLBUHINU

Br. 323.

U skladu s mojim ličnim naređenjem, na isteku 22. oktobra 1944. dvije vojvođanske brigade zaposjeće teren odbrane: Stari Bečej — Novi Bečej — Taroš — Knićanin — usce rijeke Tise, sa slijedećim zadatkom da na isteku 27. oktobra 1944. izbiju na sjevernu obalu rijeke Dunava na liniju fronta /isključno/ Novi Sad — ušće r. Tise.² General-lajtnant *Košta*

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 7-46/5, k. 461-A: knjiga depeša Štaba 5. udarnog korpusa NOVJ.

² Odnosi se na nemačkog general-majora Karl-Krebs fon Devica i njegovog adjutanta koji su zarobljeni u borbama za Banjaluku. Devic je do pada u zarobljeništvo bio komandant Borbene grupe »Devic« i komandant trupnog poligona u Slavonskom Brodu (Zbornik, tom IV, knj. 29, dok. br. 112).

Devic je nešto kasnije, po Maršalovom naređenju, razmenjen za uhapšenog slovenačkog pesnika Otona Župančiča, (vidi dok. br. 248).

¹ Original prevoda depeše (pisane na mašini, na ruskom jeziku) u A-MO SSSR, f. 243, op. 2912, d. 104, l. 373.

² Bliže o tome, vidi dok. br. 346.

*Nadž*³, komandant te grupacije, otišao je s oficirima na rekognosciranje terena. Peta pješadijska d[ivizija] ima zadatak da se na isteku 23. oktobra 1944. prebaci na sjevernu obalu Dunava u rejon Grocka — Pančevo, s tim da jedna brigada ujutru 27. oktobra 1944. zauzme odbranu na liniji (isključno), ušće r. Tise — (isključno) Pančevo u drugom ešelonu na svom desnom krilu.⁴ Molim da naredite Vašim artiljerijskim jedinicama da pomognu dejstva 12. afrijskog k[orpusa] u rejonu Obrenovca, da unište neprijatelja koji pruža otpor i da pomognu 12. afrijskom k[orpusu] da forsira rijeku Savu radi izvršenja zadatka koji mu je postavljen.⁵ Vojvodanske brigade su raspoređene ovako: 13. brigada prema Velikoj Kikindi, 12. brigada prema Pančevu, a 14. brigada završava forsiranje Petrovgrada.

20. X 44.

Maršal TITO

BR. 350

ODOBRENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 21. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU ZA KORIŠĆENJE AERODROMA U KONAVLJU OD SAVEZNIKA I TRAŽENJE DA SE KOD SAVEZNIKA URGIRA ZA ŠTO HITNIJE PREBACIVANJE VAZDUHOPLOVNOTEHNIČKOG OSOBLJA U VOJVODINU¹

V.Š. za ARSU

21. X 44.

Slažem se da za odbranu Dubrovnika i potpuno zatvaranje pravca odstupanja Nemaca, Englezi daju svoje topove i artiljerce. Isto tako bilo bi dobro da se na aerodrom u Konavljju presele naše eskadrile i nešto sovjetske avijacije. Trebalo bi da te eskadrile dobijaju taktičke zadatke preko oficira za vezu od štabova naše vojske koja operiše na tom sektoru. Inače dejstvo avijacije neće imati efekta.

³ General-lajtnant Košta Nađ je tada bio komandant Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine.

⁴ Potpunije o tom naređenju, vidi dok. br. 346.

⁵ Forsiranje reke Save od jedinica 12. udarnog korpusa NOVJ potpomagalo je 5 artiljerijskih pukova Crvene armije. Opširnije o tome, vidi dok. br. 329.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 13-2/13, k. 26: list primljenih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

Saopštiti komandi naših eskadrila i Eliotu da se naše ljudstvo u eskadrilama bolje čuva jer su gubici suviše veliki za tako kratak period.²

Traži da se što pre prebaci tehničko osoblje vazduhoplovstva iz Afrike jer je ono neophodno potrebno na aerodromima kod Beograda i u Vojvodini.³

BR. 351

DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 21. OKTOBRA 1944. ŠTABU 1. ARMIJSKE GRUPE NOVJ ZA DEJSTVA U SREMU¹

Za PEKA

21. X 44.

I i VI divizija treba da ostanu privremeno u Beogradu.² XXI³, X;I i XXXVI treba da dejstvuju u pravcu Zemuna. XVI treba da dejstvuje na Obrenovac sa pojačanom artilerijom i nešto tenkova.⁴ XXVIII treba da forsira Savu više Obrenovca.⁵

² Ovako je Vrhovni komandant odgovorio na obaveštenja Štaba Baze Bari i Vrhovnog štaba od 20. oktobra 1944. o predlogu maršala avijacije Eliota da se za odbranu Dubrovnika angažuju tri savezničke baterije (221. engleski divizion) i da se dozvoli korišćenje aerodroma u Grudi (Konavlje) za eskadrile NOVJ u sastavu Kraljevskih vazduhoplovnih snaga (RAF). O tome opširnije, vidi dok. br. 357 i AVII, reg. br. 10-47/13, k. 26 i reg. br. 1-110/10 i reg. br. 1-114/10, k. 2125.

³ Bliže o tom osoblju i njihovom prebacivanju, vidi dok. br. 321.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-45/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV- i POJ.

² U Beogradu je tada ostala samo 1. proleterska divizija na odmoru, popuni i preoružanju, dok je 6. proleterska divizija »Nikola Tesla« ubrzo posle oslobođenja Beograda upućena na Sremski front, pa je već 24. oktobra s delovima 12. udarnog korpusa NOVJ ušla 24. oktobra u Staru Pazovu, dok je 25. oktobra, po naređenju 1. proleterskog korpusa, određena da sadejstvuje s jedinicama 12. udarnog korpusa NOVJ u borbama u istočnom Sremlu. O tome vidi Zbornik, tom I, knj. 8, dok. br. 205, 209 i 211.

³ Ta divizija nije angažovana za dejstva u pravcu Zemuna, već je zadržana u Beogradu, ali je krajem oktobra upućena na Sremski front po naređenju 1. proleterskog korpusa od 28. oktobra 1944 (Zbornik, tom I, knj. 8, dok. br. 232).

⁴ Bliže o upotrebi 12. udarnog korpusa NOVJ za dejstva u istočnom Sremlu, vidi Zbornik, tom I, knj. 8, dok. br. 207.

⁵ Ta divizija nije forsirala reku Šavu kod Obrenovca, već je dobila zadatak da oslobodi Šabac (Zbornik, tom I, knj. 8, dok. br. 207).

V treba da se prebaci kod Pančeva i sa 2 brigade zaposjedne levu obalu Dunava od Zemuna do ušća reke Tise.⁶ Posle zauzimanja Zemuna V diviziju ponovo prebaciti na desnu obalu Dunava kod Beograda i onda ćete sa V, XXI, XXXVI i XXVIII divizijom očistiti teritoriju do linije Novi Sad — Irig — Ruma — Jarak na Savi. Pri zauzeću Rume i drugih upornih tačaka neprijatelja na ovoj liniji mogu vam sadejstvovati sremske brigade koje se nalaze na sektoru Fruške gore.⁷ Ovaj plan je dogovoren sa komandom vanjem Crvene armije i vaše snage predstavljaju levo krilo trupama Crvene armije koja će biti na sektoru Novi Sad i dalje prema Mađarskoj.

BR. 352

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
21. OKTOBRA 1944. ŠTABU 1. ARMIJSKE GRUPE NOVJ ZA
ODMOR JEDINICA I DOSTAVLJANJE PREDLOGA ZA OD-
LIKOVANJA¹**

Za PEKA

21. X 44.

Posle zauzeća Zemuna jedinice u okolini Zemuna i Beograda malo odmoriti, popuniti i dobro naoružati tehnikom. Neka jedna ili dve divizije budu najpre sredene i spremne.

Predlog za odlikovanja što prije dostaviti.²

⁶ Postupajući po ovoj direktivi Vrhovnog komandanta, Štab 1. proleterskog korpusa je istog dana (21. oktobra) naredio Štabu 5. divizije da se 22. oktobra 1944. s tri brigade prebaci na levu obalu Dunava sa zadatkom obezbeđenja obale od Pančeva do ušća Tise u Dunav (Zbornik, tom I, knj. 8, dok. br. 201). Međutim, njeno prebacivanje je obustavljeno (vidi dok. br. 346 i 362).

⁷ Potpunije o zadacima jedinica 12. udarnog korpusa za dejstva u istočnom Sremu," vidi Zbornik, tom I, knj. 8, dok. br. 207.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-45/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² »Za odvažnost i hrabrost pokazanu u borbama prilikom oslobodjenja Beograda, Prezidijum Antifašističkog veća narodnog oslobodjenja Jugoslavije odlikovao je ordenima i medaljama 794 jugoslovenska borca i starešine i preko 2.000 sovjetskih vojnika i oficira. Trinaest sovjetskih boraca je proglašeno za narodne heroje Jugoslavije« (*Beogradska operacija*, n. d., str. 261).

BR. 190

**DEPEŠA EDVARDA KARDELJA OD 22. OKTOBRA 1944.
MARŠALU TITU O NJEGOVOM, ĐILASOVOM I HEBRAN-
GOVOM DOLASKU U ARANĐELOVAC¹**

22. X

Došli smo u Aranđelovac Đido², Andrija³ i ja. Bili smo na razgovoru sa Erkolijem.⁴ Đido ide u Beograd, ja i Andrija ostajemo tu do daljega. Bevc.

BR. 354

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
22. OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVAT-
SKE ZA PREBACIVANJE AVIJATICARA U BELU CRKVU¹**

22. X 1944.

Od V.Š. **DDD**. Odmah pošaljite sve avijatičare u Belu Crkvu najbržim prevoznim sredstvom. TITO. Br. 26 — 22. X. 1944. (25 gr.).²

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 10-47/13, k. 26: list poslatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² To jest: Milovan Dilas.

³ Odnosi se na Andriju Hebranga, koji se, po naređenju generalnog sekretara KPJ maršala Tita, imao njemu javiti po izvršenom smenjivanju s položaja političkog sekretara CK KP Hrvatske zbog počinjenih grešaka (vidi dok. br. 231).

⁴ Reč je o generalnom sekretaru KP Italije Palmiru Toljatiju. Potpunije o tim razgovorima, vidi dok. br. 231.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 2-22/1, k. 119-4: knjiga depeša Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.

² Ovako je Vrhovni komandant odgovorio na depešu Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 21. oktobra 1944. o prikupljenim avijatičarima za školovanje (Zbornik, tom V, knj. 34, str. 543).

BR.. 190

ZAPOVEST VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 22. OKTOBRA 1944. DOSTAVLJENA »SLOBODNOJ JUGOSLAVIJI« U KOJOJ SE IZRAŽAVA ZAHVALNOST I PRIZNANJE 17. NOU DIVIZIJI I JEDINICAMA CRVENE ARMIJE U BORBAMA ZA OSLOBODENJE KRAGUJEVCA¹

Dešifrovana depeša br. 84

Pijade

Za »Slobodnu Jugoslaviju«

Zapovest

Komandantu 17. divizije Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije Gligu Mandiću.²

Izvršavam svoje priznanje i zahvalnost borcima, komandirima i politkomesarima Vaše divizije koja je zajedno sa jedinicama herojske Crvene armije oslobodila grad Kragujevac.³

Pre tri godine, njemački okupatori za nekoliko sati, u gradu Kragujevcu mitraljeskom vatrom zvižerski su ubili sedam hiljada najboljih sinova Srbije. Oslobodivši Kragujevac, vi ste se osvetili za žrtve njemačkih okupatora.⁴

Za hrabrost i upornost Vaših boraca i boraca Crvene armije pri oslobodenju grada Kragujevca srpski narod duboko je zahvalan.

Večna slava herojima palim za slobodu svoga naroda.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Vrhovni komandant

Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije

Maršal Tito

22. X 44. god.

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 6-16/1, k. 57-4: knjiga primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-u. .

² Ime mu je: Gligorije.

³ Kragujevac je oslobođen 21. oktobra 1944. U borbama za oslobodenje Kragujevca su učestvovala 17. NOU divizija i 113. streljačka divizija Crvene armije. U tim borbama je poginulo 2.127, ranjeno preko 400 i zarobljeno 150 neprijateljskih vojnika, a zaplenjeno je 9 topova raznih kalibara, 11 minobacača, 44 puškomitraljeza, 10.000 pušaka i mnogo druge ratne opreme (*Beogradska operacija*, str. 257 — 259; *Hronologija oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije 1941—1945*, str. 984).

⁴ Misli se na 21. oktobar 1941, kada su 3. bataljon 749. puka nemačke 717. pešadijske divizije i 5. dobrovoljački odred Srpskog dobrovoljačkog korpusa otpočeli masovno streljanje u kome su pobili navedeni broj ljudi od 16 do 60 godina starosti, kao odmazdu zbog pretrpljenih gubitaka u borbi protiv partizana. Među streljanima nalazio se i veliki broj đaka.

BK. 356

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 23. OKTOBRA 1944. ŠTABU 1. ARMIJSKE GRUPE NOVJ O DOLASKU KOMANDANTA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SRBIJE, KOJI ĆE IH OBAVESTITI O PREBACIVANJU VRHOVNOG ŠTABA U BEOGRAD¹

23. X

Z a P E K A

Danas oko podne stiže kod vas Koča avionom.² On će vas upoznati sa planom našeg dolaska u Beograd.³

BR. 357

DIREKTIVA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 23. OKTOBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ ZA ODNOS SA SAVEZNICIMA POSLE NJIHOVOG DOLASKA U DUBROVNIK I PREBACIVANJE DVE ESKADRILE NOVJ NA AERODROM U KONAFLJIMA¹

12/126, 13/108

DDD

Maršal je dozvolio da za odbranu Dubrovnika i potpunog zatvaranja pravca odstupanja Nemaca preko toga sektora En-

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-45/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Komandant Glavnog štaba NOV i PO Srbije general-lajtnant Koča Popović je trebao da se prebaci u Vršac po naređenju Vrhovnog komandanta od 16. oktobra 1944, odakle je odleteo za Beograd 23. oktobra da, pored ostalog, obavesti Štab 1. armijske grupe o dolasku Vrhovnog komandanta iz Vršca u Beograd (vidi dok. br. 330).

³ Vrhovni komandant je najverovatnije došao u Beograd oko 25. oktobra 1944. Da je to najverovatniji datum prelaska Vrhovnog komandanta iz Vršca u Beograd, vidi se i iz depeše general-lajtnanta Sretena Zujovića, člana Vrhovnog štaba NOV i POJ, koji je 22. oktobra 1944. izvestio Maršala da je prispeo u Beograd iz Pančeva posle 6 časova vožnje, da su se privremeno zadržali u Rumunskoj ulici br. 23. (sada Užička), da je poželjno pričekati pošto nema svetla i vode i da će se to regulisati tek za tri dana (AVII, reg. br. 10-46/13, k. 26).

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-65/2 i 21-66/2, k. 394: knjiga primljenih depeša Štaba 2. udarnog - korpUSA NOVJ.

glezi dadu tri baterije sa ljudstvom.² Na aerodromu Konavljje treba da se prebace naše dve eskadrile iz RAF-a. One treba da izvršavaju taktičke zadatke preko oficira za vezu kod Štaba naših snaga na tom sektoru. U cilju izviđanja luke, aerodroma i saradnje dozvoljeno je da grupa oficira potpukovnika Mek Narmom dođe u Dubrovnik. Bez vašeg znanja i saglasnosti Englezi ne smeju ništa raditi.

Uхватite vezu sa njima i pravilno regulišite odnos. Na vama i vašim organima je da onemogućite Englezima nepravilan rad. Oni ima da se bave samo taktičkim radom zajedno sa vama. Vi morate pojačati organe bezbednosti na sektoru Dubrovnika. Sve nepravilnosti koje primetite kod Engleza javljajte nama i vi im na licu mesta skrenite pažnju na to. Englezi ne smeju poslužiti kao utočište raznih četničkih i ustaških bandi itd.³

23. X 44. god.

Nikšić

² Potpunije o tom odobrenju Vrhovnog komandanta NOV i POJ koje je on dao za iskrcavanje tri engleske baterije (211. divizion) za odbranu Dubrovnika i ljudstva za njihovu zaštitu (komandosa), vidi dok. br. 350.

³ Ova direktiva Vrhovnog štaba usledila je posle primljene depeše Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ od 22. oktobra 1944. u kojoj su izneti podaci da je u Dubrovnik došlo 15 engleskih oficira za dozvolom general-majora Branka Poljanca da izvrše prebacivanje artiljerije sa nekoliko stotina vojnika (AVII, reg. br. 1-2/4, k. 28).

Naložene mere opreznosti su u vezi s nekim ranijim savezničkim postupcima, kao i iskrcavanjem jednog savezničkog komandosa kod Santa Karantija, u Albaniji, bez saglasnosti vojno-političkog rukovodstva nove Albanije (vidi dok. br. 202).

Što se pak tiče prebacivanja 1. i 2. eskadrile NOVJ u sastavu Kraljevskih vazduhoplovnih snaga (Royal Air Forces — RAF) na aerodrom u Konavljima do toga nije došlo, već su te eskadrile i dalje deystvovala sa aerodroma Kane (Canne) u Italiji i o. Visa (Zbornik, X, knj. 1, dok. br. 177). Na tim aerodromima su ostale sve do potpisivanja sporazuma 6. januara 1945. između Vrhovnog komandanta NOV i POJ i šefa Britanske vojne misije pri Vrhovnom štabu o korišćenju aerodroma kod Zadra. Tada su obe eskadrile NOVJ prebačene na aerodrom Prkos kod Zemunika, i to 1. eskadrila 16. aprila, a 2. eskadrila sa delom snaga 10. februara, a sa celokupnim ljudstvom i materijalom početkom aprila 1945 (Zbornik, tom X, knj. 1, dok. br. 244).

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 23. OKTOBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ DA SPRECI I ŠTO DUZE ZADRŽI POKRET NEMACKIH JEDINICA KOJE SA KOSMETA PRODIRU U SANDŽAK¹

19/71

DDD

Naši i Rusi napadaju Čačak² i Kraljevo.³ Naši i Bugari nadiru ka Kosovu, Nemci nastoje da se probiju od Novog Pazara ka Prijepolju. Preduzmite potrebne mjere da se što duže zadrži pokret neprijatelja. Porušite most u Prijepolju i ostale komunikacije. Redovno izveštavajte o istuaciji.⁴

23. X 44. god.

Nikšić

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-67/2, k. 394: knjiga depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

² Borbe u širem rejonu čačka protiv delova nemačkog Korpusa »Fridrih Vilhelm Miler« vodile su jedinice 17. udarne divizije NOVJ i 93. divizije 68. streljačkog korpusa Crvene armije (Zbornik, tom I, knj. 14, dok. br. 101).

³ Kraljevo su napadale toga dana jedinice 2. proleterske udarne divizije NOVJ i 223. divizija 68. streljačkog korpusa Crvene armije (Zbornik, tom I, knj. 14, dok. br. 108 i 116).

⁴ U vreme kada je Vrhovni štab NOV i POJ izdao ovo naređenje, najveći deo jedinica Grupe armija »E« se nalazio već u Jugoslaviji; od njih su se na području Makedonije nalazile nemačke 11. vazduhoplovna i 22. pešadijska divizija, na području Crne Gore nemačke 181. i delovi 297. pešadijske divizije, na Kosovu i Metohiji Borbena grupa »Šolc« jačine oko 3 divizije (od 15. oktobra u Starom Trgu, kod Kosovske Mitrovice nalazilo se komandno mesto Grupe armija »E«), u dolini Zapadne Morave, od Raške, preko Kraljeva, do čačka i Uzica nalazio se Korpus »Fridrih Vilhelm Miler« (preimenovan je polovinom novembra 1944. u 34. armijski korpus) čije je brojno stanje 6. novembra iznosilo 23.530 vojnika, a već 16. novembra oko 60.000 vojnika pod oružjem. Pored toga, 21. oktobra od Kosovske Mitrovice je krenula u nastupno-odstupni marš Borbena grupa »Šoerlen« jačine jedne ojačane divizije sa zadatkom da otvori komunikaciju preko Sandžaka ka Višegradu, kako bi se kasnije omogućio pokret nemačkom 91. armijskom korpusu.

Potpunije o tome, vidi Zbornik, tom XII, knj. 4, dok. br. 155, 163, 170 i 174 i priloge br. 1. i 2: ratni dnevnic komandi grupa armija »F« i »E« za oktobar i novembar 1944.

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 23. OKTOBRA 1944 ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE ZA ODNOS SA SAVEZNICIMA I KOORDINIRANJE OPERACIJA¹

23. X

Maršal odobrio da se tri engleske baterije sa zaštitom prebace u Dubrovnik za pojačanje njegove odbrane i sprečavanje nemačkog prodora tim pravcem. Odobreno korišćenje aerodroma u Konavljima ili Grabu, gde će se verovatno prebaciti naše eskadrile i deo sovjetske avijacije.² Za čišćenje luke, uređenje aerodroma i veze sa vama odobreno da engleski pukovnik Makner sa grupom oficira izvidi luku, aerodrom i uspostavi vezu sa vama. Regulшите pravilan odnos sa njima i koordinirajte operacije. S druge strane sprečite veze četničkih i ustaških elemenata sa Englezima. Priljeni materijal što pre iskoristite i njegov deo upućujte za Nikšić i Sandžak, radi sprečavanja nemačkog prodora preko Lima. Ovo naređenje izdato i Štabu II korpusa³ (25—109, 26—80).

Štab Mornarice javlja da Nemci pripremaju ispad iz Boke preko Konavlja (27—21).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2-3/14, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Potpunije o tom Maršalovom naređenju za prebacivanje tri engleske baterije sa zaštitom u Dubrovnik, vidi dok. br. 350, 363 i 369.

³ Bliže o tom naređenju upućenom Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ, vidi dok. br. 357.

BR.. 190

**OBAVEŠTENJE ŠTABA BAZE BARI NOVJ OD 23. OKTOBRA
1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O TRAŽENJU BRITANACA
DA SE U DUBROVNIKU ISKRCA JEDAN KOMANDOS
ZA ZAŠTITU ARTILJERIJE¹**

23. X

Eliot sa konferencije s Velebitom napomenuo da treba jedan komandos od 500 pešaka za zaštitu artiljerije.² Potrebna vaša odluka i naređenje II korpusu.³ Bez ovog neće slati materijal.

Poljanac⁴

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 1-115/10, k. 2125: knjiga depeša Štaba Baze Bari NOVJ.

² Misli se na zaštitu tri engleske baterije koje su se kao obezbeđenje nalazile u Dubrovniku, a za koje je Vrhovni komandant dao saglasnost 21. oktobra 1944 (vidi dok. br. 350).

³ Potpunije o tom naređenju koje je Vrhovni komandant izdao 25. oktobra 1944, vidi dok. br. 369.

⁴ Branko, načelnik Baze Bari NOVJ. Dan kasnije posle ove depeše od 23. oktobra, tj. 24. oktobra 1944, Poljanac je poslao još jednu depešu slične sadržine, ali u kojoj je naglašeno da je ovaj zahtev poslan i šefu Britanske misije pri Vrhovnom štabu NOV i POJ brigadiru Ficroju Maklenu, kao i da je Eliot tražio da se njegov zahtev uput: maršalu Titu na engleskom jeziku (AVII, reg. br. 2-3/9, k. 27).

U vezi s tom depešom Štaba Baze Bari od 24. kao i ovom depešom od 23. oktobra, Vrhovni komandant je 24. oktobra odmah dostavio odgovor Štabu baze (vidi dok. br. 364).

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
23. OKTOBRA 1944. MARŠALU TOLBUHINU, KOMANDAN-
TU 3. UKRAJINSKOG FRONTA CRVENE ARMIJE, O DEJ-
STVIMA JEDINICA NOVJ NA LEVIM OBALAMA REKA
TISE I DUNAVA I TRAŽENJU DA SE BOMBARDUJE RUMA¹**

MARŠALU SOVJETSKOG SAVEZA TOLBUHINU

Br. 0761/OP.

13. vojvođanska brigada forsirala je rijeku Tisu i vodi borbu na liniji 2 km zapadno od Bačkog Petrovog Sela — zapadna periferija Starog Bečeja.

12. vojvođanska brigada je forsirala Tisu u rejonu njenog ušća, zauzela Titel i uspješno nadire u opštem pravcu prema Novom Sadu.²

Vojvođanska divizija je iz reiona Ledinci — Čerević — Ilok forsirala Dunav i na isteku 22. oktobra 1944. zauzela Kamenicu (jugozapadni dio Novog Sada, Novi Futog, Bačku Palanku).³

Zaustavio sam pokret 5. pješadijske] divizije⁴ u pravcu ušća Tise — Pančevo i koncentrišem ju u rejonu Centa — Opovo — Glogon.⁵

Prema podacima obavještajne službe, u Rumi je koncentrisano do 4000 Nijemaca sa 110 tenkova.

Molim da avijacijom bombardujete Rumu i da saopštite mjesta prebacivanja preko Dunava u rejonu Beograda.⁶

23. X 44. 13.25

Maršal TITO

¹ Original prevođa depeše (pisane na mašini, na ruskom jeziku) u A-MO SSSR, f. 243, op. 2912, d. 104, l. 414.

² Titel je 22. oktobra oslobođio., 5. bataljon 12. vojvođanske brigade (*Hronologija*, str. 984).

³ Ustaško-domobransko uporište u s. Kamenici (kod Petrovaradina), posle šestčasovne borbe, 21. oktobra, zauzela je 7. vojvođanska brigada 3. vojvođanske, odnosno 51. udarne divizije, koja se tada nalazila u formiranju (*Hronologija*, str. 941 i 984).

⁴ Odnosi se na 5. udarnu diviziju NOVJ. Međutim, Vrhovni komandant NOV i POJ u opštenju sa štabovima Crvene armije, udarne divizije nazivao je pešadijskim.

⁵ Bliže o pokretima 5. udarne divizije, vidi dok. br. 346.

⁶ Maršal Tolbuhin je 24. oktobra 1944. izvestio maršala Tita da je 24. oktobra 1944. stavljeno u zadatak sovjetskom vazduhoplovstvu da bombarduje Rumu (A-MO SSSR, f. 243, op. 2912, l. 292).

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
24. OKTOBRA 1944. ŠTABU 1. ARMIJSKE GRUPE NOVJ ZA
OBUSTAVLJANJE PREBACIVANJA 5. NOU DIVIZIJE NA
LEVU OBALU DUNAVA¹**

Za P E K A

24. X 44.

Košta je sa vojvod. jedinicama zauzeo Titel i napreduje prema Novom Sadu.² Vašu V div. ne bi trebalo prebacivati na ranije predviđeni sektor jer sa zauzimanjem Titela leva obala Dunava od Tise do Beograda slobodna. Prema tome V do daljega zadržite.³

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-45/13, k. 26: list depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Bliže o oslobođenju Titela 22. oktobra 1944. vidi Hronologija, str. 984.

³ Potpunije o naređenju Vrhovnog komandanta od 21. oktobra za prebacivanje 5. NOU divizije na levu obalu Dunava, vidi dok. br. 351. i AVII, reg. br. 10-46/13, k. 26: predlog Štaba 1. armijske grupe od 22. oktobra 1944. za obustavljanje prebacivanja 5. NOU divizije preko Dunava.

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 24. OKTOBRA 1944. ŠTABU 29. NOU DIVIZIJE ZA DEJSTVA PREMA BOKI KOTORSKOJ I MOSTARU I ZA PRIJEM MATERIJALA¹

24. X

Englezi mogu iskrcati jedan komandos od 500- ljudi, kao zaštitu za njihovu artiljeriju² (28—25).

Vi treba da izvršavate sva naređenja II korpusa, kome ste potčinjeni. Zbog brzine mi smo vam izdali nekoliko naređenja, no o tome uvek smo izvestili Štab II korpusa.³ Vrlo je važno što pre proširiti uspeh ka Boki i Mostaru. Primitveni materijal u Dubrovniku brzo uvodite u akcije.⁴ Redovno izveštavajte (29—79).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2-3/14, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² O tome vidi dok. br. 359.

³ Ovo naređivanje od strane Vrhovnog štaba, prema oceni Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ od 18. oktobra 1944, ometalo je Štab 29. divizije u pravilnom komandovanju, jer je divizija dobijala naređenja po dvostrukom koloseku — po liniji Vrhovnog štaba kao drugopretpostavljene instance i od Štaba 2. udarnog korpusa kao nadređenog štaba. Međutim, kao što se vidi, Vrhovni štab je takva naređenja izdavao da bi se ubrzao proces borbenih dejstava, s obzirom na razvoj situacije ne samo u Hercegovini već i u zemlji uopšte (AVII, reg. br. 5-7/4, k. 28).

⁴ Misli se, u prvom redu, na naoružanje koje je 29. NOU divizija: primala preko saveznika u Dubrovniku. Tako su, na primer, 2. novembra 1944. primili neposredno pod svoju komandu 1. brdski motorizovani divizion formiran u Gravini, u Italiji, odakle je prebačen na poluotok Pelješac a odatle u Dubrovnik (Zbornik, tom IV, knj. 30, dofc. br. 97).

Divizion je nešto kasnije, u decembru 1944, ušao u sastav Artiljerijske grupe 2. udarnog korpusa NOVJ (vidi Miloš Pajević, n. d., str. 322).

BR.. 190

**ODOBRENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
24. OKTOBRA 1944. ŠTABU BAZE BARI NOVJ ZA ISKRCA-
VANJE JEDNOG BRITANSKOG KOMANDOSA U DUBROV-
NIKU ZA ZAŠTITU ARTILJERIJE¹**

24. X

Odobrava se da se jedan komandos iskrca kao zaštita artiljerije.² Neka Vlatko³ skrene pažnju Englezima da je nezgodno što oni slanje materijala vezuju za ovo iskrcavanje artiljerije. To su dve odvojene stvari.

Artiljeriju iz Italije prebacite na naše kopno.⁴

BR. 365

**OBNOVLJENO NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA
NOV I POJ OD 24. OKTOBRA 1944. ZA PREBACIVANJE DE-
LA 1. TENKOVSKJE BRIGADE U DUBROVNIK¹**

24. X

Prebacite što pre polovinu Tenkovske brigade u Dubrovnik. Angažujte engleske brodove.²

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 1-11/10, k. 2125: knjiga depeša Štaba Baze Bari NOVJ.

² Ovako je Vrhovni komandant odgovorio na depešu Baze Bari NOVJ od 23. oktobra 1944 (vidi dok. br. 374). Inače, Vrhovni komandant je odobrio 21. oktobra 1944. da se tri baterije (britanski 211. artiljerijski divizion) iskrcaju u Dubrovniku (vidi dok. br. 350).

³ Odnosi se na Vladimira Velebita Vlatka, šefa Vojne misije NOVJ u Londonu, koji se u to vreme nalazio u Bazi Bari.

⁴ Najverovatnije se misli na prebacivanje 1. brdskog motorizovanog artiljerijskog divizionu (vidi dok. br. 371).

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 1-11/10, k. 2125: knjiga depeša Štaba Baze Bari NOVJ.

² O prebacivanju dela 1. tenkovske brigade (Južne kolone), vidi dok. br. 342.

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
24. OKTOBRA 1944. ŠTABU BAZE BARI NOVJ ZA PREBA-
CIVANJE DELA 1. TENKOVSKJE BRIGADE I ARTILJERIJE
U DUBROVNIK¹**

24. X

Naredili Drugom korpusu da reguliše pravilan odnos sa saveznicima u Dubrovniku.² Potrebno je Irtno prebaciti polovinu Tenkovske brigade³ i artiljeriju u Dubrovnik da bi se sprečio nepr. prodor od N. Pazara ka limskoj dolini.⁴ Izveštavajte o slanju materijala.⁵

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 1-110/10, k. 2125: knjiga depeša Štaba Baze Bari NOVJ.

² Potpunije o tom naređenju, vidi dok. br. 369.

³ Prvo naređenje za upućivanje pola 1. tenkovske brigade u Dubrovnik Vrhovni komandant je izdao 8. oktobra 1944, s napomenom da se prebacivanje izvrši po oslobodenju Dubrovnika. Kako su Dubrovnik 18. oktobra oslobodili jedinice 10. i 12. hercegovačke brigade i 3. bataljon 2. dalmatinske (proleterske) brigade, Vrhovni komandant je ovim obnovio svoje naređenje, pa su se delovi 1. tenkovske brigade iskrcali u Dubrovnik 27. oktobra 1944, dok se Štab brigade sa 3. oklopnim bataljonom i Pratećom četom iskrcao 10. novembra. Ti delovi su tada sadejstvovali s jedinicama 29. NOU. divizije (nazivali su se Južna kolona), dok je Severna kolona obezbeđivala dejstva jedinica 8. udarnog korpusa u kninskoj operaciji (*Zbornik*, tom IV, knj. 30, dok. br. 97, objašnjenje br. 8).

⁴ Ovako je Vrhovni komandant odgovorio na depešu Štaba Baze Bari kojom je zamoljeno da se odgovori gde će se uputiti dva motorizovana diviziona sa poslugom i završenom obukom, a kuda poslati druga dva diviziona bez posluge. Međutim, ni ova depeša nije bila jasna Bazi Bari, pa je njen štab obnovio pitanje 25. oktobra, pošto je toga dana počelo ukrcavanje naoružanja i druge opreme na tri saveznička broda. Vrhovni komandant je konačno odgovorio da se upute u Dubrovnik dva brdska diviziona bez posluge, dok je nešto kasnije 1. brdski motorizovani divizion upućen za 29. NOU diviziju, a 2. brdski motorizovani divizion prebačen na o. Vis. Opširnije o tome, vidi dok. br. 382, *Zbornik*, tom III, knj. 8, dok. br. 222 i tom IV, knj. 30, dok. br. 97; AVII, reg. br. 9-2/13, k. 26 i reg. br. 1-114/10 i 1-121/10, k. 2125; Miloš Pajević, n. d., str. 322.

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
25. OKTOBRA 1944. DA SE FORMIRANJU ARTILJERIJSKIH
JEDINICA PRISTUPI PO NOVOJ FORMACIJI¹**

VRHOVNI ŠTAB
Narodno-oslobodilačke vojske
i partizanskih odreda
JUGOSLAVIJE
25. oktobra 1944. godine
BEOGRAD

Na predlog načelnika Artiljerijskog odeljenja Vrhovnog štaba Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije,

N A R E Đ U J E M :

1. — da se formacija artiljerije Narodno-oslobodilačke vojske izvodi po priloženim pregledima;²
2. — da se artiljerija razvija u vezi opštih načela, koji su predviđeni u Artiljerijskom odeljenju Vrhovnog štaba.³

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Vrhovni komandant
Narodno-oslobodilačke
vojske i partizanskih
odreda
Maršal Jugoslavije
J. B. Tito s.r.

¹ Original (štampan, ćirilicom) u AVII, reg. br. 35-3/1, k. 15.

² Pregledi se nalaze u AVII, reg. br. 35-1, k. 15.

³ Potpunije o tim načelima, vidi dok. br. 368.

**NAREĐENJE ARTILJERIJSKOG ODELJENJA VRHOVNOG
ŠTABA NOV I POJ OD 25. OKTOBRA 1944. O ORGANIZA-
CIJI I FORMACIJI ARTILJERIJE¹**

Art. Odeljenje Vrhovnog Štaba
NOV i POJ
Str. pov. br. 20
25. oktobra 1944. god.
Beograd

**ORGANIZACIJA I FORMACIJA NAŠE ARTILJERIJE
OPŠTA NAČELA**

1. ARTILJERIJSKO ODELJENJE VRHOVNOG ŠTABA:

Organ Vrhovnog štaba, po pitanjima organizacije, formacije, nastave i snabdevanja celokupne naše artiljerije.

Privremeni formacijski sastav vidi se iz priloga A²

2. — ARTILJERIJSKI OTSEK ŠTABA KORPUSA: Organ Štaba korpusa, po pitanjima nastave i snabdevanja celokupne artiljerije jednog korpusa (korpusna artiljerija i artiljerija divizija) kao i pitanja evidencije artiljerijskih kadrova.

Privremeni formacijski sastav vidi se iz priloga B).³

3. — PRVA FAZA RAZVOJA I FORMACIJE ARTILJERIJE:

Za sada će se izvršiti razvoj i formacija naše artiljerije po principu »odozdo na gore«, t.j. sa stvaranjem artiljerijskih jedinica po pešadijskim brigadama, a zatim stvaranjem divizijske artiljerije i to prvo njenih artiljerijskih brigada, a najzad stvaranjem artiljerije divizije, pod neposrednim komandovanjem dotičnog Štaba divizije, preko Artiljerijskog oteka toga štaba.

Privremeni sastav artiljerijskih jedinica u jednoj pešadijskoj diviziji vidi se iz pregleda B).

5. — DRUGA FAZA RAZVOJA I FORMACIJE ARTILJERIJE:

Organizacija i formacija korpusne artiljerije, u jačini jedne artiljerijske brigade težih kalibara, o čemu će biti naknadno dato naređenje i formacijski pregled, ulazi u prvu etapu ove

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 35-3/1, k. 15.

² i ³ Potpunije o tim pregledima, vidi AVII, reg. br. 35-1, k. 15.

faze. Zatim će biti stvaranje ARTILJERIJSKE REZERVE, od divizionu težih kalibara pod neposrednim rukovodstvom Vrhovnog štaba preko Artiljerijskog odeljenja.

6. — KOMPLETNI PREGLED O NAORUŽANJU:

Iz pregleda B) se vidi globalno količina naoružanja, po vrstama, za sve artiljerijske jedinice divizije i pešadijske brigade te divizije, u periodu organizacije i formacije u PRVOJ fazi.

7. — ARTILJERIJSKE BAZE:

Za prihvatanje artiljerijskog materijala i municije od Sovjetskog Saveza i za izvođenje kratke trupne nastave, kao i sabiranje ratnog plena (artiljerijskog i pešadijskog naoružanja), formiranje artiljerijske baze, koje nose određene brojeve.

Detaljan rad u ovim bazama propisan je zasebnim naređenjima.

Načelnik Art. odeljenja
artiljer. pukovnik
Branko B. Obradović s.r.

BR. 369

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
25. OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVAT-
SKE ZA RUŠENJE KOMUNIKACIJA U SLAVONIJI¹**

25. X

Od prvenstvene je važnosti dejstvo na komunikacije naročito u Slavoniji i sprečiti puno povlačenje Nijemaca ka sjeverozapadu. Operacije u Srijemu i ka zapadu brzo se razvijaju.²

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 2-23/1, k. 119-4: knjiga depeša Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske..

² U vezi s ovim naređenjem Vrhovnog komandanta, Glavni štab NOV i PO Hrvatske naredio je 25. oktobra 1944. Štabu 6. udarnog korpusa NOVJ da ruši komunikaciju Osijek — Zagreb (Zbornik, tom V, knj. 34, str. 549).

BR 370

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
25. OKTOBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ
O DOZVOLI ZA ISKRCAVANJE JEDNOG BRITANSKOG KO-
MANDOSA ZA ZAŠTITU ARTILJERIJE U DUBROVNIKU¹**

25/25

Englezi mogu iskrcati jedan komandos od 500 ljudi kao za-
štitu za njihovu artiljeriju.²

25. X 44. god.

BR. 371

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
25. OKTOBRA 1944. ŠTABU 5. UDARNOG KORPUSA NOVJ
ZA ZAUZIMANJE ZENICE I RUŠENJE KOMUNIKACIJA NA
PRAVCU MOSTAR—SARAJEVO I U DOLINI REKE BOSNE¹**

25. X ~

Od prvenstvene je važnosti likvidirati Zenicu, potpuno
razoriti komunikaciju u dolini Bo-sne kao i one od Mostara ka
Sarajevu.² Operacije II korpusa ka Mostaru i Boki dobro se
razvijaju.

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-68/2, k. 394: knjiga primljenih depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

² Bliže o dozvoli Vrhovnog komandanta za iskrcavanje artiljerije u Dubrovniku, vidi dok. br. 350 i 357.

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 7-48/5, k. 461-A: knjiga depeša Štaba 5. udarnog korpusa NOVJ.

² Napad na Zenicu, jako branjeno neprijateljevo uporište, nije vršen, dok su rušenju komunikacija pristupile 4. 10. i Srednjobosanska NOU divizija (vidi dok. br. 379 i Zbornik, tom IV, knj. 30, dok. br. 56 i 79).

BR. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
25. OKTOBRA 1944. ŠTABU 8. UDARNOG KORPUSA NOVJ
ZA DEJSTVA 1. TENKOVSKJE BRIGADE i 26. NOU DIVIZIJE¹**

25. X

Ima li uslova da se dve brigade 26. divizije i polovina Tenkovske brigade upotrebe na kopnu u sadejstvu sa ostalim vašim jedinicama.² Mislimo na pravac Omiš—Makarska—Aržano, pa prema situaciji ka Cetinskoj dolini ili ka Neretvi. Hitno odgovorite. Druge dve brigade 26. divizije neka i dalje sadejstvuju sa 29. divizijom³ (53—78).

BR. 373

**TRAŽENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 25.
OKTOBRA 1944. MARŠALU TOLBUHINU, KOMANDANTU
3. UKRAJINSKOG FRONTA CRVENE ARMIIJE, DA MU DO-
STAVI SVOJU ODLUKU O UPOTREBI SVOJIH JEDINICA U
VEZI SA ZADACIMA 1. PROLETERSKOG i 12. UDARNOG
KORPUSA NOVJ¹**

KOMANDANTU FRONTA MARŠALU SOVJETSKOG SAVEZA
TOLBUHINU

Br. (III768/OP.

Prvi i 12. a[rmijski] korp[us], koji nastupaju u međuriječju, imaju zadatak da se probiju na liniju Ilok — Kukujevcu — Sremska Rača, a zatim da izidu na front Vukovar — Vinkovci — Županja — Brčko.²

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 4-5/9, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Potpunije o iskrcavanju jedinica 26. NOU divizije i upotrebi delova 1. tenkovske brigade na odseku Omiš — Baška Voda, vidi Todor Radošević, n. d., str. 156 — 166.

³ Bliže o sadejstvu 1. i 11. dalmatinske brigade 29. NOU divizije u širem rejonu Stona, vidi Todor Radošević, n. d., str. 122 — 156.

¹ Original prevoda depeše (pisane na mašini, na ruskom jeziku) u A-MO SSSR, f. 243, op. 2912, l. 621.

² Potpunije o dejstvima jedinica 1. proleterskog i 12. udarnog korpusa NOVJ u to vreme vidi Milovan Dželebdžić, *Borbe u Sremu u zimu 1944/1945. godine*, Vojnoistorijski glasnik broj 2, Beograd 1975, str. 9 — 55.

Peta proleterska divizija, koja je koncentrisana u rejonu Beograda, ima zadatak da uništi neprijateljski garnizon u Sapcu i da uspostavi front Sremska Rača — Bijeljina — Loznica, s daljim zadatkom da izbije na liniju Brčko — Tuzla,⁵ obezbjeđujući zdesna dejstva grupacije **Koče Popovića**, koja napada u pravcu Sarajeva.⁴

Smatram da bi bilo svrsishodno da Vaš Streljački Korpus pređe u odbranu na liniji Ilok — Sremska Rača i dalje istočnom obalom Drine do Rogačice, zatim prema Užicu i Požegi, jer je cio taj rejon osim Šapca očišćen od neprijatelja. S likvidacijom čačansko-kraljevačke neprijateljske grupacije od strane jedinica 64. Sftreljačkog Kforpusa] zajedno s jedinicama NOVJ otpada ugroženost lijevog krila 68. Sftreljačkog Kforpusa].

Molim da svojim naređenjem pojačate 1. i 12. afrijski kforpus] dvama pukovima artiljerije i da 5. p[ješadijskoj] dfiviziji] pomognete artiljerijom za uništavanje neprijatelja u Sapcu.

Molim da mi saopštite svoju odluku.⁵

25. X 44.

Maršal TITO

³ Peta udarna divizija NOVJ nije upotrebljena za izvršenje tog zadatka, jer je u međuvremenu došlo do promene odluke, pa je u borbama za oslobođenje Šapca (oslobođen je 26. oktobra 1944) uzela učešća 28. udarna divizija NOVJ (*Hronologija*, str. 986).

⁴ Misli se na jedinice Glavnog štaba NOV i PO Srbije pod komandom general-lajtnanta Koče Popovića.

⁵ Vrhovni komandant NOV i POJ maršal Tito učinio je ovaj predlog maršalu Tolbuhinu na osnovu njegovog obaveštenja od 25. oktobra 1944. u 3 časa ujutro kojim ga je upoznao da jedan njegov streljački korpus od 29. oktobra prelazi u odbranu na liniji Novi Sad (isključno) — Vrdnik — Prnjavor — Ruma — Jarak i dalje levom obalom rekz Save do Obrenovca, a odatle preko Lazaravca od Arandelovca (isključno). O tome vidi A-MO SSSR, f. 243, op. 2912, d. 127, l. 312. Zatim je maršal Tolbuhin, po prijemu ovog predloga Vrhovnog komandanta NOV i POJ, odgovorio istog dana, 25. oktobra (u 11 časova), da će dejstva 1. proleterskog i 12. udarnog korpusa NOVJ podržavati pet artiljerijskih pukova, od kojih jedan gardijskih minobacača (»kačuša«), da će u borbama za Rumu učestvovati dva odreda iz 73. gardijske i 236. streljačke divizije i da za raspored sovjetskog korpusa po njegovom predlogu nema naređenje Stavke Vrhovne komande (vidi A-MO SSSR, f. 243, op. 2912, d. 127, l. 321).

**INSTRUKCIJA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
26. NOVEMBRA 1944. VOJNOJ MISIJI NOVJ U ALBANIJI ZA
INTERVENCIJU KOD VRHOVNOG ŠTABA NOV ALBANIJE
ZA ANGAŽOVANJE NJEGOVIH JEDINICA PREMA SKADRU
RADI UNIŠTENJA OPKOLJENOG NEMAČKOG 21. BRD-
SKOG ARMIJSKOG KORPUSA U REJONU PODGORICE¹**

26. X 44.²

Za Velja Stojnića.³ — Potrebno se što energičnije založiti prema Skadru, da bi se uništila opkoljena grupacija na sektoru Podgorice.⁴ Oni sada pokušavaju sa probojem ka Nikšiću i na sever ka Lijevoj Rijeci. Do sada njihovi pokušaji odbijeni su.³

1 — 57.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 3-1/16, k. 27: list poslatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Tako piše u originalu; treba: 26. XI 44.

³ Tada je bio šef Vojne misije NOVJ u Albaniji.

⁴ Odnosi se na pokušaje proboja opkoljenog nemačkog 21. brdskog armijskog korpusa na pravcu Podgorica — Nikšić — Trebinje — Mostar, tj. na delu tzv. *plavog puta*. Opširnije o tome, vidi dok. br. 425; *Zbornik, tom III*, knj. 10, dok. br. 144; AVII, reg. br. 1-14/18, k. 27: depeša Vojne misije NOVJ o upućivanju 2. divizije NOV Albanije s četiri brigade na pravcu Kuks — Škadar.

Vojna misija NOVJ je 5. decembra 1944. takođe obavestila Vrhovni štab NOV i POJ da je Vrhovni štab NOV Albanije odredio njegovu 4. diviziju za dejstva prema Crnoj Gori i proterivanje nemačkih jedinica sa albanske teritorije. Divizija je bila jačine oko 6.400 boraca (AVII, reg. br. 2-4/18, k. 27).

⁵ Dok je nemačka 181. pešadijska divizija 21. brdskog armijskog korpusa pokušavala s Borbenom grupom »Podgorica« da se probije *plavim putem*, dotle je sedam bataljona 297. pešadijske divizije iz istog korpusa vršilo pokušaje da se probije na sever prema Kolašinu pravcem Podgorica — Mojkovac — Bijelo Polje — Prijepolje, tj. tzv. *svetlovlavim putem*. Tom prilikom su nemačke jedinice uspele do 26. novembra da zauzmu s. Bioče i uspostave mostobran preko reke Morače, kao i da ovladaju Vežišnikom, jakim topografskim objektom na pravcu Podgorica — Kolašin.

Opširnije o tome, vidi *Zbornik, tom III*, knj. 10, dok. br. 144; tom XII, knj. 4, prilozi 1 i 2: ratni dnevnici komandi Grupe armija »F« i Grupe armija »E« za novembar 1944.

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
27. OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I po SRBIJE
ZA PREDUZIMANJE ENERGIČNOG NAPADA NA KRA-
LJEVO¹**

gr. 68

27. X 1944. g.

Čim stigne 23. div. ona treba zajedno sa Drugom prolet. div. i ruskom div. da preduzme energičan napad na Kraljevo. Ovaj zadatak je neobično važan i hitan.⁸ Tražićemo od Ruskog štaba Fronta da izda odgovarajuće naređenje ruskoj div. koja ide prema Kraljevu.³

Tito

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 20-11/1, k. 184: knjiga depeša Glavnog štaba NOV i PO Srbije.

² Postupajući po ovom naređenju Vrhovnog komandanta, Glavni štab NOV i PO Srbije dostavio je 28. oktobra 1944. Vrhovnom štabu sledeće sadržine:

»Naredili smo ubrzanje pokreta 23. diviziji ka Kraljevu i preduzeli smo mere za međusobno sadejstvo naših jedinica u toku operacije za Kraljevo« (AVII, reg. br. 7-13/8, k. 26).

Međutim, i pored ovog obaveštenja o upućivanju 23. NO"U divizije 14. udarnog korpusa NOVJ ka Kraljevu, Glavni štab NOV i TO Srbije usmerio je 23. diviziju prema Čačku, dok je prema Kraljevoi ostala i dalje 2. proleterska divizija sa 223. streljačkom divizijom 63. korpusa Crvene armije (Zbornik, tom I, knj. 14, dok. br. 137, 141 i 199>.

³ Reč je o 223. streljačkoj diviziji koja se s 2. proleterskom divizijom NOVJ borila kod Kraljeva.

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
28. OKTOBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU O IMENOVANJU
POLITIČKOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO
SLOVENIJE I SUSPENDOVANJU S DUŽNOSTI KOMAN-
DANTA 7. UDARNOG KORPUSA NOVJ I STAVLJANJU POD
SUDSKU ISTRAGU¹**

V.Š.-u²

28. X 1944.

Za komesara Glavnog št. Slovenije imenujem Kidriča. Za
Krajgera se slažem. Popivodu skidam sa funkcije komandanta
korpusa. Pozovite ga u V.Š. i povedite sudsku istragu² (40—41).

BR. 377

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
28. OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKE-
DONIJE ZA DOSTAVLJANJE PODATAKA O AERODROMU
GDE TREBA DA SE SPUSTI SOVJETSKA VOJNA MISIJA
ODREĐENA ZA GLAVNI ŠTAB MAKEDONIJE¹**

28. X

U vaš štab treba da dođe sovjetska misija. Javite gdje se
nalazi Štab. Javite mjesto aerodroma, dimenziju, koordinate i
signale. Javite svaki dan vreme (31—40).²

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-54/13, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Vrhovni komandant je ovim još jednom potvrdio svoju odluku koju je 5. oktobra saopštio predsednik SNCiS-a (vidi dok. br. 233), dok je mere koje je preduzeo Vrhovni štab 9. oktobra 1944. protiv pukovnika Popivode pooštrio.

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 6-7/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Glavni štab NOV i PO Makedonije obavestio je 29. oktobra 1944. Vrhovni štab o lokaciji dobrog i sigurnog aerodroma kod Berova i tom prilikom zamolio da mu se uputi i jedan avion za Glavni štab Makedonije (AVII, reg. br. 10-40/13, k. 26).

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA OD 28. OKTOBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ DA PORUŠI SVE MOSTOVE NA LIMU I DA SE ARTILJERIJA IZ DUBROVNIKA PREBACI U SANDŽAK¹

29/47

DDD

Nemci prodrli u Sjenicu² i nadiru ka Prijepolju. Od Sarajeva u Višegrad gde podižu most.³ Porušite sve mostove na Limu⁴ i preduzmite hitne mere da se artiljerija iz Dubrovnika uputi u Sandžak.⁵

28. X 1944.
Nikšić

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-69/2, k. 394: knjiga primljenih depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ. Štab 2. korpusa se tada nalazio u Nikšiću.

² Sjenicu su prethodno 14/15. oktobra 1944. zauzeli 7. crnogorska brigada i delovi 37. NOU divizije. Međutim, posle prodora Bobene grupe »Šojerlen« u Sandžak, nemačke jedinice su ponovo zauzele to mesto 25. oktobra (Zbornik, tom I, knj. 14, dok. br. 152; tom III, knj. 10, dok. br. 144, str. 639 i tom XII, knj. 4, priloge 1 i 2: ratni dnevnički komandi grupa armija »F« i »E« za oktobar).

³ Potpunije o podizanju pontonskog mosta kod Višegrada vidi Zbornik, tom I, knj. 14, dok. br. 152 i tom XII, knj. 4, priloge 1 i 2: ratni dnevnički komandi grupa armija »F« i »E« za oktobar 1944.

⁴ Jedinice 37. NOU divizije uspele su da poruše most na reci Limu kod Prijepolja (kao i sve druge mostove) pre ulaska nemačkih jedinica u to mesto 29. oktobra 1944. Međutim, nemačke jedinice su taj most kod Prijepolja popravile do 8. novembra 1944. (Zbornik, tom I, knj. 14, dok. br. 134 i 152; tom III, knj. 10, dok. br. 144, str. 640—347; tom XII, knj. 4, priloge 1 i 2 za oktobar i novembar; AVII, reg. br. 8-25/4, k. 28).

⁵ O prijemu artiljerijskih oruđa vidi Zbornik, tom I, knj. 14, dok. br. 152.

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
28. OKTOBRA 1944. ŠTABU 5. UDARNOG KORPUSA NOVJ
DA RUŠI KOMUNIKACIJU MOSTAR — SARAJEVO — SLA-
VONSKI BROD¹**

28. X

Razvijte živu djelatnost na komunikacijama Mostar — Sa-
rajevo — Brod. To neka vam bude glavni zadatak.²

BR. 380

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
30. OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVAT-
SKE O POSTAVLJENJU GENERALA PETRA DRAPŠINA ZA
KOMANDANTA 8. UDARNOG KORPUSA NOVJ¹**

30. X 1944.

Generala Petra Drapšina postavljam za komandanta Os-
mog korpusa i odlikujem Partizanskom zvijezdom I reda. Duž-
nost primati odmah² (63—37).

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 7-48/5, k. 461-A: knjiga depeša Štaba 5. udarnog korpusa NOVJ.

² Bliže o izvršenju toga zadatka, vidi dok. br. 371.

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4-6/9, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Postavljen je na mesto poginulog komandanta 8. udarnog korpusa general-majora Vlade Cetkovića (vidi dok. br. 387).

BR. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
30. OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKEDO-
NIJE ZA REDOVNIJE DOSTAVLJANJE IZVEŠTAJA¹**

30. X

Opet od vas ne dobijamo borbene izveštaje. Ovo je politički vrlo nezgodno. Isto tako javljajte o zajedničkim akcijama naših i bugarskih trupa² (32—38).

BR. 382

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
30. OKTOBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA ZA
PRIJEM ARTILJERIJE¹**

30. X

U Dubrovnik upućena dva brdska divizionna bez posluge. Odredite poslugu i artiljeriju uvedite što pre u akciju.²

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2-7/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Posle ovog upozorenja Glavni štab je Vrhovnom štabu redovno dostavljao depeše (AVII, reg. br. 2-12, k. 26).

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-69/2, k. 394: knjiga primljenih depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

^r Opširnije o tim divizionima, vidi dok. br. 369, 382 i 396.

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
30. OKTOBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ
ZA PRIJEM MATERIJALA OD SAVEZNIKA¹**

30. X

Saveznici su nam stavili u Italiji na raspoloženje velike količine ratnog materijala, goriva, odjeće i hrane. Organizujte hitan prijem toga materijala sa obale.

Za taktičko bombardovanje i sadejstvo engleske avijacije sa vašim trupama direktno tražite pomoć preko britanske misije kod vas.

Da li se još kod 29. divizije nalazi polovina naše tenkovske brigade. Tačno naznačite koliko je na hercegovačkom sektoru tenkova i oklopnih automobila² (57—39).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4-6/9, k. 28: list poslatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Potpunije o prijemu artiljerijskih jedinica i dela 1. tenkovske brigade NOVJ, vidi dok. br. 363 i 382 i AVII, reg. br. 8-20/4, k. 28: izveštaj Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ od 4. novembra o prijemu artiljerijskih jedinica i delova 1. tenkovske brigade u Dubrovniku.

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
30. OKTOBRA 1944. ŠTABU 5. UDARNOG KORPUSA NOVJ
ZA DOSTAVLJANJE DNEVNIH PODATAKA O CILJEVIMA
KOJE TREBA DA NAPADA AVIJACIJA NOVJ ILI SOVJET-
SKA AVIJACIJA¹**

30. X

Da bi naša i ruska avijacija mogla potpomagati trupe na vašem sektoru potrebno je da nam više puta dnevno dostavljate tačno naznačene ciljeve. Kratko javljati stanje vremena. Naznačiti pokretne i stalne ciljeve.

Za taktičko bombardovanje i za dejstvo engleske avijacije sa vašim trupama direktno tražiti pomoć preko britanskih misija kod vas."²

Saveznički oficiri koji se nalaze kod četnika ili drugih prema nama neprijateljsko raspoloženih formacija treba da napuste našu zemlju i da se vrate u Italiju. To izvršite lepo i bez grubosti i prenatgljenosti.

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 4-6/7, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

Ovo naređenje je raspisano svim neposredno potčinjenim glavnim štabovima i samostalnim korpusima. Redakcija je odlučila da objavi naređenje Vrhovnog komandanta upućeno Štabu 5. udarnog korpusa.

² O dejstvima avijacije, vidi Zbornik, tom X, knj. 1, deo izveštaja za novembar 1944.

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
30. OKTOBRA 1944. ŠTABU 8. UDARNOG KORPUSA NOVJ
ZA PREDUZIMANJE MERA U VEZI SA NAVODNIM ISKR-
CAVANJEM SAVEZNIKA I OBEZBEDENJEM OBALE¹**

Br. 60 30. X

Nama saveznici nisu ništa saopštili o nekom iskrcavanju. Smatram da je to njemačka stvar. Sprečite bjegstvo četnika koji su do sada saradivali sa Njemcima.

Br. 61. 30. X

U vezi sa svim tim snage vašeg korpusa moraju ostati na obalnom pojasu i zaposjesti sve gradove i mjesta i sprečiti svako nasilje u pogledu naše nezavisnosti. Vaše snage moraju napredovati uz more prema Zadru i dalje. Vaš zadatak nije da idete u unutrašnjost.

Br. 62. 30. X

Saveznici bi sigurno bili nas obavijestili, jer bi to bio inače neprijateljski akt prema nama.²

TITO

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-2, k. 523: knjiga depeša Štaba 8. udarnog korpusa NOVJ.

² Ovo je odgovor Vrhovnog komandanta na depešu Štaba 8. udarnog korpusa od 29. oktobra 1944. o neutvrđenom iskrcavanju saveznika na sektoru Vodica, 30 km zapadno od Šibenika (AVII, reg. br. 12-2, k. 523).

BR. 366

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
30. OKTOBRA 1944. MOŠI PIJADE DA DODE NA REFERI-
SANJE U BEOGRAD¹**

Dešifrovana depeša br. 85
Pijadi

Vi treba da oputujete u Beograd, a ne u Krajovu, jer je iz Krajove vrlo teško putovati dalje.²

Ako Vam je neophodno putovati u Krajovu, mi ćemo se pobrinuti da Vas prebacimo avionom iz Krajove u Beograd.

S Vama treba odmah da doputuje doktor Sremec koji je ovde potreban.³

Br. 76

30. X 44.

Maršal Tito

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 6-16/1, k. 57-4: knjiga primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-u.

² Ovo je Maršalov odgovor na depešu Moše Pijade iz Moskve od 29. oktobra 1944. Vrhovnom komandantu kojom ga je obavestio da 30. oktobra kreće sa arhivom za Krajovu na njegov poziv od 22. oktobra 1944 (vidi dok. br. 309 i AVII, reg. br. 3-61/1, k. 57-4).

Za Beograd je Moša oputovao 31. oktobra 1944. u 13 časova, ali nije odmah stigao zbog lošeg vremena, pa je Maršal intervenisao kod Vojne misije tražeći objašnjenje za njegov nedolazak u najavljeno vreme (AVII, reg. br. 3-61/1, k. 57-4).

³ O boravku dr Zlatan Sremeca, poverenika za narodno zdravlje u NKOJ-u, vidi dok. br. 113.

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
31. OKTOBRA 1944. ŠTABU 8. UDARNOG KORPUSA NOVJ
ZA DOSTAVLJANJE IZVEŠTAJA O POGIBIJI GENERALA
VLADE CETKOVIĆA, KOMANDANTA KORPUSA¹**

31. X

U slučaju Cetković komisiski podnesite iscrpan izveštaj: kuda je letio, u koje vreme, ko ga je pozvao, ko je od naših i saveznika znao za njegov let, čiji je bio avion i ko je sačinjavao posadu.²

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 6-9, k. 28: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Vrhovnog komandanta obavestio je Vrhovni štab 23. oktobra 1944. o pogibiji generala Vlade Cetkovića, komandanta 8. udarnog korpusa iznad planine Dinare na njegovom letu u Vrhovni štab (AVII, reg. br. 12-11/13, k. 26), pa je Vrhovni komandant zatražio ovaj izveštaj budući da je avion kojim je leteo Cetković oboren od savezničkih lovaca:

Postupajući po ovom Maršalovom naređenju, Štab 8. udarnog korpusa dostavio je 4. novembra 1944. Vrhovnom komandantu opširan izveštaj depešom u kome je odgovorio na sva tražena Maršalova pitanja (AVII, reg. br. 12-2, k. 523).

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
31. OKTOBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVAT-
SKE ZA AKTIVIRANJE 4, 6. I 11. UDARNOG KORPUSA I
ODNOS PREMA ČLANOVIMA SAVEZNIČKIH VOJNIH MI-
SIJA KOJE SU BILE KOD ČETNIKA¹**

31. X

Vaš Osmi korpus razvija živu ofanzivnu delatnost. Šesti korpus imao je znatne uspjehe u Slavoniji, ali u poslednje vreme njegova delatnost ograničena je na manje akcije. Vaša ostala tri korpusa nisu imali krupnijih operacija. Objasnite ove uzroke. Situacija je takva da vi trebate na celom vašem području razviti ofanzivni polet i izvoditi zamašnije operacije. Pojedini sektori, kao komunikacije Knin — Lapac — Bihać, van vašeg dometa su. Međutim pošto sada Osmi korpus razvija uspješne operacije u Dalmaciji, vaša je dužnost da ga pomognete, a to će se najbolje postići dejstvom na komunikacije, koje iz Dalmacije vode ka sjeveru² (48-94, 49-67).

Saveznički oficiri koji su se nalazili kod četnika ili kod drugih nama neprijateljskih formacija, treba da napuste našu zemlju i da se vrate u Italiju. To izvršiti lepo, bez grubosti i prenatrženosti³ (69-55).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 7-8/6, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Postupajući po ovom naređenju Maršala Tita, Glavni štab NOV i PO Hrvatske dostavio je 1. novembra 1944. Vrhovnom štabu opširniji izveštaj u kome je objasnio neaktivnost nekih jedinica i mere koje je preduzeo (AVII, reg. br. 2-35/1, k. 119-4).

³ Postupajući po ovom naređenju Vrhovnog komandanta, Glavni štab NOV i PO Hrvatske izdao je potrebna naređenja potčinjenim štabovima korpusa (Zbornik, tom V, knj. 35, dok. br. 97).

**POHVALA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
KRAJA OKTOBRA 1944. BORCIMA I RUKOVODIOCIMA 24.
NOU DIVIZIJE ZA USPEŠNA DEJSTVA NA ODSEKU
IBARSKA KLISURA — JUŽNA MORAVA¹**

Izražavam svoju blagodarnost i priznanje borcima, podoficirima, oficirima i političkim rukovodiocima 24. srpske divizije, koja je za sve vreme žestokih borbi na sektoru Ibarska klisura — Južna Morava pokazala izvanrednu upornost, veliku borbenost i moć brzog manevrovanja i nanošenja udaraca neprijatelju. Pri tome naročito ističem 17. brigadu pod komandom Miloša Mišovića, 15. brigadu pod komandom Petra Stankovića, koji je u borbi ranjen, i 11. brigadu pod komandom Dragoljuba Stankovića.²

[Oktobar 1944.]

VRHOVNI KOMANDANT NOV I POJ
MARŠAL JUGOSLAVIJE
JOSIP BROZ TITO

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 21-2/1, k. 15-A.

Redakcija nije mogla da utvrdi tačan datum pohvale Vrhovnog komandanta. Najverovatnije da je pohvala izrečena krajem oktobra 1944. posle uspešnih borbi prema Kosmetu.

^a Dvadeset i četvrta NO divizija ubačena je, po naređenju Glavnog štaba NOV i PO Srbije od 15. oktobra 1944, u borbu na pravcu Kuršumlja — Vučitrn u sadejstvu sa 6. divizijom 2. bugarske armije. Posle dogovora u Štabu 2. bugarske armije, odlučeno je da 2. bugarska armija glavninom svojih snaga, ojačanim tenkovskom brigadom, napada pravcem Kuršumlja — Drepolac — Podujevo — Priština, dok je 24. divizija imala zadatak da napada pravcem Krtinjak — Slatina — Polatna — Pakaštica i odatle, preko Kačandola i Bajgore, da preseca komunikaciju Skoplje — Kosovska Mitrovica i napada Mitrovicu i Vučitrn.

Napad je otpočeo 23. oktobra ujutro i posle šestodnevni borbi zauzela je čitav niz naselja, ali se potom, zbog neuspeha bugarskih jedinica u napadu na Prepolac i prodora prema Podujevu, morala povući 29/30. oktobra na levu obalu Laba.

Opširnije o tome, vidi Zbornik, tom I, knj. 14, dok. br. 166 i 199.

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
1. NOVEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVAT-
SKE ZA BOLJU KOORDINACIJU RADA S GLAVNIM ŠTA-
BOM NOV I PO SLOVENIJE¹**

Od V.Š.

1) Organizujte blagovremeno uzajamno obavješćavanje o pokretima i radu neprijatelja za G.Š. Slovenije.

"2) Nastojte identificirati neprijateljske trupe koje pro-
laze teritorijom.

3) Javite pismeno raspored neprijateljskih posada na va-
šem području.²

1. XI 1944.

Br. 51

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 3-1/1, k. 119-4: knjiga depeša Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.

² Postupajući po ovom naređenju Vrhovnog komandanta, Glavni štab NOV i PO Hrvatske odmah je izdao potrebna naređenja potčinjenim štabovima za dostavljanje obaveštajnih podataka (Zbornik, tom V, knj. 35, dok. br. 97).

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
2. NOVEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVAT-
SKE O SLANJU LJUDSTVA ZA FORMIRANJE GARDIJSKE
BRIGADE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ¹**

2. XI

Od V.Š. — Najbržim putem uputite za brigadu V.Š. 150 boraca i 20 oficira. Borci moraju biti provjereni, okretni i fizički potpuno zdravi. Oficiri do čina majora moraju biti pismeni, okretni i u borbi istaknuti. Za kvalitet boraca i oficira odgovara lično G. Š.²

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 3-1/1, k. 119-4: knjiga depeša Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.

² (Slična naređenja upućena su i štabovima 2. i 5. udarnog korpusa NOVJ, kao i glavnim štabovima Slovenije, Srbije, Makedonije i Vojvodine. Tako je, na primer, od Štaba 2. udarnog korpusa traženo da se uputi »100 isprobanih i proverenih boraca i 15 oficira do čina majora«, s tim da 10 oficira bude iz crnogorskih, a 5 iz hercegovačkih jedinica (AVII, reg. br. 21-72/2, k. 394). Međutim, Vrhovni štab NOV i POJ uputio je, verovatno krajem decembra 1944, Štabu 2. udarnog korpusa još jedno naređenje:

»Sem ranije traženih, pošaljite još 300 najproverenijih boraca za popunu Prve gardijske brigade koja služi za obezbeđenje Maršala i V. Š. Borci mogu biti iz prve polovine ove godine, ali sigurni. Pošaljite ih najbržim putem i s potrebnim podacima, među njima i nešto nižeg kadra. Iz 37. divizije pošaljite još 50 boraca« (AVII, reg. br.]6-25/1, k. 396).

Ovo naređenje Štab 2. korpusa primio je 1. januara 1945,

**DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
2. NOVEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE
ZA SPROVOĐENJE MOBILIZACIJE, USPOSTAVLJANJE
POZADINSKIH VOJNIH VLASTI I UNIŠTENJE ZAOSTA-
LIH ČETNIČKIH GRUPA¹**

2. XI 44.

G.Š. Srbije

Za Koču

1) Mobilisati sva godišta od navršene 17. do 30. god. za-
ključno. Jedinice popuniti potrebnim brojem, a od preostalog
ljudstva formirati više centara gde će se ljudstvo vojnički i po-
litički uzdići i primiti oružje. Predvideti dobar deo artiljeraca.
Neophodne stručnjake ostaviti u fabrikama i u saobraćaju. Za
nastavnika po centrima iskoristiti i podesne oficire iz bivše voj-
ske pod kontrolom. Rekrutaciju izvršiti do 20-tog nov. Podneti
izveštaje o rezultatu mobilizacije i mestima i jačini centara za
obuku.²

2) Na celoj teritoriji Srbije organizovati pozadinsku voj-
nu vlast i o tome podneti izveštaj sa tačnim razgraničenjem
korpusnih vojnih oblasti i komandi mesta. Izveštaj podneti do
20. o. .m.²

3) Preduzmite hitne mere da se četničke bande unište i
obezbedi sigurnost pozadine. Potrebno je formirati više udar-
nih jedinica koje će neprekidno goniti bande. Konsultovati se
sa Oznom.³

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br.
10-1/8, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Postupajući po ovom naređenju, Glavni štab NOV i PO Srbije
dostavio je opširan izveštaj 21. novembra 1944. Vrhovnom štabu o orga-
nizaciji vojnih vlasti u Srbiji, formiranju vojnih oblasti, komandi podru-
čja i komandi mesta. Iz izveštaja se vidi da je Vojna oblast 13. korpusa
imala 6 komandi područja sa 32 komande mesta, Vojna oblast 14. kor-
pusa — 3 vojna područja sa 17 komandi mesta, Vojna oblast centralne
Srbije — 4 vojna područja sa 27 komandi mesta, Vojna oblast zapadne
Srbije — 3 vojna područja sa 20 komandi mesta i Vojna oblast Kosovo i
Metohija — 6 komandi područja sa 19 komandi mesta.

Opširnije o tome, vidi Zbornik, tom I, knj. 15, dok. br. 41.

³ Glavni štab NOV i PO Srbije je odmah postupio po ovom nare-
đenju Vrhovnog komandanta izdavanjem potrebnih naređenja, kako za
uništenje zaostalih četničkih grupa, tako i za sprovođenje mobilizacije,
prenoseći potčinjenim štabovima u celini pojedine delove ove direktive
Vrhovnog komandanta.

Opširnije o tome, vidi Zbornik tom I, knj. 14, dok. br. 176 i 194.

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
3. NOVEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKE-
DONIJE ZA RAZVIJANJE MAKSIMALNE AKTIVNOSTI
PROTIV ZAOSTALIH NEMACKIH SNAGA, ZAUZIMANJE
GRADOVA I OBEZBEDENJE GRANIČNOG POJASA PREMA
GRČKOJ¹**

3. XI 1944.

1) Nemci se naglo povlače sa juga ka Kosovu i Metohiji, odakle pokušavaju da se probiju preko Sandžaka ka Sarajevu. Na sektoru Kumanovo — Priština ozbiljno su ugroženi od naših i bugarskih jedinica.² Kod vas su preostale samo manje nemačke snage koje se neće povući dok ih ne razbijete.³

2) Potrebno je da razvijete maksimalnu aktivnost. Naročito je važno da što pre oslobodite gradove i granični pojas prema Grčkoj. Na granici prema Grčkoj držati sve gradove, prevoje i komunikacije. Bez našeg odobrenja ne puštati ničije trupe na našu teritoriju.⁴ Vrlo je važno što pre zauzeti Đevdeliju, Bitolj, Dojran⁵ (40-71, 41-82).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 9—1/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Potpunije o tome vidi Zbornik, tom I knj. 14, dok. br. 199.

³ Bliže o tim nemačkim jedinicama: 11. vazduhoplovnoj poljskoj i 22. pešadijskoj diviziji vidi Zbornik, tom XII, knj. 4, priloge br. 1 i 2; izvode iz ratnih dnevnika komandi grupa armija »F« i »E« za kraj oktobra i početak novembra 1944.

⁴ Posle oslobođenja Strumice od strane jedinica 51. NOU divizije 5. novembra 1944, Glavni štab NOV i PO Makedonije izdao je naređenje Bregalničko-strumičkom korpusu da njegove jedinice uputi za Valandovo, Dojran i Devdeliju, zaposednu granicu prema Grčkoj i ne dozvole prelaz stranim (pa ni savezničkim) trupama preko granice bez odobrenja, što je ovaj regulisao svojim naređenjem od 5. novembra 1944 (*Hronologija oslobođilačke borbe naroda Jugoslavije 1941—1945*, Vojnoistorijski institut, Beograd 1964, str. 1008).

⁵ Bitolj su 4. novembra 1944. oslobodile jedinice 49. divizije 15. udarnog korpusa NOVJ, a Dojran i Devdeliju 7. novembra 1944. jedinice Bregalničko-strumičkog korpusa (*Hronologija*, str. 1007 i 1008).

BB. 394

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
3. NOVEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKE-
DONIJE ZA ZABRANU PRELASKA JEDNE BRITANSKE
JEDINICE PREKO GRANICE¹**

3. XI 1944.

Engleska jedinica ne može preći našu granicu bez našeg odobrenja koje bi morao zatražiti njihov viši štab. 300 vojnika nije nikakva snaga za borbu protiv Njemaca² (42-43).

BR. 395

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
3. NOVEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKE-
DONIJE O ZABRANI PRELASKA PREKO GRANICE I ODO-
BRENJE ZA ODLAZAK SAVEZNIČKE MISIJE SA BREGAL-
NIČKOG SEKTORA ZA ITALIJU¹**

3. XI 1944.

Misija sa bregalničkog sektora može poći u Italiju.

Bez mojeg odobrenja niko ne može prelaziti našu granicu. Sva pitanja neka Englezi postavljaju preko misije gen. Maklena pri Vrhovnom štabu a ne preko vas² (43-13).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 9-1/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovo je odgovor Vrhovnog komandanta na depešu Glavnog štaba NOV i PO Makedonije od 3. novembra 1944. kojom ga obaveštava da je Britanska vojna misija pri Glavnom štabu Makedonije zatražila odobrenje da 300 vojnika koji nastupaju dolinom reke Škumbe ka Ohridskom jezeru pređu granicu u pravcu š. Mali Vlaj (AVII, reg. br. 2-8/12, k. 26).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 9-1/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Tako je Vrhovni komandant NOV i POJ odgovorio na predlog Glavnog štaba Makedonije da Britanska misija kapetana Rajnera kod Bregalničko-strumičkog korpusa ode za Italiju, pošto više ne prima materijal od saveznika (AVII, reg. br. 2-10/12, k. 26).

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
3. NOVEMBRA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ ZA PRE-
BACIVANJE ARTILJERIJSKIH JEDINICA NA OBALU U
SASTAV 2. I 8. UDARNOG KORPUSA NOVJ¹**

3. XI

Raspored artiljerije izvršite kako je naređeno, tj. 2 motorizovana divizionu i jedan motor, divizion prebacite u Split a dva brdska divizionu u Dubrovnik. Divizionu neka se kompletiraju kod jedinica a ne na Visu.²

BR. 397

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
3. NOVEMBRA 1944. VOJNOJ MISIJI NOVJ U SSSR-U DA
DOSTAVI IZVEŠTAJ O GOTOVOSTI FORMIRANJA 2. TEN-
KOVSKJE BRIGADE¹**

Dešifrovana depeša br. 88
general-lajtnantu Terziću

1. Štabu u Bariu bilo je naređeno da napravi spiskove i karakteristike za sve avijatičare koji *su* otputovali u SSSR. To ćemo mi provjeriti a spiskove i karakteristike ćemo poslati.

2. *Hitno* obavijestite kako stoji stvar sa tenkovskom brigadom,² nju treba hitno poslati ovamo, jer je ona sada vrlo potrebna.⁵

Maršal Tito

3. XI 44.

Br. 80

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 8-1, k. 2076: knjiga depeša Štaba Mornarice NOVJ.

² O prebacivanju artiljerije, vidi i dok. br. 382.

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 6-16/1, k. 57-4: knjiga primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-u.

² Odnosi se na 2. tenkovsku brigadu, čije je formiranje odobreno 2. avgusta 1944. u Sovjetskom Savezu.

³ General Terzić je na ovo Maršalovo naređenje odgovorio 4. novembra jednom opširnom depešom u kojoj ga je obavestio da će se obuka u Tenkovskoj brigadi završiti do 19. novembra 1944. i da će se postarati da ona što pre krene u zemlju (AVII, reg. br. 3-61/1, k. 57-4).

Međutim, 2. tenkovska brigada nije tada upućena u Jugoslaviju, već u proleće 1945, kada je uzela učešće u proboju Sremskog fronta 12. aprila 1945.

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 4. NOVEMBRA 1944. SVIM NEPOSREDNO POTČINJENIM ŠTABOVIMA ZA BEZBEDNOST LETENJA ZBOG POJAČANE SAVEZNIČKE AKTIVNOSTI¹

Br. 7 4. XI

Pojačana je saveznička vazдушna aktivnost iznad naše zemlje. Ako imate na raspoloženju koji avion, on ne sme leteti bez našeg znanja i odobrenja, jer mogu biti oboreni od saveznika.²

BR. 399

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 4. NOVEMBRA 1944. SVIM NEPOSREDNO POTČINJENIM ŠTABOVIMA O SAVEZNIČKOJ VAZDUHOPLOVNOJ SARADNJI S JEDINICAMA NOVJ¹

4. X 44.

Od V.Š. Englezi su nam obećali jaču vazduhoplovnu pomoć u saradnji sa trupama na zemlji. Mi smo im dali podatke koje komunikacije i prostorije mogu tući. O ovim promenama situacije redovno izvještavajte da ne bi bile tučene vlastite trupe. Pored toga savezničkim avijatičkim oficirima za vezu treba omogućiti rad.

Br. 73 /44444/

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-2, k. 523: knjiga depeša Štaba 8. udarnog korpusa NOVJ.

Ovo naređenje je dostavljeno cirkularnom depešom svim potčinjenim štabovima i jedinicama. Redakcija je odlučila da se objavi depeša upućena Štabu 8. udarnog korpusa NOVJ.

² Ovo naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ je usledilo posle obaranja aviona od strane savezničkih lovaca, kada je izgubio život komandant 8. udarnog korpusa general-major Vlado Četković. Bliže o tome vidi dok. br. 387.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 3-2/1, k. 119-4: knjiga depeša Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.

Ovo naređenje je dostavljeno svim neposredno potčinjenim štabovima cirkularnom depešom. Redakcija je odlučila da objavi naređenje primljeno u Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske.

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
4. NOVEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKE-
DONIJE ZA PREGLEDNIJE DOSTAVLJANJE BORBENIH
IZVEŠTAJA¹**

G.Š. MAKEDONIJE

4. XI 44.

Dostavljajte nam srede borbene podatke, koji da imaju kontinuitet, onako kako se kreću operacije. Koje gradove držite. Kad izgubite pojedina mesta redovno izveštavajte (46—46).

BR. 401

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
4. NOVEMBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA O
SLANJU LJUDSTVA ZA FORMIRANJE GARDIJSKE BRI-
GADE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ¹**

64/101

Za brigadu VŠ pošaljite najbržim putem 100 isprobanih i provjerenih boraca i 15 oficira do čina majora. Borci moraju biti zdravi, provjereni u borbi, politički svesni. 70 iz crnogorskih brigada a 30 iz Herceg.[ovine]. Oficiri moraju biti bistri i okretni, pismeni i kroz borbu provjereni i istaknuti. 10 oficira iz crnogorskih a 5 iz hercegovačkih. Za kvalitet boraca i oficira lično odgovara Štab Korpusa.²

4. XI 1944.

Nikšić

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 9-2/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-72/2, k. 394: knjiga primljenih depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

Slična naređenja su upućivana glavnim štabovima i samostalnim korpusima, ali se redakcija odlučila da objavi naređenje upućeno Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ.

² Prema izveštaju Štaba 2. udarnog korpusa od 25. novembra 1944, toga dana je traženo ljudstvo upućeno preko Sandžaka za Beograd (AVII, reg. br. 8-82/4, k. 28).

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
6. NOVEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKE-
DONIJE O PREDAJI JEDNOG AUSTRIJSKOG INŽENJERA
BRITANSKOJ VOJNOJ MISIJI, KAO I ZABRANI DAVANJA
PODATAKA O RUDNICIMA¹**

6. XI

Zarobljenog Austrijanca ne davati Englezima.²

Vi nemojte davati podatke o rudnicima. U tom pogledu Engleze uputite na NKOJ, povereništvo za šume i rude.³

49

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 9-2/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovo je odgovor Vrhovnog komandanta na predlog Glavnog štaba NOV i PO Makedonije od 3. novembra 1944. da se ne preda Austrijanac inž. Ferdinand Šnajder, član KP Austrije od 1929, koji je prišao jedinica NOVJ avgusta 1944. i učestvovao u više borbi protiv nemačkih jedinica, a koga je tražila Britanska vojna misija pri Glavnom štabu Makedonije da im se preda, navodno po odobrenju Vrhovnog štaba (AVII, reg. br. 2-11/12, k. 26). Bliže o njemu vidi i AVII, reg. br. 9-33/1, k. 234.

³ Ovo je Maršalov stav u vezi sa izveštajem Glavnog štaba NOV i PO Makedonije o zahtevu Britanske vojne misije da im se dostave podaci o eksploataciji rudnika na području Makedonije od 1941. do 30. oktobra 1944 (AVII, reg. br. 2-29/12, k. 26).

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
6. NOVEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKE-
DONIJE O DOZVOLI DA SE FORMIRA SAMO 15. UDARNI
KORPUS NOVJ I ZABRANI DA SE KORPUSI NAZIVAJU
»MAKEDONSKIM«¹

6. XI

Delegatu V.S. gen. Tempu i komandantu GŠM Apostol-
skom. — Za sada odobravam formiranje samo jednog korpusa
koji će nositi naziv: XV korpus NOV. Korpus mora brojati naj-
manje 30000 naoružanih boraca. Ako imate više boraca onda
formirajte jednu ili dve samostalne divizije za koje imate bro-
jeve. Dakle od vaših 5 divizija 3 ulaze u sastav XV korp. a dve
bi bile samostalne. Davanje naziva I i II maked.[onski] korpus
je nepravilno jer se u tome mogu ocrtati separatističke ten-
dencije. Izvestite o ispravljanju ove greške² (47, 48).

BR. 404

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
6. NOVEMBRA 1944. ŠTABU 5. UDARNOG KORPUSA NOVJ
O UPUĆIVANJU OFICIRA ZA FORMIRANJE GARDIJSKE
BRIGADE VRHOVNOG ŠTABA¹

6. XI

Za brigadu V.Š. uputite 20 oficira do čina majora.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br.
9-2/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Glavni štab NOV i PO Makedonije je tražio početkom oktobra
brojeve za još dva korpusa, osim za 15, čije mu je formiranje odobrio
Vrhovni štab u Maršalovom odsustvu iz zemlje. Međutim, brojeve nije do-
bio, pa je tako nazvao prva dva korpusa kao 1. i 2. makedonski a treći
— Bregalničko-strumički korpus (vidi dok. br. 164).

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br.
7-51/5, k. 461-A: knjiga depeša Štaba 5. udarnog korpusa NOVJ.

Slična naređenja su upućena i drugim štabovima samostalnih kor-
pusa (2, i 5), kao i svim glavnim štabovima.

>350

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
6. NOVEMBRA 1944. GENERAL-LAJTNANTU VELIMIRU
TERZICU, SEFU VOJNE MISIJE NOVJ U SSSR-U DA U
ZEMLJU POŠALJE SINA SPASENIJE CANE BABOVIĆ¹**

Dešifrovani telegram br. 91
general-lajtnantu Terziću

Kod prve mogućnosti pošaljite ovamo Caninog sina.²

6. XI 44.

Maršal Tito

BR. 406

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
7. NOVEMBRA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ DA UPUTI
ESKADRILU ZA VEZU SA O. VISA, PREKO NIKŠLCA, ZA
BEOGRAD¹**

[ŠTABU MORNARICE NOVJ]

7. novembra 1944. godine

Eskadrilu sa Visa uputite preko Nikšića za Beograd čim vremenske prilike budu povoljne.²

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 6-17/1, k. 57-4: knjiga primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-u.

² Odnosi se na Vladimira, sina Spasenije Cane Babović i Ibrahima Babovića, geometra iz Trebinja i prekaljenog revolucionara i komuniste. Ibrahim Babović je, kao član Mesnog komiteta KPJ za Beograd, osuđen 1929. na dugogodišnju robiju, gde je i umro od batinanja i tuberkuloze 1936. u sremskomitrovačkoj kaznionici, dok je njegova supruga Cana takođe osuđivana, pa je po izdržanoj kazni, po partijskom zadatku, otišla sa sinom, preko Čehoslovačke, u SSSR 1933, gde je Vladimir (sada inženjer sa službom u Beogradu) ostao do povratka u Jugoslaviju po ovom Maršalovom naređenju.

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 8-1, k. 2076: knjiga depeša Štaba Mornarice NOVJ.

² Reč je o Eskadrili za vezu Vrhovnog štaba NOV i POJ koja je bazirala na o. Visu. Eskadrila je polovinom oktobra 1944. u svome sastavu imala 8 aviona, koji su poleteli 8. novembra 1944. sa o. Visa pravcem Nikšić — Zemun (AVII, reg. br. 8-1, k. 2076).

Bliže o njenom formiranju vidi Zbornik, tom X, knj. 1, dok. br. 53.

BR. 407

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
7. NOVEMBRA 1944. ŠTABU 5. UDARNOG KORPUSA NOVJ
O ZABRANI FORMIRANJA NOVE DIVIZIJE I MOGUĆNO-
STI FORMIRANJA NOVIH BRIGADA U SASTAVU VEĆ PO-
STOJEĆIH DIVIZIJA¹**

7. XI

U duhu izdate direktive vi ne trebate formirati novu diviziju.² Možete formirati samo nove brigade koje da pripadaju već postojećim divizijama. Isto tako formirajte dopunske bataljone za obuku novomobilisanog ljudstva. Iz ovih bataljona treba popunjavati postojeće jedinice. U centralnoj Bosni može djelovati već postojeća operativna grupa.³

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 7-51/5, k. 461-A: knjiga depeša Štaba 5. udarnog korpusa NOVJ.

² Potpunije o toj direktivi, vidi dok. br. 225.

³ Potpunije o toj grupi, vidi Zbornik, tom IV, knj. 31, dok. br. 31.

BB. 408

**PISMO CENTRALNOG KOMITETA KP JUGOSLAVIJE OD
9. NOVEMBRA 1944. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA
VOJVODINU O UPUĆIVANJU NA NOVU DUŽNOST POLI-
TIČKOG KOMESARA 16. NOU DIVIZIJE¹**

**CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE**

**POKRAJINSKOM KOMITETU K.P.
za
VOJVODINU**

Dragi drugovi,

Upućujemo vam druga Paška Romca-Zdravka — dosadašnjeg politkomesara XVI (vojvodanske) divizije na raspoloženje.² Mi smo mišljenja da za sada vrši funkciju instruktora P.K. Pošto dolazi iz vojske, potrebno je da ga upoznate sa svim problemima partijske organizacije, kako bi što prije savladao sva pitanja i mogao uspješno da pruža pomoć uspostavljanju i jačanju vaših partijskih organizacija.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

9. novembra 1944. god.
Beograd

• **za CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE**

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u A-CK SKJ, fond CK KPJ, br. 1944/333.

² Umesto potpukovnika Paška Romca određen je za političkog komesara potpukovnik Miloš Pajković, politički rukovodilac u 11. NOU diviziji.

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
9. NOVEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVE-
NIJE O STANJU RANJENIH STAREŠINA GLAVNOG ŠTABA
SLOVENIJE KOJI SU NASTRADALI U ISPROBAVANJU
MINOBACAČA¹**

9. XI

Javite model engleskog bacača sa kojim se desila nesreća, kakvo je stanje ranjenih drugova² (70-25).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 7-2/4, k. 26: list depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovo naređenje Vrhovnog komandanta usledilo je na osnovu depeše Glavnog štaba NOV i PO -Slovenije od 8. novembra 1944. u kojoj je, pored ostalog, stajalo:

»Danas se desila strašna nesreća. Kod probanja efikasnosti bacača koje su pre dva dana bacali Englezi, eksplodirala je u cevi mina i teško ranila komandanta general-lajtnanta Rozmana, general-majora Ambrožiča, pukovnika Žnidariča Franca i majora Malnariča. Dva borca su na mestu mrtva. Lakše ranjen major Rok, pomoćnik načelnika štaba. General-lajtnant Rozman uskoro posle operacije umro. Stanje ostalih je nezvesno«.

U daljem tekstu depeše Glavni štab je obavestio da je formirana komisija, da se ne zna da li je uzrok nesreće nepravilno baratanje ili sabotaza, da su dve mine ispaljene i da su za to vreme svi bili u zaklonu, da je treća mina eksplodirala dok su se nalazili van zaklona i da je u svakom slučaju to bila lakomislenost (AVII, reg. br. 2-19/5, k. 26).

Istoga dana (8. oktobra) Glavni štab NOV i PO Slovenije predložio je za komandanta Glavnog štaba general-majora Kvedera, a za vršioca dužnosti načelnika štaba potpukovnika Mila Kilibardu (AVII, reg. br. 2-24/5, k. 26).

Dva dana kasnije (postupajući po ovom naređenju Vrhovnog komandanta) Glavni štab NOV i PO Slovenije dostavio je 10. oktobra detaljan izveštaj o stanju ostalih ranjenih starešina (AVII, reg. br. 2-28/5, k. 26).

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
9. NOVEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVE-
NIJE ZA FORMIRANJE PARTIZANSKOG AUSTRIJSKOG
BATALJONA¹**

9. XI

Austrijski bataljon formirajte odmah. Popularizaciju poč-
nite vi, a mi ćemo kasnije, tj. zavisi kako se budu pokazali²
(73-32).

^

A

BR. 411

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
9. NOVEMBRA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ ZA KO-
RIŠĆENJE AERODROMA OD STRANE SAVEZNIKA U RE-
JONU ZADRA¹**

9. XI

Komisija koja je došla u Zadar nema naše odobrenje. Tek
danas smo dali odobrenje da saveznici na teritoriji oko Zadra
iskoriste tri aerodroma, ali pod uslovom da komanda nad aero-
dromom bude u našim rukama, a za prijem njihovih aviona
njihovo stručno osoblje. Samostalno formiranje aerodroma ne
možemo nikome dozvoliti na našoj teritoriji. Kontrola nad lju-
dima koji dolaze i odlaze mora biti naša. Jednom riječju, aero-
dromi su naši, a oni se njima koriste. Postavite komandu aero-
droma² (40-102).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br.
7-2/4, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovo naređenje Vrhovni komandant je izdao na predlog Glavnog
štaba NOV i PO Slovenije od 5. novembra 1944. da se, po sugestijama
Edvarda Kardelja i u saglasnosti sa CK KP Austrije, formira jedan au-
strijski bataljon od dobrovoljaca, dezertera i zarobljenika austrijske
nacionalnosti koji dobrovoljno izraze želju da stupe u bataljon i da se
formiranje bataljona pr prati sa odgovarajućim publicitetom, za što se
založio i CK KP Austrije (AVII, reg. br. 2-12/5, k. 26).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br.
11-2/6, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

Depešu je primio Štab Mornarice NOVJ 11. novembra 1944 (AVII,
reg. br. 8-1, k. 2076).

² Ova depeša Vrhovnog komandanta mimoišla se sa depešom Štaba
Mornarice NOVJ od 10. novembra 1944. kojom je Vrhovni štab obavješten
da je u Zadar stigla komisija Balkanskih vazduhoplovnih snaga (Balkan
Air Forces — BAF) iz Barija (u Italiji) sa željom da pregleda pristanište
i aerodrom kod Zemunika, i tom prilikom je izjavila da nema odobrenje
za taj posao, pa je Štab Mornarice NOVJ zamolio odgovor (AVII, reg. br.
8-1, k. 2076).

>355

OBAVEŠTENJE EDVARDA KARDELJA OD 10. NOVEMBRA 1944. VLADIMIRU BAKARICU, POLITIČKOM SEKRETARU CK KP HRVATSKE O POSTIGNUTOM SPORAZUMU SA ŠUBAŠIĆEM I DOBIJANJU PRISTANKA OD DR ANTE MANDIČA ZA IMENOVANJE ZA KRALJEVSKOG NAMESNIKA¹

10. XI

Bakariću. — Ugovorili smo sa Šubašićem postupak za stvaranje jedinstvene vlade. Potrebno privremeno Kraljevsko namesništvo, dok konačno ne reši konstituenta. U njemu tri člana, od toga dva naša. Jedan Srbijanac, za koga nije još definitivno odlučeno. Od Hrvata predlagali Mandića,² od Slovenaca Serneca.³ Razgovaraj sa Mandićem da pristane. Obavesti nas o pristanku. Tebi neka preda pismeni pristanak. — Kardelj.⁴ (70-104).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 11-3/6, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ante, člana ZAVNOH-a.

³ Dušana.

⁴ Edvard Kardelj je u to vreme bio potpredsednik Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije, član Politbiroa CK KPJ i Vrhovnog štaba NOV i POJ. On je učestvovao u desetodnevrim razgovorima koje je predsednik NKOJ-a maršal Tito vodio s predsednikom kraljevske jugoslovenske vlade dr Ivanom Šubašićem u vezi s realizacijom Viškog sporazuma Tito — Subašić od 16. juna 1944. o stvaranju jedinstvene vlade u zemlji. Pregovori su završeni 1. novembra 1944. Beogradskim sporazumom Tito-Šubašić, kojim je, pored ostalog, još jednom potvrđeno da se kralj ne može vratiti u zemlju sve dok narodi Jugoslavije o tome ne donesu odluku, predviđeno je da u njegovoj odsutnosti kraljevsku vlast vrši Kraljevsko namesništvo sastavljeno od tri člana, i to po nacionalnosti jedan Srbin, jedan Hrvat i jedan Slovenac. Oko ove institucije reakcionarni krugovi na Zapadu, okupljeni oko kralja, pokušaću tokom narednog perioda da uguraju svoje ljude, u čemu nisu uspeli, pa su marta 1945. kraljevim ukazom za namesnike imenovani dr Srđan Budisavljević, dr Ante Mandić i inž. Dušan Serneć.

Opširnije o sporazumu o tome vidi Službeni list Demokratske Federativne Jugoslavije, br. 11 od 9. marta 1945, i Dušan Plenča, n. d., str. 257 — 341.

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
10. NOVEMBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ
ZA KORISCENJE ARTILJERIJSKIH JEDINICA I DELOVA
1. TENKOVSKJE BRIGADE NOVJ¹**

73/109

Artiljerijski divizion koji pristižu iz Italije na vašu teritoriju određeni su u sastav artiljerije vašeg korpusa i prema tome njima raspoložite i odmah ih uvodite u borbu. Jedinice Tenkovske brigade Vrhovnog štaba koje se nalaze kod vas, privremeno su u taktičkom položaju podređene vašem Štabu, i prema tome ih upotrebljavajte. Nemojte razbacivati pojedine tenkove na širokom prostoru nego ih upotrebljavajte u većim jedinicama.²

10. XI 1944.

Nikšić

BR. 414

**ODOBRENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
10. NOVEMBRA 1944. GENERAL-LAJTNANTU VELIMIRU
TERZIĆU, ŠEFU VOJNE MISIJE NOVJ U SSSR-U, DA MOŽE
DOPUTOVATI NA REFERISANJE U BEOGRAD I OBAVE-
ŠTENJE O TEMAMA SA SOVJETSKOG KNJIŽEVNIKA ILJU
ERENBURGA¹**

Dešifrovani telegram br. 93
general-lajtnantu Terziću

Dozvoljavam da kod prve mogućnosti otputuješ u Beograd.²
Teme za Erenburga javi ću kroz dva dana.³

10. XI 44.

Maršal Tito

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-73/2, k. 394: knjiga primljenih depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

² Ovo naređenje Vrhovnog komandanta je, u stvari, odgovor na pitanje Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ od 9. novembra 1944. o načinu korišćenja motorizovanih divizion i bataljona 1. tenkovske brigade koji su se u to vreme nalazili u Trebinju, pa je Štab korpusa zamolio za odgovor da li ih mogu oni upotrebiti (AVII, reg. br. 8-31/4, k. 28).

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 6-17/1, k. 57-4: knjiga primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-u.

² Ovo je Maršalov odgovor na depešu generala Terzića od 9. novembra 1944. da dođe na referisanje u Beograd (AVII, reg. br. 3-62/1, k. 57-4).

General Terzić je otputovao najverovatnije 3. decembra 1944 (AVII, reg. br. 3-65/1, k. 57-4).

³ Potpunije o tim temama, vidi dok. br. 432.

BR..190

**ODGOVOR VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
10. NOVEMBRA 1944. VOJNOJ MISIJI NOVJ U SSSR-U PO
PITANJIMA NJENE POPUNE I SLANJA GENERAL-MAJO-
RA MILA PAVIČICA U ZEMLJU¹**

Dešifrovana depeša br. 94
general-lajtnantu Terziću

Hitno ,

1. Ulepič nam je potreban ovde. Uskoro ćemo Vam poslati potrebne oficire za štab.²

2. Za ženidbu Švoba dajte potreban novac i predajte mu od mene čestitku i kažite mu da on svagdje i u ličnom životu i u buduće opravda povjerenje koje mu je ukazano.

3. Mile Pavičić unapređen u čin general-majora. Prvom prilikom pošaljite ga ovamo.³

10. XI 44.

Br. 85

Maršal Tito

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 6-17/1, k. 57-4: knjiga primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-u.

² Ovo je Maršalov odgovor na predlog Vojne misije od 3. novembra 1944. da se pukovnik Zdenko Ulepič zadrži u SSSR-u kao član Vojne misije po pitanjima vazduhoplovstva (AVII, reg. br. 3-61/1, k. 57-4: knjiga primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-u.

Ulepič je, prema naređenju Vrhovnog komandanta od 29. oktobra 1944. za formiranje Štaba Vazduhoplovstva NOVJ, određen za načelnika Odeljenja za nastavu (*Zbornik*, tom X, knj. 1, dok. br. 122).

³ Pukovnik Mile Pavičić, prema *Zborniku*, tom II, knj. 1 (Bilten), str. 606, unapređen je u čin general-majora sa rangom od 1. decembra 1944. U zemlju je pošao zajedno s Mošom Pijade 31. oktobra 1944 (Arhiv VII, reg. br. 3-61/1 i 3-62/1, k. 57-4). Međutim, izgleda da su se zbog nevremana usput negde zadržali, pa je pukovnik Pavičić stigao u Beograd železnicom 14. novembra 1944 (vidi dok. br. 419).

BR. 416

**NAREĐENJE ARTILJERIJSKOG ODELJENJA VRHOVNOG
ŠTABA NOV I POJ OD 11. NOVEMBRA 1944. ARTILJERIJSKIM
ODSECIMA KORPUSA I ARTILJERIJSKIM ODELJE-
NJIMA GLAVNIH ŠTABOVA ZA DOSTAVLJANJE PODA-
TAKA¹**

ARTILJERIJSKO ODELJENJE
VRHOVNOG ŠTABA NOV i POJ

Str. pov. br. 30

11. XI 1944. god.

BEOGRAD

ART. ODSJEKU IV KORPUSA

U cilju organizacije i formacije naše artiljerije NOV i POJ, prema predviđenom Privremenom pregledu o organizaciji i formaciji, a imajući u vidu njenu važnost, ulogu i zadatak, jasno proističe kolika je velika potreba za artiljeriju, specijalno danas kod nas, kada je artiljerija u početnom razvoju. Potrebno je ne samo poslomti joj pažnju, već sve starešine moraju doprinijeti, omogućiti i dati sve za njenu organizaciju.

Naoružanje naše vojske sve se više iz dana u dan povećava a naročito artiljerijsko, sa raznovrsnim oruđima, kalibrima i modelima. Isto tako naša vojska po oslobođenju većeg dela naše otadžbine stalno raste i razvija se, stvarajući nove jedinice.

Za formiranje naše artiljerije u manje ili veće jedinice (artiljerijske) a prema predviđenom projektu, koje će jedinice artiljerije organski pripadati ili se dodeljivati većim pešadijskim jedinicama, oseća se oskudica za prvo vreme u ljudstvu, a naročito u starešinskom kadru. Zatim i obuka ljudstva na novim oruđima koja se treba izvesti za najkraće vreme zahteva sposoban kadar naročito rukovodioce.

Da bi ovo odeljenje imalo opšti pregled o celokupnoj artiljeriji bilo da je ona formirana ranije ili se sada formira, kao i da ima detaljan raspored artiljerijskog rukovodstva po raznim jedinicama i raznim dužnostima, potrebno je imati podatke:

1. — Koliko artiljerijskih jedinica ima u vašem sastavu i kako su formirane. Izneti kalibar, model, sistem i broj oruđa. Ovde spadaju svi P.K. topovi, P.A. topovi, sva artiljerijska oruđa motorizovana ali ne i bacači mina sem bacača 50 mm, koji su sastavni deo pešadijskog naoružanja.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 32-1/1, k. 426.

2. — Po priloženom formularu jedinačnog spiska uneti starešinski artiljerijski kadar-rukovodstvo, i to: odvojeno za oficire — rukovodioce a odvojeno za podoficire sa svim podacima.

3. — Isto tako prikupiti podatke o svim artiljercima oficirima, podoficirima i borcima koji su privremeno raspoređeni po pešadijskim i drugim jedinicama ili štabovima.

Za oficire i podoficire isto tako dostaviti spisak ovome odeljenju po priloženom formularu jedinačnog spiska.

4. — Za borce bilo u artiljerijskim jedinicama ili van ovih dostaviti samo brojna stanja.

5. — Uzeti u obzir sve artiljerce bilo aktivne ili rezervne oficire kao i sve borce koji su ranije služili u artiljeriju ili su artiljerci a sada se nalaze u našoj vojsci kao mobilisani ili ranije stupili u našu vojsku. Zatim i sve ljudstvo koje je za vreme borbe služilo u našoj artiljeriji ili svršilo artiljerijske kurseve.

6. — Molim, da se artiljerijsko rukovodstvo ne menja sem po krajnjoj potrebi i ta promena u rasporedu ima biti u jedinicama sastava korpusa. O svakoj takvoj promeni izvijestiti hitno ovo odeljenje radi evidencije. Zabranjuje se raspored iz jednog korpusa u koji drugi korpus sem odobrenja ovoga odeljenja.

7. — Artiljerijski odseci u korpusima i divizijama odnosno artiljerijska odeljenja glavnih štabova vodiče evidenciju o svim artiljerijskim starešinama-rukovodstvu i o artiljerijskim podoficirima ustrojavajući za to potrebne spiskove, o borcima voditi evidenciju samo brojno.

8. — Izveštaje u vidu brojnog stanja dostavljati ovom odeljenju i to da bude u ovom odeljenju najdalje do 5. u mesecu.

Ovi izveštaji moraju biti odvojeno za oficire, odvojeno za podoficire i borce. Svaku promenu — razliku od ranijeg poslatog brojnog stanja objasniti u primedbi. Prilog obrazac brojnog stanja.

Ove mesečne izveštaje dostavljati tek kada se prehodno bude postupilo po tački 2, 3, 4. i 5. ovog naređenja.

9. — Svaku promjenu ma kakva bila treba u brojnom stanju naznačiti za oficire i podoficire poimenično a za borce brojno.

10. — Kod glavnih štabova u duhu pregleda pod formirati artiljerijska odeljenja sa istim rukovodstvom predviđenim za artiljerijske odseke korpusa odnosno divizija.

Odeljenje glavnog štaba mora imati tri otseka:

a. — Organizacioni

b. — Nastavni i c) Materijalni.

Ovi otseci obavljaju poslove u obimu na celu artiljeriju dotičnog Glavnog štaba a u duhu direktiva i naređenja A.O.V.3.

Ovo treba smatrati kao vrlo hitno i molim da se po ovome najhitnije postupi i dostavi izveštaj u roku od četiri dana po prijemu ovog naređenja.

U prilogu pod 5 prilažu se primerci Privremenog pregleda o organizaciji i formaciji artiljerije,³ radi upoznavanja, koji je osnov za dalji razvoj naše artiljerije i po kome formirati artiljerijske otseke i jedinice prilagodavajući se stvarnim prilikama.

- Prilog:

5 knjiga Privremenog programa brojne evidencije)

Formular jedinačnog spiska i

Obrasci brojnog stanja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

DOSTAVLJENO:

Artiljerijskim otsecima

Korpusa i artiljerijskim ode-

ljenjima glavnih štabova,

(na znanje).

M.P.

NAČELNIK — PUKOVNIK

Branko Obradović

² Potpunije o tim priložima, vidi dok. br. 368.

"UF

BR.. 190

**SAGLASNOST VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
14. NOVEMBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ
DA SE 7. OMLADINSKOJ CRNOGORSKOJ BRIGADI DO-
DELI NAZIV »BUDO TOMOVIĆ«¹**

83/23

Slažemo se da se Sedmoj omladinskoj crnogorskoj bri-
gadi dodeli naziv Budo Tomović²

14. XI 1944. god.

Nikšić

BR. 418

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
14. NOVEMBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ
DA ODREDI ODGOVORNO LICE ZA PRIHVAT MATERIJA-
LA KOJI SE PRIMA U LUKAMA OD SAVEZNIKA I OBA-
VEŠTENJE O SASTAVU AMERIČKE VOJNE MISIJE PRI
ŠTABU KORPUSA¹**

84/64

Saveznici se žale da imaju poteškoća pri uručivanju mate-
rijala u lukama. Odredite odgovorno lice za prihvatanje dotur-
nog materijala. Grupa poručnika Greaser, Dane, Papiereni po-
staje samostalna američka misija kod vas.

14. XI 1944.

Nikšić

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-75/2, k. 394: knjiga primljenih depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

² Ovu saglasnost maršal Tito je dao na predlog Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ i Zemaljskog odbora Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Crne Gore i Boke da se za II kongres USAO-a Crne Gore i Boke dodeli naziv za 7. omladinsku crnogorsku brigadu naziv »Budo Tomović« po imenu sekretara SKOJ-a za Crnu Goru i Boku, koji je 1942. poginuo kod Kolašina. Štab 2. udarnog korpusa u tom predlogu je naveo da je samo 1943, kada je održan I kongres USAO-a Crne Gore i Boke, po završenom kongresu odmah stupilo u brigadu preko 80 omladinaca a u narednom periodu nekoliko stotina mladih ljudi, i da bi trebalo usvojiti predlog koji bi se saopštio na II kongresu (AVII, reg. br. 8-42/4, k. 28).

Kongres je otpočeo s radom 15. decembra 1944. u oslobođenom Cetinju, u prisustvu 1.200 delegata, i trajao je tri dana (AVII, reg. br. 9-3/4, k. 28).

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-75/2, k. 394: knjiga primljenih depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

BR. 419

ODOBRENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
14. NOVEMBRA 1944. VOJNOJ MISIJI NOVJ U SSSR-U DA
SE PILOTI MAJOR ARSO BOLJEVIC I KAPETAN SAVO
POLJANEC MOGU ZADRŽATI U ESKADRILI NOVJ ILI PO-
SLATI U ZEMLJU I OBAVEŠTENJE O DOLASKU PUKOV-
NIKA MILA PAVICICA U ZEMLJU¹

Dešifrovana depeša br. 95
general-lajtnantu Terziću

1. Avijatičare Boljevića i Poljanca uključite u našu eska-
drilu, ako smatrate mogućim iskoristiti ih za pilote, prema uz-
rastu, ako. ne — otpremite ih ovamo.²

2. Javite Komesarijatu za vezu da su električna centrala
i vodovod u gradu potpuno obnovljeni.

3. Pavičić je doputovao željeznicom.³

14. XI 44.

Maršal Tito

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 6-17/1, k. 57-4: knjiga primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-u.

² Na ovaj način je Maršal odgovorio na depešu Vojne misije od 10. novembra 1944. kojom ga je obavestila da su avijatičari major Arso Boljević i kapetan Savo Poljanec bili do januara 1944. u nemačkom zarobljeničkom logoru Struj kao jugoslovenski oficiri, odakle su pobjegli u Slovačku, gde su se sa slovačkim partizanima borili protiv nemačkog okupatora do dolaska u Moskvu; preneli su njihovu želju da se bore u redovima Vazduhoplovstva NOVJ (AVII, reg. br. 3-62/1, k. 57-4).

Potom je u vezi ovog odobrenja, Vojna misija obojicu avijatičara uputila 15. novembra 1944. avionom u Beograd (AVII, reg. br. 3-63/1, k. 57-4).

Major Arsenije. (kako mu je bilo pravo ime) Boljević je zatim postavljen za zamenika komandanta 11. vazduhoplovne (lovačke) divizije NOVJ, dok je kapetan Savo Poljanec određen za komandanta 112. puka 11. vazduhoplovne divizije (*Zbornik*, tom X, knj. 1, dok. br. 290 i 293).

³ Vidi dok. br. 415.

BR.. 190

ZAHTEV VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 14. NOVEMBRA 1944. VOJNOJ MISIJI NOVJ U SSSR-U DA SE MISIJA POBRINE O PORODICI DMITRA VLAHOVA I OBAVESTIO IH O NJEGOVOM ZDRAVLJU¹

Dešifrovana depeša br. 96
general-lajtnantu Terziću

Javite ženi Vlahova da je Dimitrije pismo primio, on i sin su zdravi, osjećaju se dobro.²

Učinite sve da bi njegova familija bila opskrbljena sa hranom, novcem i svim drugim.³

14. XI 44.

Maršal Tito

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 6-17/1, k. 57-4; knjiga primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-u.

² Dimitar Vlahov, revolucionar, komunista i publicista, bio je primoran da još pre rata emigrira u SSSR. Zbog svoje revolucionarne aktivnosti u doratnom i ratnom periodu Dimitar Vlahov je u odsutnosti 30. novembra 1943, na Drugom zasedanju AVNOJ-a, izabran za jednog od pet potpredsednika AVNOJ-a. U saglasnosti sa sovjetskom vladom, Maršal je 3. avgusta 1944. obavestio Vojnu misiju u Moskvi da hitno uputi u zemlju Vlahova s njegovim sinom, što je i učinjeno početkom novembra 1944 (AVII, reg. br. 6-1, k. 57-4; depeša maršala Tita od 3. avgusta, i reg. br. 3-52/1, k. 57-4; depeša Vojne misije od 30. septembra 1944.).

Vlahov je u Jugoslaviju najverovatnije pošao 31. oktobra 1944. zajedno s Mošom Pijade (AVII, reg. br. 3-61/1, k. 57-4).

³ U svojoj depeši od 16. novembra 1944. general Terzić je obavestio Maršala da je »Porodica Vlahova zdrava i u potpunosti svim potrebnim snabdevena« (AVII, reg. br. 3-63/1, k. 57-4).

BR 421

**ZAHVALNOST VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
14. NOVEMBRA 1944. BORCIMA i STARESINAMA 10. CRNO-
GORSKE NOU BRIGADE ZA OSLOBOĐENJE CETINJA¹**

Z A H V A L N O S T

Vrhovnog komandanta oslobodiocima Cetinja

Izražavam svoje priznanje i zahvalnost jedinicama Primorske grupe a naročito borcima, komandirima, komandantima i političkim komesarima X crnogorske brigade na čelu sa komandantom majorom Nikolom Banovićem, koji su posle dvodnev-
nih teških bojeva zauzeli glavni grad Crne Gore, Cetinje.²

14. XI 1944.

VRHOVNI KOMANDANT NOV I POJ
Maršal Jugoslavije
TITO

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 8-1/1, k. 15-A.

² Cetinje je oslobođeno 13. novembra 1944. (Zbornik, tom III, knj. 10, dok. br. 144, str. 650), pa je tog istog dana Štab 2. udarnog korpusa NOVJ predložio Vrhovnom štabu da se pohvali 10. crnogorska brigada (AVII, reg. br. 8-44/4, k. 28).

**DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
14. NOVEMBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ
ZA DEJSTVA PROTIV OPKOLJENOG NEMAČKOG 21. BRD-
SKOG ARMIJSKOG KORPUSA¹**

82/122

Očevidno je da se na sektoru Podgorice prikuplja jedna jača grupa za probijanje ka zapadu najverovatnije preko Boke a možda i pravcem Nikšić—Bileća.² Preduzmite razaranja komunikacija na tim pravcima. U Boki se mogu komunikacije solidnim rušenjem staviti van prometa. Potrebno je samo eksploziva. Vi morate voditi računa da sačuvate motorna vozila i tenkove koji se nalaze kod vas. U slučaju neprijateljskog probijanja ta oruđa morate postaviti na sigurni sektor gde prikupite rezerve u gorivu.

14. XI 1944. god.

Nikšić

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-74/2, k. 394: knjiga primljenih depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

² Ova procena situacije Vrhovnog komandanta na osnovu izveštaja Štaba 2. udarnog korpusa o borbama od 11. do 14. novembra 1944. bila je tačna (AVII, reg. br. 8-36/4—8-40/4, k. 28).

Nemačka Komanda Grupe armija »E« i Komanda opkoljenog 21. brdskog armijskog korpusa imale su nameru da se 21. brdski armijski korpus probije glavnom snagom na pravcu Podgorica — Danilovgrad — Nikšić — Trebinje — Mostar, a delom snagom, preko Boke Kotorske, tj. preko Risna i uporišta Ledenice prema Mostaru. Za te svoje namere formirali su vrlo jaku Borbeni grupu »Podgorica« za dejstva prema Nikšiću i Borbeni grupu »Kotor« pukovskog sastava za dejstva preko Risna i Ledenica prema Grahovu (vidi dok. br. 437 i 456 i Zbornik, tom XII, knj. 4, priloge 1 i 2: deo ratnih dnevnika komandi grupa armija »F« i »E« za novembar 1944).

BR.. 190

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
15. NOVEMBRA 1944. O STANOVANJU PRIPADNIKA NA-
RODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE¹**

VRHOVNI ŠTAB NOV I POJ
SANITETSKO ODELJENJE

Br. 838

15. novembra 1944

GLAVNIM ŠTABOVIMA
ŠTABOVIMA KORPUSA
KOMANDI GRADA BEOGRADA

I.

Utvrđeno je da u poslednje vreme naše jedinice čine grube greške prema osnovnim pravilima ratne higijene, posebno prema higijeni stanovanja. U novooslobođenim gradovima prepustilo se na volju borcima i oficirima da stanuju po privatnim kućama i stanovima.

Pri takvim uslovima borci i oficiri Narodno-oslobodilačke vojske, a isto tako i civilno stanovništvo gradova, izloženi su velikoj opasnosti od zaraznih bolesti (pegavac i venerične bolesti u prvom redu).

Komande i Štabovi ne preduzimaju dovoljne mere da se pitanje stanovanja naših trupa reši na organizovani način.

Ovako stanje nanosi veliku štetu ne samo zdravlju vojske i nareda već i ugledu i moralu naših boraca, pa stoga

N A R E Đ U J E M :

1) Da se odmah pristupi popravci kasarni za stanovanje vojske.

2) Da se odmah pripreme posebni domovi za oficire.

3) Da se onemogućí stanovanje pojedinaca boraca i oficira po privatnim kućama bez odobrenja i znanja Komande mesta.

4) Da se odmah izvrše popravke na svim postrojenjima za dezinfekciju i dezinsekciju, i da se odmah stave u pogon.

5) Da Načelnik Sanitetskog odeljenja Vrhovnog štaba izradi detaljna uputstva u duhu ove naredbe.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 20-1, k. 15-A.

II.

Uprkos datih uputstava i naređenja još uvek se događa da naše jedinice ne vode računa o čuvanju sanitetskih ustanova, bolnica, laboratorija, apoteka i slagališta. Utvrđeno je da se bez potrebe razvlači i uništava dragocend inventar ovih ustanova kao: bolnički kreveti, instrumenti, sanitetski automobili; utvrđeno je da intendanture bezobzirno rekviriraju i kolju plemenitu stoku iz zavoda za proizvodnju stočnih seruma i vakcina protiv stočnih zaraza. Na taj način naneta je već milijunska šteta našoj ekonomiji, a naša sanitetska služba ostaje, u najkritičnijem momentu, za duži period vremena onesposobljena za rad.

U vezi s tim

N A R E Đ U J E M :

1) Da se pri oslobodenju gradova postavljaju straže pred sve sanitetske ustanove, a borcima da se objašnjava veliko značenje sanitetskih ustanova.

2) Da se najbrižnije čuva i predaje sanitetskim organima na upotrebu sav inventar koji pripada sanitetskoj službi a posebno transportna sredstva, zgrade i plemenita stoka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

15. XI 1944.

VRHOVNI KOMANDANT
MARŠAL JUGOSLAVIJE
TITO

Ustavni sud
 11. srpnja 1945.

ne grabe greške
 higijeni ustanova
 lju boriska
 dilacku vojno
 valilnoj ostan
 prvom redu).

ne pikanje
 vojke i zdravst

u poslednje vreme naše jedinice si-
 lina r. kao higijena, posebno brzo
 propustilo se na vo-
 kuama i stambenim.
 oficiri Narodno-oslobodila-
 gradova, islozeni su
 venericna bolest u
 imaju dovoljne mere da
 zovani na lin.
 tati ne samo zdravlju
 na, po stoga

N A R E D B J U J E N I

- 1) Da se odmah pristupi popravci kucani na stano-
 vne vojke.
 - 2) Da se odmah pripreme posebni domovi za oficire.
 - 3) Da se odmah pripreme posebni domovi za pojedince boraca i
 vojnika po privatnom imanju bez odobrenja i znanja komandne mesta.
 - 4) Da se odmah izvrse popravke na svim postrojenji-
 ma za dezinfekciju i desinsekciju, i da se odmah stave u pogon.
- U skladu sa Naredbom sanitetskog odeljenja Vrhovnog Staba
 izradi detaljan uputstvo a dani ove naredbe.

II.

U skladu sa datih uputstava i naredjenja još uvek se do-
 vode računa o čuvanju sanitetskih ustanova,
 stoka i aluminijata. Utvrđeno je da se bez po-
 dragocni inventar ovih ustanova kao: bolni-
 sanitetski automobili; utvrđeno je da inter-
 vikiju i knjige plemenitu utoku is zavođa sa
 i vakcina protiv staklih zaraza. Na taj način
 zna šteta našoj ekonomiji, a naša sanitetska stan-
 stičnijem osoblju, na dani period vremena odgovorno

U vezi sa tim

N A R E D B J U J E N I

- 1) Da se pri oslobodjenju gradova postavljaju stan-
 ce pred sve sanitetske ustanove, a borcima da se objavljuje valna zas-
 ljenje sanitetskih ustanova.
 - 2) Da se najbriskijevije čuva i predaje sanitetskim
 organima na protrebu svoj inventar koji pripada sanitetskoj službi a so-
 sudao transportna sredstva, zgrada i plemenita stoka.
- Smrt falizma - sloboda narodu!

VRHOVNI ŠTAB
 11. srpnja 1945.
 WVO

BR. 424

**ZAHVALNOST VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
15. NOVEMBRA 1944. 42. I 50. NOU DIVIZIJI ZA OSLOBO-
ĐENJE SKOPLJA, GLAVNOG GRADA MAKEDONIJE¹**

Z A H V A L N O S T

Vrhovnog komandanta oslobodiocima Skoplja

Izražavam svoje priznanje i zahvalnost jedinicama 42. i 50. makedonske divizije koje su oslobodile svoju prestonicu Skoplje.²

Naročitu zahvalnost izražavam borcima, komandirima, komandantima i polit, komesarima 42. makedonske divizije koji su pokazali primjerno junaštvo i požrtvovanje u dvodnevnim žestokim bojevima na ulicama Skoplja.

15. XI 1944.

**VRHOVNI KOMANDANT NOV I POJ
MARŠAL JUGOSLAVIJE
T I T O**

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 8-1/1, k-15-A.

² Oslobođeno je 13. novembra 1944.

OBAVEŠTENJE PREDSEDNIKA NACIONALNOG KOMITETA OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE OD 15. NOVEMBRA 1944. POVERENIKU ZA SPOLJNE POSLOVE NKOJ-a O REZULTATIMA BEOGRADSKOG SPORAZUMA OD 1. NOVEMBRA 1944. GODINE¹

15. XI 44.

Bari. Dr. Smodlaka.- Pregovori sa Šubašićem svršili su se sa time da se stvori jedinstvena vlada. Da bi izbegli kraljevsku vladu mi smo pristali da kralj imenuje 3 regenta, koje smo mi predložili i koji će vršiti funkcije dok narod na izborima za konstituantu ne reši i reče svoju riječ o obliku vladavine. Pretsjedništvo vlade će biti u našim rukama kao i većina ministarstva. Pošto su saveznici, Engleska, Sovjetski Savez i Amerika tražili jedinstvenu vladu to mi istu stvaramo pod uslovom da je i svi saveznici priznaju. Sastavljanju vlade će se pristupiti kad će saveznici dati garancije za priznanje.³ Ja Vas molim da Vi preduzmete dužnost našeg predstavnika u Sredozemnoj komisiji,⁴ odnosno dužnost koju je imao Krek.⁵ Ako bude moguće i ako Vam zdravlje dopusti dođite u Beograd na razgovor.

T i t o

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1-1/2, k. 37: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Dr Josip Smodlaka, poverenik za spoljne poslove NKOJ-a, istovremeno je bio i šef jugoslovenske delegacije pri Savetodavnom veću za Italiju (ranije nazivanom Mediteranskom komisijom). U vreme kada mu je Maršal poslao ovo obaveštenje, Smodlaka se spremao da iz Kocane ode u Rim, gde je trebalo da predsedava sednici Savetodavnog veća na kojoj bi se razmatrala politička situacija u Italiji i pitanje italijanskih ratnih zločinaca.

Opširnije o tome, vidi Josip Smodlaka, n. d., str. 206 — 210.

³ Opširnije o proglašenju jedinstvene vlade Demokratske Federativne Jugoslavije vidi Zbornik, tom II, knj. 15, dok. br.

⁴ To jest: Mediteranskoj komisiji, odnosno u Savetodavnom veću za Italiju.

⁵ Dr Miha Krek, je predratni političar i ministar u kraljevskoj jugoslovenskoj vladi. Poznat je po svojim reakcionarnim stavovima i borbi protiv NOP-a, pa je na osnovu Viškog sporazuma Tito — Šubašić od 16. juna 1944, kao kompromitovani funkcioner kraljevske vlade, morao da ode i s položaja šefa jugoslovenske delegacije pri Sredozemnoj komisiji, odnosno Savetodavnom veću za Italiju.

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 16. NOVEMBRA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ ZA ODNOS PREMA SAVEZNICIMA PRI PRIHVATU MATERIJALA I ZA ČIŠĆENJE LUKA U SPLITU, ŠIBENIKU I ZADRU OD MINA¹

OD

Br. 71 16. X gr. 81

Saveznici se žale da imaju poteškoća pri predavanju materijala u lukama. Odredite odgovorno lice za prihvaćanje doturnog materijala. Odobrite grupi pukovnika Norris i članova Ricrott, Birch rad na čišćenju luka u Splitu i Šibeniku, Zadru i osposobljavanju istih za prihvaćanje materijala.²

BR. 427

OBAVEŠTENJE VEHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 16. NOVEMBRA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ O ODOBRENJU ZA IZBOR AERODROMA U BLIZINI ZADRA¹

Br. 72 16. XI

Grupi Amerikanaca pukovnicima Bothovell, Haris, potpukovniku Berri, kapetanima Gullepie, Keatoni i naredniku Klonovski odobrava se pregledanje mesta za aerodrom u okolini Zadra.²

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-2, k. 523: knjiga depeša Štaba 8. udarnog korpusa NOVJ.

² Ovako je Maršal odgovorio na depeše Štaba Mornarice NOVJ od 10. i 16. novembra 1944. o zahtevu saveznika da očiste luke od mina i osposobe ih za dotur i prijem materijala za NOVJ (AVII, reg. br. 8-1, k. 2076).

O tome, vidi i dok. br. 430.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-2, k. 523: knjiga depeša Štaba 8. udarnog korpusa NOVJ.

² Ovo odobrenje Vrhovnog komandanta je najverovatnije usledilo na depešu Štaba Mornarice NOVJ od 10. novembra 1944. upućenu Vrhovnom štabu kojom su obavestili da je 10. novembra u Split doplovio engleski razarač sa 5 američkih oficira koji žele pregledati aerodrom Sinj i Zemunik radi ispitivanja mogućnosti njihovog korišćenja za oštećene američke bombardere tipa »Liberator«, pošto je aerodrom na o. Visu nepogodan zbog kiša i koji su zbog toga zadržani do odobrenja Vrhovnog štaba (AVII, reg. br. 8-1, k. 2076).

DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
18. NOVEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKE-
DONIJE ZA UNIŠTENJE BALISTA U GORNJEM TOKU VAR-
DARA¹

18. XI

Direktive:

1. Potrebno je što pre likvidirati arnautske bande u gornjem Vardaru i na zapadnoj Srbiji čvrsto se povezati sa albanskim partizanima.

2. Sa potrebnim snagama nastavite gonjenje neprijatelja ka Kosovu i Metohiji. Uopšte na ovaj pravac treba odrediti jedan vaš udarni korpus koji će sa ostalima našim snagama nastaviti operacije ka zapadu. Te vaše snage treba da potpomognu u likvidaciji arnautskih bandi na Kosmetu, kao i organizovanju naših jedinica na tom sektoru.²

3. Od ostalih snaga formirati još jedan korpus, koji će imati broj XVI. Zadatak je tih snaga da čvrsto drže naše južne granice i da osiguraju bezbednost u Makedoniji.³

4. Treba organizovati vojnu oblast na celoj teritoriji. Mobilisati sva godišta od navršene 17. do 30. god. Potreban broj mobilisanih uvrstiti u jedinice a od ostalih formirati dopunske bataljone za obuku u pojedinim mestima. Uopšte treba nastojati da sve jedinice prođu kroz kraće ili duže kurseve vojne obuke.

5. Nastojati da se jedinice što bolje snabd. oružjem i opremom (66, 67).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br 9-3/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Potpunije o uništenju balista u zapadnoj Makedoniji vidi grupa autora, *Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941 — 1945*, str. 373 — 375.

³ Taj korpus je formiran početkom oktobra 1944. od 42. i 48. makedonske divizije. To je, u stvari, bio 1. makedonski (skopski) korpus o kome je Maršal, kao i o 2. makedonskom korpusu, izneo svoje mišljenje 6. novembra 1944 (vidi dok. br. 403).

BR. 429

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 18. NOVEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE O DOZVOLU 1. JUGOSLOVENSKE BRIGADE NOVJ U BEOGRAD¹

18. XI

Mesićeva brigada po našem naređenju došla u Beograd.²

BR. 430

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 18. NOVEMBRA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ ZA DOZVOLU SAVEZNICIMA DA UKLONE MINE U DALMATINSKIM LUKAMA¹

18. XI

Br 20 17/XI. Mi odobrili Saveznicima da očiste mine u dalmatinskim lukama. Prema tome i vi vršite ovo odobrenje. Nismo odobrili nikakav dolazak krstarica, stvaranje kancelarija na obali, niti su oni tražili odobrenje za to.²

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 35-10/1, k. 372: knjiga depeša Glavnog štaba NOV i PO Srbije.

² Reč je o 1. jugoslovenskoj brigadi NOVJ koja se do tada borila u sastavu 23. NOU divizije u širem rejonu čačka (Zbornik, tom I, knj. 14, dok. br. 172). •

Brigada je prebačena u Beograd radi ulaska u sastav 5. NOU divizije i odlaska na Sremski front pred decembarsku ofanzivu jedinica 1. proleterskog udarnog korpusa NOVJ i 68. streljačkog korpusa Crvene armije (Zbornik, tom I, knj. 10, dok. br. 167).

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 8-1, k. 2076: knjiga depeša Štaba Mornarice NOVJ.

² Potpunije o tome, vidi dok. br. 426.

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 18. NOVEMBRA 1944. PUKOVNIKU DURI MEŠTEROVIĆU, GLAVNOM HIRURGU VRHOVNOG ŠTABA, DA SA SOBOM IZ SSSR-A PONESE ŠTO VIŠE LITERATURE I PROJEKAT ORGANIZACIJE GLAVNE SANITETSKE UPRAVE¹

Dešifrovani telegram br. 97
gen. lajtnantu Terziću
za Mešterovića

Uzmite sobom što više literature i projekt organizacije glavnog sanitetskog upravljanja.²

18. XI 44. .

Maršal Tito

BR. 432

OBAVESTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 18. NOVEMBRA 1944. VOJNOJ MISIJI NOVJ U SSSR-U O TEMAMA ZA KOJE TREBA DA BUDE ANGAŽOVAN SOVJETSKI KNJIŽEVNIK I PUBLICISTA ILJA ERENBURG¹

Dešifrovani telegram br. 98
general-lajtnantu Terziću

Predlažem tri teme za Erenburga za novine »Politika«

1. Što Ruski čovjek osjeća u vezi sa borbom naroda Jugoslavije.
2. O bratskoj solidarnosti naroda Jugoslavije i naroda SSSR.
3. Ruski pisatelji u otadžbinskom ratu.²

18. XI 44.

Maršal Tito

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 6-17/1, k. 57-4; knjiga primljenih depeša Vojne Misije NOVJ u SSSR-u.
² Pukovnik dr Đuro Mešterović je juna 1944. otišao u SSSR preko Teherana (Iran) radi sticanja iskustava u ratnoj hirurgiji (AVII, reg. br. 3-9/1, k. 57/4 i 3-28/1, k. 57-4).

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 6-17/1, k. 57/4; knjiga primljenih depeša Vojne Misije NOVJ u SSSR-u.
² Ilija Erenburg, poznati sovjetski književnik i publicista, ponudio se Vojnoj misiji NOVJ u SSSR-u da specijalno za beogradski list »Politika« napiše jedan članak i zatražio da se obavesti o dve ili tri teme o kojima bi trebalo pisati, o čemu je Vojna misija obavestila maršala Tita 9. novembra 1944, pa je u vezi s tim Maršal i dostavio svoje mišljenje o tematici koju bi Ilija Erenburg obradio za pomenuti beogradski list, čiji je prvi broj u slobodnom Beogradu izašao 28. oktobra 1944 (vidi dok. br. 414 i AVII, reg. br. 3-62/1, k. 57-4).

BR.. 190

PRIMEDBE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
18. NOVEMBRA 1944. VOJNOJ MISIJI NOVJ U SSSR-U NA
RASPORED 380 SKOJEVACA ZA ŠKOLOVANJE U SSSR-U¹

Dešifrovana depeša br. 99
general-lajtnantu Terziću

Ja sam doznao da vi ljude od 380 skojevaca koji su došli iz Teherana niste dali na školovanje za pilote, nego rasporedili na školovanje za tehničko osoblje.²

Ja sam protiv toga i tražim da se sva omladina a osobito skojevci obuče za letenje na jurišnim i lovačkim avionima, jer su oni nama potrebni za te dve divizije koje nam je dao SSSR.

Za tehničko osoblje iskoristite starije ljude. Ako Vam je potrebno ljudstvo mi možemo poslati.

Tražim da se moje naredbe izvršavaju.³

18. XI 44.

Br. 90

Maršal Tito

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 6-18/1, k. 57-4: knjiga primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-u.

² Maršal je o 'tome najverovatnije obavestio Mošu Pijade po njegovom povratku u zemlju iz SSSR-a.

³ Na ove primedbe Vrhovnog komandanta, general Terzić je odgovorio depešom 19. novembra 1944. u kojoj je izvestio Vrhovnog komandanta da je raspored 388 omladinaca usledio na osnovu nalaza vojno-lekarske komisije koja je najzdravije i najsposobnije omladince odredila za letačku službu, dok je deo omladinaca ocenjen kao nesposoban za letačku službu pa su zbog toga određeni za školovanje kao tehničko osoblje (AVII, reg. br. 3-63/1, k. 57-4).

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
19. NOVEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HR-
VATSKE ZA USPOSTAVLJANJE VEZE S DALMACIJOM
RADI PRIJEMA MATERIJALA I ZAUZIMANJA KNINA¹

19. XI 1944. Br. 80

Od V.Š. Nastojte da proširite i obezbedite što širu vezu sa Dalmacijom, kako biste se snabdeli sa materijalom. Bilo bi korisno brzo likvidirati Knin i komunikacije ka Bihaću.²

BR. 435

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
19. NOVEMBRA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ ZA DO-
STAVLJANJE PODATAKA O BROJU BRITANACA U DU-
BROVNIKU¹

19. XI

Br. 25 19/XI. Mi smo dozvolili Englezima da u Dubrovniku drže samo tri baterije sa 12 topova i radi zaštite jedan komandos od 500 vojnika.² Obavešteni smo da ima Engleza preko ovog broja, da uzimaju u zaštitu ustaške i četničke zločince i da su paralizovali i onemogućili našu vlast. Odmah odgovorite koliko ima Engleza u Dubrovniku i po čijem odobrenju.³

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 3-7/1, k. 119-4: knjiga depeša Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.
² Potpunije o kninskoj operaciji i oslobođenju Knina, vidi Todor Radošević, n. d., str. 226—289.

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 8-1, k. 2076: knjiga depeša Štaba Mornarice NOVJ.

Slična depeša je upućena i Štabu 8. udarnog korpusa NOVJ (AVII, reg. br. 12-2, k. 523).

² Potpunije o toj saglasnosti Vrhovnog komandanta za obezbeđenje Dubrovnika savezničkom artiljerijom, vidi dok. br. 350.

³ Postupajući po ovom naređenju Vrhovnog komandanta, Stab Mornarice NOVJ dostavio je izveštaj 21. novembra 1944. u kome je iznet podatak da se u Dubrovniku nalazi 1.736 Britanaca, od toga 642 u samom Dubrovniku, a ostalo na položajima i da treba da stigne još 240 (AVII, reg. br. 8-1, k. 2076).

U izveštaju Štaba 8. udarnog korpusa NOVJ od 19. novembra iznet je podatak da u Dubrovniku ima oko 2.500 britanskih vojnika i da im je ponašanje vrlo loše: opijaju se, napadaju pripadnike NOVJ, lupaju izloge, zaštićuju narodne neprijatelje i zbog toga se predlaže da se Dubrovnik stavi u nadležnost 8. korpusa, kao i 2. dalmatinska brigada, koja se u njemu nalazi kao garnizona jedinica (AVII, reg. br. 12-2, k. 523).

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
19. NOVEMBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ
ZA SLANJE OMLADINACA U PANČEVO NA VAZDUHO-
PLOVNU OBUKU¹

93—119

1. Za obuku vazduhoplovaca u zemlji uputite odmah u Pančevo 100 omladinaca starih od 18 do 24 godine, zdravih, odanih, pismenih. Ukoliko bude više srednjoškolaca i radnika utoliko bolje.

2. Ranije od vas traženi mladići predviđeni su za školovanje u Rusiji.² Ovo traženje nezavisno je od toga. I spiskove dostavite odvojeno.

3. Takođe uputite u Pančevo što pre sve staro stručno vazduhoplovno osoblje.

Pomenuto ljudstvo uputite preko Sandžaka.

19. XI 44. god.

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-76/2, k. 394: knjiga primljenih depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

² O tome vidi naređenja Vrhovnog štaba NOV i POJ od 5, 11. i 19. oktobra 1944 (AVII, reg. br. 21-59/2, 21-63/2 i 21-68/2, k. 394).

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
19. NOVEMBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ
ZA RUŠENJE KOMUNIKACIJA I OFANZIVNA DEJSTVA
PROTIV OPKOLJENOG NEMAČKOG 21. BRDSKOG ARMIJ-
SKOG KORPUSA¹

96/124

Borba za Kosovo i Metohiju ulazi u odlučujuću fazu.² Nemci se žurno povlače preko Višegrada ka Sarajevu. U Albaniji oni još drže Drač, Skadar, Kuks i Tiranu gdje se vode ulične borbe. Po podacima jedna div. treba da se povuče za Boku. Slažemo se sa vašim izloženim planom rada. Temeljito porušite komunikacije na pravcu Nikšić — Dubrovnik. Na te pravce dovesti i postaviti što više teškog oružja. Ofanzivno dejstvovati. Nepr. je demoralisan. Obezbedite gorivo pa dejstvujte tenkovima.

19. XI 44. god.

Nikšić

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-76/2, k. 394: knjiga primljenih depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

² Borbe na Kosovu i Metohiji rasplamsale su se u drugoj polovini oktobra 1944, kada su se na Kosmetu našle jače nemačke snage iz sastava Grupe armija »E«: Borbena grupa »Šolc« i 21. SS brdska divizija »Skenderbeg« (koja se ubrzo posle toga raspala). Na Kosovo je takođe 15. oktobra prebačena i Komanda Grupe armija »E« iz Soluna u Stari Trg, kod Kosovske Mitrovice, dok je 4. novembra 1944. komandu nad svim nemačkim jedinicama na tom području preuzela Komanda nemačkog 91. armijskog korpusa.

U borbi protiv tih nemačkih snaga, koje su imale zadatak da obezbede izvlačenje nemačkih 11. vazduhoplovne poljske i 22. pešadijske divizije iz Makedonije i drugih manjih jedinica, Vrhovni štab NOV i POJ je angažovao 13. udarni korpus pod neposrednom komandom Glavnog štaba NOV i PO Srbije, pet kosovsko-metohijskih brigada Operativnog štaba NOV i PO Kosova i Metohije, otečestvenofrontovsku 2. bugarsku armiju i dve brigade Narodnooslobodilačke vojske Albanije (3. i 5).

Borbe koje su potom vođene bile su vrlo žestoke, naročito na pravcima koji vode od Bujanovca prema Prištini i od Kuršumlije, preko Prepolca i Podujeva, ka Prištini. U toku tih dejstava 9. novembra oslobođena je Đakovica, 17. novembra Peć, Orahovac i Uroševac, 18. novembra Prizren, a 19. novembra i Priština, glavni grad Kosmeita, pa' je potom nastavljeno gonjenje nemačkih jedinica prema Raškoj i Novom Pazaru.

Opširnije o tome, vidi Zbornik, tom I, knj. 14, dok. br. 199 i knj. 15, dok. br. 180; tom XII, knj. 4; prilozi 1 i 2: izvodi iz ratnih dnevnika komandi grupa armija »F« i »E« za oktobar i novembar 1944; Milovan Dželebdžić, *Borbe s grupom armija »E«*, »Narodna armija«, Beograd, 1978.

BR.. 190

DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
19. NOVEMBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ
ZA ODNOS PREMA SAVEZNICIMA U DUBROVNIKU¹

94/104 95/104

ddd

1. Mi smo dozvolili Englezima da u Dubrovniku drže samo 3 baterije sa 12 topova i radi zaštite jedan komandos od 500 vojnika.² Obaveštisni smo da ima Engl. preko ovoga broja, da uzimaju u zaštitu ustaške i četničke zločince i da su paralizovali i onemogućili našu vlast.³ *Zato* odmah odgovorite koliko Engleza ima u Dubrovniku i po čijem odobrenju.

2. Svu vlast u Dubrovniku uzmite odmah čvrsto u svoje ruke.

3. Englezi nemaju pravo da se mešaju u vaše stvari.

4. Englezi mogu samo u sporazumu sa vama da vas potpomažu u pojedinim akcijama. Bez vašega znanja i odobrenja oni ne mogu izvoditi samostalno nikakve akcije. Javite sadašnji raspored Engleza.

5. Da li su do sada učestvovali u akcijama i kako su se ponašali.

6. Imajte u pripremi jednu diviziju, koja bi na slučaj potrebe mogla brzo da likvidira svaki incident.⁴

19. XI 44. god.

Nikšić

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 21-76/2, k. 394: knjiga primljenih depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

² Potpunije o tom odobrenju, vidi dok. br. 350 i 363.

³ Redakcija nije mogla da utvrdi od kada su potekli ti podaci Vrhovnom komandantu.

⁴ Postupajući po ovome naređenju, Štab 2. udarnog korpusa NOVJ dostavio je izveštaj 21. novembra 1944. da se kod Štaba 2. korpusa nalaze dve baterije; da zaštitni komandos u svom sastavu ima 24 topa 105 mm, 6 topova 75 mm, i 4 protivavionska topa i 4 protivtenkovska topa sa ukupno oko 2.000 ljudi; da im je odnos korektan; da samostalno ne preduzimaju nikakve akcije i da se 12 topova nalazi kod Nikšića u dejstvu, 10 topova u Risnu a ostali u Dubrovniku; da su upoznat: sa odobrenim iskrcavanjem, ali da nisu poznati sa brojnim stanjem (AVII, reg. br. 8-70/4, k. 28).

BR.. 190

NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 20.
NOVEMBRA 1944. SVIM NEPOSREDNO POTČINJENIM ŠTA-
BOVIMA I JEDINICAMA O KRITERIJUMIMA ZA POPUNU
VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ¹

20. XI

Naša vojska prerasla je u veliku armiju. U nju se uvode sva moderna tehnička sredstva i specijalne službe. Ukazuje se neminovna potreba za proširenje i pojačanje poslova V.Š. Za rukovođenje tim poslovima uputite nam tri sposobna, odabrana i pouzdana vojna rukovodioca. Oni moraju biti provereni, krajnje odani našoj borbi. Taj broj treba da obuhvati rukovodioce koji će se moći rasporediti na razne štabovske službe, službe za pojedine rodove vojske i specijalne struke. Oni će uzeti položaj načelnika odeljenja, šefova odseka, šefova sekcija zatim na rad za pojedine rodove oružja, vojne struke — ekonomska, tehnička, sanitetska, inženjerska itd. Birati rukovodioce koji će stalno ostati u vojsci koji mogu brzo shvatiti dobijene poslove i na njima se razvijati. Napominjem da će ovim drugovima sa naše strane biti dodeljeni rukovodioci koji su već upoznati sa dotičnim poslovima. Nemojte nas shvatiti da to treba da budu profesionalni vojnici. Osnovno je merilo pouzdanost, odanost, čvrstina. karaktera i moć razvijanja. Imajte u vidu da će ovim ljudima biti povereni najdelikatniji i najpoverljiviji poslovi. Ako ima takvih ljudi van vojske, a odgovaraju gornjim uslovima, onda nam ih predložite. Poželjno je da budu viši oficiri, ali čin ne igra ulogu. Za svakog rukovodioca dostaviti detaljne karakteristike i za koju je vrstu posla najsposobniji.

Sve ljudstvo najhitnije uputite u Beograd (71, 72, 73).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 9-4/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
20. NOVEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKE-
DONIJE ZA UKIDANJE NAREDBE O NOĆNOM KRETANJU
PRIPADNIKA BUGARSKE ARMIIJE¹

20. XI

Naredbu koju ste vi izdali u pogledu bugarske vojske o zabrani za njeno kretanje po noći odmah ukinite.² Isto tako obustavite vaš zahtev za izdavanje ratnih krivica jer je to stvar centralne vlade.

Prestanite sa zaoštavanjem odnosa sa bugarskom vojskom a sve sukobe i trvenja nastojte rešiti na licu mesta pomoću ruskih oficira.³ Vrlo je nezgodno da je čak preko sovj. vlade moralo doći do takve intervencije, da bi se izbegli sukobi među vama i Bugarima.

Trebalo bi da Apostolski⁴ dođe u naš štab, a takođe i Bobi« (68).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 9-4/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Odnosi se na naređenja Glavnog štaba NOV i PO Makedonije od 13. novembra 1944. o zabrani ulaska bugarskih jedinica u Skoplje bez odobrenja Glavnog štaba Makedonije i ograničenom kretanju pripadnika bugarske 2. armije u Skoplju u vezi s naredbom Glavnog štaba NOV i PO Makedonije od 18. novembra 1944 (AVII, reg. br. 5-9/1, k. 234 i reg. br. 38-3, k. 235).

³ Misli se na članove sovjetske vojne misije pri Glavnom štabu NOV i PO Makedonije.

⁴ General-lajtnant Mihailo Apostolski, komandant Glavnog štaba NOV i PO Makedonije.

⁵ Odnosi se na Dobrivoja Radosavljevića, instruktora CK KPJ pri CK KP Makedonije.

BR. 441

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
21. NOVEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKE-
DONIJE ZA TRAŽENJE ODECE I OBUĆE OD ZAPADNIH
SAVEZNIKA I NAČIN PRIJEMA NAORUŽANJA OD CRVE-
NE ARMIIJE¹

21. XI

Od saveznika tražite ako vam već nude pomoć u odelu,
obući itd. A za naoružanje ćemo mi urediti sa Rusima- (70).

BR. 442

DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
21. NOVEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE
ZA FORMIRANJE JEDNOG KORPUSA ZA DEJSTVA U IS-
TOČNOJ BOSNI¹

21. XI

Nastavak.² Treće. Vi treba da preduzmete sve mere da se
naoruža i oformiše³ [je]dan ojačani korpus koji bi bio sposaban
da preduzme efikasno gonjenje nepr. ka zapadu. Gonjenje tre-
ba vršiti manjim snagama pravcem Višegrad — Sarajevo, a
glavnim snagama pravcem Zvornik — Doboj u cilju izbijanja

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br.
9-4/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² To je Maršalov odgovor na depešu Glavnog štaba NOV i PO Ma-
kcedonije od 20. novembra 1944. kojom ga je obavestio da su dobili veću
količinu oružja bez municije i da je obustavljeno dostavljanje oružja za
jednu kompletnu diviziju od strane Crvene armije (AVII, reg. br.
2-73/12, k. 26).

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br.
35-12/1, k. 372: knjiga depeša Glavnog štaba NOV i PO Srbije.

² Redakcija nije pronašla početak depeše Vrhovnog komandanta.

³ Misli se: formira.

na Brodsku prugu i izolovanja Sarajevske kotline.⁴ četvrto. Jedinice Drugog korpusa zajedno sa delom albanskih snaga vode upornu borbu za likvidaciju izolovane grupe u oblasti Skadarskog jezera.⁵

BR. 443

NAREDBA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 21. NOVEMBRA 1944. O POSTAVLJENJU RUKOVODILACA U ZELEZNICKOJ BRIGADI VRHOVNOG ŠTABA¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

Broj 31
21. novembar 1944. god.

N A R E D B A

Za Štab Zelezničke brigade² postavljaju se:

1. Komandant brigade — kapetan MEDAREVIČ LJUBOMIR;
2. prvi zamenik komandanta, na sektoru mašinske službe — kapetan DANIC BOŠKO;
3. drugi zamenik komandanta na sektoru građevinske službe — poručnik HERLE ŠACIR;
4. politički komesar — major POPOVIC VIDAK;
5. pomoćnik političkog komesara — kapetan ROMANO SALAMON.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

PO NAREĐENJU
VRHOVNOG KOMANDANTA
NAČELNIK
general-lajtnant,
Arso R. Jovanović

⁴ U vezi sa ovom direktivom Vrhovnog komandanta, Glavni štab NOV i PO Srbije nije postupio po ovom naređenju jer je Vrhovni komandant 3. decembra 1944. naredio da se formira Južna operativna grupa divizija pod komandom komandanta Glavnog štaba NOV i PO Srbije general-lajtnanta Koče Popovića, pa se umesto formiranja naređenog korpusa prišlo formiranju pomenute grupe čiji je štab obrazovan 7. decembra 1944. u Valjevu.

Opširnije o tome, vidi Zbornik, tom I, knj. 15, dok. br. 170. i tom IV, knj. 31, dok. br. 65.

³ Opširnije o tome, vidi tom III, knj. 10, dok. br. 144.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2-1, k. 18-A.

² Potpunije o formiranju Zelezničke brigade Vrhovnog štaba NOV i POJ, vidi dok. br. 444.

BR. 444

NAREĐENJE INŽINJERIJSKO-TEHNICKOG ODELJENJA
VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 21. NOVEMBRA 1944.
ZA FORMIRANJE ŽELEZNIČKE BRIGADE VRHOVNOG
ŠTABA PO PRILOŽENOJ FORMACIJI¹

INŽENJERSKO-TEHNIČKO ODELJENJE
VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ

Pov. br. 54

21. XI 1944. god.

Beograd

ŠTABU ŽELEZNIČKE BRIGADE NOVJ

P o l o ž a j

Propisuje se sledeća formacija brigade:

1) Brigada ima 3 bataljona i to:

I. bataljon — saobraćajni, jačine 300 boraca najmanje, kompletiran tako da bi imao stručno ljudstvo za posedanje 20 žel. stanica i 20'vozova.

II. bataljon — mašinski, jačine 300 boraca najmanje, kompletiran tako, da bi imao stručno ljudstvo za posedanje i posluživanje 50 lokomotiva.

III. bataljon — gradjevinski, jačine 600 boraca najmanje, kompletiran tako, da bi imao stručno ljudstvo za sve radove za privremeno osposobljavanje žel. pruga za maksimalnu voznu brzinu od 30 km/sat na normalnim prugama i 15 km/sat na uzanim prugama.

2) Brigada će se formirati u okolini Niša. Štab brigade će primiti od I inženjerske brigade kompletan II železnički bataljon, koji će dati svo rukovodstvo za novu brigadu.

Popunu ljudstvom Štab brigade izvršiće na sledeći način:

a) Primiće u svoj sastav privremeno formirani železnički bataljon u Nišu. Dosadašnji komandant bataljona, kapetan drug Bulat će dobiti dužnost u brigadi po nahođenju Štaba brigade.

b) Mobilisaće u redove brigade radništvo iz mostovske i železničke radionice u Nišu.

v) U saradnji sa Štabom XIII korpusa NOVJ izuzeće iz pešadijskih jedinica Korpusa železničare koji su do sada bili

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2-5, k. 18-A.

mobilisani i tražiće od korpusa potreban broj nestručnog, mladog mobilisanog ljudstva.

g) Primaće u sastav brigade svo ljudstvo koje će mu biti upućivano od strane Komande Direkcije železnica Beograd — Jug.

3) Štab brigade će povući iz Beograda svu njemu potrebnu mehanizaciju, koja se sada nalazi pod stražom II bataljona I inženjerske brigade u Topčideru, uzeće pod svoju komandu pomoćni voz iz Niša i nastojaće da u najkraćem vremenu poveća i pojača svoj stepen mehanizacije, prikupljanjem potrebnih mašina, dizalica itd.

4) U vezi sa gornjim Štab brigade će organizovati pokretnu mostovsku i lokomotivsku radionicu, izradiće potreban broj signalnih lampi i fenjera, prikupiće telefonski materijal i dr.

5) Štab brigade će podneti ovom odeljenju spiskove ljudstva, mehaničke opreme, spisak komandnog kadra i spisak potrebe u oružju odmah po završenom formiranju.

6) Štab brigade će se smestiti tako, da bi se mogla održavati telefonska veza sa ovim Odeljenjem sve dok se ne uspostavi radio veza.

7) Rok za formiranje i osposobljavanje brigade za rad najdalje 20 decembra 1944. god. koga će dana brigada dostaviti sve tražene izveštaje o formiranju.

8) Brigada treba da uzme u obzir potrebu organizacije pokretnih radionica i na uzanoj pruži, za šta će iskoristiti fabriku u Kruševcu, u sporazumu i po odobrenju ovog odeljenja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Pov. br. 2

6. I 45. g.

N a č e l n i k
Pukovnik
2

Po postupku u akta
S. F. S. N.

Pom. kom. major
3

Zast. k-ta kapetan
4

^{2,3,4} Potpis nečitak i to je redakcija označila s tri tačke.

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
23. NOVEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKE-
DONIJE O UPUĆIVANJU 300 OMLADINACA ZA VAZDU-
HOPLOVNU ŠKOLU U PANCEVU¹

23. XI

Tri stotine omladinaca koje treba uputiti za avijaciju u Pančevo mogu biti mobilisani i iz građanstva, vodeći računa o njihovoj pouzdanosti i privrženosti našoj borbi² (75-42).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 9-4/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Tako je odgovorio Vrhovni komandant na izveštaje Glavnog štaba NOV i PO Makedonije o upućivanju omladinaca u Pančevo i teškoćama oko upućivanja traženih omladinaca za Vazduhoplovstvo (AVII, reg. br. 2-12, k. 26).

Postupajući po ovom naređenju, Glavni štab NOV i PO Makedonije izvestio je 3. decembra 1944. Vrhovni štab da je prikupljeno 30 avijatičara i 300 omladinaca za avijaciju i zamolio ih da ih prihvate vozom 6. decembra 1944, kada će biti u Vranju (AVII, reg. br. 3-4/12, k. 26).

>388

BR. 444

NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 23.
NOVEMBRA 1944. ZA FORMIRANJE VOJNOG SUDA KO-
MANDE GRADA BEOGRADA¹

N A R E D B A pov. Br. 1

VRHOVNOG KOMANDANTA NARODNO OSLOBODILAČKE
VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE
od 23. novembra 1944. godine

Prema ukazanoj potrebi, a u vezi člana 10 Uredbe o voj-
nim sudovima, formira se Vojni sud Komande grada Beograda,
koji će imati nadležnost vojnog suda korpusne vojne oblasti.
Za članove toga suda

P O S T A V L J A M :

1. — Za pretsednika Vojnog suda Komande grada Beo-
grada majora STANKOVIĆA NIKOLU.

2. — Za potpretsednika Vojnog suda Komande grada
Beograda majora STIJOVIĆA MILONJU.

Članovi suda će se odmah sastati, formirati sud i početi
sa radom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VRHOVNI KOMANDANT
NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

Maršal Jugoslavije,

TITO

DOSTAVLJENO:

Komandi grada Beograda,
Sudskom odeljenju VS.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2-5, k. 18-A.

BR.. 190

ZAMERKA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 23.
NOVEMBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ
NA ANGAŽOVANJU DVE ENGLLESKE BATERIJE U DEJ-
STVIMA KOD NIKŠIĆA BEZ ODOBRENJA VRHOVNOG
ŠTABA¹

13/49

Štab II korpusa zaslužuje ukor što je bez našeg odobrenja pristao da saveznici pošalju svoje ljudstvo sa dve baterije tako da sada grme celom svetu da oni oslobađaju Crnu Goru i Hercegovinu.²

23. XI 44. god.

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 16-4/1, k. 396: knjiga depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

² Vrhovni štab obavestio je Štab 2. korpusa 18. novembra 1944. o angažovanju dve engleske baterije na sektoru Risan — Nikšić koje učestvuju u borbama po zadacima korpusa, pa se na taj izveštaj od 19. novembra osvrće Vrhovni komandant pošto za to angažovanje engleskih jedinica Štab korpusa nije tražio nikakva odobrenja (vidi dok. br. 438 i AVII, reg. br. 8-61/4, k. 28).

Postupajući po ovome naređenju, Štab 2. udarnog korpusa u svome izveštaju od 29. novembra 1944. izvestio je Vrhovnog komandanta da engleske baterije više ne učestvuju nigde u borbi i da su povučene sa položaja, kao i da će ih postepeno vratiti u oblast Dubrovnika, dok su zadržali samo jednu bateriju u Nikšiću »navodno za zaštitu aerodroma« (AVII, reg. br. 8-103/4, k. 28).

Mesec dana kasnije (29. decembra 1944) Štab 2. korpusa izvestio je da je sva engleska artiljerija vraćena u Dubrovnik (AVII, reg. br. 9-70/4, k. 28).

O tome vidi i dok br. 478.

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
23. NOVEMBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ
ZA UPUĆIVANJE 2. DALMATINSKE (PROLETERSKE) BRI-
GADE IZ SASTAVA PRIMORSKE OPERATIVNE GRUPE U
DUBROVNIK POD KOMANDU 8. UDARNOG KORPUSA
NOVJ¹

12/65

II dalm. smjesta uputite u Dubrovnik da zaposedne grad i onemogući provokacije raznih neprijatelja. Ona prelazi pod komandu VIII korpusa koji [drži] čitav sektor južne Dalmacije uključivši i Dubrovnik. Ovo naređenje izvršiti odmah i saopštiti nam.²

23. XI 44. god.

BR. 449

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
24. NOVEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVAT-
SKE DA SE SPRECI BEŽANJE FAŠISTIČKIH ZLOČINACA
PREKO HRVATSKE¹

24. XI 1944.

Od V.Š. Kroz Hrvatsku fašistički zlikovci namjeravaju da umaknu nekažnjeni. Na vama je da učinite sve da to onemogućite. Na vama je da, zajedno sa ostalim jedinicama naše slavne vojske, očistite zemlju od ustaških i drugih izdajnika. Ispunite ovaj zadatak časno, kao što ste to i do sada činili.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu! Vrhovni komandant Maršal
Jugoslavije TITO. Br. 95.

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 16-4/1, k. 396: knjiga depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

² Druga dalmatinska (proleterska) brigada se nalazila u sastavu Primorske operativne grupe. Upućena je u vezi s naređenjem Vrhovnog komandanta od 19. novembra 1944 (vidi dok. br. 438).

Postupajući po ovom naređenju Vrhovnog komandanta, Štab 2 udarnog korpusa izdao je odgovarajuće naređenje za prebacivanje brigade na obezbeđenje Dubrovnika, pa se ona u Dubrovnik prebacila sa područja Boke Kotorske 28. novembra 1944 (vidi AVII, reg. br. 12-3, k. 846).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 3-11/1, k. 119-4: knjiga depeša Galvnog štaba NOV i PO Hrvatske.

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
24. NOVEMBRA 1944. VOJNOJ MISIJI NOVJ U SSSR-U DA
SE POŠALJU ORDENI I PARTIJSKE KNJIŽICE I TRAŽE-
NJE IZVEŠTAJA O POLASKU ZA ZEMLJU AUGUSTA AU-
GUSTINČIČA¹

Depeša br. 101
general-lajtnantu Terziću

Prvim transportom hitno nam pošaljite ordene² koji su
gotovi³, također partijske knjižice i ostalo.⁴

Javite kad će Augustinčić završiti svoj rad.⁵

24. XI 44.

Br. 92

Maršal Tito

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 6-18/1, k. 57/4: knjiga primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-u.

² Prva pošiljka ordenja izlivenih u SSSR-u (Ordena narednog heroja, Ordena partizanske zvezde I, II i III stepena, Ordena za hrabrost, Ordena bratstva i jedinstva, Ordena narodnog oslobođenja i Medalje za hrabrost) bila je gotova 1. jula 1944 (AVII, reg. br. 3-12/1, k. 57-4).

³ Na ovo traženje maršala Tita, Vojna misija je odgovorila da su ordeni poslani 22. decembra 1944. avionom (AVII, reg. br. 3-64/1, k. 57-4).

⁴ Reč je o partijskim knjižicama za koje je Maršal dao nalog-Veliku Vlahoviću -16. jula 1944. da se izrade u iSSSR-u. U vezi s ovim Maršalovim zahtevom, Vojna misija je odgovorila da će partijske knjižice biti gotove u decembru 1944 (AVII, reg. br. 3-64/1, k. 57-4).

⁵ Vojna misija je po ovom Maršalovom zahtevu izvestila 25. novembra 1944. da će Augustinčić biti uskoro gotov sa radom u SSSR-u i da će potom krenuti u zemlju (AVII, reg. br. 3-64/1, k. 57-4).

Augustinčić je potom, prema izveštaju Vojne misije od 26. decembra 1944, toga dana poleteo avionom za Beograd (AVII, reg. br. 3-66/1, k. 57-4), pošto je u Moskvi obavio poslove na izradi ordenja i novčanica (Josip Smodlaka, n. d., str. 95).

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 25. NOVEMBRA 1944 GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKEDONIJE O ZABRANI PRIMANJA BUGARSKIH OFICIRA MAKEDONSKE NACIONALNOSTI U NOVJ I JAVLJANJU KOMANDANTA I POLITIČKOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO MAKEDONIJE U VRHOVNI STAB¹

25. XI 44.

Bugarske oficire iako su mak.[edonske] nacionalnosti, mi ne možemo primiti u našu vojsku, jer njihove izjave izazivaju sumnju u njihove dobre namere.

Apostolski neka odmah dođe kod nas zajedno sa Polit, komesarom (78-49).

BR. 452

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 26. NOVEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE ZA SLANJE JEDNOG LICA U ZAGREB RADI ISPITIVANJA USLOVA PREDAJE NEMAČKIH TRUPA¹

Od V.Š. U sporazumu sa Hantingtonom- pošaljite jedno lice u Zagreb koje će uspostaviti kontakt sa glavnom njemačkom komandom. Njegov je zadatak da ispita uslove predaje njemačkih trupa koje se nalaze u oblasti vašeg dejstva. Ukoliko dođe do pregovora o predaji naši su zahtevi: 1) da se predaju nama sa celokupnim naoružanjem. 2) garantuje im se život, oficiri zadržavaju oznake, posle rata biće upućeni u Njemačku. O eventualnim pregovorima hitno nas obavjestite. 26. XI 1944. Br. 1.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 9-5/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 3-11/1, k. 119-4: knjiga depeša Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.

- Elerijem, šefom Američke vojne misije pri Vrhovnom štabu NOV i POJ. Tada se nalazio u Hrvatskoj.

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
26. NOVEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE
ZA POMOĆ U KADROVIMA OPERATIVNOM ŠTABU
NOV I PO KOSOVA I METOHIJE I OBEZBEĐENJE TERITORIJE¹

G.Š. SRBIJE

26. XI 44.

Uputite sposobne drugove na Kosmet, koji će potpomoći u organizovanju vojne vlasti, jedinica i ostalih vojnih poslova. (68-31).

Preduzmite sve mjere da se što prije pomogne naše vojno rukovodstvo na Kosmetu. Taj sektor primite pod komandu i čvrsto se povežite sa njim. Svakako morate uputiti neke drugove, koji će potpomoći u sređivanju prilika na Kosmetu. Za bezbednost toga sektora i sređivanje prilika na njemu, morate tamo ostaviti dve divizije. Izvestite o preduzetim merama- (69-88).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-4/8, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Postupajući po ovom naređenju Vrhovnog komandanta, Glavni štab NOV i PO Srbije izvestio je 27. novembra 1944. Vrhovni štab da su izdali naređenje jedinicama da sve borce i rukovodioce sa Kosmeta odmah upute Operativnom štabu NOV i PO Kosova i Metohije, da su Ibarski NOP odred stavili pod komandu pomenutog štaba i da za obezbeđenje teritorije ostaju 22. i 46. divizija (AVII, reg. br. 35-23/1, k. 372).

POZDRAVNI TELEGRAM MARŠALA JUGOSLAVIJE JOSI-
PA BROŽA TITA OD 27. NOVEMBRA 1944. ANTIFAŠISTIČ-
KOM VEĆU NARODNOG OSLOBOĐENJA ALBANIJE PO-
VODOM ALBANSKOG DANA NACIONALNE ZASTAVE¹

Antifašističkom Veću Narodnog Oslobođenja Albanije²

U ime Narodno-oslobodilačke Vojske i naroda Jugoslavi-
je čestitam vam najveći vaš praznik — dan »Nacionalne Za-
stave«.

Slobodoljubivi albanski narod borio se uvek za svoju
nacionalnu nezavisnost. Nacionalnu zastavu koju je Ismail Će-
mal beg istakao u Valoni 1912. g. sa gordošću je nosio godi-
nama neokaljanu albanski narod.³ Italijanski, zatim njemački
fašizam nisu mogli da unište volju albanaca za slobodu i nac.
nezavisnost. 1939 g. vaša zastava se zaviorila širom zemlje i
ponovo postala borbeni simbol opšteg narodnog ustanka protiv
okupatora.⁴

Istrajan i nepokolebljiv vaš herojski narod, zajedno sa
svojom vojskom, izdržao je sva iskušenja i danas se sprema

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br.
1-1/16, k. 27: list poslatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Antifašističko veće narodnog oslobođenja Albanije stvoreno je
24. maja 1944. na prvom antifašističkom kongresu u Permetu. Tada je
stvoren i Nacionalni komitet, u svojstvu privremene albanske narodne
vlade. Na prvom zasedanju AVNOJ-a Albanije, koje je održano odmah
po završetku rada Kongresa, donete su odluke o uvođenju činova u voj-
sci, o zahvalnosti Narodnooslobodilačkoj vojsci Albanije na postignutim
rezultatima u borbi za oslobođenje albanskog naroda, o stvaranju ko-
misije za ispitivanje i utvrđivanje zločina okupatora i njegovih poma-
gača, i dr. Takođe je AVNO Albanije izabralo Predsedništvo od 30 čla-
nova na čelu s dr Omerom Nišanijem (Vladimir Dedijer, n. d., str. 37 i 94).

³ Po proterivanju turskih jedinica iz Albanije u toku prvog bal-
kanskog rata, Ismail-beg je otišao u Valonu i proglasio nacionalnu ne-
zavisnost Albanije, istakavši nacionalnu zastavu 28. novembra 1912, kada
se taj dan praznuje kao Dan nacionalne zastave (AVII, reg. br. 2-9/16, k.
27: depeša Vojne misije NOVJ u Albaniji od 19. novembra 1944).

⁴ Fašistička Kraljevina Italija napala je 7. aprila 1939. Albaniju
i izvršila okupaciju, a 16. aprila proglasila priključenje Albanije Kralje-
vini Italiji stvaranjem italijansko-albanske personalne unije protiv volje
naroda, koji je, kao izraz svog nacionalnog bunta, 28. novembra iste godi-
ne demonstrirao protiv fašističkih porobljivača u Tirani, Valoni, Korči i
drugim mestima s pozivom na pasivnu rezistenciju, da bi 1942. prešao
na aktivnu borbu protiv okupatora i njegovih pomagača (grupa autora,
Drugi svetski rat, Vojnoistorijski institut, Beograd 1957, knj. 1, str. 44;
Vladimir Dedijer, n. d., str. 10; AVII, reg. br. 2-9/16, k. 27).

da proslavi praznik u znaku oslobođenja cele zemlje ispod fašističkog jarma, u znaku konačnog oslobođenja od reakcije i ugnjetavanja. Tirana i drugi vaši gradovi proslavljaju ovaj dan, spremni da što prije obnove što je okupator porušio, spremni da izgrade novi i pravi srećan život, na koga albanski narod ima pravo, jer ga je borbom izvojevao (2-119).

Narodi Jugoslavije, koji takođe imaju svetle tradicije za svoju slobodu pozdravljaju vas u ovom velikom trenutku. Vaš narodni praznik biće praznik i naših naroda, jer je Albaniju i Jugoslaviju uvijek vezivalo jedno, što se za vreme oslobodilačkog rata još više pojačalo — težnja za slobodom i nac. nezavisnošću, koja ne zna za prepreke (3-91).

Danas, kada naše vojske oslobađaju Albaniju i Jugoslaviju i zajednički nanose teške udarce fašističkim okupatorima, mi izjavljujemo: čvrsto stisnute bratske ruke koje odavno jedno drugom pružismo niko više i nikada razdvojiti ne može. Sloga i ljubav naših naroda i u budućnosti biće primjer bratskih odnosa dveju zemalja.

Da živi neraskidivi savez Jugoslavije i Albanije!

Da živi Narodno-oslobodilačka Vojska Albanije i Jugoslavije, najveća garancija za slobodu naših zemalja (4-127).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

27. XI 44.

MARŠAL JUGOSLAVIJE,
J. B. Tito

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
28. NOVEMBRA 1944. KOMANDANTU 3. UDARNOG KOR-
PUŠA NOVJ DA SE JAVI U VRHOVNI ŠTAB NA NOVU
DUŽNOST I ODREĐIVANJE PUKOVNIKA PERE KOSORIĆA
ZA KOMANDANTA, A POTPUKOVNIKA RUDOLFA PETO-
VARA ZA NAČELNIKA ŠTABA KORPUSA¹

28. X²

Vlado Popović neka hitno dođe u Beograd.³ Komandant može biti Koscrić⁴ a načelnik Petovar.⁵ Za školovanje pošaljite onu drugu dvojicu koju ste predložili. Javite stanje i mesta aerodroma.⁶

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 3-9/8-1, k. 408-A: knjiga depeša Štaba 3. udarnog korpusa NOVJ.

² Tako piše u originalu; treba: 28. XI.

³ Ime mu je Vladimir. Bio je na dužnosti komandanta 3. udarnog korpusa NOVJ od 25. septembra 1944 (vidi dok. br. 176). Uspeo je da se prebaci preko Drine tek polovinom decembra 1944. i ode u Vrhovni štab (Zbornik, tom IV, knj. 31, dok. br. 146). Ubrzo posle toga general-major Vladimir Popović otišao je za vojno-političkog predstavnika NOP-a u Sofiju.

⁴ Pero. Bio je načelnik štaba 3. udarnog korpusa NOVJ od 25. septembra 1944 (vidi dok. br. 174).

⁵ Rudolf.

⁶ Štab 3. udarnog korpusa NOVJ u svojoj depeši od 30. novembra 1944. upućenoj Vrhovnom štabu izvestio je da se aerodrom nalazi u Osmacima i da je pista tvrda, na staroj ledini (Zbornik, tom IV, knj. 30, dok. br. 130).

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
28. NOVEMBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ
ZA UNIŠTENJE NEMACKOG 21. BRDSKOG ARMIJSKOG
KORPUSA I OBEZBEĐENJE CRNOGORSKOG PRIMORJA¹

31/118

1. Preduzmite sve mere da se opkoljena grupacija na sektoru Podgorice uništi. Albanci se nalaze neposredno pred Skadrom.

2. Obalu Crnogorskog primorja sigurno držati i celu obalu kontrolisati. Ka Skadru nemojte zavlaciti snage. Čim se oslobode snage Primorske grupe, njih ovde bacite za uništavanje neprijatelja na sektoru Podgorice.

3. Napominjemo, da bi bilo vrlo nezgodno ako neprijatelj uspije da se probije iz vašeg obruča. Učinite sve da mu se to onemogući.²

28. XI 1944.

Nikšić

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 16-8/1, k. 396: knjiga depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

² U drugoj polovini novembra 1944. jedinice 2. udarnog korpusa (3. divizija i Primorska operativna grupa) uspele su da opkole nemački 21. brdski armijski korpus sa 181. i 297. pešadijskom divizijom, Borbenom grupom »Stajerer« i 6 italijanskih bataljona fašističkih »crnih košulja« na širem prostoru Podgorice (sada Titograd). Opkoljeni nemački korpus se nalazio u vrlo teškom položaju. Svi njegovi dotadašnji pokušaji (do 28. novembra) da se probije prema Nikšiću ostali su uzaludni, dok je kod Ledenica njegova borbena grupa »Kotor« (ojačani 334. grenadirski puk 181. pešadijske divizije) skoro u potpunosti uništena. Zbog vrlo teške situacije komandant nemačke Grupe armija »Es general-pukovnik Aleksandar Ler je 22/23. novembra avionom došao u Komandu 21. brdskog armijskog korpusa, gde je, posle analize situacije, odlučio da se Korpus probija *svetloplavim putem* na sever, tj. pravcem Podgorica — Mojkovac — Bijelo Polje — Prijepolje.

Za olakšanje proboja Ler je naredio Komandi 91. armijskog korpusa da za njegovu deblokadu i proboj angažuje elitnu nemačku 22. pešadijsku diviziju koja se iz Sandžaka probijala prema Mojkovcu.

Opširnije o tome, vidi *Zbornik*, tom III, knj. 10, dok. br. 114 i tom XII, knj. 4, priloge 1 i 2: izvodi iz ratnih dnevnika grupa armija »F« i »E« za novembar i decembar 1944; Dimitrije Brajušković, n. čl., objavljen u Vojnoistorijskom glasniku br. 1 za 1975. godinu.

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
30. NOVEMBRA 1944. O ČINOVIMA POLITIČKIH RUKOVO-
DILACA U ARTILJERIJSKIM JEDINICAMA¹

30. XI

Komesari artiljerijskih brigada imaju čin majora a kome-
sari diviziona čin kapetana.

BR. 458

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
30. NOVEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE
O STAVLJANJU 28. NOU DIVIZIJE POD KOMANDU GLAV-
NOG ŠTABA¹

30. XI

17. div. ulazi u vaš sastav.² Dok vi se primaknete Zvorniku
28 div. ostaje pod komandom prvog korpusa.³ Kada budete
prišli bliže Zvorniku ona će ući u vaš sastav.⁴ Na pravac —
Pazar — Prijepolje — Višegrad — Sarajevo određena je jedna
bugarska div. održavajte dodir sa njom.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br.
35-28/1, k. 372.

Depeša je dostavljena svim neposredno Vrhovnom štabu NOV i
POJ potčinjenim štabovima i jedinicama. Redakcija je odlučila da objavi
depešu primljenu u Štabu 1. proleterskog udarnog korpusa NOVJ.

² Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br.
35-28/1, k. 372: knjiga depeša Glavnog štaba NOV i PO Srbije.

³ Ta divizija se nalazila do tada u sastavu 1. proleterskog korpusa
u disciplinskom, a u operativnom pogledu privremeno pod komandom
Glavnog štaba NOV i PO Srbije od 11. novembra 1944 (Zbornik, tom I,
knj. 15, dok. br. 9).

⁴ O tome je obavešten i Štab 1. proleterskog korpusa depešom od
30. novembra 1944. sledeće sadržine:

»Sedamnaesta divizija ulazi u sastav G. Š. Srbije. 28. divizija ostaje
pod vašom komandom, a kada se Koča primakne Zvorniku i ona će
ući u njegov sastav« (AVII, reg. br. 3-49/2, k. 372).

⁴ Usled razvoja situacije i nove odluke Vrhovnog komandanta NOV
i POJ od 3. decembra, 17. i 28. NOU divizija su 3. decembra 1944. ušle
u sastav novoformirane Južne operativne grupe divizija (vidi dok. br. 442).

BR. 190

ODOBRENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
1. DECEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO VOJVODINE
DA MOŽE FORMIRATI BRIGADU OD PRIPADNIKA
MAĐARSKE NACIONALNOSTI¹

1. XII

Odobravam da formirate mađarske jedinice. Nastojte da se politički izdigne² (25-22).

BR. 460

INSTRUKCIJA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
1. DECEMBRA 1944. VOJNOJ MISIJI NOVJ U ALBANIJI ZA
SADEJSTVO JEDINICA NOV ALBANIJE U BORBI PROTIV
NEMAČKOG 21. BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA I FOR-
MIRANJE KORPUSA¹

1. XII 44.

Za Velja Stojnića. — Njemci od Podgorice izbili na Vjeternik² a od Prijepolja u Brodarevo i nastoje da se spoje.³ Ra-

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 7-2/20, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovo Maršalovo odobrenje usledilo je na predlog Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine od 30. novembra 1944. da formira brigadu od mađarske omladine koja je u velikom broju stupila u NOVJ (AVII, reg. br. 3-1, k. 295).

Vrhovni komandant je potom naredio Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske da se iz sastava 6. udarnog korpusa uputi u Vojvodinu mađarski bataljon »Šandor Petefi«, koji je poslužio kao jezgro za formiranje 15. vojvodanske brigade »Šandor Petefi« (vidi dok. br. 489).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 3-2/16, k. 27: list poslatah depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Napad na Vjeternik, planinski prevoj i najjači topografsko-taktički čvor na pravcu proboja nemačkog 21. brdskog armijskog korpusa, otpočela je 297. pešadijska divizija 28. novembra 1944, sa sedam bataljona, da bi u toku daljih borbi nemačke jedinice angažovane za ovladavanje ovim prevojem narasle na 15 bataljona ne računajući četnike Pavla Burišića, tako da su do 5. decembra uspele da ovladaju ovim prevojem.

Opširnije o tome vidi dok. br. 456; Zbornik, tom III, knj. 10, dok. br. 144; tom XII, knj. 4, priloge br. 1 i 2; grupa autora, *ORNJ 1941—1945*, knj. 2 (drugo izdanje), str. 397—401; Dimitrije Brajušković, *Oslobodenje Crne Gore 1944. godine*, Vojnoistorijski glasnik, Beograd 1975, broj 1, str. 87—109.

³ Odnosi se na dejstva nemačke 22. pešadijske divizije 91. armijskog korpusa, čiji je zadatak bio da deblokira opkoljeni 21. korpus *Zbornik*, tom III, knj. 10, dok. br. 144, i tom XII, knj. 4, priloge br. 1 i 2 za novembar i decembar 1944; Dimitrije Brajušković, n. čl.; grupa autora, *ORNJ 1941—1945*, knj. 2 (drugo izdanje), str. 397—401).

>400

dovan sa njima vodi žestoke borbe.⁴ Vaše dejstvo bi bilo najkorisnije i najefikasnije pravcem Vrmoša — Lijeva Rijeka u cilju udara u desni bok.⁵ Na pravcu Skadar — Podgorica odvojene su manje snage jer tu dejstvo nije efikasno kako zbog terena tako i uskog obuhvata. Vjerovatno je da će Nijemci sami napustiti Skadar.⁸ Hitno nas izvestite o preduzetim merama. Održavajte vezu sa Radovanom.

1-121.

Ako dozvoljava situacija u Albaniji iz političkih razloga bilo bi dobro da Albanci izdvoje jednu jaču udarnu div. koja bi zajedno sa našim snagama nastavila gonjenje njemaca pravcem Sarajevo — Zagreb.⁷ Ostale snage treba rasporediti na celoj teritoriji, da se izvode mobilizacija, zavede i obezbedi vlast. U oblasti prema Grčkoj treba držati dovoljne snage.⁸

2-95.

⁴ Misli se na jedinice 2. udarnog korpusa NOVJ na čelu s komandantom korpusa general-majorom Radovanom Vukanovićem i političkim komesarom pukovnikom Radojem Dakićem.

⁵ Jedinice NOV Albanije su tada vodile borbu u rejonu Skadra sa zaštitničkim delovima 21. brdskog armijskog korpusa i nisu uzele učešća u odlučujućim borbama na pravcu Podgorica — Kolašin. Tek u drugoj polovini decembra 1944. albanska 6. divizija prebačena je u rejon Lijeve Rijeke (AVII, reg. br. 2-6/18, k. 27; izveštaj Vojne misije NOVJ u Albaniji od 5. decembra 1944. o angažovanju 5. i 6. albanske divizije NOV Albanije i formiranju korpusa; grupa autora *ORNJ 1941—1945*, knj. 2, (drugo izdanje, str. 402 i 403).

⁶ Skadar je oslobođen 5. decembra 1944 (AVII, reg. br. 2-4/18, k. 27).

⁷ Vrhovni štab NOV Albanije izdvojio je 6. diviziju za dejstva s 2. udarnim korpusom NOVJ, a kasnije im se pridružila i 5. divizija NOV Albanije (AVII, reg. br. 2-6/18, k. 27; grupa autora *ORNJ 1941—1945*, knj. 2, drugo izdanje, str. 403; Vladimir Dedijer, n. d., str. 78 i 79).

⁸ U Albaniji su ostali 1, 2. i 3. korpus sa po dve divizije, dok je u toku bilo formiranje još jedne divizije (AVII, reg. br. 2-6/18, k. 27; Vladimir Dedijer, n. d., str. 75—77).

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 2. DECEMBRA 1944. ŠTABU 5. UDARNOG KORPUSA NOVJ ZA DEJSTVA PREMA DOBOJU¹

2. XII

Orijentišite vaše jače snage u pravcu Doboju. Da bi sa-
dejsstvovali ovim snagama potrebno je da u cen.[tralnoj] Bosni
grupišete dovoljno jake snage, koje će u pogodnom momentu
napasti sektor Brod — Doboju — Žepče, kako bi se potpuno
odsekla nepr.[ijateljska] grupa kod Sarajeva.

BR. 462

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 2. DECEMBRA 1944. VOJNOJ MISIJI NOVJ U SSSR-U DA PODNESE IZVEŠTAJ O ŠTAMPANJU NOVCA¹

Depeša br. 102
p. pukovniku Švobu

Vrlo hitno

Hitno obavjestite kako stoji stvar sa štampanjem novca.
Neophodno nam je potrebno da se do 1. januara 1945. g. pošalje
ovamo tri milijarde dinara, osim toga za opticaj novca potrebno
nam je još bar 9 milijardi dinara.²

2. XII

Maršal Tito

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 7-57/5, k. 461-A: knjiga depeša 5. udarnog korpusa NOVJ.

² Opširnije o tim dejstvima prema Doboju, vidi dok. br. 404 i Zbornik, tom IV, knj. 31, dok. br. 12, 35 i 31.

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 6-17/1, k. 57-4: knjiga primljenih depeša Vojne misije NOVJ u SSSR-u.

² U vezi s ovim Maršalovim naređenjem Vojna misija je podnela izveštaj u kome je 3. decembra 1944. iznela sledeće:

— do kada 9 milijardi dinara, ukoliko se neće štampati u Beogradu, mora da bude pripremljeno u Moskvi;

— ukoliko se novac bude štampao u Beogradu, da će sovjetski organi dostaviti potreban papir;

— da li će se stari novac povući odjedanput ili postepeno i kakav će biti kurs razmene;

— da će 4. decembra izvestiti kada će biti gotove tri milijarde dinara;

— da se dostavi punomoćje za lice koje će novac poneti sa sobom (AVII, reg. br. 3-64/1, k. 57-4).

Potom je Vojna misija 5. decembra 1944. obavestila Vrhovnog komandanta da će tri milijarde dinara biti gotove do 15. decembra i da će biti poslana u Beograd do 25. decembra 1944. sa potrebnim osiguranjem (AVII, reg. br. 3-65/1, k. 57-4).

BR. 477

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
4. DECEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKE-
DONIJE ZA FORMIRANJE JEDNOG POKRETNOG UDAR-
NOG KORPUSA¹

4. XII 44.

Kao što smo govorili vi formirajte pokretni udarni korpus od dve div. Za sada taj korpus neka ostane na prostorijski Skoplje —• Uroševac — Gnjilane — Kumanovo, za sređivanje prilika na toj teritoriji. U Niš nemojte slati div. kako smo se dogovorili. Naoružanje za dve divizije vi ćete dobiti bilo u Đuješevo bilo u Niš. O tome ćemo vas naknadno dzvestiti.² 93—98.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 9-6/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Ovo je dogovoreno s Vrhovnim komandantom prilikom dolaska komandanta i političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Makedonije na referisanje u Vrhovni štab (vidi dok. br. 451).

Na osnovu primljenih zadataka od Vrhovnog komandanta NOV i POJ, Glavni štab NOV i PO Makedonije izvršio je reorganizaciju svojih jedinica 6. decembra 1944, pa su tako rasformirani Bregalničko-strumički i 16. korpus, Kumanovska i 50. NOU divizija, dok je 51. NOU divizija preimenovana u 50. udarnu diviziju, a formirana je 8. divizija KNOJ-a. Tom prilikom je preformiran i 15. udarni korpus NOVJ, pa su u njegov sastav ušle 42. i 48. udarna divizija (AVII, reg. br. 32-2, k. 1362).

BR.. 190

ZAHVALNOST VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
4. DECEMBRA 1944. BORCIMA I STARESINAMA 51. NOU
DIVIZIJE ZA IZVANREDNU HRABROST POKAZANU U
BORBAMA ZA OSLOBOĐENJE BARANJE SADEJSTVUJUĆI
S JEDINICAMA CRVENE ARMIIJE¹

4. XII

Dep. br. 34. Izražavam svoju zahvalnost borcima, podoficirima, oficirima i polit, komesarima 51. div. koji su pokazali izvanrednu hrabrost i upornost pri oslobodenju Baranje na čelu sa Št. div. komandantom pukovnikom Sretom Savićem, pol. komesarom p.pukovnikom Đurom Medenicom i zam. komandanta Đurom Dulićem. Naročitu zahvalnost zaslužuje Sedma brigada ove divizije na čelu sa komandantom majorom Miladinom Ješićem.

Rame uz rame sa herojskom Crvenom armijom mladi borci Srema, Banata i Bačke borili su se nesebično za oslobodenje svoje braće. Zajedno sa njima oni će goniti fašističke okupatore sa drugih delova naše zemlje. Junaštvo i požrtvovanost u borbi protiv okupatora — garancija su naše potpune pobeđe.

S.F. — S.N.

Vrhovni komandant NOV i POJ
Maršal Jugoslavije
Josip Broz Tito

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3-91/1, k. 295: knjiga depeša Glavnog štaba NOV i PO, Vojvodine.

PREGLED NEPRIJATELJSKIH SNAGA U JUGOSLAVIJI
 OBRADEN OD OBAVESTAJNOG ODELJENJA VRHOVNOG
 ŠTABA NOV I POJ SA STANJEM 5. DECEMBRA 1944. GO-
 DINE¹

VRHOVNI ŠTAB NOV i PO
 JUGOSLAVIJE
 II odeljenje
 Broj: 20/44
 5. XII. 1944.

POVERLJIVO!
 Glavnom štabu HRVATSKE

PREGLED

neprijateljskih snaga u Jugoslaviji prema podacima primljenim
 do 5. decembra 1944.

I. ZAPADNI SREM — ISTOČNA SLAVONIJA

A) Front u zapadnom Sremu (podaci od 30. XI):
 Stab 68. rez. Korpusa, sedište nije poznato.²

Snage:

1) Delovi 118. lovačke divizije (750. puk?),³

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 7-3, k. 114-B.

Redakcija objavljuje pregled sastavljen u Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske.

² Taj podatak nije bio tačan. Nemačka Komanda 68. armijskog korpusa, s generalom avijacije Helmutom Felmijem (Helmuth Felmy) na čelu, nalazila se vrlo kratko vreme u Sremu, od 27. oktobra 1944, kada je preuzela komandu od rasformirane Armijske grupe »Srbija«, do 12. novembra 1944, kada je predala dužnost novoformiranoj Korpusnoj grupi »Kibler«. Tada je Komanda 68. korpusa prebačena severno od reke Drave pod komandom Grupe armija »Jug« preuzimajući odbranu u Bačkoj (Zbornik, tom XII, knj. 4, prilog 1 i 2 i AVII, mikrofilm NAV-T-311, r. 194, s. 698—700 i r. 191, s. 237—8 i s. 258).

Za vreme dok' se nalazila u Sremu, sedište Komande 68. armijskog korpusa je bilo u Nuštaru, kraj Vukovara.

³ Na Sremskom frontu se u to vreme nalazila kompletna 118. lovačka divizija (bez 738. puka i delova 668. art. puka). Pod komandom 118. lovačke divizije tada se nalazilo i više drugih jedinica pukovskog i bataljonskog sastava, tako da je njeno brojno stanje odgovaralo jačini dve prosečne borbene divizije (vidi Milovan Dželebdžić, *Borbe u Sremu u zimu 1944/1945. godinu*, Vojnoistorijski glasnik br. 2, Beograd 1975, str. 9 — 53).

2) Glavnina 264. peš. divizije: štab 892. peš. puk bez jednog bataljona, 893. peš. puk,⁴

3) Jedan bataljon 7. SS divizije »Princ Eugen«,⁵

4) 311. teritorijalni puk od dva bataljona,

5) 606. puk za osiguranje unutrašnjosti (Sicherungsreg) od dva bataljona,⁶

6) 2 — 3 ustaško-domobranska bataljona.

Na čitavom frontu neprijatelj se utvrdio. Na važnim tačkama glavne borbene linije izgradio je bunkere od cigle i cementa snabdeveni žičanom preprekom i minskim poljima. Na važnim tačkama protivtenkovske prepreke. Prema izveštaju I. proleterskog korpusa, primečeno je sistematsko izvlačenje nemačkih snaga sa sektora Martinci — Erdevik—?agazini. Iz Sida evakuirani su većim delom za Vinkovce. Pretpostavlja se da je neprijatelj izvukao oko polovinu svojih snaga. II području Vukovara nalaze se delovi III. domobranskog lovačkog združa (2—3 bataljona); u području Sida nalaze se dva ustaška bataljona (VI. i XVI); oni su premešteni ovamo sa sektora Vukovar gde je navodno došlo do sukoba između njih i Nemaca.

Nije poznato kuda su otišle jedinice izvučene sa fronta, verovatno je da su upućene preko Osijeka u Baranju, ali se to do sada nije moglo ustanoviti.⁷

(Pregled je izrađen pre vesti o proboju ovog fronta).

⁴ Taj podatak nije bio tačan. Glavnina 264. pešadijske divizije nalazila se tada kod Knina, gde je divizija potpuno razbijena od strane jedinica 8. udarnog korpusa NOVJ, dok se u Sremu nalazila samo Borbeno grupa »Erdman«, formirana od nekih policijskih jedinica i drugih jedinica, dok su se iz 264. pešadijske divizije u njenom sastavu, pored Štaba 893. grenadirskog puka, nalazili vod veze, 13. četa 893. grenadirskog puka, 7. četa 891. grenadirskog puka, 264. pt četa, 2. bataljon 891. grenadirskog puka sa 6. četom 891, 12. četom 892. i 5. četom 893. grenadirskog puka i 3. bataljon 892. grenadirskog puka sa 9, 10 i 11. četom i 1. četom 893. grenadirskog puka (AVII, mikrofilm NOV-T-315, r. 1300, s. 986-9).

⁵ Tada se u Sremu nije nalazio nijedan bataljon 7. SS brdske divizije »Princ Eugen«. Divizija se tada nalazila pod komandom nemačkog 34. armijskog korpusa i borila se u jugozapadnoj Srbiji u nastojanju da se probije u dolinu Drine, gde se pojavila u drugoj polovini decembra 1944 (Zbornik, tom IV, knj. 31, dok. br. 105).

⁶ Nije bio 311, već 606. puk za osiguranje sa 811. i 812. landessichen bataljonom (AVII, mikrofilm NAV-T-314, r. 32, š. 522-3 i Milovan Dželebdžić, n. č.

⁷ Nemačke komande su tada na Sremekom frontu izgradile tri odbrambena i vrlo jaka i fortifikacijski utvrđena pojasa koji su se protezali od reke Bosuta do Dunava, a zvali su ih crvenom, nibelunškorn i zelenom linijom. Bliže o njihovom protezanju vidi Milovan Dželebdžić, n. č.

B) Prostorija Brod — Osijek — Vinkovci

Stanje na ovoj prostoriji nije jasno, jer su jedinice u stalnom pokretu kroz Vinkovce i Brod u oba pravca. Identifikovane su ove jedinice:

1) Ustaški štab operativnog područja, komandant general Artur Gustović,⁸

2) Ustaški »Pučko-ustaški zbor« (korpus) — od 3 puka i to: sa-nazivom »Vuka«, »Posavje«, »Baranja«, (sedišta puk »Baranja« u Đakovu, puk »Vuka« u Odincima, puk »Posavje« u Garčinu) — štab Vinkovci. Komandant ustaški general Josip Metzger.

3) Nekoliko bataljona policije i poljske žandarmerije,

4) Delovi ili cela 104. lovačka divizija, koja se probijala iz Sandžaka, ukoliko nije krenula prema Zagrebu.⁹

5) Od jedinica koje su bile na frontu u Baranji nabačene su na Dravu i povukle se u neredu na Osijeku.¹⁰

a) ostaci 92. motorizovane brigade,

b) ostaci 1. a možda i drugog puka »Brandenburg«,

c) delovi 118. lovačke divizije,

d) delovi 13. SS divizije,

e) 3. Freiwilligenpolizeiregiment,¹¹

f) jedan puk 1. Gebirgs divizije.¹² Ovaj je puk bio izvučen sa sektora Bijeljina—Zvornik i bačen u Baranju,

g) ostaci jednog puka Nedićevog Srpskog dobrovoljačkog korpusa,

h) ostaci jednog kombinovanog puka sastavljenog od belogardejaca, ustaša i nemačke pomoćne policije.

NAPOMENA:

Vazдушna odbrana Vinkovaca i Broda je jaka.

⁸ Bliže o njemu i potčinjenim jedinicama, vidi Zbornik, tom IV, knj. 31, dok. br. 161.

⁹ Taj podatak nije bio tačan. Divizija se u to vreme nalazila u jugozapadnoj Srbiji i tek je 18. decembra prešla reku Drinu kod Višegrada u nastupanju pravcem Višegrad — Sarajevo — Travnik. U svom sastavu je imala 724. i 734. lovački puk, 654. artiljerijski puk i pet samostalnih prištapskih bataljona. Bliže o tome vidi Zbornik, tom IV, knj. 31, dok. br. 105.

¹⁰ Svi niže navedeni podaci od a) do h) uglavnom su tačni. Potpunije o nemačkim jedinicama koje su se nalazile u Baranji, bilo da su dovedene sa Sremskog fronta, bilo iz severne Italije ili da su se pak tamo nalazile početkom bitke za batinski mostobran (AVII, mikrofilm NAV-T-314, r. 850, s. 1255-63, r. 191, s. 303 i 307—310 i r. 194, s. 876—9, 891—4, 903—6 i 916—9, kao i Zbornik, tom XII, knj. 4, priloge broj 1 i 2.

¹¹ To jest: 3. dobrovoljački policijski puk (čita se: 3. frajviligen-policeijeregiment).

¹² To jest: 1. brdske divizije.

II. ISTOČNA BOSNA, SANDŽAK, PODRUČJE POŽEGA—UZICE—LJUBOVIJA—ZVORNIK

A) Na pravcu Višegrad—Sarajevo—Brod orijentisane su glavne nemačke snage, koje se i izvlače iz Sandžaka.

Po svemu izgleda da se radi o ovim snagama:

- 1) 104. lovačka divizija,
- 2) Stab armijske Grupe »E« (generaloberst Lohr), 21. XI. bio u Sarajevu, a sada je verovatno u dolini Save,¹³
- 3) Stab 22. planinskog korpusa. Nema traga,¹⁴
- 4) 11. vazduh. divizija (Luftwaffedivision),¹⁵
- 5) 22. motorizovana divizija (identifikovana 3. XII. na sektoru Višegrad—Rogatica),¹⁶
- 6) 41. tvrđavska divizija,¹⁷
- 7) jurišna divizija »Rodoss« bez jedne brigade,¹⁸
- 8) 133. grenadirska divizija,¹⁹

¹³ Reč je o Grupi armija »E«, s general-pukovnikom Aleksandrom Lerom na čelu. Njegov štab se nalazio u Kasindolu, kraj Sarajeva gde se u to vreme prebacio iz Starog Trga, kod Kosovske Mitrovice (Zbornik, tom XII, knj. 4, prilog broj 2).

¹⁴ Štab 22. brdskog armijskog korpusa prebacio se krajem oktobra 1944. u Mađarsku, severno od reke Drave. Bliže o tome vidi *Order of Battle of the German Army*, Military Intelligence Division, War Department, Washington 1945, str. 122 i Zbornik, tom XII, knj. 4, prilog br. 1.

¹⁵ Tačan joj je naziv: 11. Luftwaffefelddivision, tj. 11. vazduhoplovna poljska divizija. Ta divizija je glavninom svojih snaga izbila 26. novembra 1944. pred Ljuboviju, a 1. decembra njene prve jedinice su prošle Drinu kod Ljubovije. Bliže o tome i, daljim pokretima divizije, vidi Zbornik, tom IV, knj. 31, dok. br. 6, 24 i 33.

¹⁶ Taj podatak nije bio tačan. Divizija se tada probijala iz Sandžaka prema Mojkovcu u Crnoj Gori radi deblokade opkoljenog nemačkog 21. brdskog armijskog korpusa. Bliže o tome, vidi Zbornik, tom XII, knj. 4, prilog 1 i 2 za kraj novembra i početak decembra 1944.

¹⁷ Bliže o povlačenju te divizije, vidi Zbornik, tom IV, knj. 31, dok. br. 104.

¹⁸ Taj podatak uglavnom nije bio tačan. Glavnina divizije ostala je na Rodosu (po čemu je i dobila ime) i okolnim ostrvima, dok je jedan njen deo (jačine puka) bio prebačen početkom oktobra u rejon Beograda, gde je u oktobru ušao u sastav preformirane Divizije »Brandenburg«, kao njen 3. grenadirski puk. Bliže o tome, vidi Zbornik, tom IV, knj. 30, dok. br. 119.

¹⁹ Taj podatak nije bio tačan. Glavnina divizije ostala je kao pnsadna jedinica na o. Kritu i to je, u stvari, bila 133. tvrđavska divizija, dok je samo jedan njen puk za beogradsku operaciju prebačen iz Grčke u Srbiju. Međutim, moguće je da su se u povlačenju nalazili i neki njeni manji delovi, što je manje verovatno.

9) delovi 999. divizije,²⁰

10) 40. Luftnachrichtenreg. (puk za vazdušno osmatranje).

Deo ovih snaga stigao je do Broda, verovatno 104. lovačka divizija. Komunikacijom Sarajevo—Brod probijaju se daljni motorizovani i železnički ešloni.

B) Na pravcu Ljubovija—Zvornik—Bijeljina—Brčko orijentisane su znatne snage koje su počele čelom, prelaziti preko mosta u Brčkom. Vazдушnim izviđanjem 5. XII. pre podne ustanovljeno je 160 motornih vozila na drumu Bijeljina—Brčko, a oko 600 motornih vozila od Zvornika prema Bijeljini. Među njima mnogo sanitetskih vozila. Izgleda da se radi o ovim snagama:

a) 4. SS Polizeipanzergrenadir divizija,²¹

b) glavnina 297. divizije,²²

U Užicu i Požegi verovatno su ostavljeni delovi 117. lovačke divizije i 3 samostalna bataljona koji su se nalazili na tom sektoru.²³

NAPOMENA:

a) Na sektoru Brčko—Gradačac ima nešto ustaša i domobrana.

C) Komunikaciju Sarajevo—Brod osigurava jedan nemački bataljon, dva domobranska stražarska bataljona i 2—3 ustaška bataljona. Pokretno osiguranje vrše same trupe koje prelaze.

²⁰ Ta divizija nije postojala, već su se u nemačkim jedinicama nalazili bataljoni sa oznakom »999«, što je označavalo kažnjeničke jedinice u čijem su se sastavu nalazili kriminalci, dezerteri, politički protivnici režima u nacističkoj Nemačkoj i si. Većim delom od takvih jedinica je bila sastavljena i 41. tvrđavska divizija, jer su se te jedinice, po pravilu, određivale za najteže zadatke.

²¹ Ta divizija je izvučena iz Grčke krajem avgusta i početkom septembra 1944. i prebačena u Banat. U to vreme se uopšte nije nalazila niti se do kraja rata pojavljivala u Jugoslaviji. Prema tome, taj podatak nije tačan.

²² Ta divizija se u to vreme nalazila u sastavu nemačkog 21. brdskog armijskog korpusa i bila je opkoljena od jedinica 2. udarnog korpusa NOVJ na širem prostoru Podgorice (sada Titograd). Opširnije o tome, vidi Zbornik, tom XII, knj. 4, priloge 1 i 2.

²³ Opširnije o 117. lovačkoj diviziji, čiji su se delovi nalazili u dolini Drine, vidi Zbornik, tom IV, knj. 31, dok. br. 33 i 70.

III. SEKTOR TUZI—PODGORICA—DANILOVGRAD—
—PELEV BREG

- 1) Štab 22. planinskog korpusa,²⁴
- 2) glavnina 297. pešadijske divizije,
- 3) Delovi 999. divizije,
- 4) Jedinice mornaričke pešadije i razne pomoćne i pozadinske jedinice.²⁵

IV. SEKTOR MOSTAR—SARAJEVO

- 1) Glavnina 369. pešadijske divizije²⁶
- 2) Legija italijanskih fašista od 1.500 ljudi,²⁷
- 3) II. domobranski-ustaški zdrug²⁸
- 4) 3—4 ustaška bataljona.

V. SEKTOR BANJA LUKA—BOS. GRADIŠKA

- 1) dva nemačka policiska bataljona,
- 2) jedan puk I. kozačke divizije,²⁹
- 3) 2—3 bataljona ustaša i domobrana.

VI. KOMUNIKACIJA DOLINOM UNE

- 1) 373. pešadijska divizija,³⁰
- 2) II. domobranski lovački zdrug,
- 3) 1—2 bataljona ustaša.

VII. GLAVNA KOMUNIKACIJA DUGO SELO—OKUČANI—
—BROD

- 1) 1. kozačka divizija,
- 2) nekoliko policiskih bataljona,
- 3) 2—3 bataljona domobrana i ustaša.

²⁴ Taj podatak nije bio tačan. Na tome sektoru se nalazio Štab 21. brdskog armijskog korpusa.

²⁵ Opširnije o nemačkim jedinicama na tome prostoru, vidi Zbornik, tom XII, knj. 4, priloge br. 1 i 2.

²⁶ Potpunije o rasporedu nemačke 369. legionarske divizije »Vražje« u to vreme, vidi Zbornik, tom IV, knj. 30, dok. br. 112 i knj. 31, dok. br. 105.

²⁷ Odnosi se na italijansku fašističku legiju »San Marko«. Bliže o njoj, vidi Zbornik, tom IV, knj. 30, dok. br. 84.

²⁸ Potpunije o rasporedu 2. gorskog zdruza i drugim ustaško-domobranskim snagama na tome prostoru, vidi Zbornik, tom IV, knj. 31, dok. br. 105.

²⁹ Bliže o toj diviziji, vidi Zbornik, tom IV, knj. 30, dok. br. 112 i knj. 31, dok. br. 105.

³⁰ Opširnije o rasporedu te divizije u to vreme, vidi Zbornik, tom IV, knj. 30, dok. br. 112 i knj. 31, dok. br. 105.

VIII. GORSKI KOTAR—HRVATSKO PRIMORJE

- 1) 392. pešadiska divizija,³¹
- 2) 5—7 bataljona ustaša i domobrana.

IX. SEKTOR ZAGREB:

Podaci o nemačkim jedinicama nedostaju.

- Formirana I. ustaška udarna divizija od 3 puka, dok je
2. udarna divizija u formiranju.³²

X. SEKTOR HRV. ZAGORJE I BILO GORA

10—12 ustaških bataljona i nešto domobrana.

XI. SLOVENIJA, ISTR A I SLOV, PRIMORJE³³

- 1) 438. Z.B.V. divizija (sa 2 teritorijalna i 1. peš. pukom),
- 2) 5 SS policijskih pukova,
- 3) 70 četa Rupnikovih domobrana,
- 4) Wehrmannschaftregiment,
- 5) 188. rez. pešadiska divizija,
- 6) 237. pešadiska divizija,
- 7) 273. pešadiska divizija,
- 8) 94. pešadiska divizija,
- 9) puk Tagliment italijanske divizije Giulia.
- 10) jedan puk Brandenburg,
- 11) U pokretu iz severne Italije za Mađarsku 71.³⁴ i 159. pešadiska divizija.³⁵

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Generalmajor:
Vjek. J. Klišanić

³¹ Sire o rasporedu nemačke 392. legionarske divizije »Plave«, vidi Zbornik, tom IV, knj. 31, dok. br. 105.

³² Ti podaci o formiranju ustaško-domobrinskih divizija nisu tačni. Bliže o njima, vidi Zbornik, tom IV, knj. 30, dok. br. 112 i knj. 31, dok. br. 105 i 161.

³³ Ti niže navedeni podaci od 1 — 10 su tačni.

³⁴ Prebacivanje nemačke 71. pešadijske divizije iz dela severne Italije i Slovenije na front u Baranju počelo je 26. novembra 1944. u tzv. operaciji »Srećković« (»Glueckhaft«). Bliže o tome, vidi AVII, mikrofilm NAV-T-311, r. 191, s. 369, 374—377, 378—379, 400 i 404 i r. 194, s. 1160—2, kao i Zbornik, tom XII, knj. 4, prilog broj 1.

³⁵ Ta divizija nije postojala na jugoslovenskom ratištu. Ona se borila na Zapadnom frontu, u rejonu Milhauza (Muelhouse). Bliže o njoj vidi *Odreer of Battle of the German Army*, str. 186. Ovde se, verovatno, mislilo na 162. pešadijsku diviziju zvanu »turkestanska«, ali ona nije prebacivana na front u Mađarskoj, već je ta jedinica čas angažovana u severnoj Italiji, čas u Sloveniji. Krajem novembra 1944. nalazila se kod La Specije, u Italiji.

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
5. DECEMBRA 1944. GLAVNIM ŠTABOVIMA I SAMOSTAL-
NIM KORPUSIMA U VEZI SA ODNOSIMA PREMA RATNIM
ZAROBLJENICIMA¹

5. XII

Sa svim zarobljenicima ima se postupiti po međunarodnom pravu. Za svako odstupanje od ovoga i kršenje mojih naređenja najstrožije ću postupati. Ratne zločince izvoditi pred vojne sudove.²

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3-10/8-1, k. 408-A: knjiga primljenih depeša Štaba 3. udarnog korpusa NOVJ.

Naređenje je dostavljeno svim glavnim štabovima i samostalnim korpusima; redakcija je odlučila da objavi naređenje koje je primio Štab 3. udarnog korpusa NOVJ.

² Vrhovni komandant NOV i POJ maršal Tito je u toku narodno-oslobodilačkog rata više puta skretao pažnju na pravilan postupak prema ratnim zarobljenicima, ukazujući na poštovanje Međunarodnog ratnog prava. Povod za ovo naređenje je bila jedna britanska intervencija u vezi s navodnim streljanjem nemačkih zarobljenika u jedinicama 2. udarnog korpusa NOVJ, što je Štab 2. korpusa u svojoj depeši od 7. decembra upućenoj Vrhovnom komandantu kategorički odbio kao izmišljotinu (AVII, reg. br. 9-22/4, k. 28).

SAGLASNOST VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
5. DECEMBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV ALBANIJE
ZA UČEŠĆE DVE ALBANSKE DIVIZIJE U ZAJEDNIČKIM
DEJSTVIMA NA PODRUČJU SANDŽAKA I CRNE GORE U
BORBI PROTIV NEMAČKIH JEDINICA¹

5. XII 44.

Molimo vas predajte G. 5. Albanije sledeću poruku:²

Rado primamo saradnju Vaših divizija za daljnje proganjanje Njemaca sa Balkana.³

Molimo vas da uputite vašu V diviziju, koja se sada nalazi na Kosovu u pravcu Kos. Mitrovice, Sjenice, Prijepolja i dalje za gonjenje Njemaca i presjecanja ostupnice⁴ (1 — 73).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 3-2/16, k. 27: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Depeša je upućena preko Vojne misije NOVJ u Albaniji.

³ Vrhovni komandant NOV i POJ predložio je 2. septembra 1944. Vrhovnom štabu NOV Albanije da uputi dve brigade za dejstva severno od reke Drima s jedinicama NOV i POJ na području Kosova i Metohije. Te brigade su bile iz sastava albanske 5. divizije. Potom je maršal Tito ponovo predložio 1. decembra 1944. da se na područje Crne Gore uputi još jedna albanska divizija, što je Vrhovni štab NOV Albanije prihvatio i preko Vojne misije NOVJ u Albaniji 5. decembra 1944. obavestio Vrhovni štab NOV i POJ o upućivanju 6. divizije NOV Albanije, pored već postojeće 5. divizije koja je dejstvovala na području Kosova i Metohije sa kosovsko-metohijskim brigadama. U vezi s tim depešama, Maršal je odgovorio ovom porukom.

Opširnije o tome vidi dok. br. 20 i 460 i AVII, reg. br. 3-1/17, k. 27: izveštaj Vojne misije NOVJ u Albaniji do 5. decembra 1944. o ostanku 5. divizije NOVA u Metohiji za nastavljanje zajedničkih borbi protiv nemačkog okupatora.

Odajući priznanje borbama albanskih jedinica na jugoslovenskom području, Maršal je na Trećem zasedanju AVNOJ-a 9. avgusta 1945, pored ostalog, rekao:

»Od okupatora razorena zemlja i osiromašen albanski narod po svojim žrtvama i doprinosu- u borbi zaslužio je najveće simpatije i svaku pomoć koju mu naši narodi mogu pružiti, tim više što su se neke albanske jedinice poslije oslobođenja Albanije pridružile našoj vojsci i zajednički se borile za istjerivanje okupatora iz Crne Gore i Sandžaka. Ova zajednička borba stvorila je nerazorive veze između Demokratske Albanije i Demokratske Federativne Jugoslavije« (Vladimir Dedijer, n. d., str. 79).

⁴ Bliže o dejstvima 5. divizije NOV Albanije u Sandžaku, vidi tom II, knj. 15, i grupu autora, *ORNJ 1941 — 1945*, knj. 2 (prvo izdanje), str. 403.

INFORMACIJA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 5. DECEMBRA 1944. OBLASNOM NARODNOOSLOBODILAC-KOM ODBORU O SLANJU POMOĆI U HRANI OD SAVEZNIKA¹

Br. 93 5. XII

Oblasnom N.[arodno] Oslobodilačkom] OJdboru I Dalmacije. Engl.[eska] vojna misija pre nekoliko dana stavila nam je na raspoloženje 7000 tona hrane. Mi smo odredili da se ta hrana prebaci u Split a Vicu Buljana² ovlastili da u naše ime tu hranu primi. Danas smo ponovo urgirali da se ta hrana što pre prebaci a vi sa svoje strane preduzmite potrebne mere. Hrana je data kao izvanredna pomoć od saveznič[kog] štaba.

BR. 469

POZIV VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 7. DECEMBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV ALBANIJE DA U BEOGRAD UPUTI VOJNE I POLITIČKE PREDSTAVNIKE RADI SKLAPANJA VOJNOG I PRIVREDNOG UGOVORA IZMEĐU DEMOKRATSKE ALBANIJE I DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE¹

7. decembar 1944.

Za Glavni štab Albanije

Situacija zahteva da nam što je moguće pre pošaljete vojničke i političke predstavnike radi utvrđivanja zajedničkog stava u novostvorenoj situaciji i bliže određivanje vojničkih i političkih zadataka. Imena predstavnika, kao i njihov dolazak treba držati u najvećoj tajnosti.²

Tito

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-2, k. 523: knjiga depeša Štaba 8. udarnog korpusa NOVJ.

² Vice Buljan je bio istaknuti komunist i revolucionar. Član je KPJ od 1934. Bio je 1940. izabran za predsednika »crvene opštine« u Sinju. U NOR-u učestvuje od 1941. Nosilac je brojnih odlikovanja. Umro je u 73. godini života 16. novembra 1978.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u A-CK SKJ, Fond CK KPJ, br. 1944/691.

² Prema zapisima dr Josipa Smodlake, poverenika za spoljne poslove NKOJ-a, tri albanska predstavnika bila su na večeri kod Maršala 24. decembra 1944, dok su 25. decembra počeli razgovori s članovima albanske delegacije, a 27. decembra je sastavljen nacrt ugovora. O tome vidi Josip Smodlaka, n. d., str. 228 i 229.

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
7. DECEMBRA 1944. PUKOVNIKU VEL.n STOJNICU, SEFU
VOJNE MISIJE NOVJ U ALBANIJI, DA SE HITNO JAVI U
BEOGRAD¹

7. decembar 1944.

Pukovnik Veljo Stojnić da najhitnije dođe u Beograd.²

Tito

BR. 471

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
8. DECEMBRA 1944. ŠTABU 8. UDARNOG KORPUSA NOVJ
ZA RASPORED SVOJIH JEDINICA U DALMACIJI I BLIŽOJ
POZADINI¹

Br. 1 8. XII

Izvršite ovakav raspored snaga: Štab korpusa u Knin, jedna najjača divizija na sektor Zadar — Benkovac, jedna divizija na sektoru — Šibenik, jedna divizija na sektoru Metković — Makarska — Široki Brijeg, gde treba da smeni hercegovačku brigadu, orijentišući deo snaga ka Mostaru, jedna divizija na sektoru Gračac—Otrić, s tim da sadejstvuje snagama XI korpusa na ovom sektoru. Raspored izvršite odmah. Hercegovačku brigadu kod Širokog Brijega smenite što pre i o tome nas izvestite.²

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u A-CK SK-J, fond CK KPJ, br. 1944/691.

² Pukovnik Stojnić je pošao sa aerodroma kod Tirane, gde se nalazio čekajući avion od 7. decembra 1944 (AVII, reg. br. 2-1/18, k. 27). Njegov dolazak u Beograd je, najverovatnije vezan za vojno-političke razgovore s predstavnicima Demokratske Albanije (vidi dok. br. 469).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-2, k. 523: knjiga depeša Štaba 8. udarnog korpusa NOVJ.

² Postupajući po ovom naređenju Vrhovnog komandanta, Štab 8. udarnog korpusa NOVJ izvestio je 11. decembra 1944. Vrhovni štab o pokretu jedinica: 19. divizije u rejon Zadar—Benkovac, 26. divizije ka odseku Split — Šibenik, 9. divizije ka Makarskoj i Metkoviću i 20. divizije prema Otriću i Gračacu. Osim toga, Vrhovni štab je 13. decembra obavestio da će 12. hercegovačka brigada biti smenjena kod Širokog Brijega, da će 20. divizija sadejstvovati s 1. korpusom i da će se Štab 3. korpusa od 16. decembra 1944. nalaziti u Kninu (AVII, reg. br. 12-2, k. 523).

ODOBRENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 8. DECEMBRA 1944. GRUPI BRITANSKIH VAZDUHOPLOVNIH STRUČNJAKA DA MOGU NA SEKTORU ZEMUNIKA IZVRŠITI IZBOR AERODROMA¹

Br. 2 8. XII

Odobrili smo Englezima da na sektoru Zemunika mogu organizovati privremena vazдушna letilišta. U cilju pronalaska ovih letilišta Englezi će uputiti 8. vazduhop.[lovnih] oficira i 12. pratilaca. Dozvolite rad ovim oficirima, s tim da sa njima obavezno odredite pratnju i drugove koji će pratiti njihov rad.

BR. 473

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 9. DECEMBRA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ ZA ORGANIZACIJU ODBRANE CELOKUPNOG OBALSKOG POJASA¹

9. XII

Br. 39. 7. XII. Vi trebate organdzovati i urediti ceo obalski pojas i njegove sektore. Obalske topove postaviti i urediti na važnim strateškim tačkama obale. Organizujte službu veze i javljanja duž cele obale".

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 12-2, k. 523: knjiga depeša Štaba 8. udarnog korpusa NOVJ.

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 8-1, k. 2076: knjiga depeša Štaba Mornarice NOVJ.
Depeša je poslata 7. decembra 1944.

BR. 493

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 9. DECEMBRA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPUSA NOVJ O DEJSTVIMA JEDINICA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO VOJVODINE¹

Gr. 63

Košta javlja da prebacuje 36. div.[iziju] preko Dunava da zauzme Vukovar,² a posle u zajednici sa 51. i Osijek. 36. div. zauzela Opatovac i Sot i nastupa ka Vukovaru.³ Izvidnice 51. div. doprle u predgrađe Osijeka i uspostavile vezu sa Osječkim odredom.

9. XII 1944.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 3-51/2, k. 372: knjiga depeša 1. proleterškog korpusa NOVJ.

² Odnosi se na forsiranje Dunava kod Opatovca od 5. vojvodanske brigade 36. NOU divizije ojačane 305. bataljonom mornaričke pešadije, 8. pešadijskim bataljonom 1. gardijskog utvrđenog rejona, 2. brigadom rečnih brodova Dunavske ratne flotile Crvene armije. Forsiranje je izvršeno 8. decembra 1944. dva kilometra uzvodno od Vukovara, ali je angažovanjem vrlo jakih nemačkih snaga jugoslovensko-sovjetski desant bio primoran da napusti obrazovani mostobran, posle teških borbi i gubitaka, 10. decembra 1944. Potpunije o tome, vidi Zbornik, tom 1, knj. 10, dok. br. 115 i Milovan Dželebdžić, *Borbe u Sremu u zimu 1944/1945. godine*, Vojnoistorijski glasnik br. 2, Beograd 1975, str. 9 — 55.

³ Reč je o dejstvima 3. vojvodanske brigade 36. NOU divizije koja se sa 305. samostalnim bataljonom mornaričke pešadije, 2. ešelonom desanta 1. gardijskog utvrđenog rejona s 2. brigadom rečnih brodova Dunavske ratne flotile i Pratećeg obalskog artiljerijskog odreda Crvene armije, 4. decembra iskrcala kod sela Opatovca. Međutim, napredovanje toga mešovitog jugoslovensko-sovjetskog desanta, u sadejstvu s jedinicama 68. streljačkog korpusa Crvene armije, zaustavljeno je ispred veoma branjenog nemačkog uporišta u s. Sotinu. Potpunije o tome, vidi Milovan Dželebdžić, n. čl., str. 35 — 36.

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
9. DECEMBRA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPUSA
NOVJ DA SE KOMANDANT KORPUSA JAVI U VRHOVNI
ŠTAB NOV i POJ¹

Neka Peko odmah dođe u Vrhovni štab.²

9. XII 1944.

B. 476

ZABRANA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 9.
DECEMBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ
ZA ČIŠĆENJE MINA U BOKI KOTORSKOJ I OSTALIM LU-
KAMA¹

67/44

Boku Kotorsku i Primorje na vašem sektoru treba držati
potrebnim snagama. Nedoovoljavamo čišćenje odbranbenih mi-
na iz Boke Kotorske i ostalih luka na vašem sektoru.²

9. XII 44. god
Nikšić

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3-51/2, k. 372: knjiga depeša 1. proleterskog korpusa NOVJ.

² Vrhovni komandant je pozvao komandanta 1. proleterskog korpusa general-lajtnanta Peka Dapčevića na referisanje u Vrhovni štab posle praktično zaustavljene decembarske ofanzive 1. proleterskog korpusa NOVJ i 68. streljačkog korpusa Crvene armije pred poslednjom nemačkom odbrambenom linijom na Sremskom frontu, tzv. *zelenom linijom*. Potpunije o tome, vidi Zbornik, tom I, knj. 10, dok. br. 156 i 165, tom XII, knj. 4, priloge br. 1 i 2: izvodi iz ratnih dnevnika komandi grupa armija »F« i »E« za decembar 1944; Milovan Dželebdžić, *Borbe u Šremu u zimu 1944/1945. godine*, Vojnoistorijski glasnik br. 2, Beograd 1975, str. 9 — 55.

Tom prilikom je najverovatnije, ugovorena i smena jedinica 1. proleterskog korpusa NOVJ severno od r. Bosuta od strane jedinica otečetvsenofrontovske 1. bugarske armije (vidi dok. br. 486).

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 16-15/1, k. 396: knjiga depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

² Ovo je odgovor Vrhovnog komandanta na postavljeno pitanje Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ od 3. decembra 1944. o odobrenju za čišćenje Boke Kotorske od mina sa britanskim čistačima mina (minolovcima.) O tome vidi AVII, reg. br. 9-6/4, k. 28.

Ova zabrana ponovljena je i 12. decembra 1944 (AVII, reg. bi. 16-17/1, k. 396).

BR. 477

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
10. DECEMBRA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ ZA ODR-
ŽAVANJE KOREKTNIH ODNOSA SA POSADAMA BRITAN-
SKIH RATNIH BRODOVA »DELHI« I »KOLOMBO«¹

10. XII

Br. 42 8. XII. Mi ćemo sa engleskom misijom urediti pitanje krstarice »Delhi« i »Kolombo« i o tome vas obavestiti. Održavajte korektne veze sa njima. Posadi dozvolite izlazak kao i prije.²

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 8-1, k. 2076.

Depeša je predata 8. decembra 1944, a zatim je usledilo još jedno naređenje Vrhovnog komandanta od 10. decembra u kome je ponovo na sličan, ali nešto širi, način podvučena odgovornost Štaba Mornarice NOVJ za pravilne i korektne odnose prema savezničkim posadama sa ratnih brodova (AVII, reg. br. 8-1; k. 2076).

² Ovo su intervencije Vrhovnog komandanta na nesporazume do kojih je dolazilo između saveznika i Štaba Mornarice, zbog čega su se saveznici preko svojih vojnih misija žalili Vrhovnom komandantu. Međutim, ni saveznici nisu poštovali postojeće propise o uplovljavanju i ponašanju posada posle iskrcavanja, što je dovodilo do nesporazuma zbog čega je Vrhovni komandant više puta intervenisao u decembru 1944. i januaru 1945. Potpunije o tome, vidi u knjizi depeša Štaba mornarice NOVJ, depeše za decembar 1944. i januar 1945. u AVII, reg. br. 8-1, k. 2076 i Jovan Vasiljević, *Jugoslovenska mornarica u oslobođenju zemlje*, Vojnoistorijski glasnik, br. 1, Beograd 1975, str. 217 — 227.

BR. 478

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
10. DECEMBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ
ZA PREGRUPISAVANJE SNAGA U BORBI PROTIV NEMAC-
KOG 21. BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA I RUŠENJE KO-
MUNIKACIJA, KAO I ZA POVLAČENJE BRITANSKIH AR-
TILJERIJSKIH JEDINICA S POLOŽAJA SEVERNO OD POD-
GORICE¹

69/223 d d d

1. — Vi i pored svih nastojanja nemožete sprečiti probija-
nje njemaca ka severu. Vi im samo usporavajte izvlačenje, a
sada je za nas vrlo važno da se oni što pre povuku. Pregrupišite
vaše snage i nastojte da što pre potisnete neprijatelja ka severu
i očistite Crnu Goru. U tome potiskivanju nastojte da otse-
čete i uništite pojedinih neprijateljskih kolona.²

2. — Štetno je i bezciljno zalaganje engleskih baterija se-
verno od Podgorice, i još više njihovo prebacivanje u Berane.
Prema tome to na pogodan način odbijte. Budite precizni u raz-
govoru sa Saveznicima. Ne pozivajte se na neka kategorička na-
ređenja Vrhovnog Štaba.

3. — Savezničke baterije iz Bileće i Splita povucite u
Dubrovnik. Za ovo saveznici nisu imali odobrenja. Sada te ba-
terije nisu potrebne tamo jer se neprijatelj povlači ka Sandžaku.

4. — Uopšte po završetku operacija u Crnoj Gori svu en-
glesku artileriju uputite u Dubrovnik.³

10. XII 1944. god.

Nikšić

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 16-16/1, k. 396: knjiga depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

² Ovu odluku Vrhovni komandant je doneo na osnovu uvida u situaciju i sopstvene procene jačine neprijateljskih snaga angažovanih oko proboja nemačkog 21. brdskog armijskog korpusa iz okruženja, i kako bi na taj način očuvao živu silu 2. udarnog korpusa u borbi protiv nadmoćnijeg neprijatelja posle angažovanja njegove 22. pešadijske divizije prema Mojkovcu (vidi dok. br. 456).

³ Potpunije o tome, vidi dok. br. 447.

BR. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
11. DECEMBRA 1944. ŠTABU 8. UDARNOG KORPUSA NOVJ
DA ODREDI OFICIRA ZA VEŽU SA BRITANSKOM GRUPOM
ODREĐENOM ZA PRONALAZENJE POGODNOG AERODRO-
MA KOD ZEMUNIKA¹

11. XII

Br. 4.

Odobrio sam dolazak na teritoriju Vašeg Korpusa 60 britan. vojnika od kojih su 28 oficira da u oblasti Zemunika pro-
nađu pogodan teren za privremeni aerodrom i osmatračnicu.
Odredite oficire za vezu sa njima.²

BR. 480

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
12. DECEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKE-
DONIJE O ZABRANI POVRATKA GRČKIH PARTIZANSKIH
JEDINICA IZ MAKEDONIJE U GRČKU¹

12. XII

Niukom slučaju ne smete dozvoliti da makedonska brigada
iz Grčke pređe natrag u Grčku. To bi bio međunarodni skandal
u ovo vrijeme. Snosite svu odgovornost za to.² (10 — 41).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 12-2, k. 523: knjiga depeša Štaba 8. udarnog korpusa NOVJ.

² Ovim naređenjem Vrhovni komandant je izmenio svoje naređe-
nje od 8. decembra 1944. kojim je odobrio rad 8 oficira i 12 pratilaca
na izboru letilišta na sektoru Zemunika (AVII, reg. br. 12-2, k. 523).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 9-7/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

BR. 481

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 14. DECEMBRA 1944. ŠTABU 3. UDARNOG KORPUSA NOVJ ZA PREDUZIMANJE ORGANIZACIONIH MERA ZA POPUNU JEDINICA KORPUSA SA 10.000 REGRUTA IZ SRBIJE¹

14. XII

Za popunu vašeg korpusa odredili smo deset hiljada srpskih regruta. Ljudstvo će po grupama pristizati pravcem Valjevo — Zvornik. Izvršite sve organizacione pripreme za prihvatanje ljudstva.

BR. 482

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 14. DECEMBRA 1944. ŠTABU 3. UDARNOG KORPUSA NOVJ DA NE VRŠI PREBACIVANJE RANJENIKA SA OPERATIVNOG PODRUČJA KORPUSA ZBOG TEŠKIH BORBI U DOLINI REKE DRINE¹

14. XII

Požega je pala i borbe se vode oko Užica. Padom Užica za Nemce prestaju biti važne komunikacije u dolini Drine sa kojim vi još sada trebate ovladati u sadejstvu s Kočom. Ne smije se dozvoliti Nemcima da se izvlače ka Brčkom već ih primorati da odstupaju ka Sarajevu. Zbog ove situacije nije potrebno preporučiti ranjenike avionima s vašeg sektora.²

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 3-11/8-1, k. 408-A: knjiga depeša Štaba 3. udarnog korpusa NOVJ.

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 3-11/8-1, k. 408-A: knjiga depeša Štaba 3. udarnog korpusa NOVJ.

² To je odgovor Vrhovnog komandanta na predlog Štaba 3. korpusa od 11. decembra 1944. u vezi s prebacivanjem 200 teških ranjenika sa aerodroma u Osmacima (Zbornik, tom IV, knj. 31, dok. br. 146).

Štab 3. udarnog korpusa NOVJ uputio je ovaj zahtev u vreme kada su se ponovo rasplamsale teške borbe u dolini reke Drine s nemačkim jedinicama koje su se povlačile od Užica, preko Rogačice, Zvornika prema Bijeljini i Brčkom i dalje u Srem ili prema reci Dravi i s četnicima na pravcu Sokolovići — Vlasenica radi proboja prema Tuzli. Opširnije o tome, vidi Zbornik, tom IV, knj. 31, dok. br. 146.

BR.. 190

NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 17. DECEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE O POSTAVLJENJIMA U VIŠEM VOJNOM SUDU GLAVNOG ŠTABA SLOVENIJE I VOJNOM SUDU 7. UDARNOG KORPUSA NOVJ¹

N A R E D B A

VRHOVNOG KOMANDANTA NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE
. za 17. decembar 1944. god.

Pošto je major Tominšek dr Teodor dosadašnji načelnik Vojno-sudskog odeljenja i član veća Višeg vojnog suda kod Glavnog štaba NOV i PO Slovenije premešten na rad u Vojno-sudsko odeljenje Vrhovnog štaba NOV i POJ, to na osnovu čl. 7 i 19 Uredbe o vojnim sudovima od 24. V. 1944. g.²

P O S T A V L J A M :

1. — Za člana Veća Višeg vojnog suda kod Glavnog štaba NOV i PO Slovenije majora SIMČIĆ MARJANA, dosadašnjeg predsednika Vojnog suda VII korpusa NOVJ.

2. — Za predsednika Vojnog suda VII Korpusa NOVJ potporučnika BOGARAJ MIRKA, dosadašnjeg sekretara tog suda.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VRHOVNI KOMANDANT
NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

Maršal Jugoslavije,

Tito

DOSTAVLJENO:

- Glavnom, štabu NOV i PO Slovenije,
- Sudskom odeljenju Vrhovnog štaba.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 10-7, k. 15-A.

² Opširnije o toj uredbi o vojnim sudovima od 24. maja 1944, vidi AVII, reg. br. 7-68/1, k. 15-A.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
17. DECEMBRA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPUSA
NOVJ ZA POSTUPAK PO DIREKTIVI MARŠALA TOLBU-
HINA, KOMANDANTA 3. UKRAJINSKOG FRONTA CRVENE
ARMIJE¹

Gr. 26

Postupite prema izdatoj direktivi maršala Tolbuhina. Iz-
vestite nas kad primite novi sektor.²

17. XII 1944. ;

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 3-53/2, k. 372: knjiga depeša 1. proleterskog korpusa NOVJ.

² Na ovaj način je Vrhovni komandant NOV i POJ odgovorio na depešu Štaba 1. proleterskog korpusa NOVJ od 16. decembra 1944 sledeće sadržine:

»Bugarska armija dobila naređenje od maršala Tolbuhina da nas smeni severno od Bosuta. Mi i ruski korpus nismo dobili naređenje za to. Molimo hitno odgovorite treba li smenu izvršiti« (AVII, reg. br. 10-21/17, k. 28).

Naime, posle završetka decembarske ofanzive 1. proleterskog korpusa NOVJ i 68. streljačkog korpusa Crvene armije sredinom decembra 1944. na Sremskom frontu, komandant 3. ukrajinskog fronta Crvene armije doneo je odluku da se izvrši smena 68. streljačkog korpusa od otečestvenofrontovske 1. bugarske armije na Sremskom frontu, dok je 68. korpus izvučen na front, u Mađarsku.

Prva bugarska armija, čije se formiranje završavalo u istočnom Sremu i delu Bačke, sa svojih 5 divizija i oko 100.000 vojnika trebalo je da bude jaka ofanzivna grupacija na Sremskom frontu. Međutim, zbog svog starešinskog i boračkog sastava ona dobijene zadatke nije mogla da izvrši, pa je na Sremskom frontu angažovala samo svoju 3. i 8. diviziju, što nije bilo dovoljno da se izvrši proboj nemačkih odbrambenih položaja na *zelenoj liniji*, na pravcima koji su na odseku fronta 1. bugarske armije vodili prema Vukovaru. Potpunije o tome vidi dok. br. 486; Zbornik, tom I, knj. 10, dok. br. 139 i 165; *Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941 — 1945*, knj. 2 (prvo izdanje), str. 507; Zbornik, tom XII, knj. 4, dok. br. 185 i prilozi 1 i 2 za decembar 1944.

BR. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
18. DECEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVAT-
SKE ZA DRŽANJE DEFANZIVNE TAKTIKE NA OPERATIV-
NOM PODRUČJU HRVATSKE¹

18. XII

Sve divizije VIII korpusa dobile su od nas zadatak. Celi VIII korpus mora da zaposedne oslobođenu dalmatinsku obalu. Nikakvih jedinica, ni pješadijskih ni tehničkih, za sada ne možemo dati za operacije u Lici. Držite se više defanzivne taktike, dok se front više ne približi.²

56—67.

BR. 486

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
18. DECEMBRA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPUSA
NOVJ ZA SMENU JEDINICAMA OTECESTVENOFRONTOV-
SKE 1. BUGARSKE ARMIIJE NA DELU SREMSKOG FRONTA
SEVERNO OD R. BOSUTA¹

Br. 39

Predajte ugovoreni sektor Prvoj bugarskoj armiji kako smo se ranije dogovorili sa njihovim načelnikom štaba.² Izvestite nas kada primite novi sektor.³

18. XII 1944.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 11-10/6, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² To naređenje za raspored 8. udarnog korpusa je izdao Vrhovni komandant 8. decembra 1944. s kojim je izvršio raspored njegovih jedinica u Dalmaciji i priobalnom području od Makarske do Knina. Opširnije o tome, vidi AVII, reg. br. 12-2, k. 523.

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3-53/2, k. 372: knjiga depeša 1. proleterskog korpusa NOVJ.

² Bliže o tome, vidi dok. br. 475.

³ Smena jedinica je izvršena 18/19. decembra 1944. Opširnije o tome, vidi Zbornik, tom I, knj. 10, dok. br. 165.

K P

BR. 487

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
18. DECEMBRA 1944. ZA STAVLJANJE 3. UDARNOG KOR-
PUSA NOVJ POD KOMANDU JUŽNE OPERATIVNE GRUPE
DIVIZIJA¹

18. XII

Vi se stavljate u operativnom pogledu pod štab Druge armije gen. Koče Popovića.² Vi ćete i dalje ostati na dosadašnjem sektoru do daljnjeg naređenja.³ Nastojte upućeno ljudstvo za popunu što pre primiti i pravilno oformiti jedinice.⁴

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 3-11/8-1, k. 408-A: knjiga depeša Štaba 3. udarnog korpusa NOVJ,

² Druga armija NOVJ formirana je zvanično 1. januara 1945 (Zbornik, tom XI, knj. 2, dok. br. 1). Ovde je verovatno bila greška, jer je u to vreme na drinskom frontu dejstvovala Južna operativna grupa divizija, na što se najverovatnije i mislilo (Zbornik, tom IV, knj. 31, dok. br. 651.

³ Potpunije o sektoru gde su se borile jedinice 3. korpusa, vidi Zbornik, tom IV, knj. 31, dok. br. 146.

⁴ Bliže o tome, vidi dok. br. 481.

BR.. 190

NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 18.
DECEMBRA 1944. ZA POSTAVLJENJE NOVOG POLITIČ-
KOG KOMESARA 11. NOU DIVIZIJE¹

N A R E D B A

VRHOVNOG KOMANDANTA NARODNOOSLOBODILAČKE
VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE
za 18. decembar 1944. god.

Po ukazanoj potrebi službe

P O S T A V L J A M

za političkog komesara XI NOU divizije druga ČASLAVA
BOŽOVICA, dosadanjeg rukovodioca politodjela VI NOU di-
vizije.

Dosadašnji komesar XI NOU divizije drug BLAŽO ĐURI-
ČIĆ stavlja se na raspoloženje Vrhovnom štabu NOV i POJ.²

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

DOSTAVLJENO:

- Štabu XI divizije i
- Personalnom odeljenju V.Š.

VRHOVNI KOMANDANT
NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

Maršal Jugoslavije

Tito

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 51-1, k. 15-A.
- Blažo Đuručić je naredbom Vrhovnog komandanta od 23. de-
ce'mbra 1944. postavljen za političkog komesara 3. udarnog korpusa
NOVJ (vidi dok. br. 496).

BR.. 190

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
19. DECEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVAT-
SKE ZA UPUĆIVANJE MAĐARSKOG PARTIZANSKOG BA-
TALJONA »SANDOR PETEFI« IZ SASTAVA 6. UDARNOG
KORPUSA GLAVNOM ŠTABU NOV I PO VOJVODINE¹

OD V.S. Mađarski bat. »Petefi« iz sastava 6. korp.[usa]
uputite GŠ Vojvodine.²

19. XII 1944.

Br. 61

BR. 490

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
19. DECEMBRA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPUSA
NOVJ ZA DOLAZAK KOMANDANTA KORPUSA U VRHOV-
NI ŠTAB NOV I POJ¹

Gr. 9

Neka Peko odmah dođe ovamo.²

19. XII 1944.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 3-22/1, k. 119-4: knjiga depeša Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.

² Bliže o razlozima upućivanja Bataljona »Šandor Petefi« Glavnom štabu NOV i PO Vojvodine, vidi dok. br. 459.

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3-54/2, k. 372: knjiga depeša 1. proleterskog korpusa NOVJ.

² Ovaj poziv je usledio zbog prisustva otečestvenofrontovske 1. bugarske armije na Sremskom frontu i rokiranja 1. proleterskog korpusa na slabiji komunikacijski pravac južno od reke Bosuta, kao i zbog otpočinjanja kratkotrajnih zajedničkih jugoslovensko-bugarskih dejstava na Sremskom frontu u kojima bugarske jedinice nisu imale uspeha, dok je teret borbi na sebe primio 1. proleterski korpus (vidi dok. br. 506 i Zbornik, tom I, knj. 10, dok. br. 165 i tom XII, knj. 4, prilozi 1 i 2, deo dnevnika komandi grupa armija »F« i »E« za decembar 1944).

BR.. 190

ČESTITKA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 21.
DECEMBRA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKE BRIGADE PO-
VODOM TROGODISNJICE FORMIRANJA¹

Povodom trogodišnjice osnivanja slavne I ProleTERSke Bri-
gade izražavam svoje tople čestitke i veliku zahvalnost borcima,
podoficirima i oficirima za vanredno junaštvo, upornost i požrt-
vovanost u borbi za oslobođenje naše napaćene zemlje, u borbi
i radu za stvaranje bratstva i jedinstva naroda Jugoslavije.

Prije tri godine ujedinjeni su junački šumadijski i crno-
gorski partizani u I proleTERSkoj brigadi u malenom mjestu
Rudu. Tu se I ProleTERSka rodila, tu je dobila svoje borbeno kr-
štenje razbivši ujedinjene italijanske fašiste i četnike Mihailo-
vića.

Neizmjerne dug, trnovit, krvav, ali slavan put ima I Pro-
leTERSka brigada. Mrtva tijela boraca vaše Brigade pokrila su
mnoga bojišta u Bosni, Hercegovini, Crnoj Gori, Dalmaciji, u
Srbiji, ali iz njihove krvi niče bratstvo i jedinstvo, niče novi
život jedne srećne, nove Jugoslavije.

Mjesta mnogih palih sinova Šumadije i Crne Gore iz I Pro-
leTERSke Brigade popunili su sinovi junačke Bosne, Like, Dal-
macije itd. Danas I ProleTERSka Brigada pretstavlja simbol brat-
stva i jedinstva u borbi za oslobođenje naše zemlje i stvaranje
naše slavne Narodno-oslobodilačke Vojske.

Neka je vječna slava junacima I ProleTERSke Brigade koji
su dali svoje živote za slobodu i sreću svojih naroda.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU! .

21. XII 1944,

VRHOVNI KOMANDANT
NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE
Tito

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br.
10-1/13, k. 26.

² Te reci (Poslati depešom) dopisao je maršal Tito mastilom i la-
tinicom.

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ
OD 22. DECEMBRA 1944. VICKU KRSTULOVICU O UPUĆI-
VANJU HRANE DALMACIJI I TEŠKOĆAMA KOJE PRAVE
SAVEZNICI¹**

22. XII

Br. 47 21. XII. Za Vicka Krstulovića-
Preduzimamo sve da se Dalmaciji pomogne.³ Saveznici očito sabotiraju po tome, pronalaze razne izgovore. Juče su saopštili da je Štab Mornarice sprečio dolazak sav. oficira koji su trebali dovesti 500 tona hrane. Javite u čemu je stvar. U Vojvodini imamo velike količine i čim budu putevi oslobođeni slaćemo za Dalmaciju. Preduzmite i vi mere za transport te hrane.⁴

Tito

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 8-1, k. 2076: knjiga depeša Štaba Mornarice NOVJ.

² Bio je sekretar Jedinštenog narodnooslobodilačkog fronta za Dalmaciju.

³ U Dalmaciji je u jesen i zimu 1944/45. vladala velika glad zbog pomanjkanja životnih namirnica, pa je tako prema izveštaju Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju samo od 15. do 30. novembra 1944. umrlo od gladi 611 ljudi (AVII, mikrofilm CK KPH, r. 45, s. 53—72: izveštaj OK KPH za Dalmaciju od 30. novembra 1944).

Zbog takve situacije 10. decembra 1944. održana je sednica Izvršnog odbora Jedinštenog narodnooslobodilačkog fronta Hrvatske za ukazivanje pomoći u hrani Dalmaciji u kojoj je od aprila 1941. do 10. decembra 1944. umrlo od gladi 7.941 lice. Na sednici je konstatovano da je taj broj u porastu, pa je zbog toga formirana komisija za pomoć Dalmaciji, dok je u svim krajevima Hrvatske pokrenuta akcija za upućivanje hrane najugroženijim krajevima (»Borba« od 11. decembra 1944, str. 2).

⁴ Postupajući po traženju Vrhovnog komandanta za dostavljanje objašnjenja o sprečavanju dolaska savezničkih oficira koji su trebali doneti 500 t hrane, Štab Mornarice NOVJ, u odsutnosti Vicka Krstulovića, dostavio je istoga dana (22. decembra u 17.30 čas.) izveštaj Vrhovnom komandantu u kome ga je obavestio sledeće:

»Za maršala Tita, Vicko Krstulović otputovao 1. XII iz Dalmacije na novu dužnost. Najavljeni oficiri za predaju 500 tona hrane stigli 19. XII sa tri vojnika. Postupak Š[taba] M[ornarice] i ostalih ustanova prema njima potpuno korektan. Vice Buljan i nekoliko drugova sa tim oficirima imali dva sastanka i 20. XII u njihovu čast priredili večeru, na kojoj bili, uz spomenute, major Vinter, kap. Pavel i Skot. Puk. Easter na večeri održao govor obećavajući da će učini sve da što prije i što više hrane stigne u Jugosl. Brod sa hranom koji je trebao stići 21. XII po izjavi Engleza zadržan u Manferdoniji zbog slabog vremena. Oficiri za predaju hrane stanuju u Splitu i sa njima se postupa pažljivo« (AVII, reg. br. 8-1, k. 2076).

BR. 493

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
23. DECEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SRBIJE
ZA ČIŠĆENJE TERENA OD ZAOSTALIH KOLABORACIO-
NISTIČKIH GRUPA¹

23. XII 44.

Vaše divizije na teritoriji Srbije treba da potpomognu mještanske jedinice u čišćenju terena i razbijanju bandi. Nemojte dozvoliti da se tamo bande koncentrišu (29—42).

BR. 494

NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 23.
DECEMBRA 1944. O POSTAVLJENJU POLITIČKOG KOMESARA
GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SRBIJE¹

N A R E D B A

VRHOVNOG KOMANDANTA NARODNOOSLOBODILAČKE
VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE
za 23. decembar 1944.

Po ukazanoj potrebi službe,

P O S T A V L J A M

za političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Srbije
druga VOJA KOVAČEVIĆA, dosadašnjeg političkog komesara
29 NOU divizije.

Dosadašnji vršilac dužnosti političkog komesara Glavnog
štaba NOV i PO Srbije drug MILOSAV MILOŠAVLJEVIĆ sta-
vlja se na raspoloženje Vrhovnom štabu NOV i POJ.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

DOSTAVLJENO:

- *Glavnom štabu* NOV i PO Srbije i
- Personalnom odeljenju VŠ.

VRHOVNI KOMANDANT
NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

Maršal Jugoslavije,
Tito

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. 'or 9-8/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 53-1, k 15-A.

BR. 495

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
23. DECEMBRA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ O ODO-
BRENJU GRUPI »SKOT« ZA PRIJEM MATERIJALA U
SPLITSKOJ LUCI'**

Br. 50.

23. XII

Štabu mornarice, grupi Skot, koja ima zadatak za prijem različitog ratnog materijala u Splitskoj luci, odobrio sam boravak.

BR. 496

**NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 23.
DECEMBRA 1944. O POSTAVLJENJU POLITIČKOG KOME-
SARA 3. UDARNOG KORPUSA NOVJ¹**

N A R E D B A

VRHOVNOG KOMANDANTA NARODNOOSLOBODILAČKE
VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE
za 23. decembar 1944. god.

Po ukazanoj potrebi službe,

P O S T A V L J A M

za političkog komesara III NOU korpusa druga BLAŽA
DURIČIĆA, dosadašnjeg političkog komesara 11. NOU divizije.²

Dosadašnji komesar III NOU korpusa drug DANE OLBI-
NA stavlja se na raspoloženje Vrhovnom štabu NOV i POJ.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M.P.

DOSTAVLJENO:

- III NOU Korpusu i
- Personalnom odjeljenju VŠ.

VRHOVNI KOMANDANT
NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

Maršal Jugoslavije

Tito

¹ Original depeše (pisane mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 8-1, k. 2076: knjiga depeša Štaba Mornarice NOVJ.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg.'br. 52-1, k. 15-A.

BR. 497

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
25. DECEMBRA 1944. ZA FORMIRANJE DOPUNSKIH BRI-
GADA¹**

VRHOVNISTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE
VOJSKE I PARTIZANSKIH
ODREDA JUGOSLAVIJE

Str. Pov. br. 106
25. decembra 1944.

P R E P I S! ČUVATI STALNO

Da bi se obezbedila pravilna, sigurna i neposredna popuna operativnih jedinica, potrebnim brojem novog ljudstva, dole navedeni štabovi formiraće dopunske brigade — odnosno bataljone po sledećem:

I

Glavni štab Srbije:

1. — za potrebe popune ljudstvom I armije² jednu dopunsku brigadu sastava pet bataljona (za svaku diviziju po jedan). Sjedište brigade u Valjevu.

2. — za potrebe popune ljudstvom II armije jednu dopunsku brigadu sastava pet bataljona (za svaku diviziju po jedan). Sjedište brigade u Valjevu.

3. — za potrebe popune svojih jedinica jednu dopunsku brigadu sastava pet bataljona (za svaku diviziju po jedan). Sjedište brigade u Kragujevcu.

Vojna uprava za Vojvodinu:

— za potrebe popune XII korpusa jednu dopunsku brigadu, sastava tri bataljona. Sjedište brigade u Somboru.

Glavni Štab- Makedonije:

— za potrebe popune svojih jedinica jednu dopunsku brigadu sastava pet bataljona, sa sjedištem u Skoplju.

¹ Prepis originala (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg, br. 22-1, k. 15.

² Armije NOVJ zvanično su formirane 1. januara 1945. Potpunije o njihovom formiranju, vidi Zbornik, tom XI, knj. 1, 2 i 3, dok. br. 1.

w

V korpus:

— Formirati jednu dopunsku brigadu u kojoj će biti sakupljeno za obuku ljudstvo iz sve Bosne i Hercegovine.

II

Jačina dopunskih brigada može da bude do 6.000, a bataljona do 2.000 ljudi.

III

Pitanje potrebnog broja kadrova za formiranje dopunskih brigada za potrebe I i II armije rešiće Glavni štab Srbije. Štabovi I i II armije za ove dužnosti dodeliće Glavnom štabu Srbije potreban broj drugova: invalida, starijih, ranjavanih i bolešljivih, koji kao takvi ne mogu upotrebiti za rukovodioce u operativnim jedinicama.

Vojna uprava Vojvodine za pomoć ustarešinskom kadru obratiće se XII korpusu.

Za ovu svrhu mogu se upotrebiti i ispravni oficiri bivše jugoslovenske vojske, u kom će cilju Glavni štab Srbije stupiti u vezu sa OZNOM.

I i II armija i XII korpus izvestiće nas posebnim aktom koliko su oficira uputili za formiranje ovih brigada.

Ako I i II armija i XII korpus, već imaju ovakvih dopunskih formacija, onda ih predati Glavnom štabu Srbije odnosno Vojnoj upravi Vojvodine, u kom cilju stupiti sa njima u vezu. Od sada na dalje armije će redovno preko Vrhovnog štaba blagovremeno tražiti popunu svojih jedinica.

IV

Štabovi će pristupiti odmah svim merama za formiranje dopunskih brigada odnosno bataljona i preduzeti potrebno za smeštaj, ishranu i obuku ljudstva.

V

Sa ljudstvom dopunskih brigada izvoditi redovno obuku, tako da prilikom upućivanja za popunu operativnih jedinica ljudstvo bude potpuno osposobljeno za boračke dužnosti.

Pored toga ove formacije treba osposobiti i za rešavanje samostalnih horbenih zadataka.

Štabovi brigada odnosno bataljona ostaju kao stalne formacije i onda kad se ovo ljudstvo uputi za popunu operativnih jedinica.

Za naoružanje dopunskih brigada koristiti starije trofejno oružje, koje nije potrebno operativnim jedinicama.

Stab I i II armije i XII korpusa predaće Glavnom štabu Srbije, odnosno Vojnoj upravi za Vojvodinu za naoružanje dopunskih brigada sve raspoloživo trofejno oružje, koje nije u upotrebi.

Same jedinice upućivaće u ove dopunske brigade sve ono ljudstvo koje treba prethodnu obuku.

VI

Rad na formiranju dopunskih brigada odnosno bataljona završiti najdalje do 15 januara 1945. g., kada mi podnijeti pismeni izveštaj o formiranju, jačini i sastavu ovih formacija.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VRHOVNI KOMANDANT NOV I POJ
Maršal Jugoslavije
Tito s.r.

DOSTAVLJENO:

- Glavnom štabu Srbije i Makedonije
- Štabovima I i II armije i XII korpusa
- Vojnoj upravi Vojvodine i
- Načelniku OZNE.

Da je prepis veran originalu t v r d i

29. decembra 1944. g.

M. P.

ŠEF KABINETA
Major
Omer M. Gluhić

BR. 498

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
25. DECEMBRA 1944. O DODELJIVANJU ODLIKOVANJA
SANITETSKOM OSOBLJU¹**

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE
VOJSKE I PARTIZANSKIH
ODREDA JUGOSLAVIJE

Br. 112

25. XII 1944. god.

Oficiri i borci NOV i POJ pokazuju veliku hrabrost i junaštvo oslobađajući svoju zemlju i svoj narod od fašističkih okupatora. Zajedno sa njima junački se bore i naši bolničari i nosioci ranjenika, koji pod najžešćom neprijateljskom vatrom pružaju prvu pomoć oficirima i borcima i iznose ih sa bojišta. Pružiti na vreme prvu pomoć, i na vreme izneti ranjenika sa bojišta do prvog previjališta, to često znači spasti njegov život, a zatim, ubrzati ozdravljenje i povratak borca u jedinicu, što povećava borbeni kapacitet naše vojske.

U cilju usavršavanja organizacije iznošenja ranjenika sa bojnog polja za vreme bitaka i u cilju davanja potstreka bolničarima i nosiocima ranjenika

Naređujem:

I. Za pružanje prve pomoći oficirima i vojnicima i iznošenje istih sa njihovim oružjem s bojnog polja pod neprijateljskom vatrom bolničari i nosioci ranjenika da se nagrade:

1) Za iznošenje 10 ranjenika sa njihovim oružjem sa bojnog polja pod neprijateljskom vatrom — MEDALJOM ZA HRABROST.

2) Za iznošenje 25 ranjenika sa njihovim oružjem sa bojnog polja pod neprijateljskom vatrom — ORDENOM ZA HRABROST.

3) Za iznošenje 40 ranjenika sa njihovim oružjem sa bojnog polja pod neprijateljskom vatrom — ORDENOM PARTIZANSKE ZVEZDE III STEPENA.

II. Nagrade izdavati na predlog referenta saniteta brigade ili komandant mediko-sanitetskog bataljona, koji će proveravati

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br, 12-6, k. 15-A.

i registrovati iznošenje ranjenika sa njihovim oružjem sa bojnog polja pod neprijateljskom vatrom.

III. Naredbu saopštiti svim borcima, komandirima i politkomesarima NOV i POJ.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M.P.

VRHOVNI KOMANDANT NOV I POJ
MARŠAL JUGOSLAVIJE
Tito

BR. 499

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
25. DECEMBRA 1944. U VEZI S POJAVOM SAMORANJAVANJA I
SIMULIRANJA BOLESTI KOD POJEDINIH PRIPADNIKA
NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE¹**

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE
VOJSKE I PARTIZANSKIH
ODREDA JUGOSLAVIJE

Pov. br. 111

25. XII 1944. god.

*GLAVNIM ŠTABOVIMA
ŠTABOVIMA KORPUSA
KOMANDANTU VOJNE UPRAVE ZA B.B.B.
ŠTABU JUŽNE OPERATIVNE GRUPE
KOMANDANTU GRADA BEOGRADA
NAČELNIKU SOVŠ-a
NAČELNIKU SUDSKOG ODELJENJA V.Š.*

U vezi sa mobilisanjem u redove NOV Jugoslavije novih kontingenata boraca sve češće se pojavljuju slučajevi simulacije i samoranjavanje u cilju izbegavanja vojne obaveze. Daljnje širenje ove pojave pretilo opadanjem discipline u vojsci i slabljenjem njene borbene sposobnosti.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 44-2/1, k. 15-A.

Međutim komandni kadar, sudski i medicinski radnici prelaze preko ove — za našu vojsku nedostojne pojave — i ne preduzimaju nikakve mere u cilju pronalaženja krivaca, i još manje u cilju njihovog kažnjavanja.

Prisustvo simulanata i vojnika sa namerno nanesenim povredama koji nisu kao takvi obeleženi, stvara nezdravu atmosferu u bolnicama budući da baš ovi elementi najčešće postaju prekršitelji vojne discipline i poretka u sanitetskim ustanovama.

Vrlo često ovi simulanti, zahvaljujući svojoj aktivnosti i sposobnosti pretvaranja, uživaju u bolnicama više pažnje i veće udobnosti, nego ranjeni borci, koji su časno prolili svoju krv za otadžbinu.

N a r e đ u j e m :

1) Komandantima jedinica, radnicima sudske i medicinske struke da svaki slučaj ranjavanja, koje nije nastalo u borbi, podvrgnu temeljnom ispitivanju, kako obzirom na okolnost, pod kojima se desila povreda, tako i sa gledišta medicinskog. U slučajevima dokazanog samoranjavanja povlačiti krivce na sudsku odgovornost po zakonima ratnog doba. U slučajevima ratnih povreda sa sumnjivom lokalizacijom ili sumnjivog izgleda takođe vršiti detaljnu istragu na osnovu prijave sanitetskih radnika sa odgovarajućim posledicama. Lica koja u ratnim prilikama sa predumišljajem nanese sebi povrede, podležu surovoj kazni.

2) Pošto pitanje pravilne dijagnoze samoranjavanja ima ne samo medicinsko, već i veliko političko značenje, bilo bi jednako opasno ne prepoznati i namernu povredu, kao i okriviti za to ispravnog borca. Stoga je u svakom konkretnom slučaju potrebno rukovoditi se ne pretpostavkama, već strogo proverenim podacima i autoritativno obrazloženim medicinskim zaključcima. U pronalaženju samoranjavanja sanitetski radnici ne treba da pribegavaju metodama istražnih vlasti, već moraju da se u svojim zaključcima rukovode isključivo okolnostima, pod kojima je došlo do ranjavanja kao i karakterom rane.

3) O svakom ustanovljenom slučaju samoranjavanja izveštavati nadležnim putem.

4) Načelnik Sanitetskog odeljenja i Načelnik Sudskog odeljenja V.S. izdaće svaki po svojoj liniji odgovarajuće direktive.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

**VRHOVNI KOMANDANT
MARŠAL JUGOSLAVIJE**

Tito

BR. 514

**UPUTSTVO CENZORA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD
26. DECEMBRA 1944. O RADU VOJNIH CENZORA¹**

CENZURA
VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ
26. XII 1944.

Na oslobođenoj teritoriji organizuje se poštanski saobraćaj. Za pisma privatnih lica uvedene su poštanske takse i porto-marke. Isto tako uvedena je i vojna cenzura pošte. Da bi se olakšao rad vojnim cenzorima i samim poštama pri prenošenju vojničkih pisama, potrebno je:

1. — Da štabovi i vojne vlasti u pozadini stavljaju svoj pečat na pisma svojih vojnika. Pečat treba stavljati čitko i na vidnom mjestu. Samo pisma snabdjevena pečatom oslobođena su redovne i porto-takse i dostavljače se bez zadržavanja.

2. — Da vojni cenzori u samoj jedinici — postavljeni po propisima Uredbe o vojnoj cenzuri — vrše cenzuru vojničkih pisama. Takva cenzurisana pisma, snabdjevena pečatom cenzora — neće se zadržavati na poštama radi cenzure.

3. — Sa ovim treba upoznati najhitnije sve jedinice na vašem području, kako bi se time poboljšao i ubrzao naš poštanski saobraćaj.

4. — Isto tako, treba sa ovim pismom upoznati i sve vojne cenzore na poštama vašeg područja.

Sadržinom ovoga pisma poznata je i Glavna uprava pošta, telegrafa i telefona koja će sa svoje strane dati saobrazna uputstva poštanskim službenicima.

Prilog: prepis Uredbe o vojnoj cenzuri.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

CENZOR
Vrhovnog Štaba NOV i POJ

Da je prepis vjeran svome originalu ovjerava:

M. P.

Za Stab
Načelnik-Potpukovnik
Drago Đukanović, s.r.

¹ Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 13-17, k. 1737.

Prepis je sačinjen u Štabu 29. NOU divizije.

Da je prepis vjeran svome originalu ovjerava:

M.P.

Zamjenik
Komandanta XXIX Ud. Divizije
kapetan,
Nik. Vidačić, s.r.

Da je prepis vjeran svome originalu ovjerava:

M.P.

Za Komandu,
Komandant-kapetan,
Vlado V.

BR. 501

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
26. DECEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVAT-
SKE ZA ZABRANU BOMBARDOVANJA NEPOSREDNE BLI-
ZINE ZAGREBA¹**

OD. V.Š. Nekoliko naših gradova bez neke naročite vojničke koristi upropašćeni su od strane savezničke avijacije. Zabraniujemo bombardovanje neposredne blizine Zagreba. Sporazumite se sa njima da bombarduju komunikacije kuda se kreću nepr. jedinice, pa i manja mjesta gdje su po vašim pouzdanim informacijama jače nepr. koncentracije.²

26. XII 1944..

Br. 76

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 3-24/1, k. 119-4: knjiga depeša Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.

² Glavni štab NOV i PO Hrvatske, postupajući po ovom naređenju Vrhovnog komandanta/ izdao je 28. decembra 1944. Štabu 4. udarnog korpusa naređenja da se zabrani bombardovanje gradova i da se od savezničkih misija traži bombardovanje komunikacija i manjih mesta, pod uslovom da se raspoláže pouzdanim podacima o koncentraciji neprijateljskih snaga (Zbornik, tom V, knj. 36, str. 560).

BR. 495

ZAHTEV PREDSEDNIKA NACIONALNOG KOMITETA OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE OD 27. DECEMBRA 1944. DR IVANU ŠUBAŠICU DA, U IME NKOJ-A I JUGOSLOVENSKE VLADE, ZATRAŽI OD SAVEZNIKA PRAVO JUGOSLAVIJE DA BUDE OBAVEŠTEŃA O USLOVIMA PREDAJE NACISTIČKE NEMACKE¹

27. XII 44.

London. Šubašiću. — Molim Vas zatražite u ime vlade i u ime Nac. komiteta od saveznika odnosno Evropske komisije da u vezi izrade i predaje u slučaju kapitulacije Njemačke bude obaviještena i Jugoslavija o uslovima Njemačkoj (5—58).

Javite mi molim Vas kako ide stvar sa prihvaćanjem našega sporazuma² i kada se vraćate (6—31).

6—31.

Tito

•i
^

„—i

BR. 503

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 29. DECEMBRA 1944. O ZABRANI KORIŠĆENJA SAVEZNIČKIH AUTOMOBILA ZA PREVOZ PRIPADNIKA NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

Broj 128

29. decembar 1944.

Primećeno je da pripadnici Narodno-oslobodilačke vojske i građanska lica na razne načine zaustavljaju savezničke, sovjetske i bugarske vojne automobile, u cilju da se njima povezu sami ili sa svojim raznim stvarima. Kako ovo šteti redovnim i često puta hitnim vojničkim potrebama,

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1-1/2, k. 37: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Odnosi se na Beogradski sporazum od 1. novembra 1944 (vidi dok. br. 275).

¹ Original (pisan na mašini, ć i r i l i c o m) u AVII, reg.'br. 52-1, k. 5A

N a r e đ u j e m :

1. Da se svima pripadnicima NOV i građanskim licima na području gdje saobraćaju saveznički automobili, najstrožije zabrani zaustavljanje i uopšte upotreba savezničkih, sovjetskih i bugarskih vojnih automobila u cilju prevoza ljudi ili ma kakve spreme.

Ovu zabranu sprovesti tako, da se ova pojava što pre i što potpunije spreči.

2. Da svako ono lice, koje bi pored ove zabrane na ma koji način zaustavilo ili upotrebilo savezničke, sovjetske ili bugarske vojne automobile podvrći privremenoj kazni.

3. Dozvoljava se upotreba spomenutih automobila samo u onom slučaju kada na to dobrovoljno pristane odgovorni starešina automobila, no s tim, da učinjena usluga ne srne ni u čemu menjati službenu maršrutu automobila. Molba za prijem na automobil može se upućivati starešini kola samo dok kola stoje na mestu, a nikako ih zbog ovoga zaustavljati.

• SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

PO ZAPOVIJESTI VRHOVNOG KOMANDANTA
NAČELNIK ŠTABA

General-lajtnant,

Arso R. Jovanović

DOSTAVLJENO:

- Glavnom štabu Srbije,
- štabovima I i II armije,
- Komandi grada Beograda,
- Štabu XII korpusa,
- Štabu korpusa narodne odbrane,
- Vojnoj upravi za Vojvodinu i
- Sremskoj vojnoj oblasti.

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
29. DECEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKE-
DONIJE O UPUĆIVANJU RUKOVODILACA IZ MAKEDON-
SKIH JEDINICA OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA KOSOVO
I METOHIJU I USPOSTAVLJANJE PRIVREMENE UPRAVE
U RUDNICIMA KOMPANIJE »ALATINI MAJNS LIMITID¹**

29. XII 44.

Drugovi Vuko Turković načelnik 41. divizije, Dragan Bor-
đević iz 26. brigade, Blažo Ilinčić iz 18. brigade, Stevo Radova-
nović iz 16. brigade, Vlado Strugar, Dragomir Vuković, Pera
Stanić, Milica Kapeić iz Skoplja i Rajko Spelić, stavljeni na
raspoloženje drugu Miladinu Popoviču² Kosmet, kome imaju
odmah da se jave.

Nađite im zamjenu (35—88).

Odmah postavite privremenu upravu na rudnicima Alatini
Majns Limite. Osigurajte bezbednost na prednjem preduzeću
kako bi se sprečilo uništavanje objekata i raznošenje imovine.
Neka stručno tehničko osoblje dostavi odmah ovom Povereništvu
pismeni izveštaj o sadašnjem stanju rudnika podzemnih i nad-
zemnih uređaja brojnou stanju radnika i stručnog osoblja kao
i o stanju prometnog materijala (36—110).

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br.
9-9/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Tada je bio sekretar Oblasnog komiteta KPJ za Kosovo i Meto-
hiju.

BR. 505

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
29. DECEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO MAKE-
DONIJE ZA PREBACIVANJE 15. UDARNOG KORPUSA U
ISTOČNI SREM KAO REZERVU VRHOVNOG ŠTABA¹**

29. XII 44.

Vaš 15. korpus sa dvije divizije koje su bile predviđene za dalje operacije prema Sarajevu, odmah uputite ka Vranju odakle mogu vozovima za Beograd. One za sada ostaju kod Beograda u rezervi, gdje će nastaviti sa obukom.² Javite kad korpus dolazi (39—64).

BR. 506

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
29. DECEMBRA 1944. ŠTABU 1. PROLETERSKOG KORPUSA
NOVJ ZA SMENU BUGARSKIH JEDINICA NA SREMSKOM
FRONTU I DOLAZAK KOMANDANTA KORPUSA NA RAZ-
GOVOR U BEOGRAD¹**

Gr. 24

dddd Urgent

Vi imate zadatak da smenite Bugare² i primite od njih ceo front.³ Neka Peko dođe na razgovor.

29. XII 1944.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 9-9/12, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Posle napuštanja Sremskog fronta od strane 1. bugarske armije, čije je izvlačenje otpočelo krajem 1944, na Sremskom frontu ostao je samo 1. proleterski korpus NOVJ, odnosno 1. armija NOVJ od 1. januara 1945. Vrhovni komandant je zbog toga odlučio da se 15. udarni korpus, kao dobro naoružana i pokretna jedinica, prebaci u istočni Srem, gde je trebalo da učvrsti svoje jedinice i pripremi ih za učestvovanje u probodu Sremskog fronta 12. aprila 1945, dok su pre toga dve makedonske brigade zbog teških borbi u dolini Drine bile angažovane u dejstvima na desnoj obali reke. Korpus je prebačen u istočni Srem početkom januara 1945 (*Hronologija oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije 1941 — 1945*, str. 1060).

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3-57/2, k. 372: knjiga depeša Štaba 1. proleterskog korpusa NOVJ.

² Odnosi se na 1. bugarsku armiju. Bliže o njenom dolasku na Sremski front, vidi dok. br. 493.

³ Opširnije o početku potpunog preuzimanja sremskog fronta od strane jedinica 1. proleterskog korpusa NOVJ i smene 1. bugarske armije radi njenog odlaska na front u Mađarsku, severno od reke Drave, vidi Zbornik, tom I, knj. 10, dok. br. 160.

BR. 507

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
30. DECEMBRA 1944. STIM GLAVNIM ŠTABOVIMA I ŠTA-
BOVIMA KORPUSA I DIVIZIJA O NAČINU POPUNE JEDI-
NICA IZ DOPUNSKIH BRIGADA I BATALJONA¹**

VRHOVNI ŠTAB
NAROBNOOSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

GLAVNI ŠTAB NOV I PO
Broj 1174 dan 4. III 1945.²

GLAVNIM ŠTABOVIMA, ŠTABOVIMA KORPUSA I
DIVIZIJA

U vezi s tim što se sve više prelazi sa partizanskog načina ratovanja na frontalne borbe, došle su do izražaja mnoge greške i slabosti naših regularnih vojnih jedinica, koje učestvuju u tim frontalnim borbama. Iako se promenio karakter rata, ipak je ostalo mnogo partizanštine, koja je štetna za način modernog ratovanja, koja je štetna za disciplinu i osposobljavanje savremene vojske za zadatke koji se u sadašnjoj fazi rata stavljaju pred nju. Mnoge naše divizije porasle su od tri na deset i više hiljada. One su naoružane sa najmodernijim tehničkim sredstvima koja su potrebna za uspješnu borbu protiv okupatora. Ali iako su te naše jedinice tri-četiri puta veće nego par mjeseci unazad, one ipak nemaju tu udarnu snagu, koju bi trebale imati raspolažući sa postojećim naoružanjem. Jasno je da uzrok leži u dolasku velikog broja novog ljudstva, koje osim lične hrabrosti nema skoro nikakvog vojničkog znanja. Ali ipak ovdje moram ukazati barem na nekoliko osnovnih nedostataka i slabosti koje se sa malo više energije i volje mogu i moraju ukloniti.

Naši komandiri i komandanti navikli su u prošlosti za vreme partizanskog načina ratovanja da popunjavaju gubitke u svojim jedinicama novim neizvježbanim ljudstvom, koje je dobijalo postepeno vojničko i borbeno znanje uz svoje stare drugove u procesu same borbe koja je bila pokretna a teren i vreme većim djelom zavisilo od samih nas. Danas ta stvar stoji sasvim drugačije. Novo ljudstvo stupa odmah u najžešće frontalne bor-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 32-2, k. 111. Redakcija objavljuje naređenje koje je primio Glavni štab NOV i PO Hrvatske.

² Četvrtasti štambilj Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.

be, nemajući vremena da se postepeno privikne i stiče vojno iskustvo. Zbog toga postoje u frontalnoj borbi vrlo veliki gubici za nas jer to ljudstvo ili ne umije da dovoljno vlada sa oružjem, ili ne umije vješto da se zaklanja. Prema tome, dužnost je svih komandanata i komandira da novom ljudstvu posvete najveću pažnju da se ono barem donekle obuče prije stupanja u prvu borbenu liniju. Razumije se da je to vrlo teško za one divizije koje se već nalaze na frontu, ali zato treba iskoristiti svaki veći odmor i nastojati da se obavlja obuka.

Primjećuje se da pojedini komandiri i komandanti na svoju ruku vrše razne rekvizicije i konfiskacije u pozadini fronta, čime nose anarhiju u narodnu privredu koja zbog toga mnogo šteti. Ima slučajeve da pojedini politkomesari, komandiri i komandanti ulaze u pojedina preduzeća ili magazine i na svoju ruku uzimaju ono što smatraju da njihovim jedinicama treba. Takav postupak se najstrožije zabranjuje, a sve jedinice trebaju se snabdevati preko nadležnih viših štabova i intendantura koje u tu svrhu dobijaju ili prikupljaju materijal ili životne namirnice. Naročito se zabranjuje svojevóljno oduzimanje od seljaka konja, stoke i poljoprivrednih alata. U slučaju potrebe to treba tražiti od nadležnih narodnooslobodilačkih odbora, koji su dužni snabdevati vojsku sa najmanje štete po narodnu privredu. Vrhovni štab radi svim silama na planskom snabdevanju naših vojnih jedinica jer za to već postoje uslovi i toga se moraju pridržavati vojni i politički rukovodioci.

Naša Narodnooslobodilačka vojska stvarana je odozdo, iz naroda, u samom procesu borbe. Ona je stvarana na dobrovoljnoj bazi, a disciplina je proisticala iz visoke svesti dobrovoljaca-rodoljuba uvijek spremnih da izvrše svaki i najteži zadatak, da se žrtvuju i podnesu najveće poteškoće i stradanja. Danas stvar stoji sasvim drugačije. U našu vojsku dolazi veliki broj novih ljudi, ne dobrovoljaca, a mobilizovanih, ne priviknutih disciplini i stradanjima. Prema tome prijašnji duh familijarnosti u jedinicama postaje štetan, slabi udarnu silu vojske i postaje opasan. Odnos između starješina i boraca, odnos između viših i nižih starješina mora biti strogo vojnički i potčinjavanje odozdo prema gore, oslovljavanje po činu a ne po imenu i prezimenu. Niže starješine moraju pozdravljati više vojne starješine uobičajenim vojničkim pozdravom. Ne treba naglašavati potrebu učenja boraca kako se propisno pozdravlja. Oficiri i podoficiri, a takođe i vojnici Narodnooslobodilačke vojske morali bi se ugledati na Crvenu armiju, u kojoj vlada najstrožija disciplina, a u isto

³ Ova zabeleška je dopisana mastilom, latinicom, s parafom komandanta pozadine Glavnog štaba NOV i POH pukovnika Ilije Pavlovića.

vrijeme i drugarstvo. Ja tražim od svih starješina da shvate ovo vrlo ozbiljno jer udarna snaga Narodnooslobodilačke vojske zavisi u velikoj mjeri od stroge discipline i potčinjavanja i izvršavanja zapovjesti starješina.

U vezi s time

n a r e đ u j e m :

1. Da se popunjuju iz pozadine, iz dopunskih bataljona i brigada⁴ sve jedinice

I armije general-lajtnanta Peka Dapčevića

II armije general-lajtnanta Koče Popovića

III armije general-lajtnanta Koste Nađa

2. Da se popunjuju iz dopunskih bataljona i brigada sve vojne jedinice u Srbiji, u Makedoniji, u Vojvodini, u Crnoj Gori i u Dalmaciji. U tim su pokrajinama stvoreni svi uslovi za to jer su teritorije potpuno oslobođene i stvaraju se stalne vojne posade u gradovima.

3. Da se snabdevanje vojnih jedinica na više označenim teritorijalno vrši preko vojnih intendantura koje će potrebne namirnice i drugo dobijati preko Vrhovnog štaba, odnosno glavnih štabova.

4. Da se po svim vojnim jedinicama na frontu u vrijeme dužih odmora vrši vojna obuka novih boraca.

Da se u pozadini u dopunskim bataljonima i brigadama vrši intenzivna vojna obuka:

a), upoznavanje sa savremenim oružjem,

b) egzercir i taktičke vježbe.

5. Da se u svim vojnim jedinicama vrši obuka u propisanom vojničkom pozdravljanju.

Da se strogo izvršavaju naredbe pretpostavljenih starješina i ukine štetna familijarnost.

6. Sa ovom naredbom štabovi moraju upoznati sve oficire i podoficire i preduzeti odgovarajuće mjere za izvršenje ove zapovjesti.

SMRT-FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

30. XII 1944.

VRHOVNI KOMANDANT NOV I POJ
MARŠAL JUGOSLAVIJE,

TITO

⁴ O formiranju dopunskih bataljona i brigada, vidi dok. br. 518.

JUGOSLOVENSKA ARMIJA

Glavni štab Hrvatske

Op. br. 249

13. III 1945.

KOMANDI VOJNE POZADINE GŠH. — Dostavlja se gornje na uvid. Po uvidu akt molim vratiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Op. odjeljenje,
major

Jugoslovenska armija
KOMANDA POZADINE
Glavnog štaba Hrvatske

Š.Br. 27

15. III 1945.

OPERATIVNOM ODJELJENJU GSH. — Vraća se akt, pošto smo ga raspisali: vojnim oblastima IV, VI, VIII, Ud., X i XI korpusa, Štabu Pratećeg bataljona GŠH i auto-bataljonu GŠH te svim odjeljenjima ove komande.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant, pukovnik
Ilija F. Pavlović

⁵ Nečitak potpis; to je redakcija obeležila s tri tačke.

BR. 508

DOPUNA OSNOVNOG NAREĐENJA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 30. DECEMBRA 1944. O NAČINU POPUNE JEDINICA IZ DOPUNSKIH BRIGADA I BATALJONA¹

VRHOVNI STAB
NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE
Str. pov. broj
30. decembar 1944. godine

I

Naređenje str. pov. broj 106 od 25. decembra 1944² (dostavljeno GŠ Srbije i Makedonije, Štabovima I i II armije, XII korpusu i Vojnoj upravi za Vojvodinu), kojim je naređeno formiranje dopunskih jedinica na oslobođenoj teritoriji Srbije, Vojvodine, Makedonije i na teritoriji Bosne i Hercegovine (na teritoriji V korpusa), dopunjuje se u sledećem:

1. Štab V korpusa odrediće broj bataljona za svoju dopunsku brigadu, prema ukupnom broju regruta.

2. Glavni štab Hrvatske naređiće da Štab VIII korpusa za oslobođenu teritoriju Dalmacije formira jednu dopunsku brigadu sa onoliko bataljona u sastavu brigade, koliko to bude potrebno prema ukupnom broju regruta.

3. Štab II korpusa formiraće odmah jedan dopunski bataljon za čitavu teritoriju Crne Gore.

4. Glavni Štab Hrvatske (za svu ostalu teritoriju sem Dalmacije) i Glavni štab Slovenije pristupiće za sada samo pripremama za formiranje potrebnih štabova za svoje dopunske jedinice tako, da one mogu brzo otpočeti sa radom, odmah po oslobođenju i to po sledećem:

— Glavni štab Hrvatske: za 3 dopunske brigade (sedište u Slavonskoj Požegi, Zagrebu i Karlovcu). Broj bataljona u pojedinim brigadama predvideti na osnovu procene verovatnog broja regruta na pojedinim područjima i na osnovu toga izvršiti pripreme za formiranje štabova bataljona.

— Glavni štab Slovenije: za jednu dopunsku brigadu i potreban broj bataljona u sastavu brigade.

5. Osnovni zadatak dopunskih jedinica jeste obuka regruta i popunjavanje svojih operativnih jedinica nedostajućim ljud-

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 23-1/1, k. 15.

² Potpunije o tome naređenju, vidi dok. br. 497.

stvom. Kao takve one moraju uvek težiti da imaju predviđenu jačinu ljudi (brigada do 6.000, a bataljon van sastava brigade do 2.000 ljudi), kako bi mogle brzo i u svako vreme popunjavati ljudstvom svoje operativne jedinice.

6. Dopunske jedinice su vojno-pozadinske jedinice i potčinjene su glavnim štabovima, odnosno korpusnim oblastima.

7. Na osnovu svog osnovnog zadatka, ako je potrebno, dopunske jedinice mogu, po naređenju svog Štaba, a na traženje operativnog štaba čije jedinice popunjavaju promeniti mesta stalnih sedišta i prići bliže operativnim jedinicama, kada se ove toliko udalje, da transporti dopune postanu spori i otežani.

8. Višak regruta koje postojeće dopunske jedinice ne bi mogle primiti preko određenog broja, treba prikupiti u regrutnim centrima i s njima vršiti intenzivnu obuku.

Broj i mesto sedišta ovih regrutnih centara, kao i njihovo formiranje, narediće štabovi, kojima je naređeno str. pov. brojem 106/44 i ovim naređenjem naređeno da formiraju dopunske jedinice.

Isto tako odrediće i jačinu pojedinih centara s tim, da jačina centra ne pređe 2.000 ljudi.

9. U pogledu formiranja regrutnih centara, postupiće na isti način i ostale jedinice, neposredno potčinjene ovom Štabu, kojim još nije naređeno da formiraju dopunske jedinice, a raspoložu sa većim brojem vojnički neobučenog ljudstva bilo na svojoj teritoriji, bilo da takvog ljudstva imaju već u operativnim jedinicama.

10. Dopunske jedinice primaju regrute ili neposredno od vojno-pozadinskih ustanova koje vrše regrutaciju (mobilizaciju) ili iz regrutnih centara.

Regrutni centri primaju regrute od vojno-pozadinskih vlasti ili iz operativnih jedinica.

11. Obuku i vaspitanje regruta u dopunskim jedinicama i u regrutnim centrima mora trajati najmanje dva meseca, za koje se vreme regruti moraju osposobiti za sve operativne zadatke. Obuka se mora izvoditi intenzivno i najsavesnije i ne sme se više desiti ni jedan slučaj da se u operativnim jedinicama nađe ma i jedan neobučeni borac.

II

1. Najstrožije se zabranjuje svim jedinicama da same neposredno uzimaju (mobilišu) ljudstvo. Jedinice se popunjavaju ljudstvom isključivo iz svih dopunskih jedinica, ili iz regrutnih centara gde formiranje dopunskih jedinica nije naređeno.

2. Posle 15. januara 1945. do kojeg se roka moraju formirati dopunske jedinice, odnosno regrutni centri, sve jedinice će u najkraćem roku uputiti u svoje dopunske jedinice (regrutne centre) i sve ono ljudstvo, koje se već nalazi u operativnim jedinicama, a potrebna mu je prethodna vojnička obuka.

III

1. Svi štabovi pod neposrednom komandom ovoga Štaba izradiće plan i program jednomesečne nastave za sve jedinice, računajući tu i dopunske jedinice i regrutne centre.

2. Nastava ima otpočeti 15. januara 1945. i trajati 30 dana za sve jedinice, sem za dopunske (i regrutne centre) gde nastava traje dva meseca.

Planove i programe saobraziti opštim i borbenim prilikama pojedinih jedinica, izrađujući ako je potrebno posebni plan i program nastave za svaku jedinicu.

3. Po jedan primerak programa i plana nastave dostaviti ovom Štabu.

Nastava u svim jedinicama (operativnim i dopunskim) biće neprekidna, tj. produžiće se i posle izvršenja jednomesečne, odnosno dvomesečne obuke, koja je naređena ovim naređenjem. Radi toga planove i programe nastave dopunjavati usavršavati, ne ostavljajući ih kruto i šablonski.

Nastojće se od strane ovoga Štaba, da se u što skorijem vremenu izdaju direktive i opšti planovi i programi nastave za svu vojsku.

5. Obuku izvoditi intenzivno, sistematski i savesno. Od strane ovoga Štaba određiće se specijalne komisije za pregled i ocenu postignutog uspeha i borbene vrednosti jedinica.

Za slab uspeh štabovi će najstrožije odgovarati. *

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

VRHOVNI KOMANDANT
Maršal Jugoslavije

TITO

DOSTAVLJENO:

- Glavnim štabovima Srbije, Makedonije, Hrvatske i Slovenije,
- Štabu I i II armije,
- Štabu XII, II, III i V korpusa,
- Vojnoj upravi Vojvodine,
- Načelniku OZNE.

BR. 509

PREDLOG VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 30. DECEMBRA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV ALBANIJE ZA DALJA DEJSTVA 5. i 6. DIVIZIJE NOV ALBANIJE U DOLINI REKE LIMA I FORMIRANJE KORPUSA¹

30. XII 44.

Po oslobođenju doline Lima tu ostaju obe vaše divizije da se brojčano ojačaju na dvanajest do trinajest hiljada, da tu izvode obuku i prime naoružanje.²

Dobro bi bilo da vi formirate i štab korpusa, koji bi primio pod komandu obe vaše divizije³ (1—63).

BR. 510

NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 31. DECEMBRA 1944. O STRUKTURI I FORMACIJI ŠTABOVA KORPUSA¹

Formacija štaba korpusa: kdt, komesar, zamjenik kdt-a, načelnik, pomoćnik načelnika. Štab ima:

1. Operativni dio sa otsecima: operativni, za vezu, obavještajni, za naoružanje, intendanturu, sanitet, vojni sud.

2. Korpusna vojna oblast (na primer Vojna oblast V korpusa) sa otsecima: za mobilizaciju, za saobraćaj, ekonomski (radionice, fabrike, magacini i td.), sanitetski, za zaštitu naroda, oblasni vojni sud.

Detalji:

1. Štab korpusa rukovodi i odgovoran je za cjelokupnu službu. Načelnik rukovodi štabskom službom i neposredno sa

¹ Original depeše (pisane na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3-2/16, k. 27: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Odnosi se na 5. i 6. diviziju NOV Albanije. Bliže o njihovim dejstvima u dolini r. Lima, vidi dok. br. 467.

³ Redakcija nije mogla da ustanovi formiranje Štaba korpusa za pomenutu 5. i 6. diviziju NOV Albanije. Izgleda da do formiranja štaba nije došlo, već su divizije vraćene u Albaniju po završenom uništenju zaostalih balističkih grupa na Kosmetu u februaru 1945. i okončanim borbama kod Višegrada.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 52-1/1, k. 15.

prva tri otseka. Pomoćnik sa druga četiri, a zamjenik kdt-a korpusnom vojnom oblašću. Na čelu otseka nalaze se šefovi.

2. U slučaju odlaska operativnog štaba i jedinica korpusa, zamjenik kdt-a i organi korpusne vojne oblasti ostaju na svojoj teritoriji i obavljaju sve vojne službe. Pod korpusnom vojnom oblašću u tom slučaju potpadaju i oni odredi, odnosno jedinice, ostavljene za bezbjednost te teritorije.

3. Korpusne oblasti moraju se razgraničiti.

4. Izvršni organi korpusne vojne oblasti su komande područja, odnosno komande mjesta. Komande područja treba da predstavljaju ekonomsko-teritorijalnu cjelinu, koja obuhvata 2 — 3 sreza. Komandu područja sačinjavaju: kdt, polit, komesar i zamjenik kdt-a i potčinjeni mu referenti: mobilizacijski oficir, referent saniteta, intendantski oficir, saobraćajni oficir, opunomoćenik za zaštitu naroda. Mobilizacijski oficir je ujedno i zamjenik kdt-a. Komande mjesta sačinjavaju: kdt, pomoćnik i polit, delegat.

5. Za organizaciju Otseka za zaštitu naroda poslaće se specijalno uputstvo.

6. Načelno, teritorijalna vojna vlast spada u nadležnost korpusa. Ali one divizije, koje su vezane za neku teritoriju obavezno moraju uspostaviti vojnu vlast onako kako je to predviđeno za korpuse.

7. Naredba stupa odmah na snagu i njome se ukidaju sve ranije izdate naredbe o organizaciji vojne vlasti u pozadini.

8. Odmah nam predložite zamjenike komandanta korpusa, odnosno samostalnih divizija.

31. XII 1944.

Tito

BR. 507

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD 31.
DECEMBRA 1944. ŠTABU 2. UDARNOG KORPUSA NOVJ
O ZABRANI NEPOSREDNOG REGRUTOVANJA I POPUNE
JEDINICA¹**

3/167.

Najstrožije se zabranjuje regrutovanje ljudstva neposrednim uzimanjem od strane jedinica. Regrutovanje mogu vršiti samo za to nadležne vojne pozadinske ustanove. Regrute upućivati u dopunske jedinice, a gde formiranje ovih još nije naređeno, ili gde ima više regruta nego što dopunske jedinice mogu primiti, onda u regrutne centre koje formirati u potrebnom broju. Regrutni centar može imati najviše do dve hiljade ljudi. U dopunske jedinice ili regrutne centre uputite odmah i sve ljudstvo iz operativnih jedinica koje treba prethodnu obuku. Regruti moraju završiti najmanje dvomjesečnu obuku i usposobiti se za sve operativne zadatke. Nastava da počne 15. januara.²

31. XII 1944. god.
Nikšić

¹ Original depeše (pisane mastilom, ćirilicom) u AVII, reg. br. 16-25/1, k. 396; knjiga depeša Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ.

Ovo naređenje je dostavljeno svim glavnim štabovima i samostalnim korpusima. Redakcija je odlučila da objavi naređenje upućeno Štabu 2. udarnog korpusa, jer su neki štabovi to naređenje primili 1. januara 1945.

² Potpunije o načinu popune jedinica NOVJ, vidi dok. br. 507.

BR. 512

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
31. DECEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVAT-
SKE O STAVLJANJU 6. I 10. UDARNOG KORPUSA POD KO-
MANDU 3. ARMIJE NOVJ¹**

31. XII 44.

Šesti i deseti korpus u operativnom pogledu ulaze u sastav III armije, pod komandom general-laj. Koste Nađa, a njihove korpusne oblasti ostaju i dalje pod vašom neposrednom komandom. Naredite da se odmah odvoje komande tih korpusnih oblasti od štabova korpusa i da počnu dejstvovati samostalno pod vašom² kontrolom (16—81).

BR. 513

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ OD
31. DECEMBRA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HR-
VATSKE ZA FORMIRANJE DOPUNSKE BRIGADE NA POD-
RUČJU 8. UDARNOG KORPUSA NOVJ¹**

OD V.Š. — Za oslobođenu teritoriju Dalmacije na području VIII korpusa formirajte jednu dopunsku brigadu sa onoliko bataljona u sastavu koliko bude potrebno prema ukupnom broju regruta. Brigada da ne pređe jačinu od 6.000 ljudi. Višak regruta u Dalmaciji kao i sve regrute za područja ostalih korpusa upućivati u regrutne centre koje formirati u potrebnom broju. Pojedini regrutni centri da ne pređu jačinu od 2.000 ljudi.

31. XII 1944.

Br. 87

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 11-11/6, k. 26: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Treća armija je zvanično formirana 1. januara 1945. Potpunije o tome, vidi Zbornik, tom XI, knj. 3, dok. br. 1.

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 3-26/1, k. 119-4: knjiga depeša Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.

**ZAHTEV PREDSEDNIKA NACIONALNOG KOMITETA OS-
LOBOĐENJA JUGOSLAVIJE I VRHOVNOG KOMANDANTA
NOV I POJ OD 31. DECEMBRA 1944. SEFU VOJNE MISIJE
NOVJ U LONDONU DA ZATRAŽI OD DR IVANA ŠUBASI-
CA DA SE PENZIONISE KRALJEVSKI AMBASADOR U KA-
IRU ZBOG NEPRIJATELJSKOG STAVA PREMA NOP-U I
DA ŠUBAŠIĆ DOĐE U ZEMLJU DO 15. JANUARA 1945. GO-
DINE¹**

31. XII 44.

London. Velebitu. Tražite od Šubašića da u Kairu skine-
mo Martinovića jer se drži neprijateljski prema nama. Njega
treba penzionisati kao nesigurnog i postaviti drugog poslanika.²
Šta je sa dolaskom Šubašića. Zašto Englezi toliko zatežu? Ako do
15. januara neće stvar biti riješena morati ćemo preduzeti dru-
ge mjere³ (13—39).

x

Tito

¹ Original depeše (pisane na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1-1/2, k. 37: list predatih depeša Vrhovnog štaba NOV i POJ.

² Milan Martinović, bivši kraljevski ministar i pripadnik Hrvatske seljačke stranke (HSS) postavljen je na tu dužnost u septembru 1944, ali odmah potom okupio je oko sebe sve same protivnike NOP-a, zbog čega je Maršal zahtevao njegovo smenjivanje.

³ Šubašić nije došao u zemlju do 15. januara 1945, jer je u međuvremenu došlo do novih raspleta događaja u kojima je kralj, okružen reakcionarnim elementima i podržavan od strane konzervativnih krugova na Zapadu, pokušao da dezavuiše Beogradski sporazum Tito — Šubašić. Tako je kralj 11. januara 1945. sazvaio konferenciju za štampu na kojoj je novinarima predao svoju pismenu izjavu u kojoj se AVNOJ-u osporavaju odgovarajuća prava i odbacuje sporazum Tito-Šubašić. To je dovelo do novog raspleta događaja, koji će se konačno završiti tako što je 29. januara 1945. preneo vlast na Kraljevsko namesništvo (Regentstvo), a 2. marta iste godine imenovao je i kraljevske namesnike: dr Srdana Budisavljevića, dr Antu Mandića i inž. Dušana Serneca; 7. marta 1945, na predlog Predsedništva AVNOJ-a, kraljevski namesnici su imenovali jedinstvenu vladu Demokratske Federativne Jugoslavije s Josipom Brozom Titom na čelu, kao predsednikom Ministarskog saveta i ujedno ministrom narodne odbrane s još dva potpredsednika i 25. ministara.

Opširnije o tome, vidi Dušan Plenča, n. d., str. 371—392; *Službeni list Demokratske Federativne Jugoslavije* broj 11 od 9. marta 1945, str. 121—125.

BR. 504

**INSTRUKCIJA CENTRALNOG KOMITETA KPJ IZDATA
KRAJEM DECEMBRA 1944. ZA UZDIZANJE PARTIJSKIH
KADROVA¹**

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

CENTRALNOM KOMITETU KP MAKEDONIJE.

Dragi drugovi,

Neke partijske organizacije učinile su ozbiljan korak na putu sistematskog i stalnog uzdizanja kadrova, razvijajući svakodnevni teoretski rad i organizujući niz kurseva. Kursevi održani u Sloveniji, u Hrvatskoj, Dalmaciji, Bosanskoj Krajini i pri nekim vojnim jedinicama mnogo su doprineli podizanju naših kadrova i razvili živ interes za izučavanje marksizma-lenjinizma, te uglavnom dali dobre rezultate. Nekoliko kurseva održanih pri CK KPJ, uz direktnu pomoć i kontrolu, sa sređenim i odabranim materijalom dali su neosporno dobre rezultate. No, iako je prilično učinjeno na polju teoretske izgradnje naših kadrova, to je još uvek nedovoljno. Sve veći zadaci koji se stavljaju pred našu partiju iziskuju još brže uzdizanje naših kadrova i zato sve partijske organizacije moraju nastaviti sa sistematskim sprovođenjem teoretskog podizanja partijskog članstva, kroz partijske jedinice i organizovanjem kurseva. Partijski kursevi moraju biti vođeni sa više plana i uz direktniju kontrolu odgovarajućih foruma. U tu svrhu vam šaljem razrađen program za niže partijske kurseve uz izvesne napomene:

Program kursa mora obavezno sadržavati osnovna pitanja iz marksizma-lenjinizma, bez obzira da li je to niži ili srednji kurs. Ukoliko je nivo kursista niži i vreme za obradu tema kraće, utoliko će se u užem obimu obuhvatiti materijal. Bitno je da se shvati to da i kursistima-početnicima kurs mora omogućiti upoznavanje sa osnovnim marksističko-lenjinističkim teoretskim stavovima i da se to može postići jedino izučavanjem Marksa-Engelsa-Lenjina-Staljina. Te osnovne stavove, crpljene iz originalnih dela naših velikih učitelja, treba primenjivati na naše prilike i povezivati sa zadaćama, koje stoje pred našom par-

¹ Original (pisan na mašini, latinićom) u A-GK SKJ, fond CK KPJ, br. 1944/375.

Ovo pismo je dostavljeno svim neposredno potčinjenim štabovima. Redakcija objavljuje pismo upućeno CK KP Makedonije.

tijom. Nikakva uopštavanja i takozvana »popularizacija«, koja se često pretvara u vulgarizaciju nauke marksizma-lenjinizma ne mogu da zamene jasne i svakom komunisti razumljive stavove izložene u klasičnim delima marksizma-lenjinizma. Opšte-propagandni materijal ne može da zameni izvorni teoretski materijal.

Metod rada na kursovima

a) predavanja, koja po svakoj temi drži predavač. Ona treba da obuhvate sve bitne probleme iz dotične teme i da budu potkrepljena primerima iz istorije Boljševičke partije i borbe KPJ. Predavač kroz jasno i popularno iznošenje načelnog stava treba da kursistima osvetli problem i da ih spoji sa knjigom. Predavanja mogu, sa kraćim odmorom, trajati do 1 sat i po, a ako je nivo naročito nizak i više. Ako neka tema iziskuje da se u predavanju obuhvati i opširnije, onda je najbolje predavanje podeliti na dva dela.

b) Težište pri proučavanju materijala treba da bude na individualnom radu. Treba omogućiti razvijenim drugovima, da do maksimuma iskoriste kurs za svoje lično podizanje a da nisu opterećeni pomaganjem slabijim kursistima (na pr. kao rukovodioci kružoka). To je naravno moguće tamo gde predavač ima na raspoloženju svoje [pomoćnike koji] pomažu svakom kursisti. Gde je to nemoguće, tamo se i dalje preporučuje proučavanje materijala u kružocima. Predavač određuje vođe kružoka iz redova najboljih kursista i oni rukovode radom kružoka. U kružocima se materijal obično prorađuje tako što jedan od drugova čita a ostali paze i beleže nejasna pitanja, a zatim se razvija diskusija. Ukoliko naiđu na neko teže pitanje, koje ne može ni sam vođa kružoka objasniti, treba pozvati predavača, koji inače treba da obilazi kružoke.

c) Konferencije, na kojima se proverava što se naučilo, kako se shvatilo, vodi predavač. On postavlja pitanje kursistima. U tim pitanjima treba da se obuhvati sav materijal. Posle odgovora na jedno važnije ili grupe pitanja, razvija se diskusija, dopuna, ispravci, razjašnjenja itd. Predavač najzad, ispravi ukoliko je neko pitanje pogrešno postavljeno, proširi neko pitanje, ako smatra da nije dovoljno obuhvaćeno. Predavač mora uvući u diskusiju sve kursiste. U cilju što uspešnijeg rada kursa predavač treba da održava stalni kontakt sa vođama kružoka, a bar jedanput nedeljno treba održati sastanak sviju kursista, na kome se pretresaju metodi i rezultati rada.

d) Materijal za kurs. Iz programa koji vam je priložen vidi se da se uzimala u obzir literatura kojom uglavnom raspoložu

sve partijske organizacije, koje su dužne da sa dovoljnim brojem primeraka obezbede kurs. Kursisti i sami mogu da ponesu iz svojih organizacija materijal za kurs.

Odabiranje kursista treba vršiti prema perspektivama njihovog razvitka, razume se, vodeći računa o partijnosti. Nižim kursevima treba obuhvatiti bolje sekretare ćelija, zamenike politkoma bataljona, politkomesare bataljona, članove sreskih i okružnih komiteta partije i SKOJ-a. Sve partijske organizacije treba uvek da pošalju karakteristike drugova koje šalju na kurs. Predavači po svršenom kursu daju karakteristike o interesu i pokazanom uspehu za svakog ponaosob.

Predavače određuju viša partijska rukovodstva. Predavači moraju biti načisto sa osnovnim teoretskim pitanjima marksizma-lenjinizma, moraju dobro poznavati organizaciona pitanja naše partije i vladati sigurno linijom naše partije. Treba za predavače uzimati, po mogućnosti, one drugove koji su prošli neki partijski kurs, gde su stekli izvesno iskustvo i metod rada.

Materijalni uslovi su jedan od važnih elemenata za uspeh kursa, zato su partijska rukovodstva dužna da obezbede ishranu, stan, osvetljenje, obezbeđenje i si.

decembra 1944. g.

Sa drugarskim pozdravom,
za
A. Ranković

R E G I S T A R

REGISTAR LIČNIH IMENA

- A
- Adamič Luj — 20, 76
 Ambrožič Lado — 354
 Anđelić Ljubo — 34
 Andonovski Metodije Cento — 7, 115
 Antonesku Jon — 13
 Apostolska Cveta — 9
 Apostolski Mihailo — 189, 218, 350, 383, 393
 Arandelović Žarko — 180
 Arsenović Dušan — 180
 Arsova Lenče — 9
 Ašanin Vojin — 180
 Augustinčić August — 215, 392
- B
- Babić Aca — 35
 Babović Ibrahim — 351
 Babović Spasemja Cana — 351
 Babović Vladimir — 351
 Bačović Petar — 63
 Bakarić Vladimir — 121, 124, 210, 356
 Bakić Mitar — 141, 174, 175, 177
 Baloković Zlatko — 20, 76
 Baltazar Mirjam — 112
 Banović Nikola — 365
 Barjaktari Muharem — 200
 Barodkin — 243
 Belinić Marko — 124
 Bićanić Rudolf — 194, 196
 Bodroža Nikola — 29
 Bogarai Mirko — 423
 Boljević Arso — 363
 Bonomi Ivone — 42
 Božović Caslav — 427
- Božović Savo — 29
 Bradshaw — 304
 Brajić Vloko — 35
 Brajović Vuko — 180
 Brauning — 11
 Brkić Dušan Duško — 21—23, 124
 Broz Josip Tito — 7—20, 24—28, 30—42, 45—50, 53—72, 75—78, 81—108, 113—132, 134, 135, 137—147, 161, 174, 177—180, 183—195, 187—199, 201, 202, 205—207, 209—237, 244, 248—251, 257, 258, 260, 262, 263, 265—268, 270—284, 286—293, 296—300, 304—313, 315—318, 320—322, 324—352, 354—358, 362—368, 371—385, 388—400, 402—404, 412—416, 418—430, 433—435, 437, 438, 441, 442, 446—451, 453, 455, 459—464
 Budisavljević Srđan — 356, 464
 Bulinski — 304
 Buljan Vice — 414, 430
- C
- Collanan — 304
 Cvetković Vita — 30
- C
- Čereil Tom — 188, 189
 Čerčil Randolf — 189
 Čerm Josip — 198
 Čolaković Rodoljub Ročko — 218
 Čok Miroslav — 180
- C
- Ćemal Ismail-beg Vlora — 395
 Cetković Vladimir Vlodo — 332, 338, 347

D

D.Š. — vidi Šepić Dragovan
 Dakić Radoje — 401
 Danić Boško — 385
 Dapčević Milutin — 161
 Dapčević Nikola — 34
 Dapčević Peko — 13, 15—17, 25, 52, 54, 66, 70—72, 78, 79, 103, 117, 118, 120, 128, 129, 132, 146, 175, 185, 199, 202, 205, 209, 213, 217, 222^ 223, 234, 236, 237, 262, 268, 270, 274, 292, 297, 308, 309, 312, 318, 418, 428, 450, 453
 Devic fon Karl-Krebs — 193, 220, 306
 Dimitrov Georgij — 170
 Drapšin Petar — 332
 Drašković Đorđe — 111
 Drljević Savo — 154
 Drulović Miloško — 35
 Dugalić Momčilo — 160
 Dukanec Mato — 229
 Dulić Đuro — 404

Đ

Dilas Milovan — 124, 210, 244, 267, 310
 Đorđević Dragan — 449
 Đukanović Drago — 445
 Dukić Mileta — 104, 146
 Đurišić Blažo — 427, 434
 Đuričković Boško — 35
 Burić Ljubodrag — 25, 58, 61, 67, 234, 236, 270
 Đurić Momčilo — 94, 101
 Đurić Pero — 29
 Đurišić Pavle — 400

Dž

Džemail Agić-Đemo — 35
 Džuvalevski Ilija — 9, 40

E

Erenburg Ilija — 357, 376
 Eliot Vilijam (Elliott William) — 208, 216, 226, 308, 316

F

Fabris Mate — 111
 Fehrenbock — 304
 Felber Hans Gustav — 150
 Feldig — 304
 Felmi Helmut (Felmy Helmuth) — 405
 Fotić Konstantin — 196

G

Gaćinović Vojislav — 76
 Gavrilović Stojan — 140
 Gažević Nikola — 35
 Georgijev Kimon — 93
 Gluhić M. Omer — 437
 Goranović Maksim — 194, 208, 209, 238
 Gordijanko — 243
 Gorškov Anatolij Petrovič — 84, 94, 138
 Gordvin — 10
 Gošnjak Ivan — 70
 Gregorić Pavle Pajo — 124
 Grnčarov Tomo — 9
 Grubić Neven — 111
 Grujić Periša — 146, 239
 Grulović Aćim — 158
 Gustović Artur — 407

H

Hantington Eleri (Huntington Elery) — 58, 262, 304, 393
 Hariš Ivan Ilija Gromovnik — 218
 Hebrang Andrija — 21—23, 113, 124, 189, 210, 310
 Herle Šaćir — 385
 Herljević Franjo — 163
 Himler Hajnrih — 45
 Hitler Adolf — 83
 Hočevar Franc — 239
 Hodža Enver — 77
 Honer Franc — 45
 Hribar Anton — 159

I

Ilić Pavle Veljko — 93
 Ilinčić Blažo — 449
 Injkov — 243
 Ivanović Slobodana — 30

J

Jagodić Marija — 30
 Janić Tihomir — 29
 Ješić Miladin — 404
 Jokanović Vlada — 242
 Jovanić Đoko — 12, 14, 17, 51, 71
 Jovanović R. Arso — 158, 159, 16?, 163, 175, 199, 216, 217, 235, 239, 279, 283, 289, 297, 298, 307, 385, 448

Jovanović Dragiša — 35
Jovanović Radivoje — 25
Jovanović Vaso — 12, 14, 71
Jovičević Pavle — 9, 26, 47, 48, 59,
102, 151, 200, 246, 261
Jušnjevska Petar — 180

K

Kalezić Mirko — 29
Kalinin Tihonovič Boris — 215
Kaningem Džon — 137
Kapelić Milica — 449
Karađorđević Petar II — 19, 63, 240
Kardelj Edvard Bevc — 10, 42, 45,
68, 108, 124, 192, 193, 196, 208, 210,
216, 220, 224, 226, 238, 240—242,
310, 356
Keckarov — 93, 125
Kern Ivan — 140
Kidrič Boris — 211, 224, 330
Kilibarda Mile — 354
Klišanić J. Vjek — 411
Kljajić Lazar — 110
Konforti Saša — 112
Kosorić Pero — 162, 397
Košutić August — 188, 189
Kovačević Vera — 34
Kovačević Voja — 35, 433
Krajačić Ivan Steva — 21—23, 124
Krajger Boris — 211, 330
Krek Miha — 372
Kregar Vinko — 110
Krivošić Veljko — 63
Krstulović Vicko — 21, 23, 124, 430
Kruščić Stanojka — 30
Kulundžić Antun — 159
Kuštrin Josip — 239
Kveder Dušan — 354

L

Laković Milija — 161
Laverdure — 304
Lekić Danilo Spanac — 12, 15, 33, 37,
49, 50, 52—54, 62, 66, 71, 72, 78, 79,
85, 91, 116, 117, 119, 127—130, 139,
147, 159, 164, 171, 214, 215, 249,
265, 268, 289, 292
Lecnidovič Pjotr Kapica — 20
Leontić Ljubo — 140

Ler Aleksander (Loehr Alexander)
— 81, 398, 408
Lichtenberger — 304
Lukačević Vojislav — 63

LJ

Ljubičić Radoje — 30
Ljujić Vojo — 162
Ljumović Vuksan — 29

M

Maček Vladimir Vlatko — 22
Mak Daul Robert — 138
Makbet — 208
Makforland — 304
Maklen Ficroj — 60, 63, 195, 227,
262, 297, 300, 316, 345
Makner — 315
Malnarić Jože — 354
Manasterioti Ivo — 111
Mandić Ante — 356, 464
Mandić Gligorije — 311
Manzoni Gojko — 111
Marković Blažo — 212
Martinović Luka — 29
Martinović Milan — 464
Maslarić Božidar — 244
Mašković Savo — 212
Medarević Ljubomir — 385
Medenica Đuro — 4C4
Mek Nar — 313
Meljnikov Vasilij Gregorijevič —
148, 298
Mesić Marko — 67, 222
Mešterović Đuro — 231, 376
Metzger Josip — 407
Micev Nikla — 28
Mićunović Vukašin — 35
Mihailović Branko — 167
Mihailović Dragoljub Draža — 11,
37, 49, 51—53, 71, 84, 91, 138, 147,
160, 167, 182, 186, 429
Mihailović Gordana — 167
Mihaljević Jovo — 35
Mišalić Ante — 110
Mišalić Darko — 110
Milosavljević Milosav — 433
Milošević S. Blažo — 111
Milutinović Ivan — 141, 177
Minderović Čedomir — 266
Minić Milka — 41
Misjak Franc — 110

Mišović Miloš — 340
Mitrović Stefan — 130
Mladinić Nikola — 111
Momčilović Ljubo — 158
Montgomeri — 187, 197
Morgan — 187
Morini — 304
Muravjev Konstantin — 83
Muselin — 304
Mutaipović Dragoslav — 14, 212

N

Nađ Košta — 12, 15, 39, 67, 158, 230,
306, 307, 318, 417, 453, 463
Nedeljković Radisav Raja — 25
Nešković' Blagoje — 221
Nikitović Jakimov Pavel — 215
Nikolaić — 180
Nikolić Milica — 29
Nišani Omer — 395
Novaković Pavle — 63
Novović Mirko — 30

O

Obradović B. Branko — 36, 113, 180,
324, 361
Olbina Dane — 162, 434
Odincev — 243
Orlandi — 304
Ostojić Zaharije — 63

P

Pajević Miloš — 180
Pajković Miloš — 353
Palermo Mario — 120, 225
Panzov Hadži — 28
Pavičić Mile — 358, 363
Pavlović F. Ilija — 4S2, 454
Peričin Marko Kamenjar — 269
Perović Novica — 35
Perović Tomaš — 29
Petovar Rudolf — 397
Petrić Đuro — 111
Petrovich — 304
Petrović Matija — 229
Petrović Nikola — 231
Pfafjer (Pfeiffer) Tim — 304
Pijade Moša — 18—20, 39, 40, 56, 57,
105, 189, 232, 267, 272, 311, 337, 364,
377
Piletić Velimir — 66, 84

Poljanac Branko — 187, 225, 304
313, 316
Poljanec Savo — 363
Popivoda Pero — 330
Popović Koča — 15, 94, 183, 184, 199,
201, 242, 248, 260, 280, 290, 300, 312,
327, 343, 385, 399, 422, 426, 453
Popović Miladin — 24, 77, 449
Popović Novica — 212
Popović Sava — 41
Popović Vidak — 385
Popović Vladimir — 15, 39, 158, 162,
397
Prelević Rade — 34
Pribičević Stojan — 138
Puzigaća Jovo — 30

R

Radosavljević Dobrivoje Bobi — 383
Radovanović /Stevo — 449
Radović M. — 296
Radović Ratko — 35
Rajner — 345
Rakočević Milorad — 30
Ranković Aleksandar — 100, 140, 141,
160, 167, 177, 184, 188—192, 197,
199, 205, 210, 211, 216, 217, 219,
227—229, 234, 235, 242, 243, 257,¹
258, 265, 289, 297, 467
Ražnjatović Veljko — 30
Reid — 191, 304
Renčelj Kazimir — 198
Repanc Nikola — 198
Ribar Ivan — 184
Ribnikar Vladimir — 41, 142, 184
Rid — vidi Reid
Ristić Duško — 30
Reberts — 12
Rodić Slavko — 91
Rok — 354
Romac Paško Zdravko — 353
Romano i Salamon — 385
Rozman Franc — 354
Rupnik Leon Leo — 411

S

Sales — 12
Samardžić — 19
Savić Pavle — 20, 76, 231
Savić Sreta — 404
Sažanić Branko — 111
Sekulić Vlado — 239
Selbi — 168

Selić Vladeta — 35
 Serbec Dušan — 356, 464
 Sforza Karlo — 42
 •Simčić Marjan — 423
 Simić Stanoje — 14, 19, 41, 221, 231
 Skoković — 35
 Smajević Vasilije — 25
 Smiljanić Milan — 41
 Smirnov Vladimir Voloda — 237, 249
 Smodlaka Josip — 180, 372, 414
 Sokolov V.S. — 148
 Sorokoumov — 243
 Sosić Anton — 111
 Sremec Zlatan — 105, 337
 Stambolić Petar — 221
 Stanić Pera — 442
 Stanković Dragoljub — 340
 Stanković Nikola — 389
 Stanković Petar — 340
 Stanković Siniša — 221
 Stijović Milonja — 389
 Stojnić Velimir Velja — 24, 188, 400, 415
 Strugar Vlado — 449
 Strugar Zarija — 299
 Subotić Vukašin — 154

S

Šaljnikov — 20
 Šego Petar — 110
 Šepić Dragovan — 241
 Šilović Srećko — 205
 Šnajder Ferdinand — 349
 Sornikov Sergejevič Aleksandar — 215
 Šoštarić-Pisačić Eugen — 140, 187, 197, 198
 Šotra Prvoslav — 266
 Špelić Rajko — 449
 Špoliar Vladimir — 229
 Šubašić Ivan — 63, 133, 134, 140, 187, 189, 194, 196, 198, 209, 216, 228, 240, 356, 372, 447, 464
 Svob Vinko — 39, 358, 402

T

Tej-er Čarls (Thayer Charles) — 304
 Terpešev Dobri — 143, 232
 Terskij — 243
 Terzić Velimir — 39, 40, 56, 76, 105, 215, 231, 267, 271, 273, 282, 286—288, 298, 346, 351, 357, 363, 364, 376, 377, 392

Terzić Vojin — 35
 Tesarik — 12
 Tmušić Vuko — 34
 Todorov Petar — 232
 Todorović Mijalko — 15, 17, 59, 66, 85, 116, 120, 132, 160
 Tolbuhin Ivan Fjodorovič — 61, 170, 263, 270, 299, 306, 317, 326, 327, 424
 Toljati Palmiro Erkoli — 210, 310
 Tcminšek Teodor — 423
 Turković Vuko — 449
 Turpin — 12

U

Ulepić Zdenko — 358
 Urošević Sredoje — 154

V

Velčev Damjan — 93
 Velebit Vladimir Vlatko — 140, 142, 187, 205, 266, 316, 320, 464
 Vidačić Nik. — 446
 Veselinović Ljub:ša — 154
 Vidmar Josip — 211
 Vidović Žarko — 12, 14, 54, 150, 155, 284
 Vilson Meitlend Henri (sir Henri Mitland Wilson) — 10, 208, 297
 Vlahov Dimitar — 364
 Vlahović Veljko — 189, 392
 Vran — 12
 Vučinić Drago — 162
 Vučković Ljubo — 25
 Vujović Mitar — 197
 Vukanović Radovan — 16, 301, 401
 Vukičević Dušan — 35
 Vukmanović Svetozar Tempo — 8, 28, 47, 48, 59, 93, 125, 151, 170, 189, 350
 Vuketić Aco — 35
 Vukotić Dragutin — 35
 Vukotić Jovo — 39
 Vuković Dragomir — 449
 Vuletić Marko — 239
 Vušović Ljubo — 30

Z

Zaikonsky Kusing — 304
 Zakurdajev — 243
 Zarubica Milorad — 161
 Zečević Vlada — 184
 Zekić Miloš — 163

2

Zavronkov — 243
Živković Ivo — 110
Žižić Veljko — 161
Znidarie Franc — 354

Zujović Sreten Crni — 14 15 III
209, 221, 237, 242, 262, 297 312 ' ,
Zupancič Oton — 193, 220, 306

Yeiser — 304

REGISTAR GEOGRAFSKIH NAZIVA

A

Afrika — 39, 265, 308
 Albanija — 8, 24, 27, 77, 81, 107, 169,
 170, 188, 245, 246, 261, 264, 284—
 286, 313, 380, 395, 396, 401, 413, 415
 Aleksandrovac — 17
 Alžir — 38, 283
 Amerika — vidi Sjedinjene Američ-
 ke Države
 Arandelovac — 127, 144, 210, 250,
 263, 310, 327
 Arilje — 95, 118
 Aržano — 326
 Ašanja — 299
 Austrija — 42, 45
 Avala (pl.) — 273

B

Bačevci (kod Valjeva) — 130
 Bačka — 404, 405, 424
 Bačka Palanka — 317
 Bačko Petrovo Selo — 317
 Badovinci (pod Šapca) — 182, 186
 Bajgora (kod Novog Pazara) — 340
 Bajina Bašta — 33, 50, 52—54, 67,
 71, 155, 207
 Balkan — 13, 15, 64, 77, 413
 Banat — 13, 39, 230, 231, 404, 409
 Banjaluka — 119, 168, 172—174, 191,
 193, 220, 256, 306, 410
 Baranja — 404—407, 411
 Bari (u Italiji) — 36, 42, 80, 111, 141,
 148, 175, 177, 180, 183, 184, 192—
 195, 210, 215, 217, 225, 240, 251, 265,
 280, 283, 308, 355, 372
 Baška Voda — 326
 Batajnica — 299
 Bela Crkva (kod Krupnja) — 119,
 138

Bela Crkva (kod Vršca) — 289, 310
 Bela Palanka — 32
 Beli Potok (kod Beograda) — 273
 Benečija — 247
 Benkovac — 415
 Beograd — 13, 32, 49, 67, 81, 94, 141,
 144, 147, 160, 185, 210, 213, 221, 222,
 232, 234, 236, 240, 250, 252, 255—257,
 260, 262—264, 268—270, 273, 274,
 279, 282, 284, 286, 289, 290, 292, 304,
 308—310, 312, 317, 318, 322, 327, 337,
 348, 351, 353, 357, 359, 363, 367, 375,
 376, 382, 386, 387, 389, 392, 397, 402,
 408, 414, 415, 435, 441, 448, 450
 Berane (sada Ivangrad) — 225, 264,
 420
 Berovići — 17
 Berovo — 330
 Bihać — 339, 378
 Bijela gora — 96
 Bijelo Brdo (kod Vardišta) — 54, 75
 Bijelo Polje — 264, 328, 398
 Bijeljina — 55, 202, 327, 407, 409, 422
 Bikodže (kod Tuzle) — 182
 Bileća — 366, 420
 Bilo-gora — 411
 Bioče — 328
 Bistrica — 155
 Bitolj — 151, 153, 344
 Boka Kotorska — 54, 55, 118, 301,
 303, 315, 319, 325, 366, 380, 391, 418
 Boljevac — 11
 Bor — 58, 62
 Bos. Gradiška — 172, 174, 410
 Bosanska krajina — 300, 465
 Bosna — 32, 37, 39, 46, 52, 92, 116,
 119, 121, 131, 145, 146, 158, 182, 186,
 187, 190, 196, 199, 202, 205, 214,
 255, 256, 264, 285, 352, 384, 408, 429,
 436, 455
 Bosna (r.) — 37, 256, 325
 Bosut (r.) — 406, 418, 424, 425, 428

Brač (o.) - 88
 Brajići (kod Pranjai^{aJ} - al
 Brčko — 326, 327, 4^{ns}>
 Bregalnica — 153
 Brezje — 247
 Brindizi (u Italiji) 36, 111
 Brodarevo — 400
 Brus — 15
 Brza Palanka — 61. dž⁹
 Brzan (kod Svetožar[^]
 Bugarska - 7, 13, 61, 64, 68, 83> 125,
 143, 153, 189, 190, 1^{yo'} 464' •
 Bufarik — 38
 Bujanovac — 78, 200>
 Bukovica — 52 41
 Bukurešt — 13, 84,
 Busovača — 256

 Careve vode — 27
 Caribrod — 91, 147
 Cavtat — 96
 Cer (pl.) — 37, 49, 51, iS>5,
 132, 144, 164, 171
 Cetinska dolina — 32>
 Cetinje — 264, 362, Ж

 S ^ S r I - 8, 24, tt 55, 186, 188>
 190, 196, 199, 243, 24^a> 261, 279, 280,
 284—286, 314, 328, dyu,
 420, 429, 453, 455
 Cmogorsko-hercegov*cko P «^mane
 — 118, 155, 188, 22>
 284, 303, 398, 418

Čajniče — 223, 264,
 Čačak - 51-53, 62, B 5~87, 144> 279,
 284, 314, 329, 375
 Čakor — 264
 Čehoslovačka — 208, ^51
 Centa — 317
 Cerević — 317
 Čigote — 27
 Čitluk — 116, 119, 1^2

 Čeranića Gora — 47, 48, 59

D

Dalmacija - 21, 22, 88, 190 256,
 264, 339, 378, 391, 42^ 429> 430> 453>
 455, 463, 465

Dalmatinsko primorje — 252
 Danilovgrad — 366, 410
 Devetak — 172, 174, 256
 Devetak (pl.) — 182
 Dinara (pl.) — 338
 Divci (kod Valjeva) — 175, 251
 Dobanovci (kod Zemuna) — 299
 Dobož — 255, 256, 286, 384, 402
 Dobrinja (G. i D.) — 62
 Dobroselica — 27
 Dojran — 344
 Donji Milanovac — 61
 Drač — 380
 Dragačevo — 66, 86, 87
 Draganica (k. 937, kod Pecke) — 117
 Drava (r.) — 405, 407, 408, 422, 450
 Drim (r.) — 9, 24, 27, 413
 Drina (r.) — 17, 18, 33, 37, 46, 52, 53,
 72, 97, 119, 120, 127—129, 132, 145,
 182, 186, 205, 279, 327, 397, 406—
 409 422
 Drinjača (r.) — 127—129, 132, 255
 Drvar — 215, 237
 Dubočac (kod Slavenskog Kobaša) —
 46
 Dubrovnik — 54, 55, 118, 188, 235, 252,
 266, 301—303, 305, 307, 308, 312,
 313, 315, 316, 319—321, 325, 331,
 333, 334, 346, 378, 380, 381, 390, 391,
 420
 Dugo Selo — 410
 Dunav (r.) — 11—13, 58, 67, 72, 84,
 94, 101, 196, 236, 268, 274, 305—307,
 309, 317, 318, 406, 417

Đ

Đakovica — 261, 380
 Đakovo — 407
 Đerdapska klisura — 102
 Đevđelija — 344

Egejsko more — 13
 Egipat — 148
 Engleska — 372
 Erdevik — 406
 Evropa — 65, 77

Foča — 155, 264
 Fruška gora — 269, 309

G

Gacko — 111, 303
Garčin — 407
Glogon — 317
Glogovac — 55
Gnjilane — 403
Golubac — 62
Goražde — 155, 223, 264, 279, 284, 285
Gordška brda — 247
Gornji Milanovac — 85—87, 95, 118, 127, 144
Gornji Vakuf — 256
Gorobilje — 51
Gorski kotar — 157, 411
Gračac — 415
Gračanica — 37, 97
Gradačac — 409
Grahovo — 366
Gravina (u Italiji) — 105, 112, 265, 299, 319
Grčka — '13, 81, 107, 149, 344, 401, 408, 409, 421
Grocka — 307
Grozni (u SSSR-u) — 287
Gruda (kod Dubrovnika) — 308
Guča — 78, 95, 118

H

Herceg-Novii — 302, 305
Hercegovina — 54, 55, 188, 256, 302, 319, 348, 390, 429, 436, 455
Homolje — 58, 61, 67, 94
Hrvatska — 23, 55, 68, 113, 157, 183, 189, 190, 193, 199, 210, 280, 391, 393, 425, 465
Hrvatsko primorje — 152, 411
Hrvatsko zagorje — 411

I

Ibar (r.) — 15, 66, 78, 291
Ibarska dolina — 340
Ilok — 317, 326, 327
Imotski — 301—303
Iran — 148, 376
Irig — 309
Istra — 42, 108, 115, 152, 411
Italija — 10, 11, 40, 42, 111, 112, 115, 131, 148, 190, 192, 195, 205, 211, 215, 219, 225, 265, 280, 283, 313, 319, 320, 334, 335, 339, 345, 355, 357, 372, 395, 411

Iton Plejs — 176
Ivanjica — 54, 78, 86, 87, 95
Iverak (pl.) — 144

J

Jablanica — 41, 59, 181
Jablanica (kod Mostara) — 256
Jadar (r.) — 147
Jadran — 42, 188, 228
Jahorina (pl.) — 12, 15, 154, 155, 186, 223
Jajinci (kod Beograda) — 284
Jarak — 309, 327
Javor (pl.) — 54, 117
Jelova Gora — 71, 85
Jelovik — 71
Jonsko more — 13
Južna Morava (r.) — 85, 340

K

Kačandol — 340
Kačanik — 48
Kačanički tesnac — 246
Kairo — 464
Kalinovik — 17, 155, 264, 284
Kamenica (kod Valjeva) — 103, 130
Kamik — 109
Kane (Canne, u Italiji) — 313
Karlovac — 455
Kasindo (kod Sarajeva) — 408
Kazerta (u Italiji) — 10, 198
Kavkaz — 64
Kiseljak — 256
Kladovo — 61, 72, 201, 202
Klašnice — 172
Kolubara (r.) — 79
Knianin — 306
Knin — 339, 378, 406, 415, 425
Kninska krajina — 22
Kocana (kod Bari) — 193, 372
Kolašin — 328, 362, 401
Kolojan — 271, 287
Konavlje — 55, 307, 308, 312, 313, 315
Konjic — 256, 305
Kopljjenik — 45
Korča — 395
Kordun — 157
Koruška — 108, 115
Kosjerići — 52
Kosmaj (pl.) — 85—87, 127, 144, 147, 171

Kosmet — 8, 26, 59, 314, 340, 394, 449, 460
Kosovo — 8, 24, 36, 47, 48, 59, 170, 200, 235, 246, 279, 285, 291, 292, 314, 343, 344, 374, 380, 403, 413
Kosovska Mitrovica — 59, 300, 314, 340, 380, 408, 413
Kostima — 112
Koviljača — 144, 146
Kragujevac — 85—87, 127, 202, 213, 263, 311, 435
Krajova — 84, 94, 140—143, 145, 174, 177, 180, 183, 185, 188, 196, 197, 201, 215, 216, 218, 223, 225, 228, 231—233, 237, 243, 249, 256, 265, 337
Kraljevo — 15, 85, 235, 245, 255, 256, 300, 314, 329
Kremna — 71, 75
Kriva Palanka — 93
Krit (o.) — 408
Krtinjak — 340
Krupanj — 95, 119, 127—129, 132, 138, 146, 164, 171
Kruševac — 85—87, 387
Kučevo — 62
Kuks — 328, 380
Kukujevci — 326
Kumanovo — 78, 93, 200, 344
Kupinovo — 269, 299
Kupreško polje — 215
Kuršumlija — 15, 17, 292, 340, 380
Kusadak — 236

L

Lajkovac — 49, 52
Lab (r.) — 340
Lapac — 339
Lazarevac — 144, 327
Lebane — 292
Lednice — 366, 398
Ledinci — 317
Leskovac — 248
Lijeva Rijeka — 328, 401
Lika — 22, 157, 425, 429
Lim (r.) — 264, 315, 331, 460
Lokve (k. 957, kod Pecke) — 117
London — 7, 140, 142, 176, 183, 205, 240, 241, 265, 266, 447, 464
Loznica — 116, 117, 144, 146, 171, 268, 327

LJ

Ljig — 79, 85, 95
Lješnica — 146, 171

Ljubljana — 68
Ljubovija — 146, 408, 409
Ljubuški — 301—303
Ljuma (Kruma) — 8, 9, 200

M

Mačva — 52, 144, 146, 159, 171, 202, 281
Mađarska — 131, 196, 208, 309, 408, 411, 424, 450
Majeвица (pl.) — 12, 15, 55, 92, 145, 146, 215
Makarska — 326, 415, 425
Makedonija — 8, 13, 17, 40, 48, 78, 81, 85, 93, 115, 125, 149, 175, 181, 232, 246, 279, 286, 314, 349, 371, 374, 380, 421, 453, 455
Mala Plana — 263
Mali Vljaj — 345
Maljen — 79
Manfredonija — 430
Martinci — 406
Mateševo — 264
Medvednik <pl. — 104, 116, 117, 122, 127—129, 132
Medveda — 292
Mesići — 285
Metković — 55, 266, 415
Metohija — 24, 59, 170, 200, 245, 246, 255, 256, 261, 264, 286, 292, 343, 344, 374, 380, 413
Mezon Branš (u Alžiru) — 38
Milhauz (Meulhouse) — 411
Milino Selo — 86
Mionica — 91
Mladenovac — 236, 273
Modrica — 131, 145
Mojkovac — 328, 398, 408, 420
Mokra gora — 75
Montreal — 194
Morača (r.) — 328
Morava (r.) — 36, 47
Moskva — 14, 18, 39, 40, 57, 84, 105, 145, 148, 158, 174, 176, 178, 179, 188, 206, 231, 244, 262, 272, 337, 363, 364, 392, 402
Mostar — 88, 256, 286, 301—303, 305, 319, 325, 328, 366, 410, 415

N

Negobuđe — 16, 111
Negotin — 58, 60, 61, 101, 102, 201
Nemačka — 65, 83, 447
Neretva (r.) — 252, 301—303, 305, 326

Neum — 266
Neveslje — 264
Nikšić — 150, 151, 156, 168, 186, 224,
233, 261, 264, 280, 284, 303, 313—
315, 328, 331, 351, 357, 362, 366, 380,
390, 398, 420, 462
Niš — 91, 201, 222, 280, 282, 291, 292,
386, 387, 403
Nova Gradiška — 172, 174
Nova Varoš — 155, 264
Novi Bečej — 306
Novi Futog — 317
Novi Pazar — 27, 314, 321, 380, 399
Nozdra — 27
Novi Sad — 306, 309, 317, 318, 327
Nuštar — 405

O

Obalj — 17
Obrenovac — 213, 236, 269, 289, 292,
299, 307, 308, 327
Odinci — 407
Ohridsko jezero — 345
Okučani — 410
Omiš — 326 ~
Opatovac — 417
Opovo — 317
Orahovica — 380
Osečina — 122, 129
Osijek — 324, 406, 407, 417
Osmaci — 96, 119, 397, 422
Otrić — 415
Ozren planina — 12

P

Pakaštica — 340
Palanka (smederevska) — 236, 263
Pale (kod Sarajeva) — 255, 256, 279
Pančevo — 213, 222, 234, 236, 305,
307, 309, 312, 379, 388
Panj (kod Beograda) — 273
Pariz — 84
Pecka (kod Valjeva) — 87, 91, 95,
103, 116, 117, 119, 122, 129
Peć — 380
Pehčevo — 93, 125
Pelev breg — 410
Pelješac — 235, 252, 301—303, 305,
319
Permet — 395
Pešter — 27
Petrovac (na Mlavi) — 236
Petrović (kod Zemuna) — 299

Petrovgrad (sada Zrenjanin) — 307
Pinosava (kod Beograda) — 273
Pirot — 91, 175, 201, 242, 248, 249,
zod, 26(J)
Pianmšte — 37
Pijevija — 150, 155, 156, 192, 207, 223,
264, Z 9
Pocerma — 144, 171
Podgorica (sada Titograd) — 264,
328, 366, 398, 400, 401, 409, 410, 420
Podrmje — 146
Podujevo — 340, 380
Podunavlje — 147
Pojatna — 340
Poiivalo — 109
Poljska — 131
Pomoravije — 147
Popovo polje — 55
Poreč — 151
Posavina — 17, 55, 92, 127, 128, 132,
145—147, 159
Povlen — 49
Požega (užička) — 50, 51, 53, 62, 71,
- 264, 279, 284, 327, 408, 409, 422
Požarevac — 58, 67, 264
Prača — 224
Prača (r.) — 255
Preševo — 8, 200
Prepolac (kod Podujeva) — 340, 380
Priboj — 155, 192, 207, 223
Prijaopolje — 150, 155, 156, 192, 207,
223, 264, 279, 284, 314, 328, 331, 398,
399, 400, 413
Prilep — 153
Priština — 292, 300, 340, 344, 380
Prizren — 186, 380
Prkos (kod Zemunika) — 313
Prnjavor (kod Banjaluke) — 172
Prnjavor (kod Sapca) — 327
Prokuplje — 248
Proslap (kod Pecke) — 117
Prozor — 256
Puračić (kod Tuzle) — 182

R

Rača (kod Kragujevca) — 202, 263
Račanski kut — 159
Radovci — 51
Rakovica — 281
Ralja — 236
Rastošnica (kod Tuzle) — 182
Raška — 15, 27, 314, 380
Ratiš — 37
Ravna gora — 53, 91, 95
Renovica — 33, 279, 285

Rim — 210, 372
 Risan — 366, 381, 390
 Rodos — 408
 Rogačica — 54, 66, 71, 75, 78, 327, 422
 Rogatica — 285, 408
 Romanija (pl.) — 255
 Rudnik — 49, 51, 66, 85—87, 95, 126—128, 144
 Rudo — 155, 207, 223, 264, 429
 Ruma — 309, 317, 327
 Rumunija — 13, 39, 56, 81, 94, 140, 192, 231, 232

S

Sandžak — 150, 155, 156, 192, 223, 234, 235, 246, 252, 255, 256, 284, 284—286, 303, 314, 315, 331, 344, 348, 379, 398, 407, 408, 413, 420
 Santa Karanti — 169, 188, 313
 Sanski Most — 168, 172, 280
 Sarajevo — r 17, 54, 91, 92, 119, 145, 223, 224, 235, 245, 252, 255, 256, 264, 284, 285, 286, 303, 305, 325, 327, 331, 332, 344, 380, 384, 399, 401, 402, 407—410, 422, 450
 Semberija — 12, 15, 55, 145, 148
 Sava (r.) — 46, 146, 159, 164, 213, 236, 274, 281, 292, 299, 307—309, 327, 408
 Simitli — 259
 Sinj — 373, 414
 Sisak — 245
 Sjedinjene Američke Države — 10, 20, 372
 Sjenica — 223, 264, 279, 284, 331, 413
 Sjevsko (kod Rogatice) — 18, 37
 Skadar — 328, 380, 3B8, 401
 Skadarsko jezero — 385
 Skoplje — 78, 93, 200, 300, 340, 371, 383, 403, 435, 449
 Skopska Crna gora — 8, 27, 36, 47
 Slano — 266
 Slap — 17, 33
 Slatina (kod B. Luke) — 172
 Slatina (kod Podujeva) — 340
 Slavonija — 46, 172, 324, 339, 405
 Slavenska Požega — 455
 Slavonski Brod — 245, 286, 303, 305, 306, 332, 402, 407—410
 Slavonski Kobaš — 46
 Slovenačko primorje — 42, 108, 115, 210, 411
 Slovenija — 10, 42, 124, 183, 190, 192, 193, 224, 304, 411, 465
 Smokovljani — 266

Sofija — 170, 188, 189, 242
 ^okolac — 255
 SoKoiovići — 18, 422
 SoKoiSKa planina — 49, 127, 128, 132
 ijojun — 81, 89, 380
 s>ombor — 4do
 Sot (kod S-da) — 417
 tootm (k;ooq Vukovara) — 417
 Sovjetski Savez — 39, 40, 61, 64, 70, 83, 94, 105, 108, 124, 141, 148, 158, 174, 178—180, 196, 201, 206, 211, 215, 217—219, 259, 271, 272, 280, 346, 351, 3o8, 364, 372, 376, 377, 379, 392
 Split — 346, 373, 414, 415, 420, 430
 Splitska luka — 434
 Spreča (r.) — 37, 91, 97, 255
 Srbija — 11, 13, 14, 17, 26, 31, 32, 37, 38, 41, 46, 50, 51, 58—62, 64, 66, 67, 70, 71, 75, 78, 79, 81, 85, 92, 94, 97, 101, 116, 117, 119, 120, 125—129, 132, 134, 141, 144—147, 154, 175, 179, 180, 184—186, 188, 190, 199, 202, 205, 214, 215, 221, 227, 236, 237, 245, 246, 251, 252, 255, 256, 264, 271, 285, 311, 343, 374, 408, 422, 433, 453, 455
 Srebrnik (D. i G.) — 37
 Srednji iStatokov (kod Prokuplja) — 248
 Sredozemlje — 10, 63, 208, 226, 228, 297
 Sredozemno more — 13
 Srem — 164, 230, 236, 265, 269, 280, 308, 309, 324, 404—406, 422, 424
 Sremska Rača — 269, 326, 327
 Sremska Mitrovica — 159, 268, 269, 274, 289
 Staljingrad — 64
 Stara Pazova — 308
 Stari Bečej — 305, 306, 317
 Stari Brod — 12, 15, 17, 33
 Stari Trg (kod Kosovske Mitrovice) — 314, 380, 408
 Ston — 252, 266, 301—303, 326
 Struganik — 91
 Strumica — 153, 181, 344
 Sumartin — 88
 Sušak — 205
 Suvobor — 49, 51, 66, 71, 79, 126—128
 Svilajnac — 202

S

Šabac — 144, 159, 164, 202, 308, 327
 Šar planina — 8, 27, 149, 151
 Šibenik — 336, 373, 415

- Sid* — 406
 Široki Brijeg — 415
 Škumba (r.) — 345
 Štajerska — 45
 Stip — 93
 Sumadija — 49, 51, 66, 78, 79, 85—87, 95, 126, 127, 429
- T
- Tara (pl.) — 17, 33, 62
 Taroš — 306
 Teheran — 148, 376, 377
 Tikveš — 153
 Tirana — 380, 395, 396, 415
 Tisa (r.) — 305, 307, 309, 317, 318
 Titel — 317, 318
 Toplica — 41
 Topola — 263, 273
 Toronto — 148
 Trapisti — 172
 Travnik — 92, 119, 173, 256, 286, 407
 Trebava — 131, 145, 215
 Trebinje — 235, 301, 303, 328, 351, 357, 366
 Trnovo (kod Kalinovika) — 155
 Trst — 68, 210
 Turija — 86
 Turn-Severin — 61
 Tuzi — 410
 Tuzla — 182, 255, 285, 327, 422
- U
- Ub — 268
 Ulcinj — 55, 118
 Umka (kod Obrenovca) — 292
 Una — 245, 410
 Uroševac — 48, 380, 403
 Užice — 12, 31, 32, 49—54, 144, 279, 314, 327, 408, 409, 422
- V
- Valandovo — 344
 Valona — 395
 Valjevo — 49, 52, 54, 71, 79, 85, 95, 103, 104, 116, 117, 122, 126, 129, 130, 144, 160, 171, 175, 184, 202, 209, 223, 242, 251, 289, 297, 385, 422, 435
 Vardar (r.) — 78, 91, 153, 246, 374
 Vardište — 17, 52, 54, 71, 72, 75, 264
- Vama — *SI*
 Veles — 89
 Velika Kikinda — 307
 Velika Plana — 213, 234, 236, 263
 Venecija — 20
 Vežišmk — 328
 Vinkovci — 326, 406
 Vis (o.) — 39, 42, 105, 109, 110, 112, 124, 140, 145, 158, 173, 187, 222, 228, 230, 249, 262, 313, 321, 346, 373
 Višegrad — 33, 49, 50, 54, 144, 186, 235, 255, 264, 279, 285, 314, 331, 380, 384, 399, 407, 408, 460
 Vjeternik — 400
 Vlasenica — 255, 422
 Vodice (kod Šibenika) — 336
 Vojvodina — 17, 39, 195, 199, 227, 237, 249, 265, 287, 300, 307, 308, 430, 435—437, 448, 453, 455, 459
 Vranje — 388, 450
 Vrdnik — 327
 Vrmoš — 401
 Vršac — 230, 240, 260, 289, 290, 292, 312
 Vučitrn — 340
 Vukovar — 326, 405—407, 417, 424
- Z
- Zadar — 313, 355, 373, 415
 Zagreb — 20, 121, 143, 229, 245, 324, 401, 407, 411, 446, 455
 Zaječar — 32, 58, 60
 Zalužani — 168, 191
 Zapadna Morava (r.) — 13, 49, 66, 71, 126, 128, 186, 314
 Zavala — 266
 Zelinje — 116, 119, 132
 Zemun — 236, 268, 274, 289, 292, 308, 309, 351
 Zemunik — 313, 373, 416, 421
 Zenica — 325
 Zlatibor (pl.) — 27, 155
 Zupci — 96
 Zvornik — 104, 116, 117, 119, 255, 384, 399, 407—409, 422
- ž
- Zabljak — 111
 Zeleznik (kod Beograda) — 273
 Žepče — 402
 Županja — 326

**REGISTAR VOJNIH JEDINICA
I OSTALIH POJMOVA**

Armije

jugaslovenske

- 1-va — 435—437, 448, 453, 455, 459
- 2-ga — 435—437, 448, 453, 455, 459
- 3-ća — 453, 463

bugarske

- 1-va — 418, 424, 425, 428, 450
- 2-ga — 201, 291, 292, 340, 380
- 5-ta — 26, 93, 125

nemačke

- 2.[^] oklopna — 88

SAD

- 15. vazduhoplovna — 10

Bataljoni

NOVJ

- Austrijski — 355
- »Garibaldi« — 32
- »Matteotti« — 32
- Prateći GSH — 454
- »Šandor Petefi« — 400, 428

nemački

- »Brandenburg« — 88
- 698. feldžandarmerije — 150
- 811. landesšicen — 406
- 812. landesšicen — 406

ustaško-domobranski

- 6. ustaški — 406
- 16. ustaški — 406

Brigade

NOVJ

- 1. bokeška — 161
- 1. dalmatinska — 88, 108, 115, 302, 326
- 1. »Garibaldi« — 225
- 1. jugoslovenska — 67, 222, 271, 375
- 1. kosovsko-metohijska — 8, 9, 47, 149, 151, 200, 261
- 1. krajiška — 263
- 1. lička (proleterska) — 51
- 1. proleterska — 33, 72, 95, 212, 425
- 1. tenkovska — 105, 235, 239, 301, 302, 320, 321, 326, 357
- 2. dalmatinska — 118, 155, 266, 321, 378, 391
- 2. gnjilanska — 8
- 2. lička (proleterska) — 117, 128, 129, 154
- 2. tenkovska — 148, 217, 287, 346
- 3. lička (proleterska) — 37, 38, 51, 53
- 3. proleterska (sandžačka) — 31, 75, 155, 285
- 3. vojvodanska — 417
- 4. kosovsko-metohijska — 261
- 4. makedonska — 181
- 4. sandžačka — 31, 75
- 4. srpska — 85
- 5. krajiška (kozaračka) — 37
- 5. sandžačka — 31

- 5. vojvodanska — 417
 - 6. crnogorska — 155
 - 7. omladinska (crnogorska) — 150, 155, 161, 223, 331, 362
 - 7. vojvodanska — 249, 317, 404
 - 8. crnogorska — 27, 31, 212
 - 8. preševska — 8
 - 9. vojvodanska — 249
 - 10. crnogorska — 155, 365
 - 10. hercegovačka — 266, 321
 - 10. vojvodanska — 249
 - 11. dalmatinska — 302, 326
 - 11. hercegovačka — 155, 224
 - 11. srpska — 340
 - 12. dalmatinska — 88
 - 12. hercegovačka — 266, 321, 415
 - 12. vojvodanska — 307, 317
 - 13. vojvodanska — 307, 317
 - 14. hercegovačka (omladinska) — 54
 - 14. vojvodanska — 307
 - 15. vojvodanska »Sandor Petefi« — 400
 - 15. srpska — 340
 - 16. srpska — 449
 - 17. slavonska — 46
 - 17. slovenačka »Simon Gregorčič« — 247
 - 17. srpska — 340
 - 18. hrvatska — 163
 - 18. srpska — 449
 - 21. slavonska — 46
 - 26. srpska — 449
 - 32. srpska (ranije Mačvanska) — 38
 - Brodska (25. savonska) — 46
 - Gardijska — 342, 348, 350
 - Gnjilanska — 36, 47, 48
 - Inžinjerijska Vrhovnog štaba — 327
 - »Italija« — 32
 - »Osopo« — 247, 266
 - Zeleznička Vrhovnog štaba — 385
 - nemačke
 - 92. motorizovana — 407
 - NOV Albanije
 - 3-ća — 24, 246, 380
 - 5-ta — 24, 246, 380
 - ustaške
 - 2. gorski zdrug (brigada) — 410
- Divizije**
- britanske
 - 2. specijalnih službi — 188
 - NOVJ
 - 1. proleterska — 12, 14, 27, 31, 32, 52, 95, 213, 273, 292, 308
 - 2-ga proleterska — 29, 59, 85—87, 154, 170, 314, 329
 - 3. vojvodanska NOU — 34, 150, 223, 225, 249, 398, 424
 - 4. NOU — 325, 328
 - 5. NOU — 15, 29, 52, 127, 222, 263, 273, 305, 307, 309, 317, 318, 327, 375
 - 6. proleterska »Nikola Tesla« — 12, 14, 17, 37, 51, 52, 54, 117, 128, 129, 164, 171, 213, 222, 292, 308, 401, 427
 - 8. NOU — 424
 - 8. KNOJ-a — 403
 - 9. NOU — 35, 302, 415
 - 10. NOU — 286, 325
 - 11. NOU — 37, 38, 52, 55, 86, 91, 92, 96, 97, 116, 117, 119, 120, 127, 129, 131, 132, 138, 144, 146, 213, 308, 353, 427, 434
 - 11. vazduhoplovna (lovačka) — 178, 363
 - 16. NOU — 138, 144, 213, 299, 308, 353
 - 17. NOU — 15, 29, 52, 127, 311, 314, 399
 - 19. NOU — 415
 - 20. NOU — 415
 - 21. NOU — 15, 52, 127, 154, 308, 309
 - 22. NOU — 25, 29, 30, 91, 394
 - 23. NOU — 25, 29, 30, 58, 60, 67, 102, 329, 375
 - 24. NOU — 25, 143, 340
 - 25. NOU — 25, 29, 30, 58, 62, 67
 - 26. NOU — 88, 101, 110, 113, 169, 235, 239, 266, 301—303, 326, 415
 - 27. NOU — 92, 116, 117, 162, 163, 255, 285
 - 28. NOU — 46, 97, 121, 131, 145, 146, 182, 187, 202, 205, 214, 215, 268, 269, 274, 281, 289, 308, 309, 399
 - 29. NOU — 35, 54, 101, 111, 155, 224, 225, 234, 235, 252, 264, 266, 301, 302, 315, 319, 321, 326, 334, 433, 445
 - 32. NOU — 121
 - 33. NOU — 121

36. NOU — 38, 130, 144, 158, 159, 213, 269, 274, 289, 299, 308, 309, 417

37. NOU — 12, 14, 27, 32, 35, 52, 54, 63, 75, 144, 150, 155, 2C7, 223, 264, 279, 331, 342

38. NOU — 38, 92, 163, 255

41. NOU — 153, 449

42. vazduhoplovna — 178

42. NOU — 153, 371, 374, 403

43. NOU — 68

45. NOU — 25, 90, 201

46. NOU — 25, 90, 394

47. NOU — 25, 90, 170, 201

48. NOU — 153, 195, 374, 403

49. NOU — 153, 344

50. NOU — 153, 344, 371, 403

51. makedonska — vidi 50. NOU

51. vojvođanska — 265, 317, 404, 517

Srednjobosanska — 325

Kumanovska — 403

NOV Albanije

2-ga — 328

5-ta — 401, 413, 460

6-ta — 401, 413, 460

Italijanske u sastavu

NOVJ

»Garibaldi« — 120, 225, 265, 247

»Taurinenze« — 225

»Venecija« — 225

sovjetske

10. gardijska jurišna — 178, 222

73. gardijska streljačka — 292, 327

93. streljačka — 314

113. streljačka — 311

223. streljačka — 329

236. lovačka vazduhoplovna — 178

236. streljačka — 327

bugarske

6-ta — 291

?2-ga — 26

24-ta — 26

25-ta — 26

27-ma — 26

29-ta — 26

nemačke

— 1. brdska — 13, 32, 101, 407

— 1. kozačka konjička — 410

— 4. SS-policijska oklopno-grenadirska — 13, 81, 409

— 7. SS-brdska dobrovoljačka »Princ Eugen« — 32, 71, 75, 92, 144, 201, 406

— 11. vazduhoplovna poljska — 13, 81, 314, 344, 380, 408

— 13. SS-brdska »Handžar« — 407

— 21. brdska »Skenderbeg« — 380

— 22. pešadijska — 13, 81, 314, 344, 380, 400, 408, 420

— 41. tvrđavska — 13, 81, 408, 409

— 71. pešadijska — 411

— 104. lovačka — 13, 81, 407, 408

— 117. lovačka — 13, 409

— 118. lovačka — 88, 435, 407

— 133. tvrđavska — 13, 81, 408

— 181. pešadijska — 81, 186, 314, 328, 398

— 188. rezervna pešadijska — 311

— 237. pešadijska — 411

— 264. pešadijska — 406

— 273. pešadijska — 411

— 297. pešadijska — 81, 314, 328, 398, 400, 409, 410

— 369. legionarska »Vražja« — 410

— 392. legionarska »Plava« — 411

— 438. Z.B.V. (za naročitu upotrebu) — 411

— 717. pešadijska — 311

— 999-ta — 409, 410

— »Brandenburg« — 101, 144, 408

— Jurišna »Rodos« — 13, 81, 408

Divizioni

NOVJ

— 1. teški motorizovani V.Š. — 109, 112, 113, 180

— 1. brdski motorizovani — 319, 320

— 2. brdski motorizovani — 321

Grupe

NOVJ

— 1. armiiska — 116, 127, 144, 146, 147, 154, 164, 171, 185, 199, 202, 206, 207, 212—214, 217, 222, 223, 236, 237, 242, 250, 262, 263, 270, 274,

- 279, 281, 284, 289, 292, 305, 308, 309, 312, 318,
- Južna operativna — 399, 426, 441
 - Primorska operativna — 35, 118, 155, 161, 391, 398
 - Operativna grupa divizija — 15, 52, 126, 154, 175, 237
 - Otočkih NOP odreda — 266
- četničke
- 4. grupa jurišnih korpusa — 71, IC4
 - Cersko-majevička grupa korpusa — 71
 - Kolubarska — 144
 - Šumadijska — 144
- nemačke
- armija »E« — 81, 89, 93, 107, 172, 186, 292, 314, 328, 331, 344, 366, 380, 398, 408, 428
 - armija »F« — 314, 328, 331, 344, 366, 380, 398, 428
 - armija »Jug« — 405
 - Armijska »Srbija« — 405
 - Borbena »Devic« — 306
 - Borbena »Erdman« — 406
 - Borbena »Fon Panvic« — 172
 - Borbena »Hart« — 186
 - Borbena »Jungenfeld« — 144
 - Borbena »Kotor« — 366, 398
 - Borbena »Podgorica« — 328, 366
 - Borbena »Rudno« — 172
 - Borbena »Šojerlen« — 314, 331
 - Borbena »Sole« — 314, 380
 - Korpusna »Kibler« — 405
- sovjetske
- Vazduhoplovna »Vitruk« — 178
- Korpusi
- NOVJ
- Bregalničko-strumički — 344, 350, 403
 - 1. makedonski — 350, 374
 - 2. makedonski — 350, 374
 - 1. proleterski — 12, 15—18, 25, 31—34, 36, 37, 49—53, 59, 62, 65, 71, 72, 75, 78, 81, 86, 87, 91, 95, 101, 103, 104, 107, 111, 117, 122, 126, 128—130, 132, 154, 160, 167, 202, 212—214, 227, 237, 251, 263, 268, 273, 274, 281, 297, 305, 308, 309, 326, 327, 375, 399, 401, 415, 417, 418, 424, 425, 428, 450
 - 2. udarni — 16, 24, 26, 34, 35, 48, 54, 55, 59, 96, 101, 102, 118, 120, 150, 151, 154—156, 161, 167, 186, 188, 192, 207, 223—225, 233, 234, 252, 261, 264, 266, 279, 284, 301—303, 312—316, 319, 321, 325, 331, 333, 334, 342, 346, 348, 350, 357, 362, 365, 366, 379—381, 385, 390, 391, 398, 401, 409, 412, 418, 420, 423, 455, 459, 462
 - 3. udarni — 12, 15, 37, 39, 55, 67, 86, 87, 91, 92, 96, 101, 116, 117, 119, 121, 131, 145, 146, 155, 158, 162, 163, 182, 187, 215, 224, 234, 255, 256, 285, 397, 401, 412, 422, 426, 427, 434, 459
 - 4. udarni — 121, 157, 339, 446, 454
 - 5. udarni — 91, 92, 101, 119, 121, 172—174, 191, 193, 220, 256, 257, 286, 303, 305, 306, 325, 332, 335, 342, 350, 352, 402, 436, 455, 459, 460
 - 6. udarni — 46, 131, 157, 208, 268, 324, 339, 400, 428, 454, 463
 - 7. udarni — 45, 330, 423
 - 8. udarni — 69, 101, 109—111, 113, 123, 180, 188, 234, 256, 302, 303, 321, 326, 332, 336, 338, 339, 346, 347, 373, 378, 391, 406, 415, 416, 421, 425, 454, 455, 463
 - 9. udarni — 68, 247
 - 10. udarni — 121, 157, 454
 - 11. udarni — 68, 152, 157, 339, 415, 454
 - 12. udarni — 12, 15, 17, 18, 33, 37, 38, 46, 50—52, 59, 67, 72, 75, 79, 87, 91, 95, 97, 98, 101, 103, 104, 117, 120, 122, 126, 128—130, 132, 138, 139, 144, 156, 159, 164, 186, 202, 213, 236, 249, 252, 265, 269, 273, 274, 281, 289, 292, 299, 307—309, 326, 327, 435—437, 448, 455, 459
 - 13. udarni — 25, 60, 201, 202, 292, 380, 386
 - 14. udarni — 25, 60, 201, 202, 222, 329, 343
 - 15. udarni — 153, 175, 344, 350, 403, 450
 - 16. udarni — 403
 - Korpus narodne odbrane (KNOJ) — 448

- bugarski
- 1. okupacioni — 26
- četnički
- 4. jurišni — 71
 - 7. jurišni — 104
 - Krajinski — 84
 - Srpski dobrovoljački — 311
 - Zlatiborski — 71
- sovjetski
- 4. mehanizovani — 236
 - 64. streljački — 327
 - 68. streljački — 236, 263, 314, 327, 329, 375
- nemački
- 5. brdski armijski — 88
 - 21. brdski — 81, 328, 366, 380, 398, 400, 401, 408—410, 420
 - 22. brdski — 81, 408
 - 34. armijski — 406
 - 68. armijski — 81, 405, 418, 424
 - 69. rezervni — 172
 - 91. armijski — 314, 380, 400
 - »Fridrih Vilhelm Miler« — 314
- Legije**
- Američka počasna (AML) — 208, 226, 238, 241, 243
 - »San Marko — 410
 - »fon Krempler« — 150, 223
- Odredi NOP**
- Južnohercegovački — 54
 - Mačvanski — 37, 38, 67
 - Osječki — 417
- Operacije**
- »Cirkus« (Zirkus) — 144
 - »Juriš« (Sturm) — 172
 - »Nedelja Pacova« (Ratweek) — 10, 11
 - »Ribecal« (Riibezahl) — 32

Pukovi

nemački

- 1. »Brandenburg« — 407
- 2. »Brandenburg« — 407
- 3. dobrovoljački policijski — 407
- 3. grenadirski — 408
- 40. za vazdušno osmatranje — 409
- 311. teritorijalni — 406
- 334. grenadirski — 398
- 654. artiljerijski — 407
- 606-ti — 406
- 668. artiljerijski — 88, 405
- 724. lovački — 407
- 734. lovački — 407
- 738-mi — 88, 405
- 749-ti — 311
- 891. grenadirski — 406
- 892. grenadirski — 406
- 893. grenadirski — 406

Štabovi

- Glavni NOV li PO Hrvatske — 46, 69, 70, 82, 88, 100, 114, 121, 123, 124, 143, 152, 157, 169, 174, 188, 243, 245, 310, 324, 332, 339, 341, 342, 347, 378, 391, 393, 405, 425, 428, 446, 451, 452, 454, 455, 459, 463
- Glavni NOV i PO Makedonije — 7—9, 26—38, 36, 47, 57, 83, 93, 100, 125, 149, 151, 153, 170, 175, 181, 188—190, 195, 200, 235, 242, 246, 259, 267, 298, 300, 330, 333, 342, 344, 345, 348—350, 374, 383, 384, 388, 393, 403, 421, 435, 437, 449, 450, 455, 459
- Glavni NOV i PO Srbije — 8, 11—13, 15, 25—27, 29, 41, 48, 58—62, 64, 66—68, 70, 84, 90, 94, 100^102, 138, 143, 154, 170, 181, 195, 199, 201, 202, 206, 207, 220—222, 237, 243, 248, 249, 260, 262, 270, 280, 290—292, 304, 312, 327, 329, 340, 342, 343, 375, 380, 384, 394, 399, 433, 435—437, 448, 455, 459
- Glavni NOV i PO Slovenije — 10, 42, 100, 108, 168, 192, 211, 224, 243, 247, 304, 330, 341, 342, 354, 355, 385, 423, 455, 459
- Glavni NOV i PO Vojvodine — 39, 55, 67, 87, 101, 146, 156, 158, 159, 227, 230, 243, 249, 265, 269, 305, 307, 342, 400, 404, 417, 428

- Operativni NOV i PO Kosova i Metohije — 8, 26, 27, 47, 48, 59, 101, 102, 149, 170, 200, 261, 380, 394
 - Vrhovni NOV Albanije — 24, 27, 78, 328, 378, 413, 414, 433, 434, 441, 442, 445, 447, 460
 - Vrhovni NOV i PO Jugoslavije — 9, 11—14, 16, 18, 20, 24—26, 28, 29, 31, 33—36, 42, 45, 48, 50, 51, 58, 60—63, 67—72, 75, 77, 85—90, 82—96, 101, 103, 104, 106—110, 113—115, 118—121, 123—130, 137, 138, 140—154, 156—180, 162—164, 167—175, 177, 179—187, 189—193, 195—200, 202, 205, 207—209, 211, 213—220, 222—230, 234—237, 233, 241—249, 251, 252, 255—259, 261, 262, 264—270, 272, 274, 279, 280, 281, 283—286, 289—294, 297—307, 309, 310, 312—316, 318, 319, 326, 328—330, 332—335, 338, 339, 343—345, 347, 348—350, 354—356, 365, 372, 374, 375, 379, 380, 382—386, 388—391, 393—395, 397, 399, 400, 403, 405, 415, 417, 418, 420, 421, 423, 425, 427, 428, 449, 450, 452, 460, 463, 464
 - Štab baze Bari NOVJ — 36, 80—101, 105, 120, 139, 148, 152, 177, 187, 195, 208, 224, 225, 238, 240, 251, 281, 283, 299, 304, 308, 316, 320, 321, 346
 - Štab Mornarice NOVJ — 80, 101, 198, 230, 315, 346, 351, 355, 373, 375, 378, 416, 419, 430, 434
- Ostali pojmovi**
- Američka vojna misija — 58, 84, 96, 138, 191, 242, 262, 300, 304, 362, 393
 - Antifašistička skupština narodnog oslobođenja Srbije (ASNOS) — 14, 41, 184, 221
 - Antifašističko sobranje narodnog oslobođenja Makedonije — 7
 - Antifašističko veće narodnog oslobođenja Albanije — 395
 - Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ) — 20, 76, 134, 175, 180, 184, 189, 188, 209, 218, 251, 257, 276, 277, 309, 364, 464
 - Antifašističko veće narodnog oslobođenja Makedonije — 115
 - Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Crne Gore — 233
 - Artiljerijsko odeljenje Vrhovnog štaba — 323
 - Banatsko operativna zona — 222
 - Britanska vojna misija — 11, 38, 63, 84, 89, 189, 195, 227, 247, 262, 297, 300, 313, 316, 334, 345
 - CK Bugarske radničke partije (komunista) — 232
 - CK KP Austrije — 45, 355
 - CK KP Hrvatske — 21, 23, 79, 80, 113, 124, 189, 210, 356
 - CK KPJ — 14, 18, 20, 21, 23, 24, 28, 41, 42, 77, 79, 121, 124, 133, 137, 141, 184, 189, 232, 251, 267, 272, 353, 356, 383, 465
 - CK KP Makedonije — 80, 189, 383, 465
 - CK KP Slovenije — 80
 - Crveni krst Makedonije — 28
 - Drugo zasjedanje AVNOJ-a — 133—135, 165, 364
 - Dunavska ratna flotila — 417
 - Glavni odbor Crvenog krsta Jugoslavije — 28
 - Hrvatska seljačka stranka (HSS) — 188, 464
 - Inžinjerijsko-tehničko odeljenje Vrhovnog štaba — 386
 - Jedinstveni narodnooslobodilački front — 189, 221, 430
 - Komanda Jugoistoka — 13, 32, 88, 144, 186
 - Kosovsko-metohijska operativna zona — 36, 102
 - KP Austrije — 108, 349
 - KP Italije — 42, 108, 210, 310
 - KP Jugoslavije — 22, 23, 414
 - KP Rumunije — 13
 - Mesni komitet KPJ za Beograd — 351
 - Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije (NKOJ) — 82, 99, 105, 124, 141, 142, 167, 168, 174—177, 179, 180, 184, 194, 196, 197, 208, 209, 211, 215, 216, 218, 221, 226, 231—233, 238, 240—242, 251, 257, 262, 275, 278, 349, 356, 372, 414, 447, 464
 - Oblasni komitet KP Hrvatske za Dalmaciju — 21—23, 79, 80, 430

Oblasni komitet KPJ za Kosovo i Metohiju — 26, 200, 261, 449
 Oblasni narodnooslobodilački odbor Dalmacije — 411
 Oficirska škola Vrhovnog štaba — 110
 Odeljenje zaštite naroda (OZNA) — 160, 234, 243, 343, 436, 437, 459
 Pokrajinski komitet KPJ za Hrvatsku — 23
 Pokrajinski komitet KPJ za Srbiju — 14, 80, 133, 184, 221
 Pokrajinski komitet KPJ za Vojvodinu — 353
 Slovenski narodnoosvobodilni svet (SNOS) — 211, 330
 Sovjetska vojna misija pri Vrhovnom štabu NOVJ — 148, 298
 Sovjetska Vrhovna komanda — 56, 271, 287
 Sremska operativna zona — 249
 Srpska državna straža — 32
 Treće zasedanje AVNOJ-a — 413
 Ujedinjeni savez antifašističke omladine Crne Gore i Boke — 362
 UNRA — 176, 194, 196, 208, 216, 226, 238, 240, 241, 243
 Vojna misija NOVJ u Albaniji — 78, 328, 400, 401, 413, 415
 Vojna misija NOVJ u Londonu — 140, 142, 266, 320, 364
 Vojna misija NOVJ u SSSR-u, — 18—20, 24, 39, 40, 56, 57, 76, 105, 189, 215, 231, 267, 271, 273, 282, 286, 287, 298, 311, 337, 346, 351, 357, 358, 363, 364, 376, 377, 392, 402
 Vrhovna komanda Jugoslovenske vojske u otadžbini — 19
 Vrhovna saveznička komanda na Sredozemlju — 228
 Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH) — 23, 113, 189, 356

ZBORNİK DOKUMENATA IZ NOR-a

SADRŽAJ

	Strana
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 1. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije da kraljevska jugoslovenska vlada u Londonu nema pravo da vodi pregovore o jugoslovenskim granicama — — — — —	7
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 1. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije za slanje svih kosovsko-metohijskih jedinica Operativnom štabu NOV i PO Kosova i Metohije — — — — —	8
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 1. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije za upućivanje 1. kosovsko-metohijske brigade Operativnom štabu NOV i PO Kosova i Metohije — — — — —	9
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 1. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije za upućivanje spikera za Radio-stanicu »Slobodna Jugoslavija« — — —	9
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 1. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije da pristupi izvršenju naređenja za rušenje komunikacija — — — —	10
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 1. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije da postupi po naređenju primljenom preko Britanske vojne misije za rušenje komunikacija — — — — —	11
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 1. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije o zauzimanju gradova koje Nemci predaju četnicima — — — — —	11
Odobrenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 1. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije za rad britanskih obavestajnih grupa na Dunavu — — — — —	12
Obaveštenja Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 1. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije o pokretu jedinica 1. proleterskog i 12. udarnog korpusa NOVJ i zahtev za dostavljanje izveštaja — — — — —	12
Saglasnost Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 1. septembra 1944. sa planom Glavnog štaba NOV i PO Srbije za dejstva u Srbiji — — — — —	13
Obaveštenje Generalnog sekretara KPJ od 1. septembra 1944. Sretenu Zujoviću, članu CK KPJ, o potrebi sazivanja Antifašističke skupštine narodnog oslobođenja Srbije — — —	14

Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 1. septembra 1944. Operativnoj grupi divizija za dejstva — — — —

Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 1. septembra 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa NOVJ o postavljenju general-lajtnanta Peka Dapčevića za komandanta korpusa —

Obaveštenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 1. septembra 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa o dopremi dve baterije brdskih topova —

Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 1. septembra 1944. Štabu 12. udarnog korpusa NOVJ o prihvatu korpusa na Drini i situaciji u Srbiji i Makedoniji — — — — —

Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 1. septembra 1944. Štabu 12. udarnog korpusa NOVJ o izdatom naređenju 1. proleterskom korpusu NOVJ za prihvrat jedinica 12. korpusa na Drini — — — — — — — — — — — — — — — —

Instrukcija Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 1. septembra 1944. Moši Pijade, političkom predstavniku Vrhovnog štaba NOV i POJ i CK KPJ u Moskvi, u vezi sa saopštenjem londonskog radija, postavljenjima i slanju na kurseve — — — — —

Obaveštenje maršala Tita od 1. septembra 1944. upućeno Moši Pijade, političkom predstavniku Vrhovnog štaba NOV i POJ i CK KPJ u SSSR-u, o odlikovanjima Luja Adamiča, Zlatka Balokovića i Pavla Savića — — — — — — — — — —

Pismo Centralnog komiteta KP Jugoslavije od 2. septembra 1944. Centralnom komitetu KP Hrvatske u vezi sa stanjem u Oblasnom komitetu KP Hrvatske za Dalmaciju — — — — —

Predlog Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 2. septembra 1944. Vrhovnom štabu NOV Albanije za upućivanje dve brigade severno od reke Drima radi zajedničkih dejstava s jedinicama NOV i POJ na području Kosova i Metohije — — — — —

Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 2. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije o prijemu minobacača i naređenje za preimenovanje Topličkog i Istočno-srpskog korpusa — — — — — — — — — — — — — — — —

Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 2. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije za razoružavanje bugarskih jedinica — — — — — — — — — — — — — — — —

Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 2. septembra, 1944. Operativnom štabu NOV i PO Kosova i Metohije za dejstva na Kosmetu i stavljanje pod neposrednu komandu Glavnog štaba NOV i PO Srbije — — — — — — — — — — — — — — — —

Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 2. septembra 1944. Štabu 37. NOU divizije za upućivanje 8. crnogorske brigade u sastav 1. proleterske divizije NOVJ — — — — —

Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 3. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije u vezi s primirjem s bugarskim jedinicama i napadom na garnizone — — — — —

Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 3. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije da obrazuje Glavni odbor Crvenog krsta i pošalje dva predstavnika za Glavni odbor Crvenog krsta Jugoslavije — — — — —

Naredba Vrhovnog štaba NOV i POJ od 3. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije o postavljenjima u reorganizovanim političkim odeljenjima u 2, 5, 17, 22, 23. i 25. diviziji —

	Strana
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 3. septembra 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa NOVJ za ulazak 8. crnogorske brigade u sastav 1. proleterske divizije	31
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 3. septembra 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa NOVJ za ispitivanje mogućnosti zauzimanja Uzica i ulaska italijanskih partizanskih bataljona <i>ponovo</i> u sastav 1. proleterske divizije NOVJ	31
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 3. septembra 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa NOVJ za prihvrat 12. udarnog korpusa NOVJ kod Starog Broda	33
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 3. septembra 1944. Štabu 1. proleterskog udarnog korpusa NOVJ za prihvrat 12. udarnog korpusa NOVJ i artiljerijskih oruđa	33
Naredba Vrhovnog štaba NOV i POJ od 3. septembra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ o postavljenjima političkih rukovodilaca u Korpusu	34
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 3. septembra 1944. Štabu Baze Bari NOVJ da odmah pošalje dve baterije brdskih topova 1. proleterskom korpusu	36
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 4. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije za upotrebu Gnjilanske brigade na sektoru Skopske Crne gore	36
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 4. septembra 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa NOVJ za prihvrat 12. udarnog korpusa NOVJ	37
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 4. septembra 1944. Štabu 3. udarnog korpusa NOVJ za prebacivanje 11. divizije preko Drine u zapadnu Srbiju	37
Zahtev Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 4. septembra 1944. Britanskoj vojnoj misiji pri Vrhovnom štabu za upućivanje u domovinu oko 1.650 Jugoslovena zaposlenih u 144. odredu za održavanje u Mezon Blanšu, u Alžiru	38
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 4. septembra 1944. Vojnoj misiji NOVJ u SSSR-u o merama koje se preduzimaju u Vojvodini	39
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 4. septembra 1944. Vojnoj misiji NOVJ u SSSR-u za upućivanje radio-telegrafista u zemlju	40
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 4. septembra 1944. Vojnoj misiji NOVJ u SSSR-u o angažovanju spikera za makedonski jezik na Radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«	40
Instrukcije Generalnog sekretara KPJ od 5. septembra 1944. za saziv Antifašističke skupštine narodnog oslobođenja Srbije	41
Instrukcija Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 5. septembra 1944. Edvardu Kardelju, članu Politbiroa CK KPJ i Vrhovnog štaba NOV i POJ, za posedanje teritorije koja je Jugoslaviji oduzeta posle prvog svetskog rata	42
Instrukcija Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 5. septembra 1944. Edvardu Kardelju za razgovore sa Honerom, sekretarom CK KP Austrije u vezi sa zaposedanjem dela teritorija u Austriji i naoružavanjem austrijskih partizanskih odreda	45

	Strana
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 5. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske za prebacivanje 28. NOU divizije u srednju Bosnu — — — —	46
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 5. septembra 1944. Operativnom štabu NOV i PO Kosova i Metohije za hvatanje veze s 1. kosovsko-metohijskom brigadom i privremeno stavljanje Gnjilanske brigade pod komandu Glavnog štaba NOV i PO Makedonije — — — —	47
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 5. septembra 1944. Operativnom štabu NOV i PO Kosova i Metohije da se direktno poveže s Glavnim štabom NOV i PO Srbije i Vrhovnim štabom — — — —	48
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 5. septembra 1944. Operativnom štabu divizija za dejstva u duhu Direktive od 28. avgusta 1944. godine — — — —	49
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 5. septembra 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa NOVJ za obezbeđenje oslobođene teritorije i prihvrat 12. udarnog korpusa NOVJ	50
Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 5. septembra 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa NOVJ za dejstva na odseku Užička Požega — Užice, prihvrat 12. udarnog korpusa NOVJ i vršenje mobilizacije — — — —	50
Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 5. septembra 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa NOVJ za razbijanje četnika na sektoru Užička Požega — Užice — — — —	53
Saglasnost Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 5. septembra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ za formiranje 14. hercegovačke (omladinske) brigade i naređenje da korpus vrši prodor prema Baki, Dubrovniku i Sarajevu —	54
Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 5. septembra 1944. Štabu 3. udarnog korpusa NOVJ za dejstva u istočnoj Bosni — — — —	55
Primedbe Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 5. septembra 1944. na rad Vojne misije NOVJ u SSSR-u — — — —	56
Informacija Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 5. septembra 1944. Vojnoj misiji NOVJ u SSSR-u o upućivanju kadrova za popunu misije i zadacima Moše Pijade — — — —	57
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 6. septembra 1944. svim neposredno potčinjenim štabovima i komandama za čuvanje šifri — — — —	57
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 6. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije o dozvoli za dolazak u Srbiju pukovnika Eleri Hantingtona sa Američkom misijom — — — —	58
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 6. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije za uspostavljanje veze s Crvenom armijom — — — —	58
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 6. septembra 1944. Operativnom štabu NOV i PO Kosova i Metohije za dejstva na Kosmetu — — — —	59
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 6. septembra 1944. Štabu 12. udarnog korpusa NOVJ da se poveže sa 1. proleterskim korpusom NOVJ od koga će primiti direktivu za dalja dejstva u zapadnoj Srbiji — — — —	59

Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 7. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije za dostavljanje izveštaja o situaciji i ukidanju savezničkih vojnih misija pri štabovima divizija	60
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 7. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije za prekid prijema uslova od bugarskih komandi za predaju njihovih jedinica do dobijanja novih instrukcija a u vezi sa situacijom nastalom objavom rata od strane SSSR-a fašističkoj Bugarskoj	61
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 7. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije za uspostavljanje veze sa Crvenom armijom i likvidiranje četnika	61
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 7. septembra 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa NOVJ za dostavljanje izveštaja o gubitku Užičke Požege	62
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i PO od 7. septembra 1944. Štabu 37. NOU divizije za dostavljanje tačne formulacije pisma četničkog majora Vojislava Lukačevića koja se odnosi na naređenje Šubašićeve vlade	63
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 7. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije za zauzimanje stava prema Bugarima	64
Proglas Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 8. septembra 1944. svim neposredno potčinjenim štabovima i jedinicama o izbijanju Crvene armije na granice Jugoslavije	64
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 8. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije za dostavljanje izveštaja o nevhatanju veze sa Crvenom armijom i neizvršenju direktive za ubacivanje snaga u Šumadiju	66
Informacija Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 8. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije o zadacima jedinica u Srbiji	67
Zahtev Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 9. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije da dostavi objašnjenje u vezi sa upućenom kritikom	68
Izveštaj Edvarda Kardelja od 9. septembra 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ o dogovoru sa 11. udarnim korpusom NOVJ za zajedničke akcije 9. i 11. korpusa na rušenju železničke pruge Ljubljana—Trst	68
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 9. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske za zaštitu jedinica usled pokreta jakih neprijateljskih snaga u primorskom pojasu	69
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 9. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske za rušenje komunikacija i sprečavanje organizovanog povlačenja nemačkih jedinica	69
Čestitka Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 9. septembra 1944. general-lajtnantu Koči Popoviću, komandantu Glavnog štaba NOV i PO Srbije, na odlikovanju Ordenom Suvorova	70
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 9. septembra 1944. Operativnoj grupi divizija za izbijanje na sektor Suvobora i ugrožavanje neprijatelja u dubljoj pozadini	71

	Strana
Primedbe Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 9. septembra 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa NOVJ na neka njegova dejstva i održavanje veze sa 12. udarnim korpusom NOVJ i operativnom grupom divizija — — — — —	72
Instrukcije Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 9. septembra 1944. Štabu 12. udarnog korpusa NOVJ za dejstva u zapadnoj Srbiji — — — — —	75
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 9. septembra 1944. Štabu 37. NOU divizije za dejstva na sektoru Kremna — Vardište kako bi se olakšao položaj 12. udarnog korpusa u njegovom nastupanju ka severozapadnoj Srbiji —	75
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 9. septembra 1944. Vojnoj misiji NOVJ u SSSR-u o odlikovanjima Luja Adamića, Zlatka Balokovića i Vojislava Gaćinovića — —	76
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 9. septembra 1944. Vojnoj misiji u SSSR-u o odlikovanju Pavla Savića —	76
Odgovor Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 10. septembra 1944. Vrhovnom komandantu NOV Albanije na njegov pozdrav upućen početkom septembra 1944. godine — —	77
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 10. septembra 1944. Vojnoj misiji NOVJ u Albaniji za intervenciju kod Vrhovnog štaba NOV Albanije radi sprečavanja albanskih kvislinških jedinica za dejstva u delu Makedonije i Srbije	78
Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 10. septembra 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa NOVJ za dejstva u zapadnoj Srbiji — — — — —	78
Pismo Centralnog komiteta KP Jugoslavije od 11. septembra 1944. Centralnom komitetu KP Hrvatske za raspodelu marksističke literature — — — — —	78
Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 11. septembra 1944. svim neposredno potčinjenim štabovima i jedinicama za rušenje komunikacija i sprečavanje povlačenja Grupe armija »E« iz Grčke i Albanije — — — — —	81
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV -i POJ od 11. septembra 1944. svim potčinjenim štabovima i jedinicama o priznavanju činova svim oficirima i podoficirima neprijateljskih formacija koji su od 15. septembra dobrovoljno prešli u redove Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije — — — — —	82
Saglasnost Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 11. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije za preduzete mere posle objavljivanja rata od strane borisovske Bugarske Hitlerovskoj Nemačkoj — — — — —	83
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 11. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije da preko šefa Sovjetske vojne misije traži izručenje četnika koji su se predali Crvenoj armiji — — — — —	84
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 11. septembra 1944. Operativnoj grupi divizija za prodor u Šumadiju opštim Pravcem čačak — Gornji Milanovac — Rudnik —	85
Informacija Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 11. septembra 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa NOVJ o dejstvima Operativne grupe divizije i 1. proleterske divizije NOVJ — —	86
Zahtev Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 11. septembra 1944. Štabu 3. udarnog korpusa NOVJ da dostavi podatke o lokaciji 11. divizije — — — — —	86

	Strana
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 11. septembra 1944. Štabu 12. udarnog korpusa NOVJ da pronade aerodrom za prijem materijala i uspostavi vezu sa 1. i 3. korpusom — — — — —	37
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 12. septembra 1944. Glavnom štabu NOV li PO Hrvatske za dejstva u Dalmaciji i na otocima — — — — —	88
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 12. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije za rušenje komunikacija radi sprečavanja povlačenja Grupe armija »E«	89
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 12. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije za formiranje novih divizija — — — — —	89
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 12. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije za popunu postojećih divizija i dodelu numeracija za nove divizije — —	90
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 12. septembra 1944. Štabu 1. proletarskog korpusa NOVJ za dalja dejstva u zapadnoj Srbiji i uspostavljanje veze sa 12. udarnim korpusom NOVJ	9 i
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 12. septembra 1944. Štabu 3. udarnog korpusa NOVJ za prebacivanje 11. divizije u sastav 12. udarnog korpusa NOVJ — — — —	91
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 12. septembra 1944. Štabu 5. udarnog korpusa NOVJ za aktiviranje njegovih jedinica prema istočnoj Bosni — — — — —	92
Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 13. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije za razgovore s bugarskim generalom Keckarovim — — — — —	93
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 13. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije za ispitivanje Homoljskog masiva kao važnog područja za operacije prema Beogradu i u severoistočnoj Srbiji — — — — —	94
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 13. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije za obezbeđenje veza sa Crvenom armijom — — — — —	94
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 13. septembra 1944. Operativnoj grupi divizija za produženje nastupanja u pravcu Gornjeg Milanovca i Rudnika — — — — —	95
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 13. septembra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ da dostavi podatke o iskrcavanju američke misije kod Cavtata i njenom odlasku četnicima — — — — —	96
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 13. septembra 1944. Štabu 3. udarnog korpusa NOVJ za ubrzavanje pokreta 11. divizije — — — — —	96
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 13. septembra 1944. Štabu 12. udarnog korpusa NOVJ za pihvat 11. divizije — — — — —	97
Uputstvo Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 13. septembra 1944. za formiranje divizija Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije i specijalnih jedinica — — — — —	98
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 14. septembra 1944. svim neposredno potčinjenim štabovima i jedinicama o dodeljivanju »Spomenice 1941« — — — — —	99

	Strana
Zamerke Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 14. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije na dejstva u istočnoj Srbiji, zahtev da se brani Negotin i stvori mostobran na Dunavu i uput za dodeljivanje »Spomenice 1941«	101
Saglasnost Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 14. septembra 1944. data Operativnom štabu NOV i PO Kosova i Metohije da Operativni štab ostane sa dve operativne zone	102
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 14. septembra 1944. Operativnoj grupi divizija za uspostavljanje veze s 1. proleterskim korpusom NOVJ i preuzimanje komande od strane komandanta Operativne grupe divizija i 1. proleterskog korpusa i nad 12. udarnim korpusom NOVJ	103
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 14. septembra 1944. Štabu 12. udarnog korpusa NOVJ za prijem materijala i uspostavljanje veze s 1. proleterskim korpusom NOVJ	104
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 14. septembra 1944. Štabu Baze Bari NOVJ za prebacivanje 1. tenkovske brigade na o. Vis	105
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 14. septembra 1944. Vojnoj misiji NOVJ u SSSR-u o dolasku u Moskvu dr Zlatana išremeca, poverenika za narodno zdravlje NKOJ-a	105
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 15. septembra 1944. svim neposredno potčinjenim štabovima i jedinicama za postupak s neprijateljskim jedinicama i pojedincima koji iz neprijateljskih redova pređu u Narodnooslobodilačku vojsku Jugoslavije posle 15. septembra 1944. godine	106
Dopuna direktive Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 11. septembra dostavljena 15. septembra 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa za sprečavanje povlačenja Grupe armija »E« iz zemlje	107
Depeša Generalnog sekretara KPJ od 15. septembra 1944. Edvardu Kardelju da se što pre javi na o. Vis i da pre dolaska sve sredi sa predstavnicima KP Italije i KP Austrije u vezi sa Istrom, Slovenačkim primorjem i Koruškom	108
Naredba Artiljerijskog odeljenja Vrhovnog štaba NOV i POJ od 15. septembra 1944. za formiranje 1. teškog motorizovanog diviziona Vrhovnog štaba	109
Zamerka Generalnog sekretara KPJ od 15. septembra 1944. Andriji Habrangu, političkom sekretaru CK KP Hrvatske, na uvođenje veronauke, kao obaveznog predmeta u školama, u Hrvatskoj	113
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 15. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske za postupak sa prisilno mobilisanim u ustaške jedinice	114
Obaveštenje predsednika Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije od 15. septembra 1944. predsedniku Antifašističkog veća narodnog oslobođenja, Makedonije o razlozima nepominjanja Makedonije u svom govoru od 12. septembra 1944. prilikom dvogodišnjice formiranja 1. dalmatinske brigade	115
Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 15. septembra 1944. komandantu 1. armijske grupe NOVJ za dejstva na operativnom području Grupe	116
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 15. septembra 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa NOVJ za dejstva i objedinjavanje svih snaga pod komandom general-lajtnanta	

	Strana
Peka Dapčevića, komandanta 1. proleterskog korpusa i Operativne grupe divizija	117
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 15. septembra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ da izvrši prodor u Crnogorsko-hercegovačko primorje i da spreči štetan rad stranim misijama na svome području	IX8
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 15. septembra 1944. Štabu 3. udarnog korpusa NOVJ da hitno prebaci 11. diviziju radi dejstava na pravcu Zvornik — Krupanj — Bela Crkva	^д
Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 15. septembra 1944. Štabu 5. udarnog korpusa NOVJ za dejstva prema Travniku, Banjaluci i Sarajevu	иД
Naređenje Vrhovnog komandama NOV i POJ od 15. septembra 1944. Štabu 12. udarnog korpusa NOVJ za prijem materijala	120
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 15. septembra 1944. Štabu Baze Bari NOVJ o odobrenoj poseti italijanskoj partizanskoj diviziji u sastavu 2. udarnog koirpusa NOVJ	120
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 16. septembra 1944. Glavnom štabu NOV (i PO Hrvatske za dostavljanje podataka o snagama za napad na Zagreb	121
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 16. septembra 1944. Štabu 5. udarnog korpusa NOVJ za prebacivanje 28. divizije iz centralne u istočnu Bosnu	121
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 16. septembra 1944. Štabu 12. udarnog korpusa NOVJ da goni četnike i olakša dejstva 1. proleterskog korpusa u rejonu Valjeva	122
Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 17. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske za odnos prema savezničkim misijama	123
Naređenje Generalnog sekretara CK KPJ od 17. septembra 1944. Andriji Hebrangu, političkom sekretaru CK KP Hrvatske, da smesta obustavi rad takozvane telegrafske agencije Hrvatske i da dostavi izveštaj po pitanju veronauke i telegrafske agencije	124
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 17. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije za dostavljanje izveštaja iO sairadnji otečestvenofrontovskih bugarskih jedinica i jedinica Glavnog štaba NOV i PO Makedonije	125
Zahtev Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 17. septembra 1944. Štabu Operativne grupe divizija za striktno izvršavanje postavljenih direktiva	126
Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 17. septembra 1944. Štabu 1. armijske grupe NOVJ za dejstva u zapadnoj Srbiji i Šumadiji	1 ²⁷
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 17. septembra, 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa NOVJ za sadejstvo s 12. udarnim korpusom NOVJ	128
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 17. septembra 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa NOVJ za dejstva na operativnom području korpusa i povezivanje s 12. udarnim korpusom NOVJ	123

	Strana
Zahtev Vrhovnog štaba NOV i POJ od 17. septembra 1944. Štabu I. proleterskog korpusa NOVJ za dostavljanje podataka o plenu kod Valjeva — — — — —	130
Naredenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 17. septembra 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa NOVJ za upućivanje artiljerijskih oruđa 12. udarnom korpusu NOVJ — — —	130
Naredenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 17. septembra 1944. Štabu 3. udarnog korpusa NOVJ za obezbedenje prihvata 28. divizije pri njenom prebacivanju dz srednje u istočnu Bosnu — — — — —	131
Naredenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 17. seiptembra 1944. Štabu 6. udarnog korpusa NOVJ za prebacivanje Poljaka iz Mađarske — — — — —	131
Naredenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 17. septembra 1944. Štabu 12. udarnog korpusa NOVJ da izvrši prihvata II. divizije i da sa svojim jedinicama nadire ka Krupnju, Ceru i Posavini — — — — —	132
Naredenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 17. septembra 1944. Štabu 12. udarnog korpusa NOVJ za prihvata 11. divizije i čišćenje zapadne Srbije — — — — —	132
Odgovor Centralnog komiteta KPJ od 17. septembra 1944. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju na okružnicu od 1. septembra 1944. godine — — — — —	133
Uputstvo Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 18. septembra 1944. svim neposredno potčinjenim štabovima i jedinicama o ipostupku s neprijateljskim jedinicama i stručnom osoblju po prelasku u redove NOVJ — — — — —	137
Informacija Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 18. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije o pregovoru šefa Američke vojne misije pri Štabu Draže Mihailovića s nemačkim okupatorom za nesmetano izvlačenje nemačkih jedinica iz Jugoslavije — — — — —	138
Naredenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 18. septembra 1944. Štabu 12. udarnog korpusa NOVJ da se poveže s 11. divizijom — — — — —	jgg
Naredenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 18. septembra 1944. Štabu Baze Bari NOVJ da dostavi izveštaj o bacanju italijanske municije 12. udarnom korpusu — — — — —	139
Naredenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 18. septembra 1944. general-majoru Vladimiru Velebitu Vlatku, šefu vojne misije NOVJ u Londonu, za dostavljanje podataka 0 ¹ kapetanu korvete Eugenu Soštariću i predaju kraljevske jugoslovenske mornarice Narodnooslobodilačkoj vojsci Jugoslavije — — — — —	140
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 19. septembra 1944. general-lajtnantu Aleksandru Rankoviću o dolasku u Krajovu — — — — —	141
Naredenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 19. seiptembra 1944. Vrhovnom štabu da se Ivan Milutinović uputi tood njega u Krajovu — — — — —	141
Informacija predsednika Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije od 19. septembra 1944. Vladimiru Ribnikaru, potpredsedniku i povereniku za informacije KNOJ-a u vezi sa štampanjem novca — — — — —	142

	Strana
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 19. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o zabrani napadanja na Zagreb zbog jakih neprijateljskih snaga — —	143
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 19. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije za zadržavanje delegata Otečestvenog fronta Bugarske — — — —	143
Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 19. septembra 1944. Štabu 1. armijske grupe NOVJ za zauzimanje Rudnika, orijentisanje potrebnih snaga prema Ceru i obezbeđenje pozadine — — — — —	
Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 19. septembra 1944. Štabu 3. udarnog korpusa, za upotrebu 28. divizije i dejstva jedinica 3. korpusa u istočnoj Bosni — — — —	145
Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 19. septembra 1944. Štabu 12. udarnog korpusa NOVJ za dejstva u Mačvi, Podninju i Posavini — — — — —	146
Informacija Vrhovnog štaba NOV i POJ od 20. septembra 1944. Štabu 1. armijske grupe o opštoj situaciji u Srbiji i prelaženju četnika u redove NOVJ — — — — —	147
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 20. septembra 1944. Štabu Baze Bari za slanje ljudstva na školovanje u SSSR	148
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 21. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije za slanje 1. kosovsko-metohijske brigade na sektor Šar-planine i dostavljanje izveštaja o kretanju nemačkih jedinica u Makedoniji — —	149
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 21. septembra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ za intervenciju prema Sandžaku	150
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 22. septembra 1944. Operativnom štabu NOV i PO Kosova i Metohije za prihvatanje 1. kosovsko-metohijske brigade — — — —	151
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 22. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske za rad saveziničkih borbenih grupa u Istri i Hrvatskom primorju — — —	152
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 24. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije za dostavljanje izveštaja o formiranju divizija i korpusa — — — —	153
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 24. septembra 1944. Štabu 1. armijske grupe NOVJ o postavljenjima komandanta 2. proleterske brigade i načelnika Štaba 1. proleterskog korpusa NOVJ — — — — —	154
Direktiva Vrhovnog štaba NOV i POJ od 24. septembra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ za dejstva na operativnom području korpusa — — — — —	154
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 24. septembra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ za dejstva prema Sandžaku — — — — —	156
Naređenje Vrhovnog- štaba NOV i POJ od 24. septembra 1944. Štabu 12. udarnog korpusa NOVJ da prekine svaku radio-vezu s Glavnim štabom NOV i PO Vojvodine zbog nesigurnosti šifre — — — — —	156
Saglasinost Vrhovnog štaba NOV i POJ od 25. septembra 1944. na plan. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske za dejstva u Hrvatskoj — — — — —	157
Naredba Vrhovnog štaba NOV i PO od 25. septembra 1944. o postavljenju general-lajtnanta Koste Nada za komandanta Glavnog štaba NOV i PO Vojvodine kao i članova Štaba —	158

	Strana
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 25. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Vojvodine za rušenje komunikacija i prihvata ljudstva za popunu 12. udarnog korpusa NOVJ	159
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 25. septembra 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa NOVJ za dostavljanje izjave sina Draže Mihailovića	160
Odobrenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 25. septembra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ za formiranje 1. bokeške brigade i postavljenja u Štabu 2. korpusa	161
Naredba Vrhovnog štaba NOV i POJ od 25. septembra 1944. o postavljenju komandanta i političkog komesara 3. udarnog korpusa i ostalih članova Štaba	162
Naredba Vrhovnog štaba NOV i POJ od 25. septembra 1944. o postavljenjima komandanata i političkih komesara u 27. i 38. diviziji 3. udarnog korpusa NOVJ	163
Direktiva Vrhovnog štaba NOV i POJ od 26. septembra 1944. Štabu 1. armijske grupe NOVJ za pružanje pomoći 12. udarnom korpusu NOVJ	164
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 26. septembra 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa NOVJ za dostavljanje izjava sina i kćerke Draže Mihailovića	167
Obaveštenje Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije od 1. oktobra 1944. svim glavnim štabovima, samostalnim korpusima i jedinicama o nadležnosti za proglašavanje ratnim zločincima	167
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 26. septembra 1944. Štabu 5. udarnog korpusa NOVJ da neprekidno dostavlja izveštaje o borbama za Banjaluku	168
Direktiva Vrhovnog štaba NOV i POJ od 26. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske za upotrebu 26. NOU divizije	169
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 27. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o zabrani iskrcavanja saveznika i obezbeđenju važnih tačaka na obali	169
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 27. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije da ne <i>idu u Sofiju</i> do obaveštenja Vrhovnog štaba	170
Direktiva Vrhovnog štaba NOV i POJ od 27. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije za stvaranje novog korpusa i pružanje pomoći Operativnom štabu Kosova i Metohije	170
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 27. septembra 1944. Štabu 1. armijske grupe za formiranje jedne šumadijske divizije sa snagama sa Kosmaja	171
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 27. septembra 1944. Štabu 5. udarnog korpusa NOVJ za obezbeđenje banjalučkog uspeha	172
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 27. septembra 1944. Štabu 5. udarnog korpusa NOVJ da se sačuva Banjaluka i da se sav materijal evakuiše na sigurna mesta	173
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 27. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske za angažovanje dela jedinica radi konsolidacije uspeha 5. udarnog korpusa u borbama za Banjaluku	174

	Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 28. septembra 1944. Vrhovnom štabu o dolasku iz SSSR-a u Krajevima i naredenje za -prebacivanje Vrhovnog štaba i NKOJ-a u Krajevima — — — — —	174
!	Naredenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 28. septembra 1944. glavnom štabu NOV i PO Makedonije za formiranje 15 udarnog korpusa NOVJ i dodeljivanje brojeva za nove divizije u Makedoniji — — — — —	
I ,	Saopštenje Radio-stanice »Slobodna Jugoslavija« od 29. septembra 1944. o odbijanju pomoći UNRRE od strane Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije — — — — —	
j	Naredenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 29. septembra 1944. general-lajtnantu Aleksandru Rankoviću da pošalje Mitra Bakića u Krajevima sa arhivom — — — — —	177
	Naredenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 29. septembra 1944. Vrhovnom štabu za slanje artiljeraca i obaveštenje o dobijanju materijala od Crvene armije za kompletiranje naoružanjem 12 pešadijskih i 2 vazduhoplovne divizije — — — — —	177
	Naredenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 29. septembra 1944. Vrhovnom štabu da preko štampe i Tanjuga objavi da je završio sa inspekcijom trupa u Srbiji — — — — —	179
;	Naredenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 29. septembra 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ za slanje artiljeraca u Krajevima i potčinjavanje artiljerijskih jedinica Vrhovnog štaba 8. udarnom korpusu NOVJ — — — — —	180
	Naredenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 29. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije za uspostavljanje vojnih ustanova i traženje objašnjenja u vezi s dejstvima bugarskih jedinica u Makedoniji — — — — —	181
i	Direktiva Vrhovnog štaba NOV i POJ od 29. septembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije za zauzimanje stavova prema otečestvanofrontovskim bugarskim jedinicama — — — — —	181
	Naredenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 29. septembra 1944. Štabu 3. udarnog korpusa NOVJ za uspostavljanje veze sa 28. divizijom — — — — —	182
”	Naredenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 29. septembra 1944. Štabu 28. divizije za povezivanje s 3. udarnim korpusom NOVJ i dejstva u istočnoj Bosni — — — — —	182
	Naredenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 30. septembra 1944. Vrhovnom štabu da se u Krajevima upute svi vazduhoplovci sa artiljeroima — — — — —	183
	Naredenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 30. septembra 1944. Vrhovnom štabu za dostavljanje izveštaja o iskrcavanju saveznika na dalmatinskoj obali i otocima — — — — —	183
1	Obaveštenje Generalnog sekretara KP Jugoslavije od 30. septembra 1944. Centralnom komitetu KPJ o održavanju Antifašističke skupštine narodnog oslobođenja Srbije — — — — —	184
	Naredenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 30. septembra 1944. Štabu 1. armijske grupe NOVJ za dostavljanje izveštaja i popunu divizija do brojnog stanja od 10.000 boraca — — — — —	185
	Informacija Vrhovnog štaba NOV i POJ od 30. septembra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ o neprijateljskim namerama i prebacivanju Draže Mihailovića u istočnu Bosnu — — — — —	186
	Naredenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 30. septembra 1944. Štabu 3. udarnog korpusa za dejstva u istočnoj Bosni — — — — —	187

	Strana
Depeša Štaba Bae Bari NOVJ upućena 30. septembra 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ o dolasku delegata kraljevske jugoslovenske mornarice i britanskog admiraliteta radi pregovora oko predaje jugoslovenske mornarice Narodnooslobodilačkoj vojsci Jugoslavije — — — — —	187
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 1. oktobra 1944. za preduzimanje mera bezbednosti u vezi sa iskrcavanjem savezničke vojske u Albaniji, odlaskom komandanta Glavnog štaba NOV i PO Makedonije za Sofiju, stavljanjem pod nadzor Augusta Košutoca* funkcionera HSS-a u zemlji i održavanjem Skupštine u Srbiji — — — — —	188
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 1. oktobra 1944. Vrhovnom štabu za odnose sa otečestvenofrontovskom Bugarskom i slanje ranjenika — — — — —	190
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 1. oktobra 1944. Vrhovnom štabu za dostavljanje izveštaja o zahtevu Američke vojne misije za aerodrom u Banjaluci — — — — —	191
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 1. oktobra 1944. Vrhovnom štabu da se što više materijala prenese u Sloveniju sovjetskim avionima i da se naredi 2. udarnom koipusu NOVJ da posedne Priboj, Pljevlja i Prijepolje u Sandžaku	192
Obaveštenje Edvarda Kardelja od 1. oktobra 1944. Vrhovnom komandantu NOV i POJ o hapšenju slovenačkog pesnika Otona Zupančiča s molbom da se dozvoli njegova razmena za zarobljenog nemačkog generala — — — — —	193
Instrukcija Edvarda Kardelja od 1. oktobra 1944. delegatu NKOJ-a za razgovore sa američkom počasnom legijom u vezi s primom pomoći od administracije Ujedinjenih nacija za pomoć i obnovu (UNRRE) — — — — —	194
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 1. oktobra 1944. Glavnog štabu NOV i PO Makedonije za omogućavanje evakuacije Savezničke vojne misije pri 48. NOU diviziji u Italiju — — — — —	195
Obaveštenje Štaba Baze Bari NOVJ od 2. oktobra 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ o traženju šefa Britanske vojne misije brigadira Maklena za prijem kod Vrhovnog komandanta NOV i POJ — — — — —	195
Informacija predsednika Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije od 3. oktobra 1944. Edvardu Kardelju, potpredsedniku NKOJ-a o razlozima odbijanja pomoći koju je ponudila UNRR-a — — — — —	196
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 3. oktobra 1944. Vrhovnom štabu za upućivanje načelnika Ekonomskog odeljenja u Krajevu radi raspodele žita — — — — —	197
Instrukcija Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 3. oktobra 1944. za razgovore između predstavnika vlade Kraljevine Jugoslavije i britanske kraljevske mornarice i delegacije NOVJ oko predaje kraljevske jugoslovenske mornarice — — — — —	197
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 3. oktobra 1944. Vrhovnom štabu da se obustavi svako dalje formiranje novih divizija — — — — —	199
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 3. oktobra 1944. Vrhovnom štabu da prestane sa izdavanjem naredenja Glavnog štabu NOV i PO Srbije i 1. armijskoj grupi NOVJ — — — — —	199

	Strana
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 3. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije za hitno upućivanje 1. kosovsko-metohijske brigade u Ljum — — — — —	200
Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 3. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije za napad na Niš i stvaranje novih jedinica — — — — —	201
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 3. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije za prikupljanje artiljeraca iz 13. i 14. udarnog korpusa NOVJ — — — — —	202
Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 3. oktobra 1943. Štabu 1. armijske grupe NOVJ za koordinaciju dejstava u istočnoj Srbiji s jedinicama Glavnog štaba NOV i PO Srbije i Crvene armije — — — — —	202
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 4. oktobra 1944. Vrhovnom štabu da odredi ljude za predstavništvo pri Ministarstvu saobraćaja u Italiji za prikupljanje podataka o jugoslavenskim brodovima u rukama saveznika — — — — —	205
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 4. oktobra 1944. Vrhovnom štabu da se 28. NOU divizija prebaci do 10. oktobra iz istočne Bosne u Srbiju — — — — —	205
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 4. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije i 1. armijskoj grupi za formiranje divizija jačine 8.000 — 10.000 boraca — — — — —	206
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 4. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije za prijem materijala od saveznika — — — — —	207
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 4. oktobra 1944. Štabu 1. armijske grupe NOVJ za smenu 37. NOU divizije u širem rejonu Bajine Bašte — — — — —	207
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 4. oktobra 1944. Štabu 6. udarnog korpusa NOVJ za propuštanje obavestajne grupe majora Mafcbeta u Mađarsku — — — — —	208
Izveštaj delegata NKOJ-a od 5. oktobra 1944. o razgovorima s predstavnicima Američke počasne legije u vezi pomoći UNRR.E — — — — —	208
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 5. oktobra 1944. Vrhovnom štabu za prebacivanje NKOJ-a, AVNOJ-a i Vrhovnog štaba u Valjevo — — — — —	209
Depeša Generalnog sekretara KPJ od 5. oktobra 1944. Aleksandru Rankoviću za odlazak Edvarda Kardelja, Milovana Đilasa i Vladimira Bakarića u Hrvatsku radi smenjivanja Andrije Hebranga i sastanka s Balmirom. Toljatijem, generalnim sekretarom KP Italije, po povratku iz Hrvatske — — — — —	210
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 5. oktobra 1944. Vrhovnom štabu o materijalnom obezbeđenju ljudstva koje odlazi na školovanje u SSSR — — — — —	211
Depeša predsednika Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije od 5. oktobra 1944. predsedniku Slovenskega narodno-osvobodilnega sveta (SNOS-a) s molbom da oslobodi dužnosti Borisa Kidriča u Izvršnom odboru Osvobodilne fronte radi njegovog imenovanja za političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije — — — — —	211
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 5. oktobra 1944. Štabu 1. armijske grupe o postavljenjima rukovodilaca u 1. proleterskom korpusu NOVJ — — — — —	212

Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 5. oktobra 1944. Štabu 1. armijske grupe NOVJ za pripremu jedinica za napad na Beograd — — — — —

Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 5. oktobra 1944. Štabu 1. armijske grupe NOVJ za postupak sa 28. NOU divizijom — — — — —

Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 5. oktobra 1944. Štabu 1. armijske grupe NOVJ za obustavljanje formiranja Šumadijske divizije — — — — —

Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 5. oktobra 1944. Štabu 3. udarnog korpusa NOVJ da prihvati 28. diviziju na putu za Srbiju — — — — —

Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 5. septembra 1944. Vojnoj misiji NOVJ u SSSR-u za upućivanje ordena Narodnog heroja radi uručivanja nagrađenim avijatičarima — — — — —

Izveštaj Edvarda Kardelja od 6. oktobra 1944. predsedniku Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije o uslovima za pomoć UNRRE — — — — —

Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 6. oktobra 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ da prestane sa izdavanjem naređenja u Srbiji i sa formiranjem Šumadijske divizije — — — — —

Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 6. oktobra 1944. Vrhovnom štabu za njegovo prebacivanje na područje 1. armijske grupe NOVJ — — — — —

Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 6. oktobra 1944. Vrhovnom štabu za upućivanje tenkista i mehaničara u SSSR radi formiranja 2. tenkovske brigade — — — — —

Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 6. oktobra 1944. Vrhovnom štabu da se unapredjenje general-majora Apostolskog u čin general-lajtnanta unese u Bilten — — — — —

Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 6. oktobra 1944. Nacionalnom komitetu oslobođenja Jugoslavije o dodeljivanju zvanja Narodnog heroja Jugoslavije Ivanu Iliji Harišu Gromovniku — — — — —

Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 6. oktobra 1944. Vrhovnom štabu da hitno prikupi sve ljudstvo predviđeno za školovanje u SSSR-u — — — — —

Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 6. oktobra 1944. Vrhovnom štabu o obustavljanju slanja ranjenika u SSSR i Italiju osim u specijalnim slučajevima — — — — —

Odobrenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 6. oktobra 1944. Vrhovnom štabu za zamenu uhapšenog slovenačkog pesnika Otona Župančiča za zarobljenog nemačkog generala — — — — —

Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 6. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije za dostavljanje cena po crnoj berzi za hleb, brašno, odeću i druge artikle — — — — —

Informacija generalnog sekretara KPJ od 6. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije i Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o održavanju Antifašističke skupštine narodnog oslobođenja Srbije — — — — —

Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 6. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije za prijem naoružanja i napad na Niš — — — — —

Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 6. oktobra 1944. Štabu 1. armijske grupe NOVJ o zabrani stvaranja Šumadijske divizije — — — — —

Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 8. oktobra 1944. Vrhovnom štabu da pošanje nekoliko rukovodilaca Ozne za ispomoc komandantu Beograda i da izda naređenja za rušenje komunikacija štabovima 2, 3. i 8. udarnog korpusa i Štabu 29. NOU divizije — — — — —	234
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 8. oktobra 1944. Vrhovnom štabu da izda naređenje za oslobodenje Dubrovnika i prebacivanje delova 1. tenkovske brigade — — — — —	235
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 8. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije o uslovima davanja baza na korišćenje saveznicima — — — — —	235
Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 8. oktobra 1944. štabu 1. armijske grupe NOVJ za usmeravanje svojih jedinica za napad na Beograd — — — — —	236
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 8. oktobra 1944. Štabu 1. armijske grupe NOVJ za prikupljanje Inžinjerijske brigade Vrhovnog štaba NOV i POJ — — — — —	237
Instrukcije Edvarda Kardelja od 8. oktobra 1944. delegatu Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije za pregovore sa američkom počasnom legijom (AML) oko pružanja pomoći Unrre — — — — —	238
Naredba Vrhovnog štaba NOV i POJ od 8. oktobra 1944. o postavljenjima u 1. tenkovskoj brigadi NOVJ — — — — —	239
Poziv predsednika Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije od 9. oktobra 1944. dr Ivanu šu-bašiću, premijeru kraljevske vlade, da dođe u zemlju na razgovore o obrazovanju jedinstvene vlade — — — — —	240
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 9. oktobra 1944. svim neposredno potčinjenim štabovima da dostavljaju podatke o broju bačenih paketa sa materijalom iz sovjetskih aviona — — — — —	241
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 9. oktobra 1944. Vrhovnom štabu za prebacivanje Nacionalnog komiteta u Valjevo, slanje američke misije, isporuku materijala za Glavni štab NOV i PO Makedonije, hapšenje sekretara Državne komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača i način kontrole luka od saveznika — — — — —	242
Informacija Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 9. oktobra 1944. Načelniku Ozne Vrhovnog štaba o dolasku sovjetskih instruktora u Krajovu i njihovom rasporedu — — — — —	243
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 9. oktobra 1944. Vrhovnom štabu za pojačanje propagande preko Tanjuga i »Slobodne Jugoslavije« o ulasku jedinica Crvene armije u Jugoslaviju i -njihovim dejstvama — — — — —	244
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 9. oktobra 1944. Vrhovnom štabu za objavljivanje u Biltenu unapređenja Bo-židara Maslarića, predsednika Sveslovenskog komiteta u Moskvi, u čin general-majora NOVJ — — — — —	244
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 9. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske za rušenje komunikacija	245
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 9. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV d PO Makedonije za rušenje komunikacija	246
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 9. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije za postupak -prema italijanskoj partizanskoj diviziji »Garibaldi Osopo« — — — — —	247

	Strana
Odobrenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 9. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije za prebacivanje Glavnog štaba na pirotski sektor — — — — —	248
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 9. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije za postupak s formiranjem Šumadijske divizije — — — — —	248
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 9. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije za upućivanje načelnika Inženjerijskog odeljenja Vrhovnog štaba u Krajevu — —	249
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 9. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Vojvodine da obustavi formiranje nove divizije i da novim borcima popuni 12. udarni korpus NOVJ — — — — —	249
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 9. oktobra 1944. Štabu 1. armijske grupe NOVJ za prikupljanje vazduhoplovnog osoblja — — — — —	250
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 9. oktobra 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa NOVJ za pripremanje aerodroma u Divcima za prihvatanje članova Vrhovnog štaba, Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije, Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije i Centralnog komiteta KP Jugoslavije — — — — —	251
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 9. oktobra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ za rušenje komunikacija i nastavljanje ofenzivnih operacija — — — — —	252
Direktiva Vrhovnog štaba NOV i POJ od 9. oktobra 1944. Štabu 3. udarnog korpusa NOVJ za rušenje komunikacija u istočnoj Bosni — — — — —	255
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 9. oktobra 1944. Štabu 5. udarnog korpusa NOVJ za rušenje komunikacija na operativnom području korpusa — — — — —	256
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 10. oktobra 1944. Vrhovnom štabu za slanje dvojice organizatora špijunske mreže u 5. udarnom korpusu i prebacivanje Vrhovnog štaba, AVNOJ-a i NKOJ-a na valjevski sektor — — — — —	257
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 10. oktobra 1944. Vrhovnom štabu za dostavljanje izveštaja za »Slobodnu Jugoslaviju« — — — — —	258
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 10. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije za dostavljanje izveštaja o mogućnosti prijema sovjetskog naoružanja kod Pirota i predlog za školovanje u SSSR-u — — — — —	259
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 10. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije za prebacivanje u Pirot — — — — —	260
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 10. oktobra 1944. Operativnom štabu NOV i PO Kosova i Metohije za rušenje komunikacija — — — — —	261
Poruka Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 10. oktobra 1944. Štabu 1. armijske grupe NOVJ za šefove Britanske i Američke vojne misije pri Vrhovnom štabu — — — — —	262
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 10. oktobra 1944. Štabu 1. armijske grupe NOVJ da uspostavi kontakt sa Crvenom armijom kod Smederevske Palanke ili Velike Plane — — — — —	263
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 10. oktobra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ za rušenje komunikacija na operativnom području korpusa — — — — —	264

Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 11. oktobra 1944. Vrhovnom štabu za popunu jedinica 12. udarnog korpusa NOVJ, prebacivanje padobranaca u Vojvodinu, kao i avio-mehaničara i drugih stručnjaka iz Afrike, slanje artiljercu u Krajovu, popunu misije NOVJ u Londonu i za postupak sa italijanskom partizanskom divizijom »Garibaldi Osopo«	St [^] Bns 265
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 11. oktobra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ da sa svojim jedinicama dejstvuje ka Slanom i Smokovljanima, i da obavesti o toku priprema za napad na Dubrovnik	266
Zahtev Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 11. oktobra 1944. Vojnoj misiji NOVJ u SSSR-u za pojačanje propagande preko Radio-stanice »Slobodna Jugoslavija« o borbama Crvene armije na jugoslovenskom tlu	267
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 13. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije za zabranu predaje depeša otvorenog teksta i za primanje materijala od saveznika	267
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 13. oktobra 1944. komandantu 1. armijske grupe NOVJ i Vrhovnom štabu za zauzimanje Sremske Mitrovice i presecanje odstupnice nemačkim jedinicama iz Beograda i Zemuna	268
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 13. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Vojvodine da sadejstvuje s jedinicama 28. NOU divizije u napadu na Sremsku Mitrovicu	269
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 13. oktobra 1944. Štabu 1. armijske grupe NOVJ za izdavanje zapovesti za napad na Beograd	270
^ Odobrenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 13. oktobra 1944. Vojnoj misiji NOVJ u SSSR-u za rasformiranje vojnog logora kod Kolojana, upućivanje boraca u zemlju i mobilisanju ratnih zarobljenika jugoslovenskog porekla	271
Odgovor Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 13. oktobra 1944. Moši Pijade, političkom predstavniku Vrhovnog štaba NOV i POJ i Centralnog komiteta KPJ u SSSR-u, u vezi s njegovom molbom da dođe u zemlju na kraće referisanje	272
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 13. oktobra 1944. za »Slobodnu Jugoslaviju« o borbama jedinica NOVJ i Crvene armije na prilazima Beograda	273
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 13. oktobra 1944. komandantu 1. armijske grupe NOVJ za zauzimanje Sremske Mitrovice i stvaranje mostobrana na levoj obali Save	274
Uputstvo predsednika Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije i poverenika za narodnu odbranu od 14. oktobra 1944. za dodeljivanje Ordena	275
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 14. oktobra 1944. Vrhovnom štabu za izdavanje naređenja 37. NOU diviziji da spreči prodor nemačkih jedinica prema Užicu i da sa 2. udarnim korpusom NOVJ ruši komunikacije	279
Informacija Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 14. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije o razlozima učešća otečestvenofrontovskih bugarskih jedinica u borbama za oslobođenje Niša	280

	Strana
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 14. oktobra 1944. Vrhovnom štabu za prebacivanje avijatičara iz Barija (Italija) u Sovjetski Savez i postupak s prikupljenim avijatičarima u zemlji — — — — —	280
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 14. oktobra 1944. Štabu 1. armijske grupe NOVJ za zauzimanje Sremske Mitrovice	281
Odobrenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 14. oktobra 1944. Štabu Baze Bari NOVJ za prebacivanje pomoći u zemlju savezničkim brodovima — — — — —	281
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 14. oktobra 1944. za »Slobodnu Jugoslaviju« o borbama Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije i Crvene armije na ulicama Beograda	2 g 2
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 14. oktobra 1944. za »Slobodnu Jugoslaviju« o borbama jedinica NOVJ i bugarskih jedinica za Niš — — — — —	282
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 14. oktobra 1944. Vrhovnom štabu za postupak s ljudstvom koje će raditi ina prebacivanju materijala za saveznike u Italiji — — —	283
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 15. oktobra 1944. Štabu Baze Bari NOVJ da ubrza prebacivanje vazduhoplovno-tehničkog osoblja iz Alžira u Bari — — — — —	283
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 15. oktobra 1944. Štabu 1. armijske grupe NOVJ da svi trofeji i svi magacini u Beogradu ostaju na raspolaganju NOVJ — — —	284
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 15. oktobra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ za sprečavanje povlačenja nemačkih jedinica na operativnom području 2. udarnog korpusa	284
Direktiva Vrhovnog štaba NOV i POJ od 15. oktobra 1944. Štabu 3. udarnog korpusa NOVJ za rušenje komunikacija u istočnoj Bosni — — — — —	285
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 15. oktobra 1944. Štabu 5. udarnog korpusa NOVJ za onesposobljavanje komunikacije Mostar — Sarajevo — Doboj — Slavonski Brod — — — — —	286
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 15. oktobra 1944. za »Slobodnu Jugoslaviju« o uličnim borbama u Beogradu — — — — —	286
Odobrenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 15. oktobra 1944. general-lajtnantu Velimiru Terziću, šefu Vojne misije NOVJ u SSSR-u, za odlazak u Grozni radi popune 2. tenkovske brigade — — — — —	287
Plan veze od 15. oktobra 1944. za održavanje radio-saobraćaja sa »Slobodnom Jugoslavijom« — — — — —	288
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 16. oktobra 1944. Vrhovnom štabu za prestanak sa izdavanjem naređenja 12. udarnom korpusu i za prebacivanje general-lajtnanta Aleksandra Uankovića u Vršac — — — — —	289
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 16. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije za dolazak komandanta Glavnog štaba u Vršac i postupak sa nenaoružanim ljudstvom — — — — —	
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 16. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije za napuštanje Niša od otečestvenofrontovskih bugarskih jedinica — — — — —	291

	Strana
Saglasnost Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 16. oktobra 1944. Štabu 1. armijske grupe na predlog da 12. udarni korpus NOVJ forsira Savu kod Obrenovca — — — —	292
Naredba Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 17. oktobra 1944. o organizaciji ekonomske službe u Narodnooslobodilačkoj vojsci i partizanskim odredima Jugoslavije — — — —	293
Odobrenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 17. oktobra 1944. dato preko Vrhovnog štaba brigadiru Ficroju Maklenu da poseti front — — — — — — — — — —	297
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 17. oktobra 1944. Štabu 1. proleterskog udarnog korpusa NOVJ da pripremi aerodrom za dolazak Vrhovnog štaba NOV i POJ — — — —	297
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 18. oktobra 1944. Vrhovnom štabu za dostavljanje izveštaja za »Slobodnu Jugoslaviju« — — — — — — — — — —	298
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 18. oktobra 1944. Vrhovnom štabu za dostavljanje podataka o lokaciji aerodroma kod Glavnog štaba NOV i PO Makedonije — — — —	298
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 18. oktobra 1944. Vrhovnom štabu za prebacivanje ordenja — — — —	299
Informacija Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 18. oktobra 1944. upućena maršalu Tolbuhinu, komandantu 3. ukrajinskog fronta Crvene armije, o zadacima 12. udarnog korpusa NOVJ — — — — — — — — — —	299
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 19. oktobra 1944. Vrhovnom štabu o nesaglasnosti s predlogom Britanske vojne misije da se bombarduju Skoplje, Priština, Kraljevo, Kosovska Mitrovica i zahtev da se iz Bosanske krajine pošalje grupa sposobnih vojnih rukovodilaca u Vojvodinu — — — — — — — — — —	300
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 19. oktobra 1944. Vrhovnom štabu za dostavljanje podataka o broju divizija i NOP odreda pod komandom Glavnog štaba NOV i PO Makedonije — — — — — — — — — —	300
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 19. oktobra 1944. Štabu 29. NOV divizije za prihvatanje delova Tenkovske brigade, obezbeđenje obalnog pojasa, odnose prema saveznicima i rušenje komunikacija — — — — — — — — — —	301
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 19. oktobra 1944. Štabu 8. udarnog korpusa NOVJ za sadejstvo s jedinicama 2. korpusa u dolini Neretve — — — — — — — — — —	302
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 19. oktobra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ za dejstva posle oslobođenja Dubrovnika — — — — — — — — — —	303
Izveštaj Štaba Baze Bari od 19. oktobra 1944. Vrhovnom komandantu NOV i POJ o zahtevu Američke vojne misije za pramenu rasporeda članova misije — — — — — — — — — —	304
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 20. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Vojvodine da s dve brigade zaposedne odsek Stari Bečej — Dunav — — — — — — — — — —	305
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 20. oktobra 1944. Štabu 5. udarnog korpusa NOVJ za dejstva na komunikacije — — — — — — — — — —	305
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 20. oktobra 1944. Štabu 5. udarnog korpusa NOVJ da zadrže u logoru nemačkog generala i njegovog adutanta zarobljene u borbama za Banjaluku — — — — — — — — — —	306

	Strana
Odgovor Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 20. oktobra 1944. maršalu Tolbuhinu, komandantu 3. ukrajinskog fronta Crvene armije, po pitanju rasporeda jedinica NOVJ na levoj obali reke Dunava — — — — — — — — — —	306
Odobrenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 21. oktobra 1944. Vrhovnom štabu za korišćenje aerodroma u Konavljju od saveznika i traženje da se kod saveznika urgira za što hitnije prebacivanje vazduhoplovnotehničkog osoblja u Vojvodinu — — — — — — — — — —	307
Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 21. oktobra 1944. Štabu 1. armijske grupe NOVJ za dejstva u iSremu — —	308
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 21. oktobra 1944. Štabu 1. armijske grupe NOVJ za odmor jedinica i dostavljanje predloga za odlikovanja — — — — — — —	309
Depeša Edvarda Kardelja od 22. oktobra 1944. maršalu Titu o njegovom, Đilasovom i Herbrangovom dolasku u Aranđelovac — — — — — — — — — —	310
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 22. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske za prebacivanje avijatičara u Belu Crkvu — — — — — — — — — —	310
Zapovest Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 22. oktobra 1944. dostavljena »Slobodnoj Jugoslaviji« u kojoj se izražava zahvalnost i priznanje 17. NOU diviziji i jedinicama Crvene armije u borbama za oslobođenje Kragujevca — — —	311
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 23. oktobra 1944. Štabu 1. armijske grupe NOVJ o dolasku komandanta Glavnog štaba NOV i PO Srbije, koji će ih obavestiti o prebacivanju Vrhovnog štaba u Beograd — — — — — — —	312
Direktiva Vrhovnog štaba NOV i POJ od 23. oktobra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ za odnose sa saveznicima posle njihovog dolaska u Dubrovnik i prebacivanje dve eskadrole NOVJ na aerodrom u Konavljima — — — — — — —	312
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 23. oktobra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ da spreči i što duže zadrži pokret nemačkih jedinica koje sa Kosmeta prodiru u Sandžak — —	314
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 23. oktobra 1944. Štabu 29. divizije za odnose sa saveznicima i koordiniranje operacija — — — — — — — — — —	315
Obaveštenje Štaba Baze Bari NOVJ od 23. oktobra 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ o traženju Britanaca da se u Dubrovniku iskrcava jedan komandos za zaštitu artiljerije — —	316
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 23. oktobra 1944. maršalu Tolbuhinu, komandantu 3. ukrajinskog fronta Crvene armije, o dejstvima jedinica NOVJ na levim obalama reke Tise-i Dunava i traženju da se bombarduje Ruma — — — — — — — — — —	317
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 24. oktobra 1944. Štabu 1. armijske grupe NOVJ za obustavljanje prebacivanja 5. NOU divizije na levu obalu Dunava — — — — —	318
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 24. oktobra 1944. Štabu 29. NOU divizije za dejstva prema Boki Kotorskoj i Mostara i za prijem materijala — — — — — — — — — —	319
Odobrenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 24. oktobra 1944. Štabu Baze Bari NOVJ za iskrcavanje jednog britanskog komandosa u Dubrovniku za zaštitu artiljerije — —	320
32 Zbornik, tom II, knj. 14	513

	Strana
Obnovljeno naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 24. oktobra 1944. za prebacivanje dela 1. tenkovske brigade u Dubrovnik — — — — —	320
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 24. oktobra 1944. Štabu Baze Bari NOVJ za prebacivanje dela 1. tenkovske brigade i artiljerije u Dubrovnik — — — — —	321
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 25. oktobra 1944. da se formiranju artiljerijskih jedinica pristupi po novoj formaciji — — — — —	322
Naređenje Artiljerijskog odeljenja Vrhovnog štaba NOV i POJ od 25. oktobra 1944. o organizaciji i formaciji artiljerije — — — — —	323
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 25. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske za rušenje komunikacija u Slavoniji — — — — —	324
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 25. oktobra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ o dozvoli za iskrcavanje jednog britanskog komandosa za zaštitu artiljerije u Dubrovniku — — — — —	325
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 25. oktobra 1944. Štabu 5. udarnog korpusa NOVJ za zauzimanje Zenice i rušenje komunikacija na pravcu Mostar — Sarajevo i u dolini reke Bosne — — — — —	325
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 25. oktobra 1944. Štabu 8. udarnog korpusa NOVJ za dejstva 1. tenkovske brigade i 26. NOU divizije — — — — —	326
Traženje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 25. oktobra 1944. maršalu Tolbuhinu, komandantu 3. ukrajinskog fronta Crvene armije, da mu dostavi svoju odluku o upotrebi svojih jedinica u vezi sa zadacima 1. proleterskog i 12. udarnog korpusa NOVJ — — — — —	326
Instrukcija Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 26. novembra 1944. Vojnoj misiji NOVJ u Albaniji za Intervenciju kod Vrhovnog štaba NOV Albanije za angažovanje njegovih jedinica prema Skadru radi uništenja opkoljenog nemačkog 21. brdskog armijskog korpusa u rejonu Podgorice — — — — —	328
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 27. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije za preduzimanje energičnog napada na Kraljevo — — — — —	329
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 28. oktobra 1944. Vrhovnom štabu o imenovanju političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije i suspendovanju s dužnosti komandanta 7. udarnog korpusa NOVJ i stavljanju pod sudsku istragu — — — — —	330
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 28. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije za dostavljanje podataka o aerodromu gde treba da se spusti Sovjetska vojna misija određena za Glavni štab Makedonije — — — — —	330
Naređenje Vrhovnog komandanta od 28. oktobra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ da poruši sve mostove na Limu i da se artiljerija iz Dubrovnika prebaci u Saindžak — — — — —	331
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 28. oktobra 1944. Štabu 5. udarnog korpusa NOVJ da ruši komunikaciju Mostar — Sarajevo — Slavonski Brod — — — — —	332

	Strana
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 30. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o postavljenju generala Petra Drapšina za komandanta 8. udarnog korpusa NOVJ	332
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 30. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije za redovnije dostavljanje izveštaja	333
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 30. oktobra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa za prijem artiljerije	333
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 30. oktobra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ za prijem materijala od saveznika	334
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 30. oktobra 1944. Štabu 5. udarnog korpusa NOVJ za dostavljanje dnevnih podataka o ciljevima koje treba da napada avijacija NOVJ ili sovjetska avijacija	335
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 30. oktobra 1944. Štabu 8. udarnog korpusa NOVJ za preduzimanje mera u vezi sa navodnim iskrcavanjem saveznika i obezbeđenjem obale	336
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 30. oktobra 1944. Moši Pijade da dođe na referisanje u Beograd	337
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 31. oktobra 1944. Štabu 8. udarnog korpusa NOVJ za dostavljanje izveštaja o pogibiji generala Vlade Cetkovića, komandanta korpusa	338
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 31. oktobra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske za aktiviranje 4. 6. i 11. udarnog korpusa i odnos prema članovima savezničkih vojnih misija koje su bile kod četnika	339
Pohvala Vrhovnog komandanta NOV i POJ od kraja oktobra 1944. borcima i rukovodiocima 24. <i>NOU</i> divizije za uspešna dejstva na odseku Ibarska klisura — Južna Morava	340
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 1. novembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske za bolju koordinaciju rada s Glavnim štabom NOV i PO Slovenije	341
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 2. novembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o slanju ljudstva za NOV i POJ	342
Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 2. novembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije za sprovođenje mobilizacije, uspostavljanje pozadinskih vojnih vlasti i uništenje zaostalih četničkih grupa	343
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 3. novembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije za razvijanje maksimalne aktivnosti protiv zaostalih nemačkih snaga, zauzimanje gradova i obezbeđenje graničnog pojasa prema Grčkoj	344
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 3. novembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije za zabranu prelaska jedne britanske jedinice preko granice	345
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 3. novembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije o zabrani prelaska preko granice i odobrenje za odlazak savezničke misije sa bregalničkog sektora za Italiju	345

BUEJS	
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 3. novembra 1944. Štabu Mornarice NOVJ za prebacivanje artiljerijskih jedinica na obalu u sastav 2. i 8. udarnog korpusa NOVJ	346
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 3. novembra 1944. Vojnoj misiji NOVJ i SSSR-u da dostavi izveštaj o gotovosti formiranja 2. tenkovske brigade	346
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 4. novembra 1944. svim neposredno potčinjenim štabovima za bezbednost letenja zbog pojačane savezničke aktivnosti	347
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 4. novembra 1944. svim neposredno potčinjenim štabovima o savezničkoj vazduhoplovnoj saradnji s jedinicama NOVJ	347
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 4. novembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije za preglednije dostavljanje borbenih izveštaja	348
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 4. novembra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa o slanju ljudstva za formiranje gardijske brigade Vrhovnog štaba NOV i POJ	348
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 6. novembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije o predaji jednog austrijskog inženjera Britanskoj vojnoj misiji, kao i zabrani davanja podataka o rudnicima	349
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 6. novembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije o dozvoli da se formira samo 15. udarni korpus NOVJ i zabrani da se korpusi nazivaju »makedonskim«	350
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 6. novembra 1944. Štabu 5. udarnog korpusa NOVJ o upućivanju oficira za formiranje gardijske brigade Vrhovnog štaba	350
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 6. novembra 1944. general-lajtnantu Velimiru Terziću, šefu Vojne misije NOVJ u SSSR-u da u zemlju pošalje sina Spasenije Čame Babović	351
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 7. novembra 1944. Štabu Mornarice NOVJ da uputi eskadrilu za vezu sa o. Visa, preko Nikšića, za Beograd	351
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 7. novembra 1944. Štabu 5. udarnog korpusa NOVJ o zabrani formiranja nove divizije i mogućnosti formiranja novih brigada u sastavu već postojećih divizija	352
Pismo Centralnog komiteta KP Jugoslavije od 9. novembra 1944. Pokrajinskom komitetu KPJ za Vojvodinu o upućivanju na novu dužnost političkog komesara 16. NOV divizije	353
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 9. novembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o stanju ranjenih starešina Glavnog štaba Slovenije koji su nastradali u isprobavanju minobacača	354
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 9. novembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije za formiranje partizanskog austrijskog bataljona	355
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 9. novembra 1944. Štabu Mornarice NOVJ za korišćenje aerodroma od strane saveznika u rejonu Zadra	355

	Strana
Obaveštenje Edvarda Kardelja od 10. novembra 1944. Vladimiru Bakariću, političkom sekretaru CK KP Hrvatske o postignutom sporazumu sa Šubašićem i dobijanju pristanka od dr Ante Mandića za imenovanje za kraljevskog namesnika — — — — —	35g
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 10. novembra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ za korišćenje artiljerijskih jedinica i delova 1. tenkovske brigade NOVJ —	357
Odobrenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 10. novembra 1944. general-lajtnantu Velimiru Terziću, šefu Vojne misije NOVJ u SSSK-u, da može doputovati na referisanje u Beograd i obaveštenje o temama za sovjetskog književnika Uju Erenburga — — — — —	357
Odgovor Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 10. novembra 1944. Vojnoj misiji NOVJ u SSSR-u po pitanjima njene popune i slanja general-majora Mila Pavičića u zemlju —	358
Naređenje Artiljerijskog odeljenja Vrhovnog štaba NOV i POJ od 11. novembra 1944. artiljerijskim odsecima korpusa i artiljerijskim odeljenjima glavnih štabova za dostavljanje podataka — — — — —	359
Saglasnost vrhovnog komandanta NOV i POJ od 14. novembra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ da se 7. omladinskoj crnogorskoj brigadi dodeli naziv »Budo Tomović« — —	362
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 14. novembra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ da odredi odgovorno lice za prihvatanje materijala koji se prima u lukama od saveznika i obaveštenje o sastavu Američke vojne misije pri Štabu korpusa — — — — —	362
Odobrenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 14. novembra 1944. Vojnoj misiji NOVJ u SSSR-u da se piloti major Arso Boljević i kapetan Savo Poljanec mogu zadržati u eskadrili NOVJ ili poslati u zemlju i obaveštenje o dolasku pukovnika Mila Pavičića u zemlju — — — — —	363
Zahtev Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 14. novembra 1944. Vojnoj misiji NOVJ u SSSR-u da se misija pobrine o porodici Dmitra Vlahova i obavesti ih o njegovom zdravlju	364
Zahvalnost Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 14. novembra 1944. borcima i starešinama 10. crnogorske NOU brigade za oslobodjenje Cetinja — — — — —	365
Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 14. novembra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ za dejstva protiv opkoljenog nemačkog 21. brdskog armijskog korpusa — —	366
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 15. novembra 1944. o stanovanju pripadnika Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije — — — — —	367
Zahvalnost Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 15. novembra 1944. 42. i 50. NOU diviziji za oslobodjenje Skoplja, glavnog grada Makedonije — — — — —	371
Obaveštenje predsednika Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije od 15. novembra 1944. povereniku za spoljne poslove NKOJ-a o rezultatima beogradskog sporazuma od 1. novembra 1944. godine — — — — —	372

	Strana
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 16. novembra 1944. Štabu Mornarice NOVJ za odnos prema saveznicima pri prihvatu materijala i za čišćenje luka u Splitu, Šibeniku i Zadru od mina — — — — —	373
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 16. novembra 1944. Štabu Mornarice NOVJ o odobrenju za izbor aerodroma u blizini Zadra — — — — —	373
Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 18. novembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije za uništenje balista u gornjem toku Vardara — — — — —	374
Obaveštenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 18. novembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije o dolasku 1. jugoslovenske brigade NOVJ u Beograd — — — — —	375
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 18. novembra 1944. Štabu Mornarice NOVJ za dozvolu saveznicima da uklone mine u dalmatinskim lukama — — — — —	375
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 18. novembra 1944. pukovniku Duri Mešteroviću, Glavnom hirurgu Vrhovnog štaba, da sa sobom iz ISSR-a ponese što više literature i projekat organizacije glavne sanitetske uprave — — — — —	376
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 18. novembra 1944. Vojnoj misiji NOVJ u SSSR-u o temama za koje treba da bude angažovan sovjetski književnik i publicista Uja Erenburg — — — — —	376
Primedbe Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 18. novembra 1944. Vojnoj misiji NOVJ u SSSR-u na raspored 380 skojevaca za školovanje u SSSR-u — — — — —	377
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV -i POJ od 19. novembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske za uspostavljanje veze s Dalmacijom radi prijema materijala i zauzimanja Knina — — — — —	378
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 19. novembra 1944. štabu Mornarice NOVJ za dostavljanje podataka o broju Britanaca u Dubrovniku — — — — —	378
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 19. novembra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ za slanje omladinaca u Pančevo za vazduhoplovnu obuku — — — — —	379
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 19. novembra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ za rušenje komunikacija i ofanzivna dejstva protiv opkoljenog nemačkog 21. brdskog armijskog korpusa — — — — —	380
Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 19. novembra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ za odnose prema saveznicima u Dubrovniku — — — — —	381
Naredba Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 20. novembra 1944. svim neposredno potčinjenim štabovima i jedinicama o kriterijumima za popunu Vrhovnog štaba NOV i POJ — — — — —	382
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 20. novembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije za ukidanje naredbe o noćnom kretanju pripadnika Bugarske armije — — — — —	383
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 21. novembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije za traženje odeće i obuće od zapadnih saveznika i način prijema naružanja od Crvene armije — — — — —	384

	Strana
Direktiva Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 21. novembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije za formiranje jednog korpusa za dejstva u istočnoj Bosni — — — — —	384
Naredba Vrhovnog štaba NOV i POJ od 21. novembra 1944. o postavljenju rukovodilaca u Železničkoj brigadi Vrhovnog štaba — — — — —	ggg
Naređenje Inženjerijsko-tehničkog odeljenja Vrhovnog štaba NOV i POJ od 21. novembra 1944. za formiranje železničke brigade Vrhovnog štaba po priloženoj formaciji — — —	386
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 23. novembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije o upućivanju 300 omladinaca za vazduhoplovnu školu u Pančevu — — —	388
Naredba Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 23. novembra 1944. za formiranje Vojnog suda Komande grada Beograda	389
Zamerka Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 23. novembra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ na angažovanju dve engleske baterije u dejstvima kod Nikšića bez odobrenja Vrhovnog štaba — — — — —	390
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 23. novembra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ za upućivanje 2. dalmatinske (proleterske) brigade iz sastava Primorske operativne grupe u Dubrovnik pod komandu 8. udarnog korpusa NOVJ — — — — —	391
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 24. novembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske da se spreči bežanje fašističkih zločinaca preko Hrvatske — — — — —	391
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 24. novembra 1944. Vojnoj misiji NOVJ u SSSR-u da se pošalju ordeni i partijske knjižice i traženje izveštaja o polasku za zemlju Augusta Augustinčića — — — — —	392
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 25. novembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije o zabrani primanja bugarskih oficira makedonske nacionalnosti u NOVJ i javljanju komandanta i političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Makedonije u Vrhovni štab — — — — —	393
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 26. novembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske za slanje <i>jednog</i> lica u Zagreb radi ispitivanja uslova predaje nemačkih trupa	393
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 26. novembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije za pomoć u kadrovima Operativnom štabu NOV i PO Kosova i Metohije i obezbeđenje teritorije — — — — —	394
Pozdravni telegram maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita od 27. novembra 1944. Antifašističkom veću narodnog oslobođenja Albanije povodom albanskog dana nacionalne zastave —	395
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 28. novembra 1944. komandantu 3. udarnog korpusa NOVJ da se javi u Vrhovni štab na novu dužnost i određivanje pukovnika Pere Kosorića za komandanta, a potpukovnika Rudolfa Petovara za načelnika Štaba korpusa — — — — —	
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 28. novembra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ za uništenje nemačkog 21. brdskog armijskog korpusa i obezbeđenje Crnogorskog	

	Strana
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 30. novembra 1944. o činovima političkih rukovodilaca u artiljerijskim jedinicama — — — — — — — — — —	399
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 30. novembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Srbije o stavljanju 28. NOU divizije pod komandu Glavnog štaba — — — — — — — —	399
Odobrenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 1. decembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Vojvodine da može formirati brigadu od pripadnika mađarske nacionalnosti — —	400
Instrukcija Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 1. decembra 1944. Vojnoj misiji NOVJ u Albaniji za sadejstvo jedinica NOV Albanije u borbi protiv nemačkog 21. brdskog armijskog korpusa i formiranje korpusa — — — — — — — —	400
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 2. decembra 1944. Štabu 5. udarnog korpusa NOVJ za dejstva prema Daboju — — — — — — — — — —	402
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 2. decembra 1944. Vojnoj misiji NOVJ u SSSR-u da podnese izveštaj o štampanju novca — — — — — — — — — —	402
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 4. decembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije za formiranje jednog pokretnog udarnog korpusa — — — — — — — —	403
Zahvalnost Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 4. decembra 1944. borcima i starešinama 51. NOU divizije za izvanrednu hrabrost pokazanu u borbama za oslobođenje Baranje sa dejstvjujući s jedinicama Crvene armije — — — — — — — —	404
Pregled neprijateljskih snaga u Jugoslaviji određen od Obaveštajnog odeljenja Vrhovnog štaba NOV i POJ sa stanjem 5. decembra 1944. godine — — — — — — — — — —	405
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 5. decembra 1944. glavnim štabovima i samostalnim korpusima u vezi sa odnosima prema ratnim zarobljenicima — — — — — — — —	412
Saglasnost Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 5. decembra 1944. Vrhovnom štabu NOV Albanije za učešće dve albanske divizije u zajedničkim dejstvima ina području Sandžaka i Crne Gore u borbi protiv nemačkih jedinica — — — —	413
Informacija Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 5. decembra 1944. Oblasnom narodnooslobodilačkom odboru o slanju pomoći u hrani od saveznika — — — — — — — — — —	414
Poziv Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 7. decembra 1944. Vrhovnom štabu NOV Albanije da u Beograd uputi vojne i političke predstavnike radi sklapanja vojnog i privrednog ugovora između Demokratske Albanije i Demokratske Federativne Jugoslavije — — — — — — — — — —	414
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 7. decembra 1944. pukovniku Velji Stojniću, šefu Vojne misije NOVJ u Albaniji, da se hitno javi u Beograd — — — — — — — —	415
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 8. decembra 1944. Štabu 8. udarnog korpusa NOVJ za raspored svojih jedinica u Dalmaciji i bližoj pozadini — — — — — — — —	415
Odobrenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 8. decembra 1944. grupi britanskih vazduhoplovnih stručnjaka da mogu na sektoru Zemunika izvršiti izbor aerodroma — — — — —	416
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 9. decembra 1944. Štabu Mornarice NOVJ za organizaciju odbrane celokupnog obalskog pojasa — — — — — — — — — —	416

	Strana
Obaveštenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 9. decembra 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa NOVJ o dejstvima jedinica Glavnog štaba NPV i PO Vojvodine — — —————	417
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 9. decembra 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa NOVJ da se komandant korpusa javi u Vrhovni štab NOV i POJ — —————	413
Zabrana Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 9. decembra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ za čišćenje mina u Boki Kotorskoj i ostalim lukama — — — — —	41B
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 10. decembra 1944. Štabu Mornarice NOVJ za održavanje korektnih odnosa sa posadama britanskih ratnih brodova »Delhi« i »Kolumbo« — — — — —	
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 10. decembra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ za pregrupisavanje snaga u borbi protiv nemačkog 21. brdskog armijskog korpusa i rušenje komunikacija, kao i za povlačenje britanskih artiljerijskih jedinica s položaja severno od Podgorice	420
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 11. decembra 1944. Štabu 8. udarnog korpusa NOVJ da odredi oficira za vezu sa britanskom grupom određenom za pronalaženje pogodnog aerodroma kod Zemunika — — — — —	421
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 12. decembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Makedonije o zabrani povratka grčkih partizanskih jedinica iz Makedonije u Grčku	421
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 14. decembra 1944. Štabu 3. udarnog korpusa NOVJ za preduzimanje organizacionih mera za popunu jedinica korpusa sa 10.000 regruta iz Srbije — — — — —	422
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 14. decembra 1944. Štabu 3. udarnog korpusa NOVJ da ne vrši prebacivanje ranjenika sa operativnog područja korpusa zbog teških borbi u dolini reke Drine — — — — —	422
Naredba Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 17. decembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o postavljenjima u Višem vojnom sudu Glavnog štaba Slovenije i Vojnom sudu 7. udarnog korpusa NOVJ — — — — —	423
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 17. decembra 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa NOVJ za postupak podirektivi maršala Tolbuhina, komandanta 3. ukrajinskog fronta Crvene armije — — — — —	424
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 18. decembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske za držanje defanzivne taktike na operativnom području Hrvatske — — —	425
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 18. decembra 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa NOVJ za smenu jedinica otečestvenofrontovske 1. bugarske armije na, delu Sremskog fronta severno od r. Bosuta — — — — —	425
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 18. decembra 1944. za stavljanje 3. udarnog korpusa NOVJ pod komandu Južne operativne grupe divizija — — — — —	426
Naredba Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 18. decembra 1944. za postavljanje novog političkog komesara 11. NOU divizije	427
	521

	Strana
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 29. decembra 1944. Štabu 1. proleterskog korpusa NOVJ za smenu bugarskih jedinica na Sremskom frontu i dolazak komandanta korpusa na razgovor u Beograd — — — — —	450
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 30. decembra 1944. svim glavnim štabovima i štabovima korpusa i divizija o načinu popune jedinica iz dopunskih brigada i bataljona	451
Dopuna osnovnog naređenja Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 30. decembra 1944. o načinu popune jedinica iz dopunskih brigada i bataljona — — — — —	455
Predlog Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 30. decembra 1944. Vrhovnom štabu NOV Albanije za dalja dejstva 5. i 6. divizije NOV Albanije u dolini reke Lima i formiranje korpusa	460
Naredba Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 31. decembra 1944. o strukturi i formaciji štabova korpusa — — — — —	460
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 31. decembra 1944. Štabu 2. udarnog korpusa NOVJ o zabrani neposrednog regrutovanja i popune jedinica — — — — —	462
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 31. decembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o stavljanju 6. i 10. udarnog korpusa pod komandu 3. armije NOVJ — — — — —	463
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 31. decembra 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske za formiranje dopunske brigade na području 8. udarnog korpusa NOVJ — — — — —	463
Zahtev predsednika Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije i Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 31. decembra 1944. šefu Vojne misije NOVJ u Londonu da zatraži od dr Ivana Šubašića da se penzionise kraljevski ambasador u Kairu zbog neprijateljskog stava prema NOP-u i da Šubašić dođe u zemlju do 15. januara 1945. godine — — — — —	464
Instrukcija Centralnog komiteta KPJ izdata krajem decembra 1944. za uzdizanje partijskih kadrova — — — — —	465